ՉՈՐԵՔՇ· - ՀԻՆԳՇ·
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1·2

MERCREDI - JEUDI
1er.-2 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925·1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.700 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.700

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նոր Օրերուն Աննպատակ Կարօտով

Որքան մոայլ է պատկերը, աչխարհի գրեթէ բոլոր ճակատներուն վրայ, ճիշդ այն օրերուն, երբ մարդիկ պերճ պիտի ողջունեն ուրախութեամբ՝ «Շնորհաւոր Նոր տարի»։ Ի՞նչ տարի։

Այն որ գնաց, ինչպէս իր երկու նախորդները, այնքան հարուստ էր դէպքերով, որ միջազգային բոլոր քաղաքագէտներն ալ չէին կրցած նախատեսել ու չուարումի մատնուեցան։

Իրաւունքի պատերազմ մկրտուեցաւ այն որ մղուեցաւ Քուէյթի համար, չակերտաւոր իրաւունք մը անշուշտ, որ կը կոչուի քարիւղ, մինչ Եւրոպայի օրտին վրայ, դեռ այս օրերուն, ժողովուրդ մը կը ջարդուի, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ։ Խրուաթները քարիւղ չունին։

Հայաստան, այս տարի եւս, ապրեցաւ եղակի օրեր։ Անկախութեան պաչտօնական հռչակումէն ետք, որ հանրաքուէով ալ վաւերացուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, առաջին անգամ ըլլալով, ունեցաւ նաեւ իր նախագահը ժողովուրդին քուէով։

Այս ամբողջը, սակայն, գարաւոր եբաղներու իրականացումը բերի՞ն լուսաւոր արչալոյսներ, պայծառ օրեր Հայաստանի։ Դժբախտաբար՝ ո՛չ։

Այսօր, Հայաստան եւ իր վէրքը՝ Արցախ, կ'ապրին տագնապալի օրեր։ Եւ իր անկախ ըլլալը չէ որ պիտի մխիթարէ ժողովուրդ մը որ կը տուայտի հազար ու մէկ զրկանքներու մէջ։ Այլ ելք կարելի՞ էր։ Ո՛չ։ Քանի մեր մինուճարն ալ մէկ մասնիկն էր այն հսկայ եւ հզօր կայսրութեան, որ մէկ օրէն միւսը քարուքանդ եղաւ։ Ոչ թէ, վերջերս առնչի պէս բուռնող խորհըրդայնադէտները, այլ նոյնիսկ Գորբաչով չնախատեսեց թէ ի՞նչ պիտի պատահի։ Եւ սակայն, կառավարել՝ նախատեսել է։

Եթէ եօթանասունամեայ բիրտ վարչակարգի մը անհրաժեշտ եւ յապաղած տապալումը ուրախալի երեւոյթ մըն էր, տարբեր է պարագան Խորհ· Միութեան անփառունակ վախճանին, որ մանաւանդ արտաքին ճակատի վրայ, աչխարհը կը յանձնէ միայն մէկ մեծի, այսինքն՝ Ամերիկայի տիրապետութեան, քանի Եւրոպան դեռ կը ջանայ ծնիլ։

Ներքին ճակատի վրայ ալ, գլխաւոր յատկանչականը՝ անորոչութիւնն է։ Մինսկէն՝ Մինսկ, երեք չաբաթներու տարբերութեամբ «անկախ Պետութեանց Համագործակցութիւնը» ցոյց տուաւ թէ համերաչխ ամբողջութիւն մը չի յաջողիր կազմել, բացի հիւլէական մարզի մէջ համաձայնելէ։ Ռուսական կայսրութեան մը վերածնունդը մտահոգիչ հեռանկար է չատերուն։

Տարին որ գնաց, յոյս մըն ալ բերաւ Իսրայէլ - արաբ տագնապին ուղղութեամբ, բայց հոն ալ, առայժմ լեռը մուկ մը ծնաւ, հակառակ Մատրիտի բոլոր շրջընդալից յայտարարութեանց։

Իսկ Ֆրանսա՞ն։ Հակառակ իր մօտ եբեք միլիոն գործազուրկերուն, մնտեսական լուրջ տագնապին, կը չարունակէ եբանելիութեան մէջ ապրիլ, ապաւինած իր հարստութեան, բայց, 1993-ը կրնայ դառն դաս մը տալ, եթէ մինչ այդ չսթափի։ Եւ որքան ալ Առակոն պնդէ որ կինը մարդուն ապագան է, չի թուիր որ Էտիթ Քրէսոն կարենայ փոխառ տալ թէ բանաստեղծը իրաւունք ունէր։

Տարւոյն վերջին պատկերը, թերեւս ամէնէն խրախուսիչն էր։ Հարիւրամեայ Անթուան Փինէն, խելօք ու իմաստուն, որ իր զիպուկ նկատողութիւններով ամբողջ Ֆրանսան զաւեշտ բառերը չծամծմելով։

Բայց եւ այնպէս, այս նոր տարուան սեմին, կրկին ու կրկին Հայաստանն է որ մեր սիրտը կը կրծէ եւ անոր համար է, որ կը մնանք նոր օրերու անսպառ կարօտով։

« ՅԱՌԱՋ »

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ
ՈՐՈՇ ԲԱՐԵԼԱԻՈՒՄ
ԱՐՑԱԽ՝ ՄԻՇՏ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ
ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքչաբթի առաւտ (Դեկ· 31) երեւանէն մեր առած լուրերը քիչ մը աւելի խըրախուսիչ էին եւ նախորդ օրուան յոռետեսութիւնը մասամբ կը փարատէր։ Լեռնիստական եւ Կիրովական Դեկ· 30-ին քանի մը ժամ ելեկտրական հոսանք ունեցած էին եւ Երեւան ալ քիչ մը աւելի կազ կը առանար, Թիւրքմէնստան աւելցուցած ըլլալով իր հայթայթումը (որ կու գայ անշուշտ Ադրբեջանէն)։ Նախիջեւանէն ալ ճամբան բացուած էր մասամբ, բանակցութիւններու հետեւանքով և կառավարբեր կը հասնէին։ Այս լուրերը յուսալ կու տային որ Ամանորը, գոնէ, մասամբ լաւ պայմաններու մէջ կ'անցնէր։

Նոյնը չէ պարագան Արցախ, ուր Դեկ· 30-ին ամբողջ օրը եւ նախորդ գիչերը ամբակոծութիւնները չէին դադրած եւ միչտ զոհեր կային։ Կրցանք ճչդել սակայն թէ 14-էն գաա 25 զոհ ալ չկար կիրակի օր, ինչպէս գրած էրվիպերասին եւ արձագանգած էինք երէկ, այլ ընդհանուր թիւը 25 էր։

Ադրբեջանցիները զանգուածային ղընդակոծութեան ձեռնարկած էին, մեծ ուժերով եւ յաջողած էին եա առնել կրկիժանի մօտ բարձունքը, ուրկէ կը ռմբակոծուի Մարեփանակերտը եւ որ Հայերը գրաւած էին նախորդ օրը։ Այս ընդհարումներու ընթացքին ալ երկու հայ մարտիկներ զոհ գացած են։ Ռմբակոծութիւններէն վնասուած է նաեւ Մարեփանակերտի հիւանդանոցը եւ զոհեր կան։ Ամիրանլար եւ Ֆիզուլի գիւղերէն Ադրբեջանցիները յարձակած են գինիի գործատան վրայ եւ գրաւած են զայն։

Զինուորական հրամանատարութիւնը սակայն ազդարարած է որ վերջ տրուի ընդհարումներու, որ կողմէ որ ըլլան։

Տեղական թերթերն ալ, Դեկ· 31-ին, կ'արձագանգէին Ղարաբաղի ծանր վիճակին։ Ռոբիտիէն կը խորագրէր՝ «Հայերը թնդանօթին տակ», Լիպերասիոն նաեւ կը խօսի ռմբակոծութիւններու մասին ու կը գրէ։- «Ադրբեջանի Ներքին նախարարութեան ուժերը զրահապատներու միջոցով ռմբակոծեցին Մարեփանակերտը։ Օ-ՄՈՆ-ները արդէն գրաւած էին քաղաքին տիրապետող բարձունքները եւ Մարեփանակերտի հիւանդանոցն ալ վնասուած է»։

Մոսկուի համար մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնէր Հայաստան - Ռուսաստան համաձայնագրի ստորագրութիւնը, որովհետեւ առաջինն էր երկու անկախ Պետութիւններու միջեւ։

Արմէնփրէս կը հաղորդէր Դեկ· 30 թուականով թէ Թուրքիոյ վարչապետը Սիւլէյման Տէմիրէլ ուղերձով մը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին կը յայտնէ որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կը ճանչնայ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական իչխանութիւնը եւ անկախութիւնը։

Ուղերձին մէջ յոյս կը յայտնէ նաեւ, որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի փոխյարաբերութիւնները կը զարգանան միջազգային ընդունուած չափանիչներու հիման վրայ։

Թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Տէմիրէլ այս «միջազգային չափանիչներով», չատ յայտնի չէ, քանի մինչ Ալաթոն մը կը հրապարակէ Հրանտ Բագրատեանի նամակը Տէմիրէլին, հո՛ս, բովանդակութիւնը չի տրուիր։

Կը յուսանք որ այդ «միջազգային չափանիչները» չեն վերաբերիր Թուրքիոյ աւազ դեսպան եւ Տօղրուլտի Պոլսոյ Հիւբեսփոխան՝ Ճոչքուն Գըրճայի Ճումհուրիյէթի յայտնած նախապայմաններուն։- «Որպէս սկզբունք, տեղին է, որ Թուրքիա հանչնայ Խորհրդային Միութեան բոլոր այն Հանրապետութիւնները, որոնք անկախութիւն հռչակած են։ Եւ սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ այդ Հանրապետութիւններուն միջեւ կը գտնուին Հայաստան ու Վրաստանը, որոնք հողային պահանջ կը ներկայացնեն Թուրքիոյ։ Բացի ատկէ, Հայաստան հողային պահանջ կը ներկայացնէ նաեւ եղբայր Ադրբեջանի։

Դիւանագիտական պատմութեան մէջ կարելի չէ երեւակայել, որ պետութիւն մը առանց նախապայմանի, ընդունի ուրիշ պետութեան մը անկախութիւնը, երբ այդ պետութիւնը հողային պահանջ կը ներկայացնէ իրեն։ Արդարեւ, կառավարութեան կողմէ յայտարարուած ճանաչումի մտադրութիւնն ու ճանաչումի որոշումը համազօր իմաստ կը ներկայացնեն։

Թուրք կառավարութիւնը, եթէ նոյնիսկ յայտարարէ թէ կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը, կարեւորը՝ Հայաստանի ուղղեալ պաշտօնական հաղորդագրութեան մը մէջ արձանագրելի պայմաններն են։ Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ճանաչումի յայտարարութիւն ընել, երբ Հայաստան չի հրաժարիր Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի հողային պահանջ ներկայացնելէ, նիւթական ու բարոյական հատուցում առաջարկելէ, սահմանները մերժելէ։

Եթէ նմանօրինակ պայմաններ չներկայացուին, Թուրքիոյ վարկը մեծապէս պիտի ցնցուի Ադրբեջանի դիմաց։ Կասկած չունիմ, թէ Թուրքիոյ կառավարութիւնը Հայաստանը ճանչնալու վճիռ պիտի արձակէ ա՛յս իրականութիւններու լոյսին տակ։ Ճանաչման որոշումը պէտք է յայտարարուի ապացուցանելու համար Թուրքիոյ բարեացակամ տրամադրութիւնները։ Սակայն պէտք չէ ոտնահարել Թուրքիոյ ազգային շահերը»։

ՄԻՆՍԿ

Ելցինի համար ճախողութիւն կը նկատուի Մինսկի այս նոր ժողովը, որ աւելի տարակարծութիւնները նուիրագործեց քան համաձայնութիւնները։ Բացի հիւլէական հարցէն, ուր համաձայնութիւն գոյացաւ, որ մէկ հրամանատարութիւն ունենայ, մնացեալը առկախ մնաց։ Ելցին չկրցաւ մէկ բանակ պարտադրել, կ'ընդդիմանան Ուկրանիա, Մոլդովա եւ անշուշտ՝ Ադրբեջան, որ Ղարաբաղի պատճառաւ կ'ուզէ իր բանակը ունենալ։

Այս Համագործակցութիւնը որու ծննդեան տուին Մինսկի մէջ, երեք առաջնորդ Պետութիւնները (Ռուսաստան, Ուկրանիա եւ Բելառուսիա) եւ ընդլայնուեցաւ Դեկ· 21-ին Ալմա-Աթայի վեհաժողովով, դեռ բաւական կը կաղայ։ Գորբաչով կը վախնայ որ ծանր խոովութիւնները պատահին, մինչ Շեվարնատզէ կը յայտարարէ «ամէն բան կրնայ պատահիլ»։

Ցիշենք որ փորձ եղած է, այս ժողովին, Ղարաբաղի մասին խօսելու, բայց Մութալիբով առարկած է թէ Ադրբեջանի ներքին հարցն է ու հարցը փակուած է...։

1992 ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ԻՐ ՔՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Մաղթանքներ Կիսաչափաբերական

Սիրելի՛ «ՅԱՌԱՋ»,
Ահա տարուան մ'ալ
Կ'երթաս ընդառաջ...
Ի՞նչ մաղթեմ ճեզի
Որպէս սրտի կանչ։

Նախ, թող շէն ու խաղ
Եւ առոյգ ըլլան
Անոնք, որ ի ճեզ
Նստին ձախ ու աջ։

Երկրորդ· թող բնաւ
Չլսես կառաչ
Եւ տուներէն ներս
Ամէն օր մտնես
Որպէս գարնային
Կարկաչ կամ շառաչ։

Եւ դեռ, որպէսզի
Ըլլաս բարգաւաճ,
Կը մաղթեմ ճեզի
Գրիչէ անճահանչ,
Գիրկ-գիրկ «վարդագոյն»
Եւ բուռ-բուռ «կանանչ»։

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20 / 25)

ՇՐՋԱՓԱԿՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Հայաստանի վիճակագրական վարչութեան տուեալներով, Ադրբեջանի կիրարկած երկաթուղիի շրջափակումը աննախադէպ վնաս պատճառած է տնտեսութեան։ Սեպ· 12-էն մինչեւ Դեկ· 18 Ադրբեջանէն անցնող երկաթուղիէն ոչ մէկ չոգեկառք մտած է Հայաստան, ինչ որ կը նչանակէ 1,4 միլիոն թոն ապրանքի բացակայութիւն· այդ ապրանքին մաս կը կազմէին 400 հազար թոն մազութ, 120 հազար թոն ինքնաչարժի վառելանիւթ, 50 հազար թոն քարածուխ· իսկ կազմուղին փակումով Նոյ· 4 - Դեկ· 18 Հայաստան մուտք չէ գործած 800 միլիոն խոր· մեթր բնական կազ։ Վառելանիւթի սուր ճգնաժամին հետեւանքով դրեթէ ամբողջովին դադրած են արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններու աչխատանքները, գպրոցները փակուած են։ Սեպ· 12 - Դեկ· 18 աւելի քան 500 միլիոն ռուբլիի ապրանք չէ արտադրուած, ինչ որ կը նչանակէ 54 հազար էլեկտրաչարժիչ, մօտ 800 մետաղահատ գործիք, 800 թրանսֆորմաթէօր, 900 ինքնաչարժ, 200 հազար ինքնաչարժի անիւ, մօտ 1000 թոն քիմիական թելեր, գործուածքներ, աւելի քան 150 հազար թոն կրաքիւս, աւելի քան 5 միլիոն քառ· մեթր բամպակէ գործուածք, 3,4 միլիոն զոյգ գուլպայ, 2 միլիոն զոյգ կօչիկ, աւելի քան 500 հազար ժամացոյց, 15 միլիոն ռուբլիի կահկարասի, 11 հազար լուացքի մեքենայ եւլն·։

***

ԱՆՑԱՑՏ ԿՈՐԱՆՆԵՐԸ

Նոյ· 23-ին Գորիս - Կապան ճամբուն 22-րդ քմ·ին վրայ կորսուած էին չրջանի երեք բնակիչներ։ Քանի մը օր առաջ Ադրբեջանի Կուբաթլի չրջանէն հաղորդեցին թէ լեռներու վրայ անծանօթ կնոջ մը դիակը յայտնաբերուած էր որ կրնար անյայտացածներէն մէկուն պատկանիլ։ Դիակը ահաւոր ձեւով այլանդակուած ըլլալով հանդերձ, հարազատները կրցած են

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆԵՆ ՓԱՐԻԶ

ՍՊԻՏԱԿԷՆ ՍԵՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

«Չորրորդ ճամբուն է»· այս նախագասութեամբ կը սկսի Դեկտեմբեր 6-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ Աշոտ Ազաթաբեան ստորագրուած ծաւալուն թղթակցութիւնը: Այս պարզուկ նախադասութիւնը ամէն Հայու ահագին բան կը պատմէ, առանց նոյնիսկ թղթակցութիւնը կարդալու: Երէկուան ցաւին կեդրոնն է ենթական որ վերածուած է այսօրուան ցաւումին հնոցին: Այսուհանդերձ, թղթակիցը կը սկսի զրական երեւոյթով մը· հոգեբաշխումն է ատիկա որ լաւ արդիւնք տուած է, չնորհիւ Սպիտակցիներու աշխատանքին· «թէ անհատները, թէ կոլեկտիւները բաւականաչափ կարտոֆիլ ու կաղամբ ստացան: Գիւղին ու քաղաքին լիուլի բաւարարեց, դեռ մի քանի էլ հարեւան շրջանների բնակիչներին հասցրին»: *Բնակչութեան այս կանքին վրայ երբ աւելցած է շրջանային կոոպերատիւի վարչութեան զործունէութիւնն ալ, որով կարագ, շաքար ու այլ մթերքներ ապահովուած են*, «սենդի հարցում չեն խեղճանալ»:

Գալով մնացածին՝ ժխտականներու բազմութեան որոնք այնքան ամբարտաւանութեամբ լայնքով ու երկայնքով փռուած են վեց ամիսնակի վրայ, կը վերաբերին զանազան մարզերու: Ցիչե՞նք անոնցմէ քնակարանի հարցը.· «Սպիտակցիների իւրաքանչիւր 100 ընտանիքից 75-ը դեռ անտուն է· ուզած -- չուզած պիտի կրկին պատսպարուի ժամանակաւոր տրնականերում»: *Այդքանը ծանօթ էր արդէն: Անծանօթ, այլ ենթադրելիներու դիմաւորն է ուժանիւթի, վառելիքի հարցը*: «Քաղաքի ու գիւղի համար չնչին քանակի քարածուխ են ստացել:: Եղածն էլ հազիւ դպրոցական ու նախադպրոցական հիմնարկներին են բաշխում»:

Սպիտակցին համոզուած է որ դեկավարութիւնը այնքան ալ մտահոգուած չէ շրջանի կացութեամբ· շրջանային խորհուրդին նախագահը կը պատմէ թէ յաճախ կը հեռաձայնեն տեսեուչներու պատասխանատուները, հարցնելու թէ մազութի ի՞նչքան տարողութիւն ունի շրջանը: «Մարդիկ միչեւ հիմա չգիտեն որ Սպիտակն աւերուած շրջան է ու մազութի տարողութիւն չունի· մեր քանի գիւղերին համար միայն հեղուկ կազ ու քարածուխ է պէտք» *կ'աւելցնէ ան*:

Ցետո՞յ· «Հիմնուր քարձիթողի է կապի վիճակը գիւղերում: Գիւղեր կան որ ընդհանրապէս հեռախօս չունեն: Եթէ Երեւանում գիւղում հրդեհ լինի, մինչեւ հասնին Պարնի ու զանգեն շրջկենտրոն, գիւղն ամբողջութեամբ կրակին կուլ կը գնայ: ... Ռատիօ ընդհանրապէս չկայ ոչ գիւղում, ոչ քաղաքում: Աղէտի գօտու շրջաններում դրա գոյութեան մասին չեն էլ յիշում: Յաւն այն է որ այս մասին չի յիշում նաեւ կապի նախարարութիւնը»: *Ու կ'երկարի «չկայ»ներու չարքը· ոչ թերթը ժամանակին կը հասնի, ոչ հեռատեսիլը կարդին ցոյց կուտայ, ոչ հանրաշարժ -- թաքսի կայ*:

Եթէ սիրտ չէ մնացած «չկայ»ներու, «չեղած»ներու մասին կարդալու, վերյիչեալ թղթակցութիւնը այլընտրանքներ ունի· անծայր է ցաւերու կծիկը:

Նոր Խաչակոպը Թուրքի գիւղ· նախկին Սարալն է· այսօր 210 անուր ունի· գաղթականներու գիւղ կը նկատուի, բայց «իւրաքանչիւր երրորդ ընտանիքը փախըստական չէ»: *Այդ «երրորդ»ները 22 ընտանիք են*· «լեռնով հայրական օջախը, Զանախիից ծլկել -- եկել են այստեղ բնակուելու: Մէկուկէս -- երկու տարի առաջ շրջանի դեկավարութիւնը յանցաւոր գործադրութեամբ ընդունեց նրանց, համարեա բոլորին վարկ տրամադրելով»: *Սա մէկը թղթակցութեան հեղինակը կը կոչէ «մեր իսկ ձեռքով սկսուած հայաթափման քաղաքականութիւն»*:

*Նոր Խաչակոպի նիւթը այսքանով չի վերջանար· հոն 120 տուն կառուցուած է ու կը կառուցուի· այդքան ալ պէտք է որպէսզի վերջին Խաչակոպցին տանուէր դառնայ: Լրագրողը կը հետաքրքրուի բրնականաբար թէ ի՛նչ սկզբունքով, ի՛նչ կարգով կը բաշխուին այդ տուները: Եւ կուր տես որ «այդպիսի ցուցակ չկար: Ծխամատեան էլ չկար, չուներն»: Հապա տունե՞րը...: «Նախագահը մի գիւտ էր արել· քնակարանները բաշխել էր ըստ ճաշարանում ճաշի համար հերթագրուած ցուցակի»: Զէ՞ք հետաքրքրուում չարունակութիւնը... «նախագահը մի գիւտ էր արել· քնակարանները բաշխել էր ըստ ճաշարանում ճաշի համար հերթագրուած ցուցակի: Երբ փախստականներն այստեղ եկան, սկզբում բոլորին ճաշարանում էին կերակրում: Փաստօրէն, ով շուտ ճաշարան էր եկել, ճաշ կերել, նա էլ շուտ տուն էր ստացել»: *Անհատապա՞ղ է: Թերեւս: Բայց այս «գիւտը» արհամարհելի չէ երբ նկատի առնուի որ այդ նոյն նախագահը՝ Տոսւդեանը* «պնդում էր թէ «ազնիւ խօսք», իմիջ չի իմացել որ փաստաթղթերը կնիքել է պէտք: Եթէ իմանար էլ, չէր կնքի, քանի որ կնիք չունի»:

Անկնիք, այլ գիւտարար այս նախագահը ու գիւղը եաին ձգած, թղթակիցը կ'անցնի Շիրակամուտ· ասիկա Նալբանդ գիւղն է որ երկրաչարժին վերնակեդրոնը ըլլալու տխուր համբաւը ունի: Ա. Ազաթաբեան կը յիշէ թէ չորս ամիս առաջ գրած է... «Շիրակամուտում կառուցած 130 բնակարաններից 65-ը յատկացուել է այնպիսի ընտանիքների, որոնք որեւէ արտօնութեան իրաւունք չունեն»: *Այս անգամ տարբեր իրողութեան վկայ կ'ըլլայ*· «Մի քանի մարդ ապօրինաբար մտել են նորակառոյց բնակարանները եւ ամիսներ շարունակ դուրս չեն գալիս: Իսկ օրինական տէրերը երեք տարի շարունակ հաւատով սպասել են իրենց հերթին, բայց այսօր դեռ անտուն են եւ օր են մթնեցնում գիւղխորհուրդի եւ շրջխորհուրդի ընդունարաններում»: *Իսկ երբ տեղական իշխանութիւնը կը դիմէ դատախազին եւ Ներքին գործերու բաժնի պետին, անոնք չեն ուզեր զէշ մարդ ըլլալ: Մինչեան կը պատասխանէ*· -- «Մենք գանք, ձեր կողքին կանգնենք, դուք հանեցէք»:

Բնակարանի ծանրակչիռ հարցին վերջին դրուագի մը հերոսուհին Վրացուհի մըն է· 1952-էն ի վեր հոն կ'ապրի· զաւակ չէ ունեցած ու երախայ մը որդեգրած է: *Երկրաչարժին մահացած է ան ու Լենա մայրիկին ուսերուն մնացած է անոր երեք զաւակները խնամելու հոգը: Իր երեք թոռներուն հետ խարխուլ ու ցուրտ խրճիթի մը մէջ ապրելէ յոգնած, օր մըն ալ ան կ'առնէ գիւղական խորհուրդի նախագահին դրասենեակը: Անոնց երկխօսութենէն հետեւեալ պատառիկը կը տրուի ձայնագրուած ձեւով*·

-- «Ձեր հայ երեխէկն են, տէր կանգնէք: Որ տանը 3 -- 4 տղամարդ կայ, էդոնց տները սարբում են, իսկ իմ որբերը էսօր դուրսը մնում են: Ո՞ր մէկ որբի տունն ա սարբած...:

-- Բոլորինն էլ սարբուում է:

-- Բայց ե՞րբ:

-- Շինարար չեմ, որ հարցիդ պատասխանեմ:

-- ... Չորս տարի պատերազմում եմ եղել, բայց էս օրին չեմ եղել: Տունս գիւղի կեդրոնում էր, այ Պապոյեան: Դիտաւորեալ գցեցիր ամենածայրամասը: Իմ տանից դէնը տուն չկայ: Մեծ կին եմ: Ինչի՞ արիր, հը՞, այ Պապոյեան:

-- Ժամանակ չունեմ, զբաղուած եմ»:

Թղթակիցը ապա կ'այցելէ Լենա մայրիկի «տուն»ը: «Տուն չէր, չորս պատերն էին ու դրանց վրայ տանիքի պատերը: Երեւի արդէն ձիւնն եկել -- փլել է»:

Ու Աշոտ Ազաթաբեանի դրութիւնը կ'ամփոփի վերյուշով մը· ան ամէն անգամ Սպիտակէն վերադառնալուն կը յիշէ յուսադրիչ որոշումի մը խօսքը· «եթէ պապաս ողջ ըլլէր, մեծիմ, ա՛յ, էնպիսի տուն կ'ունենայիմ», *ու ցոյց կուտայ այն ժամանակուան գիւղական խորհուրդի նախագահին տունը: Ոչ ան, ոչ իրեն տարեկից Ռաֆիկը որ ըսած է «արի նկարուենք տատ, թերթում կը տան, մեր տեղը կ'իմանան ու մեզ տուն կը տան», տուն չեն ունեցած տակաւին· անոնք չեն ալ գիտեր թէ ուր պէտք է փնտռել իրենց կացութեան պատասխանատուները, ո՛րմէ պէտք է -- եթէ ոչ տուն -- գոնէ բացատրութիւն ուզել*:

Ասիկա իրենց փոխարէն կ'ընէ Ա. Աշոտեան որուն «Աղէտի գօտիի եւ զաղթականներու հարցերու մշտական յանձնաժողով»ի նախագահ Խաչիկ Մատմբոլցեանի հետ կատարած հարցազրոյցը լոյս տեսած է նոյն օրաթերթին յաջորդ (Դեկտ. 7) *թիւին մէջ: Անոր առաջին դատապարտումը թիրախ ունի Գորբաչովը որ արտահմանեան օժանդակութեան առջեւ դուռը փակեց, պատճառաբանելով որ Սորհրդային Միութիւնը ի վիճակի է ապէտը զարմանելու· ապա, 1989-էն սկսեալ լինքն ալ «ձեռքերը լուաց»: Ա. Մատմբոլցեան այս խառնիխուռն վիճակով կը բացատրէ այն երեւոյթը որ «այսօր Գիւմրին ու Սպիտակը չունեն բաղաքաշինութեանը յարիր բաղաքի նորմալ յատակագիծ: Եւ արդիւնքում, բաղաքի փոխարէն սկսեցինք թաղամասեր կառուցել: Վարելահողերի հսկայական տարածքներ կորցրեցինք՝ գիւղերի մեծ մասը կառուցելով դրանց վրայ: Գիւմրին ահռելի չափերի վարելահողեր վերցրեց Ախուրեանից»: Եւ տակաւին «օգտուելով անորոշ իրավիճակից, վերանորոգման անուան տակ այսօր տեխնիկան դուրս է բերւում մեր տարածքից եւ այլեւս չի վերադարձուում: ... Այս ամէնի բուն պատճառը ապէտի գօտու աշխատանքը վերահսկող, կազմակերպող կենտրոնացուած օղակի բացակայութիւնն է»: *Հարց տալէ առաջ թէ ինչի՞ կը ծառայէ, ի՞նչ է իմաստը իր իսկ զլխաւորած յանձնախումբին որ կը կոչուի ուղղակի ապէտի գօտիի անունով, պէտք է կարդալ Ա. Մատմբոլցեանի խօսքերէն հետեւեալ պարբերութիւնն ալ*... «Ամէն մի նիւղի նախարարութիւն իմիջ դառնում է պատուիրատու եւ որտեղ կառղաւնում է, հող է ձեռք բերում ու շինարարութիւն սկսում: Այսպէս փոշիացուում են միջոցները»: *Ան կ'աւելցնէ թէ նորատակ ունին -- ապէտին երբորդ տարեդարձին ... -- սահեղծել կեդրոնական մարմին մը: Նպատակէն, «պէտք է»ներէ զատ իր զլխաւորած յանձնախումբին վերջերս կատարած գործերէն է «պաշտօնական նամակ յղել Սիլայեւին, Գորբաչովին, Օղովին» ... Լրագրողը արդարօրէն կը հարցնէ թէ ատիկա կարելի չէ՞ անուանել նաեւ «նամակ Ռուսաց Թագաւորին»: Ա. Մատմբոլցեան լրջօրէն կը պատասխանէ* ... «Եթէ արդպէս մտածենք, ապա անհնար կը լինէր թէ Ղարաբաղի հարցը լուծել, թէ կազի, էլեկտրականութեան եւ այլ խնդիրները հարթել: Դա կը նշանակի պասիւ մնալ եւ տրուել բախտի բմահաճոյքին»: *Կարդալէ ետք այս պատասխանը, Հայաստանի կացութեան տեղեակ մէկը կը զարմանայ առ նուազն ինչի՞ մասին է խօսքը· ո՞րն է «լուծուած» Ղարաբաղի հարցը, ե՞րբ հարթուեցան կազի, էլեկտրականութեան եւ այլ խնդիրները: Ու զարմանալի է յատկապէս հարթուած -- լուծուած հարցերու սա յայտնութեան վերջաբանը*... «մենք պէտք է ուժերի նեղածին չափ ամէն ինչ անենք՝ այս վիճակից դուրս գալու համար»: *Զարմանալի է մանաւանդ երբ այդ «պէտք է»ներու առաջին հասցէատէրը կը խօսի այնպիսի չեզոտով մը որ կարծէք ոչ մէկ կապ ունի խնդրոյ առարկայ այդ «մենք»ին հետ:*

Նոյն կեցուածքը երբ Ա. Աշոտեան կը յիշեցնէ բնակարանի բաշխումի ապօրինութիւնները· պետական դէմք ու ապէտի գօտիի յանձնաժողովի նախագահն է խօսողը... «Սպիտակում կատարուած քնակարանների բաշխումը մի կատարեալ խայտառակութիւն է: Երջկոմի նախկին Ա. բարտուղարը փոքրիկ քղքի կտորների վրայ գրել է՝ բաւարարել, տալ, ապահովել այնինչին: Այս է: Ուրիշ փաստաթուղթ չկայ: ... Շատերը վրաստանից եւ այլ տեղերից եկել են ապէտի գօտի ու տուն ստացել· իսկ տեղացին՝ որքը, հաշմանդամը, հիւանդը անօթեւան են»: *Կարծէք այսքանը բաւարար չէ պայքացնելու, զարմացնելու համար, կը չարունակէ* ... «իմ հաշուումներով ապէտի գօտում ամենաբիչը կէս միլիառտի յափշտակումներ են կատարուել»: *Հիմա մեայն «ապէտի գօտում ստուգուելու են թէ՛ փինանսական, թէ քնակարանաքաշխման եւ թէ ուիս օրինախախտումները»:*

Վերջապէս լրագրողը կ'ուղղէ վճռական նետը· «ե՞րբ կարող է վերանալ ապէտի գօտին»: *Պատասխանը սակայն վճռական ոչինչ ունի· Ա. Մատմբոլցեան կը խօսի միջոցներու մասին որուն ամէնէն առաջ յիշուածը կ'ըլլայ Ժընեւի մէջ կայանալիք պիտաժողով մը, երկրաչարժին երբորդ տարելիցին առիթով: Պիտաժողովին պիտի փորձուի մասնակից դարձնել ՄԱԿ-ը եւայլն, մշակուած ծրագիրներու համար օգնութիւն առանալու մտադրութեամբ:*

ՄԻԱԿ ՔՆԴՐԱՆՔԸ ԳԱՂԱՆԴ ՓԱՓՈՒԿԷՆ

«Գրելը պատասխանատուութիւն է, տղա՛ք», կը պատգամէր մեզի, ճեմարանական աշակերտներուս, Պր· Մինաս Թէօլէօլեան, երբ գրելու տենչը համակած էր, դեռ պատանի, քանի մը ընկերներուս հոգիները եւ պատճառ եղած, որ տնօրէնութիւնը ձեռնարկէր, մեր առաջին ձեռադիր պարբերաթերթին հետ, Սուրխոյ, Հալէպ քաղաքի, ազգային Քարէն Եփիփ ճեմարանի Ա· տարեվերջի պարբերաթերթը, «Բամբիռ»ը:

Քանի մը տարիէն, չուրջ չորս տասնամեակներու կեանք մը մեզ բաժնած պիտի ըլլայ այդ երազային օրերէն: Պատասխանատուութեան գիտակցութիւն՝ գրելու եւ գործելու որպէս Հայ, վարպետ ուսուցիչ թէ գրոց -- բրոց գրիչ չարժող, դեռ աւելին՝ ազգապետի ղեկավար թէ դասախօս դուցէ:

Արդարեւ, գրիչ չարժելն ու հրապարակային յայտարարութիւններով հանրութեան հետ կապ հաստատելը կարողութիւն մըն է, որ բազդատարար քիչերու տրուած է: Աւժանդիպ մը, որ արտադրելու, տալու եւ մարքեր տարածելու իր կարելիութեամբ որոշ մակարդակի լրջութիւն եւ հաստնութիւն կ'ենթադրէ: Տարբեր խօսքով՝ գիտակցիլ հանրութեան հետ չփում ունենալու իրողութեան, կշռել բառերը եւ տալ՝ ինչ որ կարելի է փոխանցել ուրիշին, ապրում թէ զգացական ոլորտ, պատկեր թէ պատմութիւն, մարդկային մտքի յղացում թէ ազգային ինքնագիտակցութիւն, հաւատք թէ զազափարախօսութիւն:

Տալու, օգտակար ըլլալու տենչը, իր բոլոր երեսներով, անկասկած, հոգեթով զգացում մըն է, որ կը համակէ մեր ամբողջ էութիւնը, որպէս մարդ արարած: Անոր չափանիշը կը պայմանաւորուի մեր իսկ արտադրելու իրողութեան հետ եւ արժեւորումը, գնահատանք թէ քննադատութիւն, հանրութեան խօսք՝ վճիռ եւ վկայագիր:

Ո՛չ ոք կրնայ խուսափիլ անկէ: Ազգերու պատմութիւնը, որոնց կարզին նաեւ մենք, Հայերս, մաս կազմած ենք այդ դատաւճիռներուն: Քաղաքական դէմքեր, պետական անձնաւորութիւններ, բանաստեղծ թէ դրող, դատախօս թէ հրապարակագիր, առաջնորդ թէ զեկավար, անպայման ունեցած է ձեւով մը իր արժեւորումի չափանիշը՝ բարենիչի մը զգնահատանքով եւ կամ քննադատութեան ճամբով: Վերեւը թէ վայրկեան, համբաց զալող ուղիներ որպէս, ունեցած են երէկ իրենց այցելուները եւ, դեռ այսօր խակ, յաճախորդներ չեն պակսիր:

Կար ժամանակ, երբ Պէյրութ հրատարակուող Անդրանիկ Ծառուկեանի «Նայիրին»» ունէր իր «Արշակաւանի բաժինը», որուն մենք, աշակերտներս, անհամբեր կը սպասէինք, հոն գտնելու՝ արժանացած նոր բնակիչ մը:

Չկայ Ծառուկեան, չկայ «Նայիրին», չկայ մանաւանդ «Արշակաւանը», որուն բնակիչները որքանո՞վ արդեօք բազմապատկուած պիտի ըլլար այսօր, եւ դեռ որո՞նց հասցէները արդեօք, առանց դժուարութեան, կարելի պիտի ըլլար գտնել հոն:

Տակաւին: Չկայ մանաւանդ կարօ

Ու առանց անդրադառնալու ազէտէն ի վեր երեք տարի անցած ըլլալու իրականութեան, այդ հարցին դիւտարար ոճով կը պատգամէ· «ազէտի գօտու վերանորոգման ձգձգումը մեծ վնաս կը բերի մեր ժողովրդի բարոյականին: Միայն օրէնքներ մշակելով, ծրագրեր կազմելով ազէտի գօտու հետեւանքները չեն վերանայ»:

Իսկ եթէ երեք տարուան մէջ ներկայացուած ծրագիրը չատ թէական օժանդակութեան մը հետանկարով պիտաժողովի մը պարագան է եղա՞ծ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀՈՂՎԱՐՏՈՒԹ

ՋԱՊԷԼ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

Դուն ես ետեր ես ճամբաներուն անկիւնը,
Մազերդ ի վար իջեր կախուեր է ձիւնը,
Մարմնոյդ վըրայ կը փոսաւեան մուրք
խոցեր,
Եւ աչըքներդ արիւնի լիճ են դարձեր:

Ո՞ր չար պարիկը հիւսեց թելը բախտիդ···
Ո՞վ տեսնելով էեզ տապալած ու վտիտ՝
Պիտի յիշէ որ դուն երբեմն հզօր
Աղջիկն էիր սեգ աչքերով լուսաւոր:

Ա· ՉՕՊԱՆՆԵԱՆ

Ջապէլ Պօյաճեանն ալ պնաց յաւիտենականութեան:

Խաեան վարժարանի բարձրագոյն դասարանի դեղեցկուհիներէն Ջապէլ Պօյաճեան եւ Արշալոյս Թեոլէմէկեան (յետոյ՝ Սարգիսեան) անբաժան ընկերուհիներ էին: Անոնք, նպաստով մէկըզմէկու -- «Ուլիկ եւ գառնիկ» կ'անուանէին: Մենք ալ դեռ նախակրթարանին մէջ, հիացումով կը դիտէինք զանոնք: Կը յիշեմ մանաւանդ, նկարիչ Օննիկ Աւետիսեանի եւ քրոջը, Հերմանի տան մէջ, մեծանուն ղրպետ Յակոբ Օշականի դասընկերուհիներն էին, Ջապէլ Պօյաճեան, Աչխէն Բախեան եւ այս տողերը գրողը:

Կը յիշեմ, Խաեան վարժարանին մէջ, տարեվերջի հանդէս մը: Պատերազմի մէջ էինք···: Հրաւիրուած էին թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Ջապէլ Պօյաճեան կապոյտ հագուստ մը հագած, բեմ բարձրացաւ եւ արտասանեց Թրքերէն, ծանօթ գրողի մը մէկ բանաստեղծութիւնը, արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու: Խաեան վարժարանի դրականութեան ուսուցիչն էր՝ եղիչէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան: Բերայի Սուրբ Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ անոր կիրակի օրերու քարոզները, մէկ -- մէկ գլուխ գործոցներ էին: Սրբազանը, սուրճ չատ կը սիրէր: Ջապէլ Պօյաճեան Սրբազանին սիրելի ուսանողուհիներէն մէկն էր եւ անոր սուրճ մատուցանողը: Տարիներ վերջ դիւրալ դասնք Ֆրանսայի հիւրընկալ ափերու վրայ: Թուականը չեմ յիշեր, կարծեմ Գերմանացիներու դրաւման չրջանին էր: Տարագիր հայութեան հետ, Փարիզ կը գտնուէր նաեւ բանաստեղծուհի Եւփիմէ Աւետիսեան, դրական անունով՝ Այապիս:

Փարիզի հայ գաղութը որոշեց տօնել դրագիտուհիին յոբելեանը Սորպոնի մէջ, չնորհիւ անմոռանալի Արաքսի եւ Հայկանոյշ Թորոսեանի: Ջապէլ Պօյաճեան դր դրագիտուհիին սիրելի բարեկամուհին էր, արտասանեց անոր քերթուածներէն դեղեցիկ կտոր մը, մեծ յաջողութեամբ, ոգեւորութիւն առեղծելով սրահին մէջ: 1970-ական թուականներուն միասին գացինք Հայաստան: Անցանք Մոսկուայէն, ուր կը բնակէր նահատակ դրպետ Յակոբ ակի աղջիկը, Նունոյշը, որուն մասին հետաքրքրութիւն ունէինք երկուքս ալ:

Գրեթէ լուսցուցինք, պատմելով մեր յուշերը···: Յաջորդ առաւօտ օդանաւը կը հանդչէր հայրենի սրբազան հողի վրայ: «Անի» հիւրանոցին պատշգամէն կախուած, անհո՛ւն երջանկութեամբ կը դիտէինք արեւածագը Արարատի կատարին: Հայրենի ծաղիկներու փունջ մը թարմ հոգակոյտիդ, սիրելի Ջապէլ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԼՅՈՒԹի Նորաչէն Թաղի Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցիին հիմնարկէքը կատարուած է Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Լիբանանի առաջնորդ Արամ Արք· Քէշիշեանի, Արդարութեան նախարար մեթր Թաչիկ Պալիկեանի, պետական երեսփոխաններու, Պուրճ Համուտի քաղաքապետին, ազգային ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Հիմնարկէքի արարողութիւնը կատարած է Գարեգին Բ· կաթողիկոս: Հարպոյեան կեդրոնին մէջ խօսք առած են առաջնորդ Արք·ը, եկեղեցւոյ բարեբար Կարապետ Հարպոյեան եւ Գարեգին Բ· կաթողիկոս:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7-ին տեղի ունեցած է պիտաժողով մը, որու ներկայ եղած են ազգային ամէնօրեայ եւ չաբաթօրեայ վարժարաններու ուսուցչական կազմերը եւ երաժշտասէր ազգայիններ: Օրուան դասախօսը՝ Տիկին Լիւսի Հապըրտ -- Ազգապետեան (Լոս -- Անճըլըսէն, մանկավարժ -- երաժշտագէտ) նիւթ առած էր՝ «Երգը, մանուկը եւ պատանիները»: Դասախօսուհին նաեւ տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի որբերուն մօտ իր կատարած երաժշտարուժումին մասին (Մայիսին):

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑի մէջ, Դեկտեմբեր 8-ին, Հ· Ց· Դ· Ս· Թէհլիրեան Կոմիտէի որոչումով եւ կարգադրութեամբ տեղի ունեցած է յուշատախտակի մը բացումը վաստակաւոր ընկերը եւ հայ կեդրոնի բերբեր՝ Գուրգէն (Գըրգ) Մակարեանի անունով, Հ·Ո·Մ·-ի Ամէնօրեայ վարժարանի տեսչարանի մուտքին: Ծածկոցը արտասանած է Ս· Թէհլիրեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Գրիգոր Շելթիլեան, որ դրուատած է Գ· Մակարեանի ազգասիրական ոգին: Երախտադիտական խօսք արտասանած է Գրըգ Մակարեան, չեչտելով հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը:

***

ԳԻՄՊՐիձի (Գանատա) մէջ, Հ· Ց· Դ· «Արամ Դրօ» Կոմիտէի կազմակերպութեամբ տօնուած է Հ· Ց· Դ· օրը հայ կեդրոնին ներս: Օրուան դասախօսը եղած է Գրիգոր Նշդուրեան: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին:

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐՒԱՏԻՊ ՀԵՌԱՏԻՊ

Գ· ԷՄԻՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Բանաստեղծ Գ· Էմին Հայաստանը ներկայացուց վերջերս Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած դիտաժողովին որուն նիւթն էր «Սաալինեան բռնադատումները»: Գ· Էմին անդրադարձաւ նաեւ 1915-ի ցեղասպանութեան, ինչ որ բողոքի մզեց Թուրքիոյ եւ Ազրբեջանի ներկայացուցիչները: Հայ դրողը Աթէնքէն անցաւ Վիէննա, մասնակցելու «Փէն քլէօպ»ի դիտաժողովին: Այս ակումբը անցեալ տարի ընդունած էր Հայաստանի անդամակցութիւնը ու այս տարի առաջին անգամ հրաւիրած մասնակցելու տարեկան համագումարին:

***

ՕԴԱՆԱՒԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅՆՈՐՔ ՉԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մայիս Մելքումեան Բ· աշխարհամարտին Երեւանի մէջ գործող օդանաւային -- նական գործատան նախկին ճարտարապետներէն է: Պատերազմէն եաք այդ ձեռնարկութիւնը վերածուեցաւ մեքենաշինական գործատան: Մայիս Մելքումեանի կարծիքով հայ ժողովուրդը որ դարասկիզբէն ի վեր լաւագոյն օդանաւներ ու օդանաւի առաջատար ճարտարապետներ տուած է, կրնայ չարունակել այս ուղղութեամբ: Որպէս առաջին քայլ Մ· Մելքումեան կ'առաջարկէ արուածահմանէն գործակիցներ գտնել ու համատեղ ձեռնարկութիւն հաստատել: Իր կարծիքով լաւագոյն գործակիցները կ'ըլլան Գերմանացիները որոնք անգերազանցելի մեքենագէտներ ու ճարտարապետներ են:

***

ԼԻՏՈՒԱՆԱՑի ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴՊՐՈՑԸ

Արդիւկի մէջ բացումը կատարուեցաւ Լիտուանացի չինարարներու կառուցած 420 հոդինոց դպրոցին: Հանդիսաւոր արարողութեամբ մը անոնք դպրոցի տնօրէնութեան յանձնեցին չինչին խորհրդանչական բանալին:

***

ՇԻՐԱԶի ԱՆՈՒՆՈՎ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿ

Երեւանի թիւ 169 միջնակարգ վարժարանը Յ· Շիրազի անունը կը կրէ· աչակերտութեան համար կրթաթոշակ սահմանուած է «Հայելեկտրամեքենա» միաւորումին կողմէ:

Գէորգեանի «Ամէնուն Տարեգիրքը», որուն հեղինակի ամենատես աչքէն ոչինչ կը խուսափէր՝ արժեւորելու կամ խստիւ քննադատելու դէմքեր եւ դէպքեր, ինքնայատուկ, անկողմնակալ եւ արդարադատ դրչով:

«Գրելը պատասխանատուութիւն է, տըղաք», կ'ըսէր երէկ, մեր սիրելի ուսօրէնը, Պր· Մինաս Թէօլէօլեան: Տասնամեակներու ընդմէջէն, երկարաձիգ կամուրջով մը չաղկապուած, դեռ այսօր, նո՛յն ուժգնութեամբ եւ ճշդրտութեամբ կ'արձագանգեն բառերը, երէկուան թարմութեամբ:

Ի տես նոր օրերու արշակաւաններու բացակայութեան, որքա՜ն պիտի խընդրէինք մեր սիրելի Հայո՛ւն կաղանդ պատուէն, որ, դոնէ այս տարի, մեզի, Սիւնեաց Հայերուս բերէր միակ նուէրը··· պատասխանատուութեան գիտակցութիւն, լրջութիւն, անոսկալարկ եւ միանակամ օգտակար ըլլալու վճռակամութիւն եւ հաստնութիւն, որուն այնքա՜ն պէտքն ունինք բոլորս:

Պիտի խնդրէինք, Հայուն կաղանդ պատուէնն, հաւանաբար քիչ մը ուշացած ձեւով, որ բարոյական իր նուէրներով ու քրիստոնէական հաւատքի՝ խօսքերով լուսաւորէր խաւարած հոդիները, մանաւանդ՝ ուղեղները, որպէսզի ներողամտութեան ազնիւ զգացումները, մի անդամ ընդմիշտ, հեռացնէին մեզմէ առեղութիւն եւ թշնամանք, եւ աչքերը բացուէին առաւելաբար ո՛չ միայն մանրուքներէ վեր մնալու գիտակցութեան, այլեւ՝ վաղուան մեր ազգային պահանջներուն, կարիքներուն, եղբայրաբար, պատասխանատուութեան լուրջ ինքնադիտակցութեամբ, փոխանակ՝ անցեալի տխուր էջերու ընդմէջէն, որոնցմէ դըուներու, հնարելու եւ ցաւելու:

Միակ խնդրանքը, սիրելի՛ կաղանդ պապուկ, մեզի, Հայերէս չատերուն համար:

Բերա՞ւ արդեօք նուէրը: Ինչպէս սառուղել:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՏԷՐԵՐ, ՏԷՐԵՐ, ՏԷՐԵՐ

- Ձիւները չհալած մենք պէտք է յարձակողականի անցնինք, - կը պնդէր Անդրանիկ, - ձիւները հալելէն յետոյ մենք չենք կրնար թրքական զօրասիւները կեցնել:

Մուրատէն հեռագիրներ կը տեղային·

- Զինուորներ ղրկեցէք, օֆիսիէները ղրկեցէք, կռիւները սկսած են:

- Տերսիմի Փիւրաերու հետ մեր բանակցութիւնները խզուեցան: Փիւրաերը անցան Թուրքերու կողմը: Դիմադրել անկարելի է· մարդ ղրկեցէք:

Անդրանիկ օրական երեք անգամ կը հեռագրէր Կարին Ա· եւ Դ· ռուսահայ զունդերուն մեկնիլ երթգա եւ օգնել Մուրատին, բայց անոնք միտինգներ կը կազմէին, ճառեր կ'արտասանէին եւ կը մերժէին երթալ:

Ընդհարումներ սկսած էին Վանի չրջանը, բայց մեզի համար յաջող արդիւնքներով, Սմբատի ուժերը կը յառաջանային՝ դրաւելով գիւղ-գիւղի եռեւէ:

Վանի չրջանի Փիւրաերը փետրուարի կիսուն արդէն կորեցին գիծը, բայց մեր առջեւ բաց էր տակաւին Վան - Մոյ - Ջուլֆա գիծը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՐԴԵՀԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Վրացիք Տրապիզոնի եւ տրապիզոնեան գծի պաշտպանութեան համար հաւ մը իսկ զոհելու մեծութիւնը չունեցան: Թուրքերը դրաւեցին Տրապիզոնի բոլոր չրջանը, առանց որեւէ դիմադրութիւն տեսնելու իրենց առջեւը:

Տրապիզոնի գիծը դարձաւ ամենախոչոր ռազմական մտահոգութեան առարկայ:

Այդ գիծը մեր թիկունքին ահաւոր կերպով կը սպառնար:

Մեր զեկավարութիւնը կը դիմէ Վրացիներուն· Վրացիները առանց քաչուելու կը պատասխանեն·

- Բանակ չենք կրնար կազմել· մենք կը հիանանք ձեր ճիգերուն վրայ:

Հիացումը պլատոնական էր: Մեզ հարկաւոր էր զրական, չօշափելի, թանձրացեալ օգնութիւն:

Այս անգամ Վրացիք իրենք կը դիմեն Հայոց ազգային Խորհուրդին:

- Մենք սկսած ենք բանակցութիւնները զերման կառավարութեան հետ, - կ'ըսէ Գեղեչկորի: - Մեզ համար անկարելի կը դառնայ զօրք կազմակերպել եւ կռուիլ թրքական հորդաներու դէմ, կ'առաջարկենք ձեզի դուք եւս միանալ մեզի:

Ակէ առաջ ես անդիթը ունեցայ ըսելու, որ մեր առաջնորդները վճռական կերպով կը մերժեն այդպիսի բանակցութեանց առաջարկը:

Ցամենայն դէպս Վրացիք կը հաւաստիացնեն մեզ, որ վրացական կարմիր արեւը վերջին կաթիլը պիտի թափեն Պաթումի պաշտպանութեան համար:

Բայց վրացական ոչ մէկ պատրաստութիւն կը տեսնուէր Պաթումի չրջանին մէջ: Զինուորներ կը ղրկէին, հեռագիրներ կու գային, բայց յոյս ներչնչող բաներ չէին:

Զօրավա՛ր, - կը հարցնեմ ես, - այդ սեւ օրերէն մէկը Պաթումը կը կորեն չատ չուտով· ռուսական նաւատորմիղի բոլոր նաւատախտութիւնը կանգ առած է· բոլշեւիզմը այստեղ աւելի ուժեղ է, քան Պետրոգրադի մէջ: Ի՞նչ պիտի ընենք· դերման զինուորները կրնան Պոլսէն Պաթում իջնել 30 ժամէն:

- Պաթումի պաշտպանութիւնն ալ չենք կրնար առանձնել, - կը պատասխանէ ինձ Անդրանիկը, - ուղենք-չուղենք պէտք է հաւատանք Վրացիներուն, որ քիչ մը դիմադրութիւն ցոյց պիտի տան: Եթէ Վրացիք ուզեն, առնուազն ամիս մը կրնան դիմադրել:

- Իսկ եթէ չուզե՞ն, - կը մրմռամ կամաց:

- Եթէ չուզեն, մեր բոլոր չանքերը ի դուր կ'անցնին· այն ատեն մենք ստիպուած կ'ըլլանք կարգինէն նահանջել դէպի Խնուս - Վան եւ անկէ ալ Պարսկաստան:

- Կասկած չկայ, որ Գերմանացիք ամենակարճ ժամանակով պիտի իջնեն Պաթում, կ'աւելցնէ Անդրանիկ, պահ մը լռութենէ յետոյ:

Ապշած կը նայիմ Անդրանիկի:

- Մի՛ նայիր, - կ'ըսէ ինձ Անդրանիկ, - ձեռքերնիս ծալած չենք կրնար կենալ, բան մը պիտի ընենք, չենք կրնար թողուլ, որ Թուրքերը անարգել գան եւ անցնին Բաքու: Ներքնապէս պիտի կազմակերպենք դիմադրութեան համար եւ արտաքին վերիվայրում մը պիտի գայ ազատել մեզ այս բանտարկութենէն, - կը վերջացնէ Անդրանիկ:

Իսկ Թաթարները բացէն յարաբերութեան մէջ էին Օսմանեան կառավարութեան եւ բանակին հետ:

Շամխորի ռուսական եւ զարձող զինուորներու կոտորածէն յետոյ՝ կտրեցին Բաքու - Թիֆլիս գիծը:

Հայաստանի ապահովութեան Խորհուրդի Բաքուի զօրահաւաքի լիազօր Լեւոն Թիւթիւնճեան մնաց այնտեղ, իր հաւաքած զինուորներով:

Արեւմտեան ճակատէն վերադարձող հայ զինուորները կը հաւաքէին Բաքու եւ կը՛մնային այնտեղ: Թէեւ այդ զինուորներուն մէջ ճակատ երթալու տրամադրութիւն չկար, բայց դէթ կը հաւաքէին տուն եւ կը պաշտպանէին իրենց տուները՝ ի պահանջեալ հարկին:

(Շար· 12)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը իր բոլոր Շրջանակներուն եւ բովանդակ անդամակցութեան անունով խոր կսկիծով կը դաւժէ Կեդրոնական Վարչութեան նախկին երկարամեայ առենապետ եւ կուսակցութեան պատուոյ նախագահ՝

ՓՐՈՖ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Զորեքշաբթի, Դեկտ. 25, երեկոյեան, Ուաթըրթաունի մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 28, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ուաթըրթաունի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ...

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչական ժողովը կը զուժէ եկեղեցւոյս տարիներու նուիրեալ քարտուղարին՝

ԲԱՐՍԵՂ ՄԱՇՈՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 29-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 2, ժամը 9·45-ին Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին, Ավրնիւ տիւ-Փրատօ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ...

Ժաք եւ Մարլէն Գարթանթիէ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց անմոռանալի բարեկամուհիին՝ Ալիս Մատթէոսեան - Փիներայի մահուան տասներորդ տարելիցին ի յիշատակ (1982, Յունուար 1):

***

ՄԱՐՍԷՅԼ...

Մեսրոպ Գասպարեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման իր քրոջը՝ Մարի Վահոյեանի (ծնեալ՝ Գասպարեան) ի նկեալ յիշատակին:

(Շար.՝ Ա. Էջէն)

Հանչնալ Թամար Գէորգեանը. ամուսինն ու ընկերուհին անյայտ կը մնան:

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՑԵՐԸ

Ր. Յովհաննիսեան Պրազիլիոյ մէջ հանդիպումներ ունեցած է երկրին արտաքին գործերու պատասխանատուներուն հետ, քննարկելով քաղաքական, տնտեսական, առեւտրական ու մշակութային փոխյարաբերութիւններու հարցը: Պրազիլիոյ Արտաքին նախարարութեան մամլոյ քարտուղարութեան նեկայացուցիչը հաղորդած է թէ իր երկիրը որոշած է նախկին խորհ. երկիրներու ամէն մէկուն հետ անջատ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել: Ու Պրազիլիան պատրաստ է ճանչնալու Հայաստանի անկախութիւնը:

***

Ր. Յովհաննիսեանի Արժանթին այցելութեան առթիւ «Գլարին» թերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է ուր հայ նախարարը արտայայտուած է Հայաստան-Արժանթին կապերու, արժանթինահայ գաղութին դոյութեան, Հայաստանի մէջ չուկայական տնտեսութեան ու հողի սեփականաշնորհման մասին:

***

ԱԶԵՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՑԹԸ

Ա. Մութալիբով Բաքուի մէջ ելոյթի ունենալով նշած է որ Ամա - Աթայի համաձայնագրին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի կողմէ ստորագրուելէն ետք, կարելի է հայեւազերի կնճիռին լուծում մը դնել: Նման լուծումի մը հիմ կրնայ ըլլալ Արցախի նկատմամբ Հայաստանեան յաւակնութիւններու լքումը եւ Ադրբեջանի ներքին գործերուն չմիջամտելու պարտաւորութիւնը, իսկ Ադրբեջանի կողմէ հայ փոքրամասնութեան իրաւունքներուն մասին իրական երաշխիքներ:

***

Դեկ. 24-ին «Ադրինֆորմ»» տեղեկացուցած է թէ հայ գինեալներ հոծ գնդակոծութեամբ յարձակում գործած են Ամկերանի ադրբեջանական Մէչալի գիւղին վրայ: 20 հոգի սպաննուած են, ինչպէս նաեւ քաղաքազօրքէն չորս հոգի եւ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութեան ուժերէն երկու զինեալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, թաղարդ-կառքի մը պայթումով 20 հոգի մեռած է եւ աւելի քան հարիւր վիրաւոր կայ: Կը թուի որ միշտ կան խռովարար տարրեր որոնք չեն ուզեր որ վաղաղութիւնը վերահաստատուի եւ Պէյրութն ալ չունչ մը քաշէ:

ԱՆԹՈՒԱՆ ՓԻՆԷ, «նոր Ֆրանք»ին հայրը, Սէն-Շամոնի քաղաքապետը որ փրկեց Ֆրանսայի տնտեսութիւնը, ծօնեց իր հարիւրամեակը, չուզելով հանդերձ, քանի ան չի սիրեր նման բաներ: Անկէ պարագայի մէջ, մամուլին տուած հարցազրոյցներով, թէ մանաւանդ՝ «ձեմարտութեան ժամուն», անտեսական նախկին նախարարը յայտնաբերեց մոքի արտակարգ ուշիմութիւն մը եւ այնքան տեղին դատումներ քաղաքական դէմքերու վրայ, որ իսկապէս չմեղուցիչ է: Խոհի Քրէօնի համար, կ'ըսէ «անձեռնհաս է, իր յանցանքը չէ, եթէ չի կրնար մէջէն ելլել»: Շատ խելացի կը նկատէ Ֆ. Միթերանը եւ փառատենչ, երբ հարց կը տրուի՝ իրե՞ն թէ երկրին համար, կը պատասխանէ .. աւելի իրե՛ն համար:

ԱՄԱՆՈՐի առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Յունուար 1-ին (Յունուար 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ Յունուար 3:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ...

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Ցիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 10·30-ին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը՝ 16·30-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը՝ 17·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին:

Պատարագի ատարին կը կատարուի Զբօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ վանահամօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի: Այսօր առաւօտեան ժամը 10-ին, ՄԻԱՑՆ առաւօտեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

FRANCE - CULTURE

Vendredi 3 Janvier
12 h 45 - 13 h 30
Anahit Ter-Minassian
(Le Proche Orient)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Dimanche 5 Janvier
à partir de 15 h 30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

—VENEZ EN FAMILLE—

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION de ST JEROME
organise un

REPAS

à l'occasion de

NOËL ARMÉNIEN

Le Samedi 4 Janvier à 21 heures
à la M.A.J.C.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ԵԹԷ հոգեհանգիստ կատարել վախճաքոյներ ըլլան, հոգեհանգիստ կարելի է կատարել՝ միայն առաւօտեան ժամերգութենէն ետք՝ ժամը 11·30-ին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 4-ին:

Ճրագալոյց, Պատարագ ժամը 5·15-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագի ատարին Զբօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու ատարին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վանահամօրէն ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Պատարագ՝ ժամը 17·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30:

Պատարագ ժամը 10·45:

Յաւարտ պատարագի Զբօրհնէք կը կատարուի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

ԿԻՐԱԿԻ...

Ժամերգութիւն՝ ժամը 10-ին:

Սուրբ Գրոց Ընթերցում ժամը 15-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 16-ին:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ...

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:

Պատարագ ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Պատարագի ատարին Զբօրհնէք կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ է Մեռելոց:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ...

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ժամը 16-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան,

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ատարին Զբօրհնէք կը կատարուի:

Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու ատարին՝ Հոգեհանգիստ վանահամօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՒԱՆՈՒ

ԿԻՐԱԿԻ. - Երեկոյեան ժամը 5-ին Ճրագալոյց:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ, ժամը 11-ին Քարոզ, իսկ ժամը 11·30-ին Զբօրհնէք:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ...

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9-ին:

Սկիզբ Երեկոյեան ժամերգութեան ժամը՝ 17-ին:

Ընթերցուածներ ժամը՝ 18-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին, ժամը՝ 11·30-ին:

Պատարագի ատարին Զբօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆԱ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Կոնդակը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Պատարագի ատարին Հոգեհանգիստ վանահամօրէն ննջեցելոց:

ԻԻՂԱԳԻՆ...

Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել ձեր նուէրը իրենց ղազիին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի կանթեղը:

ՓՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԿԻՐԱԿԻ...

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16·30:

Պատարագ ժամը՝ 18:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8·30:

Պատարագ ժամը 10:

Քարոզ ժամը՝ 11·30:

Զբօրհնէք ժամը՝ 12:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ...

Ճրագալոյց ժամը՝ 16-ին:

Պատարագ ժամը՝ 17-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Յաւարտ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 10-ին:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԴԱՎԻՆՏԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս երկսեռ երգչախումբին կողմէ:

Պատարագի ատարին՝ կարգ Զբօրհնեաց:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Յունուար 6-ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԴԱՎՈՒԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԵՒԵԱՆ

ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Զբօրհնէք ժամը՝ 11·30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ԿԻՐԱԿԻ...

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 17-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

ԾՆՈՒՆԴ ՑԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·10-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

ՄԵՌԵԼՈՑ Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պատարագ ժամը 10-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

— ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ —

ԿՂ ՏՕՆԷ ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

կիրակի, Յունուար 5, ժամը 14·30-ին,
9-րդ թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ՝
SALLE ROSSINI — 6, rue Drouot, Paris 9e

Փարիզեան շրջանի բոլոր երախաները իրենց ծնողներով հրաւիրուած են հանդէսին:

Երգ, պար, ներկայացում ... Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի հայկական միութեայ դպրոցի աշակերտներուն մասնակցութեամբ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
VENDREDI
3 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.701 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.701

ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝ ՖՐԱՆՍԱ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՊԵԼՃԻԿ ՃԱՆՉՑԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ԵՒ ԵՕԹ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆՆԵՐԸ»

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ ԳԻՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԿԸ ՁԳՈՒԻՆ

Ինչպէս կը սպասուէր, եւրոպական Հասարակապետութիւնը ճանչցաւ ութ Հանրապետութիւնները և Ֆրանսա ալ առանձին նոյնն ըրաւ : Դեկտեմբեր 31-ին, Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Տանիէլ Պերնար յայտնած է թէ արդէն իսկ դիմումները սկսած են Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ համար, դեսպանատուներու հաստատման համար : Այս երկու երկիրները, յանձնառու եղած են յարգելու «12»ներու նախապայմանները :

Ռընէ Ռուք (երեսփոխան եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետ) որ նախագահն է Ազգային Ժողովի Հայկական Հարցի ուսումնասիրութեան խումբին, իր ուրախութիւնը յայտնած է այս ճանաչման առթիւ : Ըստ իրեն· -- «Ուրախութիւնը անոնց որոնք ակիզբէն զօրավիգ եղած են անկախութեան համար Հայաստանի տարած օրինակելի պայքարին, կը միանայ ուրախութեան Հայ Ժողովուրդին, որ այս ձեւով ճանչցուած կը տեսնէ Հայաստանի ամբողջական դերիչխանութիւնը» :

Այս ճանաչումները, ինչպէս ըսինք լրարու կը յաջորդեն, Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա եւայլն : Պարզ է որ մեզ առաւելաբար կը հետաքրքրէ Թուրքիոյ պարագան, որու անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով (Յունուար 1/2) : Ինչպէս կը նախատեսէինք, Տէմիրէլի նամակը կ'ակնարկէ հողային հարցերուն եւ «Մարմարա», Դեկտեմբեր 25-ի իր թիւին մէջ հետեւեալը կը գրէ այդ մասին...

«Թուրքիա պաշտօնապէս յայտարարեց, թէ կը ճանչնայ Հայաստանի եւ Ռուսիոյ Դաշնակցութեան անկախութիւնը : Սիւլէյման Տէմիրէլ նամակ մը ուղարկեց Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի, յայտնելով, թէ Թուրքիա կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը, եւ սակայն կ'ակնկալէ, որ յարգանք ցոյց տրուի հողային ամբողջականութեան եւ սահմաններու անփոփոխութեան սկզբունքներուն : Թուրքիա կ'ակնկալէ նաեւ, որ բոլոր տարակարծութիւնները լուծում գտնեն խաղաղ միջոցառումներով եւ բանակցութիւններով : Այս նիւթին չուրջ լուսաբանութիւն մը կատարուեցաւ Վարչապետարանէն եւ դիտել տրուեցաւ, որ Թուրքիա Գրկզբատանի, Թիւրքմէնստանի եւ Ուզբէկստանի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի հետ միասին որոշած էր ճանչնալ նաեւ Հայաստանի եւ Դաշնակցային Ռուսիոյ անկախութիւնը : Ուշագրաւ է, որ Հայաստանի եւ Դաշնակցային Ռուսիոյ անկախութիւնը ճանչնալու որոշումը կը հրապարակուի մօտաւորապէս չարաթ մը վերջ :

Նախարարաց Խորհուրդը, իրենց անկախութիւնը հռչակած պետութիւնները ճանչնալու իր որոշումին մէջ դիտել կուտայ, թէ այս երկիրները պէտք է թէ՛ իրենց մէջեւ եւ թէ ուրիշ երկիրներու նկատմամբ յարգանք ցուցաբերեն հողային ամբողջականութեան եւ սահմաններու անփոփոխութեան :

Մամուլը դիտել կուտայ նաեւ, որ մինչ աւելի առաջ ճանաչումի արժանացած երկիրներու պարագային փոխանակուած նամակներու մանրամասնութիւնը չէր հրապարակուած, Դաշնակցային Ռուսիոյ եւ Հայաստանի ուղղեալ նամակներուն մանրամասնութիւնը հրապարակուած է մամուլի մէջ» :

Հաւանաբար այս է պատճառը, որ մինչ այլ նախագահներու նամակներու բովանդակութիւնը հրապարակուած է Հայաստանի կողմէ (Թունուզ, Եգիպտոս եւլն.), չի տրուիր Տէմիրէլի նամակին բովանդակութիւնը, ըստ երեւոյթին չվրդովեցնելու համար «վտարանդիները» :

***

Այս ամբողջը սակայն աւելի երջանիկ չդարձուցին ժողովուրդը Ռուսաստանէն Հայաստան, քանի Յունուար 2-էն այլեւս ազատ ձգուեցան դիները եւ կարելի է երեւակայել առեղծուած կացութիւնը : Մահմոդուրիւնը մեծ է : Կը բաւէ յիշել որ դրամահատութիւնը 650%-ի հասած է : «Մինչեւ ո՞ւր կրնանք համբերել» հարց կուտայ 30-ամեայ կին մը, որ 500 ռուբլի կը չահի ամիսը : Մնաց որ դիներու յաւելումը չի նշանակեր թէ ապրանք պիտի ըլլայ, բայց, երբ ըլլայ հարուստը միայն պիտի օգտուի : Նկատել կը տրուի նաեւ թէ եթէ յոյս մը ըլլար որ քիչ մը ղրկանքով, արագ արդիւնք մը ձեռք կը ձգուի, դեռ կարելի է տոկալ, բայց այդ յոյսը չկայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ կառավարութիւնը եւ մարքսիստ ազգային ազատագրութեան ճակատը համաձայնութիւն մը ստորագրեցին ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, վերջ դնելով 12 տարիներու քաղաքացիական պատերազմի մը, որու հետեւանքով 60 հազար հոգի մեռաւ : Այս համաձայնագիրը, որ ստորագրուեցաւ Նիւ -- Եորք վերջին յաջողութիւնը կը նկատուի ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար՝ Տէ Քուէյարի, որ նոյն օրը, Դեկտեմբեր 31-ին վերջ կը դնէր իր պաշտօնին : ՄԱԿ-ի նոր ընդհ. քարտուղարն է Եգիպտոսի նախկին փոխ -- վարչապետը՝ Պութրոս Պութրոս -- Ղալի :

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱ բաւական ծանր վիճակի մէջ էր միշտ Յունուար 2-ին, սրտի դադարումով ենթարկուելէ առք, թոքաբորբ մը ունեցած ըլլալով : Խաղաղութեան նոպէլ մրցանակակիրը, որ 81 տարեկան է անապատը կը չարունակէր իր առաքելութիւնը, աշխարհի ամէն կողմերը, հասնելու համար թշուառներուն : Մեքսիքա էր, երբ հիւանդացած է եւ փոխադրուած Կալիֆորնիա, ուր կատարուած է սրտի «կարդիում» մը :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ համար նոր յոյս մը ծնաւ, Յունուար 2-ին, սերպ եւ խրուաթ ընդունած ըլլալով հանդիպում մը Սարայեւօ, ՄԱԿ-ի բանագնացին՝ Սայրըս Վէնսի հովանաւորութեան ներքեւ : Կողմերը ընդունած կ'ըլլան կապոյտ սաղաւարտաւորներու ներկայութիւնը :

ՎԱՏԻԿԱՆ ընդունած է ռուսական դաշնակցութեան դիմումը ճանչնալու իր դերիչխանութիւնն ու անկախութիւնը եւ մշակելու այն նոյն յարաբերութիւնները զոր Ս. Աթոռը կը մշակէր Խորհրդային Միութեան հետ :

ԱՄԱՆՈՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՉԸ

Նախագահ Միթերան, որու «սակը» կը չարունակէ անկում արձանագրել, ամանորեան իր աւանդական ուղերձին մէջ, փորձեց կրկին ժողովրդականութիւն չահիլ, համոզել փորձերով բոլորը, թէ որքան ալ արդար ըլլայ յուսախարութիւնը քանի տնտեսական զարթնումը կը յապաղի, պէտք չէ յուսահատիլ, այլ՝ անդրադառնալ թէ Ֆրանսայի վիճակը աւելի լաւ է քան ուրիշներուն, բոլոր մարզերու մէջ :

Պարզելէ առք, 1991-ի հաչուեկչիռը, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ, Ծոցի պատերազմէն Ալժերիոյ ընտրութիւնները, անցնելով անդուլ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն, Եւրոպայի կազմութենէն, Եուկոսլաւիոյ պատերազմէն, Իսրայէլ -- արաբ բանակցութիւններէն եւայլն, եւայլն, նախագահը չկըրցաւ չզղացնել թէ որքան ծարաւն ունի համակրանքի եւ ակնկալութեան, նոյնիսկ՝ սիրոյ : Իր ելոյթը եզրակացուց սա մաղթանքներով· -- «Սիրելի հայրենակիցներ, մաղթանք՝ խաղաղութեան համար, մաղթանք՝ Ֆրանսայի համար, ձեւ մըն է ինծի համար, ձեզի ըսելու ինչ որ կը մաղթեմ ձեզի, ձեր ամէնօրեայ կեանքին մէջ, առանձին ըլլաք թէ ընտանեօք, Ֆրանսա թէ հեռու՝ առողջութիւն, ապահովութիւն, սիրելու, սիրուելու ուրախութիւն : Բոլորին՝ երջանիկ տարի : Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան» :

***

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Յունուար 1-էն փոփոխութիւններ կան զանազան մարզերու մէջ...

Ընկերային ապահովութեան սակի ամանափակումը 11.620 Ֆր.էն կը բարձրանայ 11.870-ի : Երկրորդ յաւելումը կը կատարուի Յուլիս 1-ին :

Գործազրկութեան ապահովագրութիւնը 0,06% յաւելում կը կրէ թէ գործատիրոջ եւ թէ աշխատաղին համար :

Արհեստի պատրաստութեան համար 0,15%-ի սակ մը կը ստեղծուի 10 աշխատաւոր չունեցող հաստատութեանց համար : 10-էն վեր՝ գործատիրոջ սակը 1,2%-էն կ'անցնի 1,4%-ի :

Ներութեան թոշակին նուազագոյնը 36.055 ֆրանքէն կ'անցնի 36.420 ֆրանքի տարեկան առանձին անցի մը համար :

Ընտանեկան նպաստ 1% յաւելում կը կրէ ընտանեկան նպաստներու հաշուարկութեան հիմ ծառայող դումարը :

Ձամբաներու ապահովութիւնը ամրապընդելու համար, պարտաւորիչ է թեքնիք հակակչիռը այն կառքերուն, որոնք հրապարակ հանուած են 1983 Յունուար 1-էն առաջ : Պէտք է լիազօրուած կեդրոն մը առաջնորդուին, որ 52 կէտեր պէտք է քննէ ապահովութեան համար : Պէտք է 200-էն 300 ֆրանք արժէ : Կառքին տէրը պէտք է նորոգել տայ թեքի կողմերը 2 ամսուան պայմանաժամի մը ընթացքին եւ կրկին կառքը կեդրոն մը տանի : Ով որ չկատարէ այս պարտաւորութիւնները 900 ֆրանք տուգանքի մը կ'ենթարկուի (600-ի կ'իջնէ, եթէ անմիջապէս վճարէ եւ 2.500-ի կը բարձրանայ, եթէ չվճարէ) :

Հեռաձայն...

Միջազգային հաղորդակցութիւններու սակերը նուազում կը կրեն, կարգ մը երկիրներու համար : Օրինակ՝ Գանատայի եւ Միացեալ -- Նահանգներու հետ խօսակցութեան մէկ վայրկեանը 9.36 ֆրանքէն կ'իջնէ 7,66-ի, Ճափոնի հետ՝ 19,09-էն 15,68-ի : Անդրծովեան նահանգներու եւ եւրոպական Հասարակապետութեան երկիրներու հետ սակերը 17% նուազում կը կրեն :

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 26 / 27)

1991-Ի ՏԱՍԸ ԼԱԻԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

Մարզական լրագրողներուն եղած հարցումներու պատասխաններուն չնորհիւ «Մարզական Հայաստան» թերթը հրապարակած է Հայաստանի 1991-ի լաւագոյն 10 մարզիկները...

1- Մնացական Իսկանտարեան (յունահռոմէական ըմբիշ), 2- Իսրայէլ Ցակորկոխեան (կռփամարտիկ), 3- Եուրի Սարդսեան (ծանրաձիգ), 4- Իսրայէլ Միլիտոսեան (ծանրաձիգ), 5- Վլադիմիր Ցակոբեան (ճատրակ), 6- Արտաշէս Մինասեան (ճատրակ), 7- Մեսրոպ Շարոյեան (հեծանուղղի), 8- Երջանիկ Աւետիսեան (սթանոտային հրաձգուհի), 9- Այտա Խալաթեան (թենիս), 10- Մայիս Մաթեւոսեան (ծանրաձիգ) :

Մարզական լրագրողները յիշատակած են նաեւ հրաձիգ Հրաչեայ Պետիկեանի, հեռացաձգորդ Ռոպէրթ Էմմիեանի, սկաւառակ նետող Կենատի Բարսեղեանի, կռփամարտ Նշան Մուրչեանի եւ ուրիշներու անունները : Լաւագոյն խումբ ընտրուած է Հայաստանի ճատրակի տղամարդոց խումբը :

***

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ԹԻՒՐՔՄԷՆՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի եւ Թիւրքմէնստանի Հանրապետութիւններուն մէջեւ պայմանագիրը ստորագրուած է 1992-ի առեւտրական եւ տնտեսական համագործակցութեան մասին, որ կը համապատասխանէ աւելի քան 1 միլիառ ռուբլիի : Թիւրքմէնստանը Հայաստանի կը վաճառէ կազ, թէքնիքական կազմածներ եւ այլ արտադրանք եւ փոխարէնն Հայաստանէն կը գնէ «Երազ» փոքր հաշուարկարք, լուսարձակներ, էլեկտրաթէքնիքական արտադրանք եւլն. :

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

Հայաստանի արտաքին գործունէութիւնը զարգացնելու նպատակով, Հայաստանի Պետական Նախարար՝ Գրիգոր Արէշեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա հանդիպումներ ունեցած է Հնդկաստանի, Փաքիստանի, Թայլանտի, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններու, Քուէյթի եւ Թուրքիոյ դեսպաններու եւ ներկայացուցիչներու հետ, որոնք տեսակցութիւններէն յետոյ ընդունած են մօտաւորէն Հայաստան այցելելու հրաւէրը : Նախարար Գրիգոր Արէշեան տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Ռուսաստանի փոխ - վարչապետ Սալտիկովի հետ : Կարծիքներու փոխանակումէն ետք որոշուած է զարգացնել Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ մտաւոր կարողութեան եւ թէքնոլոժիի օգտագործման ծիրերը :

***

ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Օրերս Մոսկուա կայացաւ Անկախ Պետութիւններու Հանրապետութեան կառա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ 1991

Բացուող Նոր Տարուան ամէն ուրախութիւն ու տարեփակի իւրաքանչիւր հանդէս հաչուեկշիռի մը անխուսափելի պարտադրանքին առջեւ կը դնէ մեզ: Հաշուեկշիռ՝ հայրենի մեր իրականութեան, հաշուեկշիռ՝ սփիւռքեան մեր հոգերուն, մեր Դատին, մեզի պարտադրուած ճակատագրին, միով բանիւ՝ մեր գոյութեան:

Պատրաստուած աղիւսակին մէջ սակայն, ամէնէն առաջ աչքի կը զարնեն հեռզհեռէ բազմացող փոսերը: Կեանքի բնական օրէնքն է սա: Ոմանց խոնջած ու պարտասած կեանքէն առած հրաժեշտը կորստա՛ մը պիտի չեռնարէր գուցէ, եթէ նորաբողբոջ ծիլեր իրենց հասակը ցոյց տային հոս կամ հոն, փոխարինելով մեկնողները: Սփիւռքի պարագային մանաւանդ, յոռետեսութի՞ւն պիտի ըլլար մըտածել արդեօք, թէ գալիք ՏԱՍՆԱՄԵԱԿի թերքը ամբողջ -- մտաւորական հնձաթաղրեալ ծիլերը Հայ Աչխարհին -- թեթեւ կրնայ կշռել, ՏԱՐՈՒԱՆ մը ընթացքին մեր արձանագրած կորուստներուն դիմաց...:

1991-ը հայկական երկնակամարէն մարեց - տարաւ աւելի քան երկու տասնեակ լոցաւոր ջահեր: Բոլորն ալ ողի եւ չունչ՝ մեր հաւաքական շնչառութեան համար:

**

ԽՈՐԷՆ ՏԷՐ -- ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, *20--րդ դարու մեր մեծագոյն քանդակագործներէն մին, բազմաշնորհ արուեստագէտ ու նկարիչ, կտաքի արկածի մը զոհ դնաց Նիւ - Եորքի մէջ, Փետրուար 8-ին:*

Ծնած էր 1909--ին, Խարբերդի մօտակայ Աչոտաւան գիւղը: Մեծ Եղեռնի սարսափներէն խուճապահար՝ 1921-ին կայք հաստատած էր Միացեալ - Նահանգներ (Նիւ-Եորք), ուր պիտի ապրէր ու ստեղծագործէր իր կեանքին ամբողջ տեւողութեան, ի բաց առեալ 1930 -- 44 երկարող ժամանակաշրջանը, զոր նախընտրած էր անցընել Ճամայքա, Կեդրոնական Ամերիկայի մերձակայ այդ կղզին:

Բազմաթիւ են արուեստի ձեռակերտ իր գործերը՝ քարի, փայտի թէ պրոնզի վրայ, այլաբանական, դիցաբանական, աստուածաչնչային եւ այլ թեմաներով: Այս բոլորին մէջ մեծ թիւ կը կազմեն հայկական գործերը, ինչպէս օրինակ՝ «Սասունցի Դաւիթին Ծնունդը» (մարմար, 1950), «Վարդան Զօրավար» (պրոնզ, 1963), «Մեսրոպ Մաշտոց» եւ «Սահակ Պարթեւ» (պրոնզ, 1964), «Արարատի Մայրը» (մարմար, 1973) եւայլն: Տուած էր տասնեակ ցուցահանդէսներ աչխարհի զանազան քաղաքներուն մէջ եւ արժանացած՝ ամերիկեան ու եւրոպական մրցանակներու եւ մեդալներու: Երեւանի մէջ 1982 -- 1985 տուփով կերտած էր Հայաստանի վերածնունդը խորհրդանշող քանդակ մը, միաժամանակ դառնալով առաջին սփիւռքահայը, որ կ'արժանանար «Մ. Սարեան» մրցանակին:

Հայրենիքի պատկերասրահներուն նուիրած էր չուրջ 90 քանդակ, 175 գծանկարչական եւ երկու տասնեակ գեղանկարչական գործեր:

ՓՐՈՖ. ԳԷՈՐԳ ՏԻԳՐԱՆՈՎ (ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ), *Խորհրդային երաժշտական շրջանակներու մէջ ծանօթ ու յարգուած անուն մը, հրաժեշտ տուաւ կեանքին, 83 տարեկանին (Փետրուարին): Ծնած էր Պեսարապիա (Լենինգրատ) 1908--ին եւ աւարտած՝ տեղւոյն երաժշտանոցը: 1935--էն սկսեալ մինչեւ իր կեանքին վերջը, աւելի քան 50 տարի, դասաւանդած էր միեւնոյն երաժշտանոցին մէջ: Այսօր, իր բազմապատկ դասարանի սաներուն կարելի է հանդիպիլ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ՝ նախկին խորհրդային բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ:*

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի ինստիտուտի հիմնադիրներէն մին եղող փրոֆ. Տիգրանով հեղինակն է չարք մը աչխատութիւններու, որոնցմէ յիչատակութեան արժանի է յատկապէս՝ «Հայ Երաժշտական Թատրոնը» երկհատոր ուսերէն գիրքը:

ՓՐՈՖ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՉԱԽՈՒՇԵԱՆ, *Երեւանի «Կոմիտաս» Պետական Երաժշտանոցի լարային ամպիոնի դասախօսը, շիջեցաւ Փետրուարին, 40 տարուան վաստակ մը իր ետին:*

Հանրածանօթ թաւջութակահար, ծնած էր 1917-ին Դիլիջան ու երաժշտական իր կրթութիւնը կատարելագործած՝ Թիֆլիսի ու Երեւանի մէջ:

Հետաքրքրական է, որ իբրեն անուանակից 13-ամեայ հայրենի պատանի մը՝ փոքրիկն Ալեքսանդր Չաուչեան (ազգականական կապ գոյութիւն ունի՞) այսօր խոստմնալից թաւջութակահար մըն է արդէն, արժանի միջազգային հետաքրքրութեան ու նաեւ Ա. մրցանակակիր՝ Վերոնայի (Իտալիա) մոցարթեան միջազգային մրցումին (1990):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳՈՒՄՐՈՒԵԱՆ, *Ռամկավար Ազատական մամուլի երկարամեայ աչխատակիցներէն մին, իր մահկանացուն կնքեց Պէյրութ, Փետրուար 24-ին: Շրջանառութ՝ Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանին, հետեւած էր նաեւ Սէն -- Ժոզէֆ համալսարանի արեւելեան դպրութեան հարկական բաժնի դասընթացքներուն:*

Պէյրութի մէջ, ուր կը չարունակէր ապրիլ եւ գործել, մնայուն աչխատակիցն էր «Զարթօնք» օրաթերթին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Յուչակիմեան -- Մանուկեան» եւ «Դարու-հի Յակոբեան» երկրորդական վարժարաններուն մէջ իր ստանձնած ուսուցչի պաչտօնին առընթեր: Տարիներ չարունակ կ'անդամակցէր ՌԱԿ-ի Կեդրոնական Վարչութեան եւ ԹՄՄ-ի Հիմնադիրներու Մարմնին:

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ մահուան լուրը հաղորդուեցաւ Երեւանէն (Մարտ): Պատմաբան եւ համակ նուիրեալ մը հայ ժողովուրդի պատմութեան ուսումնասիրութեան, ծնած էր 1909--ին Հրազդանի ձորձանի Աբզալան գիւղը: Աւարտելէ ետք Հայաստանի Պետական համալսարանի պատմա -- լեզուական բաժինը, 1942 -- 1954 դասախօսի պաչտօն վարած էր «Մ. Աբեղեան» մանկավարժական հիմնարկէն ներս: 1954 -- 1976 վարիչն էր Երեւանի Համալսարանի հայ ժողովուրդի պատմութեան ամպիոնին: Ունի հայ-ռուս յարաբերութեանց եւ հայ ազատագրական չարժումին նուիրուած մէկ քանի տասնեակ ուսումնասիրութիւններ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆի կանխահաս մահով (Մարտ), հայրենի գրականութիւնը կորսնցուց, վարպետ արձակագիր մը ու թատերագիր մը, առաւել եւս՝ փնտռուած երիտասարդ մը:

Ծնած ըլլալով Երեւան, 1931-ին, աւարտած էր տեղւոյն համալսարանի բանասիրական բաժնի լրագրութեան ճիւղը եւ 1955 -- 1969 աչխատած «Սովետական Հայաստան», «Գրական Թերթ» եւ «Երեկոյեան Երեւան» թերթերու խմբագրութեանց մէջ: 1970--էն սկսեալ՝ հետաքրքիր եւ ձգտնաոտիւռի թատերական հաղորդումներու դիտաւոր խմբագիրն էր: Համոյքով կը վարդացուէին իր վիպակները՝ «Մովսէս Ապեր», «Հանրապետութեան օրիորկելի բաղաքացին», «Խղճի գիշերային այցը» (1965), «Բացէ՛ ձեր աչքերը» (1979), «Մի բուռ ծիծաղ» (1984), բայց մանաւանդ՝ «Մարաքոն» վէպը (1969), մեծապէս գնահատուած նաեւ Սփիւռքի մէջ: Իր թատերգութիւնները մէկտեղուած են «Քանի դեռ կամ» եւ «Կենացդ Մայր» խորագրերուն տակ:

ՌՈՒԲԻԿ ԴՐԱՄԲԵԱՆ, *հայ կերպարուեստագիտութեան նահապետներէն մին եւ նրբահամչակ արուեստաբան, մահացաւ Մարտ 10--ին, Երեւան, 100 տարեկանին:*

Ծնած էր 1891--ին, Ալեքսանդրապոլ (այժմ՝ Կումայրի): Նախակրթութիւնը Թիֆլիսի մէջ ստանալէ ետք անցած էր Մոսկուա եւ աւարտած տեղւոյն համալսարանի իրաւաբանութեան ճիւղը: Քանի նախկին Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի հայկական գաղութներուն երեւան գալով՝ հիմնադիրներէն մին եղած էր Հայաստանի Պետական Պատկերասրահին, որուն անօրէնութիւնը վարեց մինչեւ 1951, միաժամանակ դասաւանդելով գեղարուեստաբանական հիմնարկին մէջ: 1951--1980 աւագ գիտաչխատող էր Գիտական Ակադեմիայի արուեստի ինստիտուտին մէջ: Ունի հատորով հարթատարակուած մենագրութիւններու չարք մը, ինչպէս «Հայ մանրանկարչութիւնը եւ գրքարուեստը» (1939), «Եղիշէ Թադէոսեան» (1955), «Մարտիրոս Սարեան» (1960), «Յակոբ Կոջոյեան» (1960), «Բաժքեուկ Մելիքեան» (1971), «Յակոբ Գիւրջեան» (1973) եւ «Հայաստանի պետական պատկերասրահը» (1982):

ՋԳՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԷՐ -- ՅԱԿՈԲԵԱՆ, *Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երիցագոյն հոգեւորականներէն մին, ի տէր հանգեաւ Նիւ -- Եորքի մէջ, Մարտ 25--ին:*

Վանայ զաւակ, ծնած էր 1904--ին: Եղեռնի օրերուն տասնամեայ պատանի, ճաչակած էր կեանքի դառնութիւնները՝ որբանոցէ որբանոց: 1922--ին ընդունուած էր Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը եւ արեղայ ձեռնադրուած 1930--ին, ձեռամբ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նչանեանի (յետագային՝ Պատրիարք): 1937 -- 1940 ծառայած էր Մարսէյլ, 1940 -- 1950 ալ՝ հովուած Նիւ -- Եորքի, Շիքագոյի եւ Սան -- Ֆրանսիսկոյի հայ համայնքները: Այս չրջանին է, որ համալսարանական ուսում ձեռք ձգած էր, ստանալով աստուածաբանութեան, փիլիսոփայութեան, մանկավարժութեան եւ հոգեբանութեան մագիստրոսի վկայականները: Եպիսկոպոս օծուած էր 1958-ին, ձեռամբ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Շրջան մը վարած է Իրաքի Հայոց առաջնորդական պաչտօնը, 60-ական թուականներուն ալ՝ Միլանոյի Հայոց հովուութիւնը: Անտիպ գործերէ զատ, ունի «Սէր եւ ամուսնութիւն» (Վենետիկ, 1954), խորագրով հատոր մը: Աչխատակցած է «Հայաստանի Կոչնակ» եւ «Սիոն» թերթերուն:

ՌՈՒԲԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, *ամերիկահայ վաստակաւոր երաժչտագէտ, երգահան ու խմբավար, կեանքին հրաժեշտ տուաւ Պոսթընի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, Մարտ 28-ին:*

Ծնունդով Թիֆլիսցի, աչքերը լոյսին բացած էր 1915-ին: Պատանի տարիքէն արտակարգ ձիրքեր յայտնաբերած էր երաժշտութեան մէջ, զլխաւորաբար իր հօր՝ Ջութակահար Լեւոն Գրիգորեանի խթանումով: Պարսկաստան տեղափոխուելէ կարճ ժամանակ անց՝ կատարելագործած էր երաժչտական իր գիտելիքները նախ Թեհրանի երաժչտանոցը, հուսկ Փարիզի Ecole Normale de Musique-ի մէջ: Բ. Աչխարհամարտի աւարտին դասաւանդ եւ միանգամայն անօրէնի պաչտօն ստանձնած էր Թեհրանի երաժչտանոցէն ներս: 1952ին վերջնականապէս կայք կը հաստատէր Պոսթընի, ուր քանի մը տարի յետոյ պիտի կազմէր «Կոմիտաս» երգչախումբը, որուն խմբավարն էր մինչեւ իր մահը: Տասնամեակներ չարունակ դասաւանդած էր Պոսթընի երաժչտանոցը, զեկավարելով նաեւ ամերիկեան չարք մը նուագախումբեր: Մեծ վաստակ ունէր պարսկահայ ժողովրդական երգերու դաչնաւորման ու բնութագրման մէջ: Իր մահով կ'անհետանայ ազնուական Հայ մը, որ օտար բեմերէն հնչեցուց մեր երաժշտութիւնը, դուրս բերելով զայն ներհայկական միջավայրէն ու ընծայելով աչխարհի վայելքին:

ՓՐՈՖ. ՏԻՎԻՏ ՄԱՐՇԱԼ ԼԱՆԿ, *ակադեմական բարձր վարկի տէր դէմք մը, Հայոց պատմութեան մասնագէտ եւ Հայ Դատի ջերմ պաչտպան, կանխահաս մահ մը ունեցաւ Լոնտոն, Մարտ 30--ին:*

Բնիկ անգլիացի, ծնած էր 1924--ին: Կանուխէն ընդգրկած էր դիւանագիտական ասպարէզը, յատնձնելով Թաւրիզի մօտ Անգլիոյ փոխ - դեսպանի (1944 - 1946) եւ աւելի ուշ՝ Թեհրանի դեսպանատան 3-րդ քարտուղարի պաչտօնները: Հայութեան ներկային հետ իր առաջին ծանօթութիւնները կուգան այստեղէն: 1949--էն սկսեալ մինչեւ իր հանգստեան կոչումը՝ 1984, կը դասախօսէր Լոնտոնի համալսարանը, միաժամանակ վարելով Արեւելեան եւ Ափրիկեան կաճառի կովկասագիտութեան ամպիոնը: Քանիցս այցելած էր Հայաստան: Իր ծանօթութեանց եւ համակրանքին խոտացած արտայայտութիւնն են՝ «Հայաստան՝ բաղաձակրթութեան օրրան» (1970), «Լեռներու ժողովուրդները. հինաւուրց Արարատն ու կովկասը» (1971), «Հայերը» (1976, Քրիստոֆըր Ուօքըրի հետ) եւ «Հայերը. Տարագիր ժողովուրդ մը» (1981, վերահրատարակուած՝ 1988--ին) անգլերէն պատմագրական հատորները:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՈՂՋԵՐԹԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի յատուկ կոնդակով ուղղուած Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան տառացաւ Արքութեան պատիւ: Կոնդակի ընթերցումը կատարուեցաւ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ Վանքին Մայր տաճարի խորանէն:

Արդ, Հարաւային Ֆրանսայի կաթողիկոսական պատուիրակը Մարսէյլ ժամանեց 1965-ին վարդապետի աստիճանով, օծուեցաւ անմիջապէս եպիսկոպոս եւ պաչտօնավարեց աւելի քան քառորդ դար, ու այժմ կը մեկնի Երուսաղէմ Արք. եւ որպէս փոխանորդ Պատրիարքին:

1991, Նոյեմբեր 10-էն ի վեր, իրեն կը յաջորդէ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան:

Յակոբ Արք. Վարդանեան պաչտօնական այցելութիւններով եւ այդ առիթով սարքուած ընդունելութիւններու ընթացքին հրաժեշտ առաւ չրջանի իչխանութիւններէն:

Դեկտեմբեր 12-ին, Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռ. Վիվուռու, քաղաքապետարանի մեծ դահլիճին մէջ յատուկ ընդունելութեամբ մը պատուեց Յակոբ Արք.ը եւ յանձնեց Մարսէյլ քաղաքի Մեծ Մետալը:

Դեկտեմբեր 16-ին, Փրովանս Ալփ Քոթ ա'Ազիւռի Շրջանային Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան-Կլօտ Կոտէն սեղմ չրջանակի մը մէջ հիւրընկալեց Յակոբ Արք. Վարդանեանը:

Դեկտեմբեր 20-ին, Յակոբ Արք. Վարդանեան այցելութիւն մը տուաւ նահանգապետ՝ Կլօտ Պիւսիէռի:

***

Եւ մինչ Դեկտեմբեր 20-ին, երեկոյեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին կազմակերպեց ողջերթի հոգեհանգիստ մը, Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ: Պատուոյ սեղանին չուրջ տեղ գրաւեցին Արք.ին կողքին Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իշնաճոսեան, Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան՝ հոգեւոր հովիւը հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, Ալ. Պապայեան՝ նախագահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին, Կ. Սայապալեան՝ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ քարտուղարը եւ Դաւիթ Պանոկեան՝ նախագահը Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ: Նոյնպէս ներկայ էին՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէմէեան, Մակար Քհնյ. Նաճարեան, Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեան, Վեր. Յակոբ Զորանճեան՝ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիվ, եկեղեցիներու Թաղականութեանց ներկայացուցիչներ:

«Պարտականութիւններ կան որոնք կը փափաքիմ ունենալ, կարենալ արժեւորելու համար մեր անձը. պարտականութիւններ ալ կան որոնք հակառակ որ կը փախչիմ անոնցմէ, կուգան եւ մեր ուսերուն վրայ կը թառին: Մարսէյլ իմ պարտականութիւնը, Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդի, ուղղակի իմ ետեւէս վազեց եւ իմ ուսերուս վրայ դրաւեցաւ»: *Այս խօսքերով է որ Յակոբ Արք. Վարդանեան սկսաւ իր պատասխանը, ուղղուած իրմէ առաջ խօսողներուն եւ ներկաներուն: Շեչտեց թէ յաճախ խօսք եղած էր իր Մարսէյլ գալուն, սակայն ինք մտանաւոր փափաք մը չունէր. չէր ճանչնար Մարսէյլը եւ միայն մտմտուքի էջերէն է որ կը հետեւէր ազգային, մչակութային, գրական կեանքին, ուր ոչ մէկ խանգարափէշ ելոյթի հանդիպած էր: Եւ չարունակեց՝* «Բայց, ընդառաջելով Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ճամակին, որուն մէջ կ'ըսէր "խնդրում եմ ձեզանից", եկայ, ու չսխալեցայ: կար մեծ պայքար մը եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. կային կողմեր, եւ ես այս թոհուբոհին մէջ իջկայ»: *Յակոբ Արք. Վարդանեանի ճառին չարունակութիւնը կու տանք քիչ մը անդին. վերադառնանք ճաչի ընկան ընթացքին:*

Բացման խօսքը ըրաւ Սրբոց Թարգման-

չաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան անունով Կ. Սայրապետեան: Տաք ու պաղ օրերուն ընդմէջէն, Յակոբ Սրբ. Վարդանեան ունեցաւ, ըսաւ ան, միշտ հարապատ մօտեցում եկեղեցւոյ եւ զաղութին չահերուն նկատմամբ: Վեր առաւ Սրբ. ին արժանիքները իր 26 տարիներու առաքելութեան մէջ. նախ իր քաջութիւնը պաշտօնը յանձն առնելով 1965-ին, իր հաստատ եւ հաւատարիմ մնալը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի եւ իր համբերատար եւ խոնարհ ծառայութիւնը զաղութին ներս:

Ակնքանդը Պապայեան յանուն Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին բերաւ իր յարգանքի խօսքը: Ընդգծեց Յակոբ Սրբ. Վարդանեանի համերաշխ ոգին որուն շնորհիւ ըսաւ, պայքարի տեղի չտրուեցաւ եւ աղօթքով, համբերութեամբ կրցաւ հարթել դժուարութիւնները: Այսօր, ան կրնայ մեկնիլ ուրախ սրտով քանի նոր կառոյցի մը սկիզբը դրուած է:

Մօտ տրուեցաւ կարօ Յովսէփեանին, որ վերյիշեց թէ 26 տարի առաջ ինչ պայմաններու մէջ կառաւարուեցաւ Յակոբ Սրբ.ի նշանակումը որպէս Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ, այսինքն հակազդեցութիւն մը առիթուած կացութեան մը, չէզոքացնելու համար թեմի մը մէջ սկսուած կազմակերպչական աշխատանք մը, յաւ կամ թերի: Եւ ենթական դիմադրեաց ճակատագիր մը որ չէր ընտրած, եւ յանուն երեն վատահուած պաշտօնին, հնազանդութեամբ եւ հաւատարմութեամբ հետեւեցաւ իր առջեւ դծուած ուղիին: Շարունակութիւնը ծանօթ է: Յակոբ Սրբ. Վարդանեան ժամանակը առնելով որպէս դաշնակից պիտացաւ համբերել, հանդուրժել, լռել, հանդարտեցնել կիրքերը, սպիացնել վէրքերը, չհակառակել... եւ հասնիլ այս օրին ունենալով դոհունակութիւնը նոր կազմակերպչական կառոյցի հաստատման աշխատած եւ յաջողած ըլլալու:

Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեան յայտնեց իր յուզումը, չեշտեց Յակոբ Սրբ. Վարդանեանի ներողամիտ ոգին ամէնուն հանդէպ, վարչական կարողութիւնները, հեղ բնաւորութիւնը եւ յաջողութիւնն ու արժանիքը ալեկոծ շրջան մը խաղաղեցուցած եւ առաջնորդած ըլլալու դէպի համերաշխութիւն, սէր եւ միութիւն:

Տաքոն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեան ընդգծեց Յակոբ Սրբ.ի մէջ հաղորդակցութեան մարդը եւ աւելցուց թէ միշտ իրեն հանդէպ ունեցած է յարգանք որովհետեւ ան եղած է լուռ, հանդարտարարոյ, զործելակերպի մը հետեւող անձնաւորութիւն մը որ երբեք մէկու մը հետ չէ եղած ուրիշի մը դէմ ըլլալու համար: Երկու իրանութիւնները կը հրճուեցնեն զիս, շարունակեց Ծ. Վրդ.ը, մեկնիլ բառը ճիշդ չէ Յակոբ Սրբ.ի պարագային այլ պաշտօնն է որ կը հրաւիրէ զինքը եւ Մարսէյլի Հայութիւնը կրնայ հպարտ ըլլալ որ իր Եպիսկոպոսը կու տայ Երուսաղէմի Պատրիարքին փոխանորդ, եւ հայ եկեղեցականին հանդէպ համայնքին ցուցաբերած յարգանքը: Իր խօսքի առարթին, բոլորին անունով, Տաքոն Ծ. Վրդ. ձէրէճեան չնորհակալութիւն յայտնեց Յակոբ Սրբ. Վարդանեանին որ իր կեանքի 26 ամէնէն թանկ տարիները նուիրեց այս զաղութին:

Վերադառնալով Յակոբ Սրբ. Վարդանեանի խօսքի չարունակութեան, ան ըսաւ որ՝ «ես միամտութիւնը ունեցայ որ պիտի կարենամ բարիք մը ստեղծել Մարսէյլի մէջ: Եւ այդ բարիքը ստեղծուեցաւ: 26 տարի համբերութեամբ ծառայեցի, ուրիշներ ալ ուրիշ կերպով կրցան խօսիլ, իրաւունք ունին, բայց չէզոքացուեցայ: Ոչ մէկ գործ կրնայի ընել իմ դիրքին, իմ կարողութեանս եւ իմ արժանապատուութեանս գիտակցութեան չափանիշով: Բայց, մէկ գործ մըն ալ կրի, ինչպէս ըսիմ, գիտցայ համբերել եւ համբերութեամբ ձեզի հետ ըլլալ»: Ապա, Սրբ.ը յայտարարեց թէ ուրախութեամբ չէ որ կը ձգէ Մարսէյը եւ թէ այսօր, ամէն խօսող իր կարգին, իր հասկցած ձեւով, իր ոճով, իր տրամաբանութեամբ իրեն կարողութիւններ, թերեւս յաջողութիւններ կը վերագրէ եւ չարունակեց՝ «ես, անմիջապէս կը շինեմ պատկերը թանգման արարողութեան մը. մեռնողին գէշ կողմերուն մասին չեն խօսիր այլ միշտ առաւելութիւններուն: Ես ալ այսօր կը բաժնուիմ ձեզմէ, բաժնուիլ կը նշանակէ գոնէ ժամանակաւոր մեռնիլ: Բնական է որ իմ տկար կողմերուս մասին պիտի չխօսէիք, անոր համար շնորհակալ եմ բոլոր խօսողներուն»: Յակոբ Սրբ. Վարդանեան իր սրտաբաց եւ անկեղծ խօսքերը աւարտեց ըսելով՝ «Իմ մաղթանքս է, եթէ կայ իրաւ եւ մեծագոյն յաջողութիւն մը եւ հանոյք մը կեանքի մէջ, այդ ալ համերաշխութեան մէջէն կարենալ իրագործել է այն բոլորը որ ազգին եւ եկեղեցիին շահերը կը պահանջեն: Ես, պիտի մաղթեմ ձեզի որ դուք այդ մտահոգութիւններով եւ այդ նուիրումով աշխատիք, բոլորուիք ձեր Հայրապետական Պատուիրակի նոր փոխանորդի շուրջ եւ իրագործէք այն բոլորը որ ես չկրցայ ընել պայմաններու բերումո՞վ թէ իմ տկարութեա՞մբս: Ոչինչ. կը յուսամ, կը մաղթեմ որ անիկա պիտի իրագործուի, եւ այն ատեն իմ երպատակիս հասած կ'ըլլամ»

**

Կը մաղթենք, Յակոբ Սրբ. Վարդանեանին քաջառողջ եւ երկար կեանք ի սպաս Հայ Եկեղեցւոյ եւ ազգին: Կը մաղթենք յաջողութիւններ, զոհունակութիւններ, հոգեկան երջանկութիւններ իր նոր առաքելութեան մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Գ. ԿՐԹԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Գերմանախօս երկիրներու Հայ Միութիւններու կեդրոնական կազմակերպութեան հովանաւորութեան տակ կազմըւած կրթական Յանձնախումբը նախաձեռնեց կրթական իր Գ. դիտաժողովին, որ տեղի ունենայ տարւոյս Նոյեմբերի 22-24-ին, Կէօթինկընի մէջ:

Կրթական այս դիտաժողովին նպատակն էր քննել գերմանախօս երկիրներու մէջ հայերէն լեզուի դասաւանդման վիճակը, բնորոշել զժուարութիւնները եւ գտնել զանոնք յաղթահարելու միջոցները, ինչպէս նաեւ ծանօթանալ հայերէն լեզուի դասաւանդման նոր եղանակներուն:

Կրթական դիտաժողովին, Նիւ-Եորքէն մասնաւոր հրաւիրուած էր Սիլվա Տէր-Ստեփանեան՝ անօրէն տեղւոյն հայ ղբօղոցներու կրթական կեդրոնի եւ հեղինակ դասագրքերու եւ ուսուցման օժանդակ նիւթերու ճոխ չարքի մը:

Գիտաժողովին կը մասնակցէին Գերմանիոյ զանազան քաղաքներէն ժամանած ուսուցչուհի-ուսուցիչներ, ուսանողուհիներ, ծնողքներ եւ հետաքրքրուողներ: Ներկաները եկած էին Քէօլնէն, Պեռլինէն, Ֆրանքֆուրթէն, Շթուտկարթէն, Հանովրէն, Վուփերթալէն ու Կէօթինկընէն. զժբախտաբար բացակայ էին կարգ մը քաղաքներու ներկայացուցիչները:

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու վրայ տարածուող այս դիտաժողովի ամբողջական ծրագրումի եւ կազմակերպութեան ծանր աշխատանքը կը կատարէր կրթական Յանձնախումբի առենապետուհի Տիկին Երանուհի Հարթմանն - Գալայճեանը, որ նաեւ անձամբ ղեկավարեց կրթական դիտաժողովը:

Տիկին Երանուհի Հարթմանն - Գալայճեան իր զեկուցումին մէջ չեչտեց Գարակէօզեան Հիմնարկի նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան կարեւորութիւնը, մանաւանդ կրթական մարզին ներս:

Կրթական դիտաժողովի ընթացքին Սիլվա Տէր-Ստեփանեան իր դասախօսութիւններուն դիտապրոյքի բնոյթ տալով, չատ հաճելի եւ դիւրամատչելի ձեւով ներկայացուց իր նիւթերը.-

1.- Կրթական Ծրագիր.-

Մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ բարձրագոյն բաժանումներով, միօրեայ եւ ամէնօրեայ ղպրոցներու համար, հայերէնի արդիական ուսուցման եղանակը, դասագրքերու Արա-Մարալ չարքի կողքին կը յատկանչուի լաւատեսղական եւ ուսուցման օժանդակ նիւթերով:

Հայերէն լեզուի կողքին կրթական ծրագրի մաս կը կազմեն նաեւ Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան, կրօնքի ու հայ եկեղեցւոյ պատմութեան նիւթերը:

2.- Հայեցի Դաստիարակութիւն.-

Կազմակերպում ընդհանուր հայեցի դաստիարակութեան յայտագիրները՝ մանուկներու, պատանիներու եւ չափահասներու համար: Յայտագրի մէջ տեղ կը դրաւեն դասախօսութիւններ, դիտաժողովներ, ճամբարներ եւ մանաւանդ հայերէն թերթ ու դիրք կարդալու վարժութիւն:

Հայեցի դաստիարակութեան մաս կը կազմեն հայութիւնը հետաքրքրող ընդհանուր դիտելիքներու ճոխացումը, հայկական աւանդութիւնները, հայկական տօները եւայլն...

3.- Հրատարակութիւնները.-

Պարբերաթերթերու, մանկապատանեկան պատմութիւններու, յուշանուէրներու եւ այլազան հրատարակութիւններու ճամբով սատարում կրթական ծրագրի եւ հայեցի դաստիարակութեան:

Հրատարակութիւններու այս բաժնին մաս կը կազմեն նաեւ ուսուցման արդիական միջոցներ, ինչպէս ձայներիզներ, տեսերիզներ եւ համակարգիչներու համար պատրաստուած յայտագիրները:

Ներկաները առիթը ունեցան տեսնելու եւ թղթատելու դասագրքերու ամբողջական չարքը, ինչպէս նաեւ զանազան այլ հրատարակութիւններ:

Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներէն եկած դասատուները առանձին հանդիպման մը ընթացքին Սիլվա Տէր-Ստեփանեանի հետ խօսեցան իրենց դժուարութիւններուն մասին.

- աշակերտներու տարիքի եւ դիտելիքներու տարբերութիւնը ու դասարաններու բաժանումը,

- հայախօս եւ ոչ-հայախօս աշակերտներու վիճակը,

- արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի աշակերտներու խումբերը,

- չափահասներու հայերէն սորվեցնելու կարելիութիւնները,

- դասատուներու պէտքը եւ անոնց կատարելագործման միջոցները,

- նիւթական վիճակի դժուարութիւնները, եւայլն...:

Կրթական դիտաժողովի յիշատակելի եւ օգտաշատ երեք օրերը անցան կարելի լաւագոյն մթնոլորտի մը մէջ: Մանակցողները բոլորն ալ գոհ էին եւ դիտաժողովի յաջողութիւնը կը հաստատէին:

Ներկայ դասատուները ընկալելով արդիական ուսուցման եղանակը նոր դաղափարներով, նոր եռանդով ու ինքնավստահութեամբ զինուած վերադարձան իրենց քաղաքները, իրենց հայերէնասիրական աշխատանքը չարունակելու համար:

Արդարեւ քաջալերելի, կարեւոր եւ նպատակայարմար ձեռնարկ մը՝ Գերմանիոյ նոր կազմակերպուող հայկական զաղութին մէջ:

ՍԱՐԳԻՍ ՔԻՉԵԱՆ

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՕՎԵՆՑ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԲԴԵՀԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Բաքուն թաթարական միջնաբերդն էր. պնակէ էր, որ կ'արձակուէր բարձրագոյն հրամանը:

Բաքուի մէջ կար վաստօրէն երեք իշխանութիւն.

Ա. Հայ ազգային Խորհուրդը.

Բ. Թաթարական ազգային Խորհուրդը.

Գ. Բաքուի բանուորական-զինուորական եւ նաւաստիական Խորհուրդը՝ Սահակ Շահումեանի զլխաւորութեամբ:

Թաթարներու ազգային Խորհուրդը բռնած էր այն դիրքը, ինչ որ Սալիհ փաշայի զահիճը բռնեց Մուսթաֆա Քեմալի հանդէպ:

Թաթարները ըստ երեւոյթին համաձայն էին միւս Խորհուրդներու հետ, իսկ ներքնապէս կ'օգնէին դուրս դանդուող Թաթարներուն: Բաքուի եւ Գանձակի մէջ օսմանեան բանակի զինուորներ եւ սպաներ (զերի) համարձակ կը պտըտէին իրենց պաշտօնական ուսադիրներով:

Թաթարական չրջանները մնացած հայ ազգաբնակչութենէն ոչ թէ օգնութիւն, այլ լուր մը անգամ չէր հաներ:

Ամէն վայր զրեթէ կղզիացած էր ինքն իր մէջ:

Թիֆլիսէն եւ Երեւանէն զուրս սարսափելի լուրեր կը տարածուէին, Թիֆլիս եւ Երեւան սարսափելի լուրեր կը հասնէին:

Կոտորածի, բնաջնջման, անօթութեան, տեղահանութեան սպառնալիքներ ամէն կողմ:

Աւդին մեր զեկավար մարմինները կը չարունակէին սկզբունքի վիճաբանութիւնները, աթոռներու կռիւ, կուսակցական դերիչխանութեան ջանքեր:

Իսկ հայկական մամուլը կը ներկայացնէր սարսափելի մտախռնակութիւն մը:

«Դէպի ճակա՞տ» կը պոռային բոլորը, բայց «դէպի ճակատի» յայտարարութեանց մէջ ոչ մէկ կէտ իրարու չէր համապատասխաներ:

Օլթի, Արտահան, Արդուին, զրաւուած էին տեղական թուրք բաչիբոզուկներու կողմէն, եւ սկսած էին կոտորածները: Այդ չրջանը երկրորդ անգամն էր, որ կոտորած կ'անցընէր:

Ախալքալաքի եւ Ախալցխայի մէջ թուրքերն ու Հայերը արդէն պատերազմական վիճակի մէջ էին:

Վրացիք, որ յետոյ այդ չրջանը յայտարարեցին իրենց արեան եւ ոսկորի մէկ անբաժանելի մասը, այն ատեն մնացին բոլորովին ձեռնպահ:

Համազգային ահաւոր վտանգը կախուեցաւ մեր զլխուն:

Թրքահայ մարդը, որ այնքան ուրախ էր տեսնելով Կովկասի Հայը աղատած, մոռցած էր:

Իսկապէս այս անգամ վտանգը համազգային էր:

Մուրատ կը նահանջէր Երիզայէն ամէնէն աննպաստ պայմաններու տակ:

Մուրատ հնարաւորութիւն չէր ունեցած նահանջէ առաջ դէպի Կարին ուղարկել ոչ իսկ կին մը եւ մանուկ մը, որովհետեւ ճանապարհները կտրուած էին Թուրքերու եւ Քիւրտերու կողմէ:

Պէտք էր նահանջել խմբովին, եթէ ոչ՝ ո՛չ ոք չէր ազատեր:

Սեպուհ զուրս հանած էր հայ ժողովուրդը. ինք մնացած էր մէկ քանի զինուորներով եւ անյայտ էր իր ճակատագիրը:

- Լերան վրայ սառած է, - կ'ըսէին չաուերը:

Կ'ակնկալուէր, որ Մուրատ կանգ կ'առնէ Մամախաթուն:

Խոտորջուրը ամրողջովին պաշարուեցաւ եւ մինչեւ այսօր ո՛չ ոք զուրս եկաւ զէթ մեզի պատմելու պատմութիւնը:

Անդրանիկ սոխպուեցաւ մեկնիլ Կարին անմիջապէս՝ առանց կանխապէս երեւակայած ըլլալու անգամ, թէ ինք պէտք էր կարին երթար:

ԴԷՊԻ ԿԱՐԻՆ

1918, Փետրուար 8-ի առաւօտուն մէկը եկաւ «Հայաստան»ի խմբագրատունը եւ յայտնեց, որ Անդրանիկ ինձ կ'ուզէ: Թողուցի լրագրական աշխատանքս եւ փութացի իր մօտ:

- Վահա՛ն, - սկսաւ անիկա, - իրիկունը կը մեկնիմ Կարին. մինչեւ իրիկունը թերթի զործերը պիտի կարգադրես, պիտի յայտարարես, որ «Հայաստան»ը կը փոխադրուի Կարին, եւ դուն ալ պիտի գաս ինծի հետ: «Հայաստան»ի այստեղ լոյս տեսնելը, - չարունակեց Անդրանիկ, - բոլորովին անիմաստ է, պէտք է հրատարակուի մայր երկրին մէջ:

- Ես համաձայն եմ քեզի, - պատասխանեցի ես, - միայն մինչեւ իրիկուն քիչ մը չատ կարճ է:

- Աչխատէ՛ վերջացնել, գիչերը պիտի մեկնինք: Ես կը կասկածիմ, որ երկու օրէն Թաթարները Սաթախլուի զիծը կտրեն եւ չկրնանք անցնիլ:

- Ես պատրաստ եմ, - ըսի Անդրանիկին եւ դուրս ելայ: Մինչեւ կէսօր պատրաստ էր «Հայաստան»ի վերջին թիւը: Զեռագիրները յանձնեցի իմ ընկերներուն՝ Թաթուլին եւ Դչմայեանին, զացի տուն, հազայ զինուորի չորեքս եւ եկայ Անդրանիկի մօտ:

Անդրանիկ ինձ յանձնեց իր ընտրած զէնքերէն մէկը:

(Շար. 13)

(Շար.ի Ա. էջէն)

վարութիւններու առաջին հանդիպումը: Հայաստանէն կը մասնակցէին փոխ – նախարար, վարչապետ Գագիկ Ցարուխեանեան, փոխ – վարչապետ Հրանտ Բագրատեան եւ պաշտօնական այլ անձեր: Կառավարութիւններու ղեկավարները առաջարկեցին պայմանագիր մը հետեւեալ հարցերու շուրջ – Հասարակապետութեան Պետութենէն միջեւ պահպանել 1991–ին գործող տնտեսական կապերը, ապահովելու համար 1992–ին եւս անխափան աշխատանքը ձեռնարկութիւններուն, միաւորումներուն եւ կազմակերպութիւններուն, եւ 1991–ի առաջին եռամսեակի մատակարարումներու առնուազն 70%–ի չափով կնքել նախանախիւ, հիւթերու եւ պատրաստ արտադրանքի մատակարարման պայմանագրեր:

Դեկտեմբեր 26–ին, կառավարութեան ընդգրկուած նիստին Գագիկ Ցարուխեանեան հազորդումով հանդէս գալով տեղեկացուցած է վերոյիշեալ որոշումները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՕԹԻՒ

ԳԱՄԱՐ – Տոքք եւ Նորա Տէր – Ցակոբեան 2000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ – Գարեհին Կապաբեան 300 Ֆր.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Տէմիրեան իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Տէմիրեանի մահուան 6–րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին,

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ցարութիւն Պչաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Փուչուճեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, փոխանակ ծաղիկի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՒ
ԾՆՈՒՆԴԻ
ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ
ՁԱՇԱՍԵՂԱՆԸ

Ցունուար 5, Կիրակի օր, Լը Ռէնսիի Սալ ոէ Ֆէթին մէջ՝ 9 Պուլվար տիւ Միտի:

- Ճաշի սպասարկութիւն՝ ժամը 13–էն սկսեալ:
- Գեղարուեստական յայտագիր:
- Եւ անշուշտ ... Կաղանդ պապան:

Տեղեկութեան համար՝

Հեռ.– 43 – 81 – 01 – 72

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile - 13001 Marseille
Dimanche 5 Janvier
à partir de 15 h 30

SUPER LOTO

Nombreux
lots de valeur
—VENEZ EN FAMILLE—

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. – Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊՍԿ. ՆԱԳԱՇԵՆԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զբօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. – Ցունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԼԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Զբօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ.

Ցիշատակ Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ցունուար 6, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին:

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ցունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Ցիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30:

Պատարագ ժամը 10·45:

Ցաւարտ պատարագի Զբօրհնէք կը կատարուի:

Ս· ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի,

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ է Մեռելոց:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԼԷՒԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան,

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարի,

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ Մեռելոց:

Ժամերգութիւն ժամը 10–ին կը կատարուի Ժամերգութեան, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ – Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ... Ժամերգութիւն ժամը 10–ին:

Ժամը 15–ին Աբովեան դպրոցի աշակերտութեան հանդէս:

Ժամը 16·30–ին Ժամերգութիւն, ժամը 17·05 հազորդութիւն, ժամը 17·30–ին պատարագ,

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ... Ժամերգութիւն, ժամը 8·30–ին, պատարագ ժամը 10–ին, ընթերցուածք ժամը 11·15–ին:

Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. Վ. ՃԼՐԼԻՃԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ... Մեռելոց:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին, պատարագ ժամը 10–ին:

Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. – Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ, ժամը 11–ին Քարոզ, իսկ ժամը 11·30–ին Զբօրհնէք:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս·ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 8·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին, ժամը՝ 11·30–ին:

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Կոնդակը:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ցիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ Վասն Համայն Ննջեցելոց:

ԻԻԼԱԳԻՆ...

Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել ձեր նուէրը իրենց Ուսումնարանին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի կանթեղը:

ՓՈՒՎ· OSSO — Ս· ՑԱԿՈԲ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 8·30:

Պատարագ ժամը 10:

Քարոզ ժամը՝ 11·30:

Զբօրհնէք ժամը՝ 12:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՐՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

Ցաւարտ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 10–ին:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ· ԳԱԼՖՆՏՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյս երկսեռ երգչախումբին կողմէ:

Պատարագի աւարտին՝ Կարգ Զբօրհնեայ:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Ցունուար 6–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԵՒԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Զբօրհնէք ժամը՝ 11·30–ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ...

ԾՆՈՒՆԴ
ՑԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10·10–ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

ՄԵՌԵԼՈՑ Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պատարագ ժամը 10–ին:

OFFRE SPECIALE
POUR LES FETES

Pour tout achat de

Iconographie
arménienne

SARKIS BOGHOSSIAN

Collection de 720 Estampes du XVe au XXe siècle

Prix : 1350 F.

En supplément, du même auteur

RECITAL DE POESIE ARMENIENNE
118 *titres*, 4 *cassettes de* 90 *mn. durée* 6 *heures*, 300 *F.*

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — Tél. : 43. 26. 88. 65

– ԿԱՊՈՑՏ ԹԱՋ –

ԿՐ. ՏՕՆԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Կիրակի, Յունուար 5, ժամը 14·30–ին,
9–րդ թաղամասի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ՝
SALLE ROSSINI — 6, rue Drouot, Paris 9e

Փարիզեան շրջանի բոլոր երախաները իրենց ծնողներով հրաւիրուած են հանդէսին:

Երգ, պար, ներկայացում ... *Ցրանուհայ Կապոյտ Խաչի հայկական միօրեայ ղպրոցի աշակերտներուն մասնակցութեամբ:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION de ST JEROME
organise un

REPAS

à l'occasion de

NOËL ARMÉNIEN

Le Samedi 4 Janvier à 21 heures

à la M.A.J.C.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
SAMEDI
4 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՍՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.702 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.702

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6

Յաճուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ· ամէն:

«ՓԱՌՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ ԱՍՏՈՒԾՈՑ»

Սիրելի ժողովուրդ Մեր,

Այս տարի ևս ուրախությամբ ենք սուրբ Լիշատակը մեր Փրկչի՝ Յիսուս Քրիստոսի ծննդեան, համակուած մեր երանելի նախնեաց տեսիլքներով եւ ապառումներով:

Յիրաւի, հրաշալի պատում Քրիստոսի ծննդեան, ամէն տարի նոր լոյս է սփռում մեր երկրային անցաւոր կեանքի ճանապարհի վրայ եւ դառնում նոր, աղնիւ ներշնչանքների աղբիւր, ի մխիթարութիւն մեր յուսացեալ հոգիների:

Յիսուսի ծնունդը ոգեկոչելիս, պարտաւոր ենք յիշել նաեւ հին աշխարհի, հեթանոս աշխարհի ժողովուրդների դարերով կուտակուած ապառումները, երբ մարդիկ ու ազգեր, բազում անարդարութիւնների ու բռնութիւնների ներքոյ, երազում էին հրաշք զալուստը մի փրկչի, մի ազատարարի:

Մեծ ազմոսերգուն արտայայտում է այդ հոգեվիճակը հետեւեալ ազօթքով՝ «Ցոյց մեզ, Տէր, զողորմութիւնս քո եւ զփրկութիւնս քո տուր մեզ» (Սազմ. ՁԴ. 8):

Հին Կտակարանում բազում մարգարէութիւններ կան մի փրկչի ապառման երազանքով: Յիշենք հրեղէն խօսքերը Եսայի մարգարէի՝

«Տէր Աստուած, լոյծ զկնճիռս անիրաւութեան, ֆակեա զվարդախութիւն բրունութեան, արձակեա զնեղեալս թողութեամբ եւ զամենայն մուրհակս անիրաւութեան պատառեա» (Ես. ԾՂ. 6):

Ցոյժ նշանակալից է, որ նաեւ հեթանոս աշխարհում, հոմէացի արդար ու խոնարհ մարդիկ նոյն երազանքներով ու ապառումներով էին ապրում: Ցնցող է վկայութիւնը հոմէացի մեծ բանաստեղծ Վիրգիլիոսի, Քրիստոսի ծննդից յիսուն տարի առաջ՝

«Պիտի գայ շարանը նոր տարիների,
Նոր մի ծնունդ պիտի իջնի երկնքից,
Այն մահկան, որով նախկին երկաթեայ
դարը վերջ պիտի գտնի,
Ու պիտի գայ ոսկեայ դարը համայն
աշխարհի»:

Այո՛, Յիսուսի ծննդով աւետուեց, թէ պիտի խորտակուեն չղթաները «երկաթեայ դարի», ու պիտի յաջորդի «ոսկեայ դարը», երբ պիտի թագաւորեն մարդկային կեանքում՝ արդարութիւնը, խաղաղութիւնը, ազատութիւնն ու խաղաղութիւնը:

Ինչքան յուզիչ են նաեւ եղիսաբէթին ուղղուած Սուրբ Կոյս Մարիամի խօսքերը իր Որդու մասին, որին նա պիտի ծնունդ տար: «Մեծ զօրութիւն յաղկաւ իւրով, ցրուեաց զամբարտաւանս մտօք սրտից իւրեանց: Քակեաց զկազմս յանդուգն եւ բարձրացոյց զխոնարհս. Զքաղցեալս լցոյց բարութեամբ եւ զմեծատունս արձակեաց ունայն» (Ղուկաս Ա. 51 — 54):

Բայց եւ ինքը Յիսուս իր հրապարակային քարոզչութեան սկզբում, յայտնեց իր աշակերտներին ու հետեւորդներին, թէ՝ «Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ եւ օծ իսկ զիս. աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, բժշկել զբեկեալս սրտիւք, քարոզել գերեաց ազատութիւն եւ կուրաց տեսանել, արձակել զվիրաւորս ի թողութիւն» (Ղուկաս Դ. 18 — 19):

Այս բոլոր մարգարէութիւնները վկայում են մեզ այն մասին, թէ Յիսուս, իրօք, զարերով ապառուած Մեսիան էր, Փրկիչն էր, որ ծնւում էր Բեթղեհէմում հրաշալի պայմաններում: Յիսուսի ծնունդը պատմականօրէն հանդիսացաւ երկնքի պատառումը՝ տառապող մարդկութեան երազանքների: Յիսուս ոչ միայն նոր օրէնք հաստատեց Աստուած — մարդ յարաբերութեան, այլ նաեւ՝ նոր օրէնք մարդկանց եւ ազգութիւնների միջեւ յարաբերութիւնների: Այսպիսով, քրիստոնէական կրօնի փրկագործական առաքելութիւնը հանդիսացաւ հրաժարականը՝ Աստուծոյ կամքը, նախնեաց՝ նրա պատուիրանները կեանքի կոչելու երկրի վրայ մարդկանց ու ազգութիւնների միջեւ: Ամէն օր ազօթում ենք՝ «Հայր մեր որ յերկինս ես ... եղիցին կամք քո որպէս յերկինս եւ յերկրի»: Յիսուսի մարգեղութիւնը սկզբնաւորումն է մարդու եւ ազգութիւնների ազատագրման՝ մեղքի կապանքներից ու չարիքների որոգայթներից:

Մեր օրերին, երբ տաղնապալի աշխարհը որոնում է եւ պայքարում մի նոր արդար իրաւակարգ, մի նոր խաղաղ իրավիճակ ստեղծելու համար, չենք կարող չվկայել, որ այդ ազնիւ ու մարդասէր ձգտումների եւ բարոյական հրամայականների ակունքները գտնում են Քրիստոսի սուրբ Աւետարանում: Սուրբ Ծննդեան ու Աստուածայայտնութեան այս օրերում մեծ է նրա նշանակութիւնը հաստատելու եւ փառաբանելու սրբազան պահն է:

Մանաւանդ մենք՝ Հայերս, մեր ողջ պատմութեան ընթացքում հաստատել ենք Յիսուսի պատգամներով՝ աշխարհը վերափոխելու, մարդու հոգին պայծառակերպելու, ազգութիւնների միջեւ հաշտութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատելու իդէալներին:

Ապացոյց, նաեւ մեր օրերում, մեր ժողովրդի պայքարը յանուն մարդու իրաւունքների, ազատ ապրելու իրաւունքի, յանուն արդար ու խաղաղ մի համաշխարհային կարգավիճակի, որոնք այնքան հարազատ են Քրիստոսի Աւետարանին, որոնք կրօնական ըմբռնումով նշանակում են՝ մարդուն ազատել մեղքի կապանքներից եւ բարոյական մահուան ճիրաններից:

Այս խոհով, մեզ՝ Հայերիս համար, մեր այս տաղնապալի օրերին Մայր Հայրենիքում, Քրիստոսի Աւետարանը յոյժ այժմէական է. նա մեր Սուրբ Գիրքն է, մեր արդար պայքարի ուղին լուսաւորող:

Մենք քրիստոնէութիւնը ընդունել ենք շատ աւելի առաջ քան բազում ազգեր, եւ Քրիստոսի աստուածային պատգամներով ենք թեմնաւորել ու կազմաւորել մեր ազգային ոգեկանութիւնը: Հայ ժողովուրդը, Քրիստոսից առաջ, սպասում էր նրա ծննդեան:

Սիրելի հաստատացեալներ, մեր այս խոհերով, այս սպառումներով ողջունում ենք մեծ աւետիսը մեր Փրկչի՝ Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի ծննդեան, այս անզուգական ինքնիշխան ու անկախ մեր Հանրապետութեան հովանու ներքոյ:

Փառք արդարութեան արեգակ եւ խաղաղութեան իշխան Միածին Որդուն՝ մեր Աստծուն:

Օրհնութիւն մեր վերածնուող ազատ ժողովրդին եւ ջերմագին մաղթանք, որ նա անկոտրում հաստատուն, համահայկական միասնական ճիգերով եղբայրական համերաշխ գործակցութեամբ, համախմբուած իր նոր պետութեան հովանու ներքոյ, հասնի նաւահանգիստը խաղաղութեան, իր արդար իղձերի իրականացմամբ:

Սուրբ ծննդեան այս առաւօտեան՝ «Աստուած յաւուց լի արասցէ զձեզ ամենայն խնդութեամբ եւ խաղաղութեամբ, առաւելուլ ձեզ յուսով, զօրութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հռոմ. ԺԵ. 13):

«ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵԻ ՑԱՅՑՆԵՑԱՒ»· ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՐՑԱԽ — ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԽՐԱՄՈՐԹԻ ՎՐԱՅ, 47 ՏՈՒՆ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԸ

Ամէն օր նոր զոհեր, Շահումեան թէ ուղղակի Ղարաբաղ: Արդէն մէկ մեռեալի եւ 6 վիրաւորի լուրը առած էինք, Ուրբաթ առաւօտ, (Յունուար 3), երբ քիչ ետք, կրկին յարաբերութեան մէջ մտնելով Երեւանի հետ տեղեկացանք թէ բոլորովին անակնկալ յարձակում մը գործուած էր նախորդ գիշերը Խրամորթի գիւղի վրայ: Ադրբեջանցիք հրթռիռներով, զրահամեքենաներով, 400 զինեալներով յարձակելով 1000 հոգինոց այլ տարբեր յարձակած են, կրակի տակով 47 տուներ (22-ը՝ ամբողջովին հրոյ ճարակ, մնացեալն ալ մեծ մասամբ): Զոհեր կան, թիւը յայտնի չէ, բայց, երբ հաղորդեցինք թէ Ֆրանսական ճայնասփիւռը 10 մեռեալի մասին կը խօսէր, ըսուեցաւ մեզի թէ սխալ է, Հայերը գրաւած էին 2 գրահմեքենայ:

Ստեփանակերտի մէջ, Յունուար 5-ին կը բացուի նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանը, որու ներկայ պիտի ըլլան նաեւ օտար դէմքեր, ի շարս որոնց Տիկին Քոքս, մինչ նախագահ Մութալիբով օգտագործելով իր պաշտօնին առանձնաշնորհները յայտարարեց Յունուար 2-ին թէ իր անձնական մատակարարութեան ներքեւ կ'առնէ որոշ չրջաններ, ի շարս որոնց՝ Լեռնային Ղարաբաղը:

**

— Երեւան ձիւնի տակ էր Յունուար 3-ին եւ երթեւեկը բոլորովին դադրած:

— Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան Յունուար 3-ի համար, Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ հրաւիրած էր, ուր պիտի քննուէր դիներու ազատ ձգուելու հարցը եւ համապատասխան որոշում արուէր:

**

ՎՐԱՍՏԱՆ

Ուրբաթ օրուան լուրերը կը հաստատէին միայն թէ կացութիւնը շատ չփոթ է: Ընդդիմադիրները կառավարութիւն մը կազմած են «Ձինուորական խորհուրդ» կոչուած, որ կը դանուի նախկին վարչապետ՝ Թենկիզ Սիկուայի գեկավարութեան ներքեւ, բայց եւ այնպէս կը թուի որ Դամասխուրդիա տրամադիր չէ տեղի տալու, հակառակ իրեն տրուած 24 ժամուան վերջնագրին: Եթէ Դամասխուրդիա յամառի, պայմանաժամի վերջաւորութեան քաղաքացիները եւ ազգային պահակազօրքը, որոնք համախմբուած են քաղաքին կեդրոնը պիտի է յարձակումի անցնին Ժողովուրդին Պալատին վրայ, ինչ որ չի մտահոգեր նախագահին հաստատութիւնները: Բուռն արտայայտութիւններ ունի նախագահին Թիկնապահը՝ «պիտի է մաքրագործել այս մակաբոյծներէն». «Ձենք խօսիր իսկ ազատականներու, թալանողներու եւ ոճրագործներու հետ. պիտի է աւլենք այս խողերը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ կը պատրաստուի առանձնաշնորհակալ յարաբերութիւններ հաստատելու Նախիջեւանի հետ: Կը ծրագրուի երկաթուղիով մը որ Իրանեան տարածքէն պիտի անցնի, ինքնավար Հանրապետութիւնը կապել Ադրբեջանի, որմէ ան բաժնուած է Հայաստանի հարաւային մասով: Յունուար 3-ի թուրք մամուլին համաձայն, նոր տարուան օրը հազարաւոր Նախիջեւանցիներ քանդելով Իրանի հետ սահմանի փշաթելերը, բոլոր արգելքները վերցուցած են:

Ալիեւի Մէջ 300 հազարէն 500 հազար կը նկատուի Յունուար 2-ի ցոյցին մասնակցողներու թիւը: Ընկերվարական ճա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

(Դեկտեմբեր 24)

Ղարաբաղի Հանրապետութեան դիմումը նոր Հասարակապետութեան անդամակցութեան համար, նեղ կացութեան մատնած է սլաւ Հանրապետութիւններու ղեկավարները որոնք տակաւին չեն պատասխանած նախագահ Լէոնարտ Պետրոսեանի:

Ադրբեջան Ղարաբաղի ոչ Դեկ. 10-ի հանրաքուէն, ոչ ալ Հանրապետութեան հռչակումը ճանչցած է. իսկ կեդրոն մը այլեւս գոյութիւն չունի: Գոյութիւն չունի նաեւ Խորհ. Միութիւնը որուն Սահմանադրութեան հակասող քայլ նկատուած էր Հայկ. Խորհրդարանին 1989 Դեկ. 1-ի որոշումը որով Հայաստան - Ղարաբաղ միացեալ Հանրապետութիւն կը հռչակուէր: Նոյնպէս չեղեալ նկատուած էր Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդին Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Հանրապետութեան ջնջումին մասին որոշումը: Ներկայիս, արիւնալի յարձանգի մը ետք, խնդիրը վերադարձած է իր մեկնակէտին: Եւ որպէսզի հարցը աւելի չկրնճռոտի, Ռուսաստան ու Ղազախստան յետաձգած են իրենց պատասխանը: Իսկ այսօր, տարուած՝ իրենց բախմաթիւ խընդիրներէն, երկու հզօրագոյն Պետութիւնները Ղարաբաղի ճակատումը լքած են իր վիճակին: Այս դիրքորոշումը չի բացառեր Հայաստան - Ադրբեջան բախում մը. ոչ ալ երաշխաւորութիւն կու տայ որ վաղը այլ Հանրապետութիւններ նոյն ճամբան պիտի չբռնեն: Ու այս վտանգաւոր հեռանկարներուն դիմաց նոր Հասարակապետութեան անդամները չեն գիտեր ինչ դիրք բռնել:

Այսպէս էր որ վերակառուցումը արագաւորուեցաւ Սումգայիթի կոտորածներով, ամբողջական քայքայումին դուռ բանալով. ներկայիս, Հասարակապետութեան առաջին քայլերն ալ կրնան մթագնիլ, Ղարաբաղի արիւնալի ողբերգութեամբ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (167) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Հայ հնագոյն նուագի պրոնզէ արձագանգը
Լուվրում — ԵԴ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Զնաշխարհիկ լեզուն — ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Grattements et échorchures — CH. MATOSSIAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ 1991

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՄԷԹՐ ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՊԱԶ, *եպիսկոպոսական պաշտօնի նահապետներէն մին, ներքինի մաուրական եւ պրակնադէտ, չիլեցաւ Պոլսոյ մէջ, Ապրիլ 10-ին:*

Ծնած էր 1900-ին, Սասնոյ: Բարձրագոյն ուսումը ստացած էր Պոլիս եւ Ֆրանսա, 1925-ին վկայուելով Փարիզի համալսարանի իրաւաբանութեան ճիւղէն: Տարի մը յետոյ կը հաստատուէր Պոլսոյ մէջ, ուր մինչեւ իր վերջին շունչը՝ պիտի ունենար գրական ու հանրային բեղուն գործունէութիւն: Կաշխատակցէր տիւրքահայ բազմաթիւ թերթերու, լայց մանաւանդ Գահիրէի «Արեւ»ին, Ծառուկեանի «Նայիրի»ին եւ Ս. Սիմոնեանի «Սփիւռք»ին, արձարծելով ազգային, ընկերային, փիլիսոփայական այժմէական հարցեր: Հաւաքով հրատարակուած իր գործերն են՝ «վարագոյրին ետեւը» (վէպ, 1946), «Մեծ Հայերս» (1959), «Գրիգոր Զօհրապ» (մենագրութիւն, 1959), «Տոդանցք» նշմարներ, 1967), «Մեր երկիրը» (հայրենական տպաւորութիւններ, 1971) եւ «Արփիար Արփիարեան» (մենագրութիւն, 620 էջ, 1987):

ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆ, *սիւնեցի թէ հայրենի պրակնի ածուի սերմնացաններէն մին, իր մահկանացուն կնքեց Երեւան, Մայիս 8-ին:*

Կուգար Պոլսէն, ուր ծնած էր 1926-ին եւ յաճախած տեղւոյն վիէննական Մխիթարեան լիսէն, դասընկեր ունենալով Զահրատը, Զարեհ Պրախունին եւ Ռոպէր Հաստէճեանը: Իրաւաբանական համալսարանը աւարտելէ ետք՝ 1949-ին ընտանիքին հետ փոխադրուած էր Պէյրութ ու այնտեղ հիմնած «Օմար Խայեամ» դրատունը - հրատարակչատունը: Մաս կազմած էր Լիբանանահայ Գրական Շրջանակին եւ աշխատակցած՝ Վահէ - Վահեանի «Անի» ամսագրին: Պէյրութի մէջ է որ լոյս տեսան իր առաջին գիրքերը՝ «Գռնաւները թաղեցան» վէպը (1949), «Սեւ ծովը ցոյնն է միշտ» (1954), «Կաւաչ Անապատ» (1957), «Բիւրեղեայ դղեակ» (1959), «Ծիծեռնակները ցածէն անցան» (1961) պատմուածքներու ժողովածուներն ու «Նահիբէն Ռաս - Պէյրութ» (1954) թատերգութիւնը: 1962-ին կը ներգաղթէր ու վերջնականապէս կայք կը հաստատէր Երեւան, ուր մինչեւ իր անակնկալ մահը պիտի պաշտօնավարէր Գիտական Ակադեմիայի «Աբեղեան» գրականութեան ինստիտուտին մէջ, յարաբերաբար երախտաշատ աշխատանք մը կատարելով արեւմտահայ եւ տիւրքահայ գրականութեանց տարածման ու ծանօթացման գործին մէջ: Հայատառի մէջ իրմէ լոյս տեսած են «Հայոց թաղը» (1967), «Երեք Սերունդ» (1974), «Ամէն մարդ իր ճանապարհով» (1979) վիպակները, «Սփիւռահայ գրականութեան պատմութեան ուրուագիծեր» ժողովածուն (1980) եւ «ինչո՞ւ ... ինչի՞ համար» ինքնակենսագրական վէպը (1982): Ունի Վազգէն Շուշանեանի եւ Յակոբ Մնձուրիի նուիրուած մենագրութիւններ:

ՓՐՈՖ. ՖՐԷՏՏԷՐԻՒ ՖԷՅՏԻ, *հմուտ հայագէտ եւ ընտանի դէմք մը մտաւորական Ֆրանսահայ գաղութին, մահացաւ Փարիզ, Մայիս 12-ին:* 1908-ի ծնունդ, կանուխէն փարած էր հայերէն լեզուի ուսումնասիրման աշխատանքներուն, խորացած ու համացած՝ իր հայագէտ ուսուցիչներուն՝ Ֆրէտէրիք Մաքլէրի եւ Անթուան Մէյէի առաջնորդութեամբ: 30-ական թուականներէն սկսեալ Ֆրանսերէն լեզու դասաւանդած էր Սեւրի Մուրատեան եւ Վենեսիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարաններուն մէջ: Կեանքի իր կողակիցը հայուհի մըն էր՝ Տիկին Հերմինէն:

Սորպոնի համալսարանէն վկայուելէ ետք, 1949-էն մինչեւ 1977 փրոֆէսէօր Ֆէյտի կը վարէր Փարիզի Արեւելեան կենդանի Լեզուներու վարժարանի հայկական բաժնին եւ Սորպոնի համալսարանի հայագիտական ամպիոնին տեսչութիւնը, միեւնոյն ատեն անդամակցելով Ս. Ղազարի Մխիթարեան ակադեմիային: Տարիներ շարունակ դասախօսութիւններ տուած էր հայերէնով ու մասնագիտական յօդուածներ տպրտցրած «Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, «Զուարթնոց»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ: Ունի հայերէնի քերականութեան նուիրուած ֆրանսերէն մէկ քանի գիրքեր:

Իր մահով հայ ժողովուրդը կորսնցուց մէկը ֆրանսայի այն գէմքերէն, որոնք իրենց միտքն ու սիրտը դրին հայ լեզուի եւ մշակոյթի ծառայութեան:

ՍԻՈՆ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, *Ս. Էջմիածնայ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի երկրամասեայ առաջնորդը, ի տէր հանգաւ Յուլիս 16-ին:*

1906-ի ծնունդ, կուգար Վանայ կիրառէն գիւղէն: Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած էր Երուսաղէմի մէջ, 1930-ին, ձեռամբ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Նշանեանի: 1938-ին կ'անցնէր Միացեալ - Նահանգներ իբրեւ հովիւ Փրովիտենսի եւ Տիթրոյթի հայ ծուխերուն: 1945-ին Եպիսկոպոս կ'օծուէր, ձեռամբ՝ Ամենայն Հայոց Գէորգ Զ. Զէօրէքճեան Կաթողիկոսին: Այնուհետեւ առաջնորդական պաշտօններ կը վարէր նախ Հարաւային - Ամերիկայի (Արժանթին, 1952 - 1958), ապա Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեան Էջմիածնական թեմին մէջ (Նիւ - Եորք, 1958 - 1966): Հեղինակն է յուշագրական եւ պատմա - բանասիրական բնոյթի մեծ ու փոքր քանի մը գիրքերու, որոնց վերջինը լոյս տեսաւ 1990-ին, «Խորհուրդ եւ խօսք» խորագրով (77 էջ):

1978-էն-ի վեր, Սիոն Արք. առեղծական էր Մայր Աթոռի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ *մահով (Ծունիս 27, Լոս - Անճըլըս), հայրենի պըրականութիւնը կորսնցուց անմոռացորդ նուիրեալ մը, ճարտար գրիչ մը եւ փայլուն պատմավիպագիր մը:*

Ծնած էր 1919-ին Թուրքիոյ, ուր ստացած էր նախակրթութիւնը: 1946-ին Հայաստան ներգաղթելէ առաջ՝ կազմաւորուած բանաստեղծ էր արդէն ու հեղինակ՝ քերթուածներու քանի մը հատորներու: Հայրենի հողին վրայ ստակայն, իր գրիչը չարժեց ստակ ի նպաստ արձակին, ընթերցողին սեզանին դնելով յաջորդաբար «Փոթրիկ Վրիժառուներ» (1950) եւ «Անհանգիստ պատանեկութիւն» (1959) վիպակները, բայց մանաւանդ՝ «Ոսկան Երեւանցի» (1962), «Դեռ ապառում են» (1969) եւ «Բոգդան Սալթանով» (1980) պատմավէպերը, որոնք իրենց տեսակին մէջ նուաճումներ են անկասկած, իւրաքանչիւրը առանձնաբար:

ՍՈՒՐԷՆ ԱՍԱՏՐԵԱՆ, *իրանահայ գրականի փաղանգի ծանօթ անուններէն մին, որուն կաթուածի մը զոհ դնաց Սեպտեմբեր 8-ին, Թեհրան:* Զաւակն էր Փեթըրսպուրգեան ապստամբութեան (1921) դեկավար զէմքերէն Խրիմեան Հայկազի, ծնած՝ Գառնի, 1916-ին: Հայաստանի Խորհրդային դպրոցը աւարտելէ ետք, չատերու նման իր ընտանիքն ալ անցած էր Պարսկաստան, ուր կատարելագործած էր ուսումը: Գրական իր աշխատանքները գրուած կը մնան «Ալիֆ» օրաթերթին եւ «Արմէնուհի» ամսագրի հատուածներուն մէջ: 1983-ին լոյս ընծայած էր «Մօրս արցունքները» պատմուածքներու հատորը, 1985-ին ալ՝ «Ապրող կակաչներ»ը: Նոյն տարին, իրանահայութիւնը նշած էր իր գրական գործունէութեան 40-ամեակը:

ՏԻՐԱՆ ԱՃԷՄԵԱՆ, *հայ իրականութեան մեծագոյն երգիծանկարիչներէն մին (Սարուխանի եւ Զիկ Տամատեանի կողքին), յաւերժի ճամբորդ դարձաւ Հոկտեմբեր 15-ին, Պէյրութ:*

Տիգրանակերտցի ծնողներու զաւակ, ծնած էր Հալէպ 1902-ին եւ յաճախած տեղւոյն Ներսէսեան (այժմ՝ Հայկազեան) վարժարանը: 20-ական թուականներու սկիզբը փնտռուած երգիծանկարիչ մըն էր արդէն ու մնայուն ներկայութիւն մը՝ Պոլսոյ «Կավոշ»ին մէջ: 1926-ին իր վերջնական կայքը կ'ընէր Պէյրութը, ուր համակ եռանդով պիտի ստեղծագործէր լման 60 տարի, աշխատակցելով Ֆրանսական, արաբական, թէ հայկական չուրջ 30 թերթերու: Միջազգային չափանիշներով օժտուած երգիծանկարիչ մը ըլլալէ անդին՝ Տիրան է'ր նաեւ սիրուած արուեստագէտ մը, դերասան ու դասախօս միանդամայն:

Պատկերազարդած էր Թուրքկի «Մխիթար Սպարապետ եւ միջազգային» (1951), Թումանեանի «Քաջ Նազար»ը (1968), Յ. Գեղարդի «Հակկոզին չատ բարեւ»ը (1979) եւ Մ. Իչխանի «Նամակ կաղանդ պապային»ը (1980):

ՄԷԹՐ ՆԱԶԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ, *սուրբհայ գաղութի սակաւաթիւ մտաւորականներէն մին, հմուտ արաբագէտ եւ թարգմանիչ, վաղաժամ մահ մը ունեցաւ Հալէպ, Հոկտեմբեր 25-ին:*

Ծնած էր 1932-ին, Քեսապ: Ուսումը ստացած էր պետական դպրոցներու մէջ եւ աւարտած՝ Հոմսի (Կեդր. Սուրիա) պետական սպայից վարժարանը: 1964-ին վկայուած էր Դամասկոսի համալսարանի իրաւագիտութեան ճիւղէն, այնուհետեւ վարած պետական քանի մը պաշտօններ: Վերջին 20 տարիներուն, մշտընդմիշտ անդամ ընտրուած էր Հալէպի նահանգային եւ քաղաքապետական խորհուրդներուն: 1971 - 1974 ատենապետ էր Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Լ. Նաճարեան - Գ. Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի տնօրէնութիւնը:

Նպաստեցաւ հմուտ ըլլալով արաբական գրականութեան եւ պատմութեան, երկու տասնամեակներէ ի վեր նուիրուած էր թարգմանչական երախտաշատ աշխատանքի (հայերէնէ - արաբերէն եւ փոխադարձաբար): Արաբական թէ հայկական մամուլին բերած իր մնայուն աշխատակցութեան կողքին, առանձին գիրքերով արաբերէնի թարգմանած ու հրատարակած էր Գ. Վարուժանի «Հացին երգը» (1970), Ա.Տեփիք Իսահակեանի «Աբու Վալա Մահարին» (1976), Ե. Զարենցի «Ամբոխները խելագարուած»ը, Վ. Թէքէեանի «Ազօթք վաղուան սեմին առջեւ»ը, Յ. Շիրազի «Յուշարձան Մայրիկիս»ը, Վարդգէս Պետրոսեանէն վիպակ մը եւ դեռ վերջերս Սերօ Խանզադեանի «Մատեան Եղելութեան»ը: Միակ Հայն էր, որ յաջողած էր անդամ դառնալ Սուրիոյ Արաբ Գրողներու Միութեան եւ այդ ճամբով՝ մեր ժողովուրդն ու գրականութիւնը ծանօթացնել տեղւոյն ազգութեան:

Եւ վերջապէս՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵԱԶՃԵԱՆ, *սուրբհայ մամուլի պատմութեան ծանօթ անուններէն մին, որ մահացաւ Դեկտեմբեր 9-ին, Պէյրութ, յառաջացեալ տարիքի մը:*

Համեստ կարողութիւններու տէր, լաւ կը տիրապետէր սակայն արաբերէնի լեզուին, զաւակն ըլլալով արաբ մահմետական հօր մը (ինք կ'օգտագործէր հայուհի մօրը մականունը): Աւետարանչական - հրատարակիչն էր Հալէպ լոյս տեսնող հայատառ «Սուրիա» օրաթերթին (1946-1960), որուն չուրջ բոլորուած էր չրջանի «յառաջդիմական» ճակատը: «Սուրիա» օրաթերթի հրատարակութեան տարիները կը յատկանշուին լուկ ներ - հայկական տուր եւ քաւ պայքարով, որուն «փայլուն տաղերը»էն մին էր ողբացեալը...: Այդ ժամանակաշրջանը կը համընկնի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սուրիոյ օրկան «Արեւելք» օրաթերթի հրատարակութեան տարիներուն, Մինաս Թէօլէօլեանի խմբագրութեամբ): Մամուլի սիրահար մը եղող Եազըճեան, 1961-ին իր թերթը կը փոխադրէր Լաթաքիա եւ լոյս կ'ընծայէր գայն ամբողջովին արաբերէն լեզուով, «Սաութ էլ Պիլէտ» (Երկրին Ձայնը) անունով, ընդամէնը չուրջ երկու տարի: Աւելի ուշ կը հաստատուէր Պէյրութ, ուր թարգմանութիւններու ճամբով իր նպաստը կը բերէր «Զարթօնք» օրաթերթին:

***

Անցնող տարին հոգին տարաւ նաեւ հայրենի երգահան ու երաժշտագէտ ՓԼՈՓ. ԳՐԻԳՈՐ ՀԱԽԻՆԵԱՆը, ամերիկահայ ծերունազարդ պատմագիրը ՎԱՀՐԱՄ ԿԻՕՒՃԵԱՆԸ, մամուլի աշխատակից ԵԶՆԻԿ ԾԻՐԿԱՓԻՆԸ, Ազգանդրիոյ «Արտքա» չարաթաթերթի (1925 - 1965) երբեմնի խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆը (հայրենադարձ), Պոսթընի հայկական անկախ ռատիօկայանի վարիչ - տնօրէն ԺԻՐԱՅՐ ՂԱՐԻՊԵԱՆը, պարբահայ տիպ ու տարի ծանօթ դէմքերէն ՀՐԱՆՏ ՓԱՓԱՋԵԱՆը, սուրբհայ խմբագիր եւ մամուլի աշխատակից ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՐԱՐԱՏԸ (Նաճարեան), Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի երբեմնի փոխ - նախագահ՝ ՓՐՈՖ ԲԱԳՐԱՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆը:

Հալէպ ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՕՒԹԻՆ ՀՈՎԻՒՆԵՐԸ

Գերմանիոյ հայ գաղթավայրը եղած է չատ փոքր եւ սփիւռքահայ պատմութեան մէջ մեծ դեր մը չէ ունեցած:

1942-ին Պէռլինի մէջ կեանքի կոչուեցաւ «Հայոց Ազգային Խորհուրդը» համալսարանի հայագիտական ամպիոնի դասախօս Տոքթ. Արտաչէս Աբեղեանի նախագահութեամբ: Պէռլին կը դանուէին նախ Ֆրանսայէն եւ Պալքաններէն եկած դէմքեր, ինչպէս Դրօն, Գարեգին Նժդեհը, Վահան Փափազեանը (Կոմս), դնդապետ Տիգրան Բաղդասարեանը, Սահակ Տէր-Թովմասեանը, Արմիկ Զամարեանը, Զարդարեան եղբայրները, ինչպէս նաեւ չատոնց Պէռլին հաստատուած Դաւիթ Դաւիթեանեանը, Ֆրունձեան եղբայրները եւայլն եւայլն:

Գերմանիոյ - Պէռլինի հոգեւոր հովիւն էր Գրիգոր Ծ. Վրդ. Շահլամեանը. եկեղեցի չկար. պատարագ կը մատուցուէր գերման Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ:

1945-ին Ազգային Կոմիտէն լուծուեցաւ եւ անդամներն ալ վերջին տարապիրներուն հետ միասին հարաւային Գերմանիա - Ռոթվայլ անցան եւ 1500 հոգիով Շթուտկարթի մօտ Էսլինկէն քաղաքին մէջ կազմուեցաւ գէմի մը:

Համայնքի հոգեւոր հովիւն էր պատուական ծերունի եկեղեցական մը՝ Վահան Քհնյ. Ասկարեան, երէք տարուան կեանք միայն ունեցաւ իր տարագիր հօտին հետ, վախճանեցաւ 1948-ին եւ թաղուեցաւ Պատ-Քոնսթանտի գերմանական գերեզմանատան հայկական բաժնին մէջ:

Գրիգոր Ծ. Վրդ. Շահլամեան, որ Պէռլինէն հեռացած էր պատերազմի պատճառով եւ հաստատուած Շթուտկարթ, պարբերաբար կ'այցելէր այլ վայրերու մէջ ցրուած Հայերուն: Գործին դլուխ մնաց ան մինչեւ գէմիին ցրուումը ու մինչ կը պատրաստուէր մեկնիլ Պոսթըն, արկածի մը հետեւանքով վախճանեցաւ Շթուտկարթ, 1952, Փետրուար 21-ին. թաղուած է Փարիզ: Ողբացեալ հոգեւորականը ծնած էր Բաբերդ՝ 1872-ին: Երկրի մէջ ուսուցչական պաշտօններ վարելէ յետոյ, անցած էր Գերմանիա, ուր հետեւած Պէռլինի եւ Իւնայի համալսարաններուն, վկայուած՝ իբր մանկավարժ: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին եւ Զինադադարի չրջանին Շահլամեան Ծ. Վրդ. վարած է զանազան ազգային պաշտօններ, գլխաւորաբար իբր աղգային երեսփոխան եւ անդամ Որբախնամ ու Այրախնամ մարմիններու:

1922-ին Գերմանիա մեկնած էր, եւ 1927-ին Վրդ. ձեռնադրուելով, անցած Պէռլին՝ իբր հոգեւոր հովիւ: Երկրորդ, Աչխարհամարտէն յետոյ Շթուտկարթ կ'ապրէր. հակառակ իր տարիքին, մինչեւ վերջ եռանդով ծառայեց Հայոց Եկեղեցիին:

Գերմանահայութիւնը Գրիգոր Ծ. Վրդ. Շահլամեանի մահէն յետոյ, այսինքն 1952-էն մինչեւ 1975 չունեցաւ հոգեւորական մը:

1965-էն սկսեալ մինչեւ 1975 Վիէննայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Եպիսկ. Գրիգորեանը կ'այցելէր Գերմանիոյ քաղաքները եւ պատարագ կը մատուցանէր:

1975-ին Քէօլն քաղաքի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միութեան եւ Գերմանահայոց Երկիրներու Հայ Կեդրոնական Միութեան վարչութեան չանքերով, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գարեգին Արեզայ Ներսէսեանը կոչեց մչտական հոգեւոր հովիւ Գերմանիոյ հայ գաղութներուն:

— Գարեգին Արեզայ Ներսէսեան ծնած է Երեւան, առաջին Եպիսկ. առաջնորդ Աբրահամեան Թեմին, Հայաստան:

Միայն երկու տարի պաշտօնավարեց 1975 - 1977, դինուորութեան պատճառով վերադարձաւ Երեւան:

— Յակոբ Վրդ. Գըլնճեան, ծնած է Քէսապ, Սուրիա. Ս. Էջմիածնէն եկաւ 1978-ին եւ պաշտօնավարեց մօտ հինդ տարի, մինչեւ 1983: Վիէննայի Գրիգոր Ծ. Վրդ. Գրիգորեանի հետ վէճեր ունեցաւ եւ գործելը դժուար էր անոր համար: Ուրուկուէյ, Մոնթեվիտէօ:

— Վահան Վրդ. Թաթոյեան, ծնած է Պոսթըն. 1983-ին եկաւ Քէօլն եւ պաշտօնավարեց միայն մէկ տարի, 1984-ին

հեռացաւ Գերմանիայէն, դաղութները թողելով առանց հովիւի:

– Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, Լիոնէն Մխիթարեան հաստատուեցաւ 1983-ին, պաշտօնավարեց երկու տարի, մինչեւ 1985:

– Յակոբ Ա. Քհնյ. Կէօքճեան, Երեւանէն Քէօլն հաստատուեցաւ 1986-ին, եւ հովիւն է հիւսիսային Գերմանիոյ, մինչեւ այսօր:

– Մակար Քհնյ. Նաճարեան, Մարսէյլէն եկաւ եւ մի քանի ամիսներ պաշտօնավարեց Շթութկարթի հոգեւոր հովիւը 1983-ին:

– Ժիրայր Վրդ. Թաչճեան, Փարիզէն եկաւ Շթութկարթ եւ մնաց միայն երկու ամիս, 1984-ին:

– Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, 1988-էն ի վեր հարաւային Գերմանիոյ հայ համայնքներու հովիւն է. ծնած է Երեւան, կ'ապրի ներկայիս Էրլանկէն քաղաքը:

– Գարեգին Վրդ. Պեքճեան, 1991-ի Ապրիլէն ի վեր առաջնորդական պաշտօնին կոչուած է Գերմանիոյ հայ համայնքներուն, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրաւէրով: Գարեգին Վրդ. Պեքճեան ծնած է 1942, Դեկտեմբեր 21-ին, Պոլիս: Իր նախնական եւ երկրորդական ուսումը ստացած է Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններու մօտ. իսկ լիսէն՝ Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ:

1962-ին սկսած է հետեւիլ Դպրեվանքի նոր բացուած ընծայարանի դասընթացքներուն, միեւնոյն ժամանակ յաճախելով Պոլսոյ Համալսարանի գրական բաժնի ընկերաբանութեան եւ պատմագիտութեան դասընթացքներուն:

Տիգրան Սրկ. Պեքճեան աւարտանի անուռով, 1965 Յուլիս 25-ին, Վարդավառի տօնին, ձեռնադրուած է արեզակ, ձեռամբ օրուան Պատրիարք՝ Շնորհք Արք. Գալուստեանի, վերանուանուելով Գարեգին, ի յիշատակ Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնադիր Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարքին, իբրեւ առաջին չրջանաւարտ եկեղեցականը նոյն Դպրեվանքէն: Գարեգին Վրդ. 1965-ի աշնան մեկնած է Արեւմտեան Գերմանիա, Պոնն, ապա Պոխում քաղաքները, իր բարձագոյն ուսումը կատարելագործելու: Գերմանիոյ մէջ ան հետեւած է մանկավարժական եւ հոգեբանութեան դասընթացքներու:

1973-ին հոգեւոր պաշտօնի հրաւիրուած է Մարսէյլ: Նախ Ս. Կարապետ եկեղեցին եւ յետոյ Մարսէյլի Մայր եկեղեցին՝ Սրբոց Թարգմանչացի մէջ պաշտօնավարած է իբրեւ այդ եկեղեցիներուն հոգեւոր հովիւը:

Գարեգին Վրդ. Պեքճեան վերջերս մեզի ուղարկած էր փոքրիկ գրքոյկ մը հայերէն լեզուով, - հետեւեալը կը գրէ.- «Սիրելի եղբայրներ եւ քոյրեր: Առաջնորդարանը Հայերուն համար այն վերին իշխանութիւնն է, ուր ոեւէ անհատ իր կրօնական կամ ընկերային հարցերուն համար կը դիմէ եւ կը ստանայ համապատասխան ուղղութիւն»:

Այսպիսի կարեւոր պարտականութիւններ ունեցող առաջնորդի մը բացակայութիւնը զգալի էր, մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ ապրող Հայերու թիւը չուրջ 20 հազարի հասնելէն յետոյ: Հայ կեանքին մէջ անհրաժեշտ զարձած այս հաստատութիւնը այժմ հիմնուած է Քէօլն քաղաքին մէջ: Նկատի ունենալով Քէօլնի համայնքին տրամադրութեան տակ դտնուղ եկեղեցին ու յարակից սրահները:

Շէնքին մէկ մասը բոլորովին տրամադրուած է Առաջնորդարանին, որ կը պարունակէ ընդունելութեան սրահ մը, առաջնորդի պաշտօնասենեակ մը եւ երկու քարտուղարութեան սենեակները:

Առաջնորդարանի մը հիմնումին եւ անոր նպատակներուն իրագործման համար անհրաժեշտ տուեալներէն մէկն ալ հիմնադրամ մը ունենալն է, այս մէկը ներկայիս գոյութիւն չունի:

Առաջնորդարանի մը ներկայութիւնը ապահովութիւն մըն է իրաքանչիւր Հայու, նախ իր ինքնութեան պահպանումին եւ ապա իր իրաւունքներուն պաշտպան եւ զինքը պետական իշխանութիւններուն մօտ պաշտօնապէս ներկայացնելու տեսակէտով: Իսկ նման հաստատութեան մը դաստիարակչական հանդամանքն ալ տարբեր պարագայ մըն է, որ Առաջնորդարանին անհրաժեշտութիւնը կը չեշտէ:

Առաջնորդութիւն Հայոց Գերմանիոյ.-

Pralat Karekin Bekdjian
Diözese der Armenischen Kirche
in Deutschland
Allensteiner str. 5
D.— 5000 Köln 60 (Niehl)

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄՈԶԱՑԻՔ ՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Հազար չորս հարիւր տարի առաջ, վեցերորդ կամ եօթներորդ դարուն, հին Երուսաղէմ քաղաքի չրջապատէն դուրս, Հայեր կը հաստատէին հայկական հաստատ մը: Ատիկ երեք դար առաջ Հայերը արդէն քրիստոնեայ էին, եւ 301 թուականին նոր կրօնը յայտարարած էին իբրեւ պետական կրօնք:

Եւ որպէս հաւատաւոր հետեւորդներ Քրիստոսի, հայ ուխտաւորներ եւ վանականներ ճամբորդած էին հեռաւոր Կովկասէն դէպի նուիրական Երուսաղէմ քաղաքը, հաստատուելու համար իրենց հաւատքը, եւ յագեցնելու համար իրենց հոգեկան ծարաւը ի խնդիր Աստոր որ ճշմարտապէս էր «ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք»: Եւ ամենայն հաւանականութեամբ մոմ մը պիտի վառէին, կամ հաստեան բնակարան մը պիտի կառուցէին եւ անոր մուտքի վերի չէմին վրայ իրենց անունը քանդակէին, կամ յատակին վրայ խճաքարէ դեղակերտ արձանագրութիւն մը հաստատէին կարճ ակնարկ մը ատելցնելով:

Այս բոլոր կարելիութիւնները ի մտի ունենալով, Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Հայ Պատրիարքը Երուսաղէմի, հնութեանց թանգարանի տնօրէնին կարգադրութեամբ քննելու դնաց, միաբանութեան անդամներուն հետ միասին, նորագոյն եւ զգայացունց գիւտը տեսնելի մը, հայկական խճաքարերով եւ դրութեամբ կատարուած:

Մեսրոպեան երկաթգիր տառերով, կարմրորակ եւ ճերմակ յատակի վրայ սեւ տառերով եւ քառակուսի մէկ մեթր մեծութեամբ հաւկիճաձեւ օդակի մէջ տեղաւորուած դրութիւնը, եօթը տողի բաժնուած, կ'ըսէ.- «Ես/Եւսեբէ Երէց Ս./րկի Զայրճապակս/Որ Մտանէք ի Տունս Զիս/Եւ Զեղբայր իմ Զղու/կաս Յիշեցէք ի/Ք՛Ս»:

Երուսաղէմ քաղաքին պարիսպէն դուրս, Դամասկոսի դուռէն հիւսիսային կողմին վրայ պողոտայ կառուցելու համար պեղումներ կատարուած մէջոցին, դտնուեցան հայկական խճաքարերով այս արձանագրութիւնը եւ գերեզմաններ եւ այլ առարկաներ: Քարընկէց մը հեռու նոյն տեղէն, 1894-ին դտնուած էր միւս հայկական խճաքարերով արձանագրութիւնը, որ ցարդ կը պահպանուի եւ տեսարժան վայրերէն մէկն է Երուսաղէմի, Սուրբ Պողիկառոսի անունով: Երկու հնութիւններն ալ կը նկատուին վեցերորդ կամ եօթներորդ դարէն մնացորդներ, ինչպէս կը հաստատէ Մայքըլ Սթոն հայագէտը:

Իսրայէլի Հնութեանց վարիչներէն Ամիր Տրօրի յուսալից է որ այս պեղումներու առիթով աւելի առարկաներ պիտի գտնուին: Ուրիշ բանախօս մը՝ Էֆրաթ Օրբախ, հաստատեց թէ գտնուած երկու հնութիւնները ապացոյց են որ Երուսաղէմի չրջակայքը գոյութիւն ունեցած են հայկական վանքեր, եկեղեցիներ եւ վանատուներ ուխտաւորներու համար, որոնք բազմութեամբ Սուրբ Երկիր ուխտի կուգային Բիւզանդական Կայսրութեան չրջանին:

Դաւիթ Ամիթ եւ Սամուէլ Ուոլֆ, հնախոյզներ, որոնք պեղումներուն պատասխանատու են, կասկած չունին որ այս յայտնութիւնները զօրաւոր ապացոյցներ են Հայկական համայնքի մը գոյութեան նոյն տեղւոյն վրայ, տասնըչորս դարեր առաջ:

Այս արձանագրութենէն քանի մը քայլ հեռու գտնուած էր գեղնայարկ մը տաքնեակ մը գերեզմաններով, որ կ'ենթադրէ նաեւ եկեղեցի մը կամ մատուռ մը գոյութիւնը: Գերեզմանաքարի մը կոտրած մէկ կտորին վրայ կը կարդացուին հայերէն երեք տառեր: Ա եւ Ղ / յատակ տառերուն միջեւ եղող տառը կրնայ կարդացուիլ միացեալ տառ մը Բ եւ է տառերու, կամ չրջուած Յ տառը: Մայքլ Սթոնէ տեսութեան դէմ կիւրեղ Եպիսկոպոս Գաբրիէլեան հակամէտ է Աբէլ անունը կարդալու:

Հնութեանց վարիչները բացատրութիւններ տուին կատարուած պեղումներու մասին եւ Պատրիարքը եւ Միաբանութեան անդամները առաջնորդեցին դէպի տարբեր մասերը պեղումներուն: Գտնուած գեղնայարկին մէջ հոգեհանգստեան երգ եւ աղօթքով յիշատակուեցան՝ «զհոգիս հանգուցեալ Հայրն Ննջեցելոցն ազգիս Հայոց որոց գտնուանս դու գիտես», մանաւանդ անոնց որոնք հազար չորս հարիւր տարի առաջ այս աղօթքը խնդրած էին անոնցմէ «Որ մտանէք ի տունս գիս եւ զեղբայր իմ ղՂուկաս յիշեցէք ի Քրիստոս»:

Պատրիարքը չնորհակալութեան խօսքին մէջ յայտնեց որ Հայաստան աշխարհի եւ մեր այս չրջապատի լեռներուն մէկ հատարներով այսպիսի խնդրանքներ արձանագրուած կան: Ատոնք մեր հոգեւոր դանձերուն մաս կը կազմեն: Եւ մենք ցանկացող ենք մեր հոգեւոր ուրախութեանց մասնակից դարձնելու ուրիշ ժողովուրդներ, որովհետեւ կը հաւատանք որ այսպիսի ուրախութեանց ճանապարհով խաղաղութիւնը կը հաստատուի աշխարհի մէջ: Եւ Հայեր եօթանասուն նման վանքեր կառուցած են Ս. Երկրի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ:

Այս պեղումներու ընթացքին գտնուած են զանազան առարկաներ, հոգի ճրագներ, ապակիէ չիշեր, քարէ կոնք մը՝ չրթունքին խաչ մը փորագրուած, եւ խորհրդաւոր փոքրիկ նեռի գլուխ տէգ մը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԴԻՒԱՆ

Երուսաղէմ

ՍԷՖԱՐԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳՏՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ՍՊԱՆԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Իսրայէլի մէջ չուրջ հարիւր հազար հոգի կը զործածէ հրէա - սպաներէնը. սակայն այն լեզուն է զոր իրենց նախահայրերը կը խօսէին, 1492-ին կաթոլիկ թագաւորներուն կողմէ Սպանիայէն արտաքսուելէ առաջ: Իսրայէլէն դուրս չուրջ 30 հազար Սէֆարատներ կ'ապրին Թուրքիա, Պուլկարիա, Յունաստան եւ Մաղրիպ: Անոնք ցրուած են նաեւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Գանատայի մէջ, բայց իրենց թիւը ճշդուած չէ:

Ներկայիս Իսրայէլէն Մարիա մեկնած է անոնցմէ մէկը որ օգտուելով Իսրայէլի սպանական դեսպանատան սպանագէտներու տրամադրած մէկ կրթաթոշակէն, պիտի պատրաստէ հրէա - սպաներէնի առաջին քերականութիւնը եւ դասագիրք մը:

Իսմիր ծնած այս Հրեան կը բացատրէ թէ այդ լեզուէն Ֆրանսերէնի բառարան մը միայն գոյութիւն ունի ու ինք յարմարցուած նոթերով կը չանայ այդ լեզուն դասաւանդել Երուսաղէմի մէջ, 9-15 տարեկան պատանիներու: «Կենդանի լեզու մըն է ան, սակայն միայն ընտանիքներու մէջ կը գործածուի. ոչ մէկ դասագիրք գոյութիւն ունի. պէտք է անհրաժեշտ չաւիք մը գործադրել որպէսզի ապագայ սերունդներ շարունակեն խօսիլ զայն», կը բացատրէ Մոչէ Շաուլ:

Այնպէս կը թուի որ Սէֆարատներու լեզուին առաջին քերականութիւնը լոյս պիտի տեսնէ 1992-ին, Հրեաներու Սպանիայէն վտարումէն 500 տարի ետք: Մ. Շաուլ կը պատրաստէ նաեւ 3000 սէֆարատ երգերու երգարան մը:

1992-ը յայտարարուած է «Սէֆարատ հրէութեան տարի»: Իսրայէլ ճոխ ծրագրով մը որոշած է յիշատակել 1492-ի արտաքսումը: Նախատեսուած են 200 մշակութային ձեռնարկներ, համաժողովներ, հեռատեսիլի ծրագրեր, համերգներ տեղի պիտի ունենան: Իսրայէլեան Խորհրդարանը նստաշրջան մըն ալ պիտի յատկացնէ այս հարցին:

Մ. Շաուլի համաձայն Սէֆարատները կարելի չէ կապել ընկերային որոշ դասակարգի մը կամ քաղաքական հակումի մը:

«Նախ պէտք է սահմանել թէ ով է Սէֆարատ, կ'ըսէ ան. Իսրայէլի բնակչութիւնը կը բաղկանայ Աչքենազներէ որոնք կեդրոնական կամ արեւմտեան Եւրոպայէն եկած են ու Սէֆարատներէ որոնք Սպանիոյ, Թուրքիոյ, Մարոքի կամ Իրաքի, Իրանի գաղութներուն կը պատկանին»: Իրեն համար Սէֆարատ է ան որ այդ մշակոյթը կը կրէ ու կը պահէ: «Երբ կ'ըսեն որ իւրաքանչիւր Սէֆարատ պահած է Թոլեդոյի իր հօրենական տան բանալին, առիւա տարազ մըն է, սակայն ես իմ բանալիս ունիմ որ իմ լեզուս է» կը բացատրէ Իմմիրցի Մ. Շաուլ:

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԴԷՊԻ ԿԱՐԻՆ

Քիչ յետոյ մեր գլխուն խաղ խաղալու նպատակով Անդրանիկ յանկարծ սկսաւ մեր զէնքերու թիւերը հարցնել:

Առաջինը ապտակը կերաւ, որովհետեւ զէնքի համարը չէր նայած:

Ինձ հարցուց.

- 222 հազար եւ այլն, եւ այլն, - պատասխանեցի արագ եւ խորագոյն վստահութեամբ:

- Ա՛ֆերիմ:

Միւսին հարցուց եւ ապտակեց, երրորդին եւ չորրորդին՝ միեւնոյնը:

Ես ալ չէի գիտեր իմ զէնքիս ճիշդ համարը, բայց իմաստութիւնը ունեցայ պատասխանելու արագ եւ վստահ: Մէկ քանի օր յետոյ էր, որ յայտնեցի իրեն զաղտնիքը. անիկա հաւանեցաւ այդ չարաճճիութիւնը:

Իրիկունը կառքին մէջ դրի ես զանազան դրեհնական պիտոյքներ եւ զացի կայարան: Մենք այդ գիշերը չկրցինք մեկնիլ:

Յաջորդ օրը կէսօրին 1000 գինուոր պատրաստ էր վագոններու մէջ մեկնելու դէպի Խնուս, բայց մինչեւ Քէօրբիւ Քէօյ պիտի ընկերանային Անդրանիկին:

Կէսօրին կայարան եկաւ Ազգ. Խորհուրդի նախագահ Ա. Ահարոնեան եւ Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահ Վահան Փափազեան՝ Խորհուրդի զանազան անդամներով, բարի երթ եւ յաջողութիւն մաղթելու Անդրանիկին:

Ա. Ահարոնեան հանդիսաւոր կերպով համբուրեց Անդրանիկի ճակատը եւ խօսքն ուղղելով գինուորներուն՝ ըսաւ.

- Նայեցէք, որ այս ճակատը երբեք գետին չհանի, երեսուն տարի այդ ճակատը աստղերուն է դպչած, չլինի որ այսօր գետին հպի:

Վահան Փափազեան եւս խօսեցաւ զբեթէ միեւնոյն իմաստով:

Խօսեցաւ նաեւ Անդրանիկը բարձրաղոյն ոգեւորութեամբ, դուրս հանեց գինուորներու մէջէն փոքրիկ, տասնեւչորս տարեկան տղայ մը, դրաւ միւս գինուորներուն ուսերուն վրայ եւ ըսաւ.

- Երբ այս ցեղը կրնայ այսպէս մանուկներ դրկել դէպի ճակատ, վստահ եղէք, որ մեր ազատութիւնը մօտ է: Բուականն է մեր նահատակներու բարոյական ուժը, մենք կը յաղթենք եւ ձեռք կը բերենք մեր ազատութիւնը: Մեզի ճգուած է մեր բախտը. աշխարհի մէջ մէն մենակ ենք: Բաւական է այդ մինակութիւնը, որ մեր թուլութիւնը զրահ եւ պողպատ հաղնի: Թուրը զնաց, եւ մեր հայրենիքը մեզ թողուց. Թուրքերը կը սպառնան գալ եւ մեր ձեռքէն խլել մեր հողը, դիմադրենք եւ չթողունք, որ Թուրքը մտնէ մեր արիւնով ոռոգուած զաշտերը: Ո՞վ է, որ այստեղ պիտի սպասէ եւ պիտի չկայ ճակատ: Մենք տեղ չունինք, տուն չունինք, բոլորս որբեր ենք, ստեղծենք մեր հայրենիքը եւ տէր ըլլանք մեր ընտանիքներուն, մեր հողին, ջրին, տունին եւ տեղին: Կեցցէ՛ հայ բանակը, որ կը կռուի իր սրբազան ազատութեան համար: Կեցցէ՛ մեր նահատակութիւնը: Մենք մինակ ենք, բայց հաւատքով եւ յոյսով լեցուն: Տա՛յ Աստուած, որ մենք մեր հաւատքին մէջ մինակ չըլլանք:

Անդրանիկ խօսքը վերջացուց, եւ աչքերը լեցուեցան արցունքով:

Կայարանը դղրդաց գինուորներու «Կեցցէ՛ Անդրանիկ» աղաղակներով:

Յետոյ ինձ կանչեց իր մօտ. ականջիս բան մը փսփսաց.

- Շատ լաւ, հիմա քաղաք լուր կը ղրկեմ, - ըսի եւ հեռացայ դէպի վագոնը:

«Հայաստան»ի վերջին թիւին մէջ պիտի տպուէր յօդուած մը. Անդրանիկ փըսփըսաց ականջիս՝ չտպել այդ այս ճառերէն յետոյ: Ես լուր ղրկեցի ընկերներուս չտպել, եւ չտպուեցաւ: Ախտո՛ռ, չթպուեցաւ...

Գնացքը չարժեցաւ... դէպի Կարին:

(Շար. 14)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՊ

Յարութիւն Պչաֆճեանի մահուան առթիւ, ճարճ եւ Հերմին Պայրամեան փոխան ծաղիկի 200 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Նոյն ախուր առթիւ Պր. Նազարէթ Պչաֆճեան փոխան ծաղիկի 100-ական ֆր. կը նուիրէ «Յաղթանակ»ին, «Աչխարհ»ին (առանձալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անկէնի Նարեկ Մխիթարեանը կը ծանուցանէ թէ հայրածէս պատարագ մը կը մատուցանէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԳ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 18-ին

Chapelle des Cours Notre-Dame

դպրոցին տեսչութեան հրաւէրով, ի նեղկայութեան աշակերտներու ծնողքներուն, կը մատնանիչ Խոխի Տարօն երդչախումբը:

ՏՕՆԱԾԱՌ

Մարսէյլի Արովեան դպրոցի վարչութիւնը կազմակերպած է Տօնածառի հանդէս մը՝ հաչով, կիրակի, Յունուար 5, ժամը 12-ին, Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջըրբաչեան սրահին մէջ: Սոյն հանդէսի ընթացքին աշակերտները կը կատարեն արտառանութիւններ, երգեր եւ կը դիմաւորեն Կաղանդ պապան:

Ժամը 16-ին խմբական հաղորդութիւն կը տանան Արովեան դպրոցի բոլոր փոքրիկները Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայութիւնը քաջալերելու համար դպրոցի աշակերտութիւնը,

SEJOUR à BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars

La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.

Date limite d'inscriptions : 25 Janvier

ATTENTION! Places limitées

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան եւ Մատաղօրհնութեան ոճնին առթիւ հետեւեալները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն:

Տիկին Զարդավաթճեան (Փարիզէն) 2500 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիթարեան (Փարիզէն) 2500 ֆր., Այրի Տիկին Լուսին Մկրտիչեան 2500 ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Գիւլանեան 1500 ֆր., Օր. Նազիմ Սիւզմէճեան 1000 ֆր., Աւագեան ընտանիք 1000 ֆր., Տիկին Լուսաթեր Մանուկեան, Տիկին Սոնիա Քեվէնեկեան, բժիշկ Արթիւր Չաճեան, Պր. Գրիգոր Չամպազեան, Այրի Տիկին Նարգուհի Օպոզեան, Տէր եւ Տիկին Վազինակ Մխոքճեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պալթաճեան, եւ Լիոնի Կապոյտ Աչէր 500-ական ֆր., Պր. Արա Պահատուրեան, Օր. Սեդա Սուքիասեան, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Ապապալեան, Տիկին Գիւրեղեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Հերմոյեան 200-ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Թուֆեանեան 300 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժապ Ալաճի 300 ֆր., Տիկին Արաքսի Թադէոսեան 300, Պր. Յովհ Տէմիրճեան 250 ֆր., Այրի Տիկին Արփինէ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Օր. Լուսին Պչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սամունեան, Տիկին Նատիա Սիրասեան 100-ական ֆր., Տիկին Պաղտասարեան 50 ֆր.:

(Շար.՝ Ա. Էչէն)

կաի կոչին պատասխանած էին մանաւանդ կիները, արդէք հանդիսանալու համար որ երկիրը ծայրայեղ իսլամի մը ծոցն իյնայ: Աչխատանք կը թափուի որ 2-րդ չրջանէն եաք (Յունուար 16), 3-րդ չրջան մըն ալ տեղի ունենայ քանի որ արդէն իսկ 140 դիմումներ կան անկանոնութիւններ պատճառաւ: Եթէ հաստատուին այս անկանոնութիւնները, մասնակի ընտրութիւններ պէտք է տեղի ունենան երեք ամիսէն:

ՋԱՏԻ մէջ կրկին բախումներ ծայր տուին, Հիսէն Հապրէի կողմնակիցներու յարձակողական ցոյցերով դէպի մայրաքաղաքը՝ Ն'Ճամէնա: Ֆրանսա նոր օրէք դրկեց ամրապնդելու համար փինուարական իր ներկայութիւնը:

ՉԻՒՆԱՅ է, առաւօտէն երեւապէմի վրայ, ինչ որ աննախընթաց է եւ երթեւեկը բոլորովին դադրած է: 40 ամիսմէթր ձիւն նստած էր Երուսաղէմի վրայ, զայն բոլորովին կոլելով երկրին միւս մասէն: Նոյնն է կացութիւնը Յորդանան:

ԺԻՆԷԹ ԼԸՔԼԷՐ, աւելի ծանօթ իր պըլխաւոր գերբէն՝ «Հացագործին կնոջ» մարմնաւորումով անկրկնելի Ռեմիւի կոզքին, մեռաւ 79 տարեկանին: Յիչատակելի իր միւս գերն էր Քլուզոյի «Ապառաժին» մէջ կառնի մը տիպարը, հակառակ անոր որ հարիւրաւոր այլ գերեր խաղացած է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԱՍԵՂԱՆՔ

Յունուար 5, Կիրակի օր, Լը Ռէնսլի Սալ ան Ֆէթին մէջ՝ 9 Պուլվար տիւ Միտի:

- Ճաչէ ապատարկութիւն՝ ժամը 13-էն սկսեալ:
- Գեղարուեստական յայտագիր:
- Եւ անչուչտ ... Կաղանդ պապան:

Տեղեկութեան համար՝

Հեռ.- 43 - 81 - 01 - 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de St Jerome

organise un

REPAS

à l'occasion de

NOËL ARMÉNIEN

Le Samedi 4 Janvier à 21 heures

à la M.A.J.C.

12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

REMERCIMENTS

«Coopération Arménie» remercie l'ensemble de ses «parrains» et donateurs qui déterminent et soutiennent son action en faveur des orphelins et des personnes démunies et souhaite à tous ceux qui -à titre personnel ou au nom de leur organisation- œuvrent pour l'Arménie, pleine réussite pour 1992.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS

Tél. : 42. 82. 01. 41 +

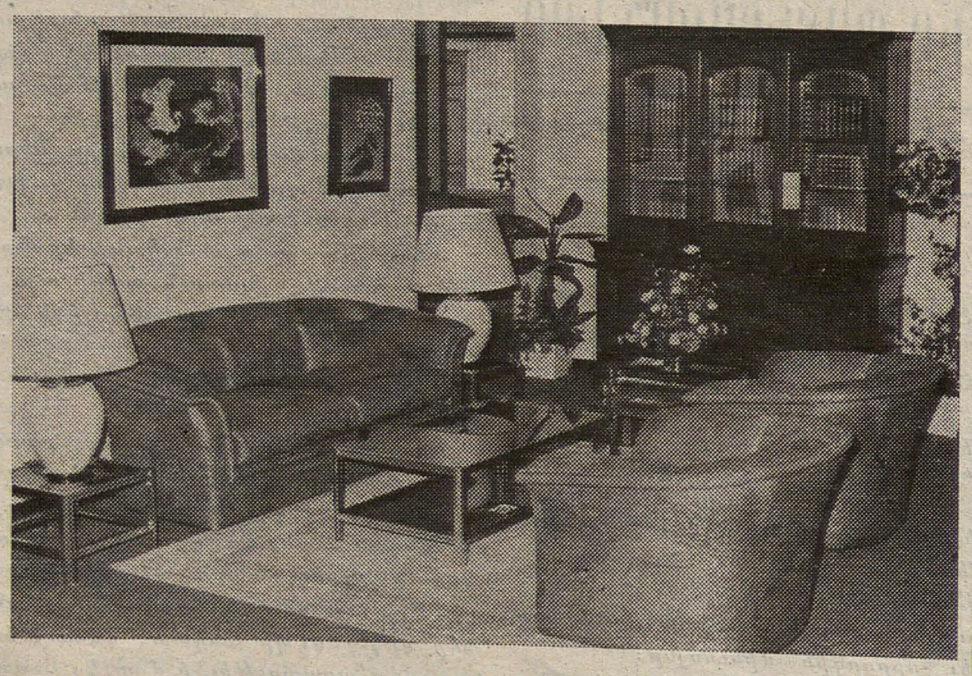
présente ses meilleurs vœux pour l'année 1992 et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի թաժանորդներուն"

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. - Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան, Ձիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ԲԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ.-

Ձիշատակ Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Պատարագէն եաք Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7, Բ. օր Ծննդեան: Ձիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որուն աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ձիշատակ է Մեռելոց:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, գեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ձիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որուն աւարտին՝ Հոգեհանգիստ - Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ - Ժամերգութիւն ժամը 10-ին: Ժամը 16·30-ին Ժամերգութիւն, ժամը 17·05 Հաղորդութիւն, ժամը 17·30-ին պատարագ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ - Ժամերգութիւն, ժամը 8·30-ին, պատարագ ժամը 10-ին, ընթերցուածք ժամը 11·15-ին:

Կը պատարագէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. Վ. ՃԷՐՃԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ - Մեռելոց:

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին, պատարագ ժամը 10-ին:

Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

Ձիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ վասն Համայն Ննջեցելոց:

ԻԻՂԱԳԻՆ...

Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել ձեր նուէրը իրրեւ Ութագին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի կանթեղը:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ...

ՄԵՌԵԼՈՑ Ի ՁԻՇԱՏԱԿ

Պատարագ ժամը 10-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A \ R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

DIMANCHE
5 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 167

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.703 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.703

ուրոյն յայտնաբերութիւն

ՀԱՅ ՀՆԱԳՈՒՈՑՆ ՆՈՒԱԳԻ ՊՈՒՈՆԶԷ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ ԼՈՒՎՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

Այս ոչ սովորական թուացող վերնադիրը լրիւ արտայայտում է այն զգացմունքը, որը ես ապրեցի նկատելով այս պուոնզէ արձանիկը Լուվրի թանգարանի հին Արեւելքի ցուցասրահներից մէկում:

Այս, 6,5 սմ. բարձրութիւն ունեցող արձանիկը պատկերում է մի նստած երգամարդու, որը փողային նուագարան է նուագում: Ժամանակագրութիւնը - երկուհազարամեակ Մ. Ք. Ծ., պեղուած է Վանալճի շրջանից, Լուվրի թանգարանի կողմից ձեռք է բերուել 1872 թ.: Գրանցուած է MNB - 398 համարի տակ:

«Պուոնզէ երաժիշտը» մերկ է, ընդգծուած ֆալոսով (առնանդամով), գլխի սանտրուածքը «աքլորաճեւ» է, սանտրուածքից մի փոքր ներքեւ 0,3 սմ. տրամագծով անցք է արուած:

Առաջին իսկ հայեացքից աչքի է ընկնում այն, որ իր մետաղամշակման ձեւով եւ քանդակագործութեան ոճով, Լուվրի պուոնզէ արձանիկը կարելի է դասել Հայաստան աշխարհի տարբեր մասերում գտած ուրիշ արձանիկների շարքին, որոնք ժամանակագրւում են 3 - 2 հազարամեակով Մ. Ք. Ծ.:

Այսպէս, Զանգեզուրի շրջանի Արծուանիկ եւ կարսի շրջանի Սարիղամիշ գիւղերի մօտակայ ամրոցների աւերակներից, Անիից, Սեւանի եւ դարձեալ Վանալճի շրջաններից գտնուած էին մի խումբ արձանիկներ, մօտաւորապէս նոյն չափսերի (6,5 - 8 սմ.), որոնք ուսումնասիրուել են հայ գիտնականներ՝ Ս. Բարխուդարեանի, Ա. Սամուէլեանի, Եր. Լալայեանի եւ ռուս գիտնականներ Ա. Ա. Զախարովի, Ս. Վ. Բեսոնովի եւ ուրիշների կողմից: Այդ արձանիկների լայն մեկնաբանութիւն է տուել պատմաբան - թատերագէտ Գէորգ Գոյեանը (Գ. Գոյեան «Հայ թատրոնի 2000ամեակը» Հ. 1, Մոսկուա, 1952, էջ 236-264 եւ շարունակ., ռուսերէն լեզուով):

Պէտք է նշել, որ ոչ միայն հայ, այլ նաեւ ռուս գիտնականները չէին կասկածում այս արձանիկների պատկանելութեանը հին հայկական մշակոյթին:

Անենք նաեւ, որ նմանօրինակ, սակայն որոշակի տարբերակով, արձանիկներ գտնուած են եղել Փոքր Ասիայի, «Եգէական աշխարհի», Յունաստանի, Սարդինիայի, Հարաւային Իտալիայի եւ Էտրուրիայի (Թոսկանա) տարածքներում: Այդ նմանօրինակութիւնը իր ժամանակին ընդգծել են ոչ միայն վերոյիշեալ հետազօտողները, այլ նաեւ իտալական հնագէտ Մասսիմօ Պալոտինոն:

Բոլոր հետազօտողները յայտնել են այն կարծիքը որ այդքան տարբեր տեղերից գտնուած նմանօրինակ արձանիկները (որոնց նմանօրինակութիւնը բացատրւում է հին Միջերկրածովային մշակութային ընդհանրութեամբ) ունէին պաշտամունքային նշանակութիւն: Նրանց մեծամասնութիւնը գտնուած է եղել պաշտամունքային վայրերում՝ բարձունքներում, ամրոցներում, աղբիւրների մօտ եւ այլ տեղերում: Իտալացի միւս գիտնական՝ Անթօնիօ Պօրէոն գրելով Սարդինիայից գտնուած արձանիկների մասին, (որը իրենց «պուոնզէտի» է անուանում) նշում է որ որոշ արձանիկները օժտուած են կարթերով, որոնք արուած են թելից կախելու համար: Այդ հանգամանքը, ըստ Պօրէոյի, նոյնպէս հաստատում է նրանց պաշտամունքային պատկանելութիւնը:

Ցիշենք, որ մեր «պուոնզէ երաժիշտի» գլխի վերին մասում գտնուող անցքը, ըստ երեւոյթին, նոյնպէս այդ նպատակով է արուած:

Ուսումնասիրելով Հայաստանի տարածքում գտնուած արձանիկները, Գէորգ Գոյեանը ոչ միայն ընդունում է նրանց պաշտամունքային նշանակութիւնը, այլ նաեւ կարծիք է յայտնում որ այդ արձանիկների խումբը՝ դա հին հայկական թատերախումբ է: Դա զարմանալի չէ, որովհետեւ հին թատրոնի ակունքները սերտօրէն կապուած էին ծիսական պաշտամունքային արարողութիւնների հետ:

Հաշուի առնելով վերոյիշեալը, նորից դառնանք Լուվրի թանգարանի «պուոնզէ երաժիշտին»:

Այս արձանիկը այսօր հայկական լեռնաշխարհի առաջին միակ նմոյշն է, որը պատկերում է այդքան հին ժամանակաշրջանի երաժիշտի: Երկրորդ հազարամեակից Մ. Ք. Ծ. մեզ հասել են Գառնիի եւ Դուինի պեղումներից երկու, արդիւնքում պատրաստուած արդիւնքներ որոնք ունէին հինգ ձայնանցք: Տուեալ դէպքում ակնյայտ է որ «պուոնզէ երաժիշտի» նուագարանը նման չէ ոչ մի արդիւնային (այսինքն սուլող) նուագարանի: Իր գլանաձեւ եւ կոնուսաձեւ կառուցուածքով այդ նուագարանը մի փող է պատկերում, որի լեզուակային հնչարտաբերման տեսակը զուտնան է, իսկ շրջթնոցային (ամբուշուրային) տեսակը եղջերափողը կամ շեփորը:

Սակայն երաժիշտի ձեռքի մատների դասաւորութիւնը ցոյց է տալիս, որ այդ փողը ձայնանցքներ ունի, որը չի ունեցել շեփորը: Իմ կողմից վերստեղծուած հին հայկական փողը, որը եղջերափողերի մի տեսակ է, նոյնպէս ձայնանցքներ ունի եւ դժուար է հաստատ ասել թէ մեր «պուոնզէ երաժիշտը» զուռնա՞ է նուագում թէ ձայնանցքներով օժտուած ուրիշ մի փող: Այնուամենայնիւ, տեսնելով թէ ինչպէս են ուռչեցուած երաժիշտի այտերը և շրթունքները, պէտք է ենթադրել, որ այս նուագարանը զուռնա է: Այդպիսի փողային նուագարան փչելու ձեւը, հազարամեակներ անցնելով, զարմանալիօրէն պահպանուել է մինչ այսօր, զուռնա եւ դուդուկ նուագող երաժիշտների մօտ: Ինչո՞ւմն է այդ փչելու ձեւի առանձնայատկութիւնը որը չպահպանուեց եւրոպական փողային նուագային արուեստում, չնայած այն բանին, որ եւրոպական փողային նուագարաններից շատերը արեւելեան ծագում ունեն: Բանն այն է որ ուռչեցուած այտերը օգնում են հնչիւնը երկարատեւ պահել, օգտագործելով այտերում հաւաքուած օդը, մինչ դեռ քթով չունչ են առնում: Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն սիրողները գիտեն որ այդպիսով «դամ են պահում»:

Շրթունքները ուռչեցնելիս, զուռնա կամ դուդուկ նուագողը աւելի հեշտ է կարողանում արեւելեան եղանակներին բնորոշ «ինտոնացիոն խաղերը» անում:

Այսինքն, մեր «պուոնզէ երաժշտի» ուռչեցուած այտերը եւ շրթունքները ոչ միայն ցոյց են տալիս թէ ինչ նուագարան է պատկերուած այլ նաեւ ինչ բնոյթի երաժշտութիւն է նուագուել այն ժամանակներում Հայերի նախնիների կողմից: Ի դէպ, այն ժամանակաշրջանի ձայնաչարային կառուցուածքի մասին որոշակի տեղեկութիւն կարող է տալ այն փաստը, որ դատելով «պուոնզէ երաժշտի» դաստակների եւ մատների դրուածքից կարելի է ենթադրել որ այս. փողը ունէր մօտաւորապէս 7 - 9 ձայնանցք, ի տարբերութիւն վերոյիշեալ սրինդների, որոնք, ինչպէս ասուեց, ունէին 5 ձայնանցք:

Ելնելով մարդու մարմնի մի քանի չափերից կարելի է ենթադրել որ նուագարանի երկարութիւնը մօտաւորապէս 47-50 սմ. է (մենք ենթադրում ենք սովորական չափերը, քանի որ համեմատելով միւս տեղերից պեղուած արձանիկների հետ, նորմաններից ոչ մի չեղում չի նկատւում):

Այդ չափի զուռնաներ օգտագործում են այսօր յատկապէս «Համշէնցի Հայերը», սակայն մինչեւ վերջերս օգտագործւում էր Վանի շրջրջը ապրող Հայերի եւ Քրտերի կողմից: Կենցաղային վէճերու առիթ չտալու համար անմիջապէս ասենք որ այս արձանիկը չի կարող փիւրտ երաժիշտ պատկերել, քանի որ ամբողջ վերոյիշեալ եւ յետագայ վաստերը ցոյց են տալիս որ արձանիկը պատկանում է այն հոգագործական եւ մետաղամշակման քաղաքակրթութեանը որը համաչխարհային պատմագիտութիւնը ճանաչում է (եւ դա այդպէս էլ կայ) իբրեւ հայկական:

Այս տեսակի երկար զուռնաները անտիկ դրականութեան մէջ կոչուել են «փրոֆուգիական աւլոս»: Արժէ յիշել մի հին յունական առասպել «աւլոս» կոչուող նուագարանի վերաբերեալ: Զեւսի դուստր Աթենասը ստեղծում է աւլոս նուագարանը եւ ցանկանում է պարծենալ միւս դիցուհիներ՝ Ափրոտիթի եւ Հերայի դէմ: Սակայն նրանք, տեսնելով թէ ինչպէս է Աթենասը ուռչեցնում իր այտերը, ծաղրի են ենթարկում նրան: Վիրաւորուած այդ ծաղրանքից, Աթենասը գցում է աւլոսը

Figurine : JOUEUR DE FLUTE ASSIS (Bronze, hauteur 6,5 cm)
Civilisation du lac de Van. Fin IIème millénaire. Musée du Louvre.

Գրեց՝
ԵԴՈՒԱՐԴ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
հնագէտ — երաժշտագէտ

●►

փոխադրական իդա լերան վրայ, որտեղ այդ աւտոսը գտնում է փոխադրացի Մարսիասը որը, ինչպէս յայտնի է, առասպելաբանութիւնից, երաժշտական մրցոյթի էր հրաւիրել կիթառահար Ապողոնին։ Այդքանին միայն կարելի է աւելացնել, որ հելլէնիստական Հայաստանում Մարսեասը նոյնացւում էր հին հայկական Նանէ դիցուհուն, իսկ Փոխադրացիների կապը Հայերի հետ, ըստ Հերոդոտի, անվիճելի է։

Այժմ փորձենք տեսնել, թէ ի՞նչ պարագաներում էր դրսեւորում մեր «գռնդէ երաժիշտը» իր նուագային արուեստը։

Նմանօրինակ արձանիկները, ինչպէս արդէն ասուեց, ունէին պաշտամունքային նշանակութիւն։ Ի՞նչ պաշտամունքների հետ կարող էր կապուած լինել այս արձանիկը։

Յայտնի է, որ աքլորաձև սանտրուածքները (կամ գլխարկները) յոյժ էին տարածուած պաշտամունքի հետ ունեցող կապը։ Հին Հայաստանում որոշ խաչոր թռչունները, աքլորը, արագիլը և արծիւը, կապւում էին արեւի աստուածութեան հետ եւ նրա խորհրդանիշն էին համարւում։

Ինչպէս արդէն իմ կողմից նշուել է նախկին աշխատանքներում (պատմաղիտութեան դոկտոր Լ. Դանիէլեանի հետ համատեղ), Գառնիից եւ Դուինից պեղուած հինգ ճայնագոց ունեցող սրինգները նոյնպէս կապ են ունեցել արեւի պաշտամունքի հետ եւ այդ իսկ պատճառով պատրաստւում էին արդիլի սրունքից։ (Տե՛ս. Լ. Դանիէլեան եւ Լ. Բարսեղեան, Տիեզերաբանական պատկերացումների կերպարանափոխումը Հին Հայաստանի նիւթական մշակոյթում. զեկուցման թէզեր, Երեւան, ԳՄ. 1985 թ., էջ 99-101։ Նաեւ նոյն հեղինակների «Աշխարհաճանաչողութեան ակունքներում», Գիտութիւն եւ տեխնիկա, Երեւան, 4, 1986, էջ 42-45)։

Նման կերպով, սակայն արծուի սրունքից, պատրաստւում էին սրինգները («փլուեր»ները) Մոլդովայում, որտեղի երաժշտական մշակոյթը պահպանել է հին Թրակա - փոխադրական աւանդոյթները։

Մերձաւոր Արեւելքի հին ժողովուրդների մօտ տարածուած էր այն հաւատալիքը, թէ վոզային նուագարանների հընչիւնները կենսական ուժերի մարմնաւորումն էին եւ նրանց պատկերացմամբ ընդունակ էին մահացածներին յարութիւն տալ։ Որոշ առասպելների համաձայն, արեւի մայրամուտը ընդունւում էր իբրեւ վախճանում։ Հին Հայաստանում նման հաւատալիքի գոյութեան հետքերը մենք կարող ենք գտնել 12-րդ դարի հայ նշանաւոր հոգեւորական, բանաստեղծ եւ երգահան Ներսէս Շնորհալու մանուկների համար գրուած հանելուկներից մէկում.-

«Ծնւում է ու մեծանում,
Հէնց նոյն օրն էլ՝ մահանում,
Յետոյ նորից կեանք առած
Պայծառ շորեր է հագնում։
(Արեւ)»

(«Ներսէս Շնորհալի, հանելուկներ», Երեւան, «Սով. Գրող», 1984 թ. էջ 3, թարգմ. Աբշակ Մադոյեանի)։

Եւ այսպէս, հաշուի առնելով վոզային նուագարանների յարութիւն տալու ենթադրուող ունակութիւնը, պէտք է կարծել, որ մեր նախնիները նուագելով լուսաբացին դուռնայով կամ սրինգով աւանդական «լուսաբացային մեղեդիները», որոնք այսօր էլ յայտնի են Հայաստանում «կանչ» կամ «սահարի» անուանումներով, սիմվոլիկ ձեւով նպաստում էին արեւածագին, որը ընդունւում էր որպէս արեւի վերակենդանացում։

Վերակենդանանալու արարողութիւնը փողային նուագարանների մասնակցութեամբ լայն տեղ էր գրաւում նաեւ մի ուրիշ՝ «մեռնող եւ յարութիւն առնող» հոգագործութեան եւ պտղաբերութեան աստուածութեան պաշտամունքում։ Հայաստանում այդ աստուածութիւնը Աբրա Գեղեցիկն էր, որի ծննդաբերութիւնները ճոխ կերպով անցնում էին Վանից ոչ հեռու գտնուող Լեզք գիւղի մօտակայ սարալանջի վրայ (չմոռանանք որ մեր «գռնդէ երաժիշտը» նոյնպէս վանեցի է)։

Այդ պաշտամունքի հետ ունեցող կապի մասին խօսում է ոչ միայն զուռնայի առկայութիւնը այլ նաեւ արձանիկի ընդգծուած փալոսը, որը, ինչպէս յայտնի է, պտղաբերութեան խորհրդանիշ է եղել։ Հայաստանում, Սարդարապատի եւ ուրիշ թանգարաններում գտնւում են տուֆից պատրաստուած տարբեր չափերի պաշտամունքային փալոսներ, որը ցոյց է տալիս այդ պաշտամունքի լայն տարածմանը հին Հայաստանում։

Աւարտելով, նշենք, որ հին պաշտամունքների փողային եւ այլ նուագարանների սերտ գեղագիտական եւ խորհրդանշական կապի մասին տողերիս հեղինակը անդրադարձել է իր բոլոր նախկին աշխատանքներում։ Իսկ զուռնայի բուն հայկական ծագման մասին, ենթադրելով նրա գոյութիւնը Հայերի մօտ, դեռ 3-րդ հազարամեակից Մ. Ք. Ծ., ես գիտական զեկուցումով հանդէս էի եկել դեռ 1986 թ., առաջին համամիութենական երաժշտագիտական - հնագիտական գիտաժողովին։

Կարծում եմ, որ այս պտղնդէ արձանիկի յայտնաբերումը այդ գիտական վարկածների փայլուն պատկերազարդումը կարող է հանդիսանալ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
Փարիզ, 20-11-91

grattements et écorchures

Les œuvres de Christian Lhopital à la Galerie Bernard Utudjian

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

C'est dans un bel immeuble de la rue Saint-Claude que Bernard Utudjian a installé sa galerie, la «Galerie Polaris». Ainsi que nous avions pu le constater lors de la dernière FIAC au Grand-Palais, Bernard Utudjian présente les œuvres d'artistes de tendances différentes comme Didier Thibault (utilisant un support photographique) et Joël Ducorroy (travaillant à partir de la plaque minéralogique) ou encore Christian Lhopital, artiste lyonnais dont les travaux ont fait récemment l'objet d'une exposition individuelle à la galerie.

Lhopital prend le papier pour support et en inverse le rôle en le traitant comme lieu de dépôt. La surface ne supporte pas, elle emmagasine, elle accumule, dans un désordre qui fait appel à un classement relevant d'un autre ordre singulier, inhabituel.. Dans un premier temps, le dépôt apparaît comme dépotoir. Le tableau accueille le reste et l'excès, le superflu et l'accident. Des taches d'aquarelle, des morceaux de papier, des cuillers collées, des bris de verre indiquent le rapport de la peinture à la salissure. Pour cela même, il arrive que Christian Lhopital pose une mouche sur ses tableaux. Il rencontre alors la tradition et interprète, à son tour, la «burla della mosca» (1) que nous rapporte Filarète, qui la tient de Pline l'Ancien et que nous retrouvons dans la *Vie de Giotto* racontée par Vasari (2). Giotto, artiste réputé parce qu'il rend à l'art son rapport mimétique à la nature et marque l'avènement de la peinture moderne, peint sur le nez d'une figure commencée par Cimabue une mouche si vraie que le maître tente de la chasser. La tradition de la mouche peinte apparaît également dans les Pays-Bas et en Chine.. Dans leur recensement, Ernst Kris et Otto Kurz repèrent même une mouche arménienne : «L'enlumineur arménien Sargis Pidzak («le bourdon») reçut son surnom après avoir peint un bourdon que des gens voulurent chasser» (3). Trompe-l'œil destiné à souligner la virtuosité de l'artiste, la mouche surgit aussi pour indiquer la vanité du tableau, la corruptibilité des choses terrestres et introduire une note macabre dans l'image. Elle devient encore un signe performatif, le peintre pose une mouche à côté de sa signature et confirme, par là même, par référence à Giotto, la valeur de son art et l'authentification de la signature.

Mais elle pourrait encore, cette mouche, nous signaler un parcours possible dans les dessins, un trajet parasité nous conviant à poser un regard anamorphique sur le dépôt, le dépotoir. La mouche marque donc le choix d'un classement, qui pour être insolite n'en recèle pas moins une perspective, un ordre, une classification à l'image de celle de l'«Encyclopédie chinoise» décrite par Borges, dans laquelle «les animaux se divisent en a) appartenant à l'Empereur, b) embaumés, c) apprivoisés, d) cochons de lait, e) sirènes, f) fabuleux, g) chiens en liberté, h) inclus dans la présente classification, i) qui s'agitent comme des fous, j) innombrables, k) dessinés avec un pinceau très fin en poils de chameau, l) et cætera, m) qui viennent de casser la cruche, n)qui de loin semblent des mouches». Taxinomie insolite et merveilleuse, engendrant rire et malaisé, dès lors qu'elle nous révèle, comme l'a montré Foucault, une multiplicité d'ordres possibles dans la «dimension, sans loi ni géométrie, de l'hétéroclite», terme qu'il convient de prendre «au plus près de son étymologie», laquelle nous signale que «les choses y sont couchées, posées, disposées dans des sites à ce point différents qu'il est impossible de trouver pour eux un espace d'accueil, de définir au-dessus des uns et des autres un lieu commun». Le lieu «topos», n'est plus le lieu commun des objets codifiés mais l'espace perturbant de «l'être brut de l'ordre» (4), espace de configurations, de circulation. Aussi, William Skyvington, adoptant à son tour la classification chinoise de Borgès, la considère-t-il «topologique plutôt que typologique» (5). Le tableau de Christian Lhopital s'affirme donc comme dépotoir dont le caractère hétéroclite tient non seulement à la diversité des éléments qui le constituent mais encore à une disparité d'échelles qui, d'emblée, annule toute narrativité. L'élément figuratif et la tache d'encre cohabitent, menant le travail dans l'espace intermédiaire, entre figuration et abstraction. La représentation jouxte la présence de l'objet, faisant vaciller la frontière entre tableau et ready-made. Une cuiller se fait plus grande que le corps humain, ce n'est plus l'outil qui prolonge la main mais le corps qui se greffe sur l'objet.

La couleur, chez Christian Lhopital, intervient comme tache, comme écoulement, signalant ainsi son origine humorale. Elle rappelle que la teinture a d'abord été fabriquée avec de la salive, du sang et de l'urine (6), qu'elle entretient un rapport étroit avec ce qui circule sous la peau et par la peau. La couleur affleure donc sur le papier, elle s'exhale, elle suinte. Le dessin, pour sa part, surgit en tant que grattements, rendus par des traits à la mine de plomb, ou par la graphie, l'ecriture. Des mots, des lettres, des «grammes» (lettres latines, idéogrammes japonais) scandent les travaux; l'un d'eux s'impose même comme auto-représentation et auto-annulation, il dit ce qu'il est, il écrit «prurit» [ce qui ne laisse pas d'évoquer l'œuvre de Cy Twombly (7)] et, de façon performative, en écrivant, il se fait dessin et grattage; et, du même coup, il affirme que l'écriture, dans le tableau, n'est pas message mais trait, formant, avec le dessin, un «graphisme indifférencié», ainsi que le dit Barthes à propos d'André Masson. Il souligne par là que «la vérité de l'écriture n'est ni dans ses messages, ni dans le système de transmission qu'elle constitue pour le sens courant... mais dans la main qui appuie, trace et se conduit, c'est-à-dire dans le corps qui bat» (8). A la suite d'André Masson, Lhopital insère dans son travail des signes asiatiques —dans leur version imprimée, ready-made— non pas comme des «modèles inspirateurs, des sources», mais comme des «conducteurs d'énergie graphique, des citations déformées, repérables selon le trait, non selon la lettre» (9). Au reste, nous savions qu'à le prendre littéralement, le texte japonais, ici, nous renvoie à la couleur, à la tache, dès lors qu'il signifie: «l'enfer du bassin de sang». Le dessin de Christian Lhopital passe du grattement à l'écorchure (10), le corps du tableau se transmute en anatomie et aussi, en corps crucifié. La mouche vient alors trahir la puanteur du corps ouvert, conservant, dans le dessin anatomisé de Lhopital, le rôle qu'elle jouait dans les planches d'anatomie telles, par exemple, celles d'un Gérard de Lairesse, au XVIIe siècle. Le sang du tableau, la purulence du grattage-dessin attirent la mouche qui peut être une mouche appât, comme cette mouche artificielle que Christian Lhopital colle sur le papier pour mieux nous capturer. Elle peut être encore l'œil même du spectateur qui vient se poser et, en se posant, maculer le tableau, lequel, en tant que dépôt et dépotoir, s'en trouve fortifié, demeure vivant, c'est-à-dire, dans une permanente démangeaison. ■

(Galerie Polaris, 8, rue Saint-Claude, 75003 Paris)..

1.- *CHASTEL André*; «*Iconologie de la mouche*», FMR, *n°* 1, 1986.

2.- *VASARI*; Les Vies des meilleurs peintres, sculpteurs et architectes, *Paris, Berger-Levrault*, 1981, *t.* 2, *p.* 120.

3.- *KRIS, Ernst et KURZ, Otto*; L'image de l'artiste — légende, mythe et magie. *Paris, Rivages*, 1979, *p.* 99, *n.* 5, *les auteurs citent Sirarpie Der-Nersessian.*

4.- *FOUCAULT, Michel*; Les mots et les choses, *Paris, Gallimard*, 1966, *pp.* 8-12.

5.- *SKYVINGTON, William*; Machina sapiens, *Paris, Seuil*, 1976, (*p.* 19)..

6.- *cf. BRUSATIN, Manlio*; Histoire des couleurs, *Paris, Flammarion*, 1986.

7.- *C'est ainsi que Roland BARTHES a décrit les travaux de Twombly : «A travers l'œuvre de Twombly les germes d'écriture vont de la plus grande rareté jusqu'à la multiplication folle : c'est comme un prurit graphique»*, L'Obvie et l'obtus, *Paris, Seuil*, 1982, *p.* 149.

8.- *BARTHES, Roland*; L'Obvie et l'obtus, *p.* 143.

9.- Ibid, *p.* 142.

10.- *Nous avons développé la question du grattage et de ses rapports au dessin et à l'écriture dans «Du Grattage ou les démangeaisons de l'artiste (La Mettrie, David)»*, *in* La Part de l'Œil, *n°* 6, (*Le Dessin*), *Bruxelles, Académie Royale des Beaux-Arts*, 1990, *pp.* 93-101.

ՉՆԱՁԻԱՐՇԻԿ ԼԵԶՈՒՆ

Արտեմ Սարգսեան,
Արեւմտահայերէնի բառարան
Երեւան, 1991,
«Արեւիկ» հրատարակչութիւն

Միշտ երկդիմի, յաճախ՝ հակասական դիրք որդեգրած է Երեւանը արեւմտահայերէնի հանդէպ: Յիսունական թուականներուն, Հ. Աճառեանի մահէն անմիջապէս ետքը, չեչուած՝ հակում մը կար, լեզուաբաններուն մօտ եւ հասնելու՝ քաղաքական շրջանակներուն մէջ, արդիական հայերէնի արեւմտեան տարբերակին պատմական նշանակութիւնը եթէ ոչ ժխտելու, գոնէ նուազեցնելու: Ծանօթ են Ռ. Ղազարեանի «Հայոց լեզուի համառօտ պատմութիւն» հատորին (1954) բարեյաջող ճիդերը այդ ուղղութեամբ: Ժամանակաւոր անտեսո՞ւմ, որ սրբագրուելու վրայ է արդէն իսկ: Թերեւս: Բայց հարցը հոս չի սահմանափակուիր: Անձնական փորձառութեամբ կրնամ ըսել որ Երեւանը գրեթէ անծանօթ կը մնայ առ այսօր՝ արեւմտահայ գրական արտադրութեան, պիտի ըսէի «առհասարակ» պատճառներով: Եթէ մեր հայեցքը բեւեռենք լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններուն վրայ, ընդհանուր անդիտութիւնը կը թարգմանուի զարմանալի կուրութեամբ մը: Կայ Երեւանի մէջ չատ ընդարձակ, հրաչալի արդիւնքներու հասած բարբառագիտութիւն մը, կայ տեսաբանական լեզուաբանութեան զարգացած ու բանիմաց մշակոյթ, չկայ սակայն մէկ հատիկ ուսումնասիրութիւն մը, որ նպատակ դնէր ինքզինքին հայ ժողովուրդի երկու գրական լեզուներու բազդատութիւնը, պատմական ու նկարագրական զուգահեռը: Հայագէտ լեզուաբանութիւնը այնպէս մը կ'աշխատի, ինչպէս թէ ժամանակակից գրական հայերէնը ըլլար մէկ ու միակ:

Անգիտութիւն ու անտեսում՝ կարելի է բացատրել մշակութային ու քաղաքական պարագաներու բերմամբ: Ինչ որ կը մնայ անհասկնալի իմ աչքիս՝ դիտական մօտեցումի այս կատարեալ, «անուդիւտ» թերացումն է: Գիտնական մը պիտի յատկանշուէր մեր հասկցած չափով՝ իր «հետազբօսիրութեամբ», այս պարագային՝ լեզուի մը պատմական երեւոյթները, ձեւաբանական ու իմաստաբանական տարբերութիւնները պրպտելու իր կամեցողութեամբ: Բայց գովելի յամառութեամբ մը՝ Երեւանի լեզուաբանները զիւցած են մինչեւ այսօր զերծ մնալ այդ կարգի հետաքրքրութիւններէ: Երեւանցի ուսանողը իր տրամադրութեան տակ ունի բնականաբար եւ բարեբախտաբար՝ արեւմտահայ գրականութեան հատ ու կէնտ նմոյշներ: Բայց չունի որեւէ միջոց՝ արեւմտահայերէնի առանձնայատկութիւններուն ծանօթանալու, զանոնք սեւեռող ու թեմականացնող ուսումնասիրութեան մը ընդմէջէն (բացառութեամբ Վ. Ա.Ճեմեանի «Արեւմտահայերէնի կազմաւորումը» վերնագրուած հատորին, Երեւան, 1971, որ արդի հայերէնի արեւմտեան ճիւղին կազմութեան ու ձեւաւորման պատմութիւնը կը բերէ մինչեւ 1870, ու Ա.Ճառեանի «Հայոց լեզուի Պատմութեան», որ կ'ընձեռէ պատմական կարեւոր ծանօթութիւններ, դժբախտաբար՝ ոչ համակարգուած ձեւով): Ուսանողը միջոց չունի հետեւաբար իւր խօսած ու գրած լեզուին ալ լսելայատկութիւնները տարբերակուած ձեւով բնորոշելու: Շատ յատկանշական է դիտել այդ իմաստով, որ չկայ մինչեւ այսօր հրապարակին վրայ արեւելահայերէնի լեզուի կամ լեզուատարբերակի լուրջ պատմութիւն մը: Դարասկիզբի Վանցեանի հատորը (1905) կարելի չէ իրրեւ ժրջատական փաստ բերել այս հաստատումիս դէմ: 1948-ի Գ. Սեւակի եւ 1954-ի Ղազարեանի ձեռնարկները զուրկ են դիտական արժէքէ: Փրոֆ. Ջահուկեանի դիմաւորած քառահատոր «Հայոց լեզուի պատմութիւն»ը նախագրային շրջանէն ասդին չէ անցած տակաւին:

Առհասարակ կեցուածքը, մշակութային ու քաղաքական տուեալներն ու դրդապատճառները անբաւարար են բացատրելու թանձրացեալ՝ կոնկրեա իրավիճակի մը նկատմամբ զգացողութեան այս բացակայութիւնը: Կոնկրեա իրավիճակը մեր ղոյդ գրական լեզուներուն միջեւ տարբերութիւնն է, քերականական յայտնի տարբերութիւններէն անդին (բայց ասոնք իսկ չեն ուսումնասիրուած իրրեւ այդ): Լեզուական տարբերութիւններով զբաղելու համար՝ պէտք է զարգացուցած ըլլալ հաւանարար զարտուղի նրբերանգներու եւ նրբիմաստներու նկատմամբ նրբին ըզգայողութիւն մը:

Այս բոլորը ըսելէ եառքը, հասկնալի պիտի ըլլայ մեր զգացած զարմանքով խառն հաճոյքը, ի տես Արտեմ Սարգսեանի «Արեւմտահայերէնի բառարան»ին: Ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը իր կարճ յառաջաբանին մէջ, հոս՝ «առաջին փորձն է արուում Հայոց լեզուի հարուստ բառապանճէից... առանձնացնել դերազանցապէս արեւմտահայ ճիւղին բառապաշարը»: Ընթերցողը այս հատորին մէջ պիտի չգտնէ բնականաբար արեւմտահայերէնի ամբողջ բառապաշարը: Հեղինակին նպատակն է ցանկագրել այն բառերը միայն որոնք արեւելահայերէնի բաղդատութեամբ կը բնութագրուին «լմնաստային կամ ձեւաբանական... գոնէ մէկ տարբերութեամբ»: Արձանագրուած են հետեւաբար՝ «արդի հայերէնի երկու ճիւղերի բառապաշարի միացեալ տարբերութիւնները» (ընդգծումը՝ հեղինակին կողմէ):

Ա. Սարգսեանի ձեռնարկը զուտ բառապանագրական է, ու կը սահմանափակուի արեւելահայերէնին անծանօթ բառերուն կամ լմնաստներուն հաւաքումով ու նշումով: Տարբմաստ բառերու պարագային (օրինակ՝ «սուղ») կը տրուի պարզապէս բառին թարգմանութիւնը արեւելահայերէնով (հոս՝ «թանկ»), առանց յաւելեալ բացատրութեան: Զբաղուիր բնականաբար թէ «սուղ»ը ի՛նչ կը նշանակէ արեւելահայերէնով: Բառերու կողքին, Բառարանը կը հաւաքէ արեւմտահայերէնին յատուկ դարձուածքներ, որոնցմէ մէկ մասը վերցուած է ուղղակի 1975-ին լոյս տեսած «Հայոց լեզուի դարձուածաբանական բառարան»էն (Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն, հեղինակներ՝ Ա. Սուքիասեան եւ Մ. Գալստեան), թէեւ այս հատորը չէ յիշուած «օգտագործուած բառարաններու» ցանկին մէջ:

Երկու խօսք պէտք է ըսել այս վերջին բառարանին մասին, որ իր տեսակին մէջ իւրայատուկ ու նոյնիսկ՝ եզակի գործ մըն է: Նպատակ ունի ան «Հայոց լեզուով խօսողների ու գրողների սեփականութիւնը դարձնել հայերէնի դարձուածային հարստութիւնը», եւ հետեւաբար՝ «բառաբանագրական մշակման ենթարկել ժամանակակից հայ գրական լեզուի արեւելահայ եւ արեւմտահայ տարբերակներում տարածուած դարձուածաբանական միաւորները»: Արեւմտահայերուն յատուկ ձեւերը նշուած են հոն համապատասխան բնութագրումով: Որդեգրուած մեթոտը սակայն՝ կարեւոր անպատեհութիւն մը ունի: Աչքի կը զարնէն այն ձեւերը, որոնք միայն արեւմտահայերէնի մէջ կը գործածուին: Բայց լեզուական երկո՛ւ տարբերակներուն հասարակաց դարձուածքները անդանազանելի են, այնպէս որ եթէ ընթերցողը ի վիճակի է որոշելու թէ դարձուածք մը կը գործածուի՞ թէ ոչ արեւելահայերէն ճիւղին մէջ, փոխադարձաբար՝ միջոց չունի դիտնալու, թէ տուեալ դարձուածքը կը գործածուի՞ արդեօք արեւմտահայերէնով: Պարագան կը պարզուի միայն այն ատեն, երբ դարձուածքը տրուած է իր յատուկ տարբերակներով («բերանը հովին բռնել» / «բերանը բռնել»): Ամէն պարագայի մէջ՝ զուտ արեւմտահայերէն դարձուածքներու համեմատութիւնը հոս՝ հարիւրէն մէկ է մօտաւորապէս: Ամէն դարձուածաբոյսուած ոկւ տալ բնագրային նմոյշներ, ինչպէս կ'ընէ նաեւ Ա. Սարգսեանի բառարանը, ու նմոյշներով մէջբերուած հեղինակներուն մէջ՝ կան արեւմտահայ գրողներ: Բայց եթէ չեմ սխալիր՝ միայն Մնձուրիի եւ Շանթի անունները մատամբ Սիփիւռքին կը պատկանին հոն: Այդպէս էր կացութիւնը դեռ քանի մը տարի առաջ: Հայաստանի աչքին՝ արտօնուած արեւմտահայութիւնը կը դադրէր 1915-ին: Արեւմտահայերէնն ալ հետեւաբար՝ Պոլսոյ եւ գաւառներու լեզուն էր:

Ա. Սարգսեան օգտուած է 1975-ի այս բառարանէն, բայց իմ կարծիքով (չեմ տրած բաղդատութիւնը մինչեւ վերջ)՝ ո՛չ ամբողջապէս, ու դարձուածաբանական բաժինը բաւական նիհար կը մնայ: Սարգսեանի աշխատասիրութեան մեծ նորութիւնը այն է, որ բնագրային օրինակներով՝ Սփիւռքն ալ նկատի կ'առնուի, մասնաւորաբար Շահնուրի եւ Համաստեղի, բայց նաեւ Որբունիի, Զահրատի, Ց. Օշականի, Մալեանի, Բ. Թաշճեանի, Վահէ Հայկի, Ս. Սիմոնեանի, Ա. Սեմայի անուններով, ճիշդ է՝ բոլորը տպուած Հայաստանի մէջ (Օշականի պարագային մասնաւանդ՝ հայաստանեա՛ն հատորը միայն օգտագործուած է): Կազմողը յառաջաբանին մէջ կը գրէ. «Բնագրային օրինակները ընտրուել են արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութիւնից, մամուլից, եւ այլն: Նախընտրարար հաշուի են առնուել ուսումնական ծրագրերում ներկայացուած հեղինակները»:

Ուսանողներուն ուղղուած բառարա՞ն մը ուրեմն: Տարիմաստ բառերուն օրինակը («սուղ»ին բացատրութիւնը «թանկ» բառը տալով կը գոհանայ) ցոյց կու տայ որ Ա. Սարգսեան աչքի առջեւ չունի ամէն պարագայի՝ արեւմտահայ ընթերցողը: Իր բառարանը ուղղուած է Հայաստանցի ընթերցողին, այն մէկուն որ կը փորձէ կարդալ արեւմտահայ հեղինակներ, եւ պէտք ունի երբեմն բացատրութիւններու: Բառարանը կ'արձանագրէ ուրեմն տարբերութիւնները, ճիշդ է, բայց կ'ընէ այդ ո՛չ միայն «դիտելով արեւելահայի "ակնոցով"», ինչպէս կ'ըսէ Ա. Սարգսեան իր վերջաբանին մէջ, այլ ուղղուելով արեւելահայ ընթերցողի որոշ տեսակի մը: Ողջմիտ կեցուածք մըն է բնականաբար: Գործ մը կը գրուի առնոնց համար, որոնք անոր պէտքը կը զգան: Բայց բառարանագրութեան լրջութիւնը առիէ կը տուժէ, ու տարբերութիւնները կ'արձանագրուին միայն մէկ ուղղութեամբ, ինչպէս «Դարձուածաբանական Բառարան»ի պարագային:

Եթէ ըսածս յաւելեալ փաստի կը կարօտի, աւելցնեմ որ բառերը կը տրուին ու կը չարուին հայաստանեան ուղղագրութեան համաձայն: Դասական ուղղագրութիւնը հրամցուած է փակագծի մէջ: «Բնագրային օրինակներ»ը կրկին «Հայաստանի տակաւին գործող պաշտօնական ուղղագրութեամբ» տրուած են: Ինչո՞ւ չէ, անգամ մը որ ընդունինք հատորին սկզբունքը նկատի առնելով նաեւ՝ որ «ֆաբրիկ»ի կամ «բալոն»ի նման փոխառեալ բառերը «բ»ով կը գրուին հոս, քանի որ Հայաստանեան համբագրութիւնը կը փոխէ ընդհանրապէս այդ բառերուն բնագրային ուղղագրութիւնը, յարմարցնելով զայն արեւելահայերէնի մէջ գիրերու հնչիւնային արժէքներուն: Պէտք է դիտակցիլ, որ Սփիւռքէն գիրք չի մտներ Հայաստանի սահմաններէն ներս:

Վերջացնելու համար նկարագրութիւնը, ըսեմ որ իր 300 էջերուն մէջ՝ հատորը կը պարունակէ, հեղինակին հաշիւով՝ չորս հազար բառ «բառ ու իմաստ», ինչ որ ըստ իրեն՝ «յատակ գաղափար է տալիս մեր երկու ճիւղերի մերձակցութեան մասին»:

●

Սոյն նկարագրութիւնը ցոյց տուաւ, որ ներկայ ձեռնարկը, թէեւ յոյժ ուրախալի իրրեւ երեւոյթ, ունի շատ մը սահմանափակումներ: Կ'արձանագրէ տարբերութիւնը, թերեւս, բայց կ'արձանագրէ զայն միայն որոշ դիտանկիւնէ մը, եւ որոշ նպատակներու համար: Սահմանափակումներէն անդին սակայն, կան ուղղակի բառարանը կազմողին վերագրելի պակասներ ու սխալներ, եւ հեղինակէն անկախ թերեւս՝ այսպիսի բառարանի մը էութիւնը հիմնապէս խնդրոյ առարկայ դարձնող դժուարութիւններ: Թուելէ առաջ պակասները, սխալները եւ հիմնական դժուարութիւնները, ստիպուած եմ շատ հակիրճ կերպով քանի մը պատմական տուեալներ տալու:

Արեւմտահայերէնն ու արեւելահայերէնը իրենց կազմութեան պարագաներով՝ շատ կը տարբերին իրարմէ: Արեւմտահայերէնը սկսած է գործածուիլ իրրեւ գրի լեզու, «քաղաքացիական» լեզու, 1800-էն առաջ, բայց զարգացած է առանց կապ հաստատելու հայերէն լեզուի արեւմբտեան բարբառներուն հետ: Այդ կապը շատ ուշ ստեղծուած է, 19-րդ դարու վերջաւորութեան միայն, այն ալ՝ հատ ու կէնտ, անամբողջ, գրեթէ գժկամութեամբ: «Վաղուան Գրականութիւն» որակուած չարժումը, 1900-ի չուրջ, յետոյ՝ Զարդարեանը, եւ իրմէ եառքն ալ՝ Մեհեանի սերունդը գլխաւորաբար Ց. Օշականով անդրադարձած են այդ իրողութեան, փորձած են սրբագրել դայն, բայց լեզուն չատոնց չաղուած, թրծըւած էր, ու գտած իր վերջնական ձեւը: Արեւելահայերէնը՝ ընդհակառակն՝ գրեթէ չէր գրուած 1850-էն առաջ: Երբ սկըսաւ գրուիլ, բարբառներուն հետ կապը անմիջական եղաւ, ու մնաց կենդանի մինչեւ այսօր: «Գրական լեզու»ի հասկացողութիւնը կը տարբերի հետեւաբար մէկ լեզուէն միւսը: Արեւմտահայերէնի պարագային՝ կան անչուշտ բարբառային ձեւեր, որոնք ընտելացուած են գրական լեզուին մէջ, բայց չատ չեն անոնք թիւով, ու մանաւանդ՝ բնական հոսանքը, թէեւ վտիտ, վերջնականապէս դադրեցաւ 1915-ին: Այդ թուականէն եառքը, մէկ հեղինակը, որ կրցաւ ընտելացնել բարբառային եւ մասամբ՝ գրաբար ձեւեր, բառեր ու իմաստներ, Յակոբ Օշականն եղաւ: «Ընտելացնել» կը նշանակէ հոս կատարել ներառնումի այնպիսի գործողութիւն մը, որ տուեալ բառ մը, տրուեալ բառակապակցութիւն մը կը մտնէ լեզուական ընդհանուր ընկալումին մէջ, զոնէ ուսեալ հասարակութեան աչքին:

Առաջին նկատողութիւնս ուրեմն պիտի ըլլայ հետեւեալը. դժուար կը հասկնամ թէ ինչպէ՛ս կրնայ մէկը արեւմտահայերէնի բառարան մը կազմել, Յակոբ Օշականէն կարզացած ըլլալով մէկ դիրք միայն, եւ անկէ քաղելով չնչին բառապանճ մը: Վստահ չեմ որ Օշականի բարբառային ամբողջ բառապաշարը պէտք է մբացըլնել արեւմտահայերէնի բառարանի մը էջերէն ներս: Բայց երբ նոյն բառարանը կ'ընդգրկէ Համաստեղի եւ ուրիշներու զուտ բարբառային բառապաշարը ամբողջութեամբ, բացարձակապէս անհասկնալի կը մնայ, թէ ինչպէ՛ս կրնայ զանց առնել օշականեան բառապաշարին հազարաւոր նմոյշները, մէկը միւսէն հետաքրքրական: Կարելի չէ՞ ամէն ինչ կարդալ: Բայց հրապարակ ելլելէ առաջ՝ բառարան կոչումդը ստիպուած է եթէ ոչ ամէն ինչ կարդալու, գէթ՝ բառացանկերը աչքէ անցընելու: Միայն Պօղոս Սնապեանի կազմած բառացանկին մէջ, «Մնացորդաց»ի վերջաւորութեան (նոր հրատարակութիւն, 1988, Անթիլիաս) կան հարիւրաւոր բառեր, որոնք պէտք է արեւմտահայերէնի բառարանին մէջ տեղ գտած ըլլային, եթէ այդ բառարանը կ'ուզէր իսկապէս արժանի ըլլալ իր կոչումին, ու ձգտիլ ամբողջականութեան:

Աւսր եաին կայ սակայն սկզբունքի դժուարութիւն մը, կապուած արեւմտահայերէնի պատմութեան: Մէկ խօսքով՝ ո՞ւր կը կենայ բարբառայինը, ո՞ւր կը կենայ գրաբարը, եւ ո՞ւր կը սկսի «գրական լեզու»ն: Հետեւաբար՝ ի՞նչ կը նշանակէ այս պարագային՝ ճգտիլ ամբողջականութեան:

Բառարան կազմող մը պէտք է ընտրէ սկզբունք մը եւ սահման մը: Եթէ սկզբունքը այն է, որ արեւմտահայ հեղինակներուն մօտ գործածուած քոլոր բառերը պիտի նշուին առանց բացառութեան, ի պէտս զարգացելոց եւ ուսանողաց, այն ատեն պէտք է այդ սկզբունքը գրուի մեծատառ, կարճ կամ երկար բացատրութեամբ մը, հատորին սկիզբը, ու ձեռնարկը կը դառնայ ամբողջովին ընդունելի իրրեւ այդ, ըլլալով «Արեւմտահայ հեղինակներու բառարան», ինչ որ առարկայական սահմանում մըն է (բայց Կոստան Զարեանը, Շանթը ո՞ւր դնել այդ պարագային): Ձեռնարկը կը դառնայ ընդունելի, անշուշտ՝ յարգուելու պայմանաւ: Եթէ այդ էր սակայն Ա. Սարգսեանի ծրագիրը, դեռ շատ գործ ունի իր առջեւ: Ո՛չ միայն աչքէ չէ անցուցած արեւմտահայերէն լեզուով գրականութեան մէկ տասներորդը, ո՛չ միայն մէկ քով ձգած է «արհեստական բառակերտումները» (Ինարա), այլեւ տեղ չէ տուած «նեղ դիտական» բառապաշարին, հետեւաբար նաեւ՝ Սփիւռքի մէջ ծրնած ձեւերուն: Ու խորքին մէջ, մէջբերելով հանդերձ Սփիւռքի կարդ մը հեղինակներ, Ա. Սարգսեանն ալ այնպէս մը կ'ընէ, ինչպէս թէ 70 տարիէ ի վեր՝ Սփիւռքի հայերէնը քայլ մը առաջ գացած չըլլար, բացի ամէնուն ծանօթ բառակերտումներէն, «հեռաձեւիլ»ի ու «հեռաճայն»ի օրինակով: Այնպէս մը եւս՝ բառարան մը չէ՛ հրամցուածը, այլ Հայաստանի ուսանողութեան ծառայելիք այլապէս օգտակար ձեռնարկ մը:

Արեւմտահայերէնի բառարան մը դրելու ծրագիրով մէջերեղ ելլող ոեւէ մէկ

Գրեց՝
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

●►

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՊԱՐԱՏԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Ա) Գիտութիւն

Ինչպէ՞ս կրնանք ուսանիլ, ինչպէ՞ս կրնանք ուսուցանել, եթէ չկարդանք։ Ուրեմն, ամէն ինչէ առաջ, կարդանք։ Ինչպէ՞ս կարդանք։ Ինչպէ՞ս կարդանք ճիշդ։ Ինչպէ՞ս կարդանք ճիշդ եւ ուղիղ։ Ինչպէ՞ս կարդանք ճիշդ եւ ուղիղ՝

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
MARDI
7 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.704 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.704

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՑԱԽ.– ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՆՈՒԷՐ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ՝ ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ...

Կիրակի, Յունուար 5-ին է, որ Արցախի Գերագոյն Նորընտիր Խորհուրդը պիտի բանար իր նստաշրջանը, որու օրակարգի առաջին հարցն էր Նախագահի ընտրութիւնը: Ձիւնը պատճառ եղած է սակայն որ կարելի չըլլայ նիստը դումարել եւ երկուշաբթի, Յունուար 6-ին է որ տեղի պիտի ունենար: 82 երեսփոխաններէն միայն 70-72-ը ընտրուած են ցարդ: Այս նստաշրջանին դուրսէն ալ մօտ 30 ներկայացուցիչներ պիտի դանուէին, ինչպէս Տիկին Քոքս, Ափղանսիեւ եւլն. եւլն.: Մթնոլորտը հանդարտ էր:

Երեւանի մէջ, Յունուար 6-ին, Ղեմութիւնը 0-էն վար 7 էր: Որոշ չէնքեր, որոնք մազութ ունին, ի վիճակի են Ղեմութիւն ապահովելու, այլ վայրեր՝ ոչ, քանի որ քան ալ կազը հասնի (Ադրբեջանի ճամբով) չի բաւեր:

***

Ինչ որ աւելի մտահոգիչ է սակայն, այն դերն է որ կամայ-ակամայ վիճակուեցաւ Հայաստանի, Վրաստանի ներքին ընդհարումներու հետեւանքով: Անցեալ չաբթու, Երեւանէն տեղեկացած էինք, թէ վրացական պատուիրակութիւն մը Հայաստան եկած էր ու դիմած իշխանութեանց որպէսզի միջամտեն ընդդիմադիր ուժերու եւ Գամսախուրդիայի միջեւ: Երեւան, երեւի չէր կրցած խուսափիլ եւ ընդառաջ գացած էր դիմումին Թիֆլիս ղրկելով պատուիրակութիւն մը Աչոտ Մանուչարեանի գլխաւորութեամբ: Այս (բոլորովին աւելորդ) միջամտութեան արձագանգ հանդիսացած էր Շաբաթ իրիկուն (Յունուար 5/6) Լը Մոնտ լուրը առնելով ԹԱՄ դործակալութենէն, մինչ ծանօթ էր արդէն մեզի թէ այդ միջամտութիւնը ձախողած էր եւ հայկական պատուիրակութիւնն ալ ձեռնունայն վերադարձած էր Երեւան: Արդարեւ, երկու կողմերն ալ անպիղծ էին: Ընդդիմութիւնը կը պահանջէր Գամսախուրդիայի հրաժարումը, այս վերջինն ալ տեղի չէր ուզեր տալ, քանի օրինաւոր կերպով եւ ժողովուրդին քուէներու ձախձախիչ մեծամասնութեամբ է որ նախագահ ընտրուած էր:

Դժբախտաբար, հարցը այսքանով չէր փակուած մեզի համար եւ երկուշաբթի առաւ (Յունուար 6) Երեւանի հետ երբ կը խօսէինք կը տեղեկանայինք թէ Գամսախուրդիա յաղղած է, քանի մը հաւատարիմներով, խոյս տալ Խորհրդարանէն եւ Հայաստանի դիմած է, որ ընդառաջ գացած է վինքը ընդունելու...: Երկուշաբթի առաւ ժամը 11-ին (Երեւանի ժամով) Գամսախուրդիա Աղրբեջանէն անցնելով, Ղազախի ճամբով դէպի Հայաստան կու գար: Երեւանի իշխանութիւնները «մարդկային» մօտեցումով չեն մերժած Ծննդեան այս թունաւոր նուէրը, թէեւ, ըստ մեզի, այս փորձանքին բնաւ պէտք չունէինք եւ մեր կացութեան մէջ, բաւական մեծ լիւմս է քաղաքական չափերը զոհել մարդկային սկզբունքներու: Ինչ որ է: Անցնինք. արդէն, Յունուար 6-ի վարիչեան օրաթերթերն ալ, քայլ մը աւելի առաջ երթալով Գամսախուրդիան ընդունելու նախաձեռնութիւնն ալ Հայաստանի կը վերագրէին, քանի Ֆիկարօ կը խորագրէր՝ «Հայաստան բաղաքական ապաստան կը շնորհէ Գամսախուրդիայի» ու կ'աւելցնէր.- «Նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիա, խորհրդարանին մէջ ապաստանած, հեռագիր մը ստացաւ հայ իր պաշտօնակից՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանէ որ իրեն բաղաքական ապաստան կը շնորհէ»:

Քոթիտիէն ալ նկար մը հրատարակած էր Թիֆլիսի կռիւները ներկայացնելով, որու տակ նոյնը կը գրէր:

Թիֆլիսի մէջ, ընդդիմադիրները տէր դարձած են Խորհրդարանին եւ սկսած են նոյնիսկ թալանի տալ: Պէտք է ըսել թէ Վրաստան ալ անունդի չզոյութիւնը լրած է կիրքերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ վրդովում կը յայտնէ Հայաստանի պետական նախարար Ռ. Ձիֆ-

ՄԱՄՈՒԼ

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

(Դեկտեմբեր 31)

ԱՐՑԱԽ

Տարուան վերջին թիւին մէջ չարաբաստիկութիւնը պատկերազարդ էջով մը ռըփորթաժ մը հրատարակած է «Անկախութիւնը պիտի հարթէ՞ կնճիռը» խորագիրով ու սոսկալիօրէն ստորագրուած Աքաքի Միքաձէի կողմէ:

Ան նախ կը նկարագրէ Ստեփանակերտի վիճակը ուր ոչ ըմպելի ջուր, ոչ ելեկտրականութիւն, ոչ վառելանիւթ կայ: Հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները խզուած են ու որպէս կապ Երեւանի հետ, կայ միայն ուղղաթիռը: Կերի չզոյութեան պատճառով անասունները կը մորթուին ու համեմատաբար աժան է միսը (15 ռուբլի). սակայն մօտ առենին կըրնայ այդ առատութիւնը վերջ դտնել: Զորս ամիսէ ի վեր ճարտարարուեստը ամբողջովին կանգ առած է ու աշխատողներուն ոչ մէկ վճարում կ'ընլայ: Շուկան կը վերապրի փոխանակումի չրջանը. կարելի է օրինակ երկու քիլօ չաքարի փոխարէն քիլօ մը պանիր առնել, կամ տասնեակ մը հաւկիթներով զոյդ մը բուրդէ դուլպայ:

Հիւանդանոցը աւելի քան 40 ծանր վիրաւորներ կան, որոնց մէկ մասը կիներ ու երախաներ են, վիրաւորուած՝ փողոցին մէջ: Վիրահատութեան բաժնի պետ Վալերի Մարութեան կ'ըսէ թէ վիրաբուժութիւնը հարկադրաբար կը կատարուի առանց թմրեցուցիչի: Մեծ է դեղօրայքի պակասը: Վերջին երկու չաբթուան ընթացքին 19 մեռեալ արձանագրուած է հիւանդանոցին մէջ:

Ամէնէն տագ կէտերէն մէկը կրկիանն է ուր 1500 Հայեր ու 300 ազերի ընտանիք կ'ապրին: Հոն, երկու կողմերու միջեւ բախումը անընդհատ 24 ժամ կը չարունակուի. տեղացիներէն զատ Երեւանէն ու Բաքուէն եկածները ալ կան: Ու այս «եկուոր»ները աւելի յարձակողական տրամադրութիւն կը ցուցաբերեն: Ցատակ է անոնց կեցուածքը. Արցախի հողը կ'ուզեն ազատագրել «Թուրքեր»էն, այսինքն՝ Ազերիներէն:

Լրագրողը կ'այցելէ նաեւ Կրկիանի աղրբեջանական դիրքերը. բաւական զգուշութեամբ կը վարուին անոր հետ, կարծելով թէ Հայ է: Համոզելու համար անցագիրը ցոյց կու տայ ու կը թուէ ազերի անձնաւորութիւններու անուններ. անոնցմէ Մութալիբովի անունը զայրոյթ կը պատճառէ, որովհետեւ ան զաւաճան մը կը նկատուի որ կ'ուզէ համաձայնութեան եղր մը գտնել Հայերու հետ:

Կրկիանի մէջ հակառակ որ կազ ու ելեկտրականութիւն չկայ, մարդիկ չեն մեկնիր. վճռակամ են մինչեւ վերջ կըռուելու:

Նոյն չրջանին Արցախ կը գտնուի խորհրդային երեսփոխան Եուրի Աֆանասիեւ. ան կ'ըսէ թէ կարեւոր ազդակ մը կրնայ ըլլալ Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչումը: Իրեն համաձայն, այս պարագային Ազերիներու կողմէ Հայերու ցեղասպանութիւն մը իրաւաղիտական քննութեան մը նիւթ պիտի դառնայ: Համաձայն չէ որ Ադրբեջան ընդունուի նոր Հասարակապետութեան կազմին մէջ:

Ա. Միքաձէ կ'անդրադառնայ Պ. Հայրիկեանի կեցուածքին որ սխալ կը նկատէ ազերի ղեկավարներու հետ համաձայնութեան եղր մը գտնելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի կեցուածքը ու կը պնդէ թէ պէտք է դիմել հարցը «միջազգայնացնելու» քայլին:

Ստեփանակերտ չրջապատուած է չուրջ երկու հազար ազերի ՕՄՈՆ-ականներով: Հայկական ջոկատները զրեթէ համազօր ուժի տէր են: Երկու կողմերն ալ հրազէնդեր եւ հրետանիներ ունին: Թէ՛ հայկական, թէ ադրբեջանական զինեալները աւելի լաւ զինուած են, քան Ներքին ուժերու միաւորները: Ու չատ հաւանական է որ յառաջիկայ չաբաթներուն Ղարաբաղի մէջ Ներքին ուժերու ոչ մէկ զինուոր մնայ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՍԵՐ

Կը թուի որ 15-րդ հրադադարը չունեցաւ, բարեբախտաբար, նախորդներուն ճակատադիրը եւ ընդհանուր ձեւով կը յարգուի: Ամէն ինչ լուծուած չէ սակայն, քանի Խրուաթիոյ սերպ կրաժինա չըլլանին նախագահը՝ Պապիչ համաձայն չէ որ ՄԱԿ-ի ուժեր հաստատուին: Սայրըս Վէնս լաւատես է, թէեւ կանխահաս կը նկատէ չատ վստահ ըլլալ:

Փիկառօ (Յունուար 6) կը խորագրէր՝ «Բաղաքացիական պատերազմներուն ամէնէն անհեթեթը» բացատրելու համար Սերպերու եւ Խրուաթներու պատերազմը, որ ծագեցաւ վեց ամիս առաջ եւ իր արմատներն ունի չրջանին խառնակ պատմութեան մէջ:

Ստեղծուած 1919-ին, Թրիանոնի դաչնագրով, Եուկոսլաւիա, անկասկած, չինծու միաւնականութեան մը վերջին օրերը կ'ապրի: Վեց ամսուան ընթացքին հազարաւոր մեռեալներ, վիրաւորներ եւ աւերակներ: Ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ հաչտութիւն գոյացնել: Խրուաթներու համար՝ Սերպերը «Չեթնիք»ներ են, այսինքն քաղաքաղօրքեր որոնք երեսխայ կը մորթեն եւ կրօնաւորուհի կը բռնաբարեն: Սերպերուն համար, Խրուաթները՝ «Ուսթաչիներ» են, որոն կողով կը լեցնեն իրենց պոկած աչքերով: Մէկը միւսը կ'ամբաստանէ որպէս ֆաչիսթ կամ համայնավար: Սերպերը չեն մոռնար Խրուաթներու գործած ցեղասպանութիւնը Բ. աչխարհամարտին: Երկու կողմերն ալ թաղուած են իրենց անցեալին մէջ կեր տալու համար իրենց ատելութեան:

Եւ ամէն ինչ քիչ մը աւելի կը դժուարանայ խառն ամուսնութիւններուն պատճառաւ: Վուքովարի սերպ բժիչկ մը կը պատմէ.- «Մայիսին, ըսին ինծի, որ սրտաբանութեան բաժնին թիւ մէկը երբեք պիտի չըլլամ, որովհետեւ Խրուաթ չեմ: Հակասերպ իսկական ցեղապաչտութիւն մը ծագում առաւ: Կինս Խրուաթ էր, Զագրէպ վերադարձաւ ծնողքին մօտ»:

Կը մնայ յուսալ, որ 15-րդ այս հրադադարը տեւէ եւ քաղաքական լուծում մը գտնուի: Բայց, ի՞նչ լուծում: Ի՞նչ է հաչտութեան ծրագիրը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՈՂ

ԳԱԼՓԱՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիսթոֆ Գալֆայեան, Ռէիւնիոն կղզիին մէջ (Ովկիանիա) տեղի ունեցած մրցումներուն ընթացքին, թէեւ դասուած է երկրորդ, բայց հաստատած է Ֆրանսայի նոր մրցանիչ մը 50 մեթր ազատ լողի մէջ՝ 22'', 33. նախկին մրցանիշն ալ իրն էր արդէն՝ 22'', 37:

Մասնակցած է նաեւ 100 մեթր մրցումին. հոն ալ դասուած է երկրորդ՝ 49''81: Այս բոլորը՝ փոքր աւազանի մէջ, ուր կարելի է աւելի արագ լողալ, քան 50 մեթր երկարութեամբ աւազաններու մէջ:

Քրիսթոֆ, Հայ՝ հօրը կողմէ միայն, ծնած է Ալպէրվիլ (Սաւոյա) 1969, Մայիս 26-ին: Ներկայիս կը չարունակէ իր մարզումները նպատակ ունենալով տեղ բռնել Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ, յառաջիկայ ամառ, Պարչէլոնայի Ողիմպիականներուն: Հաւանաբար մասնակցի, Փետրուարին սկիզբը, Փարիզի մէջ նախատեսուած մրցումներուն:

Վ. Ս.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Աւելի քան եօթանասունհինգ տարի է անցել այն օրերից, երբ հերոսական մարտերից յետոյ Վասպուրականցին ստիպուած էր թողնել իր օճախը, իր հայրենին: Արցունքն աչքերին նա բռնեց դաղթի ճամբան՝ հիւսիս, հարաւ-արեւելք... Եաթաղանից փրկուածներին սպասում էին այլ ծանր փորձութիւններ, չաները զոհ դնացին լեռնային գետերի փրփրաբաշ ալիքներին, ուրիշները՝ սովին ու համաճարակին: Իսկ ովքեր կարողացան փրկուել, նոր վայրերում ղրեցին իրենց տունն ու տեղը, ընձիղուեցին, հոգու խորքում, տակաւին, փայփայելով «երկիր» վերադառնալու անսասան ձգտումը:

Մինչդեռ ժամանակները ուրիշ էին, երբ Վասպուրականցին հրապարակաւ չէր կարող խօսել անգամ իր ինքնութեան, առաւել եւս իր յայզերի մասին: Ստալինեան բռնատիրական իշխանութիւնն էլ չտապեց յայտարարել հողային պահանջատիրութիւնից հրաժարուելու մասին: Արեւմտահայը արիւթեամբ տարաւ այդ հարուածը եւս, հոգու խորքում, սակայն, չհամակերպուելով ուժեղների անօրէն դատաւճիռի հետ: Վանայ լիճն ու Վարագայ սարերը, վեհանիստ Սիփանը՝ ինչպէս անթեղուած կրակ, մխում էին նրա հոգում, ամէն պահելով հայրենին տեսնելու նրա յոյսն ու երազանքը: «Տըէ Եաման» երգի թախծոտ մեղեդիների հետ իր այդ զգացումները նա փոխանցեց զաւակներին, թոռներին, կապելով նրանց մայր արմատներին:

Եկել են նոր ժամանակներ, եւ Վասպուրականցին այլեւս չի երկնչում բարձրաձայն արտայայտել իր մտորումները, առ հայրենին ունեցած իր զգացումներն ու յոյզերը: Այդ վառ զգացումներն են այսօր հաւաքել Երեւանում, Հանրապետութեան միւս քաղաքներում ու գիւղերում ապրող հարիւրաւոր Վասպուրականցիները: Նրանք ստեղծել են իրենց հայրենակցական միութիւնը, որը նրանց համար պատմական յիշողութիւնը ապրելու, պապերի ու հայրերի աւանդոյթներին չքմեղանալու համճելի իրաւունքն է:

Հայրենակցական այդ կազմակերպութեան ջանքերով, նաեւ Հանրապետութեան իշխանութիւնների աջակցութեամբ վերջերս (1991 թ. Նոյեմբերի 5/12-ը) հրաշալեայ զարձաւ մի մեծ խումբ Վասպուրականցիների այցելութիւնը նախնեաց երկիր: Երեք սերնդի 31 ներկայացուցիչներ էին նրանք, որոնցից ամենաաւագը՝ ճարտարապետութեան դոկտոր, Փրոֆ. Վարագեան Ցարուհիւնեանը միակն էր, որ ծնուել է Վանում եւ գաղթի ճանապարհը բռնել է, երբ վեց տարեկան էր: Իսկ մանկական տարիների յիշողութիւնները նրան ուղեկցում են ամբողջ կեանքում: Ամբի միւս անդամները Վասպուրականցիների զաւակներ ու թոռներ էին, որոնք Վանն ու Վասպուրականը տեսել են միայն հոգու աչքերով, տեսել՝ մեծերի սիրակարօտ պատմութիւններից ստեղծած իրենց երազների երկիրը միայն: Ու հիմա իրաւունք է դառնում այդ երազանքը, պապերի ու հայրերի երազանքը...:

Դիմբրիից մինչեւ Կարս, որով անցնելու է դէպի Վան մեր ուղերթը, 40-45 քմ. է: Ձգնաեմ, այն զարհուրելի 20-ին մեր հայրենակիցները, թշնամուց մաղապուծ, ինչքան ժամանակում են ոաքով կարել անցել այդ ճանապարհը՝ մինչեւ յուսոյ հրուանդան: Բայց դնացքով մեր ուղեւորութիւնն էլ դիւրին չէր՝ ուղիղ 14 ժամ, երբ այդ ընթացքում կարելի էր առնուազն 500 քմ. դնալ: Դէ, էն սահմանն անցնելը հեշտ բան չէ, ինչ անենք, որ այն ընդամէնը Ախուրեան գետով է բաժանւում:

Հայաստանի տարածքն անցանք օրը ցերեկով եւ վագոնի լուսամուտներից հոգու ցաւով էինք դիտում մեր տեսադաշտից դանդաղօրէն հեռացող փլատակներից գոյացած բլուրներին, ահեղացունց երկրաշարժը ինչպէս վայրկեաններն ընթացքում հողին հաւասարեցրեց մեր ծաղկուն բնակավայրերը, բազմայարկ շէնքերն ու գործարանները: Երկրաշարժերը, այլ ահաւիքների հետ, տասեւ մեր ժողովրդի մշտական ուղեկիցն են եղել երկար ու ճիպ դարերի ընթացքում, հակադրուելով նրա ստեղծարար ուժին...:

Որքան էլ ցանկանում ենք կարսի ճանապարհը կարել օրը ցերեկով, սակայն, ի հեճուկս մեզ, գնացքը աւելի է դանդաղեցնում ընթացքը եւ մենք փաստօրէն Թուրքիա ենք մանում, երբ արեւը վաղուց թեքուել է երկնակամարից այն կողմ, եւ մեր գնացքը ընկղմւում է լրիւ խաւարի մէջ: Խաւար է նաեւ գնացքում: Ձգիտեմ, պատահականութի՞ւն է, թէ դըլկից երկրին եւս անծանօթ չի էնէրգետիկ սովը, գնացքում ոչ մի լոյս չի վառւում, երբեմն երբեմն միայն առկայծում է տմսեր ստուգող մարիլը: Հարկադրական պարապուրդներին (մաքսանային ստուգում, սահմանապահների այցելութիւն եւ այլ) գումարւում է նաեւ ջերմաքարշի վթարը, որը կարգի բերելու համար հարկ եղան ժամեր: Ահա, մեր պապերի բնօրրանը իր տարապրուած զաւակների ժառանգների նկատմամբ այնքան էլ բարեհամ չէ:

Վերջապէս հեռուից առկայծում են կարսի լոյսերը: Մենք թեթեւացած շունչ ենք քաշում: Դէպի «Թեմպել» տուրիստական հիւրանոցը այնքան էլ երկար ճանապարհ չէ, բայց մեզ յաջողւում է տեսնել քաղաքի դիչերային համայնապատկերում զանազանել Կարսի բերդը, որի վրայ լուսային էֆէկտով ուրուագծւում է Ա-թաթիւրքի մեծաձաւալ դիմապատկերը: Ի դէպ մեր ուղեւորութիւնը համընկել էր Ա.Թաթիւրքի մահուան ինչ որ տարելիցին, որը երկրում նշւում էր պաշտօնապէս: Մենք վանում, նաեւ այլ բնակավայրերում ականատես եղանք դպրոցականների երթերի: Սուրիայից եկող հայ տուրիստները, որոնց մենք հանդիպեցինք եաղարձի ճանապարհին՝ դէպի Գիւմրի մեկնող գնացքում, պատմում էին, որ այդ օրը նրանց թոյլ չէին տուել Թուրքական սահմանն անցնել: Այս ժամանակակից Թուրքիան չատ բանով է պարտական Ա.Թաթիւրքի հեռատես քաղաքականութեանը...

Մէկ օր էր նուիրուած Կարսին, թէ հրնից ինչ է մնացել: Ինչպէս հաստատում էր Վարագեան Ցարուհիւնեանը, դատական այս քաղաքում այնքան էլ չատ բան չի փոխուել: Ահա Սուրբ Առաքելոց եկեղեցին, որը զրեթէ մնացել է անխաթար: Միայն նրա հարեւանութեամբ բարձրացել է մզկիթը՝ վերնատոյղ մինարէթով, իր մէջ ներառնելով նաեւ Հայոց եկեղեցին, որի զռները զոց էին, եւ այդպէս էլ չմնացանք, թէ այդ շինութիւնը այժմ որպէս ինչ է ծառայում: Ակտեղից է Սալ բերդը, որն ասես իշխում է քաղաքի վրայ եւ որտեղից Շիրակի դաշտը վերեւում է ինչպէս ափի մէջ: Իսկ ներքեւում Կարս գետն է, որի վրայ դեռ կանգուն է յայտնի կամուրջը: Քիչ չեն նաեւ սեւ սրբատաշ քարից մեծ լուսամուտներով կառուցուած հնամենի տները, յատ նման Գիւմրիում, նաեւ Երեւանի կենտրոնում պահպանուած տների: Ձուր ենք փնտռում հայրենակիցների հայերէն խօսք գուցէ եւ կայ, ի՞նչ իմանաս: Անակնկալ հանդիպում հիւրանոցին հարեւան խանութում: Նրա տէրերը սկզբում խօսում են ռուսերէն, ապա միանգամից անցնում հայերէնի, մաքուր հայերէնի: Պարզւում է, որ Երեւանից հեռացած Ազրբեջանցիներ են: Երբ իրավիճակը սրուել է, մեկնել են Բաքու, բայց այնտեղ էլ չեն կարողացել յարմարուել եւ եկել են Կարս: «Ինչո՞ւ այսպէս եղաւ, ախր մենք իրար ինչ էինք արել: Ապրում էինք հաչա, համերաչխ: Որքա՞ն կը չարունակուի այս վիճակը»... յետոյ ջերմ բարեւներ են ուղարկում իրենց Երեւանի բարեկամներին... իսկ մենք մեր պապերի քաղաքում մեզ զգում ենք օտար: Միայն Ս. Առաքելոց եկեղեցին է մեր հարազատը, ու չիչխկում են լուսանկարչական գործիքները: Իսկ մեր չուրջը արդէն հաւաքուել են զպրոցականները՝ դեղեցիկ ու կոկ հագնուած: Զարմացած նրանք մեզ են նայում, հաւանաբար այն

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, — ՄՇՈՑ ԳԵՂԱՄ
(1866-1918)

Եօթանասուներեք տարի առաջ՝ 1918 Նոյեմբեր 28-ին, , Պոլսոյ մէջ կը չիջէր կեանքը 1885 - 1915 երեսնամեակի արեւմտահայ գաւառական գրականութեան, ազգապրային եւ բարեգուցական իր վկայագրութիւններով, ուղեւորական տպաւորութիւններով եւ թղթակցութիւններով, ապա նաեւ պատմուածքներով եւ վիպակներով յայտնի հայրենասէրն՝ Գեղամ Տէր - Կարապետեանի, ծանօթ՝ Մշոյ Գեղամ անունով:

Ծնած է 1866-ին, Մշոյ գաչտային գիւղերէն Մեղտիի մէջ, քահանայ հօր զաւակ: Գիւղական դպրոցին մէջ իր առաջին ուսուցիչը կ'ըլլայ հայրը. ապա կը յաճախէ Ս. Կարապետի ժառանգաւորաց վարժարանը, եւ վերջապէս՝ «Մխիթարեան Ընկերութեան» կեդրոնական վարժարանը, որուն ընթացքը կը լրացնէ 1885-ին: Յաջորդ երկու տարիներուն է որ կը հետեւի նաեւ Գէորգեան Ճեմարանի դասընթացքներուն, եւ 1887-ին վերադառնալով Տարօն, կը լծուի ուսուցչական աչխատանքի, միաժամանակ աչխատակցելով «Մասիս»ի:

1889-ին Մշոյ գաչտին մէջ տեղի կ'ունենայ առեւտղումի դէպք մը, որուն ենթակայ կը գտնայ նաեւ Կիւլիւզար, - այդ չրջանին մէջ իր չահատակութիւններով յայտնի Մուսա պէկի կողմէ: Առեւտղումի արարքը Տարօնի մէջ թէ՛ համաժողովրդային, յուզումի պատճառ կը գառնայ եւ թէ ալ ազգային խնդրի կը վերածուի: Այս օրերուն է, որ մեծ թիւով գիւղապետներու հետ Պոլիս կուգայ նաեւ Գեղամ՝ առեւտղումի պատասխանին հետեւանքով տեղի ունեցող դատը հետապընդելու նպատակով: Դատավարութիւնը վերջ կը դնէ: Մուսա պէկ կ'արձակուի եւ Կիւլիւզար կը վերագառնայ Տարօն: Մշոյ Գեղամ կ'ամուսնանայ Կիւլիւզարի հետ եւ նոյն օրերուն նաեւ կը կոչուի Մշոյ առաջնորդարանի քարտուղարութեան:

Ցեղափոխական եւ գաղափարական չեչտուած հակումներով, Հ. Յ. Դաչնակցութեան Տարօնի կեդրոնական մարմնին անդամ, Պոլսոյ մամուլին եւ մտաւորականութեան հետ կապի մէջ՝ կ'աչխատակցի Դաչնակցութեան պաշտօնաթերթ «Դրօչակ»ի (Տատրակ գրչանունով): Ինք էր կապը թրքացած ռուսիկանապետ Մկհմէտ էֆէնտիին ու Ռուբէնի միջեւ, թուրք ռուսիկանութեան չարժումներէն տեղեակ պահելով Ռուբէնն ու իր ֆետայիները Տարօնի մէջ: Մասնակցած է հանրային կեանքի եւ ազգային գործունէութեան, եւ 1908-ի Սահմանադրութեան օրերուն կ'ընտրուի Օսմանեան խորհրդարանի անդամ, Տարօնի չրջանէն:

Համատարած ապանդի օրերուն (1915) ծանրապէս հիւանդ՝ գերծ կը մնայ հայ մտաւորականութեան աքսորէն, եւ մինչեւ 1918 հիւանդակախ, գեղատպանական ոճրին ի լուր հոգեկան խոր տառապանքի մատնուած, կը չիլլի՝ 1918 Նոյեմբեր 28-ին:

Մտքի ու գրչի իր վաստակը մեծ մասով գրուած է այդ տարիներու մամուլին մէջ, կ'ընդգրկէ մտանաւորապար գաւառը, գիւղին եւ գիւղացիին ապրումները, աւօրեան, տառապանքը, ձգտումները, աւանդութիւններն ու նախապաչարմունքը: Բանաստեղծական փորձեր, առածներ եւ առակներ, վիպակներ, նկարագրական էչեր ու նամակներ են անոնք՝ որոնց մէկ մասը միայն հրատարակուած է իր «Տաւօնի աշխարհը» անուն հատորին մէջ:

Պոլսոյ «Արեւելք»ի 1896-ի թիւերուն մէջ հրատարակուած է իր ամէնէն երկբաչնուչ վիպական գործը՝ «Տիրացուն եւ ժամկոչը»: Աբփիար Աբփիարեան, որուն գրական գաւանանքը եւ գրական ուղղութիւնը եղաւ «Տալ կեանքը՝ ինչպէս որ է» եւ յատկապէս ճանչնալ Թրքահայ ժողովրդային զանգուածներու առօրեան, անոնց ապրումները, կարօտութիւնները, ընկերային վիճակը, հոգեկան տագնապանքը եւ ձգտումները, մասնաւոր համակրանքի եւ ուչադրութեան առարկայ գարձուցած է Մշոյ Գեղամի գրական վաստակը:

Ստեղծագործական, տպաւորական եւ նկարագրական էչերէ զատ, Գեղամ Տէր-

---

րանի համար, որ մինարէթը թողած պըտըտում ենք այս անխաչ եկեղեցու չուրջը...

Կարսից հեռանալուց մենք պատահաբար յայտնուեցինք այն փողոցում, որտեղ դտնւում էր քաղաքային թանգարանը իր բացօթեայ սրահներով: Այստեղ մենք տեսանք ճարտարապետական յուչարձանների ծանօթ ու հարազատ մասունքներ՝ զարդաքանդակ որմնաքիւներ, խոյակներ, մոյթեր, մահարձանների բեկորներ: Մեզ հասկանալի չէին թուրքերէն մակագրութիւնները, ինչպէս են գրանք մեկնաբանում, ում են վերագրում դարերի փոչին իրենց վրայ կրող այդ յուչարձանային պատառիկները, բայց մենք այնտեղ տեսանք մեր նախնեաց պատմութեան քարէ վկաներին, նաեւ Մեսրոպատառ փորագրութիւնների, հայերէն անուանների:

Իսկ մեր ճանապարհին Անին է: «Անին տեսնեմ ու նոր մեռնեմ»: ահա ինչ էր երազում հայ բանաստեղծը, որն այդպէս էլ չկարողացաւ իրականացնել իր երազանքը: Մինչդեռ դա այնքան մօտ էր իր հայրենի Գիւմրիին: Շիրազը չտեսաւ Անին, Սիփանը, չայկեվեց Սիս ու Մասիս, բայց իր չքնաղ բանաստեղծութիւններով սերունդների մէջ բորբոքեց սէրն առ հայրենին: Եւ այդ սիրոյ յոյզերով 31 ուխտագնացներ Անիում են, ուրիչ չուտ՝ Անիի աւերակներում: Զօրս-հինգ ժամ նրբանք դիտեցին հազար ու մի եկեղեցիներին, ժայռափոր չինութիւնների քաղաքը՝ Մէջնազարի հայ ճարտարապետական մտքի հանճարեղ փայլատակումը, որից հատուկենտ, այն էլ կիսաւեր չինութիւններ են մնացել, այդ վիճակում էլ պահպանելով իրենց վեհութիւնը:

Բոլորն են յուզուած, առաւել Վարագեան Ցարուհիւնեանը: Անիի մասին մի չարք աչխատութիւնների, դիտական յօդուածների հեղինակը, որը Բագրատունեաց հրաչագեղ քաղաքամայրը դիտել ու լուսանկարել է միայն Ախուրեանի այն ափից, այսօր ուրբ է դրել նրա սուրբ հողին, անցնելով երբեմնի ծաղկուն քաղաքի կենտրոնական մուտքից: Ուսից կախուած տարբեր լուսանկարչական գործիքներով նա մէկ այս պարիսպն է նկարում, մէկ այն պահպանուած խոյակը, հանդամանալի բացատրութիւններ տալով յուչարձանների կառուցման ժամանակների, ճարտարապետի, չինանիւթերի օգտագործման եւ այլնի մասին: Այսօր էլ դեռ մնում են հետքերը Աչտեհան ու Սմբատեան պարիսպներից, որոնք կառուցուել են սրբատաչ քարերով եւ հազուագէպ երեւոյթ են ընդհանրապէս պարսպաչինութեան տպագրէզում: Մի կողմից անդընդախոր ձորերը, միւս կողմից այդ պարիսպները քաղաքը զարձրել են անառիկ ամրոց, դիմակայել թշնամու յարձակումներին: Սակայն, ինչպէս վկայում է պատմութիւնը, սելճուկեան արչաւանքի ժամանակ երկրաչարժի հետեւանքով փըլուում են առանձին ամրութիւններ եւ հոլդանները ներխուժում են քաղաք: Երկրաչարժ... նրանից են կործանուել Զուարթնոցը, երեւանեան հոյակապ եկեղեցիները, երկրաչարժը մեր զարում, 60 տարի ընդմիջումով երկու ծանր հարուած հասցրեց Գիւմրիին...

Մենք Տիգրան Հոնենցի եկեղեցում ենք, Անիի ազօթատներից մէկում, որն իր արտաքին գեղեցիկ զարդաքանդակների եւ ներքին բազմաբովանդակ որմնանկարների համար կոչուել է նաեւ Նաղչոյ՝ նախչուած: Մենակ կանգնած զարերի հոդմերի առաջ, նա պահպանել է իր ամբողջական գեղեցկութիւնը: Ահա եւ Գագիկաչէն եկեղեցու աւերակները, որոնք իրենցում՝ ամփոփել էին Զուարթնոցեան տաճարի գաղտնիքները:

ՆՈՐԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Շար. 1)

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՔ

Դարավերջի սա տարիներուն, հանրային վայրերու, փողոցներու մէջ արուեստի ներկայութեան հարցը կը զբաղեցնէ քաղաքական, գեղարուեստի եւ քաղաքաշինական մարզերը: Մտանոգէններ նոյնիսկ կը պնդեն որ խորհրդանշական չեզոքացած հանդամանքով յուշարձանները կը բնաջնջեն մեծ քաղաքներու բնակչութեան մէջ միացնող գերը մը կատարել:

Կէս դար առաջ Ֆէլնան Լէժէ եւ ուրիշ նոր արդէն կոմնակից էին քաղաքներու մէջ նոր յուշարձաններու կառուցումին, որոնք այդ քաղաքին պատմութեան անցքերուն առնչուած պիտի ըլլային:

Նոյեմբերին Մեքսիկայի Սանթա Ֆէ

կարապետական ունի նաեւ պատմական, բանաստեղծական եւ լեզուական աշխատութիւններ, Տարօնի գաւառարբարտին մասին բառարան մը, այդ չքնաղին մէջ ըլլալու վանքերու պատմութիւնը, ճեռագրային մեր վաստակը ներկայացնող յուշակազդը մը, Ապրիլեան Եղեռնի պատմութիւնը եւ այլ գործեր՝ որոնց մեծամասնութիւնը անտիպ մնացած է: Համեմատաբար վերջը մէկ մասը միայն հրատարակուած է մամուլի մէջ:

Գիւղական մարդոց ճակատագրաբաշխութիւնը կարելի է դնել նաեւ յեղափոխական խառնուածք ունեցող այս գրագէտին բոլոր այն պատմութիւններուն մէջ՝ որոնք կը միտին ներկայացնել անիրաւուած, զրկանքի մատնուած, հալածուած ու տառապող դիւզացիին կեանքը: Այս կարգի տիպարներուն ան կը հակադրէ վաչխառու, պատեհապաշտ եւ կեղեքող հոգատէրերը, երբեմն նաեւ իրենց կոչումին զատաճանող քահանաները: Դէմ յանդիման բերուած այս դէմքերով տալէ ետք գաւառի հայութեան ընկերային – բարեցուցական պատկերը, գրագէտը «աստուածային դատաստանին» կը վստահի արդար անօրինութիւնը.

– «Աստուա՛ծ, զիմ ու Հայրոյի դատաստան դուն կտրես», կ'ըսէ իր «Փոր Մշակ» պատմուածքի գլխաւոր տիպարը՝ Առքոն, երբ եօթը տարիներու զրկանքէ ետք, բոկոտն ու մերկ, ծննդավայր ու ձեռամբարձ, կ'ուղղուի դէպի Սահակ Պարթեւի դերեզմանը, եւ կ'ապաւինի անոր...

Արմաճանի եւ Սրուանձտեանցի ոգիէն, չունչէն եւ հայրենապաշտական գաւառանքէն ճառագայթ մը կայ Մշոյ Գեղամի վաստակին մէջ:

Մ. Թ.

քաղաքին մէջ դումարուած համաժողով մը խորագրուած էր «բազմամշակոյթ ընկերութեան մէջ հանրային արուեստի հաստարակայ հիմնահարց մը»: Երկրորդ մը տեղի կ'ունենայ այս ամիս Տալլինի մէջ, նման թեմայով մը. «Արուեստը եւ հանրային տարածքները»:

Պատահական չէ Սանթա Ֆէի ընտրութիւնը. Նիւ Եորքի, Շիքագոյի եւ Լոս Անճելըսի նման մեծ կեդրոններէ հաք այս քաղաքն է որ արուեստի ուշադրութեան կը հանդիսանայ, բազմահարիւր ցուցասրահներով ու արուեստագէտներու մեծ թիւով: Սանթա Ֆէի մէջ ծաղկած արուեստը բազմազոյգ է. ազդուած է սպանական, մեքսիքեան ու կամբոտրթի գաղութներու դանազան աւանդութիւններէն:

Արուեստի գործերու վերլուծումէն, վարչական հարցերէ ու ժողովուրդին այդ գործերուն հանդէպ ցոյց տուած ընդունելութենէն զատ, համաժողովը օրակարգին վրայ ունեցած է նոր նիւթ մը. Արուեստը, որպէս մշակութային ու ցեղային տարբեր խմբաւորումներու արտայայտութեան միջոց ու պետութեան եւ քաղաքապետութիւններու դերը, մշակութային դանազանութեան արտայայտութիւնը խրախուսելու մէջ: Հրաւիրեալներէն արուեստագիտուհի մը որ սովորաբար լուսանկարչային խմբաւորումներու հետ կ'աշխատի, տասնեակներով երիտասարդներու հետ համագործակցութեամբ որոշ մշնանկարներ պատրաստած է քաղաքին համար:

Այս հոսանքին առաջամարտիկը կը նկատուի Պարչելոնայի քաղաքապետութիւնը որ ապանոցի ու ամերիկացի շատ մը արուեստագէտներու (ինչպէս՝ Միրոյի, Ակիլարի, Քորպէրոյի, Սկըրայի, Օլէնպուրկի եւ Լիխթենչթայնի) ուշադրութեան յանձնած էր քաղաքին հանրային տարածքները գեղանկարելու գործը:

Սանթա Ֆէի համաժողովին վէճերը կեդրոնացած են գեղարուեստին աւելի քաղաքական մարզին մէջ: Ընկերութիւն մը որ կարմրամորթերէ, փորթոռիքցիներէ, Մեքսիկացիներէ, սեւամորթներէ կը բաղկանայ, վէճերը կը ծագին քաղաքին արուեստի նախաձեռնութիւններուն ուղղութիւն տալու մարմնոյներէ: Տիրող արդի մշակոյթը տակաւին կը փորձէ անտեսել փոքրամասնութիւններու կամ տեղական մշակոյթներու նախաձեռնութիւնները: Միւս կողմէ, Եւրոպայի մէջ սկըսած է այժմէական դառնալ բազմամշակոյթ ու բազմացեղ ընկերութիւններու հանրային արուեստի հարցը: Հոն ուր մինչեւ վերջերս կ'անդիտացուէր խառնածին մշակոյթի մը պարագան, այսուհետեւ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել ցեղային փոքրամասնութիւններու որոնք չուտով ճանաչում պիտի պահանջեն իրենց ծագումին ու յատուկ երեւակայութեան համար:

Պատրաստեց՝ ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՄԷՋ

Կասկած կար, որ Թաթարները մեր գերեզմանքի վրայ կրակ կը բանան Ալեքսանդրապոլի եւ Թիֆլիսի միջեւ գտնուած Սադախլու կայարանին մէջ:

Մենք ունէինք երկու կառախումբ:

Զօր. Անդրանիկ առաջին կառախումբի համար ընտրեց լաւ, փորձառու դինուորները, կարգեց մէկը իրրեւ հրամանատար եւ անոնց տուաւ ռազմական կարեւոր հրահանգները:

– Եթէ Թաթարները կրակ բանան, – ըսաւ Անդրանիկ, – ամէն մէկ վագոնի մէջ գտնուած զինուորները, առանց խուճապի, անմիջապէս դուրս կ'ելլեն, կէսը մէկ դուռնէն, իսկ միւս կէսը՝ միւս դուռնէն եւ պահակելով դէմին՝ կը սկսիք կրակել. մեր կառախումբը մէկ քանի վայրկեանէն կը հասնի օգնութեան. ոչ ոք պիտի չքնէ. պէնքերնիդ ձեռքերնիդ, կամ եւ պատրաստ. հետերնիդ մի առնէք ո՛չ մէկ ծրար, բացի ձեր փամփուշտներէն:

Իսկ Անդրանիկ երկու զինուոր դրաւ մեքենավարի քով, որպէսզի կռուի ատեն դնացքը չքշէ առաջ:

Մեր կառախումբը առաջին կառախումբէն հինգ վայրկեանի հեռաւորութեան վրայ պիտի ըլլար:

Գիշերը մենք մնացինք արթուն: Անդրանիկ առանց չորերը հանելու, զէնքը վրան, մնաց իր կուպէին մէջ:

Անդրանիկի տրամադրութիւնը բարձր էր, թէեւ մեկնելէ առաջ հեռագրեց Պ. Պօղոս Նուպարի, «Ես կը մեկնիմ կարին. թերեւս մէկ քանի օրէն լսէք տխուր լուրեր»:

– Զօրավա՛ր, -ըսի, - ինչո՞ւ յուսահատական թոնով հեռագրեցիր Փարիզ:

– Յուսալից ոչինչ կայ, – պատասխանեց Անդրանիկ, – եթէ յաջող եղանք աւելի լաւ, բայց հաւանական է, բախտը մեզի ժպտի:

Ակռ առաջ (երեք տարիէ ի վեր Անդրանիկի հետ էի) երբեք չէի տեսած հայ կարիսպալեին այդքան բարձր տրամադրութեան մէջ: Կը կատակէր անընդհատ, կը ծիծաղէր ու մանուկի նման կ'ուզէր իյնալ տարբ-անոր հետ, կատարեալ թատրոն սարքելով վագոնին մէջ:

Երբեմն կ'լինար խոր մտածման մէջ եւ յանկարծ՝

– Եթէ մինչեւ մեր հասնիլը Մուրատը չհոդու Մամախաթունը՝ թերեւս մեր գործը յաջողի:

Հեռագրեց կարին՝ կարս լուր տալ Մուրատի նահանջի մասին, բայց մենք կարսի մէջ ալ լուր չտուինք:

Գիշերը անցաւ խաղաղ: Սաղախլուն անցանք առանց որեւէ թշնամական արտայայտութիւն տեսնելու թաթարներու կողմէ:

Մենք հասանք Ալեքսանդրապոլ առաւօտուն:

Անդրանիկ չատ գործ ունէր Ալեքսանդրապոլի մէջ: Անկէ մեզի հետ եղած զօրքին պիտի խառնէր նաեւ այնտեղ հաւաքուած զինուորները:

Այնտեղ հաւաքուածները գլխաւորապէս Պիթլիսի նահանգէն էին, եւ Անդրանիկ խոր նախապաշարում ունէր Պիթլիսի նահանգի երիտասարդներու կռուելու ընդունակութեան վրայ:

– Ի՛նչ կ'ուզէք ըսէք, մեր մէջ ամէնէն լաւ կռուող տարրը Պիթլիսէն դուրս կու գայ, – կ'ըսէր յաճախ Անդրանիկ:

Անդրանիկ հաւաքուած զինուորները բերաւ սպայակոյտի տան առջեւ, խօսեցաւ ոգեւորիչ ճառ մը, խրախուսեց զինուորները:

– Ես ձեր պապերուն հետ միասին տարբիներ Սասնոյ գազաթը կռիւ մղած եմ մխեւնոյն Թշնամիին դէմ. դուք այսօր պիտի ցոյց տաք, որ ձեր պապերուն արիւնը փոխադրուած է ձեր երակներուն մէջ: Իմ հաւատքս մեծ է ձեր վրայ, ո՛վ քաջարի զինուորներ, դուք ամէն գնով պիտի պաշտպանէք ձեր հայրենիքը: Աւարայրի մեծ ճակատամարտէն մինչեւ հիմա մեր պատմութեան մէջ չէ եղած աւելի մեծ վայրկեան, քան այն, որ մենք կ'երթանք դիմագրաւելու: Մեր հայրենիքի «այո»ն եւ «ոչ»ը պիտի որոշուի Վանի, Մուշի, Կարնոյ մէջ եւ պիտի որոշուի մեր արիւնով: Բոլորը զգոյշ, մեզ թողուցին մեր հողը. մեծ եւ քաջ ըլլանք պաշտպանելու այդ հողը: Կեցցէ՛ Պիթլիսի հերոս ժողովուրդը:

Ալեքսանդրապոլի ժողովուրդը քիչ մը վշտացաւ Անդրանիկէն, որ իր սովորական խօսակցութիւններուն մէջ կատակ յայտնած էր, որ ալեքսանդրապոլցին այնքան քաջ պիտի չըլլար եւ այս վայրկեանին ալ հայրենասիրութեան յոյս չի ներշնչեր:

Ալեքսանդրապոլցին յետոյ եկաւ ապացուցանել, որ Անդրանիկը ճիշդ էր:

Մենք մեզի հետ առինք մօտաւորապէս 1000 զինուոր, որոնք պիտի բաժնուէին մեզմէ Քէօրբու Քէօյէն դէպի Խնուս եւ Պիթլիս:

Մենք աճապարեցինք մեկնիլ դէպի Կարս: Այնտեղ մեծ գործ կար ընելու՝ կազմակերպելու համար Կարսի ճիւաղ խումբը:

Մեր գնացքը չարժեցաւ դէպի Կարս:

(Շար. 15)

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԴՊՐՈՑ ՀԱՄԱՔԱՂԱՔԱՑԻ ԵՐԳԱՀԱՆ – ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

Դեկտեմբեր 6 մանկական երաժշտական դպրոցը կոչուեցաւ երգահան, Հանրապետութեան վաստակաւոր ուսուցիչ Ազատ Շիշեանի անունով: Այս առիթով դպրոցին գրադիճին մէջ տեղի ունեցող հանդիսութեան մասնակցած են անոր գործընկերները, աշակերտներն ու մտերիմները: Համերգային բաժնին հրամցուած է Շիշեանի գործերու ընտրանին:

***

ՀԵՐՈՍ ԹԱԹՈՒԼ ԿՐՊԷԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գեղաչէնի մէջ, խորհրդային զօրքերու եւ ազերի հրոսակախումբերու դէմ մղուած անհաւասար մարտերէն մէկուն զոհուած է նաեւ Թաթուլ Կրպէեան: Համալսարանի դասախօսական կազմը եւ ուսանողները որոշած են լսարաններէն մէկը կոչել անոր անունով: Հոն գեղեցուած են Մհեր Գաբրիէլեանի նկարած Թաթուլի մեծադիր դիմանկարը, ինչպէս նաեւ պահարան մը ուր կը պահուին արխիւային մարտիկի օրագիրը, նամակները եւ լուսանկարները:

***

«13» ԹԱՏՐՈՆ – ՍԹԻՒՏԻՕ

Այսպէս կը կոչուի Արթիւր Էլբակեանի ղեկավարած թատրոնը որ կը գործէ երկու տարիէ ի վեր. չորս անունով խաղացանկին մաս կը կազմէ Մովսէս Պէյազճեանի «Անկարելի կարելին»: Վերջերս թատրոնը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց Վրոնէժի «Ռուսիոյ դերասանական ստորեբը» փառատօնին: Թատրոնը մօտ օրէն սեփական չէնքին բացումը կը կատարէ նաեւ սիւիւքահայ քանի մը թատերախումբերու մասնակցութեամբ:

***

ՄԵՏԱՂՆԵՐԸ ԱՐՃԵՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նախարարներու Խորհուրդին մէջ խորհրդակցութիւն տեղի ունեցած է Հայաստանի մէջ պղինձի ձուլարան կառուցելու մասին: Որոշուած է համակողմանի քննութեան ենթարկել կառուցումին առընչուած պարագաները, յատկապէս տեղի ընտրութիւնը: Նախարարներու Խորհուրդը յանձնարարած է Արդիւնաբերութեան նախարարութեան եւ Տնտեսութեան պետական Կոմիտէին ոսկիի խառնուրդի յետագայ մշակման ու վերջնական արտադրանքի ստացումին մասին ծրագիր ներկայացնել:

***

ՅՈՒՇԱՀԱՒԱՔ

Երեւանի ճարտարապետական համալսարանի հանդիսութիւններու մեծ դահլիճին մէջ յուշահաւաք տեղի ունեցած է նուիրուած՝ Մովսէս Գորգիսեանի ծննդեան 30-ամեակին որ կազմակերպած էին «Ազգային ինքնորոշում» միութիւնը համալսարանի մասնաճիւղը եւ «Մովսէս Գորգիսեան» միութիւնը: Ցիշատակի խօսք արտասանած են Գորգիսեանի գաղափարակից ընկերները, ուսուցիչը եւայլն:

***

ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ

Ս. Պետերսբուրգի մէջ երկու համերգներով հանդէս եկած է Արամ Տէր-Յովհաննիսեան երգչախումբը. նախ տեղւոյն սէնթֆոնիկ նուագախումբին ու Մ. Գլինկա խումբին մենակատարներուն հետ Վլադիսլաւ Չեռնուշենկոյի ղեկավարութեամբ ներկայացուցած են Մոցարթի «Ռեքույէմ»ը, ապա գլխաւոր խմբավար Լմմա Ծատուրեանի ղեկավարութեամբ երգած են հայկական ժողովրդական գործեր ու կոմիտասէն, Մ. Եկմալեանէն, Ս. Մելիքեանէն, Գ. Սիւնիէն, Ա. Բարսեղեանեանէն, Տ. Մանուկեանէն երգեր:

***

ՇՈՒՇիի ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿը

Շուշիի թատրոնը հարիւր տարեկան պիտի ըլլար եթէ գոհ դարձած չըլլար 1905-ի Թրքական խժդժութեան. հիմնուած էր 1891-ին, Մկրտիչ Խանդամիրեանի նախաձեռնութեամբ եւ առաջին ներկայացումը եղած էր Մուրացանի «Ռուբան»ը: Անոր բեմը բարձրացած էին Պետրոս Ադամեան, Յովհ. Աբէլեան, Վահրամ Փափազեան, Աթօ Խարազեան, Յովհ. Զարիֆեան եւ ուրիշներ: Ե. Չարեց դրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ երեկոյթով մը նշուած է այս հարիւրամեակը:

(Շար.՝ Ա. Էջէն)

չեչաեվով հանդերձ՝ «Յաւակնութիւնը չունիմ ընդհանրական վերկիչն ըլլալու»:

«ՖԱՅՆԻՆՇԸԼ ԹԱՅՄՋ» տարուան մարդը ընտրած է Միացեալ - Նահանգներու արտաքին նախարարը: Ձ. Պէյքըր այս տիտղոսին արժանի նկատուած է իր կըռթած ճամբաներուն համար: Ան մէկ տարուան ընթացքին 377 հազար քմ. կտրած է, այցելելու համար 35 երկիր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻՄ. ծանր տագնապներու մէջ են Սեւ Ծովու նաւատորմին պատճառաւ: Ըստ «անկախ Պետութեանց Համագործակցութեան» պաշտպանութեան նախարար՝ զօր. Շապոշնիկովի, պատերազմական այդ ուժը պէտք է իր իշխանութեան տակ անցնի, մինչ Ուկրանիա կ'ուզէ իւրացնել: Սեւ Ծովու նախկին խորհրդային ուժը, որ խնդրոյ առարկայ է, զանազան տեսակի 300 նաւերէ կը բաղկանայ: Թռանակիը նաւեր, Սլաւա դասակարգի հրթիռաձակ յածանաւ, ընդծովեայ ճակատամարտերու նաւեր եւլն. եւլն. մաս կը կազմեն այս ծովային ուժին: Ուկրանիոյ նախագահին համար՝ «Ինչ որ Հանրապետութեան տարածքին վրայ է Ուկրանիոյ կը պատկանի»:

ԼՈՆՏՈՆի Սէնտըյ Թայմզի համաձայն Իրաք, գաղտնաբար, պիտական փորձագէտներ ղրկած է Ափրիկա եւ երկու երկիրները միասնաբար հիւլէական առաջին խլամական ռումբը կը պատրաստեն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղիկի Սիմոն Քրխեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Քրխեիան Վալէ 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեան 300, Ֆր. Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տաղըճեան 800 Ֆր., Տիկին Ազնիւ Տաղըճեան 800 Ֆր., Տիկին Սոնիա Տաղըճեան Մասիս 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Պայրամեան 1000 Ֆր., անանուն 1000 Ֆրանք, Զապէլ Շեխիկեան 3000 Ֆր.:

***

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայքի Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները, Եկեղեցւոյ պայծառութեան.-

Տիկին Գէղամ Խաչիկեան 150 Ֆր., Տիկին Էլիզապէթ Պիպպիկեան 200 Ֆր., Պր. Միհրաք Թիւթիւնճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր., Պր. Ժան Յարթունեան 150 Ֆր., Տիկին Տիրուհի Ընդապատեան 500 Ֆր.:

Մարիամ Տակաւեանի մահուան առթիւ՝ Թաւուտեան ընտանիք 200 Ֆր., Արտաշէս Գարագաշեանի յիշատակին՝ Տիկին Գարագաշեան 500 Ֆր., Պօղոս Կասապարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արման Կասապարեան 750 Ֆր.:

***

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.-

Աբրահամ Խրիմեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Փաքալ Ղազարեան 1000 Ֆր., Տիկին Մատլէն Պատմաճեան 750 Ֆր.:

Այրէ Տիկին Մնայեան իր ամուսնոյն մահուան 12-րդ տարելիցին առթիւ Եկեղեցւոյ 1000 Ֆր.:

Տիկին Լուսին Մկրտիչեան, Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի բարգաւաճման համար 2500 Ֆր:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Վիէն - Փոն - Թվվէյթ... Օր. Ժանին Եօթուեան իր հօր՝ Խաչատուր Եօթուեանի (Զոպոյեան) մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Աննա Եօթուեանի:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Անդրանիկ Նալչաճեանի *մահուան առթիւ, Պ. Գալուստ Մանուկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ազգային Թաղգոսեան մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 Ռիւ Պլէօ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. organise

JOURNEES DE LA CULTURE ARMENIENNE
- Stage -

pour une formation de base des principales composantes de la culture arménienne

Animées par des intervenants spécialistes des sujets traités

Déroulement sur l'année 91 - 92 à raison d'un jour et demi par trimestre

Déstinées aux jeunes et adultes de plus de 18 ans

Inscriptions auprès de la Direction

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

AIDE A L'ARMENIE: Appel de l'UGAB

Depuis trois ans, l'Arménie vit une période de rénaissance historique : lutte pour l'autodétermination du peuple du Karabagh, processus d'indépendance, puis référendum et proclamation le 23 septembre 1991, élection du premier président de la république au suffrage universel direct, et tout récemment action diplomatique tous azimuts pour obtenir la reconnaissance de l'indépendance et l'adhésion aux instances internationales.

Ceci est l'aspect positif du bilan.

Mais malheureusement il y a aussi le côté négatif: situation économique extrêmement préoccupante, relation conflictuelle avec la République voisine d'Azerbaïdjan, caractérisée notamment par des combats frontaliers, des prises d'otages, la fermeture du gazoduc et l'arrêt des transports ferroviaires.

L'Arménie vit donc à la fois des moments historiques et des jours particulièrement sombres.

Le peuple d'Arménie fait face avec un immense courage aux souffrances qui l'accablent, dépassant de loin tout ce que l'on peut imaginer. Mais il a besoin plus que jamais de notre aide.

En ces jours de fête, soyons solidaires de nos frères et sœurs d'Arménie! Aidons-les à passer le cap d'hiver qui s'annonce particulièrement rigoureux!

L'UGAB compte sur votre générosité pour soulager la détresse de nos compatriotes. L'Histoire ne nous pardonnerait pas notre indifférence.

AIDEZ-NOUS A LES AIDER !

Envoyez vos dons à :
UGAB — Aide à l'Arménie
11, square Alboni — 75016 Paris

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անկէնի Նարեկ Մխիթիւնը կը ծանուցանէ թէ հայածէս պատարագ մը կը մատուցանէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 18-ին
Chapelle des Cours Notre-Dame

ղպրոցին տեսչութեան հրաւէրով, ի նպաստ կայութեան աշակերտներու ծնողքներուն:

Կը մասնակցի Խոխի Տաթօն երգչախումբը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Աբիներու Միութեան վարիպեան շրջանի

61ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՏ 29-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԱԿՈՒՄԲ

La maison de l'U.G.A.B. est ouverte !

L'équipe de l'U.G.A.B.-Jeunes vous propose

la projection de cassettes issues de la télé arménienne de Los Angeles.

Tous les samedis à partir de 19 heures.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

SEJOUR à BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars
La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

OFFRE SPECIALE POUR LES FETES

Pour tout achat de

Iconographie arménienne

SARKIS BOGHOSSIAN

Collection de 720 Estampes du XVe au XXe siècle

Prix : 1350 F.

En supplément, du même auteur

RECITAL DE POESIE ARMENIENNE
118 *titres*, 4 *cassettes de* 90 *mn. durée* 6 *heures*, 300 *F.*

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — Tél. : 43. 26. 88. 65

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
MERCREDI
8 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.705 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.705

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ, ԸՆՏԱՆԻՔ ՈՒ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ - 140 ՀՈԳԻ - ԻՋԵԻԱՆ ԵՆ

ԱՊԱՍՏԱՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ Է, Կ'ԸՍԷ ԵՐԵՒԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՈՉ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ, ՈՉ ԱԼԻՒՐ, ՈՉ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹ

Երկուշաբթի, Յունուար 6-ին, ամբողջ օրը հակառակ լուրեր իրարու յաջորդեցին, ինչ կը վերաբերէր Գամսախուրդիայի ճակատագրին, բայց, ի վերջոյ կը հաստատուէր մեր առած լուրը: Գամսախուրդիա ճամբայ ելած էր դէպի Հայաստան եւ նոյն օրը արդէն հասած էր Իջեւան, ընտանիքով: Ուժերը կը բազկանայ 140 հոգիէ:

Օրուան մէջ, ինչպէս ըսինք, լուրերը որոշ չփոթութիւն կը առեղծէին: Պահ մը նոյնիսկ, այն տեղեկութիւնը ըստ որուն Ազերիները զինքը ձերբակալած են Ղազախ եւ հա ղրկած դէպի Թիֆլիս, որոշ յոյսեր կը ներշնչէր թէ Հայաստան փրկուած էր, բայց, ի վերջոյ կը ճշդուէր թէ Գամսախուրդիա Հայաստան հասած է: Երեքշաբթի առաւ ալ, կրկին հեռաձայնով կը տեղեկանայինք թէ Հայաստան տրամադիր չէ քաղաքական ապաստան չնորհելու, կը հերքուէր թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան նման հրաւէր կատարած ըլլայ (Յունուար 6-ին նման լուր մը առած էր Ֆիկարօ աղբիւր տալով ԱՖՓ-ն, նոյնը կը կրկնէր Լիպերասիոնի յատուկ թղթակիցը՝ Տիտիէ Ֆրանսուա, Յունուար 7-ին հեռեւեալ ձեւով.- դործակալութիւն մը՝ Թուրան կ'ըսէ թէ Գամսախուրդիա օտար երկրի մը համար վիզայի կը սպասէ, մերժելով քաղաքական ապաստանը զոր իրեն կը չնորհէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան): Յունուար 7-ին, Երեւանէն պատ, Ֆրանսական ձայնասփիւռն ալ կ'ըսէր թէ ապաստանը ժամանակաւոր է: Ըստ մեր տեղեկութեանց, Երեւան ինքզինքը պարտաւոր զգացած է ընդառաջ երթալ Սիկուայի (Գամսախուրդիայի նախկին վարչապետը, որ ընդդիմութեան փարեցաւ) դիմումին, առաջքն առնելու համար աւելի մեծ արիւնահեղութեան: Կը մնար սակայն որ այդ դիմումը ղրաւոր հաստատուէր, որպէսզի հրապարակուէր, մինչ այդ Գամսախուրդիա տեղաւորուած է Իջեւան:

Մարդը, ծանօթ է որպէս մենատէր մը, նոյնիսկ եթէ ընտրուած է ժողովուրդին կողմէ մեծամասնութեամբ (87%): Արեւմտեան մամուլի խորագրերը չատ խօսուն էին արդէն այս փախուստին առթիւ: Լիպերասիոն՝ «Փառք եւ անկում փոքրիկ Սատլինի մը» կամ՝ «Երկաթեայ բռունցքով նախագահ մը» (Ֆիկարօ):

Գամսախուրդիայի հեռացումը անմիջական ձեւով թերեւս կասեցուց արիւնալի բախումները, բայց հարցերը չէ լուծած քաղաքական դեմքի վրայ եւ այս վերջին երեք չաբթուան անցուդարձին ալ բուն դրդապատճառները այնքան ալ յստակ չեն: Օրինակ, Ֆիկարօ-ի թղթակցուհին կ'արձագանգէ դաւի մը վարկածին, որ սակայն լուրջ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ: Կ'ըսուի թէ Գամսախուրդիայի եօթը ամիսներու իշխանութիւնը խորհրդաւոր կը մնայ եւ ծագած խռովութիւններն ալ չատ ինքնաբուխ կը ներկայանան եղած չըլլալ: Այլ խօսքով, Մոսկուա դանուղ բազմաթիւ լրագրողներ կը խորհին թէ «արտաքին մատ» կայ այս գործին մէջ, երկիրը անկայունացնելու դաւ մը, քաչալերուած գաղտնաբար ՔԱ-կէ-Պէ-ին կողմէ: Զանազանութիւը թէ Էտուար Շեվարնատզէ, այսօր՝ անգործ, բաւական լուրջ կարելիութիւններ ունի վերադառնալու իր հայրենիքին բեմին վրայ: Անկարելի չէր նկատուեր նաեւ որ նախագահութեան թեկնածու ըլլայ:

Անդրադառնանք քիչ մը Վրաստանի անցեալին ալ, նաեւ այսօրուան դէմքին՝ Գամսախուրդիայի: 52 տարեկան է եւ առաջին նախագահը նախկին Խորհ. Միութեան մէկ Հանրապետութեան- որ հանրային քուէով ընտրուած ըլլայ (Ելցինէն առաջ): Իր ամբողջ ընտրապայքարը հիմնուած էր ազգ· անկախութեան վրայ: Մնաց որ տեսակ մը այլախոհ ալ է, 70-ական թուականներուն չիմարանոց յաճախած է եւ ներքին աքսոր ալ ճանչցած, բայց քիչ մը տարօրինակ պայմաններու մէջ ազատ արձակուած է, հրապարակաւ խոստովանելէ ետք իր սխալները: Բանաստեղծ, սահուն կերպով քանի մը լեզու կը խօսի, վրացերէնի թարգմանած է Շէյքսփիր, Պօտլէր, Ուիթման, բայց, մտաւորականի իր դիմագիծը չանկարծ կը փոխակերպուի, երբ խօսքը իր ընդդիմադիրներուն վերաբերի: Քաղաքական դեմքի վրայ, այլ, բուռն, խառնուածքի տէր է: 1990 Դեկտեմբերին «Ջնջած է» հարաւային Օսեթիայի ինքնավար շրջանը, ձերբակալել տուած է օսեթ պարագլուխը՝ Կուլումեկով եւ իր հակառակորդները իրեն կը վերագրեն նաեւ երկրին անտեսական ծանր վիճակը: Վերջին շրջանին ձերբակալել տուաւ ընդդիմադիր պարագլուխները, մինչ յոյսերը կը բազմանային:

***

Վրաստան, ներկայիս, մաս չի կազմեր «Անկախ Պետութեանց Հասարակապետութեան»: Կը տարածուի 69·700 քառ· քիլոմեթրի վրայ, դիմաւորաբար լեռնային շրջաններով եւ բարձրաւանդակներով, նաեւ, անշուշտ, նաւահանգիստով Սեւ ծովու վրայ: Բնակչութիւնը 5 միլիոն 400 հազար է, որու 70%-ը՝ Վրացի, 10%-ը՝ Հայ, 7,4՝ Ռուս, 5,1՝ Ազերի, 3,2՝ Օսեթ, 1,7՝ Աբխազ: Մայրաքաղաքը՝ Թիֆլիս մէկ միլիոն 178 հազար բնակիչ ունի: Մաս կը կազմեն երկու ինքնավար Հանրապետութիւն՝ Աբխազիա, Աճարիա եւ հարաւային Օսեթիայի ինքնավար մարզը: Պատմականօրէն, Վրաստան Ռուսաստանի կցուած է 1801-ին:

***

Ներկայիս, կացութիւնը հանդարտած է, բայց կրնայ վերջնական բնոյթ չունենալ: Կազմուած զինուորական խորհուրդին դեկավարները յայտարարած են թէ իշխանութիւնը պիտի թողուն առժամեայ կառավարութեան մը, որ պիտի պատրաստէ նոր ընտրութիւններ: Կարգ մը դեկավարներ կողմնակից են սպանական տիպի «սահմանադրական միապետութեան» մը:

***

Ջվիագ Գամսախուրդիա հետը տարած կ'ըլլայ 500 միլիոն ռուբլի պետական դանձէն եւ փախուստի պահուն ալ (Կիրակի ուշ դիշերին կամ Երկուշաբթի չատ վաղ առաւօտեան) թռաններ ալ զինքը հետապնդել են (Ֆիկարօ):

***

Ինքներեւոյթը Հերըլտը (Յունուար 7) նոյն ձեւով տուած էր փախուստին եւ Հայաստանի ապաստանին լուրը, հիմնուելով ԹԱՍ-ի վրայ: Կը դրէր թէ ըստ այդ դործակալութեան Լ· Տէր-Պետրոսեան քաղաքական ապաստան չնորհած է Զ· Գամսախուրդիայի, աւելցնելով թէ աւելի ուշ ԹԱՍ «կը լուսաբանէր» ըսելով թէ Գամսախուրդիա միայն ժամանակաւոր ապաստան գտած է Հայաստան եւ թէ չըրջապատն ալ ետ պիտի դրկուի:

ԱՐՑԱԽ

Երկուշաբթի, Յունուար 6-ին, միայն 44 երեսփոխան (ընտրուած 72-էն) կրցած էր ներկայ ըլլալ Գերագոյն Խորհուրդի նիստին: Ընդհանուր թիւը պէտք է ըլլայ 82:

Նոյն օրը, Ստեփանակերտ զրկուած էր բոլորովին ելեկտրական հոսանքէ, ապիւրէ եւ վառելանիւթէ:

Յարձակումներ եւ դնդակոծումներ կրկին տեղի ունեցած էին: Ծանօթ է որ չէ դադրած ադրբեջանական ստորաբաժանումներու կեդրոնացումը:

***

Հայաստան այս օրերուն, չատ չի տառապիր չրջափակումէ: Կաղի ուժը բաւական աւելցած է: Կառախումբեր ալ կը հասնին Ադրբեջանի ճամբով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻԻՍ կը յաջորդէ Փիէր Մօռուայի Ընկերվարական կուսակցութեան դլուխը: Պաչտօնապէս երեքշաբթի, Յունուար 7-ին էր, որ պիտի յայտարարուէր, բայց, նախորդ օրէն արդէն ամէն ինչ յայտնի էր: Մաղթանքներուն առթիւ ալ, նախագահ Միթերան գծած էր նոր քարտուղարին դիմագիծը, որ յար եւ նման կը համապատասխանէր Ազգ· ժողովի նախագահ՝ Ֆապիւսի, ինչ որ խորագրել կու տար Իւմանիթէի, Յունուար 7-ին՝ «Միթերան Ընկերվարական կուսակցութեան նախագահ»: Նոր քարտուղարին դլխաւոր աչխատանքը պիտի ըլլայ ընտրութիւնները լաւ պատրաստել: Միչէլ Ռոքար համաձայներ է այս ընտրութեան, կարգ մը նախապայմաններ դնելէ ետք: Կ'ըսուէր թէ Մօռուա մերժած կ'ըլլայ որեւէ «միթերարական» պաչտօն, ներառեալ Ազգ· ժողովի նախագահութիւնը:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ մէջ, Ազահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ դատապարտեց Իրայէլը, որ 12 Պաղեստինցի արտաքսած էր անցեալ չաբթու եւ պատճառ դարձած որ պաղեստինեան եւ արաբական պատուիրակութիւնները չխզուին բանակցութիւններու նիստին, որ կը բացուէր Ուաչինկթըն:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ 15-րդ հրադադարը դեռ չէր խախտուած եւ ՄԱԿ-ը արդէն յիսնեակ մը դէտեր կը դրկէ հսկելու համար այս հրադադարին, նախքան կատոյտ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27/30)

Լ· ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Դեկ· 26-ին Լ· Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցաւ Հայաստան դտնուող 7-րդ բանակի դեկավարութեան եւ հրամանատարներուն հետ: Հանրապետութեան նախադահը չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք հանդիպման անոնց նախաձեռնութեան համար, չեչտեց կարեւորութիւնը կարծիքներու փոխանակութեան, Մինչեւ Դեկ· 30-ին խորհրդակցութիւններէն առաջ, խօսեցաւ նաեւ դինուած ուժերու ապագայ բարեփոխումներու մասին: Ինչ կը վերաբերի բանակային հարցերու, ան ըսաւ թէ վերջին իրադարձութիւններէն վերջ երկու տեսակէտեր ձեւացած են.- առաջինը՝ որուն չատապովն են Ուկրանիա եւ Ադրբեջան, կը վերաբերի հանրապետական սեփական բանակ ունենալու իր բոլոր ստորաբաժանումներով, իսկ երկրորդ տեսակէտը որ կը պաչտպանուի միւս Պետութեանց կողմէ, պահպանել է զուդահեռ կառոյցները, դոնէ անցումային փուլին:

Լ· Տէր-Պետրոսեան խօսեցաւ նաեւ Հայաստան ծառայող դինուորներու ընկերային խնդիրներուն մասին, ինչպէս նաեւ իչխանութեանց ընծայած կարեւորութեան՝ զօրակոչի հարցերուն: Ան պատասխանեց հարցումներու եւ եղաւ կարծիքներու փոխանակում:

Հանդիպումին ներկայ էին նաեւ Հայաստանի ազգ· ապահովութեան պետական վարչութեան պետ Յուսիկ Յարութիւնեան, ինչպէս նաեւ Հանրապետութեան զինուորական կոմիսար Լեւոն Ստեփանեան:

***

ՅԱՋՈՂ ՄՐՑԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Մասնագէտները, մարզական լրագրողները որոչած են Միութեան տարուան 10 յաջողազոյն ֆութպոլի մրցավարները. անոնց չարքին է Հոկտեմբերեանցի Վլադիմիր Շարոյեան որ բաւական բարդ հանդիպումներ վարած էր 1991-ի ընթացքին:

***

ԴՐԱՄԱՇՈՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹԱՒԱՆ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՑ

Վրաստանի ճամբով Հայաստան մտնող վարորդներու դանդատները կը ծաւալին օրէ օր: Այս դանդատները կը վերաբերին Վրաստանի մայրուղիներու հերթապահ ոստիկաններուն կատարած դրամաչորթութեան եւ բեռներու դրաւումին. և հակառակ դանդատներուն, անոնք անպատիժ կը մնան: Միաժամանակ, ըստ որոչ աղբիւրներու, Ստեփանաւանի մէջ զբալիօրէն աճած են բնակարանային եւ ինքնաչարժի դողութիւնները:

***

ՀՄԸՄ-Ը ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը արձանագրուած է Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ որպէս սկաուտական եւ մարզական կազմակերպութիւն:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Մանուկ ենք Մեր մայր տաճարը. կը տանէր խորանում մեզ ի վար, խոնկ ծխում, Տէրհայր կ'երգէր: Մէկ պիտէ, Մեր մէկ էլ երբ է լսել այդ մեղեդիները:

Հետում երեսում է Վրաց երբեմնի գեղեցիկ եկեղեցուց մի Տաճուած՝ հիասքանչ պատը, դրսի կողմից պահպանուած արձանագրութեամբ խորհրդանշում է Անին Զաքարեանների տիրապետութեան շրջանում: Իսկ ստորգետնեայ Անին մեր տեսադաշտից դուրս է: Մինչդեռ, ինչպէս նշում է Վարդապետ Ցարութիւնեանը, դա եւս եղել է մի հսկայ քաղաք, որտեղ հաշուել են աւելի քան 1500 ժայռափոր շինութիւններ՝ եկեղեցիներ, բնակելի, տնտեսական ու ռազմական նշանակութեան չէնքեր: Եւ մենք երախտապարտութեամբ ենք լցւում Վրաց այն խանդաղատ երիտասարդի՝ հնագէտ, մարդիկ ժայռամագլցող Դաւիթ Կիպշիձէի նկատմամբ, որը ոսւսմնասիրել և պատմութեանն է թողել ժայռափոր Անիի գաղտնիքները: Դժբախտաբար, նա մահացել է երիտասարդ տարիքում, եւ Անիի մասին նրա արխիւային նիւթերը մնացել են Սէն Պետերբուրգում: Ցետագայում այդ նիւթերի հիման վրայ Տոկարսկին հրատարակեց «Ստորգետնեայ Անին» աշխատութիւնը:

Ժամանակը սպառւում է, մեզ դէռ երկար ճանապարհ է սպասում մինչեւ Վան, ու չենք կարողանում դիտել միւս՝ ստորգետնեայ Անին իսկ քաղաքամէջում այստեղ ու այնտեղ շինութիւնների սրբատաշ քարերի բլուրները լաւ քան չեն դուշակում հրաշք քաղաքի բեկորների պահպանութեան մասին. թէեւ ասում են, որ այն վերածուել է արդելոցի, վերցուել պետական հսկողութեան տակ եւ մացուել պրօսաչրջիկների երթուղու մէջ: Տայ Աստուած, որ այդպէս լինի: Բայց մենք պրօսաչրջիկների չենք հանդիպում: Անիում միայնակ տէր ու անօրինութիւն է անում մի թուրք պատանի՝ երկու աւտոների հետ: Մենք չենք տեսնում նաեւ առասպել զարձած Հովուի եկեղեցին, որը Թրամանեանը բնութագրել է որպէս հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան անկրկնելի օրինակ: Փոխարէնը Անիի պարիսպներից այն կողմ բարձրացել է մի խոշոր գիւղ, որը զբեթէ ամբողջութեամբ կառուցուած է միջնադարեան շինութիւնների սրբատաշ եւ ուղղաձեւ քարերից:

Մենք Անին թողեցինք տխուր մտորումներով: Նրա կենտրոնական մուտքի մօտ՝ պարսպի վրայ դեռ պահպանուել է քարեհիւս կեռխաչը՝ յաւերժութեան խորհրդանիշը: Յաւերժութիւն աւերակների մէջ: Մեր առաջ վիրաւոր ու խոցոտուած, դուրչ եւ իր վերջին ճիգերով աչխարհին նայող Անին էր... - Ինքան անգամ եմ եկել այն դիմացի ափը, երանի եմ տուել նրանց, ովքեր եղել են Անիում: - Ասում է Վարդապետ Ցարութիւնեանը: - Իսկ այսօր արդէն բախտ ունեցայ Անին՝ իմ մտորումների քաղաքը դիտել իր տարածքի վրայ: Փառք Աստծոյ:

Անիից խումբը հեռանում է դիմահակ, հակառակ մտորումներով, որ այնպէս լաւ արտայայտեց բանաստեղծ Լեւոն Միրիմանեանը:

Այնպիսի օրեր ենք ապում, ասում էր նա, երբ միլիոն մաքեր բախւում են իրար, միլիոն կարծիքներ վերանայւում են, միլիոն տեսակէտներ թարմանում, խմբագրւում են ու սրբագրւում: Ես էլ այն կարծիքին եմ, որ ճիշդը, երեւի, այն կը լինէր, որ, բոլոր զոհողութիւնները աչքի առաջ ունենալով, Արեւմտահայութիւնը չդաղթէր, մնար իր բնաշխարհում: Չէր անհետանայ, ինչ որ չափով էլի կը մնար, էլի կը վերընձիւղուէր, բայց կը մնար իր հողի վրայ եւ կը մնար իսկական Հայ: Որովհետեւ այն եղծումները, որ բնականաբար եղան մեզանում, չատ ծանր են նստում մեր ազգի, նրա բուն ոգու, բնաւորութեան եւ նրա իսկական դիմագծի վրայ: Դաժան բառեր են սրբանք, սրանց հետ կարելի է եւ վիճել. չհամաձայնուել: Ու եւ հիմա լիշեցի Յաչատուր Աբովեանի խոսքերը՝ «Ծանր տուր, Տուիր, բայց քո Տալրինիդ մի տուր թշնամեայ»: Սրանք մեծ ապրումների, մեծ փիլիսոփայութեան արդիւնք են: Մենք դպրոցական դասագրքերում կարդացել ենք այդ մաքերը ու չենք խորացել դրանց մէջ: Ժամանակն այնպիսին չի եղել, որ մենք ազատագրական մասնաոգութիւն ունենայինք, ազատութեան մասին ունենայինք ճշմարիտ պատկերացում: Բայց այս փլատակների մէջ, այս կիսակործան տաճարների աշխարհում, Անիի հազար ու մի եկեղեցիների մէջ այսօր զգում եմ, որ մեղաւոր եմ իրրեւ հայ մարդ, որ մեր հանճարը այսպէս փլատակ վիճակում է, մեղաւոր ենք, մեղաւոր ենք մեր պատմութեան առաջ: Թերեւս չենք համախմբուել, թերեւս չենք կարողացել ժամանակին ասել այն, ինչ որ պէտք է ասէինք: Իսկ թէ ինչ պէտք է անէինք, ես էլ չգիտեմ, ժամանակին իմ հետաւոր նախնիներն էլ չեն իմացել: Բայց կայ մի ճշմարտութիւն, որ մենք գոնէ, գոնէ ասում եմ, փրկենք ինչով կարող ենք, ինչպէս կարող ենք, այն ամէնը, ինչ որ մնացել է իրրեւ մըննայորդաց, մնացել է իրրեւ աւերակ: Բայց աւերակը ինքնին վկայութիւն է, այս աւերակները մեր կենսունակութեան, մեր անցեալի պատմութեան վկայագիրն են: Մենք չպէտք է կորցնենք այս վկայագրերը: Շատ ենք կորցրել, դրա համար չատ ենք տուժել, բայց եթէ այսքանն էլ փրկենք, չատ բան փրկած կը լինենք:

... Դէպի Վան ձգուող 450 քմ. ճանապարհը մերթ հալւում է Արաքսին, մերթ հեռանում, անցնում մեզ հարազատ անուններ կրող բնակավայրերով՝ Սարիղամիշով, Խորասանով, անցնում զինուորական ստորաբաժանումների կողքով, որտեղ իրենց երկար փողերը երկինք են պարզել հրանօթները, մանեւրում են տանկերը:

Մեր ուղեկիցը՝ Մկհմկոը, բացատրում է, որ խառնակ ժամանակներ են, Քրտերն իրենց հանդիստ չեն պահում... այս նոյն պատճառով նա նաեւ փորձում է մեզ համոզել դիշերը մնալ Սարիղամիշում, եւ ճանապարհը չարունակել լոյսով:

Բայց մենք լսել իսկ չենք ուզում: Սարիղամիշ անունը մեզ համար ինչ որ բան նշանակում է, բայց ոչ այս անհրապոյր քաղաքը: Եւ խումբը «մերսեդէս» յարմարաւէտ հանրակառքով թուրքական առաջնակարգ աւտոմայրուղիով սլանում է դէպի Վան: Լուսաւորուած ուղանցոյցների վրայ երեւում է էրճիչես անունը, ասել է՝ Արճիս. ուրեմն ծովը մօտերքում է: Առաջին հանդիպումը Վանայ լճի հետ, որը վանպուրականցու համար եղել է ամէն ինչ՝ հայրենիք, օճախ, հարազատ, վեր է ածւում ուխտագնացների ըզգացումների անպատմելի պոռթկման: Մարդիկ դուրս են թափւում մեքենայի երկու դռներից, լուռանի լոյսով գանւում դէպի լիճ իջնող ամենակարճ արահետը եւ նետւում ջուրը՝ «Վան, Վան, Վան» բացագանչելով: Ծովի գառնագի հեզուկը նրանք ըմպում են ինչպէս միւռոն, օշարակ:

Եւս երկու ժամ եւ Վանի պիչերային լամբեր սեւ ողջունում են մեզ: Հանրակառքը մտնում է լայնահուն ու երկարաձիգ մի փողոց, որը չատերն ընդունում են որպէս պապենական Վանի կենտրոնական փողոցը՝ Մաչ Փողոցը: Բայց չատ պիտի պէտք չի: Առաւօտը չատ բան պարզեց: Այս Վանը, որը մեզ հիւրընկալեց հինգ օր, ժամանակակից կիսաեւրոպական տիպի քաղաք է, որը զբեթէ ընդհանուր ոչինչ չունի մեր հայրենի բնօրրանի հետ: Հատնարար կառուցապատուել է յետպատերազմեան տարիներին, կառուցապատուել այդեսանների վրայ, մի կողմ թողնելով քաղաքամէջը, նրանց յարող այգեսանները: Սակայն քաղաքի կառուցումը չարունակւում է եւ արդէն իր մէջ է ներառել պատմական Վանը:

ՍԱ ՊԱՐԶՈՒԿ ԱՒԵՂԾՈՒԱԾՐ

Հայաստանի նոր իշխանութիւնը ժառանգել պատեալ պետականութիւն, լծուած է արտաքին յարաբերութիւններու կարգ մը գործընթացներ պահպանելու ու անվնասական շրջապատին ազդանշանները առանձնահատուկ զգայնութեամբ են ստանում: Հայաստան կենտրոնական պահանջները – տնտեսական, նախանձելի զարգացման պէտք է ապահովել ու այդ գործում արագ միայն ընդունելի կրնայ լինել: Ազգերի բազմազան դիւրազգացման զով վրաստանի ու Իրանի հետ յարաբերութիւններու մարզը անորոշութեան մէջ կը լողայ - անորոշութիւն, որմէ դժուար է յաւասպրող հետանկար ակնկալել: Երկուքն ալ տարուած՝ իրենց ներքին ու արտաքին հաշիւներով, Հայաստանի հետ կապերու համար, ժամանակ, ուժ եւ միտք տրամադրել աւելորդ կը նկատեն հետաքրքրութեան ու իրենց ակնարկը յատած են իրենց համար աւելի հետաքրքրական, աւելի չահաբեր հորիզոններու:

Այսքան հապճեպ անդրադարձ մը իսկ կը բացատրէ Հայաստանի իշխանութեան արտաքին յարաբերութիւններու մարզին տուած կարեւորութիւնը. ասկէ անդին ա՛լ փոքր քայլ մը կը մնայ դլխաւոր խոսակիցի դիրքին վրայ Թուրքիան դետեղելու համար: Այդ քայլին բնական է որ յաջորդեն տնտեսական, հաղորդակցութեան ու այլ ոլորտի սակարկութիւնները. որոշուին պահանջներն ու դիները, այն պայմանով որ անոնք ընթացիկ առեւտուրի մը սեղանին լումայ չդարձնեն անձեռնմխելի արժէքներ: Եւ կամ եթէ ստեղծուած վիճակը անհրաժեշտ ըսել դանոնք եւս հրապարակ հանել, տուիկա ըլլայ անոնց արժէքին համապատասխան փոխանակումի մը համար միայն:

Հայ-թուրք յարաբերութիւններու նոր դարպացումներէն առաջին ներչնչուածը այն եղաւ որ մեր կողմէ մոռցուած էր սա վերջին կէսը. միայն այն պարագան իսկ որ որպէս նախապայման՝ ցեղասպանութեան պնդումէն ու հողային պահանջքէն հրաժարելու պրատր յանձնառութիւն կ'ուզուէր Լեւոն Տէր – Պետրոսեանէ, ան ալ ծագումով հրեայ թուրք գործի մարդու մը միջնորդութեամբ, չէ՞ր վկայեր մոռացումներու մասին: Կամ արդեօ՞ք պէտք է հետեւցնել որ Հայաստանի ժողովուրդը ա՛լ յոգնած տոկալէ, կը նախընտրէ այդ կամաւոր մոռացումով վճարել «փորը կուշտ, կոնակը տաք»ի հանդիսաւորը:

Սակայն, նոյնիսկ 1915, հոգային պահանջք ու աղդային արժանապատուութիւն սակարկութեան սեղանին դրուելէ ետք, հայ ժողովուրդը կը մնայ եթէ ոչ անօթի, բայց իր քարատանին յուրտին հետ դըլուխ գլխի:

Ու Թուրքիա այսքան անկարելի դիներ պահանջելէ ետք, մէկ կողմէն Պիրանտ մը որպէս սթափ դեկավար կը ներկայացնէ Հայաստանի նախագահը ու գրեթէ

Այստեղ ու այնտեղ վեր են խոյանում պետականան նոր յենասիւներ:

Այնուամենայնիւ պատմութիւնը ջնջել չի լինի: Այսօր էլ Վանի վրայ իշխում է քաղաքաբերդը՝ լուռ վկան այն օրերի, երբ հայ քաջորդիները պաշտպանական կռիւներ էին մղում յանուն հայրենեաց: Բազմայարկ արդի ճարտարապետական մտայղացումներով նորակառոյցների հրեւանութեամբ դեռեւս կանդուն են մեր պապերի կառուցած տափակակատուր երկյարկանի ու միայարկ ոչ քիչ տներ: Քաղաքաչինութիւնը իր թեւերը տարածել է Վանի նշանաւոր այդեսաններէն, չատ բան փոխելով նրանց համամասնական կերպում: Այնպէս որ ոչ մեր հայրերի պատմածները, ոչ էլ Վարդապետ Ցարութիւնեանի բերած Վան-Վասպուրականի քարտէզը կարող են օգնել մեզ գտնել դէմ մատնանշները այն ամէնի, ինչ 76 տարի առաջ թողել են այստեղ: Եւ միայն երեւակայութեան ուժով ենք ենթադրում մենք, որ այս մկկը Մաչ Փողոցն կը լինի, այստեղ էլ Աբարուց Մկրտչեանը: Հինգ եկեղեցիներից եւ ոչ մէկը չկայ:

ՆՈՐԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Շար. 2)

ՊԱՊԸ՝ ԿԵՂԾ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՄԸՆ Է

Ծնունդի նախօրեակին սպանական «Քամպիո 16»ն շարաքաքերը ժողովով գործն քարոզիչներ ու ձառերը, կը յանգի այն եզրակացութեան որ անոնք ձախաւորիններով լեցուն են: Այս եզակացութեանը որ շատ քաջալերս մեզի կը ներշչէ, որ կը ըղդայ, որ կը ըղդայ, կը ձաղրէ, տաճեակ մը լեզուներ կը խօսի, քաղաքական գործիչներ ունի: Գերմանական ստուտաձարան մը կ'ուսումնասիրէ. ըվ ատիկան ներքին ամրոցական վիճակին պետութիւնը գտնուելս համար վրայ է»: Իսկ սպանական եպիսկոպոսական ժողովին նախագահ կարդինալ Ումպերտ Պոսքոսի կարծիքով Պապը կը ձաղկէ լաւէ բարեկամները, արեւմտեան ընկերութիւնը եւ նոյնիսկ ժողովրդավարութիւնը: Ասիկա կեցուածք մըն է որ Սպանիոյ կը յիշեցնէ անցեալի տխուր էջեր. հաւատաքննութիւնը, ֆրանքոյականութիւնը եւ հաւատքի պատերազմները:

Այս նշումները «Քամպիո 16»ի թերթած են տարբ նոր պատուիրանները.

Ա.- Ամէն աւելով պիտի ծնունդ տաս:

Բ.- Շուտով պիտի չհարատանաս:

Գ.- Երբեք պիտի չծիսես (եւ անթել հետաձգելի գործիք պիտի չգործածես, բամպատա պիտի չպարես, Մատոննային երգերը մարկ պիտի չընես):

Դ.- Երբեք պիտի չսիրես մերձաւորդ նոյն սեռի:

Ե.- Պիտի չսպանե՛ս ... այսինքն, կատում ունի թէ գո՛վ (Պապը երանութիւն չնորհած էր ֆրանքոյական «խաչակիր ...ներ»ու նահատակներուն):

Զ.- Սեռային յարաբերութեան ընթացքին երբեք կանխարգելիչ պիտի չգործածես:

Է.- Պիտի չմատածես երբեք (յատկապէս եթէ կենսագրան, ծնագրան կամ աստուածաբան ես):

Ը.- Երաժշտութիւն մարկ ընելու համար ուրիչ տեղ պիտի երթաս (ոչ կրօնական համերգները 1987-էն ի վեր արգիլուած են եկեղեցիներու մէջ):

Թ.- Ժողովրդավար պիտի ըլլաս, եթէ քրիստոնեայ ես (պէտք չէ ընկերվարականներուն ի նպաստ քուէարկես, ոչ ալ ի նպաստ վիժումին):

Ժ.- Պիտի չցանկաս ոչ մերձաւորիդ կինը, ոչ ալ քովկինդ («կղզակիցին ուղղուած վատաչար նայուածքները մեղանչելու համազօր են»):

կ'ամբաստանէ իրենները, բարեկամութեան համար երկարող ձեռքը անտեսելով. միւս կողմէ, թուրք մամուլը նոյն օրերուն թալատաթի յուշագրութիւն մը կը հրատարակէ որ կը բաղկանայ հայկական վարդապետներէ, թալատներէ, կոտորածներէ. հոն մինչեւ իսկ կ'ըսուի որ Հայերու զոհ Թուրքերու թիւը հասած է 600 հազարի: Հազիւ զոնց առնուած է «ցեղասպանութիւն»ը...:

Քաղաքական մարզին մէջ ալ մերինին չէ որ կ'ուղղուին Թուրքիոյ «բարի դրացնութեան» արտամադրութիւնները. մինչ Ամերիկա - Անգարա - Երեւան եռանկիւնին մէջ խմորումները կը չարունակուէին, Թուրքիա պաշտօնապէս ճանչցաւ Ադրբեջանի անկախութիւնը, Նախիջեւանի հետ սահմանային մտերմութիւն հաստատեց ու անդեղինի օժանդակութեան չարթսիներ ուղղուեցան հոն:

Այս բոլորը դիպուածներու արդիւնք չեն. Թուրքիա նոր պիտի չձեռնարկէ միջազգային առեւտուրի: Ան արդէն տէր է այս մասին դիրուկ թղթածրարի մը որ ընդհանրապէս հպարտութիւն կը պատճառէ: Որպէս հաւատարկչող ուժ, առար պէտ ի՞նչ կրնայ ներկայացնել Հայաստան որ դինք փրկէ նպատրնկալի դիրքէն, եթէ ոչ Սփիւռքը:

Սփիւռքը՝ պարտականութեան բաժանումով որոշուած որպէս երկրորդ հասցէն այն ամբողջութեան որ միայն ճառերու, լոզունգներու լայթմոթիւ չէ: Ոչ ալ նեղ օրին յիշուած դրացի:

Առար համար ահկայն պայման է որ Հայաստան զայն նկատէ որպէս այդ, նախ եւ առաջ փրկելով օրինակ, այնքան կարեւոր հարցերու ընդհանրապէս միայն Թուրք մամուլին միջոցով տեղեակ դառնալու նուաստացումէն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ – ՃԸՐՋԻ Ս. Թովմաս Եկեղեցւոյ Մխիթարեան որահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին, դասախօսական հանդիպում մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան, Լոսէան, Կեդրոնական Վարժարաններու Սանուց Միութեան եւ Քարս Պոլսոյ Ազգ. հաստատութիւններու օգնութեան ընկերութեան: Նպատակն էր հանդիպում ունենալ «Մարմարա»ի 25 տարիներու խմբագրապետ, դրագէտ, թատերագիր՝ Ռոպէր Հատտէճեանի հետ, որ մէկ ամսուան չրջապտոյտ մը կատարեց Գանատա եւ Միացեալ – Նահանգներ (այժմ՝ Պոլիս վերադարձած է): Բացումը կատարած է Քարսի ներկայացուցիչ՝ Տոքթոր Պետրոս Եավրու, իսկ օրուան բանախօսը՝ Ռոպէր Հատտէճեանը ներկայացուցած է Տիկին Զուարթ Պալըճեան: Խօսք առնելով Ռ. Հատտէճեան իր ուրախութիւնը յայտնած է դանուելով ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ապա անցած է իր նիւթին եւ խօսած Պոլսոյ հայկական կեանքին մասին: Յայտնած է թէ այսօր կան 16 ազգային եւ 4 կաթոլիկէ վարժարաններ եւ թէ ներկայիս 4640 աշակերտ կ'ուսանին հայկական վարժարաններուն մէջ: Վերջաւորութեան Ռոպէր Հատտէճեան պատասխանած է նաեւ եղած հարցումներուն:

***

ՖԻՐԻԳԻԻՂի Սանուց Միութեան երեսնամեակը տօնուած է Դեկտեմբեր 22-ին, կրօնական թէ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Սուրբ Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ պատարագը մատուցանած է Արամ Վարդապետ Աթէչեան: Արարողութեանց յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Կոյսերու «Մարիամ» հաստատութեան հանդիսասրահը, Դեկտեմբեր 12-ին եւ 13-ին տեղի ունեցած է Ա. Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայի ներկայացումը, նախաձեռնութեամբ Ս. Ներսէս Շնորհալի հաստատութեան:

***

ՌԻՑԻ մէջ (Միացեալ – Նահանգներ) Դեկտեմբեր 8-ին տօնուած է Հ. Յ. Դ.-ի 101-րդ տարեդարձը տեղւոյն Եկեղեցիին Սուլթանեան սրահը, նախաձեռնութեամբ «Մարզպետ» Կոմիտէին: Հանդիսութեան նախագահած է հոգեւոր հովիւը՝ Գրիգոր Քահանայ, ապա բացումը կատարած է Քրիս Գալաճեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է Տոքթոր Լեւոն Սարեան, որ

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԳԻՒՄՐիի ՆՈՐԸՆԾԱՑ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐը

Անահիտ Մարոյեան անունով է, որ երկրաշարժի ազէտէն վերջ ընտանիք կազմելով, հոգատարութեան տակ առած է երեք որբ երախաները, որոնք ազէտին կորսնցուցած էին իրենց մայրը: Նորաստեղծ ընտանիքը կրկնակի ուրախութիւն ապրեցաւ. նորակառոյց «Անի» թաղամասի իրենց բնակարանամուտը տօնելէ քանի մը օր վերջ Անահիտ Մարոյեան աշխարհ բերաւ մէկ տղայ եւ երկու աղջիկ: Ազէտէն յետոյ երկրորդ անգամն է, որ Գիւմրի երբեակ կը ծնի: Ծննդատան պատասխանատու բժիշկ՝ Վլադիմիր Տօնիկեան չեշտած է թէ Գիւմրիի մէջ վերջին երեք տարիներուն ծնունդները զգալիօրէն աւելցած են եւ հիմնական պատճառը, զոհուածները փոխարինելու նպատակն է: Միայն այս տարի 4800 ծնունդ արձանագրուած է: Բուժարանը, որ ազէտէն ի վեր կը գործէ յարմարցուած չէնքերու մէջ, այսուհետեւ իր արդիականացման տակ ունի Լեհաստանի նուիրած նորակառոյց չէնքը:

***

«ԼՈՒՍԱԲԱՑ» ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ալմա – Աթայի հայութեան ներկայացուցիչները իրենց հայ մշակոյթի քաղաքային կեդրոնը կոչած են «Լուսաբաց» խորհրդանշական անունով: Սակայն, կազմակերպութիւնը դեռ չունենալով իր յարկը, բացումը կատարուած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի չէնքին մէջ:

Այսօր Ղազախստան կ'ապրին մօտ 16 հազար Հայեր որոնցմէ աւելի քան երկու հազարը՝ Ալմա – Աթա: Եւ արդէն երկու տարի է որ հոն կը գործէ հայկական կիրակնօրեայ դպրոց մը, երախաներուն եւ նոյնիսկ չափահասներուն ջամբելով հայ ազգի պատմութիւնն ու մշակոյթը:

***

ՀԱՅ ԵՒԶԵԽԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ եւ չեխական «Գազմաբ» ձեռնարկութիւնը զրական մասնակցութիւն կ'ունենայ Հայաստանի տնտեսութեան: Երկկողմանի կապերը, զործին հմուտ ղեկավարութիւնը նոյնիսկ տարեվերջի զբաղուարին ամիսներուն ապահոված է կազմի կարզաւորիչ գործիքներու արտադրութիւնը: Չեխական կողմը զոհ է առաքուած ապրանքին որակէն ու փափաք յայտնած է պայմանագիրը ընդլայնելու:

***

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՏՕՆ ՄԸ ԵԻՍ

Դեկտեմբեր 22-ին Գառնիի մէջ տօնուեցաւ հազարամեակներու խորքերէն եկող աւանդական տօն մը եւս՝ Միհրի ծնունդը: Ազգագրական այս տօնը կազմակերպած եւ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Կոտայքի շրջանը, «Լուսաբաց» զբ. խմասաութեան տաճարը, բազմաթիւ կազմակերպութիւններ եւ անձեր: Տօնախմբութեան յայտագրին մէջ տեղ գրաւած են երաժշտութիւն, բանաստեղծութիւն, պար եւայլն: Կատարուած է նաեւ Միհրի կոդմէ ցուլի զոհաբերութիւնը, որը կը նշանակէ ոգեղինութեան, արարչութեան յաղթանակը նիւթականին հանդէպ: Վերջաւորութեան խօսք առած է «Լուսաբաց» նախագահ՝ Ալ. Վարպետեան, ի մէջ այլոց չեչտելով, որ իրենք կը հետապնդեն միայն մէկ նպատակ՝ ազգանճանաչողութեան արմատներու պեղում:

ԱՍՕԿԷ ԱՆԿԷ

ԿՈՒՄԸ ԾԱՒՈՒ Է

Կարմիր հրապարակին վրայ Լենինի դամբարանին դիմացը կը գտնուի այս հանրածանօթ վաճառատունը. 1993 Մայիսէն առաջ ան պիտի սեփականացուի: Պետական այս հանրախանութը անցքի կէտն էր բոլոր զբօսաշրջիկներուն. հոն կը դիմէին նաեւ զոյգ մը կօշիկ կամ չապիկ մը դնել ուզող Մոսկուացիները:

***

ԱՌԵՒՏՈՒՐի ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ՆիՒ – ԵՈՐՔի ՄԷՋ

Խորհրդային գործի մարդոց խումբ մը յայտնած է թէ մօտ ժամանակէն նոր կեդրոն մը պիտի բացուի Ամերիկայի ու նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններուն միջեւ առեւտրական կապերը կարգաւորելու համար: Այս կեդրոնին նպատակը պիտի ըլլայ կենդանացնել երկու երկիրներու առեւտրական փոխ - յարաբերութիւնները, առիթ տալով ռուսական ձեռնարկութիւններու որ ուղղակի մուտք ունենան ամերիկեան շուկան:

***

«ԹՈՐԹԱԼ» ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՔԱՐԻԻՂի ԱՐՏԱԴՐիՉ

Երկար ամիսներու բանակցութիւններէն ետք «Թորթալ» ընկերութեան ղանքերը վարձատրուեցան. բեւեռային շրջաշտօրին Թեման Փէչորա կոչուած վայրին մէջ «Թորթալ» քարիւղի արտահանումով պիտի ապրի, բաժնեթէր ըլլալով 300 միլիոն տակառ արտադրութեան:

***

ՊԱՏԺԱԳիրՔը ԿԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒի

Խորհրդային կայսրութեան անկումն ու նոր Հասարակապետութեան ծնունդը արգելք չեն եղած որ Ռուսաստանի Խորհրդարանը չարունակէ իր օրակարգը: Ան «կը սրբագրէ» պատժագիրքը որ լրջօրէն արգելք կը հանդիսանար շուկայի տնտեսութեան անցքին: «Տնտեսական ոճիրներ» ինչպէս մեծ տարողութեամբ գողութիւնները, կաշառակերութիւն կամ տարադրամի զեղծարարութիւն, մինչեւ այսօր մահապատիժ կ'արժանանային: «Իզմեյոխա» հարց կուտայ թէ սրբագրութիւններուն պիտի հետեւի՞ ներում մըն ալ: Խորհրդարանականները օրակարգի վրայ ունին ներումի հարցը որ կ'առընչուի 127 հազար դատապարտեալներու:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵԻ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐը

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵՆՑ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՄԷՋ

- Երանի՛ թէ ա՛լ չվերադառնանք այս տեղերը, - ըսաւ Անդրանիկ, - հնարաւոր ըլլար մեզ համար մնալ այնտեղ:

- Երանի՛ թէ, - պատասխանեցի ես, - բայց, զօրավա՛ր, պաթումը, պաթումը կը կտրեն:

- Ամէն դիծ չենք կրնար պաշտպանել, սիրելի՛ս, մենք աշխատինք կարելին ընել կարնոյ մէջ:

Կարինը մեր ազատութեան կենտրոնն էր, կարինը պահել՝ կը նշանակէր մեր անկախութեան բոլոր հաւատիքը ձեռք բերել:

Թուրքերը իրենց ուժը կենտրոնացուցած էին Կարին: Կարինը զրաւելէն վերջ միայն ընդհանուր յարձակում կրնային զործել անոնք:

Անդրանիկ, հակառակ որ կարնոյ բերդաքաղաքին հետ զործ պիտի չունենար, բայց ստանձնեց, ըմբռնելով, որ եթէ Կարինը երթայ՝ միւս ռազմաճակատներու վրայ դիւցազնական ոչ մէկ չարժում կըրնար փրկել մեր կացութիւնը:

Անդրանիկ երբեմն յուսալից էր, երբեմն անյոյս բայց առհասարակ տրամադրութիւնը աւելի բարձր էր, քան երբեւիցէ եղած էր կովկասեան ռազմաճակատի կռիւներու ընթացքին:

ԿԱՐՍի ՄԷՋ

Երբ կարս հասանք, ձիւնը ծածկած էր ամբողջ քաղաքը: Առաջին անգամ մեզ դիմաւորեց Անդրանիկի նախկին զինուորներէն խմբապետ Նիկոլը, որ յետոյ սպանուեցաւ Ախալքալաքի կռուին:

Անդրանիկ իր հետ բերած էր երկու վագոն լեցուն թմբկ Կարսի ձիաւոր խումբին համար: Բացինք վագոնները, թմբկները տեղը դուրս ելան հին զինուորական չորեր, թմբկները չկային: Անդրանիկին չղայնութիւնը հասաւ իր զագաթնակէտին: Այդ թմբկներու մասին երկար վիճաբանութիւն եղած էր Թիֆլիսի մէջ: Կորպուսի հրամանատարութիւնը կ'ուզէր ինք ունենալ այդ թմբկները, բայց Անդրանիկ ստիպեց ժամ առաջ դուրս բերել այդ թմբկները Թիֆլիսէն: Առհասարակ Անդրանիկ կողմնակից էր եւ կը պնդէր բուռն կերպով, որքան որ կարելի էր, չատ բան բերել Հայաստանի եւ հայ ազգաբնակչութեան խիտ եղած տեղերը:

Կարսի մէջ խմացուեցաւ, որ խրած էին Անդրանիկը: Կարսի ձիաւոր խումբը կազմ եւ պատրաստ էր մեկնելու ճակատը, եթէ ձիերը թմբկներ ունենային:

Կարսի ձիաւոր խումբը մնաց այնտեղ:

Անդրանիկ նաեւ իրեն հետ բերած էր բաւական քանակութեամբ ռազմամթերք, մէկ մասը թողուց Ալէքսանդրապոլ, իսկ միւս մասը ցրուեց Կարսի զինուորներուն:

Անդրանիկ այնքան կ'աճապարէր հասնիլ Կարին, որ ինք անձամբ կը բանար փամփուշտներու տուփերը եւ կը ցրուէր: Անդրանիկի ձեռքերը պատռտած էին եւ արիւնած:

Մի՛ մոռնաք, որ Անդրանիկը 53 տարեկան էր:

Նիկոլ մեզ առաջնորդեց իր տունը ճաշի համար:

Ջահենուած բազմութիւն հաւաքուեցաւ Նիկոլի դրան առջեւ:

«Կեցցէ՛ Անդրանիկ, կեցցէ՛ ազգային հերոսը»:

Անդրանիկին ստիպեցինք դուրս ելլել դէպի պատշգամը եւ ժողովուրդին ըսել մէկ քանի խօսք:

Անդրանիկի տրամադրութիւնը բարձր էր. կը խօսէր կարնոյ պաշտպանութեան չուրջը:

Անդրանիկ բարձրացաւ պատշգամը:

Անդրանիկ խօսեցաւ իր նշանաւոր ճառերէն մէկը: Ես երբեք չէի տեսած այդ մարդը այդքան պերճախօս եւ տրամաբանական:

- Ես ձեր քաղաքը եղած եմ տարիներ առաջ, - սկսաւ անիկա, - երբ դուք ստրուկ էիք. այսօր քաղաքը ձեր ձեռքն է, ձեր իշխանութեան տակ, բայց երկար չի մընար՝ եթէ յարգը չդիտնաք եւ ձեր ազատութիւնը պաշտպանելու զիտակցութիւնը չունենաք:

Այս էր իր ճառին գլխաւոր միջուկը: Իր ճառէն յետոյ նա կոչ ըրաւ փորձելու համար ժողովուրդի ոգեւորութիւնը:

- Ես ձեր զինուոր մըն եմ եւ կ'երթամ դէպի ճակատ մեր հայրենիքը պաշտպանելու համար. ձեզմէ ո՞վ կը միանայ ինծի, - եւ առաջարկեց չարքի կանգնիլ:

Մօտ 2000 հոգի չարքի կանգնեցան, Անդրանիկ իջաւ վար, դասաւորեց եւ առաջնորդեց դէպի զօրանոց: Մինչեւ զօրանոցը 25 հոգի մնացին:

Թքեց Անդրանիկը եւ հեռացաւ դէպի կայարան:

- Փուճ մարդիկ են. այս ժողովուրդը հաւաքականօրէն պիտի չաշխատի իր ազատութեան, այլ բուռ մը մարդիկ միայն:

(Շար. 16)

(Շար.՝ Ա· Էկէն)

ապաւարտաւորներու առաքումը: Ֆրանսա ալ արամադիր է իր մասնակցութիւնը բերելու այդ միջազգային ուժին 4000 զինուորներով:

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ, *աւելի ճիշդ եկեղեցականներու դերը Թուվիէյի պատերազմանութեան առընչութեամբ, բաւական իրարանցում առեղծած է Ֆրանսայի եկեղեցական շրջանակներուն մէջ: Լիոնի արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Տըքուրթրէ «անարդարանալի պատմական իրողութիւն մը» որակեց կատարուածը: Ութ պատմաբաններու յանձնախումբի մը յանձնուած էր քննութիւնը եւ 360 էջնոց տեղեկագիրը այլեւս կասկած չի թողուր: Լիոնի Քրտանական միլիսի այս նախկին պետը կրցած է երկար տարիներ վայելել կղերական պաշտպանութիւններ եւ այն իրողութիւնը որ այդ նոյն կղերը Հրեաներ կամ այլ հալածուածներ ալ պաշտպանած ըլլայ կացութիւնը չի բարելաւեր: Տեղեկագրին հեղինակները կը նշեն նաեւ թէ Թուվիէյի ներքոյ (Փոնփիտուէն) 35 դիմումնագիրներուն մէջ, ութ նամակ կայ ծանօթ դիմադրականներէ: Կ'առարկուի նաեւ թէ կարգ մը եկեղեցականներու դիրքը չի կրնար ամբողջ եկեղեցիին վերագրուիլ:*

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀՐՋԱՆը և ՌԼՌ-ը ու մեթրօն աւելի ապահով դարձնելու համար Իսիթ Քրէտոն կարգ մը նոր միջոցներ ձեռք առաւ: Յաւելեալ 320 ոստիկաններ պիտի հսկեն մեթրոյին մէջ, կարենալ պայքարելու համար փոքր եւ միջին յանցագործութեան եւ ծխելեցուկի առուծախի դէմ:

ԱՆԳԱՐԱ. Ժամանած է Մխայեալ - Նահանգներու Կիպրոսի հարցին յատուկ համագրողը՝ Նելսըն Լեւսկի: Ապա Աֆէնք եւ Նիկոսիա պիտի անցնի չարունակելու համար ամերիկեան ջանքերը, լուծում մը գտնելու համար կղզիին բաժանման:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թատրոնական մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17 Ռիւ Պլէօ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան փարիզեան շրջանի

61ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՏ 29-ին

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Գոհար Տէր-Կարապետեան, գաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն քէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 10, ժամը 17-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իբրեւ յուղարկաւոր, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՇՈՏ ՏԷՐ-ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան առթիւ (մեռած Փարիզ, Յունուար 3-ին, 87 տարեկանին):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»· - *Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Գ· Տէր-Կարապետեանի, Տիանի եւ Սիլվիի:*

***

Այս ախուր առթիւ, ողբացեալին ցաւակները 1000 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց հօր թաղմ յիշատակին:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 12, է· օր Ծննդեան

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Երկուշաբթի, Յունուար 13, Ը· օր Ծընունդեան: Տօն աւետաւակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի տնօրինէքը կը կատարուի:

Երեքշաբթի, Յունուար 14: Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետի:

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյս:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ-ի ննջեցեալ անդամներուն համար:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Յունուար 13, *տօն է անուանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:*

Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին տնօրինէքը կը կատարուի:

Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Պատարագ կը մատուցանէ Թեմիս Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐՃԵԱՆ

Տօն Ծննդեան Ս· Յովհաննու Կարապետին՝ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Յունուար 12-ին:

Ժամերգութիւն՝ Ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ Ժամը 10-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՒՐԻՒ

ՓԱՐԻԶ·· Պ· Գէորգ Պագըրճեան 2000 Ֆր·:

***

Տէր եւ Տիկին Փէքր Թերկանեան 1000 Ֆր·:

***

ԼԻՈՆ·· «Յառաջ»ի բարեկամ մը 1000 Ֆր·:

***

ԿԱՓ·· Տիկին Անթեանոսեան 100 Ֆր·:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ· Աւետիս Իշխէճեան ի յիշատակ իր ծնողաց՝ Յակոբ եւ Ագնէս Իշխէճեանի, ինչպէս նաեւ քեռայրին՝ Գէորգ Գէորգեանի, 1000 Ֆր· կը նուիրէ «Ազնաւուր փուր լ'Արմէնի»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

***

«Խաչուհի»ի Օր· Շուշանիկ Տէոլէեանի ազնիւ ու քաղցր յիշատակին 100 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
- ՏՕՆԱԾՈՒԹ -

Կաթոյա Հայէ Կրճնոպլի «Անի» մասնաճիւղը կը տօնէ իր ատենդական «Մանուկներու Օր»ը Կիրակի Յունուար 12, ժամը 15-ին՝

Salle des Fêtes. St. Martin d'Hères

սրահին մէջ:

Դպրոցի աշակերտները մասնակցութեամբ պատանեկան միութեան, պիտի ղուարճացնեն հանդիսականները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով:

Կաղանդ Պապան իր ներկայութեամբ պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաները:

Ճոխ պիւֆէ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անկէնի Նարեկ Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հայածէս պատարագ մը կը մատուցանէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԾ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 18-ին

Chapelle des Cours Notre-Dame

դպրոցին տեսչութեան հրաւէրով, ի նպաստ կայութեան աշակերտներու ծնողքներուն:

Կը մասնակցի Իսիի Տարօն երգչախումբը:

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 24 Janvier à 20 h 30

LEVON CHILINGIRIAN —ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE

l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER

Photographies de ARA GULER

Vernissage / Cocktail

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»

300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.

Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

SEJOUR
à
BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars
La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

ԱԿՈՒՄԲ

La maison de l'U.G.A.B. est ouverte !

L'équipe de l'U.G.A.B.-Jeunes vous propose

la projection de cassettes issues de la télé arménienne de Los Angeles.

Tous les samedis à partir de 19 heures.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9

JEUDI
9 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.706 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.706

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍ - ԻՋԵՒԱՆ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

Արցախի կացութիւնը միշտ տագնապալի է: Ցունուար 7-ին, Արմէնփրէս հաւատեալ լուրերը կու տար:

Ցունուար 6-ին Մատենադարանի մէջ գումարուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդին ա· նիստը· ընդունուեցաւ ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղարին, Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան ղեկավարներուն ու խորհրդատուներուն ուղղուած դիմում մը ուր կ'ըսուի թէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը պատրաստ է իրաւահաւասար յարաբերութիւններ հաստատել աշխարհի բոլոր պետութիւններուն հետ· դիմումը կոչ կ'ուղղէ նաեւ ճանչնալու Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը:

Նոտաշրջանի օրակարգին վրայ է Ղարաբաղի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակագրին ընդունումը, նախագահի ու տեղակալներու ընտրութիւնը, նախարարներու Խորհուրդի ստեղծում, վարչապետի նշանակում:

Ցունուար 7-ին չարունակուեցաւ նոտաշրջանը, քննարկելով Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի թեկնածուներուն ցանկը· հինգ թեկնածուներէ մնացած են Լէոնարտ Պետրոսեան եւ Արթիւր Մկրտչեան:

**
*

Հանրապետութեան իրավիճակը միշտ լարուած է· ջուր, կազ, ջեռուցում, հեռաձայնի կապ չկայ: Հայկ· ինքնապաշտպանութեան ուժերը Շահումեանի Բուզլուխ, Մանաչիր, եւ Էրքէջ գիւղերու բարձունքներէն մարտերով եւ մղած են ազերի ՕՄՈՆ-ականները, որոնցմէ 12-ը բռնուած են, կան վիրաւորներ: Գրտնուած են անցեալ տարուան վերջին օրերուն անհետ կորած վեց Հայերու դիակները: Ցունուար 6-ի գիշերը եւ 7-ի օրը զնդակոծուած են Կարաչինար եւ Մանաչիկ գիւղերը: Մարտունիի ճարտար գիւղը հրաձգութիւն տեղի ունեցած է, իսկ Կարակենդ հայկ· գիւղէն 260 գլուխ խոշոր եղջերաւոր անասուն յափշտակուած է: Սահմանակերտ համեմատաբար խաղաղ է եթէ նկատի չառնուի կրկժանէն հասնող կրակոցներու աղմուկը: Համեմատական հանդարտութիւնը հաւանաբար արդիւնքը եղած է արտասահմանեան դէսերու ներկայութեան. անոնցմէ պատուիրակ Քոքս Ցունուար 5-ին մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած է որ ինք Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետին ու ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն նախագահներուն զեկուցում կու տայ այն մասին թէ Ղարաբաղի Հայութեան նկատմամբ սկսող ցեղասպանութեան մը նախանշանները կան: Նոյն կարծիքը յայտնած է նաեւ «Քրիստոնեական համերաշխութիւն» կազմակերպութեան ներկայացուցիչը:

Արցախի մասին, ըսենք նաեւ թէ Ցունուար 4-5-ի իր թիւին մէջ Լիպերասիոն նկարներով եւ կարճ դրութեամբ մը դոր սորագրած էր Բորիս Գորեւ չէր ծածկեր որ տագնապը կը վատթարանայ, անդրադառնալով զգեստորեայ ազդրեքնական ճնշումին: Կ'արձագանգէր նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի սա դնահատումին.- «ազդամիջեան կնճիռ մը չէ: Կայսմի պետակից փորձն է պատմականօրէն եւ բնականօրէն Հայաստանի կապուած չրջանի մը»:

**
*

Գամսախուրդիա 140 հոգինոց խումբով մը (գինեալ անձեր) Զօրեքշաբթի, Ցունուար 8-ին տեղաւորուած կը մնար Իջեւան, այն չէնքին մէջ, ուր անցեալին տեղի ունեցած էին հայ - ազերի բանակցութիւնները: Տեղւոյն վրայ, արմէնփրէս կրցաւ Ցունուար 7-ին, արձագանգել վերջին երկու օրուան անցուդարձերուն, որոնց արձագանգած էինք մեր նախորդ երկու թիւերով, բայց պաշտօնապէս չէր հրապարակուած Երեւան:

Կը հաստատուէր ուրեմն, որ պատուիրակութիւն մը Աչոտ Մանուչարեանի գլխաւորութեամբ Թիֆլիս դացած էր Ցունուար 2-ին եւ հանդիպումներ ունեցած կողմերուն հետ: Քննարկուած էին արիւնահեղութեան կասեցումին, ճգնաժամի խաղաղ կարգադրութեան եւ նախագահ Գամսախուրդիայի Հայաստան փոխադրուելու հնարաւորութիւնը: Նոյն (Արմէնփրէս) աղբիւրին համաձայն, Ցունուար 7-ին ըստ Թիֆլիսէն ստացուած տեղեկութիւններու, Վրաստանի ղեկավարութիւնը մտադիր էր Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութիւն մը ղրկելու Հայաստան, համատեղ քննարկելու համար Գամսախուրդիայի Հայաստան մնալու հարցը, թէկուզ ժամանակաւոր կերպով: Սիկուա ալ, Ցունուար 6 Թուականը հեռագիր մը ղրկած էր, ուր կ'ըսէր թէ Վրաստանի կառավարութիւնը(?) կ'երաշխաւորէ Գամսախուրդիայի ընկերացող անձերու լիակատար ապահովութիւնը եւ անձեռնմխելիութիւնը, երբ Վրաստան վերադառնան: Ինչ կը վերաբերի Գամսախուրդիայի եւ ընտանիքին, Վրաստանի ղեկավարութիւնը դէմ չէ որ անոնք Հայաստան մնան մինչեւ հարցին լուծումը: Վրացական պատուիրակութիւնը Իջեւան եկած էր նոյն իրիկունը:

Առտ կողքին, Ցունուար 8-ի առաւօտը, Երեւանէն մեր առած լուրերն ալ յաւելեալ մանուաւոր նորութիւն մը չէին բերեր, բացի այն ցաւալի պարագայէն որ Վրաստանի ճամբով այլեւս ոչ մէկ կառախումբ կը հասնէր Հայաստան, Գամսախուրդիայի կողմնակիցներու չարունակուող յարձակումներուն հետեւանքով: Ամէն ինչ քանդած են:

Երեւանի հեռատեսիլէն, Ցունուար 7-ի իրիկունը ելոյթ ունեցած էին Աչոտ Մանուչարեան եւ Դաւիթ Վարդանեան: Առաջինը ներկայացուցած էր անցուդարձը, երկրորդը ընդունելով հանդերձ թէ մարդասիրական պետնի վրայ Հայաստան պէտք է ապաստան տար Գամսախուրդիայի, անցուդարձը կը ներկայացնէր որպէս երկու գինեալ հոսանքներու բախում եւ ոչ՝ ապստամբական չարժում օրինաւոր իշխանութեան դէմ (Գամսախուրդիա օրինաւոր կերպով ընտրուած նախագահ է եւ այդ ընտրութենէն ետք իր մենատիրական վարուելակերպն է որ խնդրոյ առարկայ է): Ամէն պարագայի մէջ, այն իրողութիւնը որ ոչինչ կը հասնի այլեւս Վրաստանի ճամբով, պատճառ է որ կրկին կրճատուի ելեկտրական հոսանքի հայթայթումը Հայաստան, նաեւ հեռատեսիլի յայտագիրը: Միշտ կը ձիւնէ եւ ցուրտ է:

**
*

Ուղղակի մեր առած լուրերէն դատ կան նաեւ արեւմտեան լրատուիւները, որոնց համաձայն, Մեկուա այլեւս տէրը չէ կացութեան եւ ուրեմն իր տուած հաւատիքները մեծ կշիռ չունին այլեւս: Արդա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1990Ի ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Մ· ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ մրցանակ - Սեւակ Արզումանեանի, «Խորհրդահայ վէպը» քառահատոր աշխատութեան համար:

Դ· ԴԷՄԻՐՃԵԱՆ մրցանակ - Եդուարդ Աւագեանի, «Ուրֆայի վերջին ահազանգը» գրքին համար:

Յ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ մրցանակ - Վահէ Կոտէլի, «Մատեան ողբերգութեան», «Հացին երգ»ին, «Հայ բանաստեղծութեան անթոլոգիա»յի փրանսերէն թարգմանութեան համար:

Պ· ԴՈՒՐԵԱՆ մրցանակ - Վիոլէթ Գրիգորեանի, «Ձմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում» ժողովածուին համար:

Յ· ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ մրցանակ - Արամ Թոփչեանի, Էսքիլէսի ողբերգութիւններու եւ հին յունական քնարերգութենէ թարգմանութիւններուն համար:

Ե· ՉԱՐԵՆՑ մրցանակ - Ռուբէն Մատոսեանի, Վասիլ Բիկովի «Աղէտի նշան» եւ «Քարհանք» վիպակներու թարգմանութեան համար:

ՍՏ· ՉՕՐԵԱՆ մրցանակ - Սամուէլ Կոսեանի, «Ուրախ Թուաբանութիւն» ժողովածուին համար:

Ա· ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ մրցանակ - Տանիա Յովհաննիսեանի, «Բաց հրապարակ» ժողովածուին համար:

Դ· ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ մրցանակ - Ռաֆայէլ Ղազանչեանի, «Առիւծի տարին» գիրքին համար:

Դ· ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ մրցանակ - Մուրատ Մարգարեանի, «Զգրուած օրէնքներ» գիրքին համար:

Ա· ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ մրցանակ - Արմէն Շեկոյեանի, «Թուղթ ու գիր» ժողովածուին համար:

ՍՏ· ՉՕՐԵԱՆ մրցանակ - Եուրի Սահակեանի, «Բարի թզուկն ու պարկապզուկը» ժողովածուին համար:

Մ· ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ մրցանակ - Պօղոս Սնապեանի, «Ինչպէս հայհոյեմ» գիրքին համար:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐՆԵՐԸ

Հայ Գրողներու Միութեան մրցանակաբաշխութեան քննիչ յանձնախումբը Դեկ· 10-ի նիստին որոշած է 1991-ի մրցանակաւորները· այսպէս՝

Գ· ՉՕՀՐԱՊ մրցանակը տրուած է Ֆեւլիքս Շաքարեանին, «Օջախի տէրը» (1988) պատմուածքներու եւ վիպակներու ժողովածուի համար:

Ա· ՉՕՊԱՆԵԱՆ մրցանակը - Երուանդ Ազատեանին (Միացեալ· Նահանգներ) «Գրական - գեղարուեստական սեւեռումներ» (1988) գրաքննադատական յօդուածներու ժողովածուին համար:

Վ· ԹԷՔԷԵԱՆ մրցանակը - Վարանդին (Սուքիաս Քիւրքճեան) (Իրան), «Պոհեմական օրագիր» (1988) եւ «Մեղքի վարդեր» (1989) բանաստեղծութիւններու հատորներուն համար:

Ա· ԲԱԿՈՒՆՑ մրցանակ - Սամուէլ Ցուցուլեանին, «Անտարբերութիւնը չարիք է» (1987) պատմուածքներու ժողովածուին համար:

**
*

ՄԱՀ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Դեկ· 13-ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ մահացած է բանաստեղծ, լրագրող Գ· Մարգարեան: Ծնած էր 1921-ին Էջմիածին, աւարտած Ի· Ա· բովեան մանկավարժական հիմնարկին լեզուագրական բաժինը· հաղիւ աւարտած, աքսորուած է անմիջապէս ու արդարացուած միայն 1959-ին: 1967-էն սկսած է Լրագրողներու Միութեան մէջ աշխատիլ որպէս ստեղծագործական բաժնի վարիչ, ապա որպէս խորհրդատու: Գ· Մարգարեան հրատարակած է բանաստեղծութեան եւ պատմուածքներու հատորներ, որոնցմէ «Ցաւերժի ոլորաններում», «Հայրենի հող», «Զրոյց յաւերժի հետ» եւ այլ լաւագոյն գործեր թարգմանուած են ռուսերէնի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԽՐՈՒԱԹԻՈՑ վրայ, եւրոպական Հաւասարակշռութեան հինգ դէսերու թըռանը վար առնուեցաւ եւրոսալաւ բանակի հրթիռի մը արձակումով: Մէկ Ֆրանսացի սպայ եւ չորս իտալացի զինուորականներ զոհ գացին: Ռոլան Տիւմա «ծանրակչիռ եւ անընդունելի» որակեց արարքը, որու բնոյթը չատ յստակ չէ: Եուկոսալաւիոյ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը խոստովանեցաւ թէ հրահանգ տուած էր որ թռանը վար առնուի, բաւական յապաղումով: Ցաւակցութիւն ալ ներկայացուց ընտանիքներուն, բայց մթնոլորտը պղտորած է, եթէ նոյնիսկ ՄԱԿ-ը որոշած է չարունակել խաղաղութեան իր առաքելութիւնը: Անկարելի չէ որ ազգարարութիւն մը ըլլայ, որպէսզի Ապահովութեան Խորհուրդը մէջտեղ չըլլայ եւ ուժ ալ չդրկէ: Եուկոսալաւ իշխանութիւնները քննութիւն բացած են պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար եւ մինչ այդ պաշտօնազրկուած է օդուժի ընդհ· հրամանատարը:

ՓԱՐԻԶԻ Առողջապահութեան նախարարութեան առջեւէն ոստիկանական մեքենաներ կ'անցնեն: Փլաս Ֆոնթընոյէն տեղահանուիլը չյուսահատեցուց սակայն խումբը եւ քիչ ետք, Զորեքշաբթի (Ցունուար 8) առտու քանի մը հիւանդապահուհիներ փորձեցին կրկին համախմբուիլ Նախարարութեան դիմացը, բայց, ոստիկանութիւնը կը չարունակէր ցրուել:

ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԾՆՈՒՆԴԸ (Ցունուար 7) առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս տօնուեցաւ նախկին Խորհ· Միութեան մէջ: Եկեղեցիները ծայրէ ծայր լեցուած էին: Տնտեսական քաոսին եւ քաղաքական անորոշութեան ի տես, Ռուսերը այլեւս միայն Աստուծոյ կը հաւատան, կը խորագրէր Ֆիկարօ (Ցունուար 8):

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ համաշխարհային կազմակերպութիւնը յայտնեց թէ 1991 Դեկ· 31-ին, աշխարհի մէջ սիտա-է վարակուածներու թիւը 446·681-ի կը հասնի: 191-ի վրայ 26 երկիրներ հաղորդած են թէ ոչ մէկ պարագայ ունին: Ամէնէն աւելի վարակուածներն են Ամերիկա, ապա՝ Աֆրիկէ, հուսկ՝ Եւրոպա: Այն երկիրները որոնք կը յայտնեն թէ սիտա-է վարակուածներ չունին կը դասուին Ասիա (Աֆղանիստան, Գամպոճ, Քորէա, Պութան, Մոնղոլիա, Պիրմանիա, Վիէթնամ), 11 երկիր կայ Ովկիանիա, մէկ Եւրոպա (Ալպանիա) եւ մէկ ալ Հնդկան Ովկիանոս (Սէյշէլ):

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Գուրգէն Մահարու որդին՝ Գրիգոր Ա-ճէմեանը զուր է փորձում ենթադրուող Աչ Փողանում գտնել իրենց տան տեղը: Վարազդատ Յարութիւնեանը, որն այնպէս լաւ գիտի արեւմտեան Հայաստանի բնակավայրերի, ճարտարապետական յուշարձանների պատմութիւնը, նրա ամէն քարն ու թուխը, սարն ու ձորը, կասկածում է, թէ իր տեսածը Ջաղլի Փողանը լինի: Ախր, որքան յիշում է, իրենց փողոցը լայն էր, երկու կողմերում՝ բարտիներ եւ ուռենիներ: Միայն Լեւոն Մխիթարեանն է ոգեւորուած հաստատում, որ ինքը եղել է հէնց այն փողոցում, որտեղ ապրել է պապը, յայտնի վաճառականը, որը յետագայում, արդէն Ռուս. Հայաստանում ապրեց ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ:

Իմ հայրական տունը եւս Ջաղլի Փողանում էր, բայց տեսնես կա՞յ. պահպանուե՞լ է: Ես հայեացքով փնտռում եմ երկյարկանի այնպիսի տուն, որի երկու կողմերից առուները խոխոջան, իսկ պարտէզում տանձենիներ ու սերկեւիլի ծառեր լինեն: Նման տներ ես տեսնում եմ, որոնցում, սակայն, ներս ու դուրս են անում օտար մարդիկ: Ուրեմն զրանք մերը չեն: Եւ մերը չեն եղել այն օրից, երբ 27-ամեայ տատս՝ Մաքրուհին իր չորս անչափահաս զաւակների հետ վերջին անգամ դուրս է եկել տան շեմից ու այլեւս չի վերադարձել: Գաղթի ճանապարհին է կնքել նա՝ իր մահկանացուն, աշխարհին թողնելով իր որբուկներին: Ամբողջ ճանապարհին ես փնտռում եմ նաեւ բանդխմահ կոչուող ղեղը, որի զարնանային վարար ջրերին զոհ են դնացել գաղթի ճանապարհը բռնած, անից-տեղից հալածուած անօդնական կանայք, երեխաներ:

Վանայ ժայռեղէն բերդից իրենց ամբողջ համայքով երեւում են կապտաչեայ ծովն ու առասպելական Սիփանը, նաեւ Վարագայ սարերը, որոնք Հայոց պատմութեան մէջ նշանաւորուել է այնտեղ գործող դպրութեան կենտրոնով: Ահա եւ Վարագայ վանքի մօտ ենք: Ձիչառակուող համալիրից մի չինութիւն է մնացել, որի շուրջը գոյացել է թուրքական, թէ քրտական մի դիւղ: Տեղացիները մեզ ժպտում են, ջուր հիւրասիրում, բայց մենք չտապում ենք հեռանալ՝ տխուր խոհեր արթնացնող այս վայրից:

Հաճելի էր ուղեւորութիւնը լճի եղերքով մինչեւ Թաթուան՝ նաւահանգստային քաղաք: Մեծ Հայքի Տուրուբերան նահանգի այդ բնակավայրը եղել է Սեւեռերիմ Արծրունի թագաւորի ամարանոցը, որի աւերակները դեռ մինչեւ մեծ եղեռնը երեւում էին լճափի արեւելեան կողմում: Դարասկզբին այստեղ, ինչպէս նշուած է հայկական Հանրագիտարանում, ապրում էին 120 հայ ընտանիքներ, գործում էր Ս. Թէոդորոս եկեղեցին, եւս վեց այլ եկեղեցիներ գտնուում էին քաղաքի մօտակայքում: 1915-ին սակայն հայ բնակչութեան մեծ մասը զոհ դնաց եաթաղանին, մնացածը ապաստան գտաւ արեւելեան Հայաստանում: Հիմա Թաթուանը տիպիկ թուրքական քաղաք է, փռուած մայրուղու երկու կողմերում: Ի դէպ, այստեղ առաջին անգամ հանդիպեցինք ոստիկանի, որը կանգնեցրեց մեր հանրակառքը, եւ հետաքրքրուեց մեր այցելութեան նպատակով, ցոյց տալով ճանապարհը դէպի նաւահանգիստ: Կենտրոնական փողոցի երկու կողմերում խանութներ են, որոնց առջեւ ցածրիկ սեղանների չուրջ նստած ֆէսաւոր տղամարդիկ փոքրիկ բաժակներով թէյ են խմում: Նաւահանգստում եւ ծովի վրայ խաղաղութիւն է: կանգնած է մարզատար մի մեծ չոգենաւ: Գնացքի դիծը ընդհատ մօտենում է նաւամատոյցին, որտեղից լաստանաւերը լճափնեայ միւս խոշոր քաղաքներ են հասցնում բեռներով լի վագոններ, աւտոմեքենաներ: Թուրք նաւատիները հետաքրքրութեամբ մեզ են նայում, ուզում են իմանալ ովքեր ենք, որտեղից: Հայեր ենք, ասում ենք, Հայաստանից: Նրանք ժպտում են ու ապտում, թէ էլ ինչ կ'ասենք: Իսկ մենք ջուր ենք խնդրում: Նրանք պատրաստակամ մեզ ուղեկցում են ջրի ծորակը, առաջարկում իրենց բաժակները:

Վասպուրական մեկնածներիս այտուղ՝ Երեւանում յաճախ են հարցնում, թէ Թուրքերը ինչպէս էին մեզ վերաբերուում: Ի՞նչպէս պէտք է վերաբերուէին՝ սովորականի պէս, յարդանքով, երբեմն ընդգծուած բարեացակամութեամբ: Հիւրանոցում, որտեղ մենք իջեւանել էինք, Թուրք սպասաւորները կաշուից դուրս էին դալիս մեզ հաճոյանալու համար: Որքան էին նրանք չփոթուել եւ յուզուել, երբ մեզ մատուցած փակ տուփերով կարտոդը կծուած դուրս եկաւ: Հաւաքեցին անմիջապէս եւ հարեւան խանութից բերեցին ընտիր պանիր, քանիցս ներողութիւն խնդրելով պատահածի համար: Հիւրանոց եկաւ մի Թուրք երիտասարդ եւ ներկայացաւ որպէս Հայի Թոռ: Բայց հայերէն ոչ մի բառ չգիտէր: Նրա տատը մայրական կողմից եղել է Հայուհի՝ Մկրտչեան ազգանունով, մահացել է երկու տարի առաջ: Թոռը խմբին առաջարկում էր իր աջակցութիւնը: Վանայ բերդի բարձունքում, երբ փորփորում էինք դետինը՝ մի բուռ հող, վայրի բոյսի մի ցողուն վերցնելու համար, մեզ մօտեցաւ միջին տարիքի մի Թուրք եւ ցոյց տուեց հաճելի բուրմունքով խոտաբոյսը, ինքն էլ քաղեց եւ նուիրեց մեզ, հասկացնելով, որ դա չնչառութիւնը կարգաւորելու դարման է: Իսկ արխատաչ Ալին մեզ մեծ պատրաստակամութեամբ ուղեկցում էր դէպի Աղթամար, ճանապարհին ցուցադրելով իր երկրագիտական դիտելիքները, մեկնաբանելով առանձին բնակավայրերի Թուրքերէն անուանումները: Ներա այդ մեկնարանութիւններից էլ մենք դլխի ընկանք, որ անցնում ենք մեր ոտանի մօտով, որն այժմ կոչւում է կէվաչ:

Վերջապէս բաղձալի հանդիպումը Աղթամարի՝ մեր նախնեաց երկրի խորհրդանիշը դարձած կղզու հետ: Ափից ամենամօտ հեռաւորութիւնը 3-3,5 քմ. է: Այդ ուղին էլ բռնեց նաւը, որը Վանի կոհակները ճեղքում էր Վասպուրական Միութեան արծուանշան կապոյտ դրօշի ներքոյ: Նաւավարը հաճելի անակնկալ է մատուցում իր զարմանալի ու հետաքրքրասէր ուղեւորներին՝ պտոյտ է դործում ամբողջ կղզու չուրջ՝ մօտ 4 քմ., ցուցադրելով բիւրաւոր Թռչունների ապաստան տուող ժայռատ, անմատչելի ափերը, որի ամենաբարձր կէտը 1912 մեթր է:

Ուխտագնացները սրտառուչ չատ պահեր ապրեցան փոքրիկ կղզում, որը ներքանց համար մի ամբողջ աշխարհ էր. ղեղեցիկ յուշը, պատմութիւնը ապրելու իրողութիւն: Աստիճանները տանում են դէպի 10-րդ դարի հայ ճարտարապետութեան կոթողներից մէկը, որին մենք ծանօթ ենք միայն դրքերում վերարտադրած նկարներից: Ահա մեր առջեւ է ճարտարապետ, քանդակագործ ու նկարիչ Մանուէլի նախագծով, նրա ու նրա աշակերտների կողմից կառուցուած ու պատկերազարդուած Սուրբ Խաչ հրաշք եկեղեցին: Ինքը հրաշք, հրաշքով փրկուած ու ոչ մի չափով պահպանուած: Մենք եկեղեցի ենք մտնում դլխաւոր մուտքից եւ մեր առջեւ բացւում է չինութեանն անյարիր մի տեսարան:

ՆՈՐԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Շար. 3)

ՈՐԻՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՆ

Առաջին անգամ ըլլալով կեդրոնական Ասիան Թօթափած «խորհրդային» պիտակը, կը ներկայանայ որպէս անծայրածիր հողամաս մը որ լեցուն է անակընկալներով: Ձայն կազմող երկիրներէն Ղազախստանն ու Կիրղզստան յայտնապէս կը փորձեն հետեւիլ Թրքական օրինակին. այսինքն՝ դրամատիրութեան եւ ժողովրդավար ազատութիւններու համբուն: Շատ տարբեր չեն Ուզբեկստանի և Թիւրքմէնստանի պարագաները, թէեւ հեղինակաւոր իշխանութեան աւելի յայտուն հակումով մը: Իսկ Տաճիկստան այնպէս կը թուի որ աւելի մօտ է պարսկական մըշակոյթին:

Կեդրոնական Ասիան երկու կեդրոն ունի. Տաշքենդն (Ուզբեկստան) ու Ալմա-Աթան (Ղազախստան): Իր բնակչութեամբ ու տնտեսական հզօրութեամբ առաջինը աւելի կարեւոր դիրք մը ունի: Ականեւէ Ուզբեկներու առեւտրական հանճարը երբ նոյնիսկ ներկայի ընդհանրական սոսկի պայմաններուն մէջ անոնց խանութներուն առատութիւը զարմանք կը պատճառէ դրացիներուն: Անոնք են որ ամէնէն աւելի կը փափաքին Թրքական ծագումով ժողովուրդներու ընկերակցութիւն մը հիմնել:

Ալմա-Աթան, երկրորդ կեդրոնը հաշտարար քաղաքի բնոյթով կը ներկայանայ: Ղազախստան պէտք չունի Թրքական ազդակին դիմելու. չըլլանին մէջ իր ազդեցութեան գօտին հիմնուած է քարիւղի, ածուխի եւ ցորենի բաշխումի մեծ կարելիութեան վրայ:

Միջազգային հանրային կարծիքը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի ղէպքերու զարգացումին. ի՞նչ պիտի ըլլայ այս չըրջանին վերջնական դիրքորոշումը: Մահմետական կրօ՞նքը թէ արեւմտեան հակումով ժողովրդավարութիւն մը պիտի հաստատուի: Իրան կը մարմնաւորէ առաջինը. վերջերս արտաքին նախարար Վիլայէթի կեղը. Ասիոյ չրջապտոյտ մը կատարեց որուն նպատակն էր իւրաքանչիւր Հանրապետութեան հետ փոխադարձ յարաբերութիւններ հաստատել: Գաղտնիք չէ որ Իրան այս չրջանին մէջ հետամուտ է ծայրայեղ կրօնամոլութիւն հաստատելու. այս չանքը հակակշռող ազդակ մը կը ներկայանայ Թուրքիան, արեւմուտքին հայող դրամատիրական ընկերութիւն մը կերտելու ներչնչումով. ցեղային մերձաւորութեան պատճառով այս երկիրը մեծ սիրոյ մը առարկան է չրջանին մէջ: Իսլամական Հանրապետութիւններու դրեթէ բոլոր ղեկավարները այցելեցին Անդարա: Շրջանին վրայ կայ տակաւին Փաքիստանի ու Հնդկաստանի մըրցակցութիւնը: Առ այժմ չէզոք դիրքի մէջ է միայն Չինաստանը: Ան չէ որոշած տակաւին թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններուն հանդէպ: Կիրպիզ չինադէտ մը նոյնիսկ հաւանական կը նկատէ Չինաստանի հետ յարաբերութիւններու վատթարացում մը. փէքին կը վախնայ որ անկախանալու հոլովոյթը դէշ օրինակ կ'ըլլայ Չինաստանի Սինքիանկ չրջանի Թուրք բնակչութիւններուն:

Որպէս համաչափակային իրաւարար, Ամերիկա եւս մտէն կը հետեւի յեո-խորհրդային Ասիոյ յեղաչրջումին. ասոր ապացոյցն է ձ. Պէյքերի Ալմա-Աթա եւ Պիչէք (Կիրղզստանի մայրաքաղաքը) այցելութիւնը: Այս երկուքին ընտրութիւնը դիպուածի արդիւնք չէ ու ցոյց կու տայ այս Հանրապետութիւններուն քաղաքական վարքագծին հանդէպ Ուաչինկթընի համակրանքն ու նեցուկը: Արդէն նախագահ Պուշ յայտարարած էր վերջերս թէ ամերիկեան օժանդակութիւն արուելիք հինդ երկիրներուն մէջ կը դասուէին անոնք:

Եւ վերջապէս, չրջանին մէջ կայուն ընթացքի մը ապահովումով չատ մօտէն հետաքրքրուած երկիր մըն է Ռուսաստան. նախ այն պատճառով որ միլիոնաւոր Ռուսեր կ'ապրին հոն, յետոյ նաեւ անոր համար որ Ռուսաստանի ճարտարարուեստին նախանձութի մեծագոյն աղբիւրն է կեդրոնական Ասիան:

Նկատի առնելով բոլոր այս ազդակները, դիւրին չէ պատասխանել հետեւեալ հարցումին. որո՞ւ պիտի հետեւի կեդրոնական Ասիան: «Աւնոր որ ամէնէն լաւ վճարողը պիտի հանդիսանայ, մէկդի դնել տալով բաղաքական համակրանքը» կը պատասխանէ կիրղիզ Արտաքին Նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը որ այնպէս կը թուի թէ չի սխալիր:

Դեւրևանահայ նաւասկանի

ԳԵՐՄԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ԵՒ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻՆ

Օրերս գերման Կարմիր Խաչը հետաքրքրուող հասարակութեան չքեղ ընդունելութիւն մը ներկայացուց երեք տարիներու իր աշխատանքի հունձքը: Հոն են ընդամէնը 113 միլիոն մառք արժող այլազան ձեռնարկները, որոնք գերման Կարմիր Խաչը առանձին, տարբեր Պետութիւններու Կարմիր Խաչի կազմակերպութիւններու եւ կամ միջազգային Կարմիր Խաչ եւ Կարմիր Մահիկ կազմակերպութիւններուն հետ միասնաբար իրականացուցած է:

Վերոյիշեալ դրքոյկը որ ձրի կարելի է ստանալ դիմելով կազմակերպութեան Պոն գտնուող կեդրոնին, կը նշէ կատարուած իսկապէս հսկայական աշխատանքը մեղի ծանօթ եւ անծանօթ չատ մը վայրերու մէջ, անտես անցնելով կարգ մը «նուազ դրական կէտերու», որոնց մե՛նք պէտք է անդրադառնանք, եթէ անդամ մը եւս չապաւինինք մեր այնքան սիրելի ջայլամի մտայնութեան եւ կամ ծամօն դարձած «ազգային արժանապատուութեան» որ -ի՛նչ տարօրինակ բան- կը վիրաւորուի միայն այն ատեն, երբ՝ հրապարակաւ կը խօսուի մեր այսպէս կոչուած ամօթներուն մասին:

Սկսինք Սաեփանատանի նոր՝ մօտաւորապէս 36 միլիոն մառք արժող հիւանդանոցով: Երբ 1991-ի Յուլիսին հոն կը դտնուէինք, առիթը ունեցանք գերմանացի պատասխանատուին հետ խօսելու: Իրմէ տեղեկացանք որ հոն միայն քանի մը հայ բանուորներ կ'աշխատին (իրրեւ վարորդ), իսկ չինութեան աշխատանքը օտարազգի բանուորներու, եթէ չեմ սխալիր Հունդարներու եւ Լեհերու վստահուած է: Ըստ ստորագրուած պայմանագրի հայկական կողմը պիտի տրամադրէր պէհոնը, բայց լսեցինք որ գերմանացիները չուտով հրաժարած էին այս կէտէն, որուած ըլլալով որ հայկական կողմը ո՛չ նախատեսուած որակը եւ ո՛չ ալ ժամկէտը կրցած էր յարգել: Շինութեան ընկերութիւնը կը ստիպուէր անհրաժեշտ կրպակները գերմանիայէն նեբածել, բան մը որ հսկայական դումարներու կը կարօտէր, քանի որ որակաւոր, բայց չատ աւելի սուղ գերմանական կըրպակներուն դինին վրայ կ'աւելնային նաեւ փոխադրութեան ահաւոր ծախքերը...: Ըստ մեղի ընկերակցող գերմանացիին, չինութիւնը չատ տոկուն էր եւ կըրնար չրջանին նախատեսելի ամենատասնիկ երկրաչարժին իսկ տոկալ: Մեր ժամանումէն մօտ վեց ամիսներ առաջ բաւական զօրաւոր երկրաչարժ մը տեղի ունեցած էր եւ չինութեան վարչութիւնը ուղած էր անոր տատուկութեան մասին ճչդրիտ տեղեկութիւններ քաղել հայկական իշխանութիւններէն: Դիմումը Յուլիսին դեռ կը մնար անպատասխան...:

Երբեմնի Լենինականի մէջ աւելի դրական պատկեր կը պարզէր Պէլինի կարմիր Խաչի չինել տուած բազմաբուժարանը եւ ի տարբերութիւն սկզբնական չրջանին (անոր մասին անցեալին դրելու առիթը ունեցած էի) գործերը չատ աւելի լաւ կ'ընթանային (փակագծի մէջ ըսենք հետաքրքրուած երկիր մըն է Ռուսաստան. նախ այն պատճառով որ միլիոնաւոր Ռուսեր կ'ապրին հոն, յետոյ նաեւ անոր համար որ Ռուսաստանի ճարտարարուեստին նախանձութի մեծագոյն աղբիւրն է կեդրոնական Ասիան:

Նկատի առնելով բոլոր այս ազդակները, դիւրին չէ պատասխանել հետեւեալ հարցումին. որո՞ւ պիտի հետեւի կեդրոնական Ասիան: «Աւնոր որ ամէնէն լաւ վճարողը պիտի հանդիսանայ, մէկդի դնել տալով բաղաքական համակրանքը» կը պատասխանէ կիրղիզ Արտաքին Նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը որ այնպէս կը թուի թէ չի սխալիր:

որ չինութիւնը արդէն իսկ աւարտած է, բայց ըստ Նոյեմբերին մեր քաղած տեղեկութիւններուն, չի դրծեր՝ կապի չըդոյութեան պատճառաւ): Հոն կ'աշխատէին տասը-տասնըմէկ Հայեր եւ նոյնքան չատ Հունդարներ: Աչխատանքներուն հրաւիրող Ասատրիացին պոռ էր, կը ճանչնար դանոնք այսպէս կոչուած Ասատրիական Գիւղի չինութեան չրջանէն եւ գիտէր որ անոնք ի տարբերութիւն ուրիշներու վարժ էին արեւմտեան չինութեան եղանակներուն: Բայց հոն ալ չկրցանք խոյս տալ տիւր պատահարներէ: Լենինական կամ նոր անունով՝ Գլէմբիի մօտերը կը դանուի փլատակները (կը տեղեկանանք որ աղէտի գօտին ութ միլիոն խորանարդ մեթր փլատակներ կան) քանդող եւ դանոնք չինանիւթի վերածող յատուկ սարքը՝ նուէրը գերմանական կարմիր Խաչին: Անձնաւթներ մաս առ մաս կտրած ու տարած էին անոր բաղադրիչ մասերէն մին՝ լսմինքէ յարաչարժ ժապաւէնը: Վնասը կը հասնէր 500·000 մարքի եւ մարդիկ կը խորհէին թէ ի՞նչպէս կրնային ապահովել նոր մը, յուսալով որ անոր պիտի չվիճակուի նախկինին ճակատագիրը...:

Արդէն իսկ մուխը մարած էր ուրիչ ձեռնարկի մը, որուն մանրամասնութիւնները սասցանք վերոյիչեալ Ասատրիացիին: Ան նախքան բազմարուեստարանի աչխատանքները սասնձնելը հսկած էր Ասրտրիական Գիւղին կառուցման՝ իրրեւ պետական պատասխանատու: Այս աեսլի քան հարիւր տուներէ բաղկացած համալիրին մասերը պատրաստուած էին տեղւոյն վրայ յատուկ գործարանի մը մէջ, որուն ամէն ինչը եկած էր Ասատրիայէն: Ձեռնարկի աւարտին Ասատրիան գործարանը ձրի առաջարկած էր հայկ. կողմին, որպէսզի անոնք չարունակեն տուներու արտադրանքը, որուն մէկ մասը օտար դրամի փոխարէն կրնային նոյնիսկ արտասծել արտասահման: Կարեւի չէր եղած որեւէ հետաքրքրութիւն սահեցնել իչխանութիւններուն մօտ: Մինչ այդ այս քանի մը միլիոն մարք արժող գործարանը՝ իր տես բոլորին (քաղաքավար ձեւով ըսենք) անհետացած էր իր ամէն ինչով...: Մեր կեցութեան ընթացքին հոն էր նաեւ Պէյրութի կարմիր Խաչի լիազօր պատուիրակ Պետրոս Տիքիճեանը, որ չատ արդար ընդվզումով կ'ուզէր հրապարակաւ ծանօթացնել այս ամօթալի դէպքը: Ծրագրած էր դիմել Հայաստանի հեռատեսիլին: Ձեմ գիտեր յաջողեցաւ թէ ոչ: Բայց ամէն պարագայի մէջ վերոյիչեալ Ասրտրիացին Ֆրանֆիփուրթէր Րունտշաուի թղթակիցին առանց ծամծմելու կ'ըսէր հետեւեալը (կարդալ սոյն թերթի Նոյ. 28-ի թիւին մէջ). «Հայերը կը նստին, իրենց պատրաստած օդին կը խմեն ու կը հայհոյեն Ռուսերուն եւ Ադրբեջանցիներուն վրայ: Եւ ես այն կարծիքին էին որ անոնք զործի ճարտար մարդիկ են»:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՓՕԼ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՎԵՐԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

1926 թ. Երեւանի մէջ ծնուած, Ֆիրէնցէում եւ Փարիզում ուսանած Փօլ Կիրակոսեանը Լիբանանն է ընտրել իրրեւ իր ապրելավայրը: Նա այդ ընտրութեանը չի զաւաճանել նոյնիսկ պատերազմի տարիներին: Հէնց այդ ծանր տասնամեակի՝ 1980-ական թուականների գործերն են այժմ ցուցադրուում Փարիզում (*):

Արդեօ՞ք պատերազմի ողբերգական փորձութիւնն է նկարչին մղել առարկայական աչխարհից հեռանալ եւ վերացական ներդաչնակութիւնները նախընտրել: Զգիտեմ: Գուցէ պարզապէս, հանգամանքներից անկախ, ներքին մղումո՞վ է կատարուել այդ «բնական» անցումը:

Սկզբից մերձաւոր-արեւելեան փողոցներում անցնող կամ արարական չուկաներում քայլող, միմեանց հրմչտող կամ իրար մօտեցող, միասին պարող կամ եկեղեցում աղօթող մարդիկ էին, միշտ կանդնած: Յետոյ մարդկային այդ պատկերները նկարիչը վերացարկում է ու դարձնում ուղղաձիգ, պարզեցուած ձեւեր: Դրանցից նա կերտում է դունային հարուստ ու ներդաչնակ յօրինուածքներ՝ միաժամանակ մեղմ եւ ուժեղ սիմֆոնիաներ, յաճախ ջերմ, տաք՝ վառ գոյների յարաղրումով, երբեմն էլ մռայլ՝ մուգ երագներով: Մի վերացականութիւն, որ ամէնից առաջ մարդկային է:

Կտաւի վրայ առատօրէն քսած, թանձր մածուկը կարծես մատնում է ներքին ուժով լի, հակասութիւններին տիրացած մի անհատականութիւն: Խստաչունչ ընդհանուր ուղղաձգութեան հետ, գուցէ այդ զուսպ ուժի մէջ, դունային այդ «Մինիմալական» խիզախութեան մէջ է, որ հայկական արմատներն են խօսում:

Փօլ Կիրակոսեանի յուցահանդէսը մինչեւ Փետրուարի 2-ն է: Շտապեցէ՛ք:

Պ. ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

(*) Paul GUIRAGOSSIAN - Peintures, Exposition à l'Institut du Monde Arabe, 1, rue des Fosses-Saint-Bernard, Paris 5e.

ՁՄԲԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

«ԱԼՊԵՐՎԻԼ 92»Ը՝ ԹԻՒԵՐՈՎ

Փետրուարին կը սկսին ձմրան ողիմպիականներու 1992-ի խաղերը Ֆրանսայի Ալպէրվիլ քաղաքին մէջ, Սաւոա: Ահաւասիկ կարգ մը թիւեր այս ողիմպիականներուն վերաբերեալ:

330 մետալ պիտի վարձատրեն լաւագոյն մարզիկները: Անոնցմէ 110-ը՝ ոսկի, նոյնքան արծաթ եւ նոյնքան ալ պրոնզ:

Չիւնի 500 թնդանօթներ տեղաւորուած են ողիմպիական դաչտերու չուրջ եւ արուեստական ձիւնի արտադրումը արդէն սկսած է անցեալ Նոյեմբերին:

1600 քառ. քմ. տարածութեամբ ողիմպիական չրջանը բաժնուած է 10 մասերու: Առաջին անգամ ըլլալով ողիմպիական չրջան մը այսքան ապակեղրոնացուած կ'ըլլայ: Այդ 10 մասերն են. - Ալպէրվիլ, Լէ գ'Արք, Քուրշըվէլ, Լէ Մէնիւրը/Վալ Թօրէնս, Մէրիպէլ, Լա Փլանեը, Փրալոնիան-Լա-Վանուազ, Լէ Սէպլ, Թինեը եւ վերջապէս Վալ տ'Իզէռ:

2000 մարզիկներ կը մասնակցին 60 երկիրներէ:

8000 կամաւորներ պիտի ծառայեն, յաւուր աւանդութեան, օգնելով երթեւեկին, մարզիկներու առօրեայ պատրաստութեան եւլն.:

8000 ոստիկաններ, ժանտարմներ եւ դինուորականներ պիտի դործեն ապահովութեան համար:

10500 նոր դործեր ստեղծուեցան Սաւոա 1985-ի եւ 1989-ի միջեւ:

10000 յաւելեալ տեղեր կը նախատեսուին երկաթուղային երթեւեկի համար: Ամէն օր յաւելեալ երեք Թ-Վ պիտի բանի, որոնց նարնջագոյնը չի խանդավառեր ՔՕԺՕՆ (Ողիմպիականներու կազմակերպիչ յանձնախումբ) եւ ան դիմում կատարեց զանոնք ճերմակ ներկելու: Ցայսօր ապարդիւն:

Սքիի տարածքներու մէայն 2%-ը կը վերապահուի խաղերուն, մնացեալը արդիամադրութեան տակ կը մնայ հանրութեան:

2 միլիառ հոդի պիտի հեռեւին խաղերուն, հեռատեսլային ափոսմներով, ուղղակի նկարուած ու մեկնաբանուած 7000 թէքնիսիէններու եւ լրագրողներու կողմէ: Առաջին անգամ ըլլալով նաեւ կը կատարուի նոր՝ աւելի լայն չափերով եւ աւելի յստակ տեսիլքով հեռատեսիլի դործիքներու համար ափոսմ:

4 միլիառ Ֆրանք: Ահաւասիկ նախատեսուած դումարը ճամբաներու չինութեան համար: Նպատակն է նոր ճամբաներ չինելով խուսափիլ հսկայ խճողումներէ դէպի ողիմպիական խաղերու կեդրոնները: Հոն տանող ճամբաները առաջին անգամ ըլլալով, հայ դինուորական միութեան կլուբին: Այստեղ կային երկու իրերամերժ իչխանութիւններ, մէկը հայ դինուորական կլուբը եւ երկրորդը Անդրանիկէն ընտրուած Հայաստանի երկրապահ զօրամասի զօրահաւաք կապիտան Պանդուխտը՝ յայտնի հնչակեանը:

Սարիղամիչը կը ներկայացնէր ռուսական բանակի սիրտը, եւ բանակի մեծաղոյն հարստութիւնը մնացած էր այստեղ:

Ռուսական իչխանութեան քաչուած առեն՝ հայ դինուորական միութիւնը տէր էր դարձած հարստութեան մեծագոյն մասին, իսկ մէկ մասին ալ՝ Պանդուխտը: Կարնոյ մէջ դանուած զօրքի մեծագոյն մասը Պանդուխտի չանքերով հաւաքուած էր՝ եւ զրկուած կարին՝ դինուած, զգեստաւորուած եւ պարէնուած:

Իսկ հայ դինուորական միութիւնը ոչ մէկ դինուոր չէր հաւաքած, անդամները նստած իրենց սենեակներուն մէջ՝ քէֆ էին ըրած:

Պայքար սկսած էր Պանդուխտի եւ դինուորական կլուբին միջեւ:

Պայքարի բնոյթը չատ պարզ էր. Պանդուխտը պէտք ունէր մթերքներու, դինուորները ճամբայ հանելու համար, իսկ անոնք թոյլ չէին տար օգտուելու իրենց տէր դարձած մթերքին:

Անդրանիկը հասաւ:

Եղելութիւնը պարզուեցաւ: Քննութենէն երեւան ելաւ, որ Պանդուխտը այստեղ գրական գործ տեսած էր, իսկ յիչեալ կլուբը չօգնելէ զատ՝ արդելք եղած էր անոր չանքերուն:

Անդրանիկ դնաց դինուորական միութեան գրասենեակը՝ Պանդուխտի հետ միասին եւ հաչտեցուց իրարու հետ, պէտք եղած մթերքները առաւ եւ յանձնեց Պանդուխտին՝ խօսք առնելով նաեւ, որ միւնչեւ եաքը պիտի գործեն համերաչխ:

Այդ օրը կը մեկնէր ռուսական տուն դացող բանակի վերջին էչելոնը մօտաւորապէս 800 հոգի: Հետերնին ունէին թեթեւ թնդանօթ, դնդացիր եւ զէնքեր: Անդրանիկ անձամբ դնաց կայարան, տեղաւորեց դնդացիրները եւ թնդանօթները վագոններու վրայ, հրահանգներ տուաւ, թէ ինչպէս պէտք էին վարուիլ, եթէ իրենք ալ ենթարկուէին իրենց ընկերներու դատաստանին՝ թաթարական վայրերէ անցած ժամանակ:

Անոնք գացին: Փաստօրէն ռուս դինուոր չէր մնար կովկասեան ռազմաճակատի վրայ:

Անդրանիկ հեռադիրներ ստացաւ Պիթլիսի ճակատէն, գրութիւնը հրաչալի էր:

Վանը բոլորովին կտրուած էր:

- Եթէ Պիթլիսի մեր դիծը ուժեղ ըլլայ, վանեցիք կարող են հանգիստ ընել, կ'ըսէր Անդրանիկ եւ կը հրահանդէր Սմբատին այդ դծի վրայ միչտ զրաղած պահել Թուրքերը:

Թուրքերը միչտ զրաղած էին այնտեղ:

Խնուսի դիծի վրայ մերինները կը պահէին իրենցը:

Կարինէն էր, որ հետզհետէ կը հասնէին դաղթականներ եւ անամօթ դասալիքներ:

Ոչ ոք Մուրատի մասին տեղեկութիւն ունէր, միայն վերջին հասնողները ըսին, որ Մուրատ իր ուժերով հասած էր Մամախաթուն, բայց այդտեղ ալ մնալու հնարաւորութիւն չունի:

Անդրանիկ հեռագրեց եւ ազաչեց Կարնոյ մէջ կեցած Ա. եւ Դ. գունդերուն օգնութեան հասնիլ Մուրատին:

Բայց այդ գունդերէն յոյս չկար:

Արդէն, կամաց-կամաց լուրերը կը հասնէին, որոնք բոլորովին հաւաստի կը կացուցանէին մեզ, եթէ ոչ թրքական բանակի Պաթումի մէջ ցամաք հանման, ապա զերմանական զօրամասի մը:

Մենք պիտի երթայինք մեր կարինը պաչտպանելու եւ չէինք կարծեր, որ հրակայական զերման բանակը պիտի զարնէր մեր եաեւէն:

Մենք կ'երթայինք, աւելի ճիչդը, տաբերային հոսանքով, կ'երթայինք մեր հայրենիքը՝ ըսելու, որ այս հողը մերն է:

Անդրանիկ հեռագրեց Ռուսահայ Կորպուսի հրամանատարութեան՝ փոխան միջոցներ ձեռք առնել դէպ Օլթի Ախալքալաք գծի վերաբերմամբ, դէպ պահելու այդ մասի Թուրքերը խաղաղութեան մէջ: Եթէ այդ չրջանի Թուրքերը չարժէին, մեզի համար ոչինչ կը մնար ընելու:

(Շար. 17)

ԳՈՂՈՒԹԻՒ ԳՈՂՈՒԹ

ՀԱՄԻԼԹՐՆԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկ. 15-ին տեղի ունեցած է եռակողմանի դասախարակչական սեմինար մը մասնակցութեամբ Հ.Յ.Դ. Գանատայի երիտասարդական Միութեան «Ցառաջ» (Սէնթ Քաթրինղ), «Արամ Մանուկեան» (Գէմպրիճ), եւ «Արարատ» (Համիլթըն) մասնաճիւղերուն: Մասնակցած են 20 երիտասարդներ: Օրուան դասախարակչական նիւթը վարած է Ռուբէն Գուլումճեան:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Աւետիս Սահարոնեան» սրահին մէջ, Դեկ. 11-ին տեղի ունեցած է «Դէպի Երկիր, դէպի յաւերժական Հայաստան» խորագրուած զրոյց մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Զեկուցաբերն եղած է Վրէժ Արմէն, որ սահիկներու ընկերակցութեամբ ներկաները փոխադրած է Հայաստան:

***

ՊՈՒՍՈՆ Դպրեվանքին մէջ, Դեկ. 26-ին, բացառիկ ողեւորութեամբ ողջունուած է Ամանորը հաւաքոյթի մը ընթացքին, որու ներկայ եղած է Գարեգին Պատրիարք: Եղած են ճառեր եւ զործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը:

ՀԱՅԿԱԶՆԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԶՆԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՍԱՐՀՂԱՄԻՇԻ ՄԷՋ

Գիչերը հասանք Սարիղամիչ:

Սարսափելի ցուրտ: Զինուորները մբնային վագոններուն մէջ՝ մինչեւ առաւօտ Անդրանիկ կարզադրութիւն կ'ընէր մեկնելու:

Ռուսները նեղ գծով երկաթուղի կառուցած էին, իրենց դրաւումի ընթացքին, կարնոյ ճանապարհին վրայ, եւ մինչեւ ճակատէն եան քաչուիլը այդ դիծը կը հասնէր մինչեւ Եէնի Քէօյ՝ կարնոյ եւ Մամախաթունի մէջտեղ: Այդ երկաթուղին կը կոչուէր «Կուկաչկա» ռուսերէն լեզուով:

Սարիղամիչի մէջ մենք հանդիպեցանք, առաջին անգամ ըլլալով, հայ դինուորական կլուբին: Այստեղ կային երկու իրերամերժ իչխանութիւններ, մէկը հայ դինուորական կլուբը եւ երկրորդը Անդրանիկէն ընտրուած Հայաստանի երկրապահ զօրամասի զօրահաւաք կապիտան Պանդուխտը՝ յայտնի հնչակեանը:

Սարիղամիչը կը ներկայացնէր ռուսական բանակի սիրտը, եւ բանակի մեծագոյն հարստութիւնը մնացած էր այստեղ:

Ռուսական իչխանութեան քաչուած առեն՝ հայ դինուորական միութիւնը տէր էր դարձած հարստութեան մեծագոյն մասին, իսկ մէկ մասին ալ՝ Պանդուխտը: Կարնոյ մէջ դանուած զօրքի մեծագոյն մասը Պանդուխտի չանքերով հաւաքուած էր՝ եւ զրկուած Կարին՝ դինուած, զգեստաւորուած եւ պարէնուած:

Իսկ հայ դինուորական միութիւնը ոչ մէկ դինուոր չէր հաւաքած, անդամները նստած իրենց սենեակներուն մէջ՝ քէֆ էին ըրած:

Պայքար սկսած էր Պանդուխտի եւ դինուորական կլուբին միջեւ:

Պայքարի բնոյթը չատ պարզ էր. Պանդուխտը պէտք ունէր մթերքներու, դինուորները ճամբայ հանելու համար, իսկ անոնք թոյլ չէին տար օգտուելու իրենց տէր դարձած մթերքին:

Անդրանիկը հասաւ:

Եղելութիւնը պարզուեցաւ: Քննութենէն երեւան ելաւ, որ Պանդուխտը այստեղ գրական գործ տեսած էր, իսկ յիչեալ կլուբը չօգնելէ զատ՝ արդելք եղած էր անոր չանքերուն:

Անդրանիկ դնաց դինուորական միութեան գրասենեակը՝ Պանդուխտի հետ միասին եւ հաչտեցուց իրարու հետ, պէտք եղած մթերքները առաւ եւ յանձնեց Պանդուխտին՝ խօսք առնելով նաեւ, որ մինչեւ եաքը պիտի գործեն համերաչխ:

Այդ օրը կը մեկնէր ռուսական տուն դացող բանակի վերջին էչելոնը մօտաւորապէս 800 հոգի: Հետերնին ունէին թեթեւ թնդանօթ, դնդացիր եւ զէնքեր: Անդրանիկ անձամբ դնաց կայարան, տեղաւորեց դնդացիրները եւ թնդանօթները վագոններու վրայ, հրահանգներ տուաւ, թէ ինչպէս պէտք էին վարուիլ, եթէ իրենք ալ ենթարկուէին իրենց ընկերներու դատաստանին՝ թաթարական վայրերէ անցած ժամանակ:

Անոնք գացին: Փաստօրէն ռուս դինուոր չէր մնար կովկասեան ռազմաճակատի վրայ:

Անդրանիկ հեռադիրներ ստացաւ Պիթլիսի ճակատէն, գրութիւնը հրաչալի էր:

Վանը բոլորովին կտրուած էր:

- Եթէ Պիթլիսի մեր դիծը ուժեղ ըլլայ, վանեցիք կարող են հանգիստ ընել, կ'ըսէր Անդրանիկ եւ կը հրահանդէր Սմբատին այդ դծի վրայ միչտ զրաղած պահել Թուրքերը:

Թուրքերը միչտ զրաղած էին այնտեղ:

Խնուսի դիծի վրայ մերինները կը պահէին իրենցը:

Կարինէն էր, որ հետզհետէ կը հասնէին դաղթականներ եւ անամօթ դասալիքներ:

Ոչ ոք Մուրատի մասին տեղեկութիւն ունէր, միայն վերջին հասնողները ըսին, որ Մուրատ իր ուժերով հասած էր Մամախաթուն, բայց այդտեղ ալ մնալու հնարաւորութիւն չունի:

Անդրանիկ հեռագրեց եւ ազաչեց Կարնոյ մէջ կեցած Ա. եւ Դ. գունդերուն օգնութեան հասնիլ Մուրատին:

Բայց այդ գունդերէն յոյս չկար:

Արդէն, կամաց-կամաց լուրերը կը հասնէին, որոնք բոլորովին հաւաստի կը կացուցանէին մեզ, եթէ ոչ թրքական բանակի Պաթումի մէջ ցամաք հանման, ապա զերմանական զօրամասի մը:

Մենք պիտի երթայինք մեր կարինը պաչտպանելու եւ չէինք կարծեր, որ հրակայական զերման բանակը պիտի զարնէր մեր եաեւէն:

Մենք կ'երթայինք, աւելի ճիչդը, տաբերային հոսանքով, կ'երթայինք մեր հայրենիքը՝ ըսելու, որ այս հողը մերն է:

Անդրանիկ հեռագրեց Ռուսահայ Կորպուսի հրամանատարութեան՝ փոխան միջոցներ ձեռք առնել դէպ Օլթի Ախալքալաք գծի վերաբերմամբ, դէպ պահելու այդ մասի Թուրքերը խաղաղութեան մէջ: Եթէ այդ չրջանի Թուրքերը չարժէին, մեզի համար ոչինչ կը մնար ընելու:

(Շար. 17)

(Շար.՝ Ա. Էջէն)

րև «ԱՅՓ կ'ըսէ թէ տարակարծութիւն ծագած է զինուորական խորհուրդին եւ առժամեայ կառավարութեան միջեւ (Սիկուա)։ Այս վերջինը յայտարարած է որ «զէնքի գործածութիւնը ցուցարարներուն դէմ արդիլուած է»։ Ըսած է նաեւ թէ առժամեայ կառավարութիւնը համաձայն է որ նախագահը կնոջը հետ Հայաստան մնայ պայմանաւ որ յանձնառու ըլլայ այլ Հանրապետութենէն չհեռանալու։ Տարբեր է զինուորական խորհուրդի զեկավար՝ ձոպա Եոսելիանիի դիրքը։ Երբ ցոյցեր ծայր տուած են (ընդհանրապէս տարեցներ են Գամախուրդիայի կողմնակից ցուցարարները) կրակ բացուած է անոնց վրայ եւ Եոսելիանի հաստատած է «Ես տուի հրահանգը եւ եթէ պէտք է նորէն կու տամ վաղը եւ միւս օր»։ Ճիշդ է որ ոչինչ կարգադրուած է տեղւոյն վրայ եւ ընդհարումները կը չարունակուին Գամախուրդիայի կողմնակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ։ Զոհեր ալ կան։ Առջի օր 10 մեռեալ եւ 20 վիրաւոր կար ըստ զինուորական խորհուրդի ոստյակոյին, երբ բախումներ ծայր տուած են Գամախուրդիայի վախճիլ փորձող կողմնակիցներու եւ ընդդիմադիրներու միջեւ։

Շաւեերու համար վերկարար ելքը կը նկատուի Խոուար Շեվարնաձէ, որ ըսած է թէ մեծ փափաք ունի մասնակցելու դեմոկրատ Վրաստանի մը ծնունդին, բայց, իր այդ դերը իր ժողովուրդէն կախում ունի։ Միացեալ Նահանգներուն համար, երկու կողմերն ալ պատասխանատու են բախումներէն եւ պէտք է բանակցին լուծելու համար տագնապը։

Այլ լուր մը որ չի կրնար նոր բարդութիւններ չառեղծել Հայաստանի, այն է որ Եոսելիանի կը պահանջէ Գամախուրդիայի յանձնումը։ «Այս ոճրագործը պէտք է դատուի» կ'ըսէ նաեւ Եոսելիանի։ Ֆիկարօ-ի թղթակիցը (Պրիժիթ Պրէօյաք) չի ծածկեր որ հարցերը լուծուած չեն Վրաստան եւ ինչ կը վերաբերի Իջեւան հասած վրացական պատուիրակութեան, կ'ըսէ թէ ան կազմուած է ընդդիմադիրներէ որոնք պիտի պահանջէին նախագահին յանձնումը (աղբիւրը՝ ռուսական Ռիա. զորձակալութիւնն է)։ Նոյն զործակալութիւնը կ'արձագանգէ ներքին փոխ նախարար՝ Ոսկան Գալբտաեանի յայտարարութեան, ըստ որուն Գամախուրդիա Երեւանի կառավարութեան օգնութեան դիմած է ապստամբ մը դանելու համար Արեւմուտք։ Հոս ալ կը հաստատուի որ զինուորական խորհուրդը կ'ամբաստանէ իր դիրքը եւ դժեխով նախապէս տուած հաւաստիքները ինչ կը վերաբերի իշխանութիւնը քաղաքացիներու յանձնելու, Եոսելիանի կ'ըսէ «զինուորական վարչակարգը կը պահպանուի մինչեւ ընտրութիւնները եւ թերեւս անկէ եառ ալ»։

Վերջացնենք յիշելով որ Քաճառ Անշէնէ ալ յօդուած մը նուիրած է Զվիադ Գամախուրդիայի խորագրուած՝

MACBETH ET MECHANT

ուր կը ծանրանայ պխաւորաբար ենթակային բռնատիրական վարչակարգին վրայ։ Յիշելով իր արտայայտութիւնը 1990ի ընտրութիւններու վարդապետին։ «Վրացի ազգը պիտի դիտնայ գլխել բոլոր դաւաճանները, բոլոր թշնամիները, բոլոր ոչվրացիները որոնք ապստամբած են հոս» ու թերթը կ'աւելցնէ Հայ, Աճառ, Աբխազ, Մեսխ, չուրջ 40% են որպէս ոչվրացի...։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
- Տ Օ Ն Ա Ծ Ա Ռ -

Կարոյտ Ալէի կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղը կը տօնէ իր աւանդական «Մանուկներու Օր»ը կիրակի Յունուար 12, ժամը 15-ին՝

Salle des Fêtes, St. Martin d'Hères

սրահին մէջ։

Դպրոցի աշակերտները մասնակցութեամբ պատանեկան միութեան, պիտի զուարճացնեն հանդիսականները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։

Կաղանդ Պապան իր ներկայութեամբ պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաները։

Ձոխ պիւֆէ։

Տէր եւ Տիկին Մարկ· Նշանեան,
Ֆրէտէրիք Նշանեան,
Միքայէլ Նշանեան,
Դանիէլ Նշանեան
և ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԱՐՍԵՂ ՆՇԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սիլվի Եփրեմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 7-ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 10, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean Goujon — Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»։ Մեր ցաւակցութիւնները թերթիս աշխատակից՝ Մարկ· Նշանեանին ինչպէս նաեւ Ֆրէտէրիքի եւ ողբացեալին բոլոր պարագաներուն։

Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաչճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Բարունակ Պառաւեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզոյեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Պառաւեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռիչար Մնանեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇԱՒԲԼ ԹԱՇՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Պօյաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 6-ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 9, ժամը 15-ին, Տէօնիի Ս· Մարիամ - Աստուածածին եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Պատարագ կը մատուցանէ Թեմիս կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐՃԱՆ
Տօն Ծննդեան Ս· Յովհաննու կարապետին՝ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով, Յունուար 12-ին։
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 12, է· օր Ծննդեան

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի։

Երկուշաբթի, Յունուար 13, Ը· օր Ծննդեան։ Տօն անուանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի տնօրինէքը կը կատարուի։

Երեքշաբթի, Յունուար 14։ Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետի։

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցւոյս։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյնէն բարեբար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ-ի ննջեցեալ անդամներուն համար։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Շերբինեան - Տակառեան ընտանիքը 1000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին Աշոտ Տէր. կարապետեանի Թարմ յիշատակին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Յունուար 13, *տօն է անուանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։*

Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին տնօրինէքը կը կատարուի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա.Բշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

U.G.A.B.

5ème JEUX ARMENIENS

— COMMUNIQUE —

Les 5ème Jeux Arméniens, évènement majeur au sein de notre communautés, auront lieu du 18 au 20 avril, organisés par le Comité de l'UGAB de Marseille.

Ces Jeux s'inscrivent dans la volonté de l'UGAB de rassembler la communauté arménienne et de promouvoir l'esprit arménien. Cette 5ème édition sera la première à s'adresser non seulement aux jeunes Arméniens sportifs ou non, mais aussi à leurs ainés, puisque de nombreuses activités leur sont proposées.

Après Valence, Lyon, Saint Chamond et Paris, Marseille relève le défi de faire de ces journées une réussite. A l'exemple de Genève, c'est la communauté arménienne de l'Europe entière qui a l'occasion de se retrouver à Marseille : toutes les sections de l'UGAB sont invitées à envoyer leurs meilleures équipes de football, basket-ball, volley-ball, leurs joueurs de tennis dé table mais aussi de bridge et de backgammon, et bien sûr tous leurs supporters pour ces 5ème Jeux Arméniens.

La Ville de Marseille met à notre disposition le stade Jean Bouin, où se dérouleront les compétitions sportives : football, basket-ball, volley-ball et tennis de table. En parallèle, les tournois de bridge et de backgammon se tiendront dans les salons de l'Hôtel Concorde Palm Beach.

Un spectacle artistique dans l'auditorium de l'Hôtel sera donné le samedi 18 avril en première partie de soirée. Puis une fête organisée par les Jeunes de l'UGAB rassemblera les sportifs jusqu'à l'aube, tandis que les salons de l'Hôtel accueilleront dans une ambiance musicale les autres participants.

A l'issue de ces journées, le dimanche 19 avril, un gala aura lieu, au cours duquel s'effectuera la remise des trophées. Cette grande fête arménienne rassemblera les participants aux Jeux, ainsi que tous leurs amis.

PROGRAMME

● VENDREDI 17 AVRIL
soir :
— accueil des participants dans leurs hôtels respectifs.
— repas froid.

● SAMEDI 18 AVRIL
matin :
— phases de qualification des disciplines sportives.
midi :
— repas.
après-midi :
— suite et fin des qualifications.
— tournois de bridge et backgammon à l'Hôtel Concorde Palm Beach.
soir :
— repas.
de 20 h 30 à 22 h 30 — soirée artistique à l'Hôtel Concorde Palm Beach.
à partir de 22 h 30 — soirée organisée par les Jeunes de l'UGAB dans nos locaux.
— ambiance musicale, piano-bar, à l'Hôtel Concorde Palm Beach.

● DIMANCHE 19 AVRIL
matin :
— quart et demi finales sportives.
— Grande Messe de Pâques, en l'Eglise arménienne du Prado.
midi :
— repas.
après-midi :
— finales des disciplines sportives.
soir :
— repas.
à partir de 21 h — soirée de Gala, avec le défilé des équipes et la remise des trophées.

● LUNDI 20 AVRIL
midi :
— brunch avant les grands départs.

U.G.A.B. - VIENNE

FÊTE DU NOUVEL AN
de l'école arménienne

de la Section de Vienne
de l'Association Culturelle
et de l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance de Vienne

Dimanche 12 Janvier à 13 heures

Salle du Centre Culturel
"Khatchadour Abovian"
1, Quai Pajot — Vienne

Le déjeuner sera suivi d'une partie artistique préparée avec le concours des enfants de «l'école du Mercredi et du Samedi».

Réservations auprès des membres du bureau :
Tél : 74. 85. 18. 05 ou 74. 85. 72. 34.

Participation au repas : Adultes 75 F.
Enfants 35 F.
(moins de 10 ans)

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10
VENDREDI
10 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.707 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.707

ԱՐՑԱԽ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԱՐԹԻՒՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍ - ԻՋԵՒԱՆ

ՄԻՇՏ ՇՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ամէնփրէս կը հաղորդէր Յունուար 8-ին որ նոյն օրը 44 քուէով Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ ընտրուեցաւ 33ամեայ Արթիւր Մկրտչեան որ մինչեւ հիմա Հադրութի երկրագործական թանգարանին տնօրէնն էր։

***

Ստեփանակերտի մէջ կացութիւնը համեմատաբար խաղաղ ըլլալով հանդերձ, չըբնանիներու մէջ պատերազմական գործողութիւնները չեն դադրիր։ Յունուար 7-ին երեք ղրահակառքեր եւ 200 ինքնագործ զէնքերով ՕՄՈՆ-ականներ յարձակեցան Մարտունիի ճարտար գիւղին վրայ։ Ինքնապաշտպանութեան հայ մարտիկները ետ մղած են յարձակումները, թէեւ տալով մէկ զոհ եւ երկու վիրաւոր։ Կը չարունակուի փոխ հրաձգութիւնը Շահումեանի դրեթէ բոլոր հայկական եւ ադրբեջանական գիւղերուն մէջեւ։

***

Հայաստանի մէջ մասնաւոր նորութիւն չկար Հինգշաբթի (Յունուար 9) առաւօտ։ Գամսախուրդիա ընտանիքը (կինը, երկու զաւակ) եւ 140 գինեալ ընկերացողները միշտ Իջեւան են եւ Թիֆլիսի մէջ ալ կացութիւնը աւելի յստակ չէ։ Կը թուի որ լուրջ տարակարծութիւններ կան ընդդիմադիր դէկավարներու միջեւ, մինչ Գամսախուրդիա բնաւ միտք չունի հրաժարելու։ Փարիզեան օրաթերթերու թղթակիցներուն համաձայն ներկայ չփոթ վիճակը նեղ կացութեան մատնած է նաեւ Երեւանի իշխանութիւնները։

Թիֆլիսի մէջ Գամսախուրդիայի կողմնակիցները կը փորձեն միշտ ցոյցեր ընել եւ այս ցուցարարներու դէմ զործուած գինեալ զոպումն է որ պատճառած է ընդդիմութիւնը։ Առջի օրուան ցոյցին (Յունուար 7) անձ մը մեռած է ստացած վէրքերէն, երկու ուրիշներ վիրաւորուած են, կին մըն ալ խոշտանգուած է գինուորական Խորհուրդի դրկած մարդոց կողմէ։ Յարդ 5 մեռեալ եւ 37 վիրաւոր կայ։ Մինչ Գամսախուրդիա տուած հարցաղրոյցի մը ընթացքին ըսած է.- «Հրաժարած չեմ։ Վրաստանի օրինաւոր նախագահը կը մնամ»։

Գամսախուրդիայի ի նպաստ ցուցարարները զլխաւորաբար կիներ են, որոնք կը բացագանչեն «բոլորը պէտք է սպաննել, Գամսախուրդիա ե՛տ եկուր»։

Ինչպէս զրեցինք երէկ, մինչ Սիկուա, որ առժամեայ կառավարութեան զլուխն էր, կը խոստանար որ կրակ պիտի չբացուի ցուցարարներուն վրայ, Եոսելիանի տարբեր մօտեցում ունի։ Կը նկարագրուի որպէս ըմբոստ մը, լեռնական մը, որ ցոյց չի տար թէ 68 տարեկան է եւ որ սակայն բազմաթիւ տարիներ անցուցած է բանտը։ «Մէյ կոտած է կարմիրներուն դէմ» կ'ըսէ իր մէկ հաւատարիմ ընկերը։ Նաեւ աւելի ճկուն մօտեցում մը ունի հարաւի Օսէթներուն նկատմամբ։ 1988-ին, երբ սուր տագնապ կար, Եոսելիանի մշեարհոնինները (ձիաւոր) միջամտած էին հարաւի Օսէթիա։ Հանդարտութիւնը վերահաստատելու համար, առանց զոհ մը տալու։ Թիֆլիսցիներէն մէկը կ'ըսէ.- «զոյութիւն ունենալու իրաւունք չունէինք։ Քաղաքագործը մեզ կը հալածէը, բայց, մէկ հոգի չկորսընցուցինք։ Մեր դերը կոուիլ չէ այլ մարդիկը հաչեցնել»։

Ներկայիս այնքան չփոթ է Վրացիներու պարզած պատկերը, որ Մոնտի Թըղթակիցը կ'ըսէ թէ եթէ, այսօր, ընտրութիւններ ըլլային, ոչ մէկ քաղաքական հոսանք (120 կուսակցութիւն կայ) հարիւրէն տասէն աւելի ձայն կրնար ապահովել, բացի, թերեւս Զանտուրիայի կուսակցութենէն (Ազգային դեմոկրատ կուսակցութիւն)։ Սիկուա յայտարարած է թէ ընտրութիւնները Ապրիլին տեղի կ'ունենան եւ մինչ այդ դեռ շատ բաներ կրնան պատահիլ։

Ֆիկարօ (Յունուար 9) կը զրէր.- «Ի՞նչ ընել Զվիադ Գամսախուրդիան։ Այս հարցումն է զոր կ'ընեն Հայաստանի ղեկավարները»։ Քաղաքական ապաստան տալու հարց չկայ այլեւս, բայց, Թիֆլիսի գինուորական Խորհուրդը կ'ուզէ ամէն ապահովութիւն ունենալ, որ Գամսախուրդիա Հայաստանէն պիտի չհեռանայ։ Պատուիրակութիւն մը խօսակցութեան մէջ է այս առընչութեամբ։ Գալով նախորդ պատուիրակութեան, որ եկած էր Թիֆլիսէն Իջեւան, յանուն ընդդիմութեան, չէ ընդունուած Գամսախուրդիայի կողմէ։ Հայ լրագրողներու յայտարարած է.- «Պայքարը պիտի չարունակենք օրինաւորութեան եւ արդարութեան, սահմանադրական իշխանութեան մը հաստատման համար»։

Ֆոթիտիէն տը Փարի ալ կը զրէ թէ Գամսախուրդիա սկսած է հարց ստեղծել հայկ. իշխանութեանց, որովհետեւ Հայաստան մնալը կրնայ լարուածութեան պատճառ դառնալ Երեւանի եւ Թիֆլիսի միջեւ, կ'ըսուի Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ։ Զինուորական Խորհուրդն ալ կ'ուզէ որ Գամսախուրդիա իրեն յանձնուի, բայց, ցարդ նման դիմում չէ եղած Երեւանի։

Սպանիոյ մէջ ալ իշխան մը կայ որ կը սպասէ։ Մարսէլլա կը բնակի իշխան Գէորգ, որ զահաժառանգն է Վրաստանի, զոր երբեք չէ տեսած։ «Գէորգ Բագրատիոն» կրնայ Գէորգ ԺԴ. դառնալ, յաջորդելով Գէորգ ԺԲ.ի, որ զահէն հեռացուած է 1801-ին, Ռուսաստանի կը-ցումին առեն։ 44 տարեկան է, եւ կ'ըսէ թէ պիտի սպասէ որ հրաւիրուի նոր հարցեր չստեղծելու համար։ Կողմնակից է սահմանադրական միապետութեան մը եւ կը յիշէ որ նման դրութիւն (խորհրդարանական միապետութիւն) զոյութիւն ունէր ԺԳ. դարուն, Թամարա Թագուհիի օրով։

Ծնած է Հռոմ, մայրը մեռած է իրեն ծընունդ տալով։ Հայրը Սպանիա հաստատուած է եւ ամուսնացած Պաւարիոյ Մերսէդէս Էնֆանթին հետ։ Իշխան Գէորգ ալ երկու անգամ ամուսնացած է Սպանուհիներու հետ եւ չորս զաւակ ունի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ անհանգստութիւն մը ունեցաւ, Թոքիօ, ճաշին ընթացքին բաւական իրարանցում ստեղծելով։ Անմիջական քննութենէ մը պարզուեցաւ որ Միացեալ - Նահանգներու նախագահը պղիջային դումէ կը տառապի եւ ծանր հարբուխ մըն ալ ունի։ Կը թուի նաեւ որ նոյն օրուան թէնիսի իր երկար մրցումը ձախտնի կայսեր հետ յոգնեցուցիչ եղած է։ Պուշ ինքզինքը արագօրէն պըտած է եւ կրցած է չարունակել իր խոսակցութիւնները։

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄԱ. Երուսաղէմ զացած է փարատելու համար Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի միջեւ եղած թիւրիմացութիւնները։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը մեղադրուի որպէս միակը այն 12 նախարարներէն (Եւրոպայի) որ ամէնէն նըպաստաւոր դիրքը բռնած է պաղեստինեան տեսակէտներուն նկատմամբ։

ԷՏԻԹ ԿՐԻՍՈՆ յայտնեց որ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին գործազրկութեան դէմ, մանաւանդ երկար ժամանակ անգործ մնացածներուն։ Պարզ է որ 1993-ի ընտրութիւններէն առաջ, կառավարութիւնը կ'ուզէ զարման մը զըտնել երկրին զլխաւոր վէրքին՝ գործազրկութեան եւ չանք թափել որ գործազուրկերու թիւը երեք միլիոնի չհասնի։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Դեմոկրատ կուսակցութեան պետը՝ Մասուտ Պարզանի հարցազրոյցի մը ընթացքին սաուտական Ալ - Շարք Ալ - Ավսաթ օրաթերթին յայտնած է թէ Իրաքեւքրտական բանակցութիւնները տեղքայլ կ'ընեն կենսական տարակարծութեանց չուրջ «ինքնավար գօտիին սահմաններուն» վերաբերեալ։

ԹՈԹԱԼ Ֆրանսական ընկերութիւնը 51%-ի մասնակցութիւն մը առած է Թըրքական անհատական ՈՒՓՔԻ ընկերութեան մէջ (քարիւղի) որ կը դառնայ Թոթալ Թիւրքիէ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Յունուար 9-ի Թուրք մամուլին մէջ կը կարդանք.

- Էրզրումի կուսակալը քոյր քաղաքները հռչակած է Էրզրումն ու Նախիջեւանը. որոշումը տրուած է ինքնավար Հանրապետութեան նախագահին դիմումին վրայ։

***

- Նոյն Հանրապետութիւնը պաշտօնապէս կազմած է իր զօրքին առաջին միաւորումը որ տողանգ մը կատարած է Զուլֆա քաղաքին Ազատութեան հրապարակին վրայ եւ հաւատարմութիւն ուխտած։

***

- ...Վարլըքի տուրքը ամօթի տուրք մըն էր. անոր բեռը դրուած է յատկապէս Հրեայ, Հայ եւ Յոյներու վրայ։ Այրած են նաեւ անոնց գործընկեր Թուրքերը։ Բազմաթիւ անձեր տառապած են Աչքալէի մէջ։ Այս պատճառով, «Վարլըքի տուրք»ը մեր պատմութեան մէջ ճակտի մուր մըն է։

***

- Թուրքիոյ Նախարարներու Խորհուրդը քննութիւն բացած է հայկ. վաքըֆի մը գործունէութեան մասին, որուն համար պնդումներ կան թէ ԱՄԱԼԱ-ի նեթական օժանդակութիւնն կը կատարէ։ Թերթը («Միլլիյէթ») չի հրապարակեր խնդրոյ առարկայ վաքըֆին անունը, միայն կ'ըսէ թէ ան տէր է «Տիւան» պանդոկին ու «Շան» չարժանկարի սրահին դանուած կալուածներուն, ինչ որ մատնել կու տայ պոլսահայ կաթողիկէ համայնքին «Ս. Յակոբ» հիւանդանոցին մասին։ Պետական նախարար մը ըսած է թէ քննութիւնները կարճ ժամանակ պիտի տեւեն ու հարցը չուտով պիտի լուսաբանուի։

որ նոյն օրուան թէնիսի իր երկար մրցումը ձախտնի կայսեր հետ յոգնեցուցիչ եղած է։ Պուշ ինքզինքը արագօրէն պըտած է եւ կրցած է չարունակել իր խոսակցութիւնները։

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Յունուար 7-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ Միացեալ-Նահանգներու Վերակոչակ արտաքին յարաբերութիւններու նախագահը, որուն ներկայացուեցան աղէտի գօտիի վերակառուցման աշխատանքին փուլերը, դժուարութիւնները եւ դաղթականներու հարցերը։ Նախագահը ընդգծեց որ Հայաստանի համար չափազանց ծանր հոդեր են երկուքը, որոնց որպէս զարման մեծ նշանակութիւն ունին արտասահմանեան յատկացումները եւ սփիւռքեան օժանդակութիւնը, ինչպէս նաեւ միջազգային դրամական ֆոնտին եւ միջազգային Դրամատան Հայաստանի անդամակցութիւնը։ Անդրադառնալով նաեւ Ղարաբաղի հարցին, Լ. Տէր-Պետրոսեան չեշտեց որ ներքին զօրքերու հեռանալէն ետք մեծ է լուրջ բախումի մը վտանգը։ Ամերիկայի ծերակուտականը պատասխանեց որ չօչափուած հարցերուն մասին տեղեկութիւն կը հաղորդէ Ճ. Պէյքըրին որպէսզի պատշաճ լուծում մը դտնել կարելի ըլլայ։ Ծերակուտականը Յունուար 5-ին ալ ընդունեցաւ Խորհրդարանի նախագահ Բ. Սարգսեանի կողմէ։

***

Յունուար 7-ին արտաքին նախարար Ր. Յովհաննէսեան Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան մէջ հանդիպում ունեցաւ նախարար Ճ. Պէյքըրի հետ։ Այդ ընթացքին երկու երկիրներու միջեւ փոխանակուեցան դիւանագիտական դիրեր, դեսպաններու մակարդակով փոխյարաբերութիւն հաստատելու մասին։

***

Նոյն դործընթացը տեղի ունեցաւ նաեւ Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ միջեւ։

***

Հայաստանի անկախութեան Իրանի կողմէ ճանաչումին առթիւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէջ տեղի ունեցաւ հայ-իրանեան մշակութային կապերու յանձնաժողովի նիստ մը. քննարկուեցան բազմաբնոյթ փոխյարաբերութիւններ հաստատելու վերաբերող հարցեր։

***

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Հնդկաստանի վարչապետը ուղերձ մը յղած է Լ. Տէր-Պետրոսեանին ուր դնահատելով Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան ստեղծումը եւ դրական դործընթացներու մէջ Հայաստանի նախագահին աւանդը, պաշտօնապէս կը յայտնէ որ Հնդկաստան պատրաստ է Հայաստանի դերիշխանութիւնը ճանչնալու և դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու։

***

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԻԱԳԱՆԻՆ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Յունուար 6-ին Էջմիածնի պատարագին ներկայ գտնուեցան նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, փոխ նախագահ եւ վարչապետ Գագիկ Ցարուքիւնեան, Խորհրդարանի նախագահ Բաբկէն Արարքցեան եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Եկեղեցու զաւթում նստարանները են. վրաններն ու վալասները կոյտեր: Իսկ ներսում գժուար է որոշել, թէ որն է առեանը, դասը, խորանը, բեմը: Տաճամեակներն իրենց սեւ գործն արել են. պատերի ծեփերը այստեղ ու այնտեղ թափուել են, աղաւաղելով կամ ի սպառ ջնջելով աչխարհիկ ու հոգեւոր նկարները, քանդուել, տեղաչարժուել են բեմի, խորանի յատակի սալերը, իսկ բաց լուսամուտներից եղյամուտ են անում կղզու թեւաւոր բնակիչները, լրացնելով ժամանակի սառն ու անտարբեր ձեռքի աւերածութիւնները:

Անցած մօտ ութ տասնամեակների ընթացքում թերեւս առաջին անգամ հարիւրաւոր մոմեր վառուեցին այնտեղ, ու խնկի հոտը բարձացաւ աչխարհից մոռացուած, աչխարհից խռովուած այս չքնաղ տաճարում:

Մէկ-երկու ժամ նաեւ եկեղեցին ապրեց իր երանելի օրերը: Վարագդատ Յարութիւնեանը կատարեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի ցանկութիւնը՝ երդեց Մրմեան Հայրիկի երգը՝ «Հայրիկն ասաց, մեր հայրենեաց փուչն անոյշ է, քանց դվարդ: Ես այս փշոց մէջը զարձեալ կ'որոնեմ սիրուն վարդ...»: Արցունքները խեղդում են ուխտագնացներին: Եւ Օֆելիա Շուչանեանը, Վանի հերոսամարտի քաջերից մէկի թոռը, որը նախնիների հայրենիք այցելութեան է եկել ծեր մօր հետ, բեկբեկուն ձայնով կատարում է «Տըլէ Եաման»ը:

Հնչում է Լեւոնի պասը. նա կարդում է «Հայր Մեր»ը, ապա երգում «Տէր ողորմեա»ն, որ կիսաւեր վանքի կամարների ներքոյ հնչում է որպէս բողոք աւերածուած - մենակ մնացած Աղթամարի համար:

Ուշ երեկոյ է. լճի վրայ արդէն ցոլցոլում է կիսալուսինը, ասես, ձեռքդ մեկնես կը հասնի նրան: Մենք կղզուց հեռացանք, հոգու խորքում տանելով Աղթամարի խորհուրդը, նաեւ ծիծաղախիտ ծովի կոհակներին յանձնելով երեւանեան «Ախթամար»ը ի նշան մեր այցելութեան... Դրանից մէկ օր առաջ Վան քաղաքի նաւամատոյցում նրանք կապտակոհակ լճի ջրերին են խառնել Սեւանայ լճից բերուած մի չիչ ջուր:

Եւս մի հանդիպում Արտամետում, հանդիպում միայն հող ու ջրի հետ: Հայրենեաց տուն՝ առանց հարազատների, առանց հայրենակիցների փչչան խնճորների փնտռտուքով:

Վանայ լիճը մենք շրջանցեցինք դրեթէ երկու երրորդով: Արճիսից Վան, Վանից Թաթուան եւ հակառակը: Իւրաքանչիւրը ուղեւորութեան ընթացքում հոգու խորքում փայփայում էր մի ցանկութիւն՝ տեսնել այն չէնը, որտեղ ապրել է իր հայրը, պապը: Աւազ, տասնամեակներն իրենց ծանր հետքը թողել են՝ մի տեղ աւերիչ, մի տեղ արարիչ ձեռքով: Մեզ յայտնի առանձին բնակավայրեր պահպանել էին իրենց անունները, բայց միայն անունները: Մեր պապերից յետոյ եկել են ուրիշները, եղածը իրենց ձեւով կամ պահպանել են, կամ քանդել, նորից կառուցել: Այնպէս, որ Ռուբէն Միրոյեանը, թէեւ հօր պատմելով գնաց գտաւ իրենց Ջանիկ դիւղը, բայց այդպէս էլ չկարողացաւ որոշել, թէ մնացած մի քանի հին տներից որն էր իրենցը: Ու այդպէս էլ մի հնակառոյց չէներից մէկի առջեւ բացել էր երեւանեան ուսեռտների ու խմիչքների սեղանը, խմել նախնեաց հոգու հանդստեան համար: Բայց նրա չուբջը հաւաքուած տեղացի չահելները այդպէս էլ չեն հասկացել նրա արածի իմաստը: Հրաժարուել են բաժակ վերցնել... «Կարող է, ձեր պապերի ոսկու տեղն էք փնտռում» ամբարտաւանօրէն հարցրել է մի քիւրտ երիտասարդ (դիւղը բնակուած է Քիւրտերով): Ռուբէնը զայրացել էր ու խնդրել իր հետ Ջանիկ մեկնած Մնացական Սիանոսեանին (Վասպուրականցիներից սերած Վանաչէնցի կինոռեժիսոր ու կատակասէր Մացոն հիանալի դիտէր եւ թուրքերէն, եւ քրտերէն) այդ ջահելին հաղորդել հետեւեալը.. «Մենք այս լեռներում չատ աւելի թանկ ու նուիրական բաներ ենք թողել, քան ոսկին է»: Յետոյ եկել է դիւղապետը, վիրաւորուած լի տեսք ընդունել, թէ ինչպէս դիւղ եկած օտարականները իրեն չեն ներկայացել: Ապա թէ՝ Հայաստանում երեւի Քրտերի հետ այնքան էլ լաւ չեն վարուում. «Տես, իր բարեկամը թողել հեռացել է Կրասնոդար»: Մացոյի բացատրութիւնից յետոյ նա հանդարտուել է եւ բացել հիւրընկալի իր սիրտը: «Ձեմ թողնի գնաք, մինչեւ ոչխար չմորթենք, խորոված չանենք»: Բայց Ռուբէնը հրաժարուել է, դիւղի մօտակայքից վերցրել է մի բուռ հող՝ երկու ամիս առաջ վախճանած հօր դերեզմանին չաղ տալու համար:

Իր հայրերի բնօրրան՝ Շատախ գնաց նաեւ Դանիէլ Գասպարեանը: Նրան եւս մի բուռ հող էր հարկաւոր, որից այնպէս կարօտով մնաց հայրը, տակաւին երիտասարդ զոհուելով երկրորդ աչխարհամարտում: Ես յետոյ իմացայ, որ իր հօրը բոլորովին չտեսած որդին, երբ մեծացել, ինքը իրեն հասկացել է, գնացել է պատերազմի ճանապարհներով, գտել հօր չերիմը:

Արարատ քաղաքի միջնակարգ դպրոցի տնօրէն Ժորէս Մկրտչեանն էլ յատուկ Արճիս գնաց, որ այնտեղից հող վերցնի մեր ժողովրդի պանծալի զաւակ՝ գօր. Նուէր Սաֆարեանի չերմի համար:

Բժչկուհի Ջեմմա Մանասեանը չատ էր ցանկանում տեսնել Հայոց ձորը՝ նրա կէն դիւղը, իր հօր ծննդավայրը: Բայց ինչո՞ւ: Ո՞վ կարող է ասել, մնացել է այն, թէ ոչ, եթէ այո՝ ինչպէս է կոչւում: Դէ ինչ արած, հայրը թող գոհանայ Արտամետից գնուած լանճորներով, նաեւ Վասպուրականեան մի բուռ հողով, որի վրայ նրա նախնիները քրտինք ու արիւն են թափել... Էմմիրա Սարգսեանն էլ կ'ուզենար այցելել հօր՝ բանաստեղծ Սարմէնի ծննդավայրը՝ Ռշտունեանց Պախտանց դիւղը: Որքան սիրատուչ ու կարօտագին տողեր է նուիրել բանաստեղծը իր հայրենի հող ու ջրին: Ու նրա դուստրը, նոյն կարօտագին հոգով հասնելով Վանայ բերդի ժայռածերպերին, արմատից հանում էր վայրի բոյսեր, ծաղիկներ, նաեւ աւազախառն հող, որ բերեր Երեւան, դրանցով զարդարեր հօր չերիմը: Թուրքական մաքսատան աշխատողը անչուշտ չատ կը զարմանար եւ յետոյ ով գիտէ, թէ ինչ կը մրտածէր, եթէ մաքով անցնէր, ստուգել էրմիրայի համպրուկը՝ Թուրքիայից ո՞վ է այդպիսի բեռ տանում: Եւ ինչո՞ւ միայն Սարմէնի դուստրը...:

Այո, հետաքրքիր է Վան Վասպուրականցին: Նա այն չէ, ինչպէս նրան ներկայացնում են բազում զուարճապատումներում՝ ոսկեսէր, ժլատ: Իմ առջեւ կը ծագրուում է Վանեցու մի ուրիշ կերպար՝ հոգեւոր հարուստ ներաչխարհով, սրամիտ ու կատակասէր, մայր արմատներին ամուր կապուած հայրենասէր մարդ, որին Վան են բերել ոչ թէ Թուրքիայի լեփ-լեցուն խանութները, այլ նախնեաց երկիրը տեսնելու, նրանից մի բուռ հող վերցնելու փափաքը միայն:

7-8 օր պապերի հող ու ջրին հաղորդուելուց, պատմական յիշողութիւնն ապրելուց յետոյ Վասպուրականցիների խումբը վերադարձաւ Հայաստան, իր հետ բերելով թանկագին մասունքներ՝ Վանայ ծովու ջուր, տաւեխ ու գլաքարեր, հոգ Աղթամարից ու Վանայ բերդից, հոտաւէտ խոտաբոյսեր, որոնց ծանօթ էին թերեւս միայն կեանքից հեռացած հայրիկներն ու մարէները: Պապենական տնից բերուած մի բուռ հող նրանց չրիմներին, որոնք հեռացան այս կեանքից՝ իրենց բնօրրանի կարօտը սրտում:

ՆՈՐԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Շար. 4 եւ վերջ)

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ՎԱՐՁԱԿԱԼՆԵՐԸ

1918 Յունուարին, Ռուսաստանի խորհուրդներու կեդր. գործադիր կոմիտէին նախագահը Սվերդլով կը յայտարարէր թէ երկար ժամանակի համար հաստատուած են Կրեմլին: Այդ վայրը ճիշդ է որ խորհրդանիչ մը, բերդաքաղաք մըն էր, բայց համայնավարները հոն հաստատուելու աւելի գործնական պատճառներ ունէին: 1917-ի Յեղափոխութեան վաղորդայնին Մոսկուայի բնակարաններուն մեծ մասին դուռները ու պատուհանները խորտակուած էին. լոդարանները ամէն տեսակ աղտոտութիւններով կը յորդէին: Իսկ Կրեմլինի բնակիչները մեծ մասով կուսակցական պաչտօնատարներու ընտանիքներն էին: 1918 - 19 տարիներուն բաւական զանազանեալ զանգուած մը կ'ապրէր հոն. կային վանականներ, վարչական պաչտօնեաներ, ծառաներ, եկեղեցականներ: Անոնց մէջ էին Աննա եւ Նատէժտա Ալիլուէվա. Ստալինի զոքանչ մայրն ու կինը: Բոլորը բնակութեան արտօնագրեր ունէին ու արձանագրուած էին յատուկ ցանկի մը մէջ. այնպէս կը թուի որ առանց արտօնութեան միակ բնակիչը Լենինն էր. ՔԱ - կէ - Պէ-ի դիւանները մէջ պահուած ցանկին մէջ իր անունը չկայ:

1918-ին Կրեմլինի հրամանատարը Մալկով կը նկատէ թէ ամէն ամիս մուտքի չուրջ 4000 անցագիր կը տրուի հոն բնակողներու եւ ծառաներու համար: Մաքրադործումի քայլը նախ թիրախ կ'առնէ նոյն վայրին երկու վանքերուն վանականները որոնք կ'արտաքսուին ուղղակի Լենինի եւ Սվերդլովի հրամանով. իսկ վանքերը յետագային կը քանդուին Ստալինի չրջանին: Այդ արտաքսումները բախիր մըն էին միայն, որոնց ուրիշներ պիտի յաջորդէին:

1920-ին, միայն Լենին Կրեմլինի մէջ պահպանութիւնը կը վայելէր յատուկ պահակախումբի մը: 1924-ին Ձերժինսկիի համաձայնութեամբ, նոր հրամանատարը պաչտօնէութեան մէկ մասը եւս դուրս հանեց, որպէսզի տեղ բացուի աւելի կարեւոր պաչտօնատարներու:

1925-ին կուսակցութիւնը ձեռք կ'առնէ պահպանութեան հարցը. կ'որոշուի բնակութեան վերջ տալ այն կուսակցական պաչտօնեաներուն որոնց համար անհրաժեչտ չէր յատուկ պահպանութիւն մը: Յանձնախումբը կը սահմանափակէ նաեւ այցելութիւնները. իսկ մեծ պալատը կը փակուի այցելուներու, կառավարական չէնք հռչակուելով:

1927-ին, նորոգութեան պատրուակով բոլոր այցելութիւնները կ'արգիլուին. ապահովութեան յատուկ դիրքեր կը չինուին ու կը մչակուի հակօդային ու հակաքիմիական պաչտպանութեան ծրագիր մը:

1918-ին Լենին առաջարկած էր Կրեմլինի մեծ պալատը թանգարանի վերածել. սակայն մինչեւ 1924 մեծ մասով վարչարարական գրասենեակներու կողմէ գրաւուած ըլլալով, միայն փոքր մաս մը կը յատկացուի թանգարանին: Հոն կը յանձնուին նաեւ հաւաքածոները որոնց մէկ նկարներու պատկանողը կը բաղկանար 259 պատուառներէ. անոր մէջ կային Տա Վինչիի, Թիցիանոյի, Ռիւպէնսի, Ռամպրանտի, Վան Տայքի, Փուսէնի, Պրիւկէլի գործերէն օրինակներ որոնք հաւաքուած էին ցարերու կողմէ: Դիւաններու մէջ պահուած փաստաթուղթերու համաձայն, 20 պատուառ տրուած է Գեղարուեստի Թանգարանին, 29 պատուառ կը գտնուի Զէնքերու պալատին մէջ, իսկ մնացածը գործած է առեւտուրի ապրանք:

Կրեմլին 1918-ին «Հանրապետութեան ստացուածքը» հռչակուած է, իսկ 1927-ին դաչնակցային իշխանութեան անցած: Այն տարիներուն որ խորհ. գործադիր կոմիտէին վարչարարութեան ենթարկուած է, իրերայաջորդ վաճառքներ տեղի ունեցած են հոն, որոնց ընթացքին սպառած են Թանգարանին պահեստները: 1929 - 1933 4067 կտոր ապրանք, որոնց 1236-ը Թանգարանին կը պատկանէր, արտաքին առեւտուրի կոմիսարութեան փոխանցուած են: Յատուկ հաւաքածոներէն հանուած նմոյչներու մաս կը կազմէր Ֆապէրժէի ձեռակերտ զատկուան ոսկիէ հաւկիթ մը. ան զարդարուած էր 66 յակինթներով ու չորս մանրանկարով: Այդ հաւկիթը 1903-ի Զատկուան առթիւ Նիկողոս Բ. ցարը նուիրած էր իր կնոջը: Ցիչեալ կոմիսարութիւնը զայն գնած է 4000 ռուբլիի նման ծիծաղելի գին մը վճարելով:

Գաղտնի ցանկ մը կ'ըսէ թէ նոյն կոմիսարութիւնը անգլիացի արհեստաւորի մը կողմէ պատրաստուած արծաթեայ չահերը պահանջած է որոնք կը գտնուէին ցարին յարկաբաժինը: Այս պահանջքին համար այն պատճառաբանութիւնը տրուած է որ անգլիացի գնողներու համար այդ չահերը յատուկ հետաքրքրութեան առարկայ էին:

ՔԱ - կէ - Պէ-ի դիւանին տուեալներէն հրապարակուածները ապա կ'անցնին 1955 թուականին, երբ Կրեմլինի գտուները կրկին կը բացուին ժողովուրդին առջեւ: Նոյն տաեն Խրուչչով կը ձեռնարկէ զայն արդիականացնելու եւ կառուցել կու տայ Համագումարներու պալատը: Այնոր հիմերը պատճառ կ'ըլլան, մասնագէտներու համաձայն, տասերկրեայ ջուրերուն ընթացքին խանգարուելուն, սպառնալով վնաս հասցնել ճարտարապետական յուչարձաններուն:

Բրեժնեւեան շրջանը չիշարժան քիչ բան ունի որոնցմէ մէկն է իրեն դէմ կատարուած մահափորձը: Օր մը երբ աստղանաւորդներ կը գտնուէին իր կառքին մէջ որ Կրեմլինէն դուրս կ'ելլէր, մարդու մը յարձակումին ենթարկուեցաւ: Կը չիշուի տակաւին Բրեժնեւի խօսքը զոր արտասանեց աստղանաւորդ Լէոնովի. «մի՛ վախնար, թիրախը ե՛ս էի»:

Գորբաչովի հոն հաստատուիլը պատճառ եղած էր օտար դրօսաչրջիկներու խռնդավառ ցոյցերուն: Ան Կրեմլինը յայտարարեց իր բնակավայրը: Պետական հարուածէն եռք կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան. պահպանական ծառայութիւնը անջատուեցաւ ՔԱ - կէ - Պէ-էն ու դարձաւ նախագահական սպասարկութիւն մը: Իսկ Ելցինի Կրեմլին հաստատուելուն առթիւ մամուլը գրեց որ Գորբաչով անոր տուած էր իր դրասենեակը ու իրեն համար ուրիչ մը կը փնտրուէր. իրականութեան մէջ Ելցինի յարկաբաժինը Գորբաչովի գտնուած չէնքին մէջ էր. կը գտնուէր Մորհ. Գերագոյն Խորհուրդի չէնքին մէջ ուր իր գրկիցն էր մինչեւ պետական հարուածը Ա. Լուկիանով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՇԽԱՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԿՂԶԻՆ՝ ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ

Աչխարհի այս ամենափոքր ցամաքամասին պատմութիւնը կը սկսի 200 թուականին միայն: Այդ օրերուն յոյն պատմաբան մը խօսած է անոր մասին ըսելով «մեծ եւ անծանօթ հողամաս մը Ասիոյ հարաւը»: Անկէ 1400 տարիներ եռք միայն Եւրոպացիները զայն պիտի յայտնաբերէին Ասիոյ ճամբուն վրայ: Անոնցմէ առաջ, ինսանէպիացի վաճառականներ հաւանաբար այցելած էին արդէն երկրին հարաւարեւմտեան բաժինը, սակայն այս ցամաքամասը երկար տաեն անծանօթ մնաց համայն աչխարհին: Համաչխարհային քարտէսներու վրայ անոր գոյութիւնը կը սկսի 17-րդ դարէն սկսեալ:

1770-ին Քուք նաւապետը յանուն անգլիական միապետութեան կը գրաւէ կըղզին եւ կը կոչէ Նոր Հարաւային Ուէլս: Ան կը նկատէ թէ հոն ապրող ցեղերը ոչ մէկ սեփականութիւն ունին եւ կը հռչակէ թէ հողը պատկանելի է Անգլիոյ թագաւորին: Ան կը նկատէ նաեւ թէ հոն ապրող ցեղերը ոչ մէկ կրօնական հաւատալիքներ ունին: Ասոնք սխալ տեղեկութիւններ էին:

1788-ին Անգլիան կը հիմնէ իր առաջին գաղութը Սիտնէյի մէջ: Ան կը կոչուի Նոր Հարաւային Ուէլս: Ան կը ստեղծուի որպէս բանտարկեալներու գաղութ: Ասոնք կը ղրկուին Անգլիայէն: Ասոնց մեծ մասը կը կազմէ գողերու եւ աւազակներու դասակարգը

Ասկէ անկէ

ՇՈՒԽՏԵԱՆ ՅԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻԻՆ

Շուէտ որ ծանօթ էր որպէս ամէնէն խաղաղ երկիրներէն մէկը, յեղափոխական կեցուածքներէ ծնած բրտութեան մը բեմ կը հանդիսանայ: Օտարատեացութիւնը եւ կարտեսեան դոյութիւն ունեցած է հոն, բայց քօղարկուած կերպով: Վերջերս Մալմէօ քաղաքին յեղափոխական երիտասարդները յարձակման անցած են յատկապէս, իրանցի, քիւրտ եւ թուրք ապաստանեալներու դէմ, որոնք «նպաստներով կ'ապրին ու ոչինչ կ'ընեն»: Մինչ կողմէ Սթէօսդի (երկրին հարաւակողմը) մէջ կը պահանջուի արտաքսել քաղաքական ապաստանեալները: Շուէտի մէջ հարց յառաջացողները օտար աշխատաւորները չեն, այլ քաղաքական ապաստանեալները:

***

ՍԵՒ ԾՈՎԸ ԱՂԲԱՆՈՑ ՄԸՆ Է

Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին պուլկար ձկնորսներ մէկ եղանակի մը ընթացքին աւելի քան 1000 թլփին կ'որսային. այսօր ոչ միայն անոր որսը արգիլուած է, այլեւ այս ձուկը սպառելու մօտ տասակներու ցանկին վրայ կը դտնուի: Ճիշդ է որ 4000 քիլոմեթր երկայնքով ափերուն վրայ աւելցած է որսի համեմատութիւնը, տակայն ձուկերու եւ բոյսերու անհետացման դլխաւոր պատճառը Սեւ ծովու անհաւասալի ապականութիւնն է: Աւելի քան 60 դետեր 160 միլիոն մարդու աղտեղութիւնը կը լեցնեն ծովուն մէջ: Այդ աղտեղութիւնը կը բաղկանայ թունաւոր նիւթերէ, ձկթէ, կապարէ, ֆոսֆոթներէ եւ քլորէ: Ամառը Դնեպր դետը Զեռնոբիլէն հասած չորագործօն նիւթեր թափեց ծով: Զկնորսարանները մէկը միւսին ետեւէն կը փակուին ու արտադրութիւնը նըւազաւելի թափով կը նուազի: Միջազդային դիտնականներ կը պատրաստուին վնասին տարողութիւնը չափել. անոնք մինչեւ իսկ հանդիպած են քարիւղատար նաւերու որոնք իրենց ընդունարանները կը լուային ծովուն մէջ:

***

ԿԱԽԱՆՄԱՆ ՈՍԿԻ

«Միցուպիչի մաթէրիըլզ» մետաղներու եւ ակրամիքի արտադրիչ ձեռնարկութիւնն մըն է. ներկայիս փորձառական աշխատանքի ձեռնարկած է նիւթի մը վրայ, որով կարելի պիտի ըլլայ կաւը թրծելու չափ դիւրութեամբ աշխատիլ ոսկիով: Այս նիւթը հիմնապէս կը բաղկանայ ոսկիի փոշիէ որուն հատիկները 20 միքրոնէն փոքր արամագիծ ունին. նոր նիւթին 90%-ը կը կազմէ այս փոշին որ կը պարունակէ նաեւ օրկանիք չաղախ մը եւ ջուր: Կարելի է ձեռքով կամ բրուտի սկաւառակին վրայ թրծել զայն, յետոյ պէտք է եփել 1000 աստիճանի փուռի մը մէջ որպէսզի չաղախ նիւթը, ջուրը չոզիանան ու փոշին կարծրանայ:

***

ՀԻՒԼԷՍԱԿԱՅԱՆ ՄԸ ԼՈՒՄՆԻՆ ՎՐԱՑ

Երեւակայական հէքեաթի մը խորագրին կը նմանի այս նշումը որ ամենալուրջ ծրագիրներէն մէկն է ճափոնական ձեռնարկութեան մը: 1991-ին Անկրպետի ազգ. հիմնարկը զգայացունց տպաւորութիւն մը գործեց երբ յայտարարեց թէ քսան տարուան ընթացքին ճափոն պիտի կրնայ փոքրիկ գաղութ մը հաստատել Լուսնին վրայ: Ըսուեցաւ թէ հիւլէական ուժանիւթով հարկաւոր էլեկտրականութիւնը պիտի ապահովուէր ու այդ նպատակով ձեռնարկութիւնը երկու էլեկտրական պիտիհիմնէ. առաջինը առժամեայ կայանի մը, երկրորդը՝ 32 հոդիանոց մնայուն խմբակի մը պէտք եղած էլեկտրականութիւնը պիտի հայթայթէ: Կայանին կառոյցները մասամբ կամ ամբողջովին դետնին տակ թաղուած պիտի ըլլան, երկրաշարժերէ եւ ռումպերէ պաշտպանուելու համար: Լուսնի ժամանակաչրջանին – Նոր Ջուղայի հայկ. եկեղեցիները» վերնագիրը կրող յուցահանդէսին, կազմակերպուած չարք մը հայ ճարտարապետներու միջոցաւ եւ հովանաւորութեամբ մշակութային ժառանգութիւն Հասատատութեան: Յուցահանդէսը կը ներկայացնէ Նոր Ջուղայի 14 եկեղեցիներէն գեղեցիկ պատկերներ: Բացման առթիւ խօսք առած են տոքթ. Արմէն Չախնազարեան, Օր. Լիզա Բերբերեան, հուսկ թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Աբգ.:

***

ՈՒԹԸՄՈՆի երկրորդական վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Դեկ. 8-ին ելոյթ ունեցած է Համազդայինի Մոնրէալի մասնաճիւղի «Անի» պարախումբը, դեկավարութեամբ Լուսվիկ Պուլղարեանի (Հայաստանէն): Պարախումբը բեմ բարձրացած է 75 կրտսեր եւ 35 չափահաս անդամներով եւ երկու ժամուան յայտագիր մը ներկայացուցած է:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԵՇԻԼԳԻԻՂի (Պոլիս) Ս. Սահակեան եկեղեցւոյ մէջ, Դեկ. 22-ին, Պատրիարքը պաշտօնական յանձնումը կատարած է Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ չքանչանին բանաստեղծ Զահրատին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գնահատելով Զահրատի բազմամեայ գրական վաստակը չնորհած է Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ չքանչանը եւ Գարեգին Պատրիարք կարդացած է այս առթիւ Վազգէն Ա.ի կոնդակը: Ցաջորդող հանդիսութեան ընթացքին գնահատանքի խօսք արտասանած են Ռ. Հատտէճեան, Զ. Խրախունի: Թաղային խորհուրդի նախագահը՝ Յովհ. Կարապետեան կարդացած է տեղեկագիրը: Շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է Զահրատ:

***

ՌԵԶԱ ԱԲԲԱՍ Թանգարանի (Պարսկաստան) սրահին մէջ Դեկ. 25-ին բացուած է «Մի այլ հայեացք իրանեան ճարտարապետութեան սաֆաւիներու» խորագրեալ ցուցահանդէսին, կազմակերպուած չարք մը հայ ճարտարապետներու միջոցաւ եւ հովանաւորութեամբ մշակութային ժառանգութիւն Հաստատութեան: Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ Նոր Ջուղայի 14 եկեղեցիներէն գեղեցիկ պատկերներ: Բացման առթիւ խօսք առած են տոքթ. Արմէն Չախնազարեան, Օր. Լիզա Բերբերեան, հուսկ թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Աբգ.:

***

ՈՒԹԸՄՈՆի երկրորդական վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Դեկ. 8-ին ելոյթ ունեցած է Համազդայինի Մոնրէալի մասնաճիւղի «Անի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Լուսվիկ Պուլղարեանի (Հայաստանէն): Պարախումբը բեմ բարձրացած է 75 կրտսեր եւ 35 չափահաս անդամներով եւ երկու ժամուան յայտագիր մը ներկայացուցած է:

ԼԱԶԵՐԱՅԻՆ ՏՊԻՉՆԵՐԸ ԳՈՒՆԱԻՈՐ ԿԸ ՏՊԵՆ

Գերմանական ձեռնարկութեան մը ճափոնական մասնաճիւղը հրապարակ հանած է լազերային տպիչներ որոնք գունաւոր կը տպեն: Գործիքը կրնայ միաժամանակ գունաւոր չորս էջ տպել: 1990 Սեպտեմբերէն ի վեր արդ հրապարակ հանուած են նոր տպիչները, 60 հազար օրինակ ծախուած է անոնցմէ. ձեռնարկութիւնը կը յուսայ լայն հրապարակ գտնել ճափոնի մէջ ուր նոր տպիչը կը ծախուի մէկ միլիոն ֆրանքի:

***

ԱԼՔՈԼԱՉԱՓԸ ՀԱՆՐԱՄԱՏԱՉԵԼԻ

Վերջերս Նիւ-Եորքի մէջ ծառայութեան դրուած են ալքոլաչափեր, առաջքն առնելու համար ինքնաշարժի արկածներու որոնց պատճառ կ'ըլլան ալքոլին հետ մտերմութիւնը յառաջացուցած չարժավարները: Նոր ալքոլաչափերը կը վերլուծեն արտաշնչումին պարունակած ալքոլի քանակութիւնը: Շարժավարը պէտք է փչէ գործիքին մէկ մասին մէջ ու արդիւնքը կ'արձանագրուի հոն, արտօնուած սահմանին քով:

***

ՄԱՐԴԻԿ ԿԱՆ ՈՐՈՆՑ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՆՑԱՂԻ ՎԵՐԱՊՆԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ Է ՄՕՏԵՆԱԼ ԻՐԵՒ ՍՐՏԻ ՄԱՐԴԻԿ, ԻՐԵՒ ՀՈԳԵԿԱՆ ՊՏԻՊԻԱՅՈՎ ԱՊՐՈՂ ՄԱՐԴԻԿ: ՉԱՐԻՒԵ ՄԷԿՆ ԷՐ ԱՅԴ ՍՐՏԻ ԵՒ ՀՈԳԻԻ ՄԱՐԴՈՑՄԷ, ՈՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ ՋՈՒՐԸ Կ'ԻՆՅԱՅԻՆ ՊԻՒԱՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՆՔՆԵՐԸ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Ասոր ինկ պատճառով, դժուար է գլանել մտքի տրամաբանական կապ Չաւրիեւի գործունէութեան մէջ:

Հայոց երկրի անկախութիւնը - ահա այս մեծ սրտի դուրգուրանքի առարկան:

Իր կուսակցութեան ծրագիրը անիկա չատոնց մոռցած էր բարձին տակ:

Հետեւաբար իր հետ քաղաքական գործունեցողները իրեն մօտենալու առեն ունէին չափերու եւ տեսակէտներու առջեւ չէին պտնուեր:

Սխատեմատիկ մարդ չէր, կը սահմռկէր ամէն գործ եւ ամէն հեղ:

Ասոնք բոլորը արժանիքի պակասներ չեն, եթէ մեր ժողովուրդը ունենար այնքան չարմար մարդ, որքան գործը կը պահանջէր, եւ Չաւրիեւ կը մտնէր հոն, ուր իր պէտքը կար: Սրտի մարդոց համար խորթ է, անհարազատ է քաղաքական աշխարհը:

Չաւրիեւ այն անձնաւորութիւնն էր, որուն առջեւ կարելի չէր չխոնարհիլ եւ որուն կարելի չէր չքննադատել: Կարինէն Սարիղամիշ եկած էր գնդապետ Թորգոմ: Գնդապետ Թորգոմ ծանօթ է պատմահային: Անիկա պատերազմի սկիզբէն եղած էր ռուսական արեւմտեան ռազմաճակատը, իրրեւ ձիաւոր հարիւրեակներու հրամանատար, ստացած էր քաջութեան խաչեր: Զօրավար Կորնիլովի հակահարուածէն յետոյ՝ ան յաջողած էր անցնիլ Պետրոգրադ, բանակցութիւններ վարած էր դաշնակից գինուորական կցորդներու հետ հայ գինուորական լեգիոն մը կազմելու համար, ստանալով անոնց հաւանութիւնը՝ անցած էր Բաքու, Բաքուէն ալ Թիֆլիս:

Թորգոմ Թիֆլիսի մէջ իր չուրջ հաւաքեց Թրքահայ երիտասարդ ուժեր եւ աշխատեցաւ կազմակերպել լեգը, բայց խոչընդոտներ դտաւ Ռուսահայոց Ազգային Խորհուրդին կողմէ:

(Շար. 18)

Զօրավար Անդրանիկ

եւ իր պատերազմները

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՍԱՐՀՂԱՄԻՇԻ ՄԷՋ

Ես չեմ դիտեր մինչեւ հիմա, թէ կորպուսի հրամանատարութիւնը գինուորական ինչ միջոցներ ձեռք առաւ, բայց իրականութիւնը այն եղաւ եռքէն, որ այդ չրջանի Թուրքերը միացան թրքական կանոնաւոր բանակին: Պիթլիսի գծէն գինուորներ չէին ուզեր, միայն կը պահանջէին ուրիչ ճակատներու վրայ Թուրքերը պրաղած պահել եւ կը սպասէին հրահանգի՝ առաջ երթալու համար:

Անդրանիկ առայժմ չհրահանգեց յառաջանալու, մի գուցէ չատ հեռանային իրենց խարխափն եւ անհաւասար գիծ ստեղծէին՝ համեմատած միւս ճակատներու հետ:

- Պիթլիսի մեր գիծը կրնայ մեր բոլոր յոյսերը արգելափակել, կ'ըսէր Անդրանիկ, միայն կարիներ, մեր մէջքը կոտրուղը կարիննէ է:

Եւ կարինէն հոսանքը քակուած էր եւ ետ կու գար:

Գնդապետ Թորգոմ հասած էր Սարիղամիշ եւ լուր առնելով, որ Անդրանիկը ճամբայ եղած է Թիֆլիսէն՝ այնտեղ կը սպասէր անոր:

Մենք գտանք Թորգոմը այնտեղ ջղայնացած վիճակի մէջ:

ԴԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊՈԶԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԵՐԵՒԱԼ

Սարիղամիշ հասաւ նաեւ Հայաստանի դրաւուած վայրերու օգնական կոմիսար բժ. Յակոբ Չաւրիեւ, յայտնի կովկասահայ գործիչը, որուն ուսերուն վրայ կը ծանրանար, մեծ մասամբ, հայ կամաւորական չարժման պատասխանատուութիւնը:

Այս մեծ Հայը հիմա մեռած է Պետրոգրադի մէջ եւ արժէ քանի մը խօսք ըսել:

Բժիշկը յայտնի գործնականական էր, իր վարքով եւ վայելած չարգանքով եւ հեղինակութեամբ համահաւասար Քրիստափորի, Սիմոնի եւ Ռոստոմի՝ կուսակցութեան մէջ: Բժիշկը նաեւ այն անձնաւորութիւնն էր, որ չարգանք կը վայելէր իր կուսակցութենէն դուրս ամէն խաւի, դասակարգի եւ հոսանքի մէջ:

Բժիշկը մէկն էր այն մեծ հայրենասէրներէն, որոնց ծնունդ տուած է հայ ժողովուրդը իր վերջին յեղափոխութեան պատմութեան մէջ: Պատերազմի սկզբնաւորութենէն մինչեւ իր մահը ան չարաչար կերպով աշխատած է Հայոց դատին համար՝ փորձելով բոլոր կերպերը, բոլոր դուռները, բոլոր մտքերը, բոլոր փիլիսոփայութիւնները:

Ես չեմ տեսած մէկ ուրիչ Հայ, որ ունենար այնքան մտնկական հոգի, այնքան փափուկ սիրտ, որքան բժ. Յակոբ Չաւրիեւ:

Մարդիկ կան որոնց հասարակական եւ քաղաքական կենցաղի վերապնահատութեան պէտք է մօտենալ իրրեւ սրտի մարդիկ, իրրեւ հոգեկան պոէզիայով ապրող մարդիկ: Չաւրիեւ մէկն էր այդ սրտի եւ հոգիի մարդոցմէ, որուն առջեւ ջուրը կ'իյնային դիւանապետական մարդանքները, քաղաքական փիլիսոփայութիւնները:

Աւոր ինկ պատճառով, դժուար է գլանել մտքի տրամաբանական կապ Չաւրիեւի գործունէութեան մէջ:

Հայոց երկրի անկախութիւնը - ահա այս մեծ սրտի դուրգուրանքի առարկան:

Իր կուսակցութեան ծրագիրը անիկա չատոնց մոռցած էր բարձին տակ:

Հետեւաբար իր հետ քաղաքական գործունեցողները իրեն մօտենալու առեն ունէին չափերու եւ տեսակէտներու առջեւ չէին պտնուեր:

Սխատեմատիկ մարդ չէր, կը սահմռկէր ամէն գործ եւ ամէն հեղ:

Ասոնք բոլորը արժանիքի պակասներ չեն, եթէ մեր ժողովուրդը ունենար այնքան չարմար մարդ, որքան գործը կը պահանջէր, եւ Չաւրիեւ կը մտնէր հոն, ուր իր պէտքը կար: Սրտի մարդոց համար խորթ է, անհարազատ է քաղաքական աշխարհը:

Չաւրիեւ այն անձնաւորութիւնն էր, որուն առջեւ կարելի չէր չխոնարհիլ եւ որուն կարելի չէր չքննադատել: Կարինէն Սարիղամիշ եկած էր գնդապետ Թորգոմ: Գնդապետ Թորգոմ ծանօթ է պատմահային: Անիկա պատերազմի սկիզբէն եղած էր ռուսական արեւմտեան ռազմաճակատը, իրրեւ ձիաւոր հարիւրեակներու հրամանատար, ստացած էր քաջութեան խաչեր: Զօրավար Կորնիլովի հակահարուածէն յետոյ՝ ան յաջողած էր անցնիլ Պետրոգրադ, բանակցութիւններ վարած էր դաշնակից գինուորական կցորդներու հետ հայ գինուորական լեգիոն մը կազմելու համար, ստանալով անոնց հաւանութիւնը՝ անցած էր Բաքու, Բաքուէն ալ Թիֆլիս:

Թորգոմ Թիֆլիսի մէջ իր չուրջ հաւաքեց Թրքահայ երիտասարդ ուժեր եւ աշխատեցաւ կազմակերպել լեգը, բայց խոչընդոտներ դտաւ Ռուսահայոց Ազգային Խորհուրդին կողմէ:

(Շար. 18)

Տէր եւ Տիկին Մարկ· Նշանեան,
Ֆրէտերիք Նշանեան,
Միքայէլ Նշանեան,
Դանիէլ Նշանեան
և ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծմօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԱՐՍԵՂ ՆՇԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սիլվի Եփրեմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 7-ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 10, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

կիրակի, Յունուար 12, է· օր Ծնունդեան
ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի։
երկուշաբթի, Յունուար 13, Ը· օր Ծընունդեան։ Տօն աւուրանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանի տնօրինէը կը կատարուի։
Երեքշաբթի, Յունուար 14։ Տօն Ծնունդեան Սրբոյն Յովհաննու կարապետի։
Այսօր անուանակոչութեան տօնն է Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցւոյ։
ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ-ի հանգուցեալ անդամներուն համար։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

երկուշաբթի, Յունուար 13, *տօն է անուանակոչութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։*
Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին տնօրինէը կը կատարուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պէաբճեան, զաւակները ու թոռները ներկայիս կը յայտնեն իրենց խորին շնորհակալութիւնները՝ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Գերա Աբք· Նազարէթեանի, Լիոնի Շրջանի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկ· Զաքարեանի, Նարեկ Եպիսկ· Շաքարեանի, Ներսէհ եւ Ժիրայր Ծ· Վարդապետներուն, Մխիթար Վրդ·ին, Մեսրոպ Ա· Քհնյ·ին եւ Աբեթիս Քհնյ·ին, Եկեղեցւոյ պատասխանատուներուն, Կրթական հաստատութիւններուն, «Յառաջ» եւ «Կամք» օրաթերթերուն, «Աչխարհ» չարաթաթերթին, Ռատիօ ԱՅԲ-ին եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, նուիրատուութիւններով ու այլ միջոցներով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց որդւոյն, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ՊԶՄՔՃԵԱՆԻ

վաղահաս մահուան առթիւ։

U.G.A.B. - VIENNE

FÊTE DU NOUVEL AN
de l'école arménienne

de la Section de Vienne
de l'Association Culturelle
et de l'Union Générale Arménienne
de Bienfaisance de Vienne

Dimanche 12 Janvier à 13 heures

Salle du Centre Culturel
"*Khatchadour Abovian*"
1, Quai Pajot — Vienne

Le déjeuner sera suivi d'une partie artistique préparée avec le concours des enfants de «l'école du Mercredi et du Samedi».

Réservations auprès des membres du bureau :
Tél : 74. 85. 18. 05 ou 74. 85. 72. 34.

Participation au repas : Adultes 75 F.
Enfants 35 F.
(moins de 10 ans)

ԱԿՈՒՄԲ

La maison de l'U.G.A.B. est ouverte !

L'équipe de l'U.G.A.B.-Jeunes
vous propose

la projection de cassettes issues de la télé arménienne de Los Angeles.

Tous les samedis à partir de 19 heures.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

LA VIERGE DE MISERICORDE OU VIERGE AU MANTEAU

Dans l'Art Arménien

Գրեց՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Առանալու համար դիմել՝
Vatché IKNADIOSSIAN
Archimandrite
Eglise St. Thatéos
7, Campagne Périer
13015 MARSEILLE

Գինը՝ 20 Ֆր·։

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR : TOUS LES JEUDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation
PRIX PAR PERSONNE : 4 600 FFR
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit 2 300 FFR
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit 460 FFR
Frais de visa en supplément

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր եղբօր՝ կարպիս կարապետեանի մահուան Ե· տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Շահան Պիւրթէ 1000 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
- ՏՕՆԱԾԱՌ -

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի «Անի» մասնաճիւղը կը տօնէ իր աւանդական «Մանուկներու Օր»ը Կիրակի Յունուար 12, ժամը 15-ին՝

Salle des Fêtes, St. Martin d'Hères

սրահին մէջ։

Դպրոցի աշակերտները մասնակցութեամբ պատանեկան միութեան, պիտի ըստաբճանեն հանդիսականները իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։

Կաղանդ Պապան իր ներկայութեամբ պիտի ուրախացնէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր երախաները։

Ձոխ պիւֆէ։

SEJOUR
à
BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars
La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անկէնի Նարեկ Մխիթարեանը կը ծանուցանէ թէ հայածէս պատարագ մը կը մատուցանի՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՅ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 18-ին
Chapelle des Cours Notre-Dame

դպրոցին տեսչութեան հրաւէրով, ի նեղկայութեան աշակերտներու ծնողքներուն։
Կը մասնակցի Խմբի Տարօն երգչախումբը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արչալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը անդամական ժողովով կը գումարէ Շաբաթ, Յունուար 11, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17 Rue Pic

LA CELLE SAINT-CLOUD
CINEMA DU THEATRE
8 E, avenue Charles de Gaulle (Mairie)
Tél. : 39. 18. 59. 23

AVANT - PREMIERE
Mardi 14 Janvier à 20 h 45

588 RUE PARADIS

MAYRIG — 2ème partie
d'Henri Verneuil
avec *Richard Berry, Claudia Cardinale, Omar Sharif, Nathalie Roussel*

Après Mayrig, l'histoire des années difficiles et les petits bonheurs de la famille Zakarian, voici vingt ans plus tard ce que sont devenus les héros de cette attachante histoire.
Les parents ont bien vieilli. Leur fils a «réussi»: il est devenu un auteur à succès. Peu à peu il s'est détaché de ses origines...

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը Կիրակի, Փետրուար 9-ին, Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ի ՈՒԵՍՏ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30
LEVON CHILINGIRIAN — ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE
l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JÉRANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER
Photographies de ARA GULER

Vernissage / Cocktail

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»
300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրագնուա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.708 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.708

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ք. ՔՈՔՍԻ ՀԵՏ

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ ԱՌԱՋԱՄԵԱՅ ԱՊԱՍՏԱՆ Կ'ՈՒԶԷ

Յունուար 9-ին, Ամմէնփրէս հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տար նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի վերջին տեսակցութիւններուն մասին:

Յունուար 9-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ միջազգային դրամական Ֆոնտի պատուիրակութիւնը որ երկու շաբթուան այցելութեամբ մը պիտի ուսումնասիրէ տնտեսական վիճակը, նախատեսուող օգնութեան կարելի ձեւերը, որպէսզի Ֆոնտի վարչութեան համապատասխան առաջարկները ներկայացնէ:

***

Նախորդ օրը ան ընդունած էր պառնուհի Ք. Քոքը որ նոր վերադարձած էր Ղարաբաղէն: Պառնուհին բաւ թէ 10 շաբաթ առաջուան համեմատ վիճակը շատ աւելի աւը է. հարցին միջազգայնացումին համար իր կատարած աշխատանքին մասին տեղեկութիւն տալէ ետք յայտնեց թէ յառաջիկային հաւանարար մեծցուի օժանդակութեան ծաւալը:

Լ. Տէր-Պետրոսեան չեչտեց թէ այսօր երբ տեղականէն չրջանակային վերածուելու վտանգ կայ Ղարաբաղի կնճիռին համար, անհրաժեշտ է ներքին զօրքին մեկնումէն ետք կացութիւնը կայուն պահել այլ ուժերու միջոցով: Անոնք կրնան ըլլալ միջհանրապետական զօրքեր կամ ՄԱԿ-ի կապոյտ սաղաւարտաւորները: Նշեցաւ որ անհրաժեշտ է որ Ղարաբաղի ժողովուրդին պայքարը միջազգային հանրութեան կողմէ ճանչցուի որպէս ազգային ազատագրական պայքար, զոյատեւելու իրաւունքի կռիւ: Հայաստանի նախագահը խոր գոհունակութիւն յայտնեց Տիկին Քոքսի հետեւողական գործունէութեան համար, չեչտելով որ հիմնապէս անոր եւ է. Պոնէըի ջանքերուն չնորհիւ յաջողեցաւ Ղարաբաղի հարցին միջազգայնացումը:

Արցախի մասին աւելցնենք որ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը Նախարարներու Խորհուրդին նախագահ նշանակեց տնտեսագէտ Օլեկ Եսայեանը որ նախկին մարզին գործադիր կոմիտէի փոխնախագահն էր:

***

Ինչ կը վերաբերի Գամսախուրդիայի, ըստ Յունուար 10-ին առած մեր տեղեկութեանց, ան դրաւոր դիմում մը ներկայացուցած է նախորդ օրը Հայաստանի իշխանութեանց, խնդրելով՝ «քաղաքական ժամանակաւոր ապաստան» իրեն եւ ընկերացողներուն համար: Գամսախուրդիա եւ ընտանիքը կրնան Հայաստան մնալ, բայց, ընկերացողներու պարագան տարբեր է: Մէկ փոքր մասը, միայն, վրաստան վերադարձած է:

Թիֆլիսի մէջ, նախկին վարչապետը, որ ներկայիս ալ առժամեայ կառավարութեան պետն է, յայտարարած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին որ Զվիադ Գամսախուրդիա սքիզոֆրէնիէ կը տառապի երկար տաեն է: Յայտնած է նաեւ թէ մըտայիս այդ խանգարումը հաստատող բժշկական տեղեկագիրներ զոյութիւն ունին: Այս մասին անցեալին ալ խօսուած է, բայց, այժմ, պարզ է որ ճիշդ յարմար պահն է նման վկայութիւններու յայտնութեան համար, եթէ նոյնիսկ համայնավար վարչակարգի օրով յիմարութեան ախտաճանաչումները խնդրոյ առարկայ կրնան ըլլալ: Սիկուա ըսած է նաեւ, որ նոր ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Ապրիլ 20-էն 30ի ընթացքին, ճշդելով.- «Օրէնսդրական ընտրութիւններ են, ոչ՝ նախագահական, որովհետեւ կը յամառինք հաւատալու որ Վրաստան նախագահի պէտք չունի»:

Գամսախուրդիայի կողմնակիցները դեռ բոլորովին անձնատուր չեն եղած, բայց, այս անգամ ցոյցը միջազգերու առիթ չէ տուած: Սիկուա ապահովութիւն ալ տուած է որ առժամեայ կառավարութիւնը տէրն է կացութեան, որպէս փաստ ալ յայտնելով թէ օդակայանը վերաբացուած է եւ երկաթուղային երթեւեկն ալ վերսկսած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԻՆ մէջ ադրբեջանական զբօսանաւի մը մէջ պայթում մը եղած է եւ ըստ Էնթէրֆաքս 21 մեռեալ կայ եւ 40 վիրաւոր: Զանազան ահաբեկչական արարքի մը հաւանականութիւնը: Ըստ Յունուար 10-ի թուրք մամուլին Հայերու կը վերագրուի այս ոճրագործը:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻԻՍ, ինչպէս կը սպասուէր, Ընկերվարական կուսակցութեան ա. քարտուղար ընտրուեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ (11 ձեռնպահութիւն, ի չարս որոնց՝ Շըվէնըման) երանելի մըթնոլորտի մը մէջ, զոր սակայն մէկը սպէս ընորոշած է.- «Երեք ամիս, գլուխ պիտի համբուրենք բերնէ բերան, յետոյ, կը տեսնենք»: Արդարեւ կուսակցութեան «փիղ»երուն գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնար մոռցնել տալ Ռէնի համագումարը եւ առայժմ երեւոյթները փրկուած են: Լ. Ֆապիւս ամէնուն հետ հաշտուած է.- «Բոլորին առաջին քարտուղարը պիտի ըլլամ: Հաճոյքով, սորվեցայ կրկին խօսիլ Ժոսփէնի հետ, որու հետ բախումներ ունեցած էի: Սորվեցայ աւելի լաւ ճանչնալ Միշէլ Ռոքարը, որու դէմ պատահած էր որ անցեալին պայքարիմ: Կ'ուզեմ նորէն ըսել իրեն փիէր Մօռուայի մտածուած արտայայտութիւնը կրկնելով թէ որքան գալիք մեծ ընտրութիւններուն համար, մեր յոյսերը կը մարմնաւորէ եւ կրնայ հաշուել պարկեշտութեանս վրայ»: Մնացեալը ապագան ցոյց պիտի տայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ԵՒ ԿԻԵԻԻ յարաբերութիւնները չեն բարելաւուիր միշտ Սեւ ծովու նաւատորմին պատճառաւ: Ելցին կը պնդէ «ծովուժը ռուսական է եւ ռուսական պիտի մնայ» ինչ որ ճիշդ հակառակն է Ուկրանիոյ նախագահ՝ Կրաւչուկի տեսակէտներուն, թէեւ ամերիկացի խորհրդարանականներու առջեւ ընդունած է թէ ծովուժը Անկախ Պետութեանց Համագործակցութեան կը պատկանի, գոնէ մինչեւ 1992 Յուլիս, միշտ պահանջելով ընդհ. հակակշիռը երբ նաւերը հիւլէական զէնք չեն կրեր եւ կը խարբսխեն Ղրիմ, որ ամբողջական մաս կը կազմէ Ուկրանիոյ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ, ելցին բաւական դժուարութիւններու կը բախի բացատրելու համար որ զիներուն ազատ ձգուիլը վերջին կարելիութիւնն էր տնտեսութիւնը վերականգնելու համար: Դժգոհութիւնը կը ծաւալի եւ ռուս Խորհրդարանը « դործադրութեան խումբ » մը ստեղծած է, տեսակ մը «տաղնապի սպասկոյս», որ չատ սեւ հաշուեկիռ մը ներկայացուցած է զիներու այս «ազատագրման» տուած արդիւնքին մասին: «Հանրապետութեանց միջեւ տնտեսական պատերազմ մը ծայր տուած է, որու հետեւանքները չատ ծանր պիտի ըլլան, եթէ առաջքը չառնենք» յայտարարած է Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետը՝ Սոբչակ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱ՞Յ ԹԷ ՉԿԱՅ

«Միլլիյէթ» օրաթերթը (Յունուար 10) կը չարունակէ արծարծել Պոլիսէն հայ վաքըֆի մը կողմէ «ԱՍԱԼԱ»յին ղրկուած դրամարներուն հարցը: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, դրամարները փոխանցուած են «Պանքօ տի Սոսիէթէ»ի Փարիզի մասնաճիւղին ուրկէ իբրեւ թէ յիշեալ կազմակերպութեան մէկ անդամը զանձած է զանոնք: Հետաքննութիւնը կատարող պաշտօնատարներէն մէկը ըսած է թէ դրամատան փոխանցուած դրամարներուն արձանագրութեան կտրօնները ճշդուած են ու ամբողջանալէ ետք թղթածրարը պիտի ղրկուի արտաքին ու այլ Նախարարութիւններու:

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ը «Կարճ լուրեր»ու սիւնակին մէջ անուղղակի հերքում մը կը հրատարակէ այս մասին. կ'ըսուի որ ապօրինութիւններէ պատասխանատու Թուրք պետական նախարարը հերքած է նման թղթածրարի մը գոյութիւնը: Ան յայտնած է նաեւ թէ այս մասին իբրեն վերագրուած արտայայտութիւնները իրեն չեն պատկանիր:

***

Յունուար 10-ի թրքական օրաթերթերը կ'անդրադառնան Հայաստանի արտաքին նախարար Ր. Յովհաննէսեանի Միացեալ-Նահանգներ կատարած այցելութեան. յատկապէս կանդ կ'առնուի հայ-թուրք յարաբերութիւններու առընչուող անոր արտայայտութիւններուն վրայ: Կը չեչտուի որ հայ նախարարը «առանց անցեալը մոռնալու Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւն հաստատել»ու տեսակէտը պաշտպանած է: Ր. Յովհաննէսեան Ուաչինկթընի մէջ պատասխանելով թուրք լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ Հայաստան կը յուսայ որ Թուրքիա չինիչ դեր պիտի կատարէ Ղարաբաղի հարցին մէջ, Ադրբեջանի զինեալ բաղումէն զգուշանալու եւ բանակցութեան սեղանին վերադառնալուն առընչութեամբ:

ՊՈԼԻՍ

ՀՐԴԵՀ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՑՈՑ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԽԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 30-ին, առաւօտեան մօտ չարաղէտ հրդեհ մը հրոյ ճարակ ըրած է հայ կաթողիկէ համայնքի Սագըզաղաճի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ կից գործի խանը, ուր բազմաթիւ խանութներ եւ գործատուներ կային: Հրդեհը ծագած է առաւօտեան դէմ եւ հրչէջները երկար աշխատած են կարենալ հակակշռելու համար հրդեհը:

Բարեբախտաբար փրկուած են Մայր Եկեղեցին եւ կաթողիկէ Պատրիարքարանը, ինչպէս հաստատած է կաթողիկէ Հայոց վիճակաւորը՝ Յովհ. Արք. Զոլաքեան ի պատասխան «Մարմարա»ի խմբագրութեան հարցումին: Դժբախտաբար, սակայն, ամբողջովին փճացած են երկու գործի խանները, որոնք Եկեղեցիին կը պատկանէին:

ԵՐԵՒԱՆ
ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9)

ՁԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկու օր երեւան էր Զինաստանէն առեւտրատնտեսական պատուիրակութիւն մը: Կնքուեցաւ երկու երկիրներու միջեւ առեւտրատնտեսական պայմանագիր մը, նաեւ առեւտրական - տնտեսական ներկայացուցիչներ փոխանակելու որոշում արձանագրուեցաւ: Պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նախարար Հ. Բագրատեանի կողմէ:

***

ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՀԱՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Աբխազիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ դարձաւ հայ համայնքի ներկայացուցիչը, հայկ. «Կռունկ» մշակութային ընկերութեան անդամ բժիշկ Ալպէռ Թոփալեան:

***

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁՈՎ

Հայ եւ ազերի մտաւորական ներկայացուցիչներ դիմում յղած են հայ եւ ազերի ժողովուրդներուն, երկու կառավարութիւններուն, միջազգային հանրային կարծիքին: Դիմումին մէջ կ'ըսուի. «այսօր մեղաւորներ եւ անմեղներ չփնտրենք, ձգելով ատիկա պատմութեան ու սերունդներուն: Պատերազմը մեր ժողովուրդները հասցուց աղէտի եզրին: Ակներեւ է որ մենք բանակցութիւններէ զատ ելք չունինք: Իրադրութիւնը Հայաստանի ու Ադրբեջանի մտաւորականները կը պարտադրէ դառնալ մեր ժողովուրդներուն ցաւի արտայայտիչը, փնտրելով հաշտութեան ուղիներ»:

Դիմումը ստորագրած են Հ. Մաթեւոսեան, Ազրամ Այսիոյի, Վարդգէս Պետրոսեան, Սապիր Ռուստամխանլի եւ ուրիշներ:

«ԱՄԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԱՐԺԱՆԻ Է ԻՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ»

«Երեկոյեան Երեւան»ի Դեկ. 30-ի թիւին մէջ հետաքրքրական ու բաւական լեցուն միջուկով հարցազրոյց մը կատարած է «Արմէնփրէս»ի Թղթակից Յասմիկ Աչառեանի, Հայաստանի մշակոյթի նոր նախարար Յակոբ Մովսէսի հետ: «Գարուն» ամսաթերթի ընթերցողներուն ծանօթ այս դէմքը երիտասարդ բանաստեղծներու առաջին անուններէն է. յայտնի են նաեւ գերմանական գրականութենէն կատարած թարգմանութիւնները որոնք պարբերաբար լոյս տեսած են ու կը տեսնեն նոյն ամսագրին մէջ որուն պատասխանատու քարտուղարի պաշտօնը կը վարէ Յակոբ Մովսէս:

Հարցազրոյցին տուած իր պատասխաններով որոնցմէ յամառօրէն կը բացակային լոզունգային ու պարագայական ընկալելի տարազները, ան կը հանդիսանայ այս բնագաւառին համար գրեթէ աւանդական կաղապարներէն բաւական տարբեր անճնաւորութիւն մը. «մշակոյթ», «արուեստ» ու նման այնքա՛ն ձեւախեղուած եզրերու յստակ տարազումին տէր մնացած արուեստագէտն է ան որուն յանձնուած է գրեթէ ամբողջովին ճախճախուտին խրած այս մարզին վերակենդանացումը: Ու հայաստանեան մշակոյթին նաեւ ճախճախուտէն վրկելէ ետք, նոր նախարարը պէտք է մաքրէ անոր եօթը տասնամեակի ամլացնող ժանդը ու գեղը ուղղէ վերջապէս դէպի ճիշդ թիրախը:

Յ. Մովսէս անդրադառնալով մշակոյթի ներկայի ճգնաժամուն, անոր ընդհանրական բնոյթը կը բացատրէ այն գործընթացով որ մշակոյթը քաղաքակրթութեան կը վերածէ. իսկ Հայաստանի պարագային «մշակոյթի անկումը ոչ թէ պատմական երեւոյթ է կամ բաղաքակրթութեան արդիւնք, այլ քարոյահոգեբանական որոշակի անկման հետեւանք»: *Այս անկումը, ան դիտել կու տայ թէ կրնայ ներկայի բարդ իրավիճակին մէջ նոյնիսկ մահացու ըլլալ մեզի համար երբ կը պատրաստուինք ապրիլ ազատ չուկայական չրջանը:* Յ. Մովսէսի համար այնքան սերտ է մշակոյթ-կեանք կապը որ կ'ըսէ. «թերեւս կարելի լիներ պնդել որ սկսուող "հայկ. կապիտալիզմ"ը լինելու է այն, ինչ է հայ մշակոյթը»: «Մշակոյթ»ը *սահմանելով որպէս արժէքներու աստիճանակարգութիւն ստեղծող ապրակ, ան մշակոյթին կարուած ըլլալու երեւոյթով կը բացատրէ նոյնիսկ դարաւկիզբի մեր դժբախտութիւնը.* «եթէ դարասկիզբին մշակոյթի պակասը մեզ տարաբաղդ դիմադրութեան (բանգի անմրշակ, այսինքն՝ հոգեւոր աստիճանակարգութեան գերագոյն արժէքներից զուրկ մարդը վախենում է մահից, ուրեմն՝ կրուելուց), ապա այն մեզ այսօր կարող է տանել բառսպին "կապիտալիզմ"ի»:

Մշակոյթին տրուած կարեւորութեան լաւագոյն արտայայտութիւնն է հետեւեալը. «Առանց մշակոյթի պատմութիւնը դէպքերի մեքենայական յաջորդականութիւն է: ...Իւրաքանչիւր ժողովուրդ արժանի է իր մշակոյթին եւ հակառակը: Այսօր, կորցնելով մշակոյթը, մենք կը կորցնենք մեր աստիճանակարգը, մեր տեսակը: Կը դառնանք արհեստեան գիրգ ու հեզգ մի ժողովուրդ դրը սիրում է հեշտանքներ ու կրքեր»: *Մշակոյթի նախարարին այս վախը արդէն իրականութիւն դարձածի վախը կը ներշնչէ յաճախ, երբ մարդ կը մտածէ թրքաբարոյ ոճաւորումով «հայկական» նորելուկ երգերու, արուեստէն բոլորովին տարբեր մտահոգութիւնով պատրաստուած տեսերիզներու, միայն ամերիկեան կանաչ տոլարներու գէրներուն նեցուկով առպարէզ լքած ու «բանաստեղծութիւն» պիտակին արժանացած տխմարաբանութիւններու ընծայուած մեծ ընդունելութեան մասին...:* Յ. Մովսէսի «բարոյահոգեբանական որոշակի անկում» կոչածը կրնա՞յ աւելի յստակ ցուցանիչ ունենալ արդարեւ, քան այս բոլորը ու անոնց պարարտ հող որ*բամասղող զգուելի մտայնութիւնը որ կը փորձէ վերապրիլ մեր նոր օրերուն եւս:* «Ահա թէ ինչու, - *ինչպէս կ'ըսէ արդարօրէն մշակոյթի նոր նախարարը,* - յատկապէս այսօր մշակոյթին պետական ու հասարակական լրջագոյն ուշադրութիւն է հարկաւոր»:

Որպէս Սփիւռքահայ, հետաքրքրական է յատկապէս Յ. Մովսէսի այն արտայայտութիւնը որ կը վերաբերի Սփիւռքին: Ան *որպէս արուեստի ազատ զարգացման նպաստելու ըմբռնում, կը ձգտիլ հետեւեալը.* «պէտք է դիմել արտասահմանեան Սփիւռքի եւ մեր փոքրաթիւ գաղութների, ոմանք երեք-չորս ամսուայ ընթացքում կը կարողանան ուսումնասիրել եւ Հայաստանին առաջարկել Մշակոյթի նախարարութեան այնպիսի մի մոտէլ որը կը համապատասխանի ներկայ իրավիճակի եւ ժամանակաշրջանի պահանջներին»: *Սփիւռքը «վտարանդի», կամ իր քսակին հզորութեան համեմատութեամբ՝ «Հայաստանի փաթրոնները» նկատող մտայնութիւններուն քով, գրեթէ առաջին անգամ ներկայ ենք այնքան փափաքելի արժեւորումի մը. արժեւորում, որ Սփիւռքի Հայր ոչ որպէս Հայաստանի իշխանութեան պատրաստած «տաք ապուր»ին պաղ ջուր խառնող, ոչ ալ որպէս տրամադրելի քսակ նկատի կ'առնէ:*

*Յասմիկ Աչառեան յաջողած է այժմէականէն չչեղիլ, զեղչելով աւելորդ չատախօսութեան տուն տուող աւելորդ հարցումներ. ան կ'ուզէ պիտնալ թէ երբ ընդգծուած անհատականութիւններու խիստ պակաս զգալի է նաեւ մշակոյթի բնագաւառին մէջ, ժամանակը չէ՞ ջնջելու կարգ մը փուճ կոչումներ, ինչպէս «մխութեան, հանրապետութեան, ժողովրդական կամ վաստակաւոր արտիստ»ի կոչումները որոնք տասնամեակներով մշակութայինէն բոլորովին տարբեր «արժէք»ներով յատուկ «չուկայ» մը ստեղծեցին: Այդ ջնջումին ամբողջովին համակարծիք է նախարարը. այդ կոչումները «ստեղծուել են ստեղծագործական խմբերի եւ անհատների վրայ պետական կարգադրութիւններ իջեցնելու համար: Եւ ահա պետութիւնն սկսել է պիտակաւորել իր արուեստագէտներին՝ շշերի վրայ պիտակներ են խփտել, իսկ թէ շշի ներսում ինչ է եղել, կարեւոր չէ». Կարգալէ եւք վերջապէս ա՛յս աչխարհէն հնչող սա խօսքերը, կարելի չէ արդահատանքով չյիչել «պիտակաւորուած» այն բազմաթիւ «շշերը» որոնք դեռ երէկ այնքան հպարտ էին իրենց այդ հանդամանքով եւ այսօր ալ թերեւս կ'ողբան Յ. Մովսէսի կեցուածքով վչրուած անցեալի իրենց «մեծութեան» բեկորներուն վրայ...: Անոնք ձգած իրենց սուգին հետ դլուխ-դլխի, նախարարը կը նչէ նոր ուղին. «արուեստի զարգացման միակ ճանապարհը ազատ յարաբերութիւններն են. միայն դրանց պայմաններում արուեստը կարող է դադարել սոսկ հացի միջոց լինելուց եւ իր մէջ առնել նրանց, ովքեր իրենց ժողովրդի ցեղային գենետիկական ներկայացուցիչներն են»:

Պատասխանելով յաջորդ հարցումին, ան կ'անդրադառնայ - երաժչտութեան մարզին մէջ -, «դէպի մեր ականջները վերադարձ»ի երեւոյթին, որ առ այժմ կը նկատէ «սիրողական եւ ոչ պրոֆեսիոնալ»:

«"Ազգային արժէքներ" մէջտեղ հանելու թոհուբոհն այսօր իր հետ այնպիսի տիպմ է բերում, որն ընդհանուր ոչինչ չունի մեր մշակոյթի հետ»: *Ու որպէսզի կարելի ըլլայ պատուար կանգնիլ այդ «տիպմ»ին, նախարարը հարկաւոր կը նկատէ «Կոմիտաս» երաժչտանոցին մէջ յատուկ ամպիոն հաստատել. այդ ամպիոնը ուսումնասիրութիւններով, «Ֆոլքլոր» կամ «ժողովրդական» կասկածելի բնորոչումներով յայտնուող «արեւելեան տաշտուշներից» պիտի մաքրագործէ հայկական արուեստը. պիտի հիմնուի «մեղեդայնութեան եւ ներդաշնակութեան այն ինքնատիպ համակարգի, որի արդիւնք են եւ ժողովրդական երգը, եւ փոլքլորը, եւ Կոմիտասի "Պատարագ"ը»:*

*Յ. Մովսէս կ'արտայայտուի նաեւ երիտասարդ արուեստագէտներու մասին. այդ տարրն ալ իր լիակատար տեղն ու արժէքը չէ գտած խորհրդային աչխարհին մէջ. մինչ «աշխարհում արուեստի ամենայանդուգն, ամենախիզախ եւ երբեմն նոր ուղիներ բացող շատ գործեր ստեղծուել եւ կարող էին ստեղծուել միայն երիտասարդ տարիքում», խորհ. իրականութիւնը այդ ուժը հեռու պահած է ամէն դործունէութենէ մինչեւ որ ապագայը տար իր «յուսալիութեան ու հաւատարմութեան»: Կայ անչուշտ նաեւ աւազրունդը որ «անտեսեց սերնդափոխութեան ոսկէ կանոնը»: Յ. Մովսէս կը մէջբերէ հոս Նիցչէի հետեւեալ խօսքը.. «ամէն ապոնիճ որոնիճ փառքի կը տենչան, պէտք է յարմար պահուն հրաժեշտ տան պատիւներու եւ տիրացած ըլլան ճիշդ ժամանակին հեռանալու դժուարին արուեստին»: Նախագահական, վարչական աթոռներու վրայ բազմած չատ աւագներ իրենց աթոռին վրայ դամեր ու անոր թիկնոցէն բռնած փուչեր պիտի զգան կարդալով իրենց մենաչնորհներուն նետուած սա բարերար ձեռնոցը...:

Գալով յատաջիկայի ծրագիրներու, նոր նախարարը այսօրուընէ չատ քան չունի ըսելիք. կը զոհանայ մատնանչելով երկու հիմնական մեկնակէտ. «ազատութիւն տալ մշակոյթի կեանքին, ապա՝ շեշտը դնել արուեստի "արտահանման" եւ "ներմուծման" բաղաքականութեան վրայ»:

Զանազան մարզերու սպասումներէն, երբեմն յուսաբեկումներէն եւք, յուսադրումի նոր էջ մը կը բացուի մշակոյթի նախարարին կեցուածքով ու մտայնութեամբ. պիտի յաջողի՞ ան մաքրագործել «տիպմ»ը, երկուան «չիչ»երուն փչուրները, աւազներուն սորվեցնել կամ պարտադրել «սերնդափոխութեան ոսկէ կանոնը» ու վերջապէս ազատագրել մեր մշակոյթը. չէ՞ որ այնքան կը սիրենք հպարտանալ «մշակութասէր ժողովուրդ»ի ինքնակոչ մեր յատկանիչով, անտեսելով «ամէն ժողովուրդ արժանի է իր մշակոյթին» բանաձեւը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԻՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԸ ՎԻԷՆՆԱՅՈՒՄ

Դեկտեմբերի 7-ին Երեւանում կայացած երկրաչարժի զոհերի յիչատակին նուիրուած համերգից անմիջապէս յետոյ Հայաստանի սինֆոնիկ նուագախումբը մեկնեց Վիէննա: Երկու տարուայ ընթացքում սա նուագախումբի երրորդ այցելութիւնն է Աւստրիա: Այս անգամ նուագախումբը հրաւէր էր ստացել «ՕՐՓ» հեռուստատեսութիւնից, մասնակցելու Ս. Ծնունդին նուիրուած երկու ղլխաւոր տօնական հեռուստահաղորդումներին: Երբ նուագախումբը Վիէննա հասաւ, ամբողջ քաղաքում արդէն փակցուած էին Դեկտեմբերի 19-ին կայանալիք առաջին՝ «Լուսախաւարի մէջ» հաղորդման ազդարները:

Հեռուստատեսութեան տաղաւարներից մէկը հսկայ համերգասրահ էր դարձել: Տօնական ծրագրին մասնակցում էին տարբեր երկրներից հրաւիրուած արուեստագէտներ եւ երաժչտախմբեր: Հաղորդման մասնակիցներին եւ հեռուստադիտողներին իրենց չնորհաւորանքի եւ բարեմաղթանքի խօսքը յղեցին Փիթէր Ուստինովը, Հարրի Պելաֆոնթը, Ռաֆաէլլա Քառան, Գրաուս Մարիա Պրանտաուէրը, Օտէյ Հերպըրնը: Աւստրիական հեռուստատեսութեան ղեկավարների որոչմամբ հաղորդումը սկսուեց Հայաստանի սինֆոնիկ նուագախումբի եւ յայտով: Հաղորդումը վարող Փիթէր Ռաբը չնորհակալութիւն յայտնեց ղեկավար ձգնաւորեանին եւ նուագախումբին, որ արձագանգել են իրենց հրաւէրին եւ մասնակցում են տօնական ծրագրին: Այնուհետեւ ասաց, թէ իրենք չատ լաւ տեղեակ են մեր երկրում տեղի ունեցող փոփոխութիւններին, ծանր կացութեանը: Ի պատասխան Լորիս Ձգնաւորեանը ասաց, թէ մեր ժողովուրդը երբեք չի մոռանայ երկրաչարժից յետոյ Աւստրիացիների ցուցաբերած օգնութիւնը: Նա ասաց նաեւ, որ մեր ժողովուրդը չորս հազար տարուայ պատմութիւն ունի եւ իր դոյութեան ընթացքում չատ փորձութիւնների է ենթարկուել եւ չատ դժուարութիւններ յաղթահարել: Ուրեմն, վրատահ ենք, որ սիրոյ, յոյսի, հաւատի եւ համբերութեան չնորհիւ կը յաղթահարենք նաեւ այս դժուարութիւնները:

Հաղորդման ընթացքում մեր նուագախմբի կատարմամբ հնչեցին նաեւ Մաչառրեանի մի քանի ստեղծագործութիւններ: Եւ Օրօրոցայինի ներքագոյն հնչիւնների տակ էր, որ զահլիճ բերուեց Քրիստոսի ծննդավայրից բերուած կրակը, որը ձեռք ձեռք անցնելով, իր լոյսը սփռեց ամէնուր: Եւ այս փորհրդաւոր լռութեան մէջ յանկարծ սկսեց մեղմօրէն հնչել Հայոց «Հայր Մեր»ի հոգեզմայլ մեղեդին եւ ծրագրի հարիւրաւոր մասնակիցներ ու հանդիսականներ յուզմունքով ոտքի կանգնեցին:

«Հայր մեր»ը այնքան էր դուր եկել Աւստրիացիներին, որ նրանցից չատերը զանգահարել էին հեռուստակենտրոն եւ խնդրել, որ Հայաստանի նուագախումբը այդ ստեղծագործութիւնը կատարի նաեւ Դեկտեմբերի 24-ի տօնական ծրագրի ժամանակ: Եւ հեռուստատեսութեան ղեկավարները որոչեցին, որ առաւօտեան ժամը 8-ից մինչեւ 22-ը տեւող հաղորդումը, որի ընթացքում նուագախումբը կատարելու էր 9 ստեղծագործութիւն, նոյնպէս աւարտուի «Հայր Մեր»ով եւ խրնդրեցին ղեկավար Ձգնաւորեանին երաժիչտներից մի փոքրիկ երգչախումբ կազմել, որպէսզի «Հայր Մեր»ից յետոյ՝ Աստուածածին Հանրայայտ երգչուհի՝ Սոնա Ղազարեանի հետ հայերէնով կատարեն Աւստրիացիների սիրելի «Սուրբ գիչեր» երգը:

Այս տօնական ծրագրի ժամանակ ցուցադրուեց նաեւ մի հատուած կինոռեժիսոր Լեւոն Մկրտչեանի «Ուխտագնացութիւն» փիլմից եւ հաղորդավարը մանրամասն տեղեկութիւններ տուեց դպրի կամայրի Լորիս Ձգնաւորեանի կատարած ուխտագնացութեան մասին: Այդ օրը ղեկավարին եւ նուագախումբին ողջունելու եկան Աւստրիայի հոգեւոր առաջնորդ կարդինալ Կիւնն, Վիէննայի քաղաքապետ Ցելըը, «Քուրիէր» թերթի գլխաւոր խմբագիր Վուլֆը եւ ուրիչներ:

- Հայաստանի սինֆոնիկը արդէն երկրորդ տարին է, որ մասնակցում է մեր տօնական ծրագրին, - ասաց «ՕՐՓ» հեռուստատեսութեան փոխնախագահ Էրնստ Մարպոն: Մեզ հետաքրքրում է նուագախմբի կատարողական բարձր մակարդակը, իսկ Աւստրիացիների ցուցաբերած հետաքրքրութիւնն ապացոյցն է այն բանի, որ նուագախումբը կարողացել է նուաճել նրանց սրտերը: Սինֆոնիկ նուագախմբի չնորհիւ մենք աւելի լաւ ճանաչեցինք հայ ժողովրդին եւ չատ սիրեցինք նրան:

Մինչեւ այս տօնական ծրագիրը, Դեկտեմբերի 23-ին հեռուստատեսութեան առաջին ծրագրով ցուցադրուեց աւստրիացի կինոռեժիսորների նկարահանած «Եղբայրը օղնում է եղբօրը» լիամետրաժ վաւերագրական ֆիլմը: Հեղինակները որպէս ֆիլմի կարմիր դիծ ընտրելով սինֆոնիկի եւ նրա ղեկավարի աչխատանքը, անդրադարձել էին նաեւ Հայոց պատմութեանը, մշակոյթին եւ այսօրուայ Հայաստանի քաղաքական կացութեանը: Ֆիլմում խօսք ասացին նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

Իսկ Դեկտեմբերի 25-ին Հայաստանի սինֆոնիկ նուագախմբի կատարմամբ նուագուեցան աւստրիացի երգահան Փոլոնէզի երկու նոր ստեղծագործութիւնները, հեղինակի նուագակցութեամբ: Այնպէս որ, ինչպէս ասաց Էրնստ Մարպոն, մօտ մէկ չարաթ աւստրիական հեռուստատեսութեան ծրագիրը լի էր Հայաստանով, հայկական չնչով եւ հայ երաժիչտների կատարումներով:

ՀՐԱԶՈՒՀԻ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻՆ

Անցեալ Հինգշաբթի, Յունուար 2-ին, առաւօտ կանուխ, հակառակ ցուրտ օդին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին լեցուն էր սգակիրներով, որոնք եկած էին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու փարիզահայ գաղութի արժէքաւոր գաւակներէն մէկուն՝ Յարութիւն Պզաքճեանին:

Յուղարկաւորութեան կը նախագահէր Հայրապետական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նազլուճեան իր շուրջ ունենալով չրջանի հոգեւարական դասը, ինչպէս նաեւ զբաղադ զասի անդամները: Արարողութեան աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակը արտասուչ բառերով մխիթարական խօսքեր ըսաւ հանդուցեալի պարագաներուն, չեշտելով թէ իրենց վշտի ծանրութեան վրայ չմնան, այլ առաւելաբար ապաւինին քրիստոնէական հաւատքին:

Ապա յաջորդաբար բարեկամական խօսքերով հանդէս եկան Լիոնէն Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան եւ Ռաամիօ Այրի դեկավար՝ Յակոբ Պալեան:

Ջափաղանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ Յարութիւն Պզաքճեան այր մըն էր «արդար եւ բարեգործ»: Մէկն էր որ կարծէք իր սրտին մէջ խորը քանդակուած կը կրէր Աստուածաշունչի Տաճնաբանեայ Պատուիրանը: Յարգանքն ու սէրը իր նըկարագրի բնական գիծերն էին: Յարգանք եւ սէր՝ ո՛չ միայն ընտանեկան անմիջական չրջապատին նկատ, այլեւ հանդէպ բոլորին: Մարդ յարդելը իրմէ ճիգ չէր պահանջեր: Յարգանքին առնթեր կար լռութիւնը: Լռութիւնը Յարութիւնի խօսելու կամ յարաբերելու եղանակներէն մէկն էր: Շատ անգամ միայն բարի նայուածք մը բաւական էր ամէն բան հասկցուցած եւ ըսած ըլլալու համար: Լուռ եւ համեստ այս հայորդին օժտուած էր բազմաթիւ բարեմասնութիւններով:

Անկախ իր ասպարէզին մէջ յաջողելու մտահոգութիւններէն, Յարութիւնի առօրեան կը մտնէր նաեւ անպայման ազգային, ներ-համայնքական կեանքի սահմաններէն ներս: Չկար օր մը որ անցնէր առանց հայկական օրաթերթ կարդալու: Սովորական լուրերն անգամ ան կը կարդար անսովոր կերպով, եւ իրեն յատուկ եղանակով մը կը վերլուծէր հարցեր, որոնք միշտ կը բովանդակէին կարծիքներ ի նպաստ մեր ժողովուրդի զոյատեւման ապագային:

Բացի հանրային եւ ընկերային հետաքրքրութիւններէ, Յարութիւն սիրահար մըն էր արուեստի եւ մշակոյթի եւ մասնաւորաբար հայ բանաստեղծութեան եւ գրականութեան: Լուռ, չզրոյց բանաստեղծ մըն էր, - պիտի ուզէինք ըսել: Կաղնիի պէս հաստաբուն այս Հայը, ունէր խիխնանիկի պէս թեթեւ սիրտ մը, անոյշ հոգի մը, բարի ներաշխարհ մը: Քանի՛ քանի՛ անգամներ ասեղը դորգի հիւանդէն պիտի չանցընէր, վար պիտի դնէր, արտասանուած բանաստեղծական տողի մը գեղեցկութիւնը եւ պահը ըմբռչնելու համար: Այդ պահուն դէմքին վրայ քաղցր ժպիտի մը ուրուագծումը բաւական պիտի ըլլար արտայայտելու ներքին անդուսպ ուրախութիւնները եւ ղգայումները: Կարելի է ըսել որ արհեստաւոր արուեստագէտ մըն էր, որովհետեւ ինչ որ չէր իրագործեր թուղթով եւ գրիչով, կ'իրագործէր ան ասեղով եւ դունատոր թելերով: Հիւսած գոյնզգոյն դորգերուն վրայ կարծէք կը փռէր իր գոյնզգոյն ուրախութիւնները:

Յարութիւնի առաքինի վարքագիծներէն մին ալ, մարդասիրութիւնն ու հիւրասիրութիւնն էր: Ձաշով կամ ընթրիքով պատուասիրութիւն մը, իրեն համար պարզեւ ստանալու պէս բան մըն էր: Բանաստեղծին բառին նման.. «...կեանքէն ինձի ի՞նչ մնաց, ինչ որ տուի ուրիշին տարօրինակ այն միայն», իրեն մըներացած բաժինը, իր տուածն էր: Մարդասիրական նման բազմաթիւ ապրումներ, ան կ'իրագործէր բարեգործութիւններով, գործնական յարատեւութիւններով:

Ընկերային եւ անհեսական կեանքի մէջ յաջողած այս հայորդիի նայուածքին մէջ միշտ սակայն մնաց պանդուխտի մելամաղձոտ հոգի մը: Իր սիրտը հայրենիքի հողին մօտն էր, մօտը նաեւ՝ իր ծննդավայրին: Իր խանութը ո՛չ միայն իրեն համար, իր համեստ, փոքրիկ թաղաւորութիւնն էր, այլ նաեւ իր չա՛տ սիրելի հայկական Հալէպը. մնաց միշտ անոր մօտիկը:

***

Յարութիւնի մարմնոյն մէջ յայտնուած անողոք հիւանդութեան ցաւը մարեցաւ, չիջեցաւ Յարութիւնի կեանքին իսկ պրնոյ, անցեալ տարուան վերջին օրուան հետ: Նոր տարին ահա իրեն համար կը սկսի երկրի, հոգի արդանդին մէջ մտնելով, իր պարագաներուն թելադրել փափաքելով կարծէք.. Մի՛ տրտմիք, ես ցաւս է որ կը թաղեմ եւ եթէ կարելի է դո՛ւք ալ ինձի հետ ձեր վիշտն ու սուգը թաղեցէ՛ք:

Կեանքին հաւատացող, ինչպէս անունն իսկ կը վկայէ «Յարութիւն», պիտի չուդէր երբեք նոր տարուան առիթով իրենիններուն վիշտ մը կառկել կամ ցաւ մը բարեմաղթել: Մանաւանդ երբ ամբողջ կեանքի ընթացքին մէկ անգամ իսկ ցաւագուցած չէր ո՛չ իր սիրասուն ծնողաց, ո՛չ ալ իր եղբօր կամ քոյրերուն սիրտը:

Ան կեանքին կը հաւատար եւ ուրախութեամբ:

Այսպէս էր Յարութիւնը:

Հողը վրադ թեթեւ գայ ազնիւ բարեկամ:

Ն. Ե. Զ.

ԻՍՐԱՑԷԼՑԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՓՈՔՐԻԿ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐԸ

Հայֆայի Թէքնոլոժիի հիմնարկին ներկայացուած է փոքրիկ արբանեակի մը ծրագիրը: Եթէ վաւերացուի, յառաջիկայ ամիսներուն պիտի կառուցուի այդ չարքին առաջին օրինակը: Իսրայէլի Գիտութեան նախարարը Թէքնոլոժիի մարզին մէջ արտածումի արտակարգ կարելիութիւններ կը նշմարէ եւ նոյնիսկ նախկին Խորհ. Միութենէն Իսրայէլ հասնող գիտնականները համարկելու միջոց մը: Ծրագրին զեկավարը մեկնած է հետեւեալ վարկածէն. Իսրայէլ մեծ արբանեակներու մարզին մէջ հարուստ երկիրներու հետ մրցակցութեան միջոցները չունի. ատոր փոխարէն կրնայ ձեռնակել փոքր արբանեակներ զարգացնելու գործին: Այս չուկային մէջ աշխարհի առաջին դիրքերուն վրայ է Իսրայէլ. մեծ է պահանջը: Ակէ զատ, ծրագրին մէջ որպէս գործող ուժ ուսանողներու մասնակցութիւնը անոնց առիթ կու տայ չփում ունենալու մարզի մը հետ, որուն մէջ ընդհանրապէս տեղ կ'ունենային տարիներու աշխատանքէ մը ետք:

Փոքր արբանեակներու ամէնէն հետաքրքրական կողմը այն է որ անոնց արժէքինը նուազագոյնի լիցած է. մինչ հաղորդակցութեան իսրայէլեան արբանեակ մը 250 միլիոն տոլար կ'արժէ, փոքրերը 2-3 միլիոն տոլար են: Ծախքը նուազեցնելու համար կարելի ամենապարզ թէքնիքը կը գործադրուի. աշխատանքի ուժն ալ որ կու գայ ուսանողներէ, սուղ չարժէր: Ձարտարարուեստի մարզին հետ կատարուած համաձայնութիւններ ալ կը զեղչեն ծախքը:

Այս արբանեակը պիտի ծառայէ առաւելաբար հաղորդակցութեան կապ հաստատելու եւ ձայնասփիւռի սիրող մասնագէտներու տրամադրելի պիտի ըլլան յաւելեալ ալիքներ:

Ձարտարարուեստի մարզին եւ ուսանողներու գործակցութիւնը երկու կողմին համար ալ չհաւաքեր է. առաջինը սահմանափակ ներդրումով մը փորձելու առիթներ կ'ունենայ, իսկ ուսանողները ամենայն հանգստութեամբ կրնան փորձել ամէնէն համարձակ ծրագրեր իսկ:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն սուղը ուժանիւթն է. բայց փոքր արբանեակներու պարագային, կարելիութիւն կը տրուի որպալու արեւուն ճառագայթները որոնք կը գործածուին որպէս ուժանիւթ:

Այս ծրագիրը արդէն հետաքրքրութիւնը արթնցուցած է Գանատայէն երկու Հրեաներու, որոնք յայտնած են թէ ապագայ չահերու ի հաշիւ, պատրաստ են մէկ միլիոն տոլարի յատկացում մը ընելու:

Իսրայէլի անվրպետային հետազօտութեան հիմնարկն է որ կը կեդրոնացնէ գործունէութիւնը: Այս հիմնարկը կը զեկավարուի առաղարնագէտի մը կողմէ որ իր ուսանողներուն հետ կ'աշխատի արբանեակի ծրագրին վրայ. ան անշուշտ աւելի ժամանակ կը յատկացնէ այս աշխատանքին, քան համալսարանի բնական դասաւնդութիւն մը:

Իսրայէլի այս առաջին փոքր արբանեակը 1994 Յուլիսին անվրպետ պիտի արձակուի Ֆրանսական Կիւյանէն: Հետազօտական հիմնարկը կը պատրաստուի հիմակուընէ նչել ճակատագրական այս թուականը. երկրային կայան մը թէ՛ պիտի ծառայէ թռիչքը հակակչռելու եւ թէ լրատիւներուն առիթ պիտի տայ հետեւելու գիտական այս յաջողութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՎՐԱՄ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

«Հայ Գրող» Թերթի Դեկ. 13-ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ մահացած է բանաստեղծ, թարգմանիչ Վռամ Յովսէփեան: Ծնած էր 1925-ին, մչեցի ծնողքէ, Թալինի Դաշտադէմ գիւղը, 1955-ին աւարտած Երեւանի համալսարանին բանասիրական բաժինը: 1965-74 աշխատած է հրատարակչական գործի մէջ, «Մեսրոպ» ու «Պիոներ» ամսագրի խմբագրութիւններուն մաս կազմած է: Առաջին բանաստեղծութիւնը հրատարակուած է (1950) «Գրական Թերթ»ին մէջ: Իր ստեղծագործութիւնը կրող հատորներ են «Ամպ ու անձրեւ», «Գուռգուռա», «Կանաչ մամուռ», «Ծոհմածառ» եւ բերոռուսական, վրացական, չեխական, տաճկական գրականութենէ կատարուած թարգմանութիւններ:

LIVRES REÇUS

LES HERITIERS
DU PAYS OUBLIE
Arménie, Arméniens 1922 - 1987

JACQUES DER ALEXANIAN
Ed. Robert Laffont, Paris 1992.

ՁՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊՈՁԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԵՐԵՒԱՆ

Յամենայն դէպս ան բարեկամ էր Զաւրիւի հետ եւ ծանօթ Անդրանիկին պալքանեան պատերազմէն ի վեր:

Կովկասեան ճակատի քաղաքացիական եղբ, Հայաստանի երկրապահ զօրամասի կազմութեան ընթացքին՝ միաձայնութեամբ Անդրանիկի եւ Զաւրիեւի՝ Թորգոմը ղեկուեցաւ Կարին երկրապահ զօրամասի Ա. գունդի հրամանատար եւ Կարնոյ կայազօրի դլխաւոր:

Թորգոմը, որ իր դիրքերը լքողներէն չէր երբեք, յանկարծ ետ կու դար կարինէն եւ կը սպասէր Անդրանիկին Սարիդամիչի մէջ:

Անդրանիկ նեղացած էր Թորգոմի դէմ, որ Կարնոյ մէջ անկախութիւն հռչակած էր առանց որեւէ ազգային մարմնի հաւանութեան: Թորգոմ տուաւ բացատրութիւնները, որոնք բաւականին համոզիչ էին, բայց ոչ արդարանալի:

Թորգոմ ետ չէր դարձած Կարինէն, այլ վրացի դեներալ Օսիչելիձէն աքսորած էր զինքը եւ յանձնած պատերազմական ատեանին: Ես խոստացայ խօսիլ Օսիչելիձէի մասին:

Օսիչելիձէն Վրացի էր եւ կովկասեան ճակատի զօրավարներէն: Ճակատի քաղաքացիմէն ետք՝ անիկա ետ չէր վերադարձած եւ հրամանատար կարգուած էր Կարնոյ կայազօրին:

Թորգոմն ալ գնաց կայազօրի հրամանատար:

Կ'ակնկալուէր, որ Օսիչելիձէն իր գործերը յանձնէր Թորգոմին եւ կը վերադառնար Թիֆլիս:

Անիկա կեցաւ Կարին եւ չյանձնեց իր իշխանութիւնը: Թորգոմ Կարին հասնելէ յետոյ երկու մեծ թշնամիներ կը դանէ իր դէմ, մէկը՝ Օսիչելիձէն եւ միւսը՝ Կարնոյ հայ զինուորական միութիւնը:

Օսմանեան կովկասեան ճակատի գոլորտուններու հրամանատար Վէհիպ փաշան ազգական էր Օսիչելիձէին: Ես լաւ չեմ դիտեր, բայց կարծեմ Վէհիպ փաշան մտնացած էր Օսիչելիձէի քրոջ հետ, եւ կամ այսպիսի կապ մը կար երկուքին միջեւ:

Թորգոմ զիտէր այդ:

Կարին հասնելէն անմիջապէս յետոյ դնդապետ Թորգոմ կը կազմակերպէ գաղտնի խիստ լրտեսութիւն՝ հաւաքելու համար փաստեր:

Գնդապետ կը դանէ, որ հեռախօսի ուղիղ դծով միացած է Վէհիպ փաշայի հետ:

Կը հաղորդէ եղեր ամէն տեսակ մանրամասն տեղեկութիւններ մեր ճակատի դրութեան մասին:

Գնդապետ Թորգոմը կը դիմէ հայ զինուորական միութեան, որուն մէկ անդամն էր վարժապետ եւ զինուորական ծառայութեան մէջ երբեք չմտած Տիգրան Ադամալեանը, եւ կը խնդրէ, որ իրեն օգնեն կասեցնելու համար դեներալ Օսիչելիձէի դաւաճանութիւնները: Մէկ քանին կ'ընդդիմանան, ըսելով, թէ սխալ են զինդապետի տեղեկութիւնները, բայց գնդապետը կը փաստէ դրական կերպով:

Զինուորական միութիւնը կը մերժէ օգնել գնդապետ Թորգոմին:

Ընդհարումը կը սկսի Թորգոմի եւ զինուորական միութեան միջեւ: Թորգոմի կը միանայ Հայաստանի Ապահովութեան խորհուրդի Կարնոյ մասնաճիւղը:

Գնդապետ Թորգոմ յանդգնութիւնը կ'ունենայ Օսիչելիձէի երեսն ի վեր պարզելու խնդիրը եւ սպառնալ անոր կեանքին:

Օսիչելիձէն կը սպառնայ, իր կարգին, յանձնել Թորգոմը պատերազմական ատեանի, բայց Թորգոմ վախցողներէն չէր:

Մինչ այս, մինչ այն՝ Օսիչելիձէն կը պատրաստուի փախչիլ Կարինէն՝ իր հետ տանելով 5 000 000 ռուբլիի մեծ դումար մը:

Գնդապետ Թորգոմ դարձեալ կը դիմէ զինուորական միութեան՝ միանալ իրեն Տէվէ Պոյնուի վրայ՝ կասեցնելու Օսիչելիձէն եւ դէթ առնելու միլիոնները:

Զինուորական միութեան անդամները լուր կու տան Օսիչելիձէին:

Վրացի դեներալը կը կանչէ Թորգոմը եւ կը յայտնէ.

- Ես լուր ունիմ քու դաւադրութենէդ:

- Ես ալ լուր ունիմ քու դաւադրութենէդ, - կը պատասխանէ Թորգոմ:

Կը բացուի կռիւ երկուքին միջեւ:

Օսիչելիձէն այս կռիւէն յետոյ էր, որ Թորգոմը յանձնեց պատերազմական ատեանի, եւ Թորգոմ ստիպուեցաւ դալ Սարիդամիչ, անկէ ալ Թիֆլիս՝ տեղեկութիւն տալու ազգային մարմիններու:

Սարիդամիչի մէջ Թորգոմ դաւաւ Անդրանիկը եւ տեղեկացուց անոր մանրամասնօրէն:

Այս բոլորին հետ միաժամանակ Թորգոմ կազմակերպած էր Կարնոյ Ա. գունդը:

Թորգոմ Կարնոյ ժողովուրդին մէջ կը վայելէր յարգանք եւ վստահութիւն:

(Շար. 19)

Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Մխիթար Մարտիրոսեան եւ աղջիկը Ժուսաննէ,
Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան եւ աղջիկները՝ Մխիթար եւ Իզապէլ,
Տէր եւ Տիկին Արա Յակոբեան եւ զաւակը՝ Արէ,
Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Փափազեան,
Տիկին Արսինէ Մարտիրոսեան եւ ընտանիքը,
Օհաննէսեան եւ Մուղալեան ընտանիքները,
Տիկին Լուսին Մարտիրոսեան եւ ընտանիքը,
Տիկին Սոնա Կիմիւշ եւ ընտանիքը,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան եւ զաւակները

ինչպէս նաեւ Կէվրէկեան, Յակոբեան, Փափազեան եւ Մարկոսեան ընտանիքները

յաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զարմիկին, տադրոջ, քեռայրին, քեռնկալին, աղգականին եւ խնամիին՝

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 8-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 13, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէնոյ պերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ նախընտրաբար կրթական հաստատութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»· Մեր ցաւակցութիւնները Մարտիրոսեան, Մարկոսեան եւ Կէվրէկեան ընտանիքներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· Տիկին Էմէ Պէտէրեան 100 Ֆր·, Տիկին Ս· Յովնանեան-Պատալ, Տիկին Մարսէլլ Մխիթարեան 200ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհաննան 500 Ֆր·, Տիկիններ Հանէչէրեան եւ Գուլումճեան 200 Ֆր·:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կաղոյա Նաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը Կիրակի, Փետրուար 9-ին, Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՅԱՒԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ·-

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Արա Սահակեան եւ Մերուժան Տէր-Գուրանեան իրենց խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մովսէս Պչաքճեանի իր եղբօր՝ Յարութիւն Պչաքճեանի կսկծալի կորուստին առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐ ԱՌԹԻԹ

ՊԱՆԵԼՕ· - Պ· Կարապետ Ալէքեկեան 200 Ֆր·:

***

ՎԻԼՔՕՐՊԱՆ·- Ժան Գալուստեան 300 Ֆր·:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ժինէթ Պալթայեան 1000 Ֆր· կը նուիրէ Կապոյտ Նաչի Փարիզի մասնաճիւղին Կ· Գապատայեանի յիշատակին (տառնալ «Յառաջ»էն):

U.G.A.B. - JEUNES

TABLE RONDE

Les Arméniens en Azerbaïdjan et leur exode

à l'occasion de la parution de

«LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT»

Un pogrom d'Arméniens en Union Soviétique

préface d'Elena Bonner

(Edition SEUIL)

Avec la participation de :
M. CLAUDE MUTAFIAN
Mme CLAIRE MOURADIAN
M. SERGE AFANASYAN
Mme MYRIAM GAUME
M. PATRICK DONABEDIAN

Samedi 18 Janvier à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. 42.27.12.26 M° Courcelles

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 աշխարհական անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին:

Թեկնածուները պարտին, 1992 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-էն առաջ, կրկնապէս ապահովագրեալ նամակով, իրենց թեկնածութիւնը յայտնել Դատական Յանձնակատարին նչելով իրենց ծննդեան թուականն ու Ընկերակցութեան իրենց անդամակցութեան տարին:

Թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի կազմուի եւ հրատարակուի մամուլին մէջ, յայտարարուի ռատիոյով եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ, 1992 ՄԱՐՏ 12-էն սկսեալ:

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրուելու տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը դեռեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ·

- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ):

Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել· քուէաթուղթը՝ դեռեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (նամականին կնիքը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ առժամեայ գանձապահ Պ· ՊԱԳԼՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած:

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին:

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է·-

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE PARIS
ET DE LA REGION PARISIENNE

L'élection des 35 membres laïcs de l'Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 12 AVRIL 1992.

Les candidats devront se faire connaître par correspondance recommandée A. R. à l'Administrateur Judiciaire avant le 26 FEVRIER 1992, en précisant date de naissance et date d'adhésion à l'Association.

La liste définitive des candidats sera établie et publiée dans la Presse, à la Radio et dans les lieux de culte et de réunion à compter du 12 MARS 1992.

Les bulletins de vote seront à la disposition des membres de l'Association dans les lieux de culte et de réunion et au siège de l'Association à partir du Dimanche 15 MARS.

Les urnes seront déposées dans les cinq lieux de culte suivants :

— PARIS de 9h à 18h
— ALFORTVILLE de 10h à 14h
— ARNOUVILLE de 10h à 14h
— CHAVILLE de 10h à 14h
— ISSY LES MOULINEAUX de 10h à 14h

Les votants devront justifier être membres depuis plus d'un an et être à jour de leurs cotisations y compris 1992 (la mise à jour des cotisations devant être effectuée au 15 rue Jean Goujon à PARIS 8e avant le 11 AVRIL 1992 à 18h).

Les électeurs pourront voter par correspondance contenant leur bulletin de vote sous double enveloppe déposée chez / ou adressée à l'Administrateur Judiciaire au plus tard le 11 AVRIL 1992 (date de la poste faisant foi). Leur bulletin de vote devra être accompagné d'une attestation de paiement des cotisations établie par M. BAKERDJIAN, trésorier provisoire.

Les résultats seront proclamés par voie de presse et radio et dans les lieux de culte le 26 AVRIL 1992.

L'adresse de l'Administrateur Judiciaire est la suivante :

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

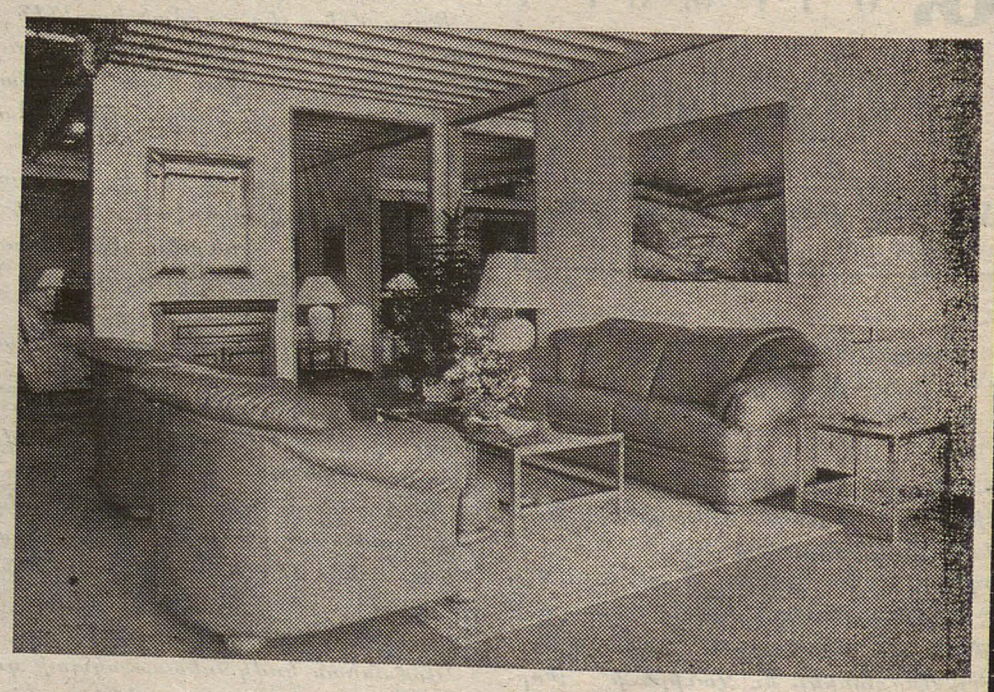
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիր դիմելու մեզի՛

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
MARDI
14 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.709 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.709

ԱԼԺԵՐԻԱ

ՅԱՆՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋ

Ալժերիա չյաջողեցաւ ժողովրդավարացման իր գործընթացը: Երեսնամեայ միակուսակցական վարչակարգը -Ֆ.Լ.Ն.- փորձեց ի վերջոյ հաստատել բազմակուսակցական դրութիւն մը եւ կազմակերպեց ա. ազատ ընտրութիւնները, որոնք տեղի ունեցան Դեկ. 26-ին եւ ծանօթ է արդիւնքը: Մահմետական ծայրայեղ շարժումը Ֆ. Ի. Ս. (Փրկութեան իսլամական ճակատ) չնչին յաղթանակ մը տարաւ, առաջին շրջանին իսկ ձեռք ձգելով 188 աթոռ (ձայներու 47,54%), մինչ ընկերվարական ուժերը 25 աթոռ կ'ապահովէին եւ իշխանութեան կուսակցութիւնը՝ Ֆ.Լ.Ն.-ը՝ միայն 15 եւ անկախները 3: կը մնար 199 աթոռ եւ երկրորդ շրջանը տեղի պիտի ունենար Ցունուար 16-ին: Ցատակ էր թէ ինչ պիտի պատահի, այնքան մահմետական ճակատը դիւրութեամբ պիտի հասնի բացարձակ մեծամասնութեան Ազգ. Ժողովի մէջ եւ արդէն ֆրանսական հիւպատոսարանին առջեւ պոչ բռնած էին արտագաղթելու համար, քանի իսլամական մենաիրութեան մը հաստատումը կանխած չէր վերցներ, որքան ալ յաղթականները վ ստահեցնէին որ Ալժերիան Իրան չէ, Ալժերացին՝ Սիւնի է եւ ոչ՝ Շիի:

Եւ պատահեցաւ անակնկալը չարաթաւերջին: Բանակը ստիպեց նախագահին որ հրաժարի եւ Շատլի Պենճեատիտ քաշուեցաւ: Այս ձեւով բանակը ուզեց խուսափիլ դինեալ միջամտութենէ մը երկրորդ շրջանի արդիւնքներէն եառ, որ կրնար արիւնալի հետեւանքներ ունենալ: Իշխանութիւնը ձեռք առաւ «Ապահովութեան Բարձր Խորհուրդ» մը եւ զօրքերը դիրք գրաւեցին երկրին մէջ: Ինչպէս կը նախատեսէ Սահմանադրութիւնը, նախագահին հրաժարումին պարագային, փոխանցման շրջանի նախագահ կը դառնայ սահմանադրական Խորհուրդի նախագահը առաւելագոյն 45 օրուան համար: Առաջին լուրերու համաձայն կը ընդունէր երեսփոխանական ընտրութիւններու ը. շրջանը եւ նախագահական ընտրութիւն կ'որոշուէր մինչեւ 45 օր: Յետագային սակայն այս որոշումն ալ կը ընդունէր ինչպէս կը ընդունէին ընտրութիւններու ա. շրջանի արդիւնքները:

Իրականին մէջ, ինչ որ կատարուեցաւ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պինուորական պետական հարուած մը, ժողովրդավարութիւնը փրկելու համար հակաժողովրդավարներէն: Ցունուար 13-ի առաւօտը, դեռ ոչ մէկ հակազդեցութիւն կար իսլամական ճակատէն եւ Ալժերիա հանդարտ էր: Այս ամբողջին եռին կայ, անկասկած, Ալժերիոյ վարչապետը՝ Սիտ Ահմետ Ղոզալի որ բուն ոգին է Ալժերիոյ ժողովրդավարացման շրջանին: Կը մնայ սպասել տեսնելու համար թէ ի՞նչ պիտի պատահի եւ ի՞նչպէս կարելի պիտի դառնայ վերահաստատել ժողովրդավար վարչակարգը եւ օրինաւոր իշխանութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ Մանէժի հրապարակը, չուրջ 50 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են Ելցինի դէմ, որ կը մեղադրուի որպէս

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՑԱԽ

ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ

Գաւառախուրդիա միշտ իջեւան է

Ցունուար 10-ին, «Արմէնփրէս» հետեւեալը կը հաղորդէր.-

Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը Ցունուար 9-ին ձեւաւորեց խորհրդարանի կառոյցները որոնք հետեւեալ մշտական յանձնաժողովներն են. Մանատադային եւ էթիկայի, Մարդու իրաւունքներուն եւ ազգութիւններուն, Արցախի յարաբերութիւններուն, Տնտեսական - ֆինանսավարկային եւ պլուտճէտային, Պաշտպանութեան և ազահովութեան հարցերու, Իրաւական, Առողջապահութեան - ընկերային հարցերու եւ բնապահութեան, կրթութեան - գիտութեան - լեզուի - մշակոյթի, Գիւղատնտեսութեան հարցերու: Ղարաբաղի փոխ վարչապետ հաստատուեցաւ Բորիս Առուչանեան:

**

Ցունուար 8-ին, երեկոյեան, Ադրբեջանցիները յարձակած են Շուշիի Քարինտակ հայկական դիւղը տանող ճամբէն ընթացող անձնական ինքնաշարժի մը վրայ, սպանած երեք Հայեր. վարորդը, դիւղական խորհուրդի նախագահը եւ տարեց կին մը: Երկու ուրիշներ որոնք վիրաւորուած են, յաջողած են փախչիլ:

Նոյն օրը մարտական արարքներ տեղի ունեցած են Ակերանի Բերդաձոր տանող ճամբուն վրայ: Ժողալուի կողմէն դիւղին վրայ յարձակող Ադրբեջանցիներուն դրսի ետ մղելու ընթացքին, ինքնապաշտպանութեան հայկական ուժերու երկու մարտիկներ զոհուած են, նաեւ կան վիրաւորներ:

Ցունուար 13-ին մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ Ադրբեջանցիներու գլխաւորած դիմադրութիւնը կը չարունակուէին, կիրակի մէկ մեռեալ եւ 3 վիրաւոր-կար: Ինչ որ ամէնէն ծանրն է սակայն, բնակիչներու վիճակն է: Ոչ ալիւր կայ, ոչ վառելանիւթ եւ Մարեխանակերտի բնակիչները ակած են քաղաքին ծառերը վար առնել, որպէսզի կարենան քիչ մը ջերմութիւն ապահովել տուներէն ներս: Երջանիկ-մը կատարեալ է եւ ցուրտն ալ սաստիկ:

Երեւանի մէջ, այլեւս չի գործածուիր քաղաքին կապի հորերու պահեստը (որ արդէն գրեթէ ապառած է) եւ Ադրբեջանի ճամբով եկածն ալ չեռուցումի համար կարելի չէ օգտագործել, այլ միայն բնակարաններու կենցաղի նուազագոյն պայմանները ապահովելու համար (խոհանոց): Հոս ալ ցուրտ է եւ բնակարանները չեռուցում չի գրկուած են:

Գամսախուրդիա, կինն ու երկու զաւակները եւ 20 պահակ կը մնան Իջեւան: Կը թուի որ Վրաստանի նախագահը անորոշութեան մէջ է եւ չի կրնար որոշում տալ թէ ինչ պիտի ընէ կամ ուր կ'ուզէ երթալ: Հայաստանի գերկավարութիւնը այս առընչութեամբ փոխ - համաձայնութեան բնագիր մը հրապարակած է, ուր կը հետեւի թէ Գամսախուրդիա չի կրնար քաղաքական գործունէութիւն ունենալ:

Աւելցնենք որ, Զ. Գամսախուրդիա Իջեւանի մէջ կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին «մաֆիայի մարդոցմէ ու Համայնավար կուսակցութեան առաջատարներէն կազմուած յանցապարտներու հրոսակախումբ» որակած է վրացական ընդդիմութիւնը. ան քննադատած է նաեւ Հայաստանի գերկավարութիւնը որ տեսակցած է Բաքուի «կարծեցեալ ընդդիմութեան ճակատին հետ: Պատասխանելով հարցումներու, Վրաստանի վարչապետը նախագահը հերքած է այն պնդումները որոնց համաձայն քաղաքական ապաստան խնդրած է Հայաստանէն»:

Փարիզեան օրաթերթերը, Ցունուար 11-ին, բաւական կ'անդրադառնային Վրաստանի անորոշ վիճակին: «Մոնտ»ի թղթակիցը կ'արձագանգէր Վրացիներու կարծիքներուն, նաեւ Շեվարնաձէի մասին, որ ելք մը կը նկատուի:

Բոլորը համաձայն չեն սակայն, առարկելով թէ չատ ոճիրներ գործած է Վրաստանի դէմ եւ այլեւս տեղ չունի հոն: «Լիպերասիոն»ի մէջ ալ Մարք Կրավեց երկար կը վերլուծէ Վրաստանի կացութիւնը, որ թէեւ հանդարտած է, բայց իր անորոշ ապագայով կը մտահոգէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՊՂՏՈՐԱԾ ԲԱՆԵՐ

«Հիւրրիյէթ»ի Ուաշինկթընի թղթակիցը Ցունուար 10-ի թիւին Ր. Ցովհաննէսեանի Մ.- Նահանգներ այցելութեան լուրին քովի սիւնակին մէջ կ'արտայայտուի հայ եւ թուրք յարաբերութիւններու վերջին զարգացումներուն մասին: Ծանօթ է որ անոնց ամէնէն յատկանշական կողմը կը կազմէր հրեայ ծագումով թուրք գործիմարդու մը միջնորդութիւնը: Այդ միջնորդութիւնը ի յառաջագունէ ծամուած, մարսուածի հանդստութեամբ, խրաչեցընող ոչ մէկ հանդամանք ունեցած էր թուրք մամուլին համար: Այնքան որ իրեւ թէ Թուրքիա քաղաքական իր յարաբերութիւնները միշտ գործի աշխարհէն մարդոց գործակցութեամբ ու միջնորդութեամբ տանող երկիր մը եղած ըլլար...:

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին գրածներն ու անդրադարձները ուշագրաւ են նախ անով որ կը փորձէ խնդրոյ առարկայ դարձնել այս միջնորդին դերը:

Սէտաթ Էրկինի յօդուածը յետադարձ ակնարկով մը կը սկսի. կ'ըսէ թէ Ալթընի զեկուցումները թուրք հանրային կարծիքին այն համոզումը թեւդրեցին որ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ամերիկայի հայկական լոպիին զեկավարներուն Թուրքիոյ հանդէպ կեցուածքին մէջ արմատական փոփոխութիւններ կային ու այլեւս օրակարգի նիւթ պիտի չըլլային Թուրքիան թիւրիմ առնող հայկական տեսակէտները:

Այս համոզումը կը խախտի սակայն, երբ Ամերիկայի մէջ թուրք լրագրողը կը թերթէ հայ մամուլի թիւերը: Անոնք տեղ տուած են Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան ու Մխայեալ - Նահանգներու Հայկական համագումարին յայտարարութիւններուն որոնք կը հերքէին Ալթընի զեկուցումները: Սէտաթ Էրկին մէջբերումներ կ'ընէ Հ. Ցովհաննեանի Հայկական համագումարին ու մանաւանդ Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան հերքումներէն. այս վերջինը կը չեշտէր թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան թուրք կառավարութեան ոչ մէկ տուեալ ղրկած է ուր կրնած ըլլայ թէ Ապրիլ 24-ը պիտի դադրի յիշատակի օր ըլլալէ:

Այս բոլորէն եառ լրագրողը կը գրէ թէ Ալթընի յայտարարութիւնները ու Հայկական շրջանակներու կրնածները հակառական են: Ան չուզեր վիճիլ թէ ո՛ր կողմին կրնած է ճշմարտութիւնը: Մխայն կը բաւականանայ նշելով որ Ալթընի ներչընչած լաւատես ակնկալութիւնները ամբողջական փոխադարձութիւն չեն գտած դիմացի կողմէն:

Այս կէտին կը պարզուի դրութեան նպատակը. «Ալթընի յայտարարութիւնները թուրք հանրային կարծիքը անորոշութեան մատնած չեն միայն, այլեւ խիստ հակազդեցութիւններ արթնցուցած են Սփիւռքի արմատական հատուածներուն մէջ: Յատկապէս Հ.Յ.Դ.-ի ուղղութեան հետեւորդ մամուլը, յենլով Ալթընի րնածներուն, Հայաստանի դեկավարները «ուրացումով» ամբաստանած է»:

Սէտաթ Էրկին վերջաբանի մասին մէջ կ'ըսէ թէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու գոնէ սկիզբի շրջանին որոշ դժուարութիւններ անսպասելի չեն: «Հայաստան, հակառակ Թուրքիոյ հետ յատկապէս առեւտրական եւ տնտեսական մօտիկ յարաբերութիւն հաստատելու փափաքին, նպատակ չունի Թուրքիոյ առընչուած պատմական իր պնդումներէն հրաժարելու: Ճ. Պէյքըրի հետ տեսակցութենէն ետք իրեն ուղղուած հարցումի մը Արտաքին նախարար Ր. Ցովհաննէսեանի տուած պատասխանը բաւականաչափ յրստակ է: Ասկէ զատ, պէտք չէ մոռնալ որ Հայաստանի Անկախութեան հռչակագրին մէջ որպէս հիմնական նպատակ ցոյց տրուած է «ցեղասպանութիւնը միջազգային ատեաններու օրակարգին բերել»ու հարցը:

Այս օրերուն երբ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններու առաջին շաղախը կը դրուի, որպէսզի կարելի ըլլայ ողջամիտ բաղաքականութիւններ մշակել, ամէն բանէ առաջ պէտք է դիմացինին կեցուածքը ճիշդ ու յստակ ձեւով կարենալ ըմբռնել: Ոչ ոք կ'առարկէ թուրք գործի մարդոց Հայաստանի հետ հասարակաց ծրագիրներ մշակելուն. սակայն ատիկա ընելու ընթացքին աւելորդ է ինքզինքը միջնորդ յայտարարել ու յարաբերութիւններու բաղաքական մարզը պղտորել»:

**

Ժամանակի միջոցէ մը, հայկական Սփիւռքի հակազդեցութեան զուգահեռ մը կարելի է նկատել Սէտաթ Էրկինի դիրքորոշումը. այն տպաւորութիւնը որ այս հատուածը ունեցած էր տեղեկանալով Ալթընի յայտարարութիւններուն, այսօր կ'ունենայ թուրք լրագրողը, հայկական կողմերու հերքումները կարդալով: Անտարբեր թուելով հանդերձ երկու հակառական արտայայտութիւններէ ճշմարիտը ճշդելուն, իր վերջին տողերը Ալթընը մեղադրող չեշտ մը ունին որպէս երկկողմանի յարաբերութիւններու ոլորտը պղտորող:

Հարցը այն է որ այս գործի մարդը որ այնքան ինքնավստահ ոճով մը խօսած էր այդ բոլոր հանդիպումներուն, անցքերուն մասին, նոյնքան անտարբեր պիտի մնա՞յ իրեն ուղղուած մեղադրանքին հանդէպ: Իսկ եթէ լուռ չմնայ ու անորոշութեան տեղ չձգելու հարկաւոր միջոցներուն դիմելով որոշէ բացատրել թէ բանն ինչումն է, արդարացումի յաջորդ քայլը ո՞ր կողմին կը վիճակի արդեօք:

ՆՈՐԻՑ ՀԱԽԱՏԱՆՔ ԹՈՒՐՔԻՆ...

Անցեալ Օգոստոսին, ճիշդ այն օրերին, երբ Ֆրանսիական պրօսաչրջիկներու մի խմբի հետ գտնուում էի Արեւելեան Թուրքիայում՝ պատմական Հայաստանի տարածքում, Թուրքական «Անատոլու» գործակալութիւնը հաղորդել էր (*), որ «Հանճէթթէփէ» համալսարանի փրոֆ. Գարամազարալը իր ուսանողների հետ պեղումներ է սկսել մեր տարաբախտ մայրաքաղաքի աւերակներում:

Ի՞նչ են փնտռում Թուրքերն Անիում:

Հարցի պատասխանը մի լուսանկարի վրայ պատկերուած ցուցատախտակն է, որի վրայ կարդում ենք. «Սելջուկեան փոքր բաղնիք (ԺԱ. դար)»:

Ինչ այն կողմ հայկական ճարտարապետութեան դուլպագործողներից մէկը՝ Անիի Մայր տաճարը 1000 տարի կանգուն մնալուց յետոյ այսօր գտնուում է այնպիսի մի վիճակում, որ մեզ յաջորդող սերունդը հազիւ թէ այն տեսնելու բախտին արժանանայ: 1988 թ. երկրաշարժն էլ իր հերթին է նպաստել դրան եւ վերջին այցելութիւնից ի վեր (1987 թ.) աւերակ տաճարն աւելի էր խարխլուել: Պատերի ճաքերը լայնացել եւ սպառնալից էին դարձել յատկապէս՝ արեւելեան եւ արեւմտեան ճակատների վրայ: Տպաւորութիւնս այնպիսին է, որ այժմ մի փոքր ցնցումն իսկ բաւական պիտի լինի տաճարը հիմնայատակ աւերելու համար:

Իսկ Թուրքերը «սելջուկեան» բաղնիք են պեղում...

Միայն Թուրքի անպատկառութիւն պէտք է ունենալ Անիի մէջ որեւիցէ չինութիւն սելջուկեան, այսինքն թուրքական համարելու համար, բայց եթէ Ադրբեջանցիները նոյնիսկ խաչքարերն են իրենցը համարում, զարմանա՞նք, որ Թուրքերն Անիի բաղնիքն են սեփականացնում:

Ինդիրն ինչ խօսք բաղնիքով չի սահմանւում: Գործ ունենք Թրքական հզօր քարոզչական մեքենայի հետ: Այս մեքենան արդէն տասնամեակներ չարունակ գործում է անվթար եւ անպատիժ: Նպատակը մէկն է՝ ջնջել ընդմիշտ հայկականի հետքը ամէնուր: Ցոյց տալ աշխարհին, որ Թուրքիայի տարածքում հայկական ոչինչ չի եղել եւ չկայ: Թող որքան կ'ուզեն ազմկեն Հայերը, սուտ է բոլորը: Ճիշդն իրենք են՝ Թուրքերը: Չէ՞ք հաւատում, հրամմեցէ՛ք, դեռ իրենց նախապապերն Անին գրաւելուն պէս բաղնիք են կառուցել...

Ճիշդ է, որ սելջուկ սուլթան Ալփ Արսլանը Անին գրաւել է 1064 թ.: Արիստակէս Լաստիվերացին, Մատթէոս Ուռհայեցին եւ ուրիշները պատմում են, որ Թուրք - սելջուկները զազանաբար կոտորել են Անիի բնակիչներին, որ վերջիններիս արիւնը հոսել է գրաւուած քաղաքում դեսի պէս: Եւ ընդամէնը 8 տարի յետոյ այս նոյն Ալփ-Արսլան կոչուած զազանը վաճառել է Անին քրտական ծագում ունեցող Շաւտաթեանների տոհմին:

Այնինչ համաճարն Թուրքական նորագոյն վարկածի, Սելջուկները քաղաքին տիրանալուն պէս անմիջապէս բաղնիքի շինարարութեան են ձեռնարկել եւ ապա այն վաճառել քիւրտ ամիրաներին:

Մեզ մնում է միայն զարմանալ Միջին Ասիայից այստեղ, Ջարդելու, կոտորելու, թալանելու եկած Թուրք - սելջուկ հրոսակների հետաքրքրութեան վրայ: Եթէ նրանք այդպէս չվարուէին 1000 տարի յետոյ նրանց յետնորդներն ինչպէ՞ս պիտի ապացուցէին, որ Անին ինչ որ չափով նաեւ Թուրքական է...

Թուրքական անպատկառութիւնը սահման չունի, յայտնի է բոլորին: Բայց այդ մենք ենք կարծում, որ յայտնի է: Իրականում «միջազգային հանրային կարծիք» կոչուող երեւոյթը անտեղեակ է այդ անպատկառութիւնից եւ վերը յիշատակուած քարոզչական մեքենան գործում է հէնց այդ «հանրային կարծիք»ի համար:

Թուրքերի հիմնական դէնքը պատմութիւնը խեղաթիւրելն է, ճշմարտութիւնը թաքցնելը, քօղարկելը, արդելելը: Այլ կերպ ասած՝ սուտը: Ընդ որում սուտ են հաչուենկատ, խորամանկ ձեւով: Դրա փայլուն ապացոյցը այս բաղնիքի օրինակն է:

Ողջ Արեւմտահայաստանի տարածքում մնացել են միայն Անին եւ Աղթամարը: Մնացեալ հայկականը, բացառութեամբ մի քանի բեկորների, ջնջել են արդէն:

Այս երկու յուշարձանները Թուրքերի «աչքի փուշն» են, բայց յայտնի են ողջ աշխարհին, ուստի եւ ստիպուած են հանդուրժել: Առայժմ սրանց չնորհիւ տարբերամ են վաստակում եւ համբերութեամբ սպասում են, որ ժամանակն ու տարերքն անեն այն, ինչ իրենք չեն կարող անել: Ինչպէս տեսնում ենք, միեւնոյն ժամանակ էլ փորձում են իրենց աղտոտ թաթը դնել նաեւ Անիի վրայ:

Ինչ վերաբերում է Աղթամարին, ապա որոշ թրքացնել առայժմ չեն կարողանում, բայց ինչ խօսք, որ հայկական լինելն էլ չեն յիշում: Զրօսաչրջիկների համար նախատեսուած բոլոր ղրքերում եւ ղրքոյկներում Ս. Խաչ եկեղեցին ներկայացւում է որպէս արուեստի «ռոմանական ոճի նախակարապետ» եւ վերջ, իսկ լաւագոյն դէպքում յիշատակում են նաեւ Գագիկ Թագաւորին առանց յիշելու սակայն, թէ նա ում Թագաւորն է եղել: Թուրք գրաքննութիւնն արգելում է գրել «հայ» եւ «հայկական» բառերը: Գրքերում եւ նոյնիսկ լուրջ համարուող հնագիտական աշխատութիւններում, ուր խօսւում է Թուրքիայի տարածքում գոյութիւն ունեցած քաղաքակրթութիւնների մասին, Հայերի մասին ոչ մի խօսք: Եթէ երբեմն յիշում են մեզ, ապա միայն այնպէս, ինչպէս կարդում ենք զրօսաչրջիկների համար տպագրուած Վանի վիլայէթի քարտէզի հակառակ երեսին. «It was been province center in the Ottoman management. It was occupied by Russians between the dates of 29th September 1915 and 7th April 1918. It was one of the regions which saw the atrocities of Armenians. The army in the commanding of Kazim Karabekir and in the commanding of Ali Ihsan Pasa saved the city from occupation» (**).

Այս նոյնը նաեւ Թրքերէն եւ պերմաներէն:

Եւրոպական տարբեր լեզուներով գրքուած եւ զրօսաչրջիկների համար նախատեսուած գրքեր, պատկերազարդ ալպոմներ եւ այլ քարոզչական հրատարակութիւններ գտնում ենք Թուրքիայի բոլոր մեծ ու փոքր քաղաքներում եւ ինչ խօսք աւելորդ է ասել, որ գրանք բոլորն էլ խնամքով սրբագրուած են ի վնաս մեզ: Եւրոպացի կամ ամերիկացի այն զրօսաչրջիկները, որոնք այս երկիրն այցելելուց առաջ ցանկանում են որոշ տեղեկութիւններ ստանալ նրա մասին, սովորաբար մեծ ընտրութիւն չունեն եւ հիմնականում այդ տեղեկութիւնները ստանում են վերոյիշեալ աղբիւրներից:

Թուրքերն ուշի-ուշով հետեւում են նաեւ, թէ ինչ է տպագրւում իրենց մասին այլ երկրներում եւ յաճախ կարողանում են «սրբագրել» գրանք: Օրինակ, Ֆրանսիական գրաչուկայում քիչ չեն նման «փրօ Թուրք» հրատարակութիւնները: Գիտեմ, որ չատերը պիտի ասեն, որ մեր ներկայ վիճակում սրա ժամանակը չէ:

Պատասխանը մէկն է. մենք ունեցել ենք չատ աւելի դժնդակ ժամանակներ, բայց մեր սրբութիւնները չենք մոռացել: Մենք ենք այսօր վերջապէս մեր պատմութեան տէրը եւ այս հարցը նոյնքան հրատապ է, որքան միւսները: Այլ կերպ քաղաքակիրթ ազգ կոչուելու իրաւունք չունենք:

Թուրքական քարոզչական մեքենան ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ չի առնում:

Եթէ այցելելու լինենք Կարսի թանգարանը, ուր տաճկական մի քանի հին զրամներից զատ, ցուցադրուած բոլոր իրերը հայկական են, կը տեսնենք նաեւ Կարսի զաւառի չափեմ որ եկեղեցուց բերուած երկփեղկանի մի դուռ: Այն վայրի վրայ փորագրութեան միջնադարեան արուեստի մի հիասքանչ նմոյշ է, որը սակայն ըստ երեւոյթին բաւական դիմացաւանք է պատճառել Թանգարանի կազմակերպիչներին: Ինդիրը նրանում է, որ գրան երկու փեղկերը զարդարուած են հայկական հոյակապ խաչերով եւ չմտանալով ինչպէս ազատուել գրանցից բարբարոսները կտրել, հանել են խաչերի հորիզոնական թեւերը:

Հայկական խաչը ճանաչողները ընական է, որ անմիջապէս տեսնում են այն: Աւելին՝ գրան վերին մասում գրուած է «Դուռս այս յիշատակ...», բայց այցելուների բացարձակ մեծամասնութիւնը ոչ հայկական խաչին են ծանօթ եւ ոչ էլ Հայոց այբուբենին (***):

Հասկանալի է, որ յատկապէս երկրի ներսում հակահայ քարոզչութիւնն օգտագործում է եւ այլ բազմազան միջոցներ՝ մամուլ, հեռատեսիլ, գպրոց եւ այլն, որոնց բոլորին անդրադառնալն այստեղ անհնար է եւ աւելորդ:

Այս բոլորի հետ մէկտեղ վերջին շրջանում Թուրք բարձրաստիճան դէմքեր՝ դեսպանից մինչեւ վարչապետ դանազան առիթներով կրկնում են, որ իրենք Հայաստանի ու Հայերի դէմ թշնամութիւն չունեն:

Ուզում ենք հաւատալ դրան, բայց ինչպէ՞ս երբ միաժամանակ Թուրքական հեռատեսիլը չարունակում է կրկնել միշտ նոյն մաշուած յանկերգը այն մասին, թէ իբր Ա. Համաշխարհայինի տարիներին Հայերն են կոտորել Թուրքերին, չարունակում են դրել, որ Վանի հերոսամարտը ոչ թէ Հայերի օրհասական պայքարն էր, կենաց ու մահու կռիւը, այլ Հայերի պատանութեան օրինակիցներից մէկը (Վանի կենտրոնական փողոցը այսօր էլ կրում է Հայերի սխերիմ թշնամի Քեազըմ Քարապէքիրի անունը), երբ նոյնիսկ Անին են փորձում Թուրքական համարել եւ ի վերջոյ, ինչպէ՞ս հաւատալ, երբ Թուրքական քարոզչական մեքենան ոչ թէ նուազեցնում, այլ գնալով աւելացնում է իր հակահայ գործունէութիւնը:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Տե՛ս. «Ցառագ», Օգոս. 10 / 11, 1991:

(**) «Եղած է օսմանեան գաւառակեդրոն մը: Ռուսերու կողմէ գրաւուած է 1915 Սեպ. 29-էն մինչեւ 1918 Ապրիլ 7: Այն շրջաններէն է որոնք տեսան հայկ. վայրագութիւնները: Քեազըմ Քարապէքիրի եւ Ալի Իհսան փաշայի հերոսական ընթացքով կազատագրեցին»:

(***) «Մարմարա» յի տրուած հարցազրոյցից տեղեկացանք, որ թուրք գործատէր Ի. Ալաթոնը Հայաստանի ներկայացուցիչներին հրաւիրել է այցելելու նաեւ Կարսի «երբեմնի Հայոց եկեղեցին եւ այլ տեսարժան վայրեր» («Ցառագ», թիւ 17·683): Հետաքրքիր է իմանալ, թէ Պ. Ալաթոնը իր հիւրերին թանգարան եւս տարա՞ւ, խոշտանգուած մեր խաչերը ընթանց ցոյց տուե՞ց արդեօ՞ք:

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՔԻՄԻԱԳԷՏ ՏԻՐԱՆ ՔՐՄՈՅԵԱՆ

Անճնական նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ Երեւանի մէջ Դեկտեմբեր 4-ին իր մահկանացուն կնքած է նախկին պոլսահայ քիմիագէտ Տիրան Քրմոյեան:

Հանդուցեալը 1930-ին Պոլսոյ Ազգային կեդրոնական Վարժարանը աւարտելէ վերջ հետեւած էր քիմիագիտութեան, ղոր կատարելագործած էր Միացեալ - Նահանգներու մէջ, ուր չատերու նման կրնար նախանձելի դիրքի մը տիրացած ըլլալ, եթէ իր հայրենասիրական խանդավառութենէն մղուած Հայաստան ներգաղթած չըլլար Բ. Աշխարհամարտէն վերջ, հոն նուիրուելու համար համալսարանական աշխատանքի եւ գիտական հետազօտութեան, մէկ խօսքով՝ Հայաստանի նորաստեղծ քիմիական ճարտարարուեստին զարգացման:

Հետամուտ չըլլալով կուսակցական առանձնաշնորհումներու, եւ ոմանց պէս չունենալով ճարպիկութիւնը դառնալու համար դեպուտատ կամ պատուանշանակիր, Տիրան Քրմոյեան բաւականացած էր իր աշխատանքին համեստ վարձատրութեամբը միայն: Ձինքը ճանչցողները դիտեն թէ երբեք չէր դժգոհեր սակայն, քա՛չ համոզուած թէ հայրենիքի վերելքը միայն անհատներու զոհողութեան գնով է որ կրնար իրագործուիլ:

Տ. Քրմոյեան միշտ պահեց իր անխորտակելի լաւատեսութիւնը Հայաստանի ապագային մասին, կրկնելով թէ անհրաժեշտ է առօրեայ դժուարութեանց տակալ, կարենալ հասնելու համար ապագայ բարօրութեան: Այդ բարօրութեան դրաւականն ալ կը փնտռէր որակին մէջ, որուն դիտակցութիւնը կու գար անչուշտ կեդրոնականի իր աշակերտութեան օրերէն: Եւ ասիկա չըլլանի մը, երբ քանակը ամէն ինչ էր, տիրող վարչակարգին համար:

Եւ արդէն քարձր որակի չատագովման նուիրուած չէ՞ր միթէ այն չերմ ուղերձը, զոր ղրկած էր մեզի, Ֆրանսաբնակ կեդրոնականցիներուս, որպէսզի կարդանք Դեկտեմբեր 8-ի տարեկան բաժակի պատուն, ամրապնդուելու համար Հայութեան ապագային հանդէպ տատամսող մեր հաւատքին մէջ:

Բայց ճակատագրի ի՛նչ հեգնանք: Երբ այս տողերը ղրողը իր այդ գիրը կը կարդար հոս, Նիսի մէջ հաւաքուած մեր դպրոցակիցներուն, ո՞վ կրնար կռահել թէ հէք Տիրանի հոգին արդէն խառնուած էր յաւիտենականութեան:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

ՍՊԱՆԱՑԻ ՀՆԱՐԻՔՆԵՐԸ ՈՒ ԻՐԵՆՑ ՋՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՒՏԵՐԸ

Սպանիան այն երկիրն է ուր հաւանաբար ամէնէն աւելի է թիւը անպաչօն հնարիչներու: Ամէն տարի չուրջ երեսուն հազար դիմումներ կ'ըլլան ձարտարուեստի գրասենեակները, հարկաւոր արտօնագիր ստանալու համար, որոնց հազիւ հազարը կ'արձանագրուի:

Սպանցի հնարիչները չեն նմանիր դիւտարարի աւանդական պատկերին որ կը ներկայացնէ գրեթէ խելագար մը, սպիտակ մազերով ու կտրած մուխի ծուէններու մէջ: Անոնք կեանքի դիտարկումներէ մեկնելով կ'որոշեն գործնականացնել իրենց փորձառութիւնները ու հարկաւոր միջոցները գտնելու համար դռնէ դուռ կը չրջին:

Գարմելօ Լօրանտ նախկին ծովային մըն է որ հանդստեան կոչուելէ ետք սկսած է կնոջը ընկերանալ, գնումներու ընթացքին. դիտելով այս վերջինին «բեռնակրութիւնը», գաղափարը ունեցած է վաճառատուներու ձեռնակառք մը չարժակով մը օժտելու. գնած է անոնցմէ հատ մը ու անոր յարմարցուցած չարժակ սարքաւորում մը որ բարդով կը անանի: Իր գիւտը ծառայած է յատկապէս կինեբուն:

Գարմելոյին նման գիւտարարները համալսարանական ուսում չունենալով հանդերձ, վար չեն մնար անոնցմէ. ճիշդ է որ իրենց «էօրէքա'ն» չատ անգամ դիպուածի արդիւնք կ'ըլլայ ու հոն առաջնորդող գործունէութիւնը կարելի չէ գիտական նկատել, բայց անոնց բերած նորարարութիւնը արհամարհելի ալ չէ: Անոնց համեստութիւնը չարգելեր յիշելու թէ չատ մը Սպանացիներ այդ միջոցով միլիոններու տիրացած են:

Անթօնիօ կարսխա ամրողջ պատանութեան չրջանին փափաքած էր հոլը դարձնել նաեւ անհարթ գետնի մը վրայ: Ի վերջոյ չինած է հոլ մը որուն կցուած է փոքր հարթակ մը ուր կը դառնայ խաղալիքը, նոյնիսկ խորտուբորդ գետնի մը վրայ: Այս գիւտը լաւ ընդունելութիւն գտած է Ժընեւի վերջին ցուցահանդէսին ուր ամէն տարի տեղ կը տրուի ամրողջ աշխարհէն հատած նորարարութիւններու:

Ուրիշ մը չինած է չերմանոցներու չերմաստիճանը կայուն պահելու յատուկ սարք մը. ալբալի չեռուցիչ մը, սառեցնող ցուրտերու չրջանին պիտի կրնայ

ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ոչ ոք մոռցած է Կարմրամորթները: 30000 տարիներ առաջ 60 քմ. ատոյգէ ճամբայ կարելով Սիբիրէն Ալասքա անցած այս ցեղը հալածանքներէ, տեղահանութիւններէ, ձուլումէ հաք, զարուս սկիզբը կը հաչուէր հազիւ 250000 հոգի:

Մեր օրերուն Միացեալ - Նահանգներու մէջ, անոնք կը վայելեն մասնաւոր դուրդուրանք եւ մանաւանդ բժշկական հոգածութիւն, նկատուելով բնաջնջումի վտանգի ենթակայ ցեղ: Շնորհիւ այս բոլորին, այսօր անոնց թիւը հասած է 1,5 միլիոնի, այսինքն զարակիզբի իրենց թիւէն վեց անգամ աւելի:

Այսօր երկու Կարմրամորթէն մէկը քաղաքայի զարճած է: Անոնց կարեւոր մէկ մասը կեդրոնացած է Գալիֆորնիա ուր 200000 հոգինոց զաղութ մը կը ներկայացնեն: Իսկ 800000 ուրիչ Կարմրամորթեր կը բնակին ցեղախումբերու անձնական հսկայ տարածքներու վրայ, որոչ ինքնավարութեամբ: Առնցմէ ամէնէն լայնատարածը կը պատկանի Նաւաժօ ցեղախումբին. անոր տարածքն է՝ 40·000 քառ. քմ., այսինքն համատարած՝ Ջուլիցերիոյ:

Կարմրամորթերու մօտ ընկերային վիճակը մտահոգիչ է, քանի որ անոնց մօտ գործազրկութիւնը կը տարուբերի 39%-էն 61%-ի միջեւ: Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ անձնասպանութիւնն յաճախակի դէպքերու: Անձնասպանութիւնները կարմրամորթերու մօտ երկու անգամ աւելի են քան Սպիտակամորթերու մօտ:

Կարմրամորթերը ամերիկեան քաղաքացիներ են 1924-էն ի վեր, հաւասար իրաւունքներով եւ պատասխանատուութիւններով: Ունին զոյղ հպատակութիւն, քանի որ անոնցմէ իւրաքանչիւրին ցեղախումբը ունի սահմանադրութիւն, կառավարութիւն եւ ընտրուած ներկայացուցիչներ եւ անոնք իրաւունքն ունին իրը այդ դիմում կատարելու ՄԱԿ-ի մօտ: Այսպէս է որ Սէմինոլ ցեղախումբը հէքեաթ զլուխ 1 տոլար (ժամանակուան արժէքն էր) հատուցում ստացաւ Ֆլորիտայի հողերուն համար, որոնք զրաւուած էին իրմէ:

Կարմրամորթերուն համար այն ժամանակները վերջացած են այլեւս, երբ պիտոնները վերապրումի իրենց միակ ճամբան էր: Այսօր՝ Սէմինոլները արհեստաւորներ են, կը զրաղին նաեւ զբօսաշրջութեամբ, Ափաչները՝ անասնաբուծութեամբ եւ փայտի ճարտարարուեստով, Մակ-Քիթերը եւ Սեւ-Ոտքերը ունին ագարակներ: Մէսքալէրոս ցեղախումբը տէր է արձակուրդի ճմեռնային կայաններու: Իսկ Իրոքուաները՝ զարճած են վարպետներ երկնաքեռերու շինութեան:

Կարմրամորթերու մօտ յայտնաբերուած են լեզուներու աւելի քան 21 տարբերակներ եւ 500 բարբառներ, որոնք կը վկայեն անոնց մշակութային հարստութեան:

Անոնց անհատական անուններն ալ յիշատակումի արժանի են. այսպէս՝ օրինակ Թաքախոտաձ անունը որ կը նշանակէ «Թամբի զէշ հոտող ծածկոց», ընդհանրապէս կը չնորհուէր քաջ զինուորներուն, որոնք այնքան զբաղած էին կռուելով, որ նոյնիսկ ժամանակ չէին ունեցած Թամբի ծածկոցը հանելու: Նոյնպէս, անոնք նշանակած են նաեւ կարգ մը տեղանուններ, ինչպէս՝ Մանհաթան, որ կը նշանակէ «եօթը բարձունքներու կղզին»: Նաեւ Միսուրի, Իովա, Իլլինուա, Քանսաս անոնցմէ ժառանգած են իրենց անունները:

Ցիշենք նաեւ որ զանոնք անուանելու համար արեւմտեան եւ չատ մը այլ ժողովուրդներու կողմէ զործածուող «Հընդիկ» բառը կը պատկանի Քրիսթոֆ Քոլոմպոս սխալումին. երբ ան ոտք կոխեց այդ նոր եւ հսկայ ցամաքամասը, կը կարծէր քալել Հնդկաստանի հողերուն վրայ:

1841-ին Շէյքսփիրեան թատերախումբ մը հասած էր Ֆլորիտա ուր անմիջապէս եաքը յարձակումի ենթարկուեցաւ Սէմինոլներու կողմէ: Քիչ ժամանակ եաք երբ հասաւ սոխակոզաբար յանձնուելու օրը, զինուորները անակնկալն ունեցան տեսնելու Կարմրամորթեր, որոնք անձնատուր կ'ըլլային Համլէթի, Ռիչար Գ·ի, կամ Ցուլիոս Կեսարի տարազները հագած:

Այսպէս կը պահանջէին իրենց աւանդութիւնները: Անձնատուութեան օրը, պէտք է հագած ըլլային իրենց ամենագեղեցիկ հագուստները եւ զարդերը:

ՍՐՏԻՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԸ

Սրտանօթային հիւանդութիւններու հաւանականութիւնը աւելցնող ազդակներ կը նկատուին ծխախոտը, ալքոլը, երակային զերճնշումը, քոլէսթէրոլը, չաքարը, մարզանքի պակասը: Այս իրականութենէն մեկնելով, Ֆինլանտացի բժիշկներ փորձի մը ձեռնարկած են, տեսնելու համար թէ վտանգներու նուազումը կը նպաստէ՝ հիւանդութիւնը պակասցընելու: Բարձրաստիճան 610 պաշտօնատարներ ընտրուած են որոնց տարիքի միջինը 48 էր· հինգ տարի (1975-1980) ենթարկուած են պահեցողութեան, միշտ հսկողութեան տակ պահուած է անոնց արեան ճնշումը, քոլէսթէրոլը: Ամէն չորս ամիսը անգամ մը բժշկական քննութենէ անցած են: Հինգ տարի եաք վերլուծուած է պահեցողութեան, բայց 10 տարի չարունակուած է հսկողութիւնը: Այս խումբին հետ համեմատական մը ըսելու համար ընտրուած է 612 հոգինոց այլ խումբ մը· այն անձերը ամէն տեսակէտէ համարժէք են փորձառական խումբը կազմողներուն:

15 տարուան փորձը տուած է հետեւեալ արդիւնքները· մահերու ընդհանուր համեմատութիւնը աւելի բարձր եղած է առաջին խումբին համար եւ յատկապէս սրտի հիւանդութիւններու պարագային (34 եւ 14), հակառակ անոր որ վտանգի բոլոր ազդակները կիսով չափ զեղչուած էին:

Կը մնար հակասութիւնը բացատրել ուեղակացութիւններու յանդիլ: Երկու վարկած կարելի էր· կամ բժշկութիւնը կ'անդիտանայ այլ ազդակներու ազդեցութիւնը, ինչպէս՝ ժառանգականը, եւ կամ վտանգաւոր նկատուած ազդակներու դէմ այս ձեւով տարուած պայքարը ինքնին վտանգ մը կը ներկայացնէ:

Մանագէտներու կարծիքով, կարելի չէ ուղղակի պատասխանատու նկատել վտանգաւոր նկատուած ազդակները (քոլէսթէրոլ, ալքոլ, ծխախոտ, զերութիւն) Ֆինլանտացի փորձին հակասական արդիւնքներուն համար:

Այդ փորձէն չի հետեւիր անշուշտ թէ երկար ապրելու համար պէտք է ծխել, խմել եւ ուտել անյագօրէն: Սակայն կը փաստուի որ վտանգ ներկայացնող ազդակները այդ հանդամանքը պահելով հանդերձ, պատճառը չեն սրտի հիւանդութիւններու: Այս առումով, կարելի է մտածել նաեւ անոնց գործածութիւնը արդիլելու քարոզչութեան ստեղծած հոգեբանական ազդակին մասին: Մարդիկ կըրնան ժխտական հակազդեցութիւն ցոյց տալ, իրենց մօտ համոզումներ զոյացնելու համար կատարուած ճնշումին: Գոնէ այսքանը կը թելադրէ աւելի մեղմ ու չափաւոր ոճով մը կատարել այդ քարոզչութիւնը:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԺԻՐԱՑՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ ՇԷՅՔՍՓԻՐԵԱՆ ԴԵՐՈՎ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԵՄԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Յունուար 27-էն մինչեւ Փետրուար 16, Ժիրայր Բաբաջեան պիտի ներկայանայ Փարիզի Թատերասէր Հասարակութեան Շէյքսփիրեան ամէնէն երկար դերով· արդարեւ, ան վերցուցած է գլխաւոր դերը Ուիլեըմ Շէյքսփիրի «Օրէնքի դէմ՝ օրէնք» (Mesure pour Mesure) Թատերախաղին մէջ, որ պիտի ներկայացուի Théâtre Le Chemin des Vignes-ի բեմին վրայ (113 bis, avenue de Verdun, 92130 Issy-les-Moulineaux) Atelier International de l'acteur Թատերախումբին կողմէ:

Ցիշեալ Թատերախաղը որ Ֆրանսերէնի Թարգմանուած է Ժան Գլօտ Քարիրէի կողմէ, արդէն 1991 Դեկտեմբեր 5 - 12-ին ներկայացուած է Լորէնի շրջանին մէջ, արժանանալով Թատերական քննադատներու դնահատանքին:

Լորէնի Մոզէլ օրաթերթը, անդրադառնալով սոյն ներկայացման, կը գրէ Բաբաջեանի մասին.. «Լաւագոյն դերակատարը Ամերիկայէն Ժիրայր Բաբաջեանն էր՝ դուքսի դերով որ իր ձեռքին ունէր խարդախանքներու կծիկը· ան Ֆալսթաֆեան խազարկութեամբ, կիսուած յօնքերով ու մաքիավելիական մօրուքով տարաւ իր դերը· ամէնքը զարհուրանքով վկայեցին երբ դուքսը, թմրոյկներու աղիտաւոր զարկերով, կուդայ կարգ ու կանոն հաստատել Վիէնի մէջ, փրկելով դժբախտները եւ չուարումի մատնելով չարագործները»:

Ժիրայր Բաբաջեանի ներկայութեան ուրիչ մէկ արձագանգն է, վստահաբար, որ խորքի երաժշտութիւնը յօրինուած է հայկական եղանակներու վրայ, երբեմն բացայայտ մէջբերումներով հայ եկեղեցական երաժշտութենէն:

Բաբաջեան հրաւիրուեցաւ սոյն դերը վերցնելու, երբ անցեալ ամառ Ավինեոնի Թատերական փառատօնին կը ներկայացնէր իր երկու հոգինոց «Արարատեան կայքը», Ֆրանսերէն Թարգմանութեամբ: Հայկական բանաստեղծութենէն ընտիր կտորներով հիւսուած այս խաղը, իր անդլերէն մեկնաբանութեամբ, հարիւրէ աւելի անգամներ ներկայացուելէ եաք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բեմերու վրայ, անցեալ Մայիսին Երեւանի Թատերական փառատօնին արժանացած էր յատուկ մրցանակի:

Վերոյիշեալ ներկայացումներուն տարածը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

46· 38· 11· 66

ՁՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԴԱԻԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊՈԶԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԵՐԵՒԱՆ

Փակագծի մէջ պէտք է ըսել, որ Թորգոմն ալ սրտի տէր մարդ էր:

Սիրտ մը, որուն մէջ կարծես թնդանօթ մը կը քնանար: Անդրանիկ անմիջապէս հրաման հանեց, որ զնդապետ Թորգոմ իրեն պէտք է եւ կը տանի իր հետ Կարին:

Գեներալ Օսիչելիձէն բեկանեց իր հրամանը, եւ խնդիրը վերջացաւ:

- Թորգոմ, - սկսաւ Անդրանիկ, այդ խնդիրները վերջացնելէ եաք, - կարնոյ դրութիւնը յուսահատական է եւ դուն հեռագիր տուած էիր Թիֆլիսի թերթերուն, որ Հայերը տէրն են ճակատի կացութեան, բաւական չէ՞ խաբենք մեր ժողովուրդը:

- Զօրավար, - պատասխանեց զնդապետը, - այդ հեռագիրը խմբագրուած էր Թիֆլիս, եւ բժ· Զավրիեւը հեռախօսով խօսեցաւ ինձ՝ այդ իմաստով հեռագիր մը տալ թերթերուն, որպէսզի Թիֆլիսի մէջ զօրահաւաքը աւելի ուժեղանայ: Ես Թիֆլիսի դրութիւնը չեմ դիտեր, երբ ինձ կ'ըսուի, որ այդ իմաստով հեռագիր մը օգտակար է՝ ես ալ կու տամ:

Անդրանիկ հասկցաւ խնդիրը:

Ներս եկաւ Զավրիեւ եւ սկսաւ կրուիլ Թորգոմի հետ: Վիճաբանութեան նիւթն էր անկախութեան յայտարարութիւնը:

Թորգոմ տուաւ միեւնոյն բացատրութիւնները, ինչ որ տուած էր Անդրանիկին:

Թորգոմը կը պնդէր, որ կարնոյ եւ առհասարակ ճակատի տրամադրութիւնը բարձրացնելու համար հռչակած է անկախութիւնը եւ յետոյ՝ կռուելու համար Օսիչելիձէի դէմ:

- Անկախութեան յայտարարութենէն յետոյ էր, որ ես կրցի Օսիչելիձէն պահանջել իր հեռացումը կարինէն:

- Ես իբրեւ Հայաստանի կոմիսար, - վերջապէս յայտարարեց Զավրիեւ, - միայն իրաւունք ունէի անկախութիւն յայտարարելու եւ ուրիչ ոչ ոք:

Մեզի համար պարզ եղաւ այլեւս, թէ բժիշկը ինչո՞ւ դէմ էր Թորգոմեան անկախութեան:

- Մեզմէ ոչ ոք իրաւունք ունի անկախութիւն յայտարարելու, միայն իրաւունք ունի յաղթական բանակը, եթէ մենք հրնարաւորութիւն ունեցանք պաշտպանելու ճակատը՝ Մայիսի 3-ին համագումար տեղի կ'ունենայ կարնոյ մէջ, եւ այդ համագումարը, միացած զօրքին, կը հռչակէ Հայոց անկախութիւնը, - յայտարարեց Անդրանիկ:

Վիճաբանութիւնը վերջ գտաւ:

Ես չեմ տեսած ուրիչ մէկ հայ գինուրական մը, որ այնքան խորը ըմբռնէ կարզապահութեան օրէնքը, որքան զնդապետ Թորգոմը:

- Թորգոմ, դուն ինձի հետ կու գաս եւ կը լինես տաճնապետ, - ըսաւ Անդրանիկ Թորգոմին:

Թորգոմ գինուորական բարեւ տուաւ եւ պատասխանեց·

- Ես պատրաստ եմ:

Թորգոմ, որուն ոտքերը ուռած էին եւ հազիւ կրնար քայլ փոխել, միացաւ Անդրանիկի եւ եկաւ Կարին:

Անդրանիկ կարեւոր հրահանգներ տուաւ մէկ քանի մարդոց՝ չթողուլ գեներալ Օսիչելիձէն, որ արդէն նոր էր հասած Սարիղամիշ, անցնելու Թիֆլիս:

Անդրանիկ Թիֆլիսէն հրահանգներ տուած էր՝ բանուորներ դուրս բերել եւ մաքրել «կուկուչկայի» առջեւ գտնուած ձիւնը:

(Շար· 20)

երեք ժամ անվոխոխ պահել փափաքելի ջերմաստիճանը: Շատ պարզ դրութիւն մըն է որ հինգ լիթր ալքոլ կը սպառէ եւ զոր կարելի է զետեղել տասը վայրկեանի մէջ: Շատ չհաւատար կը նկատուի այս դիւտը, քանի որ 20 վայրկեանի առնամանիք մը կրնայ բերքին 60%ը փճացընել:

Մայրքայի բնակիչ մը որ միշտ վախ ունէր պահածոյի տուփեր բանալու բնթացքին մատը կտրելէ, ամբողջովին տախտակէ շինուած բանալիք մը հնարած է որմէ տարեկան 1000 հատ կը ծախէ կղզիին մէջ· առայժմ անոր արտադրութիւնը ժամանց մըն է, սակայն Միկէլ Փէրէլլօ լրջօրէն կը մտածէ աւելի լայն չրջանակի մը մէջ տարածել իր դիւտը:

Սեւելացի զեղագործ մը որ աման լուալու համար սպունգ կը գործածէր, նկատեց որ ծախուած սպունգները ամէն ձեւի աման մաքրելու յարմար չէին: Գաղափարը յղացաւ աման լուալու ձեռնոցին վրայ ուղղակի փակցնելու սպունգը· յետոյ ձեռնոց արտադրողներուն չըրջանը ըրաւ, մեծաքանակ արտադրելու համար անոնցմէ:

Ֆրանսիացի Մարկոս մանկութենէն մեծ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերէր դրան ծխնիներու հանդէպ: Վերջապէս, չինեց պարուրաձեւ մատնիկով ծխնի մը որուն շնորհիւ ամէն անգամ որ դուռը բացուէր նաեւ կը բարձրանար ու առաջքը կ'առնուէր զորգերու կամ փոշիներու արգելքին: Ժրնեւի 1990-ի ցուցահանդէսին արծաթէ մետալը չահեցաւ անոր գիւտը ու տէրը ձեռնարկութեան մը հետ պայմանագիր ստորագրեց:

Այս կարգի գիւտարարներէն չատերը արհեստական ձեւով չինուած առարկաները չատախ կը նետեն իրենց տան մէկ անկիւնը, յետոյ օր մըն ալ իրենց մտերիմ կը փետեն տեսնելով որ իրենց սեփական գաղափարը առեւտրականացուած է բազմազգ ընկերութեան մը կողմէ···: Մարկոս կ'ըսէ թէ ներկայիս ամէն բան կը կողոպտուի ու յատկապէս ձափոնացիներու յաջողութիւնը կը կայանայ այս կէտին մէջ:

Շատ մը գիւտարարներ իրենց գործը ծանօթացնելու, առեւտրականացնելու համար ահագին դումարներ կը ծախսեն. հաղուագէպ չեն այն պարագաները երբ ապարդիւն կ'ըլլան այդ ծախքերը: Օրինակ, ոչ ոք գտնուած է որ ուզէր արտադրել անհարթ դեմքի վրայ եւս զարձող հոլը կամ աման լուալու յատուկ ձեռնոցը:

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Զարեհ Զաքմըշեանի յիշատակին, իր զաւակները՝ Տոքթոր եւ Տիկին Ժերար Դրիզօրեան եւ Սերժ Զաքմըշեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին:

***

«ԾԱՌԱՅ»...

Ողբացեալ Զարեհ Զաքմըշեան որու մահուան լուրը յոսպաղումով խմայանք ծանօթ դէմք մըն էր Փարիզի հայ գաղութին: Արհեստով առամնաբոյժ, երկար տարիներ իր անձնուէր գործունէութեամբ մասնակցած է հանրային կեանքին, վերջերս որպէս պատասխանատու անդամ Ֆր. Մշակութային Միութեան:

Ով որ ճանչցած է Զարեհ Զաքմըշեանը անոյշ յիշատակ մը պահած պէտք է ըլլայ անձ մը, որ առաւելաբար աղնիւ հոգի մըն էր:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան իրենց զաւմուհիին Տիկին Անժէլ Խաչատուրեանի Թարմ յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին: Նաեւ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին իրենց մեծ մօր Տիկին Թագուհի Մեսրոպեանի եւ ծնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Արքիմ եւ Գոհարիկ Էտիրնեկլեանի յիշատակին:

***

ՄԱՐՍԷՅ... Խորէն Ուլուսեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին Ամանորի առթիւ ի յիշատակ իր եղբայրներուն (Միացեալ Ամերիկա):

ՓՈՒԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սիլվի Նշանեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան փոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառայ»ին:

***

Ազատի Պետիկեան (Փօ) 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին Զաւէն Պէրպէրեանի մահուան առթիւ:

***

Հրանդ-Մարտիրոս Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն...

- Կէվրէկեան ընտանիքը 1000 Ֆր. Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:
- Տիկին Մելինէ Ժամկոչեան, Տիկին Արուսեակ Երէցեան 250-ական Ֆր. Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:
- Այրի Երէցկին Հայկուհի Տէր-Պետրոսեան եւ Տիկին Ալաթճեան (Պոլիս) 250-ական Ֆր. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

(Մնացեալ «Ծառայ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ...

Մերուժան Տէր-Գուլանեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարկ. Նշանեանի իր մօր մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ Ա Մ Ա Ն Ո Ր Ի Ա Ռ Թ Ի Ւ

ՄԱՐՍԼԻՃ... Յակոբ Էսկիճեան 200 Ֆր.:

***

ՎԻԼԸՆԻՕՎ... Սամուէլ Ներկարարեան 300 Ֆր.:

***

ՎԵԼԻԶԻ... կարապետ Պալիտեան 100 Ֆր.:

NOËL à VIENNE

Le Noël de l'Ecole arménienne de la Croix Bleue de Vienne aura lieu le 19 Janvier à 15 heures précises au Théâtre Municipal. Le spectacle sera assuré par les enfants.

M.A.P.E.S.A.

(Mission d'Aide Psychologique aux Enfants Sinistrés d'Arménie)

Siège social :

Chez Mme Hanna KAMIENIECKI —
— Psychanalyste —
37, rue Saint Sébastien — 75011 Paris
Association Loi 1901
Journal Officiel du 20-11-91)

La M.A.P.E.S.A. recherche en urgence logements séparés à prix raisonnable, à Paris ou en proche banlieue, pour deux psychologues (un homme et une femme) d'Arménie, actuellement en stage en France, jusqu'au 31-5-92.

Faire offre à Notre Présidente :
Mme Hanna KAMIENIECKI —
37, rue St. Sébastien — 75011 Paris
Tél. : 43. 55. 68. 20 (entre 13h et 14h ou après 20h).

U.G.A.B. - JEUNES

TABLE RONDE

Les Arméniens en Azerbaïdjan et leur exode

à l'occasion de la parution de

«LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT»

Un pogrom d'Arméniens en Union Soviétique

préface d'Elena Bonner

(Edition SEUIL)

Avec la participation de :
M. CLAUDE MUTAFIAN
Mme CLAIRE MOURADIAN
M. SERGE AFANASYAN
Mme MYRIAM GAUME
M. PATRICK DONABEDIAN

Samedi 18 Janvier à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. 42.27.12.26 M° Courcelles

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 ազգային անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին:

Թեկնածուները պարտին, 1992 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-էն առաջ, կրկնապէս ապահովագրեալ նամակով, իրենց թեկնածութիւնը յայտնել Դատական Յանձնախումբին նչելով իրենց ծննդեան թուականն ու Ընկերակցութեան իրենց անդամակցութեան տարին:

Թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի կազմուի եւ հրատարակուի մամուլին մէջ, յայտարարուի ռատիոյով եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ, 1992 ՄԱՐՏ 12-էն սկսեալ:

Քուէարկութիւնը Ընկերակցութեան անդամներուն որամատրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.

- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԻՍԻ ԼԻ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ): Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնախումբին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (նամականին կնիքը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ ուժամեայ զանձապահ Պ. ՊԱԳԼՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած:

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին:

Դատական Յանձնախումբին հասցէն է...

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

SEJOUR à BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars

La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

(Շար. Ա. էջէն)

քանդիչը Խորհ. Միութեան, բանակին եւ որ սակի մատնեց երկիրը: Մօտ տասը հազար ունկնդիրներու առջեւ ալ, բանակի նախկին հրամանատար մը՝ Վաչէնկօ հրաւիրած է բանակը, որ ձեռք առնէ իշխանութիւնը: Կարգ մը ցուցարարներ «Ելցին կառավարատ», «Ելցին Ռուսաստանը Մաֆիային ծախեց» պաստառներ կը կրէին: Լոզունգներուն մէջ, հակահրեայ բուռն արտայայտութիւններ կային, Մոսկուայի բնակչութիւնը «սիոնական դաւը» նկատելով բոլոր ցաւերուն պատասխանատուն: Ուրիշ թաղ մըն ալ պրեթէ խռովութիւններ կը ծագէին, որովհետեւ վաղ առաւօտէն, բազմահազարիւր Մոսկուացիներ պէտք բռնած էին վառելիքի մը առջեւ, որ կաթ պիտի առնեսր ու ժամեր եռաք պարզուած է որ պիտի չառնայ:

ՓԱՐԻԶԻ վարպետի 5 կայարաններ եւս «զոհ» դարձին թակընդներու, մեթրոյի այս նորարոյս «արուեստագէտները» որոնք կը յաջողին կրկին ու կրկին դեղազարդել պատերը: Առջի օր Լուվրն էր որ այլափոխուած էր, չինայելով անշուշտ թանգարանին վերաբառդրութիւններուն, ապա ուրիշներ՝ Սոլֆերինօ, Ռիւ տիւ Պաք, Սամպլէ Նասիոնալ: Տնօրէնութիւնը զգուած է մաքրող արտադրութիւններ, որոնք քանի մը ժամուան մէջ ամէն ինչ կ'ապրեն, բայց, միայն Լուվրը, օրինակ, 500 հազար Ֆր. արժած է: Պէտք է ըսել, որ Մշակոյթի նախարարութիւնն ալ ոչ չափով կը քաջալերէ այս կռապիրթիններու հեղինակները, արուեստ նկատելով կատարուածը (թանգարաններ ալ մուտք գործած է, նոյնիսկ Թրոքատերօ-ի Ֆրանսական արձաններու ապր. թանգարանը, մեթրոյի ամբողջ վահան մը կը ներկայացուի) մինչ հոգեբոյժներ կը բացատրեն որպէս արտայայտութիւնը որոշ յուսահատութեան մը...:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻԱ համաձայնութեան մը եկան Սեւ ծովու նաւատորմին չուրջ: Կիեւ ընդունեցաւ միայն քանի մը յածանաւ պահել, Մոսկուա ալ հրաժարեցաւ նախկին Խորհրդային Միութեան ամբողջ ծովուժը իւրացնելու յաւակնութենէն:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ այլեւս երկու դրամանիշ ունի: Ռուբլիէն զատ, Յունուար 10-էն ի վեր աշխատաւորը իր աշխատավարձին մէկ մասը կտրօններով կը ստանայ, որոնք անհրաժեշտ են պետական վաճառատուներէ գնումներու համար: Արդէն իսկ սեւ չուկայ մը ստեղծուած է երկու դրամանիշերուն միջեւ: Բնակչութեան կարծիքները խառն են: Կին մը ժամ մը սպասել եռաք վաճառատունի մը առջեւ, պայուսակը լեցուն դուրս եկած է ու գոհ է, որովհետեւ, կ'ըսէ, «Շնորհիւ կտրօններուն, ապրանքները մէջտեղ եկան, Ռուսերը, կոմկասցիները եւ բոլոր թալանողները այլեւս չեն կրնար կողոպտել մեր ապրանքները: Կտրօն չունին»:

ՅԱՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպած՝

Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արեւոյչներուն եւ Թեւիկներուն

կոմկ

Ն ո ր եւ խ ն ա մ ո ւ ա ծ Յ ա յ տ ա գ ի ր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Ձաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ձէմպորիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 10 Ֆր. ։ Պիւֆէ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
MERCREDI
15 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.710 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.710

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Յունուար 11-ի «Թէրճիւման» օրաթերթին մէջ Ֆահիր Արմաօղլու «Ղարաբաղ եւ Թուրքիա» խորագրուած պրուելեամբ մը կ'անդրադառնայ Կովկասի մէջ Թուրքիոյ դերին։ Նախ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին որ Հայաստանի Արտաքին նախարարը Ղարաբաղի որպէս անկախ հանրապետութիւն ընդունելու դործընթացին մէջ Թուրքիոյ ազդեցութիւնը ուզած է տեսնել։ ապա պատմական ակնարկով մը կը ջանայ փաստել թէ Ղարաբաղ Թրքական հող է։ Կ'ըսէ թէ ցարական իշխանութիւնը 1828-ին Կովկասի տիրելէ եաք մեծ թիւով Հայեր հոն բնակեցուցած է եւայլն։ Այս պարբերութեան եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Հայերը պատմութիւնը անգամ մը եւս կը խեղաթիւրեն։

Վերջաւորութեան դուրս հեռ մը կը գծուի Ղարաբաղի անկախութեան եւ Յոյներու «Կիպրոսի անկախ հանրապետութեան» միջեւ։ «Երկու պարագաներուն ալ թուրք բնակչութիւնը փոքրամասնութիւն ընկատելու մղումը կայ եւ այդ տարրը ոչնչացնելու։ Յատելեալ, կը ծրագրուի այս ազտոտ խաղին գործիք դարձնել Թուրքիան։ Յովհաննիսեան սա իրակա-նութիւնը պէտք է ըմբռնէ թէ Ղարաբաղի Հայերը եկուորներ են։ Ապրանքին բուն տէրը Ղարաբաղի Թուրքերն են»։

***

«Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակից Ֆահիր Ելմազ Յունուար 7-ին կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիա հաշտարար դեր պիտի ստանձնէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ, յուծում մը գտնելու համար ղարաբաղեան հարցին։ Յօդուածագիրը իր այս տեղեկութիւնը կը հիմնէ Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթինի կողմէ արուած բացատրութիւններու վրայ։ Ըստ այս բացատրութիւններուն, Թուրքիա յառաջիկայ օրերուն ձիգ պիտի վատնէ լարուած կացութիւնը մեղմացնելու համար։ Միւս կողմէ, Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ պիտի բացուի առհմանային դուռը, որուն մասին կը խօսուի երկար ժամանակէ ի վեր։

Անցեալ, մօտէն կը հետեւի Կովկասի պարզացումներուն։ Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին յայտնեց թէ այդ զարդացումները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Թուրքիոյ համար եւ թէ Թուրքիա ամէն ճիգ պիտի վատնէ որպէսզի մնայուն խաղաղութիւն մը հաստատուի Կովկասի մէջ։

Հիքմէթ Չէթին ըսաւ որ յառաջիկայ օրերուն Թուրքիա պիտի այցելէ Ադրբեջանի նախագահ Այազ Մութալիբով։ Մութալիբովի հետ օրակարգի պիտի բերուի Ղարաբաղի հարցը, Թուրքիա դիտել պիտի տայ որ պատրաստ է հաշտարարը դեր ստանձնելու։ Արտաքին նախարարը հետեւեալը ըսաւ այս առընչութեամբ։

«Վարչապետ Տէմիրէլի կողմէ առնլի առաջ Ադրբեջան ղրկուած յուշագիրը մասամբ մեղմացուց Ղարաբաղի կացութիւնը, որ պայթելու առաիճանին հասած էր։ Այս պարագան ցոյց կուտայ, թէ Թուրքիա կրնայ որոշ դեր մը ունենալ խաղաղութեան հաստատման մէջ։ Կովկասի մէջ հաշտութիւնը բոլոր կողմերուն օգտին է։ Ադրբեջանի վարչապետ Հասան Հասանովի հետ անցեալ օր կայացած հեռաձայնային տեսակցութեան մը ընթացքին դիտել տուինք որ Ղարաբաղի հարցը կը լուծուի միայն խաղաղ միջոցներով եւ 2 կողմերուն մէկտեղումով։ Այս մասին

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8 / 13)

ԴԻՄՈՒՄ ԱՐՑԱԽԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը դիմում մը յղած է Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդին, ուր կ'ըսուի։ — «Ազատութեան համար արցախահայութեան պայքարը սկիզբ դրեց հայ ժողովրդի ազգային զարթօնքին»։ Ապա Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ամբողջ հայ ժողովուրդին անունով կը հաւաստիացնէ թէ բոլոր միջոցներով զօրավիգ կը կանգնի Արցախի պետականութեան հաստատումին ու ամրապնդումին։

***

ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 9-ին ամերիկեան ռազմական օդանաւով մը չուրջ 75 թոն աննպատակութիւնք հասած է Երեւան, որպէս Ամերիկայի հայկական եկեղեցիին արեւելեան թեմի օգնութիւնը։ Անդեղէնը օդակայանէն անմիջապէս ուղարկուած է հիւանդանոց-ները։

***

Մոսկուայի «Սպիտակ» բարեսիրական ֆոնտին կողմէ երկրաշարժէն տուժած մինչեւ 16 դարեկան սպիտակցի ծնողագուրկ երախաներուն 100 — 200-ական ռուբլի յանձնուած է։ ընդամէնը 136 հազար ռուբլի։ Գումարը անձամբ Սպիտակ հասցուցած է ֆոնտին փոխ - նախագահը Սէրկէյ Տիտով։

յառաջիկայ օրերուն աւելի թանձրացեալ աշխատանք պիտի տանինք»։

Հիքմէթ Չէթին, հարցումի մը պատասխանելով ճշդեց թէ տակաւին Կովկասի հաշտութեան համար պատրաստուած ծրագիրը մը չկայ, տակաւին այդ հանդրուանին չենք եկած։ Չէթին աւելցուց որ Ղարաբաղի հարցի լուծման համար Թուրքիա կրնայ չփումներ հաստատել Հայաստանի իշխանութիւններուն հետ ալ։

Մօտ օրէն պիտի իրականանայ նաեւ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ սահմանային դուռը, որ օրակարգի վրայ բերուած էր երբ Մոսկուայի դեսպան Վոլքան Վուրալ Հայաստան գացած էր 1991-ին։ Կ'անկնկալուի որ այս դուռը չուտով բացուի եւ այն առեն Թուրքիա Հայաստանի հետ պիտի հաստատէ ոչ միայն դիւանագիտական, այլ նաեւ առեւտրական կապեր։ Նախիջեւանի հետ մօտ օրէն պիտի կապուինք ցամաքային ճամբով։ Այս դիտելը նախապէս բաց էին, ապա փակուած էին։ Հիմա այդ դուռները եթէ բացուին, կարեւոր քայլ մը նետուած պիտի ըլլայ դէպի հաշտութիւն։ Ասիկա օգտակար պիտի ըլլայ նաեւ Թուրքիոյ համար։ Կովկասեան երկիրները Թուրքիան կը տեսնեն որպէս պատուհան մը դէպի Արեւմուտք։ Թուրքիոյ սահմանային դռներուն բացումը պիտի նպաստէ թէ Թուրքիոյ եւ թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ ԱՌԱՋԱՏԱՐ
ԼԻԿԻ ԱՃՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսայի տասնեակ մը ֆութպոլի հայտնուն ակումբներուն միջեւ, Իսիի Հայ Մարզականը, մինչեւ անցեալ տարի կը մնար համեստ մակարդակի մը վրայ, դոհանալով պայքարիլ Հօ - տը - Սէնի բարձրագոյն դասակարդին մէջ։

Անցեալ տարի, սակայն, Իսի կատարեց սովորականէն աւելի յաջող մրցաշրջան մը եւ իրաւունք ստացաւ մտնելու Լիկի առաջնութեան մէջ։ Առաջին անդամ՝ ակումբին հիմնարկութենէն ի վեր, 1975-ին։

Վախ կար որ խումբը դժուարութիւն ունենար պահելու իր տեղը այդ մակարդակի վրայ՝ Փրոմոսիոն տ'Օճէօր որ լիկի երրորդ կարգն է։ Ընդհակառակն, Հ. Մ.ը լաւ արդիւնքներ ձեռք կը բերէ մրցաշրջանին սկիզբէն ի վեր եւ ներկայիս առաջատար է իր խմբակին մէջ, փէքի ակումբին ընկերակցութեամբ։ Անցեալ շաբթուան արդիւնքը՝ նոր յաղթանակ մը էրպլէի մէջ՝ 4 - 1։

Հ. Մ.ը լաւ դիրքի մէջ է ուրեմն նոր վերելքի մը ճամբուն վրայ։

Վ. Ս.

***

«ԱՐԱՐԱՏ»՝ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ժընեւի մէջ Յունուար 8-9-ին տեղի ունեցած սրահի մէջ մինի Ֆութպոլի մրցաշրջանին Երեւանի «Արարատ»ը գրաւած է երկրորդ տեղը։ Մրցաշրջանին առաջին հանդիսացած է Պրօնտպի։ Երրորդ՝ Ժընեւի Սերվէթը, չորրորդ՝ Ա. ԷՍ. Քանն, հինգերորդ՝ Էֆ. Սի. Փորթօ։

***

«Մարզական Հայաստան» թերթը, 12 լրագրողներու մօտ կատարած հարցախոյզով մը ընտրած է Հայաստանի տարուան լաւագոյն ֆութպոլիստը՝ Երուանդ Սուքիասեան։ Ան, Երեւանի «Արարատ»ի պաշտպանողական դիծէն, իր բարձր խաղարկութեամբ եւ նուրբ թէքնիքով հըմայած է հանդիսատեսները թէ ախոյեանութեան եւ թէ բաժակի խաղերուն։ Երկրորդ հանդիսացած է նոյն խումբէն յարձակող՝ Կարէն Մարկոսեան։

***

ՃԱՏՐԱԿ

Պէռլին տեղի ունեցած ճաթրակի միջազգային Դաշնակցութեան ժողովին ընտրումով միջազգային կարգի մրցավարի տիտղոսին արժանացաւ Երեւանցի Ռազմիկ Ղուկասեան։ Այդ կոչումը կը կրէ նաեւ անոր եղբայրը՝ վոլէյպոլի ծանօթ մասնագէտ Ռայիկ Ղուկասեան։

***

ԹԷՔՎԱՆԴՕ

Նախկին Խորհ. Միութեան թէքվանտօի պատանեկան անդրանիկ բաց առաջնութեան (Մինսկ) հանդէս եկած են նաեւ Հայաստանի չորս ներկայացուիչները։ Յաջող ելոյթներ ունեցած են Արման Անանեան (60 քկ.) եւ Արմէն Առաքելեան (68 քկ.)։ Անոնք առաջին փուլերու յաջող ելոյթներէն եաք կէս-աւարտականներուն պարտուելով հանդիսացած են երրորդ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻԱ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ

Կը սպասուէր Փրկութեան Իսլամական Ճակատին (Ֆ.Ի.Ս.) հակազդեցութեան, որ քիչ մը ուշացաւ թէեւ, բայց հասաւ։ Երկուշաբթի, Յունուար 13-ի իրիկունն է, որ յայտարարութիւն մը հրապարակուեցաւ, ուր իսլամական ճակատը կը հրաւիրէ ժողովուրդը «պատրաստուելու բոլոր հաւանականութիւններուն փրկելու համար երկիրը այն վտանգաւոր կացութենէն ուր կը դտնուի»։ Ճակատին համար նախագահին (Շատլի Պէնճէտիտ) հրաժարումը դէմ է Սահմանադրութեան եւ իշխանութիւնը ինկած է «որեւէ օրինաւորութիւն չունեցող բռնակալներու խումբի մը ձեռքը» եւ ծայր տուած ճակատումը «պատերազմ մըն է մեկ կողմէ ժողովուրդին եւ իր կրօնքին եւ միւս կողմէ՝ դաղթատիրութեան ու իր գործակալնե-րուն միջեւ»։

Ճակատը ցոյցերու չէ հրաւիրած սակայն եւ Յունուար 14-ին, Ալժերիա միշտ հանդարտ էր։ Ապահովութեան բարձր Խորհուրդը տէրը կը թուի կացութեան։ Անոր մաս կը կազմեն վարչապետ՝ Ղոդալի, Արտաքին նախարար՝ Պրահմի եւ երեք պինուորական։

Ֆրանսական կառավարութիւնը իր մտահոգութիւնը յայտնելով հանդերձ, չատ չի մխրճուիր, հարցը ներքին նկատելով։ Փոքր տ'էսթէն խոստովանեցաւ թէ կատարուածը դէմ է ժողովրդավարութեան, բայց...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թիճլիսի մէջ, չուրջ 5000 հոդի ցոյց մը ըրած է ի նպաստ Զվիադ Գամսախուրդիայի, կը հաղորդէ Ա.Ֆ.Փ.ն, բայց ոչ մէկ միջադէպ պատահած է, քանի պինուորական խորհուրդը չէ փորձած զսպել, ինչպէս անցեալին։ Գալով Գամսախուրդիայի, կ'ըսէ միշտ Ֆրանսական գործակալութիւնը, հայկական իշխանութիւնները եւ վրացական կառավարութիւնը համաձայնած են որ կրնայ իջեւան մնալ «առժամեայ», որեւէ քաղաքական գործողութենէ հրաժարելով (ինչ որ դրած էինք մեր նախորդ թիւով)։

Ճիշրէի մէջ (Հարաւ — արեւելեան Անատոլու) տասը հազար Քիւրտեր երթ մը կատարած են քիւրտ պինուրեալի մը յուղարկաւորութեան առեն (սպանուած էր քախտամի մը ընթացքին), որ հակակառավարական ցոյցի բնոյթ առած է։ Երեք ժամ տոդանցած են ՓՔՔ...ի ի նպաստ լոզունգներով։ Թրքական օդուժը քարուքանդ ըրած է քրտական երկու կայաններ Շըրնաքի դաւառը։

ՊՈՒՎԿԱՐԻՈՑ նախագահական ընտրութիւններուն, նախագահը՝ Ժելիւ Ժելեւ համեմատականի մնաց, Յունուար 12-ին։ 56 տարեկան, Ժելեւի գլխաւորած էր ժողովրդավար ուժերու Միութիւնը (հակառամարտ համամասնական), որ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթած էր, Հոկտեմբերին։ Ժելեւ ձայներու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՐԻՑ ՀԱԽԱՏԱՆՔ ԹՈՒՐՔԻՆ...

(Ր. եւ վերջին մաս)

Ճիշդ այսօր, այս տողերը թղթին յանձնելիս լուրը հասաւ այն մասին, որ Թուրքիան ճանաչել է Հայաստանի անկախութիւնը:

Իրազարձութիւնն ինչ խօսք, որ պատմական է: 71 տարի տոկալուց յետոյ փիւնիկի նման նորից վերածնուեց անկախ Հայաստանը եւ Թուրքը ստիպուած եղաւ ընդունել դա:

Վերածնուեց Հայաստանը նորից չափազանց ծանր պայմաններում, նորից թուրքաղրբեջանական չրջափակման մէջ: Ցաւատարուած պատերազմ չկայ, բայց Հայը նորից ստիպուած է զէնք վերցնել իր հայրենին պաշտպանելու համար:

Թուրքիան ճանաչեց Հայաստանի անկախութիւնը, բայց ինչպէ՞ս կարող էր չճանաչել: Թուրք վարչապետն ինքն արդէն խոստովանել էր, որ եթէ չճանաչեն Հայաստանը, ապա ի՞նչպէս պիտի բացատրէն դա միջազգային հանրային կարծիքին: Բայց ի՞նչ է մեզ համար ներկայացնում Թուրքիայի ճանաչումը: Ոչի՛նչ, կամ համարեա ոչի՛նչ: Ցամենայն դէպս ոչ մի բան աւելի, քան այլ երկրների ճանաչումը:

Թուրքերը սակայն նոյն կարծիքին չեն: Նրանց պատասխանատուների բարեացակամ արտայայտութիւնները (ուղղուած, անտարակոյս, միջազգային հանրային կարծիքին) ուղեկցւում են յաճախ պատմութիւնից չչեզոքող յայտարարութիւններով: Ըստ նրանց, Թուրքիայի ճանաչմանն արժանանալու եւ նամանաւանդ նրա հետ տնտեսական - առեւտրական յարաբերութիւններ զարգացնելու համար մենք պէտք է հրաժարուենք հողային պահանջներից (այդ թւում նաեւ Արցախից, որն իրենցը չէ), պիտի մոռանանք Ապրիլի 24-ը եւ ինչո՞ւ չէ, միգուցէ նաեւ ջրհատնէութիւնից հրաժարուենք: Այդ դէպքում հաւանաբար բոլոր խնդիրները կը լուծուէին...:

Մեր ժողովուրդն ասում է՝ «սայլը չի ճռռում, սայլտորն է ճռռում»: Մենք չենք պարտաժուրհակ ներկայացնողը, մենք չենք դժգոհողը, այլ իրենք են եւ բացատրւում է դա նրանով, որ իբր Թուրքիայի «նեցուկ» վայելելն այսօր Հայաստանի համար կենսական կարեւորութիւն է ներկայացնում: Ընդ որում այդ «նեցուկ» կոչուածի ինչ լինելը դեռ ոչ ոքի յայտնի չէ, բայց արդէն պահանջում են, որ վճարենք դրա համար, մեզ ապառիկ «նեցուկ» են վաճառում:

Երա՞նի մեզ, որ յոյսներս Թուրքական «նեցուկ»ի վրայ պիտի դնենք:

Ժօսակցութիւն է դնում Հայաստանից Տրապիզոն ճանապարհ կառուցելու եւ Տրապիզոնի նաւահանգստից օգտուելու հնարաւորութեան մասին, Միջին Ասիայից բեռնափոխադրումների կազմակերպման նպատակով: Միջնորդը ծագումով Հրեայ Թուրք մի գործարար է, որն ինչպէս պարզւում է, ունի եւ այլ «հանճարեղ» ծրագրեր: Հայաստանում գործող երկու կրպակների գործարանները պիտի արդիականացնի:

Նորից մեզ հազա՞ր երանի, չինարար հայ ժողովրդին Թուրքերը նաեւ կառուցել պիտի սովորեցնեն...:

Վերջին չրջանի հայ - թուրքական յարաբերութիւնների աչխուժացումը աչխուժութիւն է մտցրել նաեւ Թուրքական մամուլում (այս մասին մեզ կանոնաւոր ձեւով տեղեկացնում է «Ցառաջ»ը, իսկ հայաստանեան ընթերցո՞ղը...): Թուրք լրագրողներն ուչի ուչով հետեւում են իրազարձութիւններին, վերլուծում են ղրանք, իրենց չահերն են հաչւում ու համեմատում ղրանք Հայաստանի չահերի հետ: Նրանք սկսել են յայտնուել նաեւ Երեւանի փողոցներում: Հարց ու փորձ են անում մարզկանց, խորհրդածում վերջիններիս պատասխանների վերաբերեալ: Կարճ ասած՝ կատարում են իրենց լրագրողի պարտականութիւնները: «Միլլիյէթ»ի կամ «Ճումհուրիյէթ»ի էջերում նրանք ղրում են, որ զայրոյթ կամ ատելութիւն էին նչմարում իրենց խօսակիցների աչքերում եւ, որ սովորական մարդը Հայաստանում հակամէտ է ատելութեան:

Իսկ ի՞նչ են արտայայտում Թուրքի աչքերը, ե որ խօսում են Հայաստանի կամ Հայերի մասին, ո՞վ պիտի մեզ ասի: Ո՞ւր են մեր լրագրողների ուղորտաժները Անգարայից Սթամպոլից կամ Վանից:

Ինչո՞ւ նրանք ժողովուրդին, իրենց ընթերցողներին չեն տեղեկացնում այն հաչուարկների մասին, որոնց հիման վրայ ծրագրերը են կազմւում Հայ - Թուրքական յարաբերութիւնների բարելաւման:

Ժօսքն ամենեւին պետական գաղտնիքների հրապարակմանը չի վերաբերւում, այլ լրատուութեան ազատութեանը: Թուրքիայի հետ բանակցութիւններ սկսելուց առաջ մեր ժողովուրդը պէտք է տեղեակ լինի իրավիճակին: Ժօսքը վերաբերւում է այդ նոյն ժողովրդի անցեալին եւ ներկային: Բանակցութիւնների առարկան այդ ժողովրդի սրբութիւններն են եւ ոչ ոք իրաւունք ունի դրանք տնօրինելու:

Իմ նպատակն այստեղ ամենեւին էլ հակաթուրք քարոզչութիւնը չէ եւ ոչ էլ Թուրքերի հանդէպ տածած ատելութիւնը խորքերքերը: Ոչ մի յատկանութիւն չունեմ նաեւ որեւիցէ մէկին «դաս տալու»: Քաւ լիցի:

Քաջ գիտակցելով հանդերձ, որ այստեղ արծարծուող հարցերը չատերին ժամանակավրէպ, անտեղի կամ աւելորդ կարող են թուալ, այնուամենայնիւ իմ պարտքն եմ համարում խօսել դրանց մասին, քանզի այդ հարցերն այնպիսին են, որ մեզնից իւրաքանչիւրը պարտաւոր է մտածել, իր կարծիքը յայտնել: Մեզնից իւրաքանչիւրի անտարբերութեան համար կարող են չատ թանկ վճարել ապագայ սերունդները, ինչպէս մենք թանկ վճարեցինք 20-ական թուականների յայտնի եւ անյայտ սխալների համար: Մենք ոչ միայն վկաները, այլ նաեւ կերտողներն ենք մեր նորագոյն պատմութեան: Մենք այդ պատմութեան մէջ նոր դարաչրջան ենք բացում եւ ուրեմն մեզնից է կախուած մեր հայրենիքի վաղը: Սա չափազանցութիւն չէ, այլ անժխտելի փաստ:

Թուրք լրագրողներից մէկն այն միտքն էր արտայայտել, թէ Հայաստանը ինչ որ չափով Իսրայէլի մոռէլը պիտի լինչեցնի: Հաւանաբար նա իրաւացի է, բայց նկատի ունի այն, որ երկու պետութիւններն էլ ազգաբաց են բնական հարստութիւններով եւ Հայաստանը ինչպէս եւ Իսրայէլը, պիտի ջանայ յենուել իր Սփիւռքի վրայ եւ նեցուկ փնտռել Սրեւմուտքի մօտ:

Թուրքն ինչ խօսք չէր կարող խօսել նրմանութեան այլ կողմի մասին: Այն է, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը չբրջապատուած է մուսուլման երկրներով ճիշդ այնպէս, ինչպէս Իսրայէլը արաբական երկրներով: Համեմատութեան այս կէտին հասնելուն պէս ցանկութիւն է առաջանում ասելի առաջ գնալ, չարունակել համեմատութիւնը եւ հարց տալ.

«Ոտքի կանգնելու համար Իսրայէլն արդեօք ստիպուած եղա՞ւ դիմելու Արաբներին, որ մեզ ստիպուած լինենք դիմելու Թուրքերին»: Ճիշդ է, Իսրայէլը ծով ունի, մենք չունենք, բայց չէ որ կան եւ բարգաւաճ ծով չունեցող երկրներ եւ ազգաբաց ծով ունեցողներ:

Պիտի ասեն, որ հրէական Սփիւռքը աւելի հարուստ եւ զօրաւոր է: Այո՛, թերեւս, բայց ո՞վ է չափել Հայկական Սփիւռքի հզօրութիւնը, հնարաւորութիւնները:

Իսկ հայ ժողովրդի աչխատասիրութի՞ւնը, հնարամտութի՞ւնը: Ինչպէ՞ս է, որ համարն աչխարհով ցիր ու ցան Հայը ամէնուր կարողանում է իր համար բարեկեցիկ կեանք ստեղծել եւ չպիտի կարողանայ նոյնն իր հողի վրայ, իր ազգաբնակչութեան մէջ ստեղծել:

Մի այլ հանգամանք: Մենք ծով չունենք, մեր թիկունքին միջազգային կապիտալի հսկաներ չեն կանգնած, բայց չմոռանանք, որ ոտքի կանգնելու համար մեզնից չատ աւելի քիչ ճիգեր են պահանջւում, քան թէ պահանջւում էր Իսրայէլից 1948 թ., որն ինչպէս յայտնի է ստեղծուեց ոչնչից:

Վերադառնանք, սակայն հայ-թուրքական յարաբերութիւններին:

Իմ կարծիքով բարի-դրացիական յարաբերութիւններ Թուրքերի հետ մենք երբեք չենք կարող ունենալ: Դարերի փորձը եկէք չմոռանանք: Թուրքի համար մենք միշտ նոյն «կեավուրն» ենք, որի հետ նոյնիսկ այսօր իրեն քաղաքակիրթ համարող Թուրքը առանց ամենատեան ու արհամարհանքի չի կարող խօսել: Բերեմ մի օրինակ, մի իրական դէպք, տեղի ունեցած Սթամպոլում, սրանից մի քանի տարի առաջ: Դէպքն իմ ներկայութեամբ պատմել է այն անձը, որի հետ պատահել է (մի երիտասարդ հայ մտաւորական կին Երեւանից):

Ռուս զբօսաչրջիկների մի խմբի հետ նաւով ղէպի Միջերկրական ծով ճանապարհորդութեան են մեկնել նաեւ մի քանի Հայեր: Սթամպոլում, օգտուելով նաւի կարճատեւ կանգառից մեր հայրենակիցները որոչում են այցելել Այա Սոֆիայի տաճարը: Այն փակ գտնելով, մօտենում են տաճարի պահակին: Վերջինս իր կիսատ-պռատ անգլերէնով փորձում է հասկանալ զբօսաչրջիկների ով լինելը: Լսելով եւ հասկանալով մեր հայուհու պատասխանը, այդ տարր արարածը թքում է նրա երեսին:

Ինչ խօսք, որ բոլոր Թուրքերն այսպիսին չեն, բայց անկասկած այդպիսիք կան եւ Սթամպոլում եւ Տրապիզոնում ու Կարսում: Պատրա՞ստ ենք արդեօք մենք համագործակցելու Թուրքերի հետ նոյնիսկ այս գնով: Այս է խնդիրը:

Ըստ ես Թուրքի հետ մեր յարաբերութիւնները երկուստեք հանդուրժողական կարող են լինել եւ ոչ մի դէպքում բարի-դրացիական:

Թշնամու դուռը օղնութեան համար չեն թախում, իսկ որ Թուրքը մեր 1000-ամեայ թշնամին է եւ այդպիսին էլ մնալու է, վեր է ամէն կասկածից: Թերեւս միայն դիւրահաւատ Հայը կարող է կասկածել դրանում:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ (ՆԱԽԿԻՆ)

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՄԱՀ

1922 Դեկտեմբեր 30: Խորհ. ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութեան Խորհուրդներու առաջին համագումարի նախագահ Մ. (Մխայլով) Կալինինի եւ առաջին քարտուղար Ա. (Աբել) Ենուկիձէի ստորագրութիւններով, տրւեցաւ Թուականին, ի լուր աչխարհի կը հաղորդուի ծնունդը Խորհ. Միութեան, «Պայմանագիր Խորհ. Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան կազմաւորման մասին» պաչտօնական յայտարարութեամբ:

Դաչնակցային բնոյթի պայմանագիրը՝ բաղկացած 26 առանձին յօդուածներէ, կնքուած էր Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ եւ Անդրկովկասեան ընկերվարական դաչնակցային խորհ. Հանրապետութեան (Վրաստան, Ադրբեջան եւ Հայաստան)(*) միջեւ: Ամիսք երբեմնի խորհրդային «պատմագրութեան» բնորոչումով «իբեւնով մարմնաւորում է ազատ ժողովուրդների միասնութեան ու բարեկամութեան պատմութեան մէջ առաջնեորում չեղած յարաբերութիւնները»:

Մինչ պատմութեան չրջափակին մէջ մբնալու առաջադրութեամբ, չարունակենք արձանագրել թէ՝ Խորհ. Միութեան այսպէս կոչուած «պետական կառուցուածքին» ընդլայնումը աստիճանական փուլեր կ'արձանագրէ: Այսպէս, 1925 Մայիսին Խորհ. Միութեան խորհուրդներու (սովետներու) երրորդ Համագումարը Միութեան անդամ կը հռչակէ Թիւրքմէնի եւ Ուզբէկ խորհրդային Հանրապետութիւնները, որոնք կազմուած էին Թիւրքստանի ինքնավար չրջանէն, Բուխարայի եւ Խորեզմի ժողովրդական Հանրապետութիւններէն: Հինգ տարի ետք նոր բաժանումով (Ուզբէկստանէն) կը կազմուի Տաճիկ Հանրապետութիւնը, որ Միութեան անդամ կը դառնայ 1931-ին: 1936-ին միութենական Հանրապետութիւններ կը դառնան Ղազախ եւ Կիրկիզ ինքնավար Հանրապետութիւնները: Այդ Թուականին է, որ Անդրկովկասեան Ֆեդերացիայի լուծումով Վրաստան, Ադրբեջան եւ Հայաստան, իրրեւ առանձին Հանրապետութիւններ, մաս կը կազմեն Խորհ. Միութեան: Աւելորդ է ըսել, թէ ըստ երբեմնի խորհրդային «պատմագրութեան», բոլորն ալ անխտիր Խորհ. Միութեան անդամ կը դառնան համաձայն իրենց փափաքին՝ այլ ալ թախանձագին:

Ճշդենք, որ Խորհ. Միութեան կազմի մէջ մտնող նոր Հանրապետութիւնները կը հաստատուին համաձայն Սթալինի մըշակած պայմաններուն: Այսպէս, անոնք պէտք է ներկայացնէին հողային եւ լեզուական միասնականութիւն մը, ինչպէս նաեւ անտեսական, ունենային նուազագոյնը մէկ միլիոն բնակչութիւն եւ իրենց սահմաններէն առնուազն մէկը սահմանակից ըլլար արտաքին աչխարհի: Այս պայմաններուն տակ բազմաթիւ ազգային հատւածականութիւններ հնարաւորութիւն չէին ունենար առանձին Հանրապետութիւն դառնալու:

-- Հոս չենք խօսիր 1939-40-ական Թուականներու հողային գրաւումներու մասին, ի հաչիւ Լեհաստանի, Ֆինլանտայի, Պալթեան երկիրներու: Ցամենայն դէպս, Խորհ. Միութեան սահմաններու ընդլայնումը՝ հողային նոր գրաւումներու ճամբով, կ'որակուի «այդ տերիտորիաների ազատագրում», իսկ անոնց կրցած ժողովուրդները՝ «ժողովրդի բազմանքի» իրականացում:

Դեռ մինչեւ 1980-ական Թուականներու վերջերը, - եւ վերիվերոյկարճ ժամանակ մըն ալ ասկէ ետք, - մեկին ու յետսակ կ'ըսուէր պաչտօնական ձայնով, թէ ամուլի հաստատուած է Մարքսի եւ Լենինի այն պատմական ճչմարտութիւնը, թէ ազգային հարցերուն լուծումները զուտ կարգային հիմերու վրայ կատարուած են: Ընկերային բնոյթի հակամարտութիւններուն հետ պատմութեան դիրկը անցած են եւ, հետեւաբար, անհետացած ազգային երկպառակութիւնները, ցեղային եւ ազգային անհաւասարութիւնները, ճնչումի բոլոր տեսակները: Հաստատուած է, թէ ազգային հարցին ընկերային լուծումներուն մէջ զեկավար դերակատարութիւնը վերապահուած է Համայնավար կուսակցութեան, անոր հիմնադրած քաղաքականութեան: Վերջ դրած են յետամնաց ազգային ծայրամասերը, ուր տուն-տեղ եղած էին աւատապետական-նահապետական եւ, նոյնիսկ, տոհմական յարաբերութիւնները: Բոլոր Հանրապետութիւնները իրենց պետական ծրագիրներով յաջողած են կազմել պետական միասնական տնտեսական հանդոյց մը: Ընկերային կառոյցը որակական փոփոխութեան ենթարկուած է, քանի իւրաքանչիւր Հանրապետութիւն արձանագրած է բանուոր դասակարգին դերակչռութիւնը, դիւղացիութիւնը ընթացած է կոլտնտեսային ուղիով, պատրաստուած են որակաւոր քաոտեր բոլոր մարզերուն մէջ: Ցառաջդիմական աւանդութիւններուն, հոգեւոր արժէքներուն յարաբերութիւններուն հիման վրայ ծաղկում արձանագրած է բազմազգ ընկերվարական մչակոյթը: Զեւաւորուած են ընկերվարական ազգեր. ասոնք արդէն նոր ընդհանրութեան մը երեւոյթը պարզած են, այսինքն՝ խորհրդային ժողովուրդը(**): Ցաջորդ հանդրուա՞նը, իրրեւ նպատակակէտ, - ՄԻԱՁՈՒԼՈՒՄ:

Չէ՞ որ Լենին դեռ 1913-ին իր Ինքնադատական դիտողութիւններ ազգային հարցի մասին աչխատասիրութեան մէջ, չատ յստակ կ'ըսէր զրելով. - Ճացիոնալիզմի ոչ մի ամրապնդում պրոլետարիատը չի կարող պաչտպանել. ընդհակառակը, ճա պաչտպանում է այն ամէնը, ինչ նպաստում է ջնջելու ազգային տարբերութիւնները, տապալելու ազգային միջնորմները, այն ամէնը, ինչ կապը ազգութիւնների միջեւ աւելի ու աւելի սերտ է դարձնում, ամէնը, ինչ ազգերին տանում է դէպի միաձուլում: Այդ կերպ վարուել՝ նչանակում է կանգնել ռէակցիոն Ճացիոնալիստական քաղբենիութեան կողմը (***):

Ազգերու միաձուլում: Խորհրդային չրջափակին մէջ... ի՞նչ ուղղութեամբ կրնար ընթանալ: Անտեղի հարցում, անկասկած:

Մ Ա. Հ

1991 Դեկտեմբեր 8: Երեք սլաւ Հանրապետութիւններ՝ Ռուսիա, Ուկրանիա եւ Բելոռուս, համապատասխան կարգով իրենց նախագահներ՝ Ելցինի, Կրաւչուկի եւ Շուշկեւիչի ստորագրութիւններով կը հաստատեն, թէ Խորհ. Միութիւնը այլեւս «գոյութիւն չունի» եւ կը ստեղծեն «Անկախ Պետութիւններու Համայնք»

մը: Յայտարարութեան եւ առորագրութեան վայրը՝ ՄԻՆՍԿ, Բելառուսիոյ մայրաքաղաքը:

Դեկտեմբեր 21: Ղազախստանի մայրաքաղաք Ալմա - Աթայի մէջ, երեքին կը միանան 8 այլ Հանրապետութիւններ եւ կը հիմնեն «Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութիւնը»: Հայաստան մաս կը կազմէ:

Դեկտեմբեր 25: Գորբաչով, որ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր 1985 Մարտ 11-էն ի վեր, պաշտօնապէս կը ներկայացնէ իր հրաժարականը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ.-

(*) 1922 Մարտ 12-ին, Ադրբեջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի միաւորումով կը ստեղծուի Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների Դաշնագրութիւնը: Նոյն տարուան Դեկտեմբեր 13-ին կը վերակոչուի Անդրկովկասի Դաշնագրութիւն եւ կը վաւերացուի առ Սահմանադրութիւնը:

Առ ի մանրամասնութիւն: Ի տարբերութիւն Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի համայնավարները մեծաւ մասամբ դէմ կը կենան Դաշնագիայի գաղափարին: Դեռ անցեալ տարուան Մարտին հրապարակուած փաստաթուղթ մը՝ նոր լոյս աշխարհ հանուած Հայաստանի Պետական Դիւանէն, կը հաստատէ, թէ վրացի համայնավարներ՝ գլխաւորութեամբ Բուդու Մդիւանիի բացարձակ դէմ կ'արտայայտուին Դաշնակցութեան գաղափարին: Այսպէս, Սուրխոքթեան, որ Ալ. Միասնիկեանի յանձնարարութեամբ խորհ. Հայաստանի լիազօր ներկայացուցիչը կ'ըլլայ Թիֆլիս գումարուած Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. Համագումարին մօտ, կը գրէ, «*Այսպէս կոչուած «ազգային» դծի կողմնակիցները՝ Բուդու Մդիւանի եւ խմբակը, դէմ էին Ֆետերացիային բացարձակապէս. Նրբանք հեռագրել են Լենինին եւ Ստալինին՝ լուրջ վշտացած այդ հարցի հետ կապուած խնդիրները եւ քննութեան ենթարկել այն Մոսկուայում, ընդունելով իրանց առաջարկած ձեւը, այն է՝ կապել Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնները իրար հետ կոնֆեդերատիւ պայմանագրերով, թողնելով իւրաքանչիւրի անկախութիւնը միանգամայն անձեռնմխելի*»: Լենինի պատասխանը կ'ըլլայ, «*եթէ չէք իրագործէ՝ կը քչենք Սիբիր*»:

(**) Սովետական (խորհրդային) ժողովուրդ եւ ո՛չ թէ ժողովուրդներ բացատրութիւնը առաջին անգամ կը գործածէ Լ. Բրեժնեւ, Խորհ. Միութեան 24-րդ Համագումարին, իբրեւ պատմական նոր ընդհանրութիւն: Այս կուսակցական Համագումարի թուականը՝ 1971, Մարտ 30-Ապրիլ 9:

(***) Մեր ձեռքին տակ ունինք Լենինի վերոյիշեալ աշխատասիրութեան 1953ի վերահրատարակուած գրքոյկը, Հայպետհրատ, Երեւան: Հատուածը կը բաղենք այդ գրքոյկէն:

Ժ. Մ.

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺԻՆ ՄԷՋ Է ՆԱԵԻ ՍԻԲԻՐ

Ռուսաստանի դաշնակցութիւնը յատկապէս հողային տարածքներու ճեւաւորման հարցեր ունի. անոնցմէ մէկն է Սիբիրի ապազաղութացման խնդիրը: Այն օրէն ի վեր որ այդ չրջանը կցուած է Ռուսաստանի, կը ներկայացնէ Պետութեան նախանձութեաբու չեմարանը: Ներկայիս այդ հարստութիւնը դրեթէ թալանի կը արուի: Ու մինչ արդարացի կը նկատուի ինքնավար այլ մարզերու իրենց ազգ. հարստութիւնը պահպանելու կարգը, Ռուսաստանի դաշնակցութիւնը կրասնոեարսկի մարզին այդ իրաւունքը կը զլանայ:

Այս կացութիւնը մեծ անհաւասարակշռութիւն մը կը ստեղծէ արտադրիչ ուժերու արտաընթաց զարգացումին ու ընկերային կառոյցներու յապաղումին, բնապահական ախտերու մէջեւ: Ճարտարարուեստական հսկայական կեդրոններ կառուցուած են հոն, առանց տեղացիներու դադափարը նկատի առնելու. ասկէ դատ Սիբիր այսօր բանտերու եւ աքսորավայրերու երկիր է. ոճրապարտներ հոն կու գան իրենց մեղքը քաւելու եւ յաճախ կը մնան պատժաչրջանին աւարտելէն ետքն ալ:

Անցեալ ամառ, Միութեան դաշինք ըստորագրելու ա ռաջին փորձէն առաջ, դաղափարը ծագեցաւ Սիբիրի համար ալ պահանջելու այն իրաւունքները զորս կը վայելեն Ռուսաստանի պատկանող ինքնավար Հանրապետութիւնները: Ցետոյ մարդիկ սկսան լրջօրէն խօսիլ ինքնավար Հանրապետութիւն մը հիմնելու մասին որ պիտի կոչուէր Ենիսէյի Հանրապետութիւն:

Տեղական խորհուրդը Հոկ. 25-ի նիստին սեփականացումներու ծրագիր մը ընդունեցաւ: Սակայն մինչեւ այսօր դործադրութեան չէ դրուած առիկա: Չէ կատարուած նաեւ դաշնակցային ու տրամադրային ստացուածքներու բաժանումը: Տնտեսական լ՚ինչ բարեփոխում կարելի է չրջանի մը մէջ երբ ոչ մէկ բանի կարելի է տէր կանդնիլ:

Կարեւոր ապրելու համար Սիբիր պէտք է պահանջէ անտեսական ինքնավարութեան իրաւունք, ինչ որ արդէն տրուած է ինքնավար Հանրապետութիւններու: Բայց լ՚ինչպէս պէտք է ընել. լ՚ինչպէս, օրինակ կարելի է ցորեն դնել արտասահման: Տեղական իշխանութիւնները տակաւին չեն իրագործած այն իրաւունքները որոնցմէ հրաժարած է կեդրոնական իշխանութիւնը, եւ որոնք սակայն տրուած են միայն ինքնավար Հանրապետութիւններու: Ժողովուրդը կը պահանջէ որ իր իշխանութիւնները որոշումներ տան ուրոնք սակայն իրենց իրաւասութեան մէջ չեն դտնուիր: Եւ եթէ անելին լուծում չը դտնուի, դաշնակցային իշխանութիւնը բռւական տհաճ պարագաներու դէմ յանդիման պիտի դտնուի:

Կրասնոեարսկի խորհուրդին նախադահը կ'ըսէ թէ իրենց ուզածը պետական հիմնարկութիւններ ստեղծել ու սեփական դրօշակը ծածանել չէ, այլ չրջանի անտեսական վերելքին օժանդակ, օրէնսդրական տուեալներ հաստատել:

Կասնոեարսկի երեսփոխաններուն պահանջքները կ'ընդօրինակուին Սիբիրի այլ չրջաններու երեսփոխաններուն եւս կողմէ. Ուրալի, Ծայրագոյն Արեւելքի երեսփոխանները կը յուսան որ իրենց տարածքներն ալ Դաշնակցութեան մասնակից Հանրապետութիւններու հաւասար իրաւունքներու պիտի տիրանան:

Այս բոլորին հանդէպ ռուսական Խորհրդարանին վախերը անհիմն կը նկատուին. Սիբիր անջատողականութեան դիմելու մէջ որեւէ չահ չունի: Երեսփոխաններուն չանքը մղուած է արտադրութիւնը ազատագրելու եւ չրջանը վերակենդանացնելու: Սակայն եթէ սեփականութեան հարցը լուծումի մը չյանդի, Ենիսէյի Հանրապետութեան մը կոչերը կընան սիբիրական հայրենասիրութիւնը արթնցնել: Այդ պարագային նոր դէմքեր պիտի յայտնուին Կրասնոեարսկի իշխանութեան գլուխը ու Սիբիրի սպիտակ - կանանչ դրօշակը պիտի ծածանի:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՅՈՐԹ ԼՈՏՏՏԷՅԼԻ (Ֆլորիտա) եւ չրջակայքի Հայութիւնը այլեւս օժտուած է եկեղեցիով մը եւ հայ կեդրոնով, որոնց օծումն ու բացումը կատարուած են Նոյ. 24-ին: Մ. Գրիգոր եկեղեցւոյ օծումը կատարած է Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Պատարագէն եաք կատարուած է հերիսայի օրհնութիւն, ապա սրահին բացումէն եաք ճաշ մը տրուած է:

***

ՊՈՒՔՐԻՇԻ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Հոկ. 27-ին (նոր տոացանք տեղւոյն «Նոր Կեանք» ամսաթերթի Հոկտեմբերի թիւը) հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հայաստանի անկախութեան եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ընտրութեան: Հանդիսութեան բացումը կատարուած է հայկ. եւ ռումանական փառերգներով, զորս կատարած է եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կարապետ Յարութիւնեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Վ. Ոսկանեան: Խօսք առած են Վլատ Ափրթեանու «Ռումանիա - Հայաստան» ընկերութեան նախագահը, Ֆրանչիսք Զորթան, Մշակոյթի նախարարութեան խորհրդատուն, Սարգիս Սելեան, Սոթիրիս Փոթոփուլոս (Յոյներու ղեկոյնը), հուսկ՝ Թեմին առաջնորդական փոխանորդ՝ Զարեհ Ծ. Վրդ. Պարոնեան:

***

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍԻ Ֆրէնտշիփ Օսիթորիումին մէջ վերջերս տօնուած է Համախաղուրական Հայրենակցական Միութեան 60ամեակը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ 14 հոդինոց յանձնախումբի մը: Հանդիսութիւնը վարած է Տիկին Վանուհի Բաղդասարեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր «Վարադ» պարբերականի խմբագիրը՝ Հրանդ Մարգարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որու աւարտին տեղի ունեցած է մոմավառութիւն: 60 նուիրատուներ վառած են 60մեակի մոմերը, սկսելով վերապրող ամենատարեց Վասպուրականցիէն՝ Սօսի Տէր-Կարապետեան:

***

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍԻ մէջ, Դեկ. 6-7-ին, Հայկական Համախմբումը իր կիսամեայ ժողովին տնօրէնն խորհուրդի առեղապետ ընտրած է Խոուարտ Պալասեանը (Նիւ-Եորքէն): 27 անդամներէ բաղկացած տնօրէններու խորհուրդը ընտրած է նաեւ երեք նոր տնօրէններ եւ դործադիր վարչութիւնը: Փետրուարին, Համախմբումի հողաբարձական խորհուրդը (Պորտ օֆ Թրըսթիզ) պիտի վաւերացնէ վերոյիշեալ ընտրութիւնները եւ վերատեսութեան ենթարկէ իր պիւտճէն: Ճաշ մը տրուած է նախորդ նախագահին՝ Ա. Գալուստեանի ի պատիւ:

***

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Սքուլի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազդայինի տեղւոյն մասնաճիւղին տեղի ունեցած է «Ա. Նոյ» երգչախումբին 9-րդ տարեկան համերգը նուիրուած Հայաստանի երգահան Ռաչատուր Աւետիսեանի,

ԶՕՐԱՎԱՐ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՈՎԵՆՑ

ԴԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊՈԶԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԵՐԵՒԱԼ

Մեզ հաղորդեցին, որ այդ հրահանգները գործադրուած են: Անդրանիկ զօրքը գրաւ «կուկուչկայի» մէջ եւ ճամբայ հանեց օր մը առաջ, մենք ալ միւս օրը երկու ինքնաչարժով ճամբայ ընկանք դէպի Կարին:

Մեզի կ'ընկերանային բժ. Զաւրիեւ, գնդապետ Թորգոմ, գնդապետ Զենկիեւիչ՝ Հայաստանի երկրապահ դունդի լոպայակոյտի գլխաւորը:

Մենք կը մեկնէինք հեւիհեւ, ամենայն արագութեամբ հասնելու Կարին, որովհետեւ եկողները սարսափելի լուրեր կը տարածէին, թէ այսօր կամ վաղը մտադիր են Կարինէն հեռանալ:

Մենք կ'երթայինք դէթ հասնելու եւ տեղեկանալու Կարինը պարպելու պատճառներուն:

- Կը յիշե՞ս, - դարձաւ ինձ Անդրանիկ, - որ ես կը պնդէի, թէ Թուրքերը Փետրուարի 15-ին կը սկսէին յարձակումի, մեր ռազմադէտները չէին հաւատար:

Իսկապէս մեր ռազմադէտները կը հաւատացնէին, որ «Թուրքերը իրենց յարձակողականները կը սկսին ոչ քան Մարտի վերջերը»:

- Էնվէրը մերոնցմէ խելացի է, - մրմնջեցի ես:

Անդրանիկ քթին տակ ժպտեցաւ:

Մեր ինքնաչարժները չարժեցան:

Թուրքերու կողմէ դաւադրութեան մը պարագային՝ մենք կարենայինք հասնիլ օդնութեան:

Կ'ակնկալուէր, որ Թուրքերը մահափորձ սարքէին Անդրանիկի դէմ, մանաւանդ ամբողջ Կովկասին յայտնի էր անոր մեկնումը դէպի Կարին:

Քէօբրիւ Քէօյէ քիչ ասդին, կամուրջի մը վրայ, մենք լսեցինք մեր առջեւը հրացանաձգութեան ձայներ: Մենք արագացուցինք մեր ինքնաչարժի վագքը եւ հասանք մինչեւ կամուրջը, ուր պատնք 10 - 15 փուրկոններ: Մեր մօտեցած ժամանակ գնդակները սկսան մեր վրայ տեղալ: Մենք աճապարեցինք ինքնաչարժէն վար ցատքել:

Տարակոյս չկար, որ յարձակում գործուած էր Անդրանիկի ինքնաչարժին վրայ: Մենք հինգ հոգիով չղթայ կազմեցինք եւ սկսանք մօտենալ: Կրակ չբացինք, մինչեւ հասկնայինք եղելութիւնը: Երբ սկսանք չղթայով մօտենալ՝ հրացանաձգութիւնը դադրեցաւ: Մեր մէջ Զանբօղլեան, որ պինուորական մըն էր՝ պոռաց.

- Յանձնուեցէ՛ք:

Մալական փուրկոնչիները էին, որոնք անմիջապէս զէնքերնին նետեցին դետին: Մենք հաւաքեցինք զէնքերը, անցանք իրենց միջով դէպի կամուրջին միւս կողմը, բայց մեր ինքնաչարժը մնաց անոնց միջեւ:

- Եթէ չգաս՝ կը կրակենք ուղղակի քու վրայ, - պոռացինք մեր չարժավարին, որ Ռուս էր:

Անիկա բերաւ ինքնաչարժը: Մենք հասկցանք, որ Անդրանիկը չկար այդտեղ. պարզապէս մալականները ուզեցին մեզ կողոպտել, փորձեցին, բայց դտան, որ մենք արդէն կռուի մտանք, բաց թողեցին եւ յանձնեցին իրենց զէնքերն ալ:

Անոնք մեզ կարծեցին ռուս պինուորականներ:

Հասանք Քէօբրիւ Քէօյ, ուր դտանք Անդրանիկը մտահոգուած մեր ուշացումով:

- Ի՞նչ եղաք, ո՞ւր կորաք, - հարցուց մեզ Անդրանիկ:

Մենք պատմեցինք դէպքը:

- Ես ըսի ձեզ, - ըսաւ Անդրանիկ Զենկիեւիչին, որ տղոց բան մը պատահած է:

Մենք դիչերեցինք Քէօբրիւ Քէօյ: Առաւօտ կանուխ ճամբայ ինկանք: Խորասանի Թուրք բնակչութիւնը պատրաստուած էր աղ ու հացով դիմաւորելու Անդրանիկին, բայց Անդրանիկը կանգ չառաւ և անցաւ, այնպէս որ ոչ ոք չնչմարեց անոր անցնիլը:

- Անդրանիկը ո՞ւր է, մեր ազատարար մարդը ո՞ւր է, - կը հարցնէին մեզ Խորասանի հայ գաղթականները:

- Առաջին ինքնաչարժի մէջ նստողը Անդրանիկն էր, - կը պատասխանէինք մենք:

(Շար. 21)

(Շար.՝ Ա. Էջէն)

44,14%-ը ստացած է: Նախկին համայնավարներու թեկնածուն էր վերջը վարչապետ:

ՎԱՏԻԿԱՆ պաշտօնապէս ճանչցաւ Սրուաթիան եւ Սլովենիան: Երկու Հանրապետութեանց բնակչութեան մեծամասնութիւնը կաթոլիկ է:

ԱՆՐԻ ՔԷՖԵԼԷՔ, առաւելաբար ծովու դպրակը, մեռաւ 82 տարեկանին: Պրեթան, երգեց իր հայրենիքը եւ իր առաջին վէպն է՝ Un recteur de l'île de Sein, որ իր համբաւը պիտի ապահովէր, յետագային ալ ֆիլմի վերածուելով «Աստուած մարդոց պէտք ունի» անուան տակ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎի նախագահի աթոռին իր թեկնածութիւնը դրաւ Հիւկէթ Պուչարօ (երեսփոխան ընկերվարականներու միացած) ինչ որ անախորժ կացութիւն մը կը առեղծէ կուսակցութեան համար, որու թեկնածուն է, Ֆապիւսի հեռացումով, Անրի Էմմանիւէլլի:

ՊԱՊԸ վեցերորդական Ֆրանսայի ութ եպիսկոպոսներ ընդունած է առջի օր եւ խօսակցութեանց ընթացքին, Յովհ. Պօղոս Բ. իր համոզումը արտայայտած է կոչումներու ապնապին մասին, զոր վերջնական չի նկատեր: Այս պատճառով իակ հարկ չկայ նոր ուղիներ փնտռելու ինչպէս ամուսնացած անձերու ձեռնադրութիւնը, որ երբեմն կ'առաջարկուի եւ որ կրկին խնդրոյ առարկայ կրնայ ընել կուսակրօնութիւնը:

ԹԱՓի մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Երուսաղէմ, կոչ ըրած է Իսրայէլցիներուն որ օգնեն իրեն պայքարելու համար Ֆրանսայի ծայրայեղ աջին եւ անոնց գինակիցներուն դէմ: Բուռն կերպով յարձակած է իր մրցակցին՝ Ժ. Գ. Կօտէնի վրայ, չեչտելով.- «Ֆրանսայի մէջ կը պայքարինք անոնց դէմ որոնք անհանդուրժողական, ցեղապաշտ եւ հակահրեայ դաղափարներ կը տարածեն: Պէտք չէ որ անոնք որոնք կը գինակիցին Ֆրանսայի Ազգային Ճակատին, կարենան անմեղանալ ընդունելով իսրայէլցւոյ պաշտօնական անձնաւորութեանց կոմիկ, ինչպէս պարագան է Պ. Կօտէնի» (ըստ Թափիի, Կօտէն 2 չաբաթէն Իսրայէլ պիտի երթայ): Թափի կ'ընկերանայ Մարսէյլի Օլէնիքին, որ մրցում ունի Երուսաղէմի խումբին դէմ:

ՖԻԿԱՌՕ, Յունուար 14-ին, կը հրատարակէր նախագահ Միթերանի չրջանին կատարուած մեծ իրագործումներու հաշուեցոյցը, ճշդելով նախատեսուած գումարները՝ այսինքն նախահաշիւները եւ բուն գինը: Ընդհանուր ձեւով, երկու հօֆրամականներու ընթացքին 30 միլիառ Ֆրանք յատկացուած է վարչակարգի ծրագրերուն: Ամէնէն ցայտուն օրինակներէն մէկն է Օփերա-Պաստիլը որ 2·730,7 միլիոն արժած է եւ վերջնա-վան ալ չէ, քանի որ միշտ փոփոխութիւններ եւ բարելաւումներ անհրաժեշտ են, որոնց պէտք է աւելցնել նաեւ ապրկան անհրաժեշտ պիւտճէն որ 300 միլիոն Ֆրանք է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առած է.- Սէն-Ժերմէն Թաղականութիւն, Մշակոյթի Տան Վարչութիւն 1000-ական Ֆր., Տիկին Մարի Պապաեան, Տէր եւ Տիկին Վանիկ Կրասեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Եկեղեցական Շրջանային Խորհուրդ 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Յարութիւնեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոշեան 200 Ֆր., Իւ-Ժէ-Ա-Աբծիւ, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպեան 400-ական Ֆր.:

Խաչէրեանի հոգեհանգստեան արթիւ՝ Տիկին Խաչէրեանէ 200 Ֆր.:

Արշալոյս Կոլոզեանի (ծննեալ՝ Փասդըմաճեան) թաղման արթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեանէ 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թաշճեան, Պառաւեան, Անանեան, Մխրդոյեան, Քէօսէեան, Պօյաճեան ընտանիքները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱՅՐի ՏԻԿԻՆ ՇԱՒՐԼ ԹԱՇՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԿԱՂԱՆԴՐ՝ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

կազանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մխիթարեան Միաբանութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մարմնի:

Երկոյթ կ'ունենան պարտէզի եւ պարախտմբի աւելի քան 100 աշակերտ-աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ: Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Խ. 25 Ամիւնիւ Վիքթոր Հիւկոն

Յունուար 26, Կիրակի օր, եկէք քաջալերելու պատասխանատուներն ու աշակերտները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Այրի Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեանէ 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիւրեաքեանէ 500 Ֆր., Կարպիս Պուրուշեանի մահուան առթիւ՝ Պաղտասարեան ընտանիքէ 500, Գարակիւլեան ընտանիքէ 500, Վարդանեան-Խիւտավերտեան ընտանիքէ 500 Ֆր.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց քրոջ եւ եղբօր՝ Մանիկ Պալըֆճեանի եւ Ղազարոս Խաչատուրեանի յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌՈՄԱՆ.- Այրի Տիկին Մարիամ Զաքրեան 100 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը կիրակի, Փետրուար 9-ին, Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

**

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝ Մարսէյլի Երէց-արենոյշներու, Փետրուար 1-ին, Շաբաթ օր, ժամը 10-էն առշտոյա:

Château des Fleurs-ի մէջ:

ԱԿՈՒՄԲ

La maison de l'U.G.A.B. est ouverte !

L'équipe de l'U.G.A.B.-Jeunes

vous propose

la projection de cassettes issues de la télé arménienne de Los Angeles.

Tous les samedis à partir de 19 heures.

118, rue de Courcelles, Paris 17e

U.G.A.B. - JEUNES

TABLE RONDE

Les Arméniens en Azerbaïdjan et leur exode

à l'occasion de la parution de

«LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT»

Un pogrom d'Arméniens en Union Soviétique

préface d'Elena Bonner

(Edition SEUIL)

Avec la participation de :

M. CLAUDE MUTAFIAN
Mme CLAIRE MOURADIAN
M. SERGE AFANASYAN
Mme MYRIAM GAUME
M. PATRICK DONABEDIAN

Samedi 18 Janvier à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. 42.27.12.26 M° Courcelles

ՅԱՒԱՏԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ երէցփոխումբի եւ Գարուն Մանկանց երգչախումբի անդամ-անդամուհիները իրենց խոր-բաղդած ցաւակցութիւնները կը յայտնեն երաժշտագէտ եւ խմբավար Պր. Խաչիկ Եղմայեանի, եւ իր ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց եղբօր եւ տապրոլ Պր. Պ. Եղմայեանի մահուան առթիւ (Պոլիս) եւ այս ախուր առթիւ կը նուիրեն 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

NOËL à VIENNE

Le Noël de l'Ecole arménienne de la Croix Bleue de Vienne aura lieu le 19 Janvier à 15 heures précises au Théâtre Municipal. Le spectacle sera assuré par les enfants.

M.A.P.E.S.A.

(Mission d'Aide Psychologique aux Enfants Sinistrés d'Arménie)

Siège social :

Chez Mme Hanna KAMIENIECKI — — Psychanalyste —

37, rue Saint Sébastien — 75011 Paris

Association Loi 1901

Journal Officiel du 20-11-91)

La M.A.P.E.S.A. recherche en urgence logements séparés à prix raisonnable, à Paris ou en proche banlieue, pour deux psychologues (un homme et une femme) d'Arménie, actuellement en stage en France, jusqu'au 31-5-92.

Faire offre à Notre Présidente :
Mme Hanna KAMIENIECKI —
37, rue St. Sébastien — 75011 Paris
Tél. : 43. 55. 68. 20 (entre 13h et 14h ou après 20h).

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE / 1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30

LEVON CHILINGIRIAN — ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE

l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER

Photographies de ARA GULER

Vernissage / Cocktail

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»

300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.

Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

SEJOUR à BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars

La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
JEUDI
16 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.711 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.711

ԱՐՑԱԽ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՋՈՀԵՐ՝ ԿԻՆ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿ

Կ'ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԻՆ ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱԿԻ ԳՐԱԴ ՀՐԹԻՌՆԵՐ ՈՐՈՆՔ ԱՒԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Արցախի վերաբերող լուրերը չատ ծանրակչիռ են: Յունուար 14ին, «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր հետեւեալը...

Ադրբեջանցի հրոսակները Բաքուի յատուկ դէպքերուն տարելիցը նչեցին, Յունուար 13-ին հրթիռներու յարձակումով Շահումեանի շրջանային կեդրոնին վրայ: Երկուքը մանուկ հինգ հոգի զոհուեցան. վնաս տանեակ մը ծանր վիրաւորներ, որոնցմէ հինգը փոխադրուած է Երեւան: Նախորդ օրն ալ ադրբեջանական Ամիրանլար գիւղին կողմէն հրթիռի յարձակում գործուած էր Մարտունիի կեդրոնը, ուեր եկով 10 տուն. զոհեր չկային: Նոյն գիշերը վերին Վէյսալլի գիւղն ալ ենթարկուած Ադրբեջանցիներու ջոկատ մը ներխուժած էր Խնուշինակ գիւղին ծայրամասի մէկ տունը, սպաննած տանտիրուհին, անոր երեքամեայ դուստրը ու հինգ եւ 10 տարեկան երախաները տարած իրենց հետ:

***

Երկրորդ օրն էր որ անընդհատ կը ղնդակոծուէր Հադրութի շրջանային կեդրոնը ուր տասը հոգի վիրաւորուած է: Շրջանը սակաւաթիւ պէտք ունի բժիշկներու: Ցերեկին Երեւանի օդակայանը թռիչքի կը սպասէին խումբ մը վիրաբոյժներ, բժիշկներ: Անոնք Արցախ կը տանէին նաեւ անհրաժեշտ դեղօրայք եւ վիրապատեր եւայլն: Ներկայիս Արցախի մէջ կ'աշխատին Հայաստանէն բժիշկներու 23 խումբեր:

***

Սեպտեմբերուի մէջ կը տեսնուի ցուրտի, մսելու հետեւանք հիւանդութիւններու տարածում, յատկապէս երախաներու մէջեւ: 12-րդ օրն է որ ելեկտրակայանութիւն չկայ, 6-րդ շաբաթն է որ չաչխատիր հացի գործատունը, չորրորդ ամիսն է որ քաղաքը որեւէ կապ չունի աշխարհի հետ: Հակառակ այս բոլորին ու անընդհատ զնդակոծման, Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի կրկնակի ընտրութիւնները Յունուար 11-ին տեղի ունեցան:

Յունուար 15-ին ալ, առաւօտեան հեռաձայնով Երեւանէն մեզ առած լուրերը նուազ մտահոգիչ չէին, քանի որ զիշերն ալ (14-էն 15) զնդակոծումները չարունակուած էին Մարտունիի շրջանը եւ մէկ մեռեալ եւս կար, ինչպէս նաեւ վիրաւորներ:

Ամէնէն վտանգաւոր երեւոյթն այն է, որ Ադրբինները կը գործածեն Գրադ հրթիռներ: Այս հրթիռները, անցեալին ալ գրած ենք, չատ քանդիչ են, քանի աւերը չեն գործեր միայն հոն ուր կ'իյնան, այլ կը բազմանան, կը տարածուին: Բուն հարցն ալ այն է որ այդ հրթիռները ունին միայն ու միայն (նախկին) խորհ. բանակի զօրաբաժինները, այլ խօսքով խորհ. բանակն է որ Ադրբինեաուն կը հայթայթէ այդ չարդարար զէնքը:

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄՆԵՐ

Հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով Վահան Շիրխանեան նախագահի յատուկ ծրագրերու խորհրդական նչանակուեցաւ:

***

Իսկ Ուժանիւթի եւ Վառելանիւթի նախարար նչանակուեցաւ ամերիկաբնակ Սեպուհ Թաչճեան: Ծնած է 1935-ին Երեւանի, 1956-ին փոխադրուած Ամերիկա: Աւարտած է Գալիֆորնիայի համալսարանը, վկայուելով ուժանիւթի ճարտարագէտ — վարչագէտ: Վերջին 30 տարին աշխատած է «Էխսըն» ընկերութեան մէջ. ամուսնացած է, երկու զաւկի հայր:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸՆ

Յունուար 11-ին Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ընդունեցաւ Ֆրանսայի խորհրդարանական Ռ. Քալընտրը որ 40 Թոն սննդամթերքի օժանդակութեան առիթով Հայաստան կը գտնուէր: Փոխադարձ զրոյցին ընթացքին չօչափուեցան երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւններու ներածման, տնտեսական հատարակաց ծրագրերը իրագործելու, Արցախի ու այլ հարցերու առընչուած նիւթեր:

բանակն է որ Ազերիներուն կը հայթայթէ այդ չարդարար զէնքը:

ԴԻՄՈՒՄ
Ռ. ՏԻՒՄԱՅԻ

Իսիլ քաղաքապետ եւ O - ոը - Սէնի երեսփոխան՝ Անարէ Սանթինի խմբագրութեանս ղրկած է պատճէնը այն նամակին, զոր ինք եւ աշխ ու կեդրոնի քանի մը այլ երեսփոխաններ ուղղած են արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւմայի իր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Լ. Ղարաբաղի կացութեան վրայ, որպէսզի Ֆրանսա անպայման միջամտէ եւ յարգուին ճանաչման պայմանները բոլորին կողմէ: Հարկ է միջամտել նաեւ, կ'ըսեն երեսփոխանները, աղբրբէջանական իշխանութեանց մօտ:

***

Մարսէյլի քաղաքապետն ալ ուղերձ մը հրապարակած է վերնագրուած. «Message de M. le Professeur R. Vigouroux, Maire de Marseille, Sénateur des Bouches-du-Rhône, à l'occasion du Nouvel an arménien» (հաւանաբար ըսել կ'ուզէ Հայկ. Նոր Տարուն եւ ո՛չ Ամանորի...), ուր կը յայտարարէ Հայաստանի վերապահած անկախութիւնը, բայց դիւրաբեկ կը դանէ ապագան եւ անհրաժեշտ՝ որ Արեւմուտքը, այսինքն՝ Եւրոպա եւ Ֆրանսա, բարոյական նեցուկէն զատ, նիւթական, թէքնիք օժանդակութիւն բերեն եւ այդ աղընչութեամբ Մարսէյլ պիտի ընէ ինչ որ կարելի է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԱԹՈՆ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

«Յառաջ»ի Յունուար 14-ի թիւին մէջ Թուրք մամուլէն արտատպած էինք հայեւթուրք յարաբերութիւններու մէջ-նորդ Ի. Ալաթոնի այս գործունէութեան մասին Թուրք լրագրողի մը ամբաստանութիւնը: «Հիւրրիյէթ»ի Ուաչինկթընի թղթակիցը Ս. Էրկին կը մեղադրէր Թուրք գործի մարդը որ իր սահմանները զանցած ու պատճառ եղած է քաղաքական մարդին պզտորելուն: Ամփոփելով տալէ ետք Ս. Էրկինի Յունուար 9-ի գրութիւնը, հարց կուտայինք թէ արդեօք Ալաթոն լուռ պիտի մնա՞ր այս մեղադրանքին հանդէպ. իսկ եթէ որոշէր խօսիլ, արդարացումի յաջորդ քայլը ո՞ր կողմին պիտի վիճակէր:

Նոյն Թրքական թերթին Յունուար 14-ի թիւին մէջ Ս. Էրկին իր սիւնակին մէջ կ'արտատպէ «Ալաթոնի պատասխանը» խորագրուած հետեւեալ գրութիւնը. ան, ինչպէս կ'ակնկալէինք, կէտ առ կէտ բացատրութիւն մըն է իր գործունէութեան ուղղուած ամբաստանութեան:

Ալաթոն կը գրէ.

Ա.— Այս նիւթին մէջ ես ինքզինքս մինորդ հռչակած չեմ: Հայաստանի ներկայացուցիչները անցեալ Յունիսին առաջին անգամ ինծի հետ Մոսկուայի մէջ չփում հաստատեցին ու բացատրեցին իրենց փափաքները:

Բ.— 1991 Նոյեմբեր 1, Ուրբաթ առաւօտ հրաւիրուեցայ Պր. Յովհաննեանի տունը: Հաւաքոյթը երկու ժամ տեւեց: Հաւաքոյթէն ետք երբ Պր. Գրիգորեանի հետ կը խօսէինք, լսած թէ «Մորհուրդ»ի վարվուածքը Հանրապետութեան նախագահին ճնշումին ենթակայ է, թէ հակնալի ըլլալ սկսած է թէ Ապրիլ 24-ի ցեղասպանութեան օրուան աշխատանքները այլեւս «վտանգաւոր» կը դառնան, սակայն չատ դժուար է համոզիչ բացատրել եւ ընդունիլ տալ ճնշումէն հրաժարելու իրենց մտադրութիւնն ու որոշումը:

Գ.— Նոյն օրը ձեզի հետ կարճ պահ մը խօսակցեցանք Մարիոթ Մարճիս պանդոկին մէջ: Ճաշէն նոր ելած էինք: Ճաշի ընթացքին տասը հոգինոց սեղանին վրայ աչքս՝ Գրիգորեանը, ձախս՝ Թուրքիոյ Տէմիրէլ գործի խորհուրդին նախագահը՝ Պր. Նիհաթ Կէօքչիլիթ նստան: Պր. Նիհաթ Գրիգորեանին հարցուց.— «այս կացութեան մէջ Ապրիլ 24-ի օրուան ձեր գործունէութիւնը կը կասեցնէ՞ք»: Գրիգորեան պատասխանեց.— «Ապրիլ 24-ի հարցը մէկդի կը դնենք: Կ'ըմբռնենք թէ Հայաստանի շահերը կը պահանջեն Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատել»:

Դ.— Նոյեմբեր 7-ին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին յատուկ ներկայացուցիչը Վարդգէս Արծրունի գործակարութեամբ պատուիրակութիւն մը Պոլիս եկաւ: Միանոյնար Տրապիզոն — Կարս — Մարզարա ճամբով Երեւան դարձնելէ:

Երբեք չպնդեցի թէ Երեւանի մէջ տեսակցեցայ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի հետ: Տեսակցած եմ վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ: Կարելի դարձուցի «Սթար 1» հեռատեսիլի խմբակին տեսակցութիւնը Հայաստանի վարչապետին հետ: Վարչապետ Հ. Բագրատեանի վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի ուղղուած անձնական նամակը Դեկտեմբեր 3-ին փոխանցեցի Անգարա ու բերանացի տեղեկութիւն հաղորդեցի:

Ե.— Պր. Յովհաննեան Դեկտեմբերի երկրորդին հեռաձայնելով ուզեց որ հանդի-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ուր ալ Սոլֆերինօ, ճիշդ այն օրը երբ կը ժամանէր նոր ա. քարտուղարը՝ Լ. Ֆապիուս տեղաւորուելու համար, Յունուար 14 ժամը 14-ին, հարցաքննիչ դատաւոր մը հասած է եւ 7 ժամ խուզարկութեան ձեռնարկած: Դէպքը ինքնին աննախընթաց է, բայց ոչ ապօրինի, եթէ նոյնիսկ դատաւորը չէր տեղեկացուցած արդարադատութեան եւ ոչ ոք լուր ունէր, անակնկալը ամբողջական էր: Այս խուզարկութիւնը մաս կը կազմէ Իւռպա - Լը Ման թղթածրարին, զոր իշխանութիւնը չանք կը թափէ որ փակէ, բայց տեղ մը դատաւոր մը կ'ելլէ որ կը յամառի չարունակել քննութիւնը: Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի Ընկերվարական կուսակցութեան նիւթա-

(Շար.ը Դ. էջ)

պում ունենանք: Յովնանեանի ու Գրիգորեանի հետ Դեկտեմբեր 8-ին եւ 9-ին երկար տեսակցութիւններ ունեցանք Մոսկուայի մէջ: Որոշեցինք «Ալփորթ» ընկերութեան կատոյցը: Այս ընկերութիւնը սահմանուած է ամերիկեան դրամատղուխով ու Թրքական աշխատանքով զարգացընելու Տրապիզոնի Ազատ շրջանն ու նաւահանգիստը: Ակնկ զատ, ան կորիզը կը կազմէ Հայաստանի ուղղութեամբ կատարուելիք յատկացումներուն:

Զ.— Յովնանեան ու Գրիգորեան զիտակից էին թէ այս նախաձեռնութիւնները պիտի չհաղորդուին Թուրքերու Ամերիկայի թշնամիներուն կողմէ, որպէս նախաղուշութիւն հատարակաց դեկոյց մը պատրաստելու: Ատիկա եւս կը ղրկեմ ձեզի:

Է.— Յարգելի Էրկին, յատկապէս ձեր դրութեան վերջին նախադասութիւնը կ'արտայայտէ չատ անկրաւ ու անհիմն ամբաստանութիւն մը: Կը մերժեմ զայն: Կը հաւնամ թէ ամբողջ տարիներ այս մտահոգութեամբ ապրած էք ու ան խռոված է ձեզ: Ես կը չարունակեմ հաւատալ թէ դրական մտանկացութիւն բերած եմ այս մտահոգութիւնը փարատելու զրոյցներուն ու Թուրքիոյ ի նպաստ զարգացող անոր պայմաններուն:

***

Ալաթոնի այս պատասխանը, յատկապէս Հ. Յովնանեանի դիմումներուն ու Վ. Գրիգորեանի չակերտեալ արտայայտութիւններուն մէջբերումով, անուղղակի հերքումն է նաեւ նոյն անձերուն կողմէ տրուած հերքումներուն...:

Այս ճշդումներով Ալաթոն կը մերժէ իրեն ուղղուած ամբաստանութիւնները. իսկ իր կողմէ չակերտուած մէջբերումներով պատասխանած կ'ըլլայ նաեւ Յունուար 14-ի մեր վերջին հարցումին, այն մասին թէ «եթէ Ալաթոն քացատրէ թէ բանն ինչումն է, արդարացումի յաջորդ քայլը ո՞ր կողմին կը վիճակի արդեօք»:

Ու այս անգամ, չենք կարծեր թէ սանկ կլորցուած նոր հերքում մը առաջիններէն աւելի իմաստ ունենայ...: Վան Գրիգորեանի արտայայտութիւններուն ընկերացող չակերտները արդէն կը զգուշացնեն այդ մասին...:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»Ի ՏՆՕՐԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ.- Ուրկէ՞ կուգայ կարապետ Տաֆէսեան. ի՞նչով զբաղած է մինչեւ Դպրոցասէրի տնօրէնութեան ստանձնումը:

Պ.- Աւարտած եմ Պոլսոյ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը: 1972-ին ստացայ ճարտարագէտի վկայականս: Երկու տարի պաշտօնավարեցի Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին մէջ: Փարիզ եկայ 1976-ին: «Ինքնաշարժերու ժանդոտման քանակական չափումը» նիւթով թէզս պաշտպանեցի Փարիզ 6-րդ Համալսարանին մէջ, 1980-ին,

Ուսանողական տարիներուն, չարաթաթվերջերը, հայերէն կը դասաւանդէի: Երբ ընտրութեան հանդրուանն էր՝ կոչումը յաղթեց· որոշեցի ապրիլ ուսուցչութեամբ: Ես դէս լաւ կը զգամ երբ հայերէն կը դասաւանդեմ:

Նախքան Դպրոցասէրի տնօրէնութեան պաշտօնը առանձնելս, (Փետրուար 1990), դլխաւոր աշխատանքս էր հայերէնի ուսուցչութիւնը՝ միօրեայ տարբեր վարժարաններու մէջ: Գրեթէ ակիզբէն՝ մինչեւ փակումը «Ռատիօ Ազգ»ի հաղորդավարն էի նոյն ժամանակ:

Հ.- Ի՞նչ արդիւնք տուաւ ու ի՞նչ տեսակի փորձառութիւն ունեցաք թեթիֆ.- գիտական մարզէ մը ուսուցչութեան անցնելով:

Պ.- Ուսուցչութեան առաջին տարիներուն, չորս - հինգ աշակերտ միայն կը հետեւէին դասերուն: Երթալով՝ այդ թիւը բարձրացաւ: Ներկայիս չարթուան ընթացքին մենք կ'աշխատինք մօտ 200 մանուկ, երիտասարդ եւ չափահասներով:

Անփորձ էի եւ ուսուցչութեան համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնը չունէի: Սխալներ գործեցի:

Դասաւանդելը, այսօր եւս, ես ինձի համար կը համարիմ տեսակ մը երկրորդ ուսանողութիւն: Եթէ յաջողինք անկեղծօրէն լսել եւ հասկնալ աշակերտները, առնոնք մեծապէս կ'օժանդակեն դասաւանդութեան ճշդրիտ կազմակերպման: Այնպէս որ ես ժամանակով սկսայ ճանչնալ տեղական հոգեբանութիւնը:

Փորձեցի ճշդել հայերէնի նկատմամբ հետաքրքրութեան բաղմատան դրդապատճառները, արդիւնաբեր աշխատանք կազմակերպելու համար:

Իսկ գալով դասաւանդման էութեան, ան պէտք է չարունակական կերպով խրնդրանացուի հետեւեալ հարցումով.

«Հայերէնի դասաւանդութիւնը ի՞նչով կը նպաստէ երախայի զարգացման ընթացքին»:

Հ.- Կրնա՞ք ամփոփ պատկերացում մը տալ Դպրոցասէրէն· ի՞նչ է աշակերտութեան թիւը, ո՞ր շրջաններէն կուգան· ի՞նչ պատկեր կը պարզէ ուսուցչական կազմը:

Պ.- Այս տարի, աշակերտութեան թիւը, 24 աւելիով, հասաւ 151-ի:

Ներկայ տարեշրջանին ունեցանք 4-րդ դասարանը: Գալ տարի 3-րդ դասարանի ստեղծումով Դպրոցասէրը կ'ունենայ միջնակարգի (քոլէժ) բոլոր դասարանները: Իսկ մանկապարտէզի մէջ երախաները կ'ընդունուին երեք տարեկանէն սկսեալ:

Աշակերտութեան ընտիսուն առ հարիւրը դպրոցին փոխադրամիջոցները կ'օգտագործէ: Ցիառնի մօտ աշակերտներ կուգան Իսիի եւ Առնուվիլի նման հեռաւոր թաղերէն:

Տասը աշակերտներ ծագումով Ֆրանսայիներ են:

Գանձուած թոշակը՝ ամսականն վեց հարիւր (միջին) Ֆրանք է: Մինչդեռ իւրաքանչիւր աշակերտի համար կատարուած ծախքը ամսական հազար վեց հարիւր Ֆրանքի կը հասնի:

Նիւթական դժուարութեան համար ոչ մէկ հայ աշակերտ մերժուած է:

Բաղդատմամբ Ֆրանսական վարժարաններուն, Դպրոցասէրի չարաթականն դասաժամերը երեք ժամ աւելի են (29 ժամ): Հայ արուեստագէտներու կոդմէ կը դասաւանդուին արուեստի դասերը (նկարչութիւն, թատրոն, երգ):

Երկու օձնական ուսուցչուհիներ իրենց չարունակական հակողութեան տակ կը պահեն այն աշակերտները որոնք տարբեր պատճառներով չեն յաջողիր դասարանին պահանջած թափին հետեւիլ:

Անգլերէնի հնչիւնային համակարգին հետ ծանօթացումը եւ համակարգիչներու հետ հանդիպումը կը սկսի վեց տարեկանին:

Հայերէնը կը դասաւանդուի չորսական չորսուկէս ժամ:

Կրթական նախարարութեան ծրագիրը կը կիրարկուի ամբողջութեամբ: Նախակրթարանի ուսուցչուհիները, առարքած պայմանագրով, կը վճարուին Նախարարութեան կոդմէ:

Ուսումնական մակարդակը, ինչպէս անցեալ տարիներուն, այսօր եւս հակադրուելով կարգ մը չրջանակներու մօտ տարածուած կարծիքին, կը մնայ առնուազն գոհացուցիչ:

Հ.- Աշակերտութեան մեծամասնութիւնը հայութեան ո՞ր շերտը կը ներկայացնէ· Ֆրանսա նոր հասածներո՞ւ զաւակներ են, թէ արդէն համարկուած ընտանիքներու:

Պ.- Դպրոցասէրը իր շատ մը հարցերու կարգին, որոշ վէճերու պատճառ եղաւ պետութեան հետ կնքուած պայմանագրին պատճառով· դրակա՞ն կը նկատէք այս պարագան, թէ կաշկանդող բայլ մը:

Կրթական նախարարութեան հետ առարկրուած պայմանագրերու չնորհած նիւթական օժանդակութեան համեմատ կը բարձրանան վարժարանին պարտաւորութիւնները: Հետեւաբար՝ հայկական դպրոցը նկատի ունենալով իր նիւթական հնարաւորութիւնները եւ կրթական ծրագիրները, պէտք է ընտրէ յարմարագոյն պայմանագիրը որպէսզի պարտաւորութիւններու ահմանադիտակումները չկաշկանդեն կրթական ծրագիրներուն իրականացումը:

Նոյնիսկ նիւթական լաւագոյն պարագաներուն, կոդմնակից ենք պայմանագրի առարկրութեան, քանի որ պարտաւորութիւններու աչքերը կը զառնան մեր աշխատանքին հակիչները, մեզի հետու կը պահեն լճացման ծուղակէն:

Պայմանագիրը կրնայ վճռահութիւն ներչնչել նաեւ այն ծնողներուն, որոնք երբ իրենց երախան է խնդրոյ առարկան վարանումով կը մօտենան հայկ. դպրոցին:

Հ.- Ի՞նչեր են այսօր վարժարանիս գլխաւոր դժուարութիւնները:

Պ.- Ինչպէս ամիւնքեան կրթական այլ հաստատութիւններու պարագային, Դպրոցասէրի պարագային ալ գլխաւոր դժուարութիւնը նիւթականն է: Մեր մօտ մանաւորապէս չնչտուղը անորոշ համեմատ ճնչիչ համեմատութիւնն է: Տարեշրջանի մը պահանջած գումարը երկու միլիոնի չուրջ է, որուն երեսուն առ հարիւրը (եօթը հարիւր հազար) վերամուծին

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՄ...

ՄԱՆՈՒԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ «ՎԵՐՆԱՏԱՆ» ՄԷՋ

Յուչագրային ամէն փորձ հայ գրական վարուցանին մաս կազմող պատմական, վկայակոչական թէ ստեղծագործական տուրքերու մէջ՝ ինծի համար մանաւոր հրապոյր մը ունեցած է միշտ, արմատացուցած է իմ մէջ այն համոզումը, որ «գրող»ին կողմէ ուրիշներու մասին թուղթին յանձնուած վկայութիւններ առհասարակ չատ աւելի ամբողջ ու անխաոն կը յատկորոշեն սեւեռումի բերուած անձերու եւ անցքերու անխաոն էութիւնը, քան ինչ որ այս կամ այն գրողը կը յուչէ ի՛ր իսկ ապրումներուն, փորձառութեանց, իմացական եւ հոգեկան հակումներուն մասին...

Իրենց տարբեր մեկնակէտերով, խառնուածք, ապրում, հնութիւն թէ ձգտում փոխանցող յուչապատումներով յայտնի հին թէ ժամանակակից դէմքեր, Բաֆֆիէն մինչեւ Մալխաս, Ռուբէն, Սիմոն Վրացեան, Կոստան Զարեան, ասոնց կարգին նաեւ Հրանդ Ասատուր (իր «Դիմաստուերներ»ով), ինծի համար կամրջումի, չբաւելու համար նաեւաչեումի ապրիւրներ եղած են հայ իմացական մտքի պատմութիւնը անանձնական չափանիչներով ընկալելու, ոգեւորուելու այն անդրադարձումով՝ որ Գրականութիւնը միայն այն չէ որ կու գայ արձակին, քերթուածին կամ թուղթին յանձնուած էջերով, այլեւ ու մանաւանդ ա՛յն է՝ որ կու գայ ուրիշներու վկայակոչական տողումներով, անանձնական սեւեռումներով ու դատումներով:

Ահա թէ ինչո՛ւ՝ 1930ական եւ 1940ական տարիներու իմ կեանքի դրուագնեբուն մէջ ապրուած մտերմութիւններ, յարաբերական կապեր, ընթացիկ հանդիպումներ թէ յիչատակելի փորձառութիւններ այսօ՛ր միայն ոգեկոչումի կը բերուին տուեալ ժամանակաշրջանի դէմքերուն ու դէպքերուն առընչուող վերապրումներու ճամբով, այս պարագային «Ազդարար»ի խմբագրին՝ Մանուկ Ասլանեանի ընտանեկան յարկին տակ ապրուած յաւերժ յիչատակելի օրերու եւ ժամերու վերյուչքով:

Թուականային այդ չրջանէն ասդին յիսուն-վաթսուն տարի անցած է արդէն, բայց ես չեմ կրնար մոռնալ «վերնատան» մեր մէկտեղումները՝ չրջանի վեց - եօթը յայտնի դէմքերուն, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Նարոյեանի, Թոմիսա Ա. Քհնյ. Շիկահերի, Տոքթ. Պաղտասար Մանուկեանի, Հրանդ Տէր-Ազդիկասեանի, Աչոտ Քէչէճեանի, Գուրգէն Թրեճցի, Յովսէփ Քէչիչեանի, երբեմն նաեւ հանրային կեանքի մէջ գործօն դէմքերու հետ, նարտախաղի անխուսափելի մրցակցութիւններով, բայց առաւելապէս չրջանի հայ կեանքը յուզող դէմքերու եւ անցուդարձերու չուրջ վիճարկումներով, մամուլի եւ գրականութեան առընչուող հարցերու քննարկումով...: Գաղութային բազմաթիւ դօտիներու մէջ ապրած եմ. պատանեկան տարիներէ մինչեւ այսօր տարեցներու ընկերակցութիւնը չատ աւելի հարուստ է եղած իր հետքերով, յանձնառութիւններով, մանաւանդ պայքարելով... Բայց, ահաւասիկ, այսօր ալ կը հաւատամ որ 1930-1940ական տարիներու Պոլիսը իր հանրային-ընկերային-մչակութային հեռեւելով անհամատեղելի կը մնայ կեանքի իմ տարազրութիւններուս մաս ու բաժին չարճած յիչատակելի դէպքերու հետ...

***

Մանուկ Ասլանեան տիպարն էր տեսակէտ, հորիզոն եւ առողջ դատում ունեցող հրապարակագրի: Անհատականութիւն, տեսիլք եւ կեցուածք: Անվրէպ է Պոլսոյ Ազգային Սանուց Միութեան կողմէ 1957ին հրատարակուած «Համայնապատկեր հանրապետութեան շրջանի իսթանպուլահայ գրականութեան» հատորին մէջ չրջանի խմբագիրներուն վերաբերեալ ծանօթագրութեանց կարգին «Ազդարար»ի եւ Մանուկ Ասլանեանի մասին այն նչումը, որ ան «իր հիմնած ԱԶԴԱՐԱՐով երկար ատեն վարած է հանրային կարծիքը Իսթանպուլի եւ ապա արտասահմանի մէջ՝ ստորագրելով կուռ եւ ողջամիտ առաջնորդողներ, որոնց ազդեցութիւնը մեծ եղած է, մանաւանդ Իսթանպուլի մէջ, հայ վարչական մարմիններու վրայ»:

Խմբագրատան իր սեղանին եւ վարժարանային ամբիոններու վրայ առհասարակ սակաւախօս՝ բայց իր տան մէջ պարբերաբար խմբուող գործակիցներու եւ մտերիմներու հանդէպ մի՛չտ արամադիր քաչքչուքի եւ զուարթախոհութեան, Անլանեան դիտէր առհասարակ թէ ե՛րբ, ի՛նչ ու ինչպէ՛ս պիտի խօսի իր ընկերակիցներուն հետ: Ծնունդով բաղչչի (Պիթլիս)՝ չէր սիրեր ծամծմել բառերը, ինչպէս չէր սիրեր ճապաղիլ՝ դրեթէ ամէն օրեայ իր խմբագրականներուն մէջ:

Գիչերային մեր «հաւաքոյթներէն» մէկն էր, Թաքսիմի իր տան մէջ: Կինը, Տիկին Էլիզ (որ կը վարէր նաեւ «Ազդարար»ի վարչական պատասխանատուի պաշտօնը) իր երկունքին մէջ էր, հիւրասիրութեան անմրցելի տարեքին մէջ: Խմբուած էինք Մանուկի եւ Տոքթ. Պաղտասարեանի նարտախաղի սեղանին չուրջ. սրամտութիւններու, դէպքերու եւ դէմքերու չուրջ վերյուչական զեղումներու, դրականէն մինչեւ քաղաքական լո՛ւրջ հարցերու մասին կարծիքներու կամ վէճերու յորձանքին յանձնուած... Օրուան յաղթականը չէր զոհանար մէկ հոդիով... կը յաջորդէին ուրիչներ, - առնուազն երեք հոդի... Աշխուկ, ժպիտ, խնդուք՝ մինչեւ որ Տիկին Էլիզ գրոյցի եւ հիւրասիրութեան սեղանին չուրջ հաւաքած ըլլար բոլոր ներկաները եւ սկսէին օրուան դէպքերուն ու դէմքերուն մասին լուրջ-կատակ խօսակցութիւններ...

- «Է՛, թեկնածուներ կա՞ն նարտախաղի», հարց տուաւ Տոքթ. Մանուկեան՝ Մանուկի հետ իր պայքարը չհաչելէ եաք:

Բայց հարցումը մնաց անպատասխան: Տիկին Էլիզ ամէն ինչ վերցուցած էր արդէն սեղանէն, ուր տեղ գրաւած էին օրուան հիւրասիրութեան յատուկ մրգեղէններ եւ անուչեղէններ...

- «Քանի որ օրակարգի հարցը վայե՛լուն է, ուրեմն անցնիմ գրականութեան, չարունակեց Տոքթ. Մանուկեան: Կարդացի՞ք Թրեճցի սիրային էջերուածները... Ես վայելեցի, եւ կ'ուզեմ որ իմանաք նաեւ դուք: Գուրգէ՛ն, կ'արտօնե՞ս որ օրակարգի հարց դառնայ «ՄՈՐՄ ԿԸ ԺՈՂ.-ՎԵՄ»ի բաժինը... Այստեղ գրող-քրոջ մարդիկ կան· առիթ է որ իմանաք թէ ի՛նչ ունին ըսելիք մէկն ու միւսը, մանաւանդ Հրանդը (Տէր-Ազդրէասեան), Քէշիշը (Յովսէփ Քէչիչեան) եւ Միւնասը...

- «Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի: Խօսքը ընդերցողինն է», պատասխանեց Թրեճց: Դուք կարդացէք, ես մտիկ ընեմ»...:

Մ. Թ.

Հ.- Ուրի՞շ...:

Պ.- Այլ դժուարութիւն մը. ժամանակ խլող անախորժ անակնկալներով մայր չէնքը, յաճախ, մեզի կը յուչէ իր յոգնածութիւնը: Մանկապարտէզը հիմնական նորոգութիւն կը ճչայ աւելի մեծ թիւով երախաներ ընդունելու համար: Կլիմայի աննպատատ պայմաններուն երախաները չունին յարմար խաղավայր, եւայլն...:

Այլ խօսքով՝ չինարարական հիմնական բարեփոխումներ կը յայտնուին որպէս անհրաժեշտութիւններ:

Այս կէտին մէջ յատկապէս մը կամ անտարբերութիւն մը, վազը, մեզի պիտի դնէ պատասխանատու դէրքերու վրայ անզարժելի կացութիւններու առեղծուածով:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իբրեւ հետեւանք տարուած բանակցութիւններու եւ ցուցաբերուած բարի տրամադրութիւններու՝ կարելի եղաւ համաձայնութիւն ղոյացնել, եւ 1990 թուի Սեպտեմբերին՝ Հարաւային Ֆրանսայի բոլոր Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիներու հոգեւոր ու աշխարհական պատասխանատուները ստորագրեցին յայտարարութիւն մը, որու միջոցաւ ու շնորհիւ ստեղծուեցաւ՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց ներկայացուցիչներու Ժողովը, որու գործադիր մարմինն է Շրջանային Խորհուրդը:

Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը, ի պաշտօնէ, նախագահն է բոլոր մարմիններուն:

Ներկայացուցիչներու Ժողովը, կազմուած Վիճակի բոլոր եկեղեցիներու կողմէ կանոնաւորապէս լիազօրուած ներկայացուցիչներէ, իր կազմական նիստը գումարեց 1991 Շարաթ, Մարտ 16-ին, նախագահութեան ներքեւ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի եւ ընտրեց իր մնայուն դիւանը, կազմուած՝

Տոքթ. Կարապետ ՄԱԶԻՆԵԱՆ, առաջնապետ

Մէթր Յակոբ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ, փոխ - առաջնապետ

Փրոֆ. Շարլի ՏԻՎԼԵՃԵԱՆ, Առաջնապրիլ՝ Ֆրանսերէն լեզուի

Պ. Միհրան ՊՕՅԱՃԵԱՆ, Առաջնապրիլ՝ հայերէն լեզուի:

Ներկայացուցիչներու Ժողովը, նայն նիստին ընթացքին, վաւերացուց իր առաջին կանոնագիրը՝ երկու տարուան փոխանցման շրջանի մը համար, կազմեց Շրջանային Խորհուրդը, կանոնագրական եւ ֆինանսական հաշուեքննիչ յանձնախումբերը:

***

Շրջանային Խորհուրդը իր անդրանիկ ժողովը գումարեց 1991, Զորեքշաբթի Մարտ 27-ին, նախագահութեան տակ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի եւ կազմեց իր դիւանը՝

Պ. Վարուժան ՊՈՋԱՃԵԱՆ, Պատուակալ Առաջնապետ

Պ. Ալեքսանդր ՊԱՊԱՅԵԱՆ, Առաջնապետ

Պ. Առաքել ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Փոխ - Առաջնապետ

Պ. Կարապետ ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ, Առաջնադպիր

Պ. Պերճ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Գանձապահ

Վաչէ Ծ. Վրդ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ, Խորհրդատու

Շահան Ա. Քհնյ. ՏԻՏԻԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Կարօ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Յարութ ԹԱՇԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Վահան ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Աբրահամ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Հայկազ ՄԱՐԱԼԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Գրիգոր ՀՈՒՐՈՒԹԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Գէորգ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Խորհրդատու

Պ. Սարգիս ՄՈՍՏԻՃԵԱՆ (Նիս), Խորհրդատու:

Շրջանային Խորհուրդը նկատի ունենալով, թէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան ընտրուած է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքական Փոխանորդ եւ անհրաժեշտութիւն է իր մեկնումը Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքը, նկատի ունենալով Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի թելադրութիւնը, եւ համախորհուրդ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազպաշեանի, նոր Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդի պաշտօնին համար նկատի ունենալու Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրճեանը:

Ներկայացուցիչներու Ժողովը իր 1991 Յուլիս 29-ի բացառիկ նիստին մէջ՝ վաւերացուց ներկայացուած վերոյիշեալ առաջարկը, եւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրճեանը ընտրեց Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց նոր Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.՝ իր 1991 Սեպտեմբեր 2 թուակիր հեռագրով կը հաստատէ ընտրութեան արդիւնքը եւ կու տայ իր հայրապետական օրհնութիւնը՝

«Սրտանց շնորհաւորում ենք հոգեշնորհ Տ. Տարօն Ծ. Վարդապետ Ճէրճեանի ընտրութիւնը որպէս Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի վրայ - Բարին Աստուած ուժ, կարողութիւն պարգեւի հայր սուրբին, որպէսզի յատուկ ջանասիրութեամբ շարունակէ եկեղեցանուէր ծառայութիւնը իր Թեմում - Օրհնութեամբ՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»:

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազպաշեան, 1991, Կիրակի Նոյեմբեր 10-ին, հանդիսաւոր պատարագի ընթացքին, իր պաշտօնին վրայ հաստատեց նորընտիր Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Վարդապետը:

***

Յայտնելով այս բոլորը մեր ազնիւ ժողովուրդին, մեզի համար հոգեկան մեծ ուրախութիւն է հաստատել, թէ պատմական նոր էջ մը կը բացուի Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական եկեղեցիներուն կազմակերպեալ կեանքին ներս, եւ որուն իրրեւ հետեւանք՝ հնարաւոր պիտի ըլլայ վերահաստատել եւ ամրապնդել եկեղեցիներու ներքին միութիւնն ու վարդապետութիւնը, եւ եկեղեցւոյ առաքելութեան գործին մէջ բանալ նոր շրջան մը սկիզբը՝ գործելով համաձայն պատգամի պայմաններուն ու պահանջքներուն:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՀՐԱՇԱԼԻՔԸ

Ազատութիւններու շրջանին հետ դարձեալ հանճարներու դաստակերտ մը յայտնուած է ռուսական աշխարհին մէջ: Ոչ մէկ արդելք ու դժուարութիւն կը ճանչնայ այդ հանճարը:

Գարեջուրի արտադրութեան համար բաւարար չէր ըսկսեր այդ մարդին մարդիկը զոհած են ճարը. գարեջուրը կը լեցնեն վլասթիքէ տոպրակներու մէջ. ատիկա ունի նաեւ իր առաւելութիւնները: Առաջ գարեջուրը խմելէ ետք չիշերը կը կոտրէին իջեւրու դլխուն վրայ. հիմա պարպուած տոպրակներուն մէջ փչելով զանոնք կը պայթեցնենք ընկերոջ մը դլխուն գարնելով ու հարցը անաղմուկ կը վերջանայ. ոչ վէրք, ոչ ուռուցք, ոչ կռիւ կամ վէճ:

Ուրիշ հանճար մը յայտնած է Ռուսաստանին վերմակներ ծախել Փանամային: Կարեւոր չէ թէ Փանամացիները հասկըցած չըլլան այդ վաճառքին իմաստը, քանի որ իրենց երկրին մէջ նոյնիսկ դիշերները հասարը արդէն եփած հասկնըներ կ'ուտեն...:

Տասը տարի առաջ դեկավար մը յայտարարած էր. «Մեր երկրին մէջ տանդնները չկան կարծել սխալ է. կան, եւ շատեր: Բայց բոլորն ալ բանտն են»: Ապա ցոյց տրուած էր բանտարկեալ մը որ յայտնած էր իր խուցին մէջ կեղծ թղթադրամներ չինել: Եօթը տարուան ընթացքին ոչ ոք կրցած էր գտնել թէ ինչ էր գործածած գործիքը: Երբ ազատ արձակուած էր, բացատրած էր. որպէս մէկուց օգտուած էր խուցին դուռնէն. բացած էր դուռը ու 10 ռուբլիներոցներ թափած էին. գոցած էր զայն, 25-նոց թղթադրամ մը ինկած էր: Զայրոյթով պարկած, փակած էր դուռը ու դեռ մինչ 100 ռուբլիներոցներ կային: Իսկական հանճար մը. ամէն մարդ հասկնալի էր այդ մասին: Շնորհաւորած էին ու ... պատիժին վրայ դումարած հինդ տարի եւս:

«Ո՞ւր գացած են այս մարդիկը հիմա» պիտի հարցնեն շատեր. այդ մարդոց մեծ մասը վարչական մեքենային մաս կը կազմէ, կամ գործի աշխարհին մէջ դիրքի մը տիրացած է. անոնք որ տասը տարի բանտարկուած էին, անօրէն գարճած են, հինդ տարուաններըը՝ փոխ անօրէն:

Անշուշտ, օտարի մը համար դժուար է հասկնալ թէ երկու -- երեք տարուան մէջ ո՞րկէ յայտնուեցան ցեխոտ կօշիկներով, չունի փրցուած ականջներու նմանող փողկապներով այնքան բազմաթիւ գործի մարդիկ, որոնց դէմքը կը յիշեցնէ տիպարը որմազդի մը ուր հարց կը տրուի. «Հանրակառքի վարորդ ըլլալու համար թեկնածու ներկայացա՞ր»: Այդ մարդիկը ութ երկվայրկեանի մէջ մտաւոր հաշուումով մը կ'ըսեն անմիջապէս թէ ինչ կ'ըլլայ իրենց չահը եթէ երկու նաւու բեռ քաուչուկը փոխանակեն չինական ապուհի հետ զոր կոլխոզի մը պիտի ծախեն, չնորհիւ դրամատունէ մը առնուած վարկին, որուն համար կաշառք պիտի տան կուսակցութեան շրջանային կոմիտէին լատազոյն պատասխուն փոխարժէքին չափ դումար մը: Ահա, ամբողջ գազանիզուած աշխարհի ութերորդ հրաշալիքին: Ասոր քով, մէկը լեհերն fասիէներները կը հատաքէ, ուրիշ մը թիլիսիի պատասխաններուն վաճառքով կը զբաղի. այս վերջինը ամէն տեսակ երդում կ'ընէ որ պատասխանները նկարիչին հարազատ գործերն են, քանի որ գնուած են ուղղակի Թիլիսիէն...:

Երիտասարդ մը Հիւսիսի տեղացիներէն յաջողած է կաշի գնել, փոխարժէքը վճարելով վիճակահանութեան հին տոմսերով...: Ան յաջողած է համոզել թէ պատճառ ռուսական նոր թղթադրամներն են:

Հանրակառքերը զարդարուած են ապդագրերով որոնք երկու հազար տալարի Յունաստանի պատյտ կ'առաջարկեն, որպէս թէ հանրակառքին ճամբորդները կրնային մտածել այդ մասին:

Ուրիշ գործի մարդ մը կը բացատրէ. Զիմպապուէի տրուած ընդծովեայի մը փոխարէն մէկ գործածութեան սահմանուած 150 հազար ներարկիչ ասեղներ առնուած են. նոյնիսկ անոնցմէ երկուքը բաժին հասած են իր ծննդավայրին կոլխոզին: Հոն աշխատողները երախտապարտ են իրեն, որովհետեւ տարիէ մը ի վեր բոլորը պատճառ կը գործածեն: Մինչդեռ Զիմպապուէցիները գանոնք երեք ամիս մինչեւ գործածած էին իրեն տալէ առաջ...:

Ռուսաստանի գործի մարդին մեծագոյն յաջողութիւնը ծանուցումն է. «Եթէ ձեր դրամը մեր դրամատան վստահիք, այլեւս միակ խնդիր մը կ'ունենանք. ինչպէս գայն ետ առնել» կ'ըսէ անոնցմէ մէկը:

Ռուս ժողովուրդը հանդուրժեց Գերմանացիներուն, Լեհերուն, Թաթարներուն, համայնավարութեան. նոյնքան ծանրակչիռ է փորձութիւնը որ իրեն կը սպասէ այսօր եւ որ կը կոչուի ազգային գործի կեանք: Ափսկա այն մարդն է որուն ձեռնամուխ են հանճարեղ ուղեղներ, որոնք երկիրը պիտի առաջնորդեն կործանումի, եթէ առիթ առաջ բանտին ձամբան չբռնեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՈՎԵՆՑ

ՍԱՐԻՂԱՄԻՇԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ ՏԷՎԷ ՊՈՅՆՈՒ

Այդ կողմի ժողովուրդը, որ կը կազմէր Խարբերդի, Սեբաստիայի, Կարնոյ եւ Էրզրումի գաղթականները, երբեք չէին տեսած Անդրանիկը եւ շատ էին լսած անոր մասին՝ անհամբեր կը սպասէին:

- Եթէ նա գնայ կարին՝ մենք վերկուենանք:

Իրիկունը ժամը հինգին մեր ինքնաշարժները կանգ առին Տէվէ Պոյնուի վրայ:

Ձիւնը շատ էր եւ ինքնաշարժներու համար անկարելի եղաւ ճեղքել, անցնիլ:

Մենք մնացինք Տէվէ Պոյնուի բարձունքը:

Սարսափելի, չտեսնուած ցուրտ:

Կարնոյ ազգայիները առած էին հեռախօսի լուրը, որ Անդրանիկ ճամբայ ելած էր առաւօտուն: Մէկ քանի ձիաւորներ եկած էին Տէվէ Պոյնու, դիմաւորելու Անդրանիկը:

Անդրանիկ տեսաւ, որ ինքնաշարժները պիտի չկարենան առաջանալ՝ ձի նստաւ եւ գնաց էրզրում:

Վայրկեան առաջ էրզրում մտնելը անհրաժեշտ էր:

Մենք այդ գիշեր մնացինք միեւնոյն տեղ: Ինքնաշարժին բոլոր ծակերը գոցեցինք եւ մտանք մէջը, բայց ոտքերնիս սկսան սառիլ: Կօշիկնիս հանեցինք եւ փաթթեցինք զանազան չորերով:

Գայլերը վրայ հասան. բարեբախտաբար կրակելը կ'օգնէր, եւ սկսանք կրակել գայլերը փախցնելու համար, բայց կը վախենայինք, որ մօտերը հայ պահակներ դանուէին եւ կարծէին յարձակում՝ տեղացի Թուրքերու կողմէ:

Մենք լուսցուցինք, բայց կէս առած վիճակի մէջ:

Անդրանիկ չէր մտածած առաւօտ մեզ կառք ղրկել եւ փոխադրել կարին:

ԻՆՉ ՏԵՍԱԿ ՁԱՆԱՊԱՐՀ

Ամբողջ ճանապարհին կարինէն ծայր առած գաղթականութիւնն էր, որ կը բռնէր: Կը փախչէին յուսահատ:

- Ինչո՞ւ ետ կ'երթաք, - կը հարցնենք:

- Կարինը չեն կրնար պահել, կը պատասխանէին, զօրքը չի կռուիր:

Այս գաղթողներուն մէջ կային եւ երիտասարդներ, որոնց մէկ քանիին Անդրանիկը բռնել տուաւ եւ ետ ղրկեց դէպի Կարին:

Անդրանիկ թելադրեց բոլոր վայրերը՝ ետ ղրկել կիներ եւ երախաներ, իսկ բոլոր տղամարդիկ մնան իրենց տեղերը:

Անդրանիկ տեղ-տեղ իջաւ եւ քննեց պահակախումբերը:

Ճանապարհին մենք պատանք, որ Սարիղամիշէն ճամբայ ելած գինուորները ձիւնի պատճառով մնացած էին կէս ճանապարհին:

Անդրանիկ հրամայեց ոտքով քալել եւ հասնիլ Էրզրում:

Անդրանիկ տեսնելով Կարնոյ մէջ սկսած խուճապը եւ հաստատ համոզուած ըլլալով, որ Ա. եւ Դ. դունդերը կարելի պիտի չըլլար ուղարկել դէպի կռիւ՝ կարգադրեց, որ Խնուս եւ Մուշ մեկնող գինուորները դան Կարին: Անոր համար անիկա ցուցանակ մը դրաւ Քէօրբիւ Քէօյի կամուրջին վրայ հետեւեալ մակագրութեամբ.

«Մ չեցիներ եւ Սասունցիներ, հայրենիքը այս անդամ ձեզ կը կանչէ դէպի Կարին, ես իսկ Կարին կ'երթամ, եկէք իմ ետեւէս:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Բոլոր գինուորները, առանց բացառութեան հետեւեցան այս կոչին եւ դիմեցին Կարին:

Բոլոր գինուորներու մէջ տրամադրութիւնը այն էր, որ ամէն մէկը պիտի երթար դէպի իր չրջանը: Այս տեսակէտէն վանեցի հայրենակիցները շատ ատանդպահ էին:

- Մենք կ'երթանք մեր երկիր, - կ'ըսէին անոնք:

Ոչ մէկ ուրիշ զօրամաս այնքան նեղութիւն կրեց, որքան Սարիղամիշէն մեկնող զօրամասը, որովհետեւ ճամբայ ելան երկաթուղիով եւ երկաթուղիի յարմարութիւններով. յետոյ ստիպուեցան քալել ամենատաժանելի պայմաններու տակ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿԸ ՄՏՆԷ ԿԱՐԻՆ

1918, Փետրուար 16-ի իրիկունը Անդրանիկ, իր կեանքին մէջ առաջին անդամ ըլլալով, մտաւ Կարին:

Կարնոյ մէջ գտնուած բոլոր ժողովուրդը, բացի Թուրքերէն, խուժած էին Կարսի դուռը՝ դիմաւորելու համար Անդրանիկը, որուն վրայ դրած էին իրենց ազատութեան բոլոր յոյսերը՝ ձեռքերնին եւ ոտքերնին ծալած եւ նստած:

Ես չէի ուզեր խորհրդածութիւններ ընել իմ այս չոր ու ցամաք պատմութեան ընթացքին՝ որովհետեւ իմ նպատակն է տալ իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս ես անձնապէս ականատես եղած եմ, բայց ես չեմ կրնար դիմանալ այն ներքին պահանջքին, որ կը թելադրէ ինձ մէկ քանի խօսք ընել:

Մեր ժողովուրդը, ընդհանրապէս, միամտօրէն կը կարծէ, որ Անդրանիկ մը, կամ Նուպար մը կրնան որեւէ գործ յաջողութեամբ վերջացնել առանց իրենց ջանքերուն եւ ճիգերուն:

(Շար. 22)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

կան մէջոցները ապահովող մութ ազբիւրներու: 1989-էն ի վեր է որ «կեղծ հաշուեցոյցերու» պատմութեամբ մը մէջտեղ եղած է, երբ քննիչ կոմիտէ հարցաքննութեան մը առեն կը տեղեկանայ, թէ խնդրոյ առարկայ անձը, որ գործատէրն է Սոմա-ի «կը կաշառէ» քաղաքական անձնաւորութիւններ չուկաներ ձեռք ձգելու համար: Ցաճախորդներէն մէկն է Իւսպա բնակերութիւնը, որ գլխաւոր «մեկենասն» է կուսակցութեան: Նոր գաւառը (երկու չաբաթ է որ իրեն յանձնուած է թղթածրարը) Ռընօ Վան Ռիւյմպէք ժամանակ չէ կորնցուցած: Գալով կուսակցութեան, կը յայտարարէ թէ մասհոգուեւելիք բան չունի, գրաւուած թուղթերն ու թղթածրարները ընթացիկ թուղթեր են: Բայց եւ այնպէս, չեն ծածկեր որ՝ «Լը Փէնի ձայները 25% պիտի աւելնան: Թէեւ բան մը պիտի չգտնուի, բայց անպարկեշտ մարդու տեղ պիտի անցնինք»:

Ա.ԺԵՐԻՈՑ մէջ «պետութեան Խորհուրդ» մը ստեղծուեցաւ, հինգ անդամներէ բաղկացած, փոխարինելու համար նախագահութիւնը: Ասոր գլուխն է Մոհամէտ Պուտիաֆ, անկախութեան պատերազմի հերոս մը, 72 տարեկան, որ պէն Պելլայի հետ ձեռք կը ձգուէր, 1956-ին այն օդանաւին մէջ, որ գերեցաւ Թունուզ պիտի տանէր: Կը բնաւարկուէր Ֆրանսա եւ ապատ կը ձգուէր պէն Պելլայի հետ, նոյն տաեն: Անկախութենէն ետք քաղաքական տարակարծութիւնները գինքը ընդդիմադիրի դիրքի մէջ կը դնեն եւ կը ձերբակալուի 1963-ին, որպէս դաւադիր: Ազատ արձակուելէն ետք, Մարոք կ'ապրէր: Ընկերվարական ուժերու ճակատի պատգուխը կոչ ըրած է իշխանութեան եւ ՖԻՄ-ին (իսլամական ճակատ) որ խուսափին քաղաքացիական պատերազմէ մը: Նախագահ Միթերան ալ խոհեմ յայտարարութիւն մը ըրած է Լիբանանցիներուն, ուր էր մէկ օրուան համար (Յունուար 14), հաստատելով թէ ինչ որ կատարուեցաւ Ալժերիա «առնուազն անընդունելի արարք մըն է: Հարկ է որ ժամանակ ալժերացի դեկավարները վերականգնեն դեմոկրատ ուղին, որ սկսած էր եւ պէտք է յանգի իր եզրակացութեան»: Ֆիկարօ իր նամականիին մէջ յաճախ տեղ կու տայ Էքս-ան-Փրովանսի իր մէկ ընթերցողին՝ Ժաքի Շամանճեանի նկատողութեանց: Յունուար 15-ին ալ, ան պիտել կու տայ.- «Ալժերիոյ ընտրութիւնները անդամ մը եւս կը վաստաեն, որ մահմետական ծայրայեղութեան աճումը անդիմադրելի է մահմետական աշխարհին մէջ եւ հասած է այն կէտին ուր պիտի մտնէ Արեւմուտքի սիրտը զաղթող բնակչութեանց վարակումով»:

ԵԼՑԻՆԻ վիճակը չաս հանգստաւէտ չէ, քանի կը չարունակէ ընդդիմադիրներ ուղեղնոյ Ռուսաստանի իշխանութեան մէջ խոկ: Այս անգամ ալ սահմանադրական Սուեանն է, որ ջնջեց իր մէկ հրովարտակը, որ մէկ նախարարութեան մէջ համախմբած էր Դաշնակցային Ապահովութեան Գործակալութիւնը (նախկին ԿԱ-կէ-պի) եւ Ներքին նախարարութիւնը: Հրովարտակը (Դեկտեմբեր 19) համապատասխան չի նկատուիր Ռուսաստանի սահմանադրութեան, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի «գործադիր, օրէնսդրական եւ դատական իշխանութեանց բաժանումին»: Միւս կողմէ, պերման կառավարութիւնը մերժած է Ելցինի պահանջները Ռուսաստանի մէջ «Վոլկայի Գերմանացիներու ինքնավար Հանրապետութեան» մը ստեղծման կապակցութեամբ: Ելցին խոստացած էր վերստեղծել Լենինի հիմնած (1918) եւ Ստալինի լուծած (1941) այդ Հանրապետութիւնը: Ցիշենք նաեւ որ Խորհրդարանի նախագահը կառավարութեան հրաժարումը պահանջած էր քանի մը օր առաջ:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ առաջին հրապարակային ելոյթն ունեցաւ, առջի օր, մուտք գործելով «քաղաքական եւ ընկերատնտեսական հետազօտութեանց միջազգային Ֆոնա»ի չէնքը (այդ կազմակերպութեան նախագահն է): Յայտարարեց թէ Ռուսաստանի կառավարութիւնը պէտք է տասնօրեայ պայմանաժամ մը վայելէ նախքան հրաժարումի որոշում տալը: Աւելցուց թէ համաձայն է Խորհրդարանի նախագահ Խասբուլատովի քննադատութեանց հետ Ելցինի կառավարութեան քաղաքականութեան վերաբերեալ, բայց պէտք չէ ամապարել դաւելու համար տարուած աշխատանքը: Միւս կողմէ, ԹՄՄ հաղորդեց որ փուչէն ետք ձերբակալուած 14 նախկին դեկավարներ պաշտօնապէս մեղադրուեցան «դաւադրութեան» համար:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ հանրապետութիւններն եւ չէջանները Մարտրոպոլի մէջ, Յունուար 13-ին, հիմնած են «Ընկերատնտեսական գործակցութեան Միութիւն մը» որ կը համախմբէ Ձէչէնին, Ինգուշիա, Ադիգէն, Տաղստան, Կարաչդիևօ - Բալկարիա, Կարաչայեւօ - Զերքէզիա, Հիւսիսային Օսէթիա, ինչպէս նաեւ Կրասնոդարի եւ Ռոստովի ռուսահօսո չէջանները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ տեղ կու տայ Հայաստանի Ազգային նախարարութեան կողմէ «Անատոլու» լրատու գործակալութեան կատարուած յայտարարութեան մը: Ազգային նախարարութեան բանբերը լսած է թէ չեն վաւերացներ ու կը դատապարտեն ահաբեկչութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ անոր տղիւրը: Այս յայտարարութիւնը յաջորդած է ԱՄԱՀԱՄի կողմէ Երեւանէն տրուած հրապարկումի մը ուրով յիշեալ կազմակերպութիւնը ստանձնած է -ըստ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»-ի- Փէչթայի թուրք դեսպանին ահաբեկումը:

ԹՈՒՐՔԻԱ. պատուիրակութիւն մը ղրկած է Բաքու, որպէսզի նախապատրաստուի Ա. Մութալիբովի Յունուար 24-25ի Անգարա այցելութիւնը եւ աչխատանք տարուի թրքական դեսպանատան բացումին համար: Թուրքիա արդէն նշանակած է Բաքուի իր դեսպանը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Վահրամ Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Թորժ Մոսոիչեան եւ զաւակը՝ Սանտրա, Պր. Լորիս Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան եւ զաւակը՝ Վիքէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 19, Փարիզի Ս. Յով-հաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան 6. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Գէորգ եւ Բերուզ Մոսոիչեանի, Կիւլինիա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին:

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈՒՄԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Սիլվի Նշանեանի մահուան առթիւ հեռեւեալ նուէրները ստացուեցան, փոխան ծաղիկի.- Տոքթ եւ Նորա Տէր-Յակոբեան 1000 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանձ «Ցառաջ»էն): Մոնրէալէն Տէր եւ Տիկին Սրապ Կարմիրեան 500 Ֆր. Մկրտիչ կրթական ընկերակցութեան: Տէր եւ Տիկին Սրապ Վանլեան 500 Ֆր., Գառնիկ Կարմիրեան 500 Ֆր. «Ռուբէն Հախվերդեանի Ֆոնտին»:

***

Գրակ Ղազարեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ըստանձ «Ցառաջ»էն) Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեան Խորհուրդը Մանուկներու Օրը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ,
40 Ռիւ տ'Արմէնի

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի անդամ մը եւս Կազանդ պապիկը պիտի ուրախացնէ մեր փոքրիկները իր ներկայութեամբ եւ նուէրներով:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԱՂԱՆԴԸ՝ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կազանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միջոցայ դպրոցի աշակերտութեան. հովանաւորութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մարմնի:

Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտ - աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ: Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ վիքթոր Հիւկոն

Յունուար 26, Կիրակի օր, եկեք քաջալերելու պատասխանատուներն ու աչակերտները:

ՀԱՅՈՒՀԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ - Տէր եւ Տիկին Աչօտ Առաքելեան 300 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ - Տիկին Ս. Աչճեան 200 Ֆր.:

***

ՌՈՄԱՆ - Տէր եւ Տիկին Երուանդ Լուսեղենեան 200 Ֆր.:

NOËL à VIENNE

Le Noël de l'Ecole arménienne de la Croix Bleue de Vienne aura lieu le 19 Janvier à 15 heures précises au Théâtre Municipal. Le spectacle sera assuré par les enfants.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France est heureux d'annoncer qu'à ce jour environ 850 000,00 Francs ont été collectés dans le cadre de la campagne d'«Aide alimentaire urgente à l'Arménie».

Les dons continuent à arriver dans nos bureaux.

17 tonnes de denrées alimentaires de première nécessité (farine, sucre, riz, huile) ont été acheminées par avion, le 2 janvier 1992. Actuellement, ces denrées sont distribuées à Artsakh et dans les régions de Idjevan et Chamchadine.

Nous allons continuer par envois successifs cette Aide Alimentaire jusqu'à l'épuisement de ces fonds collectés.

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France ne manquera pas de tenir au courant notre public de l'évolution de cette opération par étapes.

Le Conseil d'Administration de la CBAF

Paris, le 10 Janvier

U.G.A.B. - JEUNES

TABLE RONDE

Les Arméniens en Azerbaïdjan et leur exode

à l'occasion de la parution de

«LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT»

Un pogrom d'Arméniens en Union Soviétique

préface d'Elena Bonner

(Edition SEUIL)

Avec la participation de :

M. CLAUDE MUTAFIAN
Mme CLAIRE MOURADIAN
M. SERGE AFANASYAN
Mme MYRIAM GAUME
M. PATRICK DONABEDIAN

Samedi 18 Janvier à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles. 75017 Paris
Tél. 42.27.12.26 M° Courcelles

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30

LEVON CHILINGIRIAN —ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE

l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER

Photographies de ARA GULER

Vernissage / Cocktail

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»

300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.

Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
VENDREDI
17 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրտաձա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.712 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.712

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13 / 15)

ՅԱՆՁՕԹ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԱՀԸ

Հայաստանի Սպորտակոմիտէի նախագահ, տեղակալ, ծանօթ ջրացատքորդ՝ Դաւիթ Համբարձումեան մեռած է 36 տարեկանին: Հայաստան եւ այլուր չատ ծանօթ այս անունը իր մարզական կեանքի 18 տարիներու ընթացքին 14 անգամ արժանացած է խորհրդային, երկու անգամ եւրոպայի ախոյեանի տիտղոսին, պրոնզէ մետալ չհաշած՝ Մոսկուայի օղիմպիականներուն:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Անկախութեան հռչակումէն չուրջ եւթը ամիս յետոյ, մինչեւ Յունուար 13, արդէն 51 երկիրներ ճանչցած են Հայաստանի անկախութեան տառնգմէ չորսին հետ՝ Լիտուանիա, Ռումանիա, Ուկրանիա եւ Մոլդաւիա — Նահանդներ, հաստատած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան նամակով մը դրկած Ողիմպիական Մարզային Կոմիտէի նախագահ՝ Խուան Անթոնիօ Սամարանճի, նշած է, որ Հայաստան հռչակած է իր անկախութիւնը եւ ճանչցուած՝ քանի մը տասնեակ երկիրներէ եւ նկատի ունենալով կարգ մը մարզաձեւերու մէջ հայ մարզիկներու նուաճումները, խնդրած է որ Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէն իր հերթական նիստին իրր անդամ ճանչնայ նաեւ Հայաստանի Ողիմպիական Ազգային Կոմիտէն:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

588, rue Paradis

Ալոա Մալաքեանի ֆիլմին՝ «Մայրիկ»ի երկրորդ մասը՝ 588 rue Փարատի սկսած ցուցադրուիլ Յունուար 15-էն Ա. յս առթիւ «Ֆիկառօ», Յունուար 16-ի իր թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, նուիրուած այս մասին պլիտուր ղեկավարին՝ Ռիշար Պէռիի, որ չի ծածկեր, կը դրէ էմմանուէլ Ֆրուա իր խանդավառութիւնն ու երջանկութիւնը որ Զաքարեան ընտանիքին (բեմադիրին ընտանիքը ֆիլմին մէջ) մաս կը կազմէ ստանճնելով տղուն դերը, այլինքն՝ Անրի Վէրնէօյլը: Պատմութիւնը ճիշդ ու ճիշդ պատմութիւնը չէ Մալաքեան ընտանիքին: Հոս, քանի տարի անցած է, Ազատ եղած է Փիէր Զաքար եւ յաջողութիւն գտած դերով մըն է: Ֆիլմին թեման վերադարձն է դէպի արմատները, դէպի ծնողքը:

***

Անրի Վէրնէօյլ Ուրբաթ օր, Յունուար 17-ին կը ստանայ Սինեմայի Ազգ. Ակադեմիայի մեծ մրցանակը «Մայրիկ»ին համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՍԱԼԱ»ԻՆ ԽԱՂԱՓԱՐՏԸ

«Միլլիյէթ»ի Յունուար 13-ի թիւին մէջ Մոսկուայէն ձէնք Պաշլամըշ «Ո՞վ վերակենդանացուց Աասլա»ն խորագրուած ըրուրթեամբ մը խորհրդածութեան առարկայ կը դարձնէ հայ-թուրք յարաբերութիւններու ոլորտը: Կը դրէ թէ հակառակ ԽՍ-Կ-Պ-ի մտնադէտներու եւ Հայաստանի ղեկավարներուն յայտարարութիւններուն թէ Աասլան զաղրած է գոյութիւն ունենալէ, այս կազմակերպութիւնը կը ըրկին իր մտին կը խօսեցնէ: Ձէնք Պաշլամըշ հարց տալէ ետք թէ ո՞վքեր կան անոր ետին, կ'ըսէ թէ Հայաստանի ներկայ ղեկավարները կը չանան յատակ բաժանում մը դնել իրենց ու Աասլայի միջեւ, որովհետեւ կը փափաքին Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակել:

Թուրք լրագրողը յատկապէս Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին վերագրելով մերձեցումի քաղաքականութիւնն ու փափաքը, այդ զգոնութեամբ կը բացատրէ փոխադարձ յարաբերութիւններու մարզին ներկայի մեղմացումը: Կ'ըսէ սակայն թէ նախագահը այս հարցին մէջ երկու մեծ արգելք ունի. առաջինը հայաստանեան ընդդիմադիրներու ճակատն է, երկրորդը՝ Սփիւռքը: Կը նշէ թէ ան անձնական խօսակցութիւններու ընթացքին վախ կը յայտնէ որ կրնայ չյաջողիլ այս վերջին հատուածին հակազդեցութիւններուն արգելք ըլլալու: Ու ձէնք Պաշլամըշ այս նոյն հատուածին գոյութիւնը կը նչմարէ Աասլայի եւթին: Երեւանէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը որուն հետ հեռաձայնով խօսած է Մոսկուայէն, ըսած է իրեն թէ Անգարա-Երեւան յարաբերութիւններուն վնաս պատճառել ուզողներ կան:

Գրութեան վերջին մասին մէջ «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Աասլայի խաղաքարտը մինչեւ այսօր յաջողութիւն չզտաւ. ընդհակառակն, երկու կողմերն ալ կը չանան յարաբերութիւնները որոշ հունի մը մէջ դնել: Այս չանքերուն ամէնէն չօշափելի արդիւնքը պիտի յայտնուի Հայաստանէն Թուրքիա մօտաւոր այցելութեան մը ընթացքին: Հայկական կողմը կը տեղեկացնէ թէ այս այցելութիւնը առնուազն վոխ-վարչապետի մակարդակին պիտի ըլլայ: Տակաւին որոշ թափանցը ճչզուած չէ, սակայն, հայ պաշտօնատարի մը համաձայն, երկու երկիրներն ալ չանք չեն խնայեր որպէսզի ամենակարճ ժամանակի մը մէջ տեղի ունենայ ան:

Ձէնք Պաշլամըշ կ'եզրակացնէ թէ հետաքրքրական փուլէ մը կ'անցնին Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւնները, մինչ Աասլայի խաղաքարտը չհաշուարծել ուզողներ պարապ կեցած չեն:

***

«Թէրճիւման» Յունուար 16-ի թիւին մէջ կ'անդրադառնայ Հայաստանի մասին տեղեկագրի մը որ պատրաստուած է Միացեալ-Նահանգներու Հանրապետական կուսակցութեան կողմէ: Կ'ըսուի որ տեղեկագիրը դովեստներ կը շռայլէ Հայերու, իսկ Թուրքերու եւ մահմետականներու հասցէին որոշ ամբաստանութիւններ ունի: Տեղեկագրին համաձայն, Հայաստան «քրիստոնեայ կղզի» մըն է մահմետականներով բնակուած շրջանի մը մէջ: Ան տէր է հարուստ պատմութեան մը ու մշակոյթի մը որոնց պահպանութեան համար անընդհատ պայքար կը մղէ տարիներէ ի վեր իրմէ չատ աւելի մեծ թիւով դրացիներու դէմ:

Տեղեկագրին մէջ տեղ տրուած է նաեւ Ղարաբաղի. ըստ ածն այն է որ Միխին Ա-սիոյ մահմետական բնակչութիւնը 1988էն ի վեր սկած է զինուիլ ու ատկէ մեծա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԱՄԱՍԽՈՒՐԴԻԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
250 ՀԱԶԱՐ ՌՈՒԲԼԻ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՎՐԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Յունուար 15-ին, Երեւանի Զուարթնոց օդակայանէն Տուպոլեւ 134 օդանաւով մը Գամասխուրդիա եւ ընտանիքը մեկնած են: Սկիզբը, Վրաստանի նախագահը չէ ուզած յայտնել թէ ո՞ւր կ'երթայ, յետագային պարզուած է որ Զեչենիոյ մայրաքաղաք՝ Գրոզնի կը փոխադրուի: Զեչենիոյ նախագահը՝ Ճոխար Դուդայեւ վերջերս քաղաքական ապաստան առաջարկած էր: Զեչենիա մահմետական Հանրապետութիւն մըն է: Գամասխուրդիա Յունուար 6-էն ի վեր Իչեւան կը մնար, նախ 140 պահակներով, որոնք իրեն ընկերացած էին, ապա միայն 20 պահակով եւ իր ընտանիքով:

Առջի օր, Յունուար 14-ին Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած են Վրաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը, որուն կը նախագահէր Հանրածանօթ չարժանկարի բեմադիր՝ Էլտար Շէնկէլայա: Հիւրերը պարզած են Վրաստանի ներկայ վիճակը եւ յայտնած իրենց տեսակէտները: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Բարգէն Արարքցեան բացատրած են Հայաստանի դիրքորոշումը Զվիադ Գամասխուրդիայի ապստամբին վերաբերեալ, մասնաւորապէս ընդգծելով ան դիրքորոշումին «Մարդկային միջազգային իրաւունքներու» տեսակէտէ ընկալումը եւ նաեւ Հայաստանի չահադրգռութիւնը՝ Վրաստանի իրաւդրութեան չուտով կայունացման դիծով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հեռագրով մը ցաւակցութիւն յայտնած է Վրաստանի Կաթողիկոս-Պատրիարք՝ Իլիա Բ.ին վերջին ողբերգական դէպքերուն առթիւ եւ 250 հազար ռուբլի յատկացուցած է զոհերու ընտանիքներուն համար, Պատրիարքին միջոցաւ:

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով ալ, դնդակոծումները չեն դադրիր Աբխազիոյ Շահումեանի շրջանը բանակային վերնասներ կրած է Յունուար 14-15 լուսնալիք գիշերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ, ԻՐԱՒԱՐԱ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ԱՌՆԵԼԷ ԵՒՈՔ, ՃԱՆՉՑԱՒ ԽՐՈՒԱԹԻԱՆ ԵՒ ՍԼՈՎԵՆԻԱՆ, ԲԱՅՑ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ԴԵՍՊԱՆ ՊԻՏԻ ՉՂՐԿԷՆ ԶԱՂՐԷՊ ՅՈՐՉԱԿԻ ՓՈՔՐԱՄԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ՃԸՉԴՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱՆ: ԱՅՍ ՁԵՒՈՎ, ՎԱԽՃԱՆՆ Է ԵՒՈՊԱՀԱՒՈՅ ԵՒ ՊԵԼԳԻՐԱՒԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՅԱՒ ՅԱՅՏՆԵՑ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, ՊԱՅՆ*

նկատելով «Եւրոպայի զերիչման իրաւունքները դէմ»: Ցիշենք որ իրաւարար յանձնախումբը որեւէ նոր պետութեան ճանաչման պարագային (Եւրոպա) պէտք է հաստատէ թէ ան կը համապատասխանէ 12-ներու ճչգած տրամադրութիւններուն: Այժմու նախագահն է Ռոպէր Պաւէնթէր: Զաղրէպի բոլոր եկեղեցիներու զանգակները զօղանջած են ամբողջ օրը (Յունուար 15): Այս ամբողջը սակայն Խրուաթիոյ ներքին հարցերը չեն լուծեր: Կարգ մը մտաւորականներ չեն վարանիր իրենց երկիրը Վրաստանի հետ բաղդատելէ եւ մտահոգ են:

ԿՐԻՍԹԻԱՆ ՓԵԼԼԸՐԷՆ, չէնքերու մեծագոյն դէմքերէն մէկն է Ֆրանսայի, որ դիպահոգ է Յունուար 15-էն ի վեր, իրեւ հեռեւանք Տէֆոնի մէկ աչատարակին վերակազմի պայմաններուն քննութեան: Կը թուի որ վերակազմի գործողութեան ընթացքին 12 միլիոն ֆրանք «անհետացած» են: Քննութիւնը բացուած է երկու խորհրդատուր մահերէ ետք: Աշխատանքի գործողութեան դերակատարներէն երկու հոգի քանի մը ամիս առաջ ենթարկուեցան անձնասպան եղած են 1990-ին, մէկը՝ կախուած գտնուած է դնդակով մը գանկին մէջ: Լիւսիա ընկերութիւնը միացած է Ք. Շվարցի Փ 11-ին նախ կըզնելու, ապա ծախելու համար Տէֆոնի Պ.Փ. աչատարակը: Գործողութիւնը 530 միլիոն ֆրանք է, որ թոյլ տուած է երկու ընկերութիւններուն 230 միլիոն ֆրանքի հանգիստ «յաւելեալ-արժէւորում» մը (փլիւ-վալիւ) ձեռք ձգել, բայց գործողութեան ընթացքին 12 միլիոն օդը ցնցած է: Ենթական, Փելլըրէն, 47 տարեկան հսկայ հարստութեան մը գլուխն է եւ բազմաթիւ բարեկամութիւններ կը վայելէ մէջ թէ ձախ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը բանական նեղ կացութեան մատնուած է գաւառներն իսուպարկութեան պատճառաւ: Ճիշդ այն պահուն, երբ Փիէր Մօռուայի մեկնումով եւ Ֆապիւսի գալստով, կուսակցութիւնը նոր չունչ մը պիտի առնէր, հարուածը ծանր է, մանաւանդ որ Ֆապիւսի աթոռին ալ (Ազգային ժողովի նախագահութեան) թեկնածու՝ Անրի Էմմանուէլլի գանճապահն է կուսակցութեան: Կարգ մը բանբերներու համար քաղաքական հալածանք մըն է, ինչ որ գաւառները կը հերքէ, հաստատելով թէ իր ըրածը ուրիչ բան չէ եթէ ոչ ունեցած թղթածրարին քննութիւնը:

ԵԼՑԻՆ նոր ցոյցերու դէմ յանդիմանի գտնուած է, այս անգամ, Ս. Պետերսբուրգ, ուր կը վերջացնէր գաւառական չրջագայութ մը: Ինք ալ բուռն կերպով ճակատած է այն չահագործումները, որոնք կ'ըլլան դիներու «ապաստադրումէն» ի վեր: Ելցին, իր վրդովումը յայտնած է, երբ տեղեկացած է թէ երչիկին քիլօն 148 ռուբլիի կը ծախուի (ամսական աչխատավարձը՝ 342 ռուբլի է Ռուսաստան):

ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՅԻՆ կարծիքը բուռն կերպով կը հակադրէ մամուլին կողմէ հաղորդուած այն լուրին պատճառով որ ոմն համաճայն հարաւ-արեւելեան Անատոլուի մէջ բանակած միջպետային ուժերուն մէջ ամերիկեան յատուկ ուժը օդի ճամբով օժանդակութիւն կը կատարէ չրջանի քիւրտ ապստամբներուն: Անցեալ չաբաթավերջին մինչ թուրք բանակէն օդանաւեր ռմբակոծած են այս գօտին, մաքրադործելու համար քիւրտ դինեալներու բոյները, լրատուութիւն կատարուած է թէ յատուկ ուժին օդանաւերէն անիղեղէնի, զգեստեղէնի ծրարներ նետուած են հոն: Յատկապէս ալեակոդմեան մամուլը կրակ կը ժայթքէ իչխանութեան դէմ, պահանջելով որ անմիջապէս վերջ տրուի այդ յատուկ զօրքին գործունէութեան ու ան վտարուի Թուրքիայէն: Պահանջողներ կան մինչեւ իսկ որ վարչապետ Տէմիրէլ ընկէ փետրուարին Միացեալ-Նահանգներ կատարելիք այցելութիւնը:

«ԱԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ «ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»Ի ՏՆՕՐԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Հ.- Ձեր այս արտայայտութիւնները այն տպաւորութիւնը կը ստեղծեն որ դպրոցին վարչութիւնը առանձին է հարցերու, հարցականներու դիմաց: Այդպէ՞ս է:

Պ.- Դպրոցասէրը այսօր ոչ մէկ հայկական հաստատութեան հովանաւորութիւնը կը վայելէ: Ձենք մոռնար հոս ամէն տեսակ չնորհակալութիւն յայտնել այն բոլոր հայկական կազմակերպութիւններուն որոնք իրենց օժանդակութեամբ դպրոցին պիւտճէին տատանեհնդ առ հարիւրը վ'ապահովեն: Հետեւաբար՝ Դպրոցասէրը դատապարտուած է ինքնաբաւ գոյատեւելու՝ գանելով, ստեղծելով հաստատ եկամուտի աղբիւրներ:

Հ.- Ի՞նչպէս կը տեսնէք դպրոցի հարցը ընդհանրապէս Ֆրանսայի մէջ: Ի՞նչեր կը նկատէք յաջողութեան հիմնական ազդակ:

Պ.- Ցաջող քայլեր կան արդէն Մարսէյլ, Լիոն, Ալֆորվիլ:

Ֆրանսահայ գաղութի իրականութեան մէջ կրթական կեանքի կազմակերպումը բարերարի մը կամ հնութատուն մը պատահական առաջադէմեռնութեան կարելի չէ յանձնել: Նախ՝ պէտք է ստեղծել նիւթական ենթակառոյցը՝ գոյութիւնն ունեցող դպրոցները ճգնաժամային պահերէ դերծ պահելու համար:

Ապա՝ հանդրուան առ հանդրուան, լուսեղծուած հնարաւորութիւններուն համապատասխան քայլեր իրականացնել, առանց մեծ յաւակնութիւններու:

Եւ այս սիրողական աշխատանք չի կրնար ըլլալ:

Մասնագէտները պէտք է վճարուին:

Հակառակ պարագային՝ հայկական դպրոցը սուրճի եւ ժողովի սեղաններուն չուրջ խնդրէն անտեղեակ անհատներու համար «անվատար տեղ չէր» փոխելու միջոց կը դառնայ միմիայն:

Տնտեսական ենթակառոյց, նիւթական հաստատ եկամուտներ արտայատութիւնները կը կրկնենք այն համոզումով որ - Սփիւռքի մէջ նամանաւանդ - չկայ հարց մը որուն կարելի ըլլայ գոհացուցիչ համեմատութիւններով լուծում գտնել արհեստավարժ եւ մասնագիտական մօտեցման բացակայութեան: Այլընտրանք չկայ:

Ինքնաբաւութեան պարագային է որ ան պիտի կրնայ ներգրում կատարել գլխաւոր նպատակին՝ կրթական ծրագրին ստեղծման եւ անոր չարունակական մշակման աշխատանքին; Ուսուցիչներու եւ մասնագէտներու չարունակական դարձակութեամբ կարելի պիտի գտնայ ուսումնական նիւթերու ներգործութեան (ինչ որ ալ ըլլայ գտաւանդման լեզուն) եւ ծրագրին համադրող տրամաբանութեան պատշաճ դասաւանդութիւնը:

Ահա է մեր կարծիքով, հայկական դպրոցին նոր որակ տտանալու անհրաժեշտ պայմանը, կամ գոյութեան խնդիրը:

Հ.- Յատկապէս հոս, Ֆրանսայի մէջ դպրոցական մեր անյաջողութիւնը յաճախ կը բացատրուի մշակոյթներու տարբերութեամբ, կամ նոյնիսկ՝ բախումով: Ի՞նչ նկատում ունիք այս մասին: երկու մշակոյթներէ տիրապետուած կալուածին մէջ ի՞նչ դեր պէտք է տալ հայկական վարժարանին:

Պ.- Մօտեցման հարց է:

Կամ յանուն ազգապահպանում անուանուած անհեթեթութեամբ պիտի լճանանք եւ պիտի պատրաստենք մեր մահը եւ կամ ընդհակառակն՝ մշակոյթներու փոխներգործութեան վայրեր գոյացնելով զարկ պիտի տանք ստեղծագործութեան, այլ խօսքով՝ պիտի ապրինք:

Կրթական հաստատութիւն մը իր ծրագիրները ընդլայնելու հնարաւորութիւնները կրնայ այդ փոխ ներգործութեան վայրը դառնալ, պայմանաւ որ նախապէս ստեղծուին նիւթական ենթակառոյցները:

Ցամոռնանք որ մեր մշակոյթի պատմութեան բոլոր նուաճումները, այլ գործօններու չարքին, կ'ապընչուին նաեւ տարբեր մշակոյթներու հետ չփուելու ճիգերուն:

Հ.- Իսկ ի՞նչպէս կը տեսնէք գաղութ-վարժարան կապը:

Պ.- Կրթական կեանքի որակը եւ աշխատութիւնը գաղութի գոյատեւման միակ երաշխիքն է: Ընկերաբանական չափանիշներով անոահմանելի Սփիւռքին բացառութիւն չմանչցող օրէնքը այս է: Դպրոցն է գաղութային կեանքին ողնաշարը: Ան պէտք է ըլլար հայկական կազմակերպութիւններու քաղաքականութեան առանցքը: Մինչդեռ ան, օրակարգի իսկ նիւթ չէ: Մինչեւ այսօր ինչ որ կատարուած է, կամ կը վտտարուի, հազիւ քանի մը տտանեակ հաստատացողներու ջանքերովն է: Հայկական դպրոցին ապագան միայն անոնց եւ անոնց նմաններուն պէտք է վտահիլ:

Ի՞նչ կարելի է ակնկալել գաղութային կեանքի ամէնօրեայ աչք ծակող խնդրութիւններուն նկատմամբ չանգատար անտարբերութեամբ վերաբերող դեկավարներէ:

Հ.- Ի՞նչ կարելի հեռանկար կ'առաջարկէք ներկայի վիճակին դրականները աւելցնելու եւ վերջապէս ցանկալի մակարդակի մը հասնելու համար:

Պ.- Լուրջ պատրաստութիւն, ժամանակակից չափանիշներով, կը պահանջէ երեսուն տարիներու ուսում եւ փորձառութիւն: Հետեւաբար՝ գաղութային հաստատութիւններուն համար արհեստավարժ անձնակազմի (երկու լեզուներուն տիրապետող) պատրաստութեան մասին խօսիլ, - ներկայ իրականութեան մէջ-, ծիծաղելի է անշուշտ:

Այսուհանդերձ, «անելի առջեւ ձեռնոտծալ մնալ» պիտի չըլլայ եզրակացութիւնս: Այսօր Ֆրանսահայութիւնը ունի նեղտեսելի մարդուժ որ գաղութային կազմակերպութիւններուն անտարբերութեան, անհանդուրժողութեան եւ ոչ ժողովրդավար կեցուածքին հետեւանք՝ կը նախընտրէ չուքի մէջ մնալ: Անոր ուժականութեան ներգրաւումով, թերեւս, կարելի ըլլայ ամրութիւնը յաղթել:

Նախանձելի պատրաստութիւն ունեցող այդ հատուածը, դիտենք, դիւրաւ կը խրտչի մեր գործելակերպի ֆոլքլորին առջեւ:

Դիւրահասկնալի է այս վերաբերմունքը, քանի անոնք տեղական պայմաններուն պարտադրած հեւքով ապրելու եւ աշխատելու սովորութիւնը ունին: Մինչդեռ՝ մե՛ր աշխարհը...:

Կը կարծենք որ անոնք պիտի դառնան աւելի չանձնառու եւ մարտունակ, երբ հնարաւորութիւնը ունենան տեղեկանալու մեր իրականութեան ամբողջ մեկնութեան: Կը հաստատենք որ միջոցառ այս մարդին մէջ կրնայ արդիւնաբեր դառնալ: Կրնայ ընդլայնել իր աշխատանքին դաստակն (հայերէնի դասաւանդութիւն) ոլորտը եւ նպաստել գաղութային կեանքի աշխուժացման, նպաստելով նաեւ մարդուժի ներգրաւման: Մեր միտքն յոյսն է ասիկա:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԼՈՒՐ»Ի ՓՈՒՉԸ ԵՒ Վ. ՍԻՐԱԳԵՂԵԱՆԻ ՇՈՒՆՉԸ

ԽՄԲ.- Այսպէս խորագրուած է ՌԱԿ-ի երեւանի պաշտօնաթերթ «Ազգ» եռօրեայի Յունուար 8-ի թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւնը զոր ստորագրած է թերթին խմբագիրը՝ Յակոբ Աւետիքեան: Ան ցաւսմով ու ցաւով կը պախարակէ հեռատեսիլի ելոյթ մը որ յաջորդած է «Հայլուր» հաղորդումէն Ամաւորի գիշերը կատարուած կատակի մը որ անտեղի խուճապ ստեղծած է: Լուրերու վերոյիշեալ հաղորդումով ըսուած է թէ Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան առողջական ծանր վիճակով հիւանդանոց փոխադրուած է եւայլն: Յաջորդ օրը ընդհատասխանատու այս "կատակ"ին յաջորդած է ՀՀՇ-ի նախագահ եւ Հանրապետութեան նախագահին խորհրդական վ.ասիս Սիրագեղեանի հակազդեցութիւնը որ արդարեւ էիչ քան կը ձգէ հպարտանալու Հայաստանի ժողովրդավար ընթացքով...:

***

«Հայլուր» հեռատեսողական ծառայութեանը յաջողուեց հմայել հանդիսատեսը վրդովեցնել հասարակական կարծիքը: Սենսացիայի սիրահար տղաները կարողացան Նոր տարուայ գիշերը եւ յաջորդող օրերին ի վերջոյ դառնալ խօսակցութիւնների գլխաւոր առնչք, տուեր ելոյթ նոյնիսկ գների արձակմանը հետեւելիք բնական հակազդեցութիւնները: Ներկայացնելով Մոսկուայում օդոստոսեան փուչի հայկական մի տարբերակ, նրանց յաջողուեց, բայց այս անգամ արդէն պրոֆեսիոնալ մակարդակով, կապկել մոսկովեան որոշ հեռուստածրագրերի եւ խուճապ տարածել ականջն օրհասական Արցախին պահած եւ աչքը մեր մանուկ Պետութեան դժուարին պորձերին յառած ժողովրդի մէջ, դառնացնելով չատերի ամանորեայ խնջոյքը, սթափեցնելով դժբաղդաբաղձ օղուց-բանից մի քանի բաժակ պցած մեր ազգայիններից ոմանց: Թուում էր՝ նրանց յաջողուել է նաեւ իւ վերջոյ իրականացնել ընդյատակ անցնելու իրենց սպառնալիքը եւ «վերջին անգամ» եթեր դուրս գալու անզուսպ ցանկութիւնը:

Ոմանք ասում են, թէ տղաների արարքը մի պարզ կատակ էր, ամանորեայ մի պատչռ. եւ զարմանում են, թէ մի՞թէ մարդիկ չեն զգացել այն: Ես էլ զարմանում եմ նրանց զարմանքի վրայ: Սակայն աւելի չատ զարմանում տղաների անպատասխանատուութեան համար, որն ինձ յուսահատեցնում է պաշտօնական հեռուստալրատուական ծրագրի տտեղծութիւնների վերջ տուող մի այլ՝ անկախ ծրագրեր եւ ծրագրեր ունենալու իմ ցանկութեան մէջ:

Զարմացրեց նաեւ յաջորդ օրը հեռուստացոյցով Հայոց Համազգային Շարժման ղեկավար եւ Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական Վանո Սիրադեղեանի ելոյթը: Զարմացրեց եւ տխրեցրեց:

Համազգային լիդերի փոխարէն հանդէս գալով համազօրային գնդապետի նման, նա, վաստօրէն, հաստատեց «Հայլուր»ի... փուչիանների պնդումները Հայաստանում փուչի հնարաւորութեան մասին: Ամենախիտ բառերով քննադատելով հանդերձ «Հայլուր»ին, նա վերահաստատեց իրային եւ ընդդիմադիր պինեալ խմբաւորումների դեեւս ատկայութիւնը Հայաստանում, չեշտեց իրայինների գերակչռութիւնը, նրանց նուիրուածութիւնը Հանրապետութեան նախագահին (կարծես մեզ նրանց նախագահը լինէր նա), օղում ուրուագծեց վտանգների մի ամբողջ փաթեթ, դաւադիրներ որոնեց, զբաւ, սպառնալիք տեղաց, մի քանի ժամում խոստացաւ նրանց հաշիւը մաքրել: Նա իր խօսքի մէջ մի քանի անգամ նչեց նաեւ ինչ-որ Լեւոնի անուն (ոչ, չեմ կարծում, որ Հանրապետութեան նախագահին էր ակնարկում, նա երեն թոյլ չէր տայ հրապարակաւ այդքան մտերմիկ դիմել նրան), նրան մեղադրեց մեղմութեան համար, այս ամէնի համար պատասխանատուութեան կոչեց նրա հանդուրժողութիւնը:

Մի խօսքով, կարճ չունչ՝ երկար վտքուզու վրայ:

Գուցէ նրան յայտնի՞ էին փաստերը, տուեալները, որոնք անմատչելի են սովորական մահկանացուներիս: Ո՛վ գիտէ:

Ցամենայնդէպս, խոստովանեմ, ինձ էլ վախ պատճառեց «Հայլուր»ի փուչը: Ոչ պակաս վախեցրեց Վ. Սիրադեղեանի չունչը:

ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ

- HENRI VERNEUIL -

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿՐ ՇՆՈՐՀԷ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ Ա. ԿԱՐԳԻ ՇՐՔԱՆՇԱՆԸ

Կիրակի, Յունուար 12-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Նարեկան Ցրէնկեան սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր: Առիթն էր Կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք.ի կողմէ յանձնարար Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Ա. կարգի չքանչանին եւ համապատասխան կոնդակին զոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհած էր Աչոտ Մալաքեանի իր «Մայրիկ» ֆիլմին իրագործման առթիւ:

Բեմադիրքն եւ իր ընտանիքն պատերկայ էին նաեւ ֆիլմին տարատարբեր Թարթաք Պէն Ամար, դերասաններ՝ Գլօրիա Գառանինալ, Ռիչար Պէրի, Ժաքի Ներսէեան եւայլն, եւայլն, ինչպէս նաեւ պատերիս կազմակերպութիւններու, միութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ժամը 13-ին, Գիւտ Արք. Նպղպեզեան խօսք առնելով դիմեց բեմադիր Ատրի Վէրնէօյլ, դիտակից անձը որ կը բաժնէ պատմութիւնը, Հայոց պատմութիւնը եւ ցաւակից ու արտակից պատկին է Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ: Կոնդակին ընթերցումէն առաջ երգուեցաւ «Էջմիածին»ը, ապա Թիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան կարդաց Վազգէն Ա.ի կոնդակը, որու Ֆրանսերէն թարգմանութեան ընթերցումն ալ կատարեց Գեղամ Թորոսեան: Իր կոնդակին մէջ, Վազգէն Ա.կ'ըսէ ի մէջ այլոց.- «Երջանիկ ենք ու հպարտ ողջունելու շարժանկարի արուեստի ձեր նոր գործը «Մայրիկ» անուանումով, որ թագն ու պսակն է ձեր բազում տարիներու համբաւաւոր տաճնեակ ձեր շարժանկարներու որոնք փառաւոր տեղ կը գրաւեն ֆրանսական կինօ արուեստին մէջ, եւ ահա, այժմ ձեր փայլուն տադանդին աստղը իր գէնիթին կը հասնի Ձեր այս նոր ստեղծագործութեամբ, որ կոչուած է աշխարհին ներկայացնելու նշմարիտ դէմքը հայ ժողովուրդի փոքրաքայոյզ կեանքի թէ դարաւոյ իր մեծ ողբերգութեամբ, թէ իր նոր վերածնունդով եւ թէ իր բերած մշակութային նպաստով հիւրընկալ ասպետական Ֆրանսայի: «Մայրիկ» շարժանկարը պիտի ցնցէ խիղճը համայն աշխարհի եւ պիտի դառնայ նաեւ բարոյական յաղթանակը Հայ Քրիստոնեայ ժողովուրդին: Ֆրանց Վէրֆէլի հոչակաւոր վէպը՝ «Մուսա լեռան հառասուն օրերը» եւ ձեր «Մայրիկ» շարժանկարը պիտի մնան երկու պատմական ամենավաւերական վկայութիւնները հայ ժողովուրդի տառապանքներու եւ հերոսական վերածնունդի, որ մարմին ու հոգի զգեցած է մեր օրերուն, Հայաստանի հիմնիշխան Հանրապետութեան անկախութեան հոչակումով»: Կոնդակին վերջին մասին մէջ, Ամենայն Հայոց Հայրապետը չնորհաւորութենէ ու գնահատանքէն ետք, կը յայտնէ թէ ընդառաջելով Գիւտ Արք.ի առաջադրանքին, Աչոտ Մալաքեանի կը չնորհէ «Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ» առաջին կարգի չքանչանը:

«Ցէր կեցո»էն ետք (որու մասնակցեցաւ նաեւ Աչոտ Մալաքեան, քանի փոքր տարիքին երգած է Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, ուր երկարամեայ վտտաւոր դպրապետութիւն բրած է իր հայրը՝ Յակոբ Մալաքեան), Օննիկ Ժամկոչեան հայերէն ելոյթով մը գնահատական խօսքեր արտասանեց, չնչեալով թէ ան՝ աւելի քան ոեւէ մէկը արժանի էր այս պարգեւատրումին: Ցայնուհետեւ կարճ պատմական ակնարկ մը ըրաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կեանքին եւ գործունէութեան մասին, ապա ներկայացուց Աչոտ Մալաքեանի ստեղծագործական ընթացքը, նշելով թէ ան ունի աւելի քան երեք տասնեակ ֆիլմեր եւ հեռատեսիլային ծրագրեր, որոնք ստացած են տարբեր մրցանակներ եւ պատուոյ նշաններ:

Ապա Գիւտ Արք. Նպղպեզեան Աչոտ Մալաքեանի կրծքին ամրացուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի Ա. կարգի չքանչանը, ուրախութեան եւ շնորհաւորանքներու ընդհատ ծափերու մրրիկի մը մէջ:

Ապա Աչոտ Մալաքեան խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Գիւտ Արք.ին, Ատրի Վէրնէօյլի եւ ներկաներուն, ապա ըսաւ թէ ինք ոչ միայն ֆիլմ մը ըրած է Հայոց Մեծ Եղեռնի մասին, այլ նաեւ ամբողջ կեանքով մը ապրած է Հայոց Մեծ Եղեռնը, որովհետեւ ինք ալ ինչպէս իր ֆիլմին հերոսները, Հայ Դատի ոգին ներարկուած է իր մէջ: Ան ըսաւ թէ ինք ալ ինչպէս իր ֆիլմին հերոսները, Հայ Դատի ոգին ներարկուած է իր մէջ: Ան ըսաւ թէ ինք ալ ինչպէս իր ֆիլմին հերոսները, Հայ Դատի ոգին ներարկուած է իր մէջ:

ՓԱՂՈՒԹԷ ՓԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆի Ազգային Առաջնորդարանին մէջ, Դեկտեմբեր 22-ին տեղի ունեցած է «եղիա Բարսեղեան գրական հրատարակչական Ֆոնտ»ի նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդին մեծարանքի երեկոյթ մը նուիրուած հիմնադիր -- քարեբար Սիմոն Բարսեղեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Լիլիա Բերբերեան: Իրեն յաջորդած են Պ. Մարտիկ Դաւթեան (Թեմական Խորհուրդ), Արտակ Սրբ., Յովհ. Աբրահամեան: Հանգիստի վերջ տրուած հիւրասիրութեամբ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգարարձութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է աւանդական ամանորեան խրախճանք մը Դեկտեմբեր 31-ի գիշերը, հայ կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. -- Կամք մարզարահին մէջ, 600 հոգիի ներկայութեամբ: Ասոք առած է հոգեւոր հովիւը՝ Արմէն Քահանայ Իշխանեան: Ֆայլ Ֆիլիկըրա նուագախումբը ջերմ մթնոլորտ մը առեղծած է:

***

ՀԱՄԻԼԹՐԼՆի (Գանատա) Հայ կեդրոնէն ներս, Դեկտեմբեր 8-ին, Հ. Ց. Դ. ԳԵՄ «Արարատ» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, որու նիւթն էր՝ «Գաղթարդի անցեալն ու ներկան»:

ԷՍԱԵԱՆի ԲԱԺԱԿի ՊԱՀԸ

—*—

Հետեւելով վերջին տարիներուն սովորութիւն դարձած երեւոյթի մը, տարիներու ընդմիջումէ մը ետք, քանի մը նախկին չրջանաւարտ հիներու նախաձեռնութեամբ նշուեցաւ նաեւ Գոլտոյ Խաեան լիսէի բաժակի օրը: Յունուար 12-ի կէսօրին Խաեանցիներու եւ համակիրներու 85 հոգինոց բազմութիւն մը բոլորած էր Եանկի սեղանները. Տիկին Անահիտ Թէրզեանի բարի գալուստի մաղթանքին յաջորդեց Տիկին Մարգրիտ Շէրիճի խօսքը. ան ուրախութեամբ նշեց աւանդութիւն մը չարունակելու արամազրութիւնը, յիշեցնելով որ Խաեանը 97 տարեկան էր, տուած հազարաւոր չրջանաւարտներ, որոնք աչխարհի անկիւնները ցրուած, նոյն թուականին բաժակ կը բաձրացնէին իրենց վարժարանին կենացը: Մ. Շէրիճ երախտապիտութեամբ ու յարգանքով ոգեկոչեց Խաեանի պատմութեան անջնջելի անուններէն հիմնադիրներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խաեաններ ու տարիներու ուսուցիչ -- անօրէնուհի Հերմինէ Գալուստեանը: Ապա Խաեանի կենացը եւ յաջողութեան բարձրացան բաժակներէ եռք ներկաները յոտնկայս երգեցին վարժարանին փառերգը, տարիներու հեռաւորութենէն հնչեցնելով «Ողջոյն տաճար իմաստութեան»ը:

Ճաշի ուրախ -- զուարթ մթնոլորտը միջոց մը եռք ընդմիջուեցաւ Տիկին Վարդուհի Կիւզէլեանեան տեղեկատուութեամբ. ան հակիրճ տողերով ներկայացուց վարժարանին պատմականը. 1895-էն առաջին տնօրէնը եղած էր Յակոբ Նէլիդեան, որուն յաջորդին՝ Մարկոս Նաթանեանի օրով կը բացուի աղջկանց լրացուցիչ բաժինը:

1908-ին երբ զարկ կը տրուի հանրային կրթութեան գործին, Խաեանի աղջկանց բաժինը պաշտօնապէս կը ճանչցուի որպէս Իտատի (ներկայի լիսէն): Իսկ Պէյօղլուի մէջ կը հիմնադրուի Խաեան Սանուց Միութիւնը: Պատերազմի տարիներուն տնօրէնութեան պաշտօնը կը ստանձնէ Հայկ Ասճատուրեան: 1922-ին Ազգային իշխանութեան որոշումով տարի մը վարժարանը կը յատկացուի որբերու եւ գաղթականներու, որպէս բնակավայր:

1923-ին Ա. Մեսրոպեանի տնօրէնութեան սկիզբով նոր շունչ մը կը ստանայ վարժարանը. 1930 -- 1931-ին կը վերաբացուի նաեւ աղջկանց լիսէն. այդ տարեվերջին առաջին 9 չրջանաւարտուհիները կը հանդիսանան Գալուստեան որ 1948-ին տնօրէնութեան պաշտօնը կը ստանձնէ ու կը չարունակէ մինչեւ 1975 մեծ նուիրումով: Վարդուհի Կիւզէլեան յիշեց նաեւ յաջորդական ուսուցչական կազմերու անմոռանալի անունները, ինչպէս՝ Դուրեան Արք., Գ. Գալաֆեան, Օշական, Սիսլէ, Պ. Աթոռնի, Սա. Կուրտիկեան եւայլն:

Գալով ներկայ կացութեան, դպրոցը այսօր իր գրեթէ դարաւոր ընթացքը կը չարունակէ կրկին Խաեանցիի մը՝ Տիկին Սաթենիկ Նշանի տնօրէնութեան տակ, 380 աշակերտուհիներով: Այս տարի չորս չրջանաւարտ դասարանը ունի 32 աշակերտ:

Այս հակիրճ պատմականէն եռք Ա. Թէրզեան, Ե. Զարենցէ ու Վ. Թէքէեանէ երկու արտասանութեամբ բացայայտուեցաւ ուսուցչական բաժինը որուն ուղղուած մասնակցութիւն բերաւ ծանօթ դաչնակահարուհի Անի Կասէր: Ան յեղասահեղ ծական կտոր մը ձօնեց Խաեանի ու Խաեանցիներու յիշատակին: Սարօ Տէր-Վէհաեանի ատաքսիոնով նուագած մեղեդիներէն՝ եռք ընդհանուր խանդավառութեան մէջ պատմուեցան գաղթական կեանքի դէպքեր, ոգեկոչուեցան դէմքեր: Բանախօսութեան ուշ ժամու մը վերջ դասալրեթէ ընտանեկան այս հաւաքոյթը, կրկին Անի Կասէրի դաչնակով որ նուագեց այս առիթով Խաեանի փառերգը ու ներկաները ճայնակցեցան անոր:

Խաեանցիներու հաւաքոյթին մէջ փաթաթը եւ տրամադրութիւնը կար, ինչպէս չեշտեց Մ. Շէրիճ, Փարիզի հայ ընկերային ու մչակոյթի կեանքին զործօն մասնակցութիւն բերելու, նպաստելով անոր աչխուժացումին: Խաեանի հանդէպ երախտապիտութեան արտայայտութիւնը ու Խաեանցիի արդար կոչումը իրենց խմաստը պիտի զանեն անկասկած այս նպատակներու իրագործման մէջ:

Ա. Թ.

«ՇԷՆ»ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ (*)

Երկրաչարժէն ու քաղաքական մարզի յեղաչրջումէն եռք Հայաստանի կեանքին մասնակցելու նպատակով հիմնուած կազմակերպութիւններէն մէկն է «Շէն»ը: Անբաւական տարբեր թիրախ մը ընտրած է իրեն. մինչ այս կազմակերպութիւնները մեծ մասին զործունէութիւնը սնունդ, զգեստեղէն, դեղօրայքի ու ճարտարարուեստի առընչուած օժանդակութեան կը միտի, «Շէն»ը ձեռնարկած է աւելի փափուկ ու աւելի բարդ զործի մը. ան ծրագրած է ամրացնել Հայաստանի սահմանամերձ գիւղեր: Գիւղէն դէպի քաղաքներ հոսքը վերջին տարիներուն սուր հարցերէն մէկն էր Հայաստանի. մամուլին մէջ յաճախակի արձագանգներ կը տրուէին այս մասին, մինչեւ որ աւելի ծանր պատահարներ յետին մակարդակներու մզեցին պարպուած գիւղերու նման մտահոգութիւններ: «Շէն»ը այս մտահոգութիւններու չարքին ամէնէն կարեւորներէն մէկուն տիրութիւն փորձելու համար հիմնուած է նախ Հայաստանի մէջ, 1988-ին. նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Երեւանի թէքնիք համալսարանի դասախօսներու եւ ուսանողներու: Անոնք երկրին տնտեսութեան մանրամասն մէկ վերլուծումէն եռք յանգած են այն արդիւնքին որ վերականգնումի համար կարեւոր է ազգիւրներու օգտագործումը, գիւղական չրջաններու գործունէութեան վերակենդանացումը:

1990-ին «Շէն»ը կ'ունենայ Ֆրանսայի մասնաճիւղը, որ կ'առաջադրէ յատկապէս թէքնոլոժիք, թէքնիք եւ գրասկան օժանդակութիւն: Կը գիւրուին չինարարական գործիքներ ու ալրագործներ: Կը տնտեսին Ղարաբաղի քարէխները ոնոցմէ հայերէն 5000 օրինակ կը գրկուի Հայաստանի կեդրոնին: Անոնց վաճառքին հասոյթը կը յատկացուի ընկերակցութեան ծրագիրներուն իրագործումին:

Հայաստանի «Շէն»ը 24 սմսուան գործունէութեան դաշտ ընտրած է յատկապէս Ղարաբաղը. ութ ընտանիքներու հաստատուելով կենդանացած է 40 տարի ի վեր լքուած Սպիտակաչէն գիւղը. հինգ հազար ծառ տնկուած է, 3 քիլոմեթր ճամբայ չինուած:

1992 տարուան համար «Շէն» սահմանամերձ երեք գիւղերու վերակառուցումը ծրագրած է. անոնք Հայաստանի հարաւ-արեւելեան սահմանին վրայ Ներքին Ասճորեակ, Մեղանչուր գիւղերն են: Վերջինը ներկայիս լքուած գիւղ մըն է: Առաջինը 65 ընտանիք ունի ու 360 բնակիչ որոնց 70-ը 18 տարեկանէն վար են:

Ներքին Ասճորեակ 31 ընտանիք ունի, 134 բնակիչ որոնց տարիքի միջինը 27 է: Այս երեք գիւղերուն համար նախատեսուած աչխատանքին արժէքը գնահատուած է 190 հազար ֆրանք:

«Շէն»ը ունի 16 հոգինոց վարչական խորհուրդ մը որուն նախագահն է Օշին Եղիազարեանց: Եկամուտը կը գոյանայ անդամավճարներէ, նուիրատուութիւններէ, յատկացումներէ:

(*) Association Chene
6, rue Bellart, 75015 Paris

Մալաքեանը, գաւակը եկեղեցասէր ընտանիքի մը, որ Հայ մնացած էր օտարութեան մէջ եւ որու չնորհիւ այսօր Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը եւ ապրելեան եղեռնը միջազգային արձագանգ կը գտնեն: Ու յանուն եկեղեցական եւ ազգային մարմիններուն, Օննիկ Ժամկոչեան իր խօսքը վերջացուց լսելով՝ «Կեցցէ՛ք, չա՛ս ապրիք»:

Իրեն յաջորդեց, Ֆրանսերէն ելոյթով մը՝ Սարգիս Պեռոյեան որ սկիզբը փարգոյ հատուած մը Պօղոսի կորնթացիներու ուղղուած նամակէն, ուր կը չատագովուի սէրը, վասնզի ինչ որ կատարէ մարդը, եթէ չկայ սէրը, ոչինչ է: Եւ նման սիրոյ որ չի ջնջուիր, Պ. Մալաքեանին Ֆիլմն ալ պիտի չջնջուի: Այդ Ֆիլմը կեանքն է այլ բոլոր ընտանիքներուն, որոնք եկան ուրիշ վայրերէ: Բեմադիրը ընտրեց ճըշմարտութեան դժուարին ուղին, լռութիւնն է զոր ճաշակեց: Այլեւս 1915-ի բոլոր նահատակները կրնան խաղաղութեամբ ննջել:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Աչոտ Մալաքեանին, որ հայերէն ըսելէ եռք՝ եւ ալ իմ կոնդակս պիտի կարդամ, արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէն յայտնելու համար թէ հպարտ է որ գաւակն է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ու երկար ծանրացաւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հանգուրժողական ոգիին վրայ, իր ելոյթը համեմելով սրամիտ մէջբերումներով ու փառաբանանքն ընելով զրադրիչին, որ այլեւս միայն Եկեղեցին կը լսուի և այն առեն Մոցարթին է որ հայերէն կ'երգէ: Ցիշեց հատուած մը Կրոմանի Հայաստանեան տպաւորութիւններէն, երբ ան կը նկարագրէ հայկական եկեղեցին եւ որ իրեն խորհիլ տուած է, թէ Թեւերս Աստուած զոյութիւն ունի: Այսօր լինք կը տանայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի «օսքարը», որ յիշել կուտայ իրեն իր մանկութեան մէկ օրը, երբ նման արարողութիւն մը կը կատարուէր Մարսէյլի մէկ աւուրձանին մատրան մէջ եւ լինք զգրութիւն կ'ընէր: Շնորհակալութեան եւ եռախտապիտութեան խօսքը ուղղեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ իր գիրը յանձնեց Գիւտ Աբք.ի որ զայն փոխանցէ Վազգէն Ա.ի:

Ճոխ հիւրասիրութեամբ մը եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ չարունակուեցաւ այս հանդիսութիւնը, որ մասնաւոր ոգեւորութիւն ստեղծած էր ներկաներուն մօտ:

ՇԻՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿԸ ՄՏՆԷ ԿԱՐԻՆ

«Մենք յոյս ունինք, որ Անդրանիկը մեզ կը փրկէ»· կը կարծէ մեր ժողովուրդը եւ հաւաքական յիմար վիլիսոփայութեամբ կը քաչուի մէկ կողմ, կը սպասէ Անդրանիկի մը կամ ուրիշի մը մոգական գաւազանին:

Եթէ օր մը ծնէր մեր Մովսէսը, եւ մենք դարձեալ «գրաղ» քաչուէինք եւ չընդհինք այն, ինչ որ պարտական ենք ընելու՝ Մովսէսը կը դառնար Մարաիրոս մը եւ կ'երթար դրաղելու կամ գօչկակարութեամբ եւ կամ թենեքեճիութեամբ:

Ահա մեր ժողովուրդի խորագոյն սքիալը:

Այո՛, Անդրանիկը կարող է եւ կարող էր փրկել բովանդակ դրութիւնը, երբ կէտ առ կէտ, լայն կարգապահութեամբ, մեր ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութեան մեծագոյն մասը, լսէր Անդրանիկի հրահանգներուն:

Անդրանիկի հրացանը բաւական չէր կռուելու ամէն ճակատի վրայ, կամ Անդրանիկի «տղոց» հրացանները եւ հերոսութիւնները բաւական չէին:

- Անդրանիկի «տղաքը» կը փրկեն մեզ,- կ'ըսէին չաւերը:

Բայց չէին ըմբռներ, որ բոլորը պէտք է դառնային Անդրանիկի «տղաք»:

Ես կը հաւատացնեմ իմ ընթերցողին, որ կար մեծ բազմութիւն մը միամիտներու, որոնք իսկապէս կը մտածէին, որ Անդրանիկը պիտի գայ եւ ինքը՝ մենակ, պիտի քշէ Թուրքերը մինչեւ իրենց նախկին սահմանները: Եւ այդ բազմութիւնը, նստած տեղը, կ'աղաղակէր·

- Կեցցէ՛ Անդրանիկ:

Անդրանիկը չատ լաւ կը հասկնար, որ «կեցցէ»ն ամէնէն անխմաստ արտայայտութիւնն է, առանց ան խօսեցաւ եւ ըսաւ ի պատասխան ծափահարութիւններու·

- Մի՛ ծափահարէք ինձ, այլ մտիկ ըրէք իմ խօսքին, ամէն մարդ թող անմիջապէս մտնէ զօրանոց եւ գիշերը մեկնի ճակատ, ահա ծափահարութեան գեղեցիկ եւ օգտակար տեսակը:

- Կեցցէ՛ Անդրանիկ, կեցցէ՛ Հայոց մեծ հերոսը, - կը պատասխանէր ժողովուրդը, առանց ըմբռնելու Անդրանիկին խօսքերը:

Ահա մեր ժողովուրդի հոգերանութիւնը:

Անդրանիկ ներս մտած առեն՝ Թուրքերը բոլոր խանութները զոցած եւ քաչուած էին տուներուն մէջ:

Մեծ, աննախընթաց խանդավառութեամբ ժողովուրդը ընդունեցաւ Անդրանիկը:

Անդրանիկի առաջին զործը եղաւ մտածել բերդաքաղաքին ներքին պաչտպանութեան մասին:

ԿԱՐՆՈՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Կարնոյ մէջ կար մօտաւորապէս 25·000 հայ աղգաբնակչութիւն-զօրք, բաչիպոզուկ, կին, երեխայ, ծեր եւ երիտասարդ - իսկ Թուրքերը ունէին 25 000-է աւելի միայն կռուող ուժ քաղաքի չորս պարիսպներուն միջեւ:

Անդրանիկի մտած իրիկունը զգրեցաւ զգրական - դասալրեթեան հոսանքը: Բոլորը յոյս առին, որ Անդրանիկը կը չրջէ զրութիւնը եւ իրենք ապահով կ'ըլլան:

Կարնոյ մէջ զտնուած մարդկանց հարիւրին 90-ը խոստովանեցան, որ եթէ Անդրանիկը երկու օր ալ ուչանար, տեղական Թուրքերը պիտի ապստամբէին եւ կարող պիտի ըլլային կոտորել մեզ բոլորս:

Անդրանիկի ներկայութիւնը բաւական եղաւ, որ Թուրքերը խաղաղին եւ առայժմ չփորձեն որեւէ ապստամբական չարժում:

Շատ անչան քանակութիւն մնացած էր կարնոյ Ա. գունդի մէջ (մի չփոթիլ այս գունդը ռուսահայ կորպուսի Ա. գունդին հետ): Բոլորն ալ քաչուած իրենց տուներուն մէջ՝ կը սպասէին հրամանի:

Թրքական եւ հայկական թաղերը իրարմէ բոլորովին բաժնուած էին, բայց Թուրքերը բռնած էին բերդաքաղաքի բարձր մասը, իսկ Հայերը մնացած էին վարի մասին մէջ: Ոչ ոք չէր մտածած այս վտանգի մասին:

Անդրանիկը երկու օր ալ ուչացնար, տեղական Թուրքերը պիտի ապստամբէին եւ կարող պիտի ըլլային կոտորել մեզ բոլորս:

Անդրանիկի ներկայութիւնը բաւական եղաւ, որ Թուրքերը խաղաղին եւ առայժմ չփորձեն որեւէ ապստամբական չարժում:

Շատ անչան քանակութիւն մնացած էր կարնոյ Ա. գունդի մէջ (մի չփոթիլ այս գունդը ռուսահայ կորպուսի Ա. գունդին հետ): Բոլորն ալ քաչուած իրենց տուներուն մէջ՝ կը սպասէին հրամանի:

Թրքական եւ հայկական թաղերը իրարմէ բոլորովին բաժնուած էին, բայց Թուրքերը բռնած էին բերդաքաղաքի բարձր մասը, իսկ Հայերը մնացած էին վարի մասին մէջ: Ոչ ոք չէր մտածած այս վտանգի մասին:

(Շար. 23)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահրամ Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Թորթ Մոսոիչեան եւ զաւակները՝ Սանտրա եւ Մարթինա, Պ. Լորիս Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան եւ զաւակը՝ Վիկէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 19-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Գէորգ եւ Բերուզ Մոսոիչեանի, Կլաւդինա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Հրանդ Մարտիրոսեանի *մահուան առթիւ Տիկին Ովաննա Գալէնտէրեան 250 ֆրանք կը նուիրէ «Դպրոցասէր»ին, (առանալ «Յառաջ»էն):*

**

Տիկին Սիլվի Նշանեանի մահուան առթիւ Օր. Մ. Գրիգորեան 200 Ֆր. կը նուիրէ ԻՄՄԱՖ-ին (առանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Ազգային Մանուկներու Օրը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ,
40 Ռիւ տ'Արմէնի

Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի ալ մեծ հանդէս մը եւս կազմող պատիկը պիտի ուրախացնէ մեր փոքրիկները իր ներկայութեամբ եւ նուէրներով:
Կը խնդրուի հնդապահ ըլլալ:

ԿԱՂԱՆԴԸ՝ ԻՍԻՒ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ *Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միութեան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:*

Պահառութեան ընտանիք 5000 Ֆր., Պր. Արթիւր Պաամէն 4000 Ֆր., Աւագեան ընտանիք 1000 Ֆր., Այրի Տիկին Գոհար Նաւոյեան 500 Ֆր., Տիկին Թագուհի Մազաքեան 800, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Փէքմէզեան 600 Ֆր., Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչուհիները 570 Ֆր. մասնակցութիւն Սուրբ Յակոբի Մատաղօրհնութեան:

Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան 200 Ֆրանք, Պաղտասարեան ընտանիք 50 Ֆր., Տիկին Գալուստեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Սարեան 1000 Ֆր.:

**

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Մարգրիտ Այտընեանի մահուան առիթով փոխան ծաղիկի՝ Տիկին Աչտա Սիւզմէեան, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Սրտատոպ, Տիկին Վահանոյշ Սրտատոպ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ապաճեան 100-ական Ֆր.:

U.G.A.B. - JEUNES

TABLE RONDE

Les Arméniens en Azerbaïdjan et leur exode

à l'occasion de la parution de

«LA TRAGEDIE DE SOUMGAïT»

Un pogrom d'Arméniens en Union Soviétique

préface d'Elena Bonner

(Edition SEUIL)

Avec la participation de :
M. CLAUDE MUTAFIAN
Mme CLAIRE MOURADIAN
M. SERGE AFANASYAN
Mme MYRIAM GAUME
M. PATRICK DONABEDIAN

Samedi 18 Janvier à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Tél. 42.27.12.26 M° Courcelles

SEJOUR à BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars
La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պահառութեան ընտանիք 5000 Ֆր., Պր. Արթիւր Պաամէն 4000 Ֆր., Աւագեան ընտանիք 1000 Ֆր., Այրի Տիկին Գոհար Նաւոյեան 500 Ֆր., Տիկին Թագուհի Մազաքեան 800, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Փէքմէզեան 600 Ֆր., Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչուհիները 570 Ֆր. մասնակցութիւն Սուրբ Յակոբի Մատաղօրհնութեան:

Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան 200 Ֆրանք, Պաղտասարեան ընտանիք 50 Ֆր., Տիկին Գալուստեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Սարեան 1000 Ֆր.:

**

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Մարգրիտ Այտընեանի մահուան առիթով փոխան ծաղիկի՝ Տիկին Աչտա Սիւզմէեան, Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Սրտատոպ, Տիկին Վահանոյշ Սրտատոպ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ապաճեան 100-ական Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը Սեպտեմբեր Մէկէն

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

L'élection des 35 membres laïcs de l'Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 12 AVRIL 1992.

Les candidats devront se faire connaître par correspondance recommandée A.. R. à l'Administrateur Judiciaire avant le 26 FEVRIER 1992, en précisant date de naissance et date d'adhésion à l'Association.

La liste définitive des candidats sera établie et publiée dans la Presse, à la Radio et dans les lieux de culte et de réunion à compter du 12 MARS 1992.

Les bulletins de vote seront à la disposition des membres de l'Association dans les lieux de culte et de réunion et au siège de l'Association à partir du Dimanche 15 MARS.

Les urnes seront déposées dans les cinq lieux de culte suivants :

— PARIS de 9h à 18h
— ALFORTVILLE de 10h à 14h
— ARNOUVILLE de 10h à 14h
— CHAVILLE de 10h à 14h
— ISSY LES MOULINEAUX de 10h à 14h

Les votants devront justifier être membres depuis plus d'un an et être à jour de leurs cotisations y compris 1992 (la mise à jour des cotisations devant être effectuée au 15 rue Jean Goujon à PARIS 8e avant le 11 AVRIL 1992 à 18h).

Les électeurs pourront voter par correspondance contenant leur bulletin de vote sous double enveloppe déposée chez / ou adressée à l'Administrateur Judiciaire au plus tard le 11 AVRIL 1992 (date de la poste faisant foi). Leur bulletin de vote devra être accompagné d'une attestation de paiement des cotisations établie par M. BAKERDJIAN, trésorier provisoire.

Les résultats seront proclamés par voie de presse et radio et dans les lieux de culte le 26 AVRIL 1992.

L'adresse de l'Administrateur Judiciaire est la suivante :

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

NOËL à VIENNE

Le Noël de l'Ecole arménienne de la Croix Bleue de Vienne aura lieu le 19 Janvier à 15 heures précises au Théâtre Municipal. Le spectacle sera assuré par les enfants.

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐՔԵՐ

(Գրատունս սահմանափակ թիւով առած է հետեւեալ գրքերը).

1.- ԳՈՂԳՈԹԱ ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ - *Թէոդիկ* - լաքակազմ 175 Ֆր.
2.- ԱԶԳԸ ՉԷ ՄԵՌԱԾ ԵՒ ԱՆՀՆԱՐ Է ՈՐ ՄԵՌՆԻ - *Թէոդիկ* 85 Ֆր.
3.- ՄԱՅՐԻԿ - *Անրի Վէրնէօյլ* - *Թարգ. Ժիրայր Աթթարեան* 90 Ֆր.
4.- ՎԵՐՋԸ ··· ՅԱՋՈՐԴՈՎ - *Ժիրայր Աթթարեան* 90 Ֆր.
5.- ՀԱՅԿԱՇԷՆ - *Զօրի Բալայեան* 90 Ֆր.
6.- ՁԱՆԱՊԱՐՀ - *Զօրի Բալայեան* 120 Ֆր.
7.- ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ - *Թէոդիկ* 90 Ֆր.

Կը վաճառուին տեղւոյն վրայ եւ թղթակցութեամբ:

En vente sur place et par correspondance + 20 Frs. frais de port

Je désire recevoir ..... exemplaire(s) de .....
.....
.....
.....
.....
soit ..... Frs.
Nom : ..... Prénom : .....
Adresse : .....
CP : ..... Ville : .....

LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
RER — Gentilly ou Laplace
Tél: 47. 40. 81. 32 Fax: 47. 40. 34. 22

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը կիրակի, Փետրուար 9-ին, Մշակոյթի Տան սրահներուն մէջ:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

**

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝ Մարսէյլի երկրասրեներու, Փետրուար 1-ին, Շաբաթ օր, ժամը 10-էն առչարյա:
Château des Fleurs-ի մէջ:

ՅԱՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արեւոյչներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Ձեւշտաներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ձեմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 10 Ֆր. - Պուֆէ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրամաս : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.713 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.713

ՎՐԱՍՏԱՆ

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿՈՉ ԸՐԱԻ

ԲԱՔՈՒԻ ԿԱՑԱՐԱՆԸ

ՔՍԱՆ ՀԱՅԵՐ ԵԻՍ ՊԱՏԱՆԴ՝ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒՆ

Անհասկնալի բաներ կան, որոնք անհասկնալի ալ կը մնան: Ասիկա է Գամսախուրդիայի պարագան եւ Հայաստանի իշխանութեանց դիրքը: Արդարեւ, սկիզբէն «թռնուատը նուէր» նկատած էինք, Վրաստանի նախագահին եւ 140 հետեւորդներուն ժամանումը Հայաստան եւ մեզի բացատրուած էր որ «մարդասիրական մօտեցում» է, վասնզի արիւնահեղութիւն կայ Թիֆլիս եւ Սիկուա յայտնած է թէ հանդարտութիւնը վերահաստատելու միակ ձեւն է: Ջանացած էինք համոզուիլ: Արդ, 10 օր ետք (Գամսախուրդիա իջեան տեղատուութեան Յունուար 6-ին), մարդը առօք-փառօք ճամբայ կ'ելլէ, կ'ըսուի դէպի Գրոզնի, բայց կը յայտնուի իր երկրին արեւմտեան չրջանը, իր ծննդավայրը՝ Զուգդիդի եւ անկէ ալ առաջին առթիւ կոչ կ'ընէ Վրաստանի ժողովուրդին, որ քաղաքացիական պատերազմի դիմէ, ինչ որ բաւական տարօրինակ է լոյթ մըն է Հանրապետութեան նախագահի մը համար: Այս նոյն չրջանին մէջ էր, արեւմտեան Վրաստան, որ երկու օր առաջ 600 բանտարկեալ (քրէական յանցաւոր) յայողած էին խոյս տալ եւ Թիֆլիս տպաւորութիւնն այն էր որ երկրին անկայունացման ուղղութեամբ արարք մըն է, Գամսախուրդիայի կողմնակիցներու կողմէ: Վրաստանի ընդհ. դատախազը Վախթանգ Ռազմաձէ յայտարարած էր որ Գամսախուրդիա պէտք է դատուի «դողութեան, իշխանութեան չահագործման, օսլէթ ժողովուրդին դէմ ցեղասպանութեան դրգռումի» համար:

Այժմ Գամսախուրդիա Զուգդիդի (350 քիլոմեթր է Թիֆլիսէն) նստած բաւական մտահոգիչ նախաձեռնութիւններ կ'առնէ: Լիպերասիոնի աչխատակից՝ Մարք Կրավէչ կը գրէ Թիֆլիսէն (Յունուար 17).- «Զորեքչաբթի ճամբայ ելած է Երեւանէն դէպի Սուխումի, Սեւ ծովու վրայ: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ պայմանները մէջ օգնաւը կրցած է մեկնիլ, ի՞նչ դեր ունեցած են հայկ. իշխանութիւնները այս գործին մէջ, քանի՞ հոգի օդանաւ ելած են...»: (Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Յունուար 17-ին, բոլորն ալ հեռը մեկնած են): Սուխումիէն Գամսախուրդիա Զուգդիդի անցած է եւ քաղաքացիական պատերազմի կոչէն ետք ալ, յայտնած է ծննդեղը.- «Մեգրելիա-Աբխազիոյ Հանրապետութեան» մը, որ կը միացնէ Մեգրելիան (իր բերդը) եւ Աբխազիոյ ինքնավար Հանրապետութիւնը, որ մաս կը կազմէ Վրաստանի, բայց որու բնակչութիւնը մահմետական է: Նոյն օրը, թէեւ, Աբխազիոյ նախագահն ալ կը յայտնէր թէ լուր չունի այս անցուդարձէն: Այս վերագարձը «պէտ մը» կը նկատուի: Անմիջական ձեւով արդէն երկու վտանգ կը սպառնայ.- ա) քաղաքացիական պատերազմ.- բ) երկիրը երկու հոգամասի կը վերածուի: Յունուար 16-ին իսկ, Թիֆլիսի մէջ, «վերնատրական Խորհուրդը» նիստ կը գումարէր առաջմեայ կառավարութեան հետ: Կը կարծուէր որ արդէն պիտեալ խմբատրումներ կը ղրկուին դէպի արեւմտեան Վրաստան, մանաւանդ դէպի Ռիկոտիի փապուղին, որ դիմաւոր անցքն է արեւմուտքէն արեւելք եւ ուրկէ կրնան խուժել Գամսախուրդիայի ուժերը դէպի Թիֆլիս: Կոչ կ'ըլլար նաեւ կամաւորներու: Եթէ արիւն հոսի -եւ վախն այդ է- պատասխանատուն միայն Գամսախուրդիան կը նկատուի, կը դէմ Լիպերասիոնի աչխատակիցը: Մէկը կ'ըսէ.- «Չհասկցայ թէ ի՞նչպէս հոս հասանք, քանդեցինք Թիֆլիսի պատմական կեդրոնին կէսը եւ ահա, կը թուի որ ամէն ինչ կը վերսկսի»:

Այս դէպքերը խորապէս կը մտահոգեն Անդարայի իշխանութիւնները եւ անմիջապէս, կառավարութիւնը զօրքերը համախմբած է Թուրք - վրացական սահմանը: Թուրքիա կը վախնայ նաեւ որ վրացի զաղթականներ Թուրքիա խուժեն:

***

Յունուար 15-ին միայն յայտնի եղած է որ Բաքուի կայարանը, ուրկէ կ'անցնէր Թիֆլիս - Մոսկուա կառախումբը -բուն ճամբան փակ ըլլալով- 20 Հայեր վար դրուած են Ադրբեջանցիներու կողմէ եւ դեռ Յունուար 17-ի առաւօտը ոչ մէկ լուր կար անոնց մասին: Արդէն Յունուար 15-ին միայն, երբ ճեպընթացը Մոսկուա հասած է, յայտնուած է որ 20 Հայեր կը պակսին եւ վար դրուած են Յունուար 13-ին Բաքու: Ջանի մը Հայեր յաջողեր են պահուըտիլ եւ փրկուիլ:

***

Ղարաբաղի կացութիւնը միշտ լարուած է եւ վառելանիւթի, ալիւրի, ջուրի չզօյութիւնը կը չարունակուի:

***

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մոսկուա զրկած է, ուր Ուրբաթ օր կը մասնակցէր «Անկախ Պետութեանց Հասարակապետութեան» վեհաժողովին:

Յունուար 17-ին Մոսկուացիներ ցոյց մը կ'ընէին Կրեմլինի առջեւ, ուր դիմաւորուած էր նիստը: Կը լսուէին նաեւ հակահրեայ լոզունգներ ու կը ձաղկուէին «Միութեան զերեզմանափորները»:

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ՝ «ՄԻՇՏ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑԻՆՔ ԹԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ»

Ադրբեջանի նախագահը Ա. Մութալիբով Թուրքիա այցելութեան նախօրեակին հարցազրոյց մը տուած է «Միլլիյէթ»ի լրագրող Ալի Սիրմէնի: Զրոյցին առաջին մասը կը վերաբերի Ադրբեջանի Թուրքիայէն ակնկալութիւններուն որոնք մեծ մասով կը պատկանին տնտեսական մարզին ու օժանդակութիւններու. հոս, Մութալիբով կը յիչեցնէ Թուրք լրագրողին թէ Ադրբեջանցիներն ու Թուրքերը եղբայր ժողովուրդներ են...: Այս նչումէն ետք ազերի նախագահը կը խօսի միջազգային յարաբերութիւններու իրենց ծրագիրներուն մասին ուր եւս Թուրքիային կարեւոր նեցուկ կ'ակնկալուի: Մութալիբով կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ միջազգային դիրքէն օգտուելով կը փափաքին մաս կազմել միջազգային զրամական զրութեան ու Միացեալ - Նահանգներու, Եւրոպայի հետ զարգացնել յարաբերութիւնները: Ան կ'ըսէ թէ Հայաստան ձեռնարկած է իրենց դէմ նպատակաւոր գործունէութեան ու քարոզչութեան ինչ որ նեցուկ կը գտնէ ամերիկեան իշխանութեան կողմէ: Իրենք եւս մնացած են այս դէտնին վրայ ու Թուրքիոյ օժանդակութեամբ կրնան առիթը ունենալ իրենց հարցերը լաւագոյնս ծանօթացնելու միջազգային հանրութեան:

Յաջորդ երկու հարցումները կը վերաբերին Արցախի խնդրին ու Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն: Ալի Սիրմէն հարց կուտայ.

- Ի՞նչ կը մտածէք Ղարաբաղի խնդրին լուծումին մասին:

Պ... Մեր դլխաւոր նպատակը չրջանին մէջ խաղաղութիւն ստեղծել է: Կողմնակից ենք բոլոր հարցերը լուծելու խաղաղ քաղաքականութեան միջոցով, բանակցութիւններով: Միչա նախընտրած ենք խաղաղութեան ճամբան: Այս պատերազմին չարունակութիւնը ոչ Հայաստանի, ոչ ալ Ադրբեջանի օդուտ կ'ունենայ: Զէնքով - զօրքով լուծում փնտռելու ժամանակը անցած է այլեւս: Հայաստան միջազգային չատ հզօր թեւեր ունենալով, մեզի դէմ սասկիկ քարոզչութեան մը մըղուած է ու արեւմտեան մամուլն ալ զործիք կ'ըլլայ սխալ ու կեղծ այս քարոզչութեան որով Ադրբեջան կը ներկայացուի որպէս յարձակողական երկիր մը: Արեւմուտքցիներն ալ մեզ այդպէս կը ճանչնան ու չեն կրնար իրականութեան թափանցել:

Ղարաբաղի հարցին մէջ երբ պատերազմը կը չարունակուէր մենք երկար յուսացինք որ Հայաստան հրաժարի կացումի սխալ որոշումէն, սակայն չհրաժարեցան: Ու Նոյեմբեր 20-ի ուղղաթիռի դժբախտ արկածէն ետք, թէ՛ ժողովուրդին, թէ՛ Մորհրդարանին եւ կառավարութեան համբերութիւնը սպառեցաւ, Ղարաբաղի ինքնավար մարզը լուծուեցաւ: Սակայն, մինչ աչխարհագրականօրէն կը լուծէինք ինքնավար մարզը, Հայերու մչակութային ինքնավարութեան չզպանք:

Իսկ իրենք, սաոր փոխարէն անկախ հանրապետութիւն հռչակեցին ու իրենք թէ հանրաքուէ կատարեցին: Ասիկա թէ՛ Ադրբեջանի սահմանադրութեան եւ թէ միջազգային կանոններու հակասող կեղծ հանրաքուէ մըն էր: Ներկայիս չրջանին մէջ չատ բարդ կացութիւն մը կը տիրէ:

Ամէնուն համար վտանգաւոր է այն երեւոյթը որ Հայաստան չրջանի Հայերու դոյութեան պատրուակով միջամտութիւն կը փորձէ: Որովհետեւ Իրանի, Թուրքիոյ, Ֆրանսայի մէջ եւս Հայեր կ'ապրին. սակայն Հայաստան չի փորձեր այդ երկիրներուն ներքին գործերուն միջամտել: Վերջինն ալ Անկախ Պետութիւններու Հասարակապետութեան Հայերու զօրակցութեան ձեւով այս հարցին միջամտութիւնն էր: Հայերը Ռուսաստանի հետ ալ լաւ յարաբերութիւններ մչակած են: Այս տեսակէտէն, Թուրքիա կը կարծէր որ Ղարաբաղը նախկին Միութեան ներքին հարցերէն մէկն է: Ուրեմն, կը մտածէր թէ սխալ է դուրսէն կատարուելիք միջամտութիւնը: Սակայն այսօր Ադրբեջան ամբողջովին անկախ Պետութիւն մըն է. կայ Հասարակապետութիւնը ու հոն չկայ պետութիւն մը որ միւսներէն դերադաս ըլլայ:

Այս կացութեան մէջ Թուրքիա այլեւս պէտք է տեսնէ հարցին միջազգային տարողութիւնը ու մեզի զօրավիզ կանդնի:

- Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն մէջ կարգ մը բարելաւումներ հաւանական են. այս կացութիւնը ժխտական ազդեցութիւն կը գործէ՞ արդեօք Թուրքիա - Ադրբեջան յարաբերութիւններուն վրայ:

Պ... Հայաստան ամէն բանէ առաջ պէտք է հրաժարի հողային պահանջքէն: Գիտէք, ժամանակ մը ձեզմէ եւս հոդի պահանջք ունեցած էր: Երկար աւելի է վեր ցեղասպանութեան պնդում մըն ալ ունին: Պէտք է այս բոլորը նկատի ունենալով, պահանջքէ հրաժարումի պայմանով բարեփոխել յարաբերութիւնները: Այս պայմաններով հաստատուելիք լաւ յարաբերութիւններ անկասկած կրնան դրական ազդեցութիւն ունենալ նաեւ ձեզի համար: Թուրքիա որպէս դրացի, կրնայ ազդեցութիւն ունենալ Հայաստանի վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«ԶՎԻԱԴԱՊԱՁՏ» ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գամսախուրդիա վտարուեցաւ. իր եաին ձգեց աւերակուած քաղաք մը որ ամենապեղեցիկներէն է աչխարհի. ձգեց պատառատուած երկիր մը ու ժողովուրդ մը որ դէմ - յանդիման է ծանրակչիռ սովի մը եւ որ բաժնուած է քաղաքական 30 կուսակցութիւններու: Վրացիներու երջանկութիւն ու ժողովրդավարութիւն բերո՞ւ ան, այդ նախկին այլախոհը որ հաւածուած էր այն չրջանին երբ Շեվարնատզէ Թիֆլիսի մէջ կուսակցութեան Ա. քարտուղարն էր:

Լիտուանացիներէ ետք Մոլդովացիները, Ղազախները, Ռուսերն ու Տաջիկները չնչեցին ազատութիւնը. մինչ Վրաստան իւրայատուկ երկիր մըն էր նոյնիսկ նախկին Միութեան մէջ:

Նախկին այլախոհը որ մինչեւ հիմա բացարձակ իչխանութիւն մը կիրարկեց, նախկին Միութեան մէկ խորհրդանիչը դարձաւ, ժողովուրդին քուէներուն 87%-ով ընտրուելով. ի՞նչ նուիրական թուական էր ատիկա: «Կովկաս -եան ժողովրդավարութեան ամէնէն փայլուն մարտիկ»ին կողմնակիցները ցոյցերու ընթացքին քանի քանի անգամներ պոռացին թէ «աչխարհի վրայ ոչ ոք բաղդատելի էր մեծափառ Զվիատի բռնապետական զօրութեան հետ»: Ի վերջոյ ինք եւս, այս լաւագոյն մտաւորականը (հայրը, Կոստանդէն Գամսախուրդիա մեծ դերասան մըն էր որ վրացերէնի թարգմանած էր Տանթէի «Աստուածային կատակերգութիւն»ը) հաւատաց թէ եթէ Վրաստանի մէջ կար նախանձամաքան անձ մը, ինքն էր ատիկա: Աստուածային կատակերգութիւնը տեղի չունեցաւ Վրաստանի մէջ. վարձ ժամանակի մէջ, իչխանութեան տիրացումով Գամսախուրդիայի վէպը կատակի, ապա հատարակ ոդերերութեան վերածուեցաւ:

Իր կիրարկած ճնշումը Զաուչեսքուն յիչեցուց. 1990 Հոկտեմբերին երբ իչխանութեան գլուխը անցաւ, սկսաւ մաքրագործել իր նախկին մրցակիցներն ու գործակիցները: Առանց համապետական ոստիկաններ քաղաքին մէջտեղը ձերբակալելին չարժանկարի արուեստագէտ ու նախկին այլախոհ Գէորգի Ծաինդրաւան: Ոտնակոխելով օդային ապահովութեան ամէն կանոն, Թիֆլիս - Մոսկուա օդանաւը ետ դարձուեցաւ որուն մէջ էր Ազգային ժողովրդավար կուսակցութեան նախագահ Գէորգի Ջանսուրիա իր կնոջ հետ որոնք Ամերիկայի դեսպանին ընդունելութեան կ'երթային: Առաւօտ մը ժամը 4-ին իր անկողնին մէջ ձերբակալուեցաւ Գամսախուրդիայի նախկին մտերիմներէն Ճնապատ Իոսելիանի: Այս բոլոր անճնաւորութիւնները ապստամբներու կողմէ ազատ արձակուելէ ետք կազմեցին ղինուորական Խորհուրդը որ իչխանութենէն վտարեց Գամսախուրդիան:

«Ժողովուրդի թչնամիներ»ու ուրուականը հանգիստ չէր ձգեր ղինքը. «Վրաստանը՝ Վրացիներուն» էր «Աստուածային Զվիադ»ին դլխաւոր լոզունգը: Ազգայնական մտասեւեռումը ծագրանկարային երանգներ ստացաւ հետզհետէ. աչխարհահռչակ վրացի բեմադիր Ռոպէր Ստուրուա խարանուեցաւ որպէս «բոմմոփոլիթ» եւ «Կրեմլինի վարձկան», որովհետեւ Գամսախուրդիայի կողմէ «օտար հեղինակ» նկատուած Զեֆիռելի «Երեք քոյրոր»ը բեմադրած էր: Շեվարնատզէ «անդղական Զվիադ»ի համար թչնամիներու ամենամեծն էր: Որպէսզի զայն վարկա -

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ՓՐՈՆԻԿ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԽՄԲ.- Այս գրութիւնը պէտք է, սկզբունքով, տեղ գտած ըլլար «Ասպարէզ»ի մէջ, որու մնայուն աշխատակիցն է, տարիներէ ի վեր, յօդուածագիրը: Ըստ երեւոյթին, արտայայտութեան ազատութիւնը վերջ կը գտնէ հոն՝ ուր ծնունդ կ'առնէ կուսակցական նեղմիտ մտայնութիւնը և հետեւաբար այն կ'ըլլայ որ դաշնակցական վահէ Օշականի յօդուածը լոյս կը տեսնէ ռամկավար մամուլի մէջ: Եղա՞ւ: Ըստ մեզի՝ ո՛չ: Ուրեմն, «Պայքար»ի Յունուար 4-ի թիւին մէջ հրատարակուած է այս գրութիւնը խմբագրական ծանօթութեամբ մը, ուր կը տրուի, ի մէջ այլոց, սա լուսաբանութիւնը.

«Թղթատարով առացանք Վահէ Օշականի առաջարկութիւնը կըրող հետեւեալ գրութիւնը, որ կը թուի թէ իր անակռ վիճակին մէջ կը չրջի Դալիֆորնիոյ կարգ մը չրջանակներու մէջ: Դատելով թուականէն եւ հեղինակին նախորդ քրոնիկներէն, յօդուածը կրնայ պրկըւած ըլլալ «Ասպարէզ»ի ուր սակայն լոյս չընծայուեցաւ: Կը հրատարակենք պրող, բանաստեղծ եւ պրաշատ Վահէ Օշականի այս խոստ չահեկան գրութիւնը, որ իր պատկանած կուսակցութեան -Դաշնակցութեան- վարքագծի քննադատութենէն անդին՝ համազգային առաջնահերթ հարցի մը քննարկումն է»:

Ըստ մեզի՝ նախընտրելի պիտի ըլլար որ «Ասպարէզ» հրատարակած ըլլար Վ. Օ.ի ա՛յս յօդուածը, փոխանակ édulcorée varianteի մը, զոր լոյս ընծայած է Դեկ. 28-ի թիւին մէջ՝ «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, Հ.Յ.Դ.» վերնագրով: Երեւի մեղմացած տարբերակ մը թելադրուած է հեղինակին -որ համակերպած է- եւ կը յանգիցնէ այս ձախաւեր արդիւնքին, որմէ կը տուժեն թէ՛ Վ. Օշական եւ թէ Հ.Յ.Դ.ն, բանի ինչ որ Վ. Օշական կ'ուզէր իսկապէս ըսել կը հրատարակուի ռամկավար մամուլի մէջ եւ դաշնակցական մամուլի մէջ ալ լոյս կը տեսնէ միայն ինչ որ կրնայ ըսել, որպէսզի տպուի···: Մեղմ մեզի:

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ծանր տագնապներու մատնուած է ներկայիս: Կը բաւէ արձնել 100-ամեակի եւ Հայաստան իր մուտքի առթիւ առեղծուած զերխնդալառ տրամադրութիւնէն եւ անկախութեան գործընթացի լուկիրին հետ եկած ոգեւորութենէն՝ պիտակելու համար թէ կուսակցութիւնը ինչ դժուարութիւններու կրնայ հանդիպիլ եթէ չհնդրադառնայ իր կացութեան,

*Առաջին ինդիրը՝ տագնապի մը դէպքութեան անդիտակցութիւնն է, չատ մը չարքայիններու մօտ: Ատոր բուն պատճառը մենք ենք նորէն, մեր ճառերը, բրտրականի համար գրուած յօդուածները՝ որոնց մենք սկսած ենք հաւատալ, հոծտորաչունչ մեր քանախօսութիւնները ու մանաւանդ՝ 100-ամեակի մեր ոգնակատարութեանց առթիւ արտայայտած մտածումներուն ազդայնաչունչ ոգին ու զգացական բովանդակութիւնը -ասոնք բոլորը երջանիկ մշուշով մը պատեցին մեր գաղտղութիւնը ու քնացուցին մեզ···: Այսպէս էր որ մեր հանրութիւնը յուսահար եղած է մեզմէ, անոնք մանաւանդ՝ որոնք 100-ամեակի առթիւ նոր ոգի մը, նոր տեսլական մը ու պատգամ մը կ'ակնկալէին մեզմէ: Զիրագործուեցաւ նաեւ հրատարակութիւնը 100-ամեակի առթիւ պատրաստուելիք քննական ուսումնասիրութիւններու հատորին՝ որ նոր լոյս պիտի սփռէր մեր կուսակցական պատմութեան ու մտածողութեան վրայ: Բայց ինչ որ աւելի ծանրակչիռ է՝ զրեթէ կատարեալ անտեսումն է յատուկ լարանեներու, ակմինարներու եւ պիտաժողովներու՝ որոնց ընթացքին մենք մեզի, զոց դէներու եարին պիտի վերաքաղը ընէինք մեր ներքին կեանքի իրագործումներուն ու ապրելաքումներուն, պիտի խուզարկէինք մեր խիղճը ու նոր յանձնառութեամբ, նոր կամքով մտնէինք զարիք դարաշրջանէն ներս: Ասոնցմէ եւ ոչ մէկը իրականացաւ ու մնացինք զուտ ցուցափան կամ քարոզչական արտայայտութիւններու ահմանին մէջ: Ահա տարի մըն է որ կուսակցական միտքը միապաղաղ ու անխռով՝ կը չարունակէ իր դիտած ձեւով, որպէս թէ չուրջերնիս պատահարներու եւ հաւատարմութիւններու աչխարհը, քաղաքական ու տնտեսական տեսութիւններու ամբողջ համակարգեր փոթորիկներու չէին մատնուած: Իսկայ պատեհութիւնն էր հաչուեյարդարը ընելու մեր անցեալին՝ անկէ դաս ու ներչնչում առնելու համար: Առիթ մանաւանդ՝ անկեղծ տիալօգ սկսելու մեր բարեկամներու եւ համակիրներու հետ որոնք մեր բուն ուժն են ընկերութեան մէջ: Ինչո՞ւ չեզան այս բոլորը -գլխաւոր պատճառը այն է որ մեր կուսակցութեան մտաւորական հետաքրքրութիւններու մակարդակը չատ բարձր չէ: Երկու սերունդ արեւելահայ զեկավարութիւն՝ կուսակցական Փոլքլորին մէջ արմատացուցած է այն համոզումը թէ կուսակցութիւնը գլխաւորաբար զգացումի, անձնազոհութեան ու հաւատքի հարց է, թէ գեկավարը զործին վրայ կը չինուի ու բնաւ պէտք չունի համալսարանական պատրաստութեան: Բայց ամէնէն ցաւալին եղած է սերունդէ -սերունդ մեր մէջ հիմ գրած խոր կասկածանքը «մտաւորական» կոչուած անձին հանդէպ, այդ տեսակն, վերացական ու անկախ մտածող մարդը՝ որ մեր կուսակցական մշակոյթին մէջ՝ միայն բոցավառ ճառեր խօսելու, հայրենասիրական ոտնաւորներ արտասանելու, ծա՜նր, ծա՜նր հայերէնով ու հազար անգամ կրկնուած գաղափարներով խմբագրականներ գրելու, մեր հարիւրամեայ Փոլքլորին ու պղպջատակերտ «մխիթարժին» իրենց տուրքը տալու եւ ժողովի առենագրութիւն բռնելու կը ծառայէ···: Իրականութեան մէջ, մեր կուսակցական աւանդական «բարոյականը», մեր անդիր կանոնագրութիւնը եւ սկզբունքները հոյակապ իրագործումներն են ողջմիտ, փորձուած մարդոց կողմէ եւ առանց անտեսումն է որ մեզ հասցուցած է ներկայ վտանգաւոր կացութեան: Տասնամեակներու ընթացքին անխուսափելիօրէն որոշ մաչուք մը, ազատազում մը տեղի կ'ունենայ արժէքներու եւ սկզբունքներու՝ որ կեանքի նչան է: Կը հաստատենք որ վերադարձը դէպի հիմնական բարոյականը՝ նոյն կեանքի փատան է ու կախում ունի մեր կամքէն, մեր ուղղամտութենէն:

*Ուրիչ տագնապ՝ կուսակցութեան թուական վիճակը ու ատոր տրընչուած՝ չարքերը անցնող նորապիրներու որակը, յատկապէս Հայաստանի մէջ ուր մարդիկ չարքերը կ'ընդունուին առանց բաւարար հոգեբանական ու մանաւանդ գաղափարական պատրաստութեան եւ ուր մարմիններ կը ստեղծուին խախտելով կանոնադրային տրամադրութիւնները: Գաղտնիք չէ որ մեր թիւը տակաւ կը նուազի, դէթ Միացեալ -Նահանգներու մէջ: Մէկ սերունդէ ի վեր, միջին դասակարգի ու միջին տարիքի Հայեր չեն մրաներ մեր չարքերը ու մենք ստիպուած թերթաչ, չաճախ ուսումի կիսատ մնացած երիտասարդներով կը զոհանանք: Գլխաւոր պատճառը այն է որ մեր ծրագիրը, կանոնադիրը, մեր զեկավարութեան ոճը, անհրաժեչտ արդիականացման չենք ենթարկած կէս դարէ ի վեր: Զափահաս, կրթուած, բարեկեցիկ դասակարգէն մեզ հետ մտածող ու պայքարող չարքային ընկերները ձեռքի մատներու վրայ կը համրուին: Եւ անչուչտ՝ աւանդապաչտ մտայնութեան մը հետ տարիք՝ մենք կը նախընտրենք որ մարդիկ իրենց պատանութեան ու երիտասարդութեան օրերէն խակ կապուին մեր կուսակցութեան, որովհետեւ այդ մատղաչ տարիքին՝ աւելի կերպընկալ ու յարմարող, մանուանդ հերոսապաչտ, խանդավառ ու յանդուգն կ'ըլլան անոնք: 21-րդ դարու սեմին ու անկախանալու դիմող Հայաստանի մը մարտահրաւէրին դիմաց՝ Դաչնակցութիւնը չի կրնար այլեւս իր անցեալի փառքին տակոսով ապրիլ: Տաղնապը՝ մեր զժուարութիւնն է յարմարելու ժամանակի հրամայականին:

*Այս կարծրացումը մեր չիլերուն ու մտածումին՝ ծագում կուտայ ուրիչ տագնապի մը որ կը պատնայ մեր մտմտուքին վարկն ու պաչտօնը քայքայել: Մէկ կողմէն իրապէս անվտանգութիւնը է այն ճիգը որ մեր կուսակցութիւնը ըրած է ու կ'ընէ մինչեւ այսօր՝ ողջ պահելու համար հայ մտմտուքը Սփիւռքի տարածքին: Հանրային չիլը, հանրային ոգին նահանջի մէջ են քիչ մը ամէն կողմ ու Դաչնակցութիւնն է որ զայն կենդանի պահելու գլխաւոր դերը ստանձնած է: Մեծ է մեր կուսակցութեան չաջողուածքը այս կալուածին մէջ (մեր կուսակցութեան պատմութեան միայն առաջին 50 տարիներուն լոյս տեսած Դաչնակցական թերթերու թիւը 200-ը կ'անցնի···) եւ անոր քանի մը վաստակաւոր խմբագիրներու անուններուն պարզ թուումը -Ռ. Դարբինեան, Վ. Նաւասարդեան, Ս. Վրացեան, Շ. Միաքեան, Գ. Մխիթարեան, Մ. Ալամնեան, Կ. Գէորգեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Մ. Թէօլէօլեան -մտաւորական եռուն աչխարհ մը կ'ոգեկոչէ ու լրագրական ասպարէզի մէջ բարձրորակ աւանդութիւն մը, բարոյական ու իմացական լրջութեան մը մակարդակը կը բնորոչէ: Սակայն ահա այս օրակն է որ չաճախ կը պակսի մեր արդի մամուլին մէջ երբ հարցը զայ քաղաքական պայքարի: Այսօրուան մեր յատկապէս երիտասարդ խմբագիրներու զրիչը չատ անգամ հեղնանքի, ծաղրի ու ամբարտաւանութեան թոյնին է որ կը թաթխուի, մանաւանդ երբ Հայաստանի այժմու զեկավարութեան ու անոր գլուխը կայնած Լեւոն Տէր -Պետրոսեանին կը վերաբերի հարցը: Այդ առիթներուն, քաղաքական, գաղափարական պայքարը տեղի կուտայ վարկաբեկումի դեհեկի արչաւի մը որ բնաւ պատիւ չի բերեր մեր կուսակցութեան, մեր համակիրներուն եւ մեր ազգին: Ինչպէ՞ս զսպել այս բուռն կիրքը, այս սխալ -հասկցուած պայքարը: Հայաստանի զեկավարներուն վարկն ու պատիւը մեր ազգին վարկն ու պատիւն են ու այն անձը որ զանոնք կը նսեմացնէ՝ թշնամին իսկ է Հայ ազգին:

Եւ վերջապէս՝ կուսակցութեան դիմագրաւած մեծագոյն տագնապը վերջին կէս դարու ընթացքին՝ ներքին երկփեղկումն է որ կը պատնայ մեզի՝ իբր ուղիղ հետեւանք Հայաստան մեր պաչտօնական մուտքին: Նախ՝ արհեստավարժական «զաւտ»երու (ուսուցիչ, խմբագիր, գործիչ եւայլն) արիւնահոսութիւնը, որ կը պարպէ Սփիւռքի Դաչնակցութիւնն ու առ հասարակ գաղութները պաչտօնի վերայ գտնուող մտաւորականութենէն ի չահ Հայաստանի: Մեր ուժերը հպիւ մեզ կը բաւեն ու անկարելի է մեզի համար Հայաստանի մեր չարքերու կարիքներն ալ հոգալ: Անչուչտ որ պիտի ուզէինք անոնց հետ քաժնել մեր տագնդներն ու փորձառութիւնը, սակայն ոչ ի դին Սփիւռքեան մեր վաւոյցներու չլաւումին: Վերջին ցաւալի օրինակը «Հայրենիք» օրաթերթի պարագան է: Ի՞նչ տրամաբանութիւն է որ մէկ կողմէ՝ մահուան եզերքը կը բերէ հայութեան ամէնէն հին ու վաստակաւոր օրաթերթը, «Հայրենիք»ը, եւ միւս կողմէն, զրեթէ նոյն տաեն բոլորովին նոր օրաթերթ մը՝ «Երկիր», կը բանայ Երեւանի մէջ, քոմն ի վեր կուսակցական այլ թերթերու: Ու այս՝ 100-ամեակի տաթիւ չտայլուած ինքնազովութեան, մչակութային նախանձախնդրութեան ու յառաջխաւեայ զեղեցիկ ճառերը զեռ մեր ականջներուն մէջ···: Ոչ ոք զէմ է Հայաստանի մէջ լրջամիտ ու նորաչունչ մտմուլ հաստատելու եւ զաղափարական առողջ պայքար մղելու ծրագիրներուն, բայց երբ այդ տեղի կ'ունենայ Սփիւռքեան զոյատեւումի պայքարին ի վնաս՝ կը խորհինք թէ սխալ բան մը կայ հոս: Ինդիրը այն է որ կարելի է այդ օգնութիւնը տալ՝ պայմանաւ որ ժամանակ տրուի մեզի, սանկ երկու -երեք տարի՝ մինչեւ որ անոնց փոխանորդող ուժերը պատրաստուին: Ազգաշինաս ամապատանք մը կը տանի մեր կուսակցութիւնը անծանօթ ափուններ ու չկայ որեւէ ծրագրատանական պատճառ՝ որ մենք Հայաստանի մէջ չորս -հինգ տարի չդնդինք՝ հող ու «պատր» պատրաստելու, կուսակցութեան առողջութեան ու յաջողութեան համար անհրաժեչտ կառոյցները, հնթահողը, համակրանքն ու փորձառութիւնը ապահովելու համար: Ու տակի եաք միայն բացայայտինք մեր քաղաքական ներկայութիւնը ու հրապարակ դայինք «Բլաֆֆորմով» մը որ աւելի խնամուած, աւելի լուրջ եւ ազդու ըլլար քան այն որ հրապարակեցինք անցեալ Դեկտեմբերին:

Սակայն կայ ուրիչ ծանրակչիռ տագնապ մըն ալ Սփիւռքի կուսակցական զանգուածներուն համար: Մինչեւ հիմա, Դաչնակցութեան ծրագիրը -կանոնադիրը մեզի իրաւունքն ու raison-d'être կուտար գործելու Սփիւռքի մէջ իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն իր իւրայատուկ հայկական յայտագիրով եւ ակնկալելու հայութեան չահերուն ու իր քաղաքական Դատին: Դաչնակցութիւնը անպաչտօն կառավարութեան մը տեղը դրած էր ինքզինքը, զոնչ այդ պատասխանատուութիւնը կը զլար՝ ի չդոյութենէ Հայաստանի պաչտօնական Պետութեան: Այսօր սակայն, կայ այլ պետական հեղինակութիւնը Երեւանի մէջ որ կը տնօրինէ Հայաստանի մեր չարքերուն քաղաքական գործունէութեան ծիրը: Դաչնակցութիւնը կրնայ պարկեչտ ընդդիմադիր քաղաքականութիւն մը որդեգրել, քննադատել ու խրատել, սակայն չի կրնար իր ուզած Դատը հետապնդել կառավարութենէն անկախ: Առիկա պիտաթեր պիտի ըլլար բոլորին համար ու քանդիչ՝ երկրի կառավարութեան հեղինակութեան համար:

*Իսկ մենք, հոս Սփիւռքի մէջ, ի՞նչ տեսակ քաղաքական գործունէութիւն կրնանք ունենալ, յետ -այսօրիկ: Ոչ մէկ -այն վայրկեանէն որ աչխարհ Երեւանի կառավարութիւնը կը ճանչնայ իբրեւ օրինական հեղինակութիւնը՝ մենք կը զառնանք տեսական, անպէտ ներկայութիւն մը, մանաւանդ որ Հայաստանի կառավարութիւնը չինիչ ոչ մէկ քաղաքականութիւն որդեգրած է Սփիւռք կոչուած երեւոյթին հանդէպ (Պր. Պ. Զէյթունեան աւելի առաջ կ'երթայ ու Սփիւռքը «աւելորդ» կը համարի): Այնպէս որ մենք պիտի ճակատագրունք մնալ տեսական օժանդակի, պահեստի ուժի, չեմարանի կամ մանաճիւղի նման բան մը: Մենք այլեւս չունինք մեր raison-d'être եւ պիտի զբաղինք մչակութային, սիաւտական, եկեղեցական ու նման զուտ ընկերային հարցերով: Այսպէս է որ Դաչնակցութեան Հայաստան մուտքը՝ երկարի ճեղքեց մեր կուսակցական կառոյցը, լրջում առեղծեց Դաչնակցութեան ճակատին մէջ, Հայաստանի մէջ հազարաւոր նորադիրներ ընդունելով իր չարքերէն ներս՝ իջեցուց կուսակցութեան ներքին ուժի մակարդակը, Սփիւռքի չարքերը աստրազատեց Հայաստանի չարքերուն (արդէն երբ «արտերկիր» յորջորջումը եկաւ «Սփիւռք» բառին տեղը առնել մեր կուսակցական մամուլին մէջ՝ զգալի զարձաւ Սփիւռքեան կազմերուն հանդէպ առնուած վերաբերումը) ու կնքեց անոնց մօտալուտ անհետացումին վճիռը: Կ'արժէ՞ը այս ազէտը՝ Հայաստանի մէջ պաշտօնական ներկայութիւն մը յայտարարելու սիրոյն: Մենք կը կարծենք որ Ոչ:

Այս տագնապները անլուծելի չեն ու չնորհիւ մեր կուսակցութեան ներուժ բնոյթին՝ պիտի յաղթինք զլուխ եկել այս կացութեան հետ: Մեր կուսակցութեան արժանիքներն ու թերութիւնները հայութեան բնաւորութենէն կուգան: Եւ առողջ է հայութիւնը, առողջ են իր բնազդները: Այդ է պատճառը մեր լաւատեսութեան: Մեր համոզումն է որ ինչ ժխտական բան որ գտնուեցաւ այս գրութեան մէջ՝ իր մէջ կը պարունակէ իր դրական լուծումը որուն յաղթանակին վստահութիւնը ունինք մենք, բոլոր Դաչնակցականները: Այդ է պատճառը որ ապառ ու անվախ կը զգանք այսքան անկեղծ խօսելու համար մեր անբաւարարութիւններու մասին: Ու լռելու՝ մեր դէմ արժանիքներու մասին:

Հոկտեմբեր 2, 1991
Սան -Ֆրանսիսքօ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարիներու թաւալումին հետ, անկասկած, վայրկեաններ եղած են, երբ, եռադարձ ակնարկով, անպատրաստաբար ենք երկկուան անտեսուած կարելիութեանց, որոնք, հաւանաբար, կարենային փոխել մեր խակ կեանքի ուղին: Ափսոսանք թէ ղլխում՝ իմաստ չունին այլեւս: Իրատես պէտք է ըլլալ: Ներկայի պայմաններով գալիք օրերուն պէտք է նայիլ եւ գոնէ պատրաստել:

Այնհատական կեանքի մեր երկկուան անտեսումները, բնականաբար, կը յանձնուին քաղաքի մը անիրապարծելի անկարելիութեանց դռներուն, քանի որ «անցած օրերը էլ ետ չեն գալու»:

Բարեբախտաբար, հարցը կը փոխուի, ազգի մը, ժողովուրդի մը հաւաքական կեանքի պարագային: Անոր գոյութիւնը պայմանաւորուած է իր խակ զաւակներու մշտական ծնունդով եւ նորահաս սերունդի երթասարդացումով: Հետեւաբար, ետ - դարձ ակնարկի կարելիութիւնները եւ վազուան հեռանկարներու, ծրագիրներու պատրաստութիւնները կը դառնան վերաեռութեան ենթակայ կարելի հարցեր:

Ապրիլեան եղեռնը ոչիւգեան մեր գոյութեան դլխաւոր մեկնակէտ ունենալով, աւելի քան հօթը տասնամեակներ տհած են: Զորրորդ սերունդը արդէն ոտքի է: Ամերիկեան թէ եւրոպական հիւրընկալ երկիրներու ընծայած ուսման կարելիութիւնները, բնականաբար, համահաւասար իրաւունքով, դռները լայն կը բանան բոլոր ազգերու երիտասարդութեան առջեւ, որոնց կարդին նաեւ՝ մեզի, Հայերուս:

Անկասկած, անհատական գետնի վրայ, նուաճումներ արձանագրուած են: Դէմքեր եւ անուններ հաւած են բարձր - բազոյն վկայականներու: Մասնագիտացած Հայեր, քիչ մը ամէն ատեղի տակ, կան եւ հաւանաբար ալ կը գործեն այս կամ այն կազմակերպութեան պիտակին տակ, եւ ասիկա՝ կարգ մը այլեւայլ ճիւղերու մէջ: Կան, գոյութիւն ունին եւ տեղի կ'ունենան ազգային համագումարներ, առաւելաբար՝ բժշկական - գիտական եւ լեզուական - պատմասիրական հարցերով զբաղող:

Դրական երեւոյթներ արդարեւ, անհերքելի եւ գովելի, ինչ որ փաստը կը բերէ մեր ժողովուրդի բնածին մղումին, դէպի՝ լեզու, - մշակոյթ - գիտութիւն գլխաւոր ճիւղերուն:

Գիտութիւն պիտակին տակ, առաւելաբար, պէտք է վնտռել բժշկական ճիւղը, իր մասնագիտական գանազան ճիւղաւորումներով, որոնց մասնակցութիւնը Հայրենիքի երկրաշարժի օրերուն, քիչ մը ամէն երկրամասէ, փաստը բերաւ, օրին եւ ժամին, ո՛չ միայն օգտակար ըլլալու արեան կանչին, այլեւ հաւատալու՝ միակ իրողութիւն մը, թէ - Սփիւռքը կրնայ եւ կարելիութիւններ ունի այլապէս ճեռք երկարել Հայրենիքին եւ նեցուկ ըլլալ գոնէ անմիջական կարիքներուն, առաւելաբար՝ հաւաւածական խմբաւորումներով, թերեւս անհատական նախաձեռնութիւններ որպէս, քան՝ ազգ. հաւաքական կազմակերպուած դրութիւն:

Դժբախտաբար նոյնը չեղաւ քաղաքական գետնի վրայ:

Ճիշդ է, կան հայ դասին նուիրուած, նոյնիսկ հայկական հարցին մէջ համաձայն անուններ, որոնք, իրենց չփոփոխելով, դրական որոշ արդիւնքներ ճեռք ձգեցին եւ մենք փաստը տեսանք եւրոպական Խորհրդարանի եւ Փարիզի դաշտաարութեանց օրերուն: Ի նպաստ Հայկուն զոյգ այդ յաջողութիւնները չեղան քաղաքական ասպարէզին մէջ պատրաստուած մասնագէտ Հայերու կողմէն: Եղան անուղղակի չփումներու միջոցաւ, հայասէր օտար անձնաւորութեանց միջնորդութեամբ եւ թերեւս ալ՝ միջազգային քաղաքական հաշիւներու արդիւնք որպէս, Թուրքիոյ նկատմամբ:

Մեր այս հաստատումները կը միտին ընդգծել իրողութիւններ միայն, կրկին անգամ նշելու թէ, տասնամեակներու ընթացքին, չենք ունեցած եւ տակաւին չունինք ծրագրուած ապագայի ուղեգիծ, Սփիւռքի Հայերուս համար: Ոտքի ենք եւ, ո՛չ միայն կը քալենք, այլեւ կը դրծենք առանձնաբար, նայած թէ ո՞ւր կը գտնենք մեզ՝ անակնկալօրէն փչող քաղաքական հովը: Թէ որքանո՞վ կը տոկանք եւ ի՞նչ միջոցներով կարելի պիտի ըլլայ նոր պայմաններ ստեղծել, ո՛չ միայն ինքնապահպանութեան, այլեւ՝ բարերար հողեր պատրաստելու, ի խնդիր՝ գալիքի անորոշ օրերուն, ո՛չ ոք չօչափելի տուեալներ ունի:

Կրթական, բարեսիրական եւ այլ կազմակերպութիւններ, անցնող տասնամեակներու ընթացքին, հպարծանքով, կամ աւելի ճիշդը՝ չնախատեսելով իրենց կուսակներու կրթական նպատակը, գոնէ որոշ մէկ բաժինը, տրամադրել նորահաս սերունդներուն, գիրենք անուղղակիօրէն առաջնորդելու առաւելաբար, քաղաքական գիտութեանց եւ, ինչու չէ նաեւ՝ նոր օրերու վազուան նուաճումներուն:

Այս բոլորը կ'ենթադրեն նախատեսութեան չգոյութիւն, նոյնիսկ եթէ անոնք եղած չըլլան ազգային միացեալ ուժերով, այլ՝ հաւաւածական, առանձնաբար՝ կազմակերպութիւններու ճամբով:

Միջոցներ եւ նպատակներ եղան, սակայն

ԻՆՉՊԻ ՆԱՀԱՆՋ ՏԱՐԻՆ

Եթէ չունենայինք նահանջ տարիները չնորհիւ Յուլիոս Կեսարի, հիմա պիտի գտնուէինք 1993 Թուականին եւ այս 20-րդ դարու վերջաւորութեան պիտի տօնէինք Յունուար 1-ը, ամրան ճիշդ կէսերուն:

Արդարեւ, որպէսզի տահոզ տարիներու ժամանակամիջոցը իրարու նման ըլլայ, ան պէտք է յարմարի արեգակնային շարժումին, որը երկրադունտին համար է՝ 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան եւ 46 երկվայրկեան:

Վերոյիշեալ ժամանակամիջոցը հաշուելու առաջին անգամ ճեռնարկած են եգիպտացի աստղագէտներ, ըստ որոնց տարին կը բաղկանար 30 օր հաշուող 11 ամիսներէ եւ 35 օր հաշուող 12-րդ ամիսէ մը. գումարը՝ 365 օր:

Իսկ Զինացիները, Երբայեցիները եւ Բարելոնացիները կը նախընտրէին ժամանակամիջոցը հաշուել լուսնին տարբեր փուլերով: Անոնք հաշուած էին 29 օր, 12 ժամ եւ 44 վայրկեան երկու նորալուսնի միջեւ, ինչ որ ստիպած էր փոփոխելով գործածելու 29 օր եւ 30 օր հաշուող ամիսներ: Բայց տրուած ըլլալով որ արեգակնային եւ լուսնային օրացոյցները անկարելի էր համեմատել իրարու, շատ մը քաղաքակրթութիւններ փորձած են միջին ճամբայ մը, աւելցնելով ամիսներ, կամ պակասեցնելով օրեր, ինչ որ անբացատրելի խառնիճաղանճի պատճառ դարձած էր եւ այս ալ աւելի Հռոմէացիներուն մէջ:

Կացութիւնը այնքան աղէտալի էր, որ Ք. Ա. 46 Թուականին Յուլիոս Կեսար պահանջեց վերջնական յստակ եւ պարզ օրացոյց մը, աստղագէտ՝ Սոսիժէնէ: Այս մէկը հաւատարիմ՝ եգիպտական դպրոցին, առաջարկեց տարի մը 365 օրերէ եւ 1/4: Այսինքն 366 օրերով տարի մը, չորս տարին անդամ մը: Իրաքանչիւր տարի կը բաղկանար, 30 եւ 31 օրով ամիսներէ, բացի Փետրուարէն որ փոփոխական կը մնար: Նահանջ տարին ծնունդ առած էր այսպէսով: Հռոմէական ծերակոյտը առ ի երախտագիտութիւն իր կայսրին՝ Կեսարի, կատարած բարենորոգման համար, նոր տարուան ամիսներէն մէկը կոչեց անոր անունով՝ Յուլիոս, այսինքն Յուլիսը:

Սակայն այս օրացոյցը որ կը հաշուէր 365 օր եւ 1/4 բոլորովին չէր համապատասխաներ 365 օր, 5 ժամ եւ 48 վայրկեան: Այս դրեթէ «չնչին» տարբերութիւնը 16-րդ դարուն արդէն, 10 օրուան տարբերութիւն մը պիտի պատճառէր, որուն հետեւանքով Գրիգոր Գ. պապը ստիպուած պիտի ըլլար օրացոյցէն տասը օրեր ջնջելու եւ այսպէս՝ Հինդշաբթի, Հոկտեմբեր 4-ին կը յաջորդէր Ուրբաթ 15-ը: Մտահանդ, կ'որոշէր նաեւ, որ դարասկիզբի տարիները, ինչպէս 1800, 1900, երբեք չեն դառնար նահանջ տարիներ, բացի անոնք որոնք բաժանելի են 400-ով: Ըստ այդ կանոնին 1900-ը չեղաւ նահանջ տարի, բայց 2000 Թուականի Փետրուարը պիտի հաշուէ 29 օր:

Հետզհետէ բոլոր երկիրները որդեգրեցին այս Գրիգորեան օրացոյցը: Բայց հարց մը կայ միշտ: Գրիգորեան տարին ալ ունի 20 աւելորդ երկվայրկեաններ եւ պէտք է ջնջել Փետրուար 29 մը ... 3000 տարին անդամ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

պայմանաւորուեցան ըստ կամս, յանպատրաստից ուղղութեամբ եւ ճեւով, ըստ նախասիրութեան եւ կտակի, ո՛չ ծրագրուած, գալիք օրերու ազգային պահանջներուն համար:

Դէպքերը, միջազգային քաղաքական գետնի վրայ, եկան ցոյց տալու, թէ որքա՞ն յղի են գալիք օրերը նոր անակնկալներով եւ մենք, Սփիւռքի գաղթօճախներս, որքանո՞վ պատրաստուած ենք կամ դիմուած, այս ճամբով, քաղաքական սփիւռքի մեր ուժը ի գործ դնելու տեւականօրէն, փոխանակ՝ Մրմռեան Հայրիկի «Թուղթէ չերեփին»:

Արդարեւ, 21-րդ դարը, վստահօրէն, մեր առջեւ պիտի բանայ նոր օրերու նոր պահանջքներ, արագընթաց նուաճում - ներով եւ մասնագիտական յաղթանակներով:

Քաղաքական միջազգային կեանքը, թէեւ անկարող վճռաբար հարցեր լուծելու՝ համաշխարհային տարողութեամբ, սակայն կը քալէ երկխօսութեան, իրաւունքներու ճանաչման, եւ տնտեսական համաձայնութիւններու ուղիներով:

Զայնատիւս, հետատեսիլ թէ օտար մտածուլ անմիջական եւ կրկնապէս ի գործու իրենց մեծ դերը կը խաղայ այսօր, հանրային մտքերու պատրաստութեան ճամբով ի նպատս կամ ի վնաս՝ դատի մը, իրաւունքի մը:

Բարոյական յաղթանակի նուաճումներ թերեւս այսօր, բայց վազուան հաւանական գէնքեր, որոնց տիրանալու կարելիութիւնները կ'ենթադրէ մտածուած ուղեղներու պատրաստութիւն, լուրջ եւ ծրագրուած աշխատանքի միջոցառումներ:

Կրթական նպատակներ եւ կուսակներու ծրագիրները վերաեռութեան ենթարկել, գոնէնք յարմարեցնելու՝ ապագայի մեր կարիքներուն, որպէսզի նորահաս հայ սերունդին առջեւ կարելի ըլլայ բանալ, վազուան մեր կեանքը պայմանաւորող՝ ուսման նոր կարելիութիւններ եւ օգտաչատ հորիզոններու նուաճումներ:

Անտեսուած կարելիութիւններ երէկ, որոնք վազուան ազգու տուեալներ կըլլանան դառնալ եւ՛ ազգային եւ՛ Հայրենիքի տնտեսական վերելքին, գալիք օրերուն համար:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Ջ Օ Ր Ա Վ Ա Ր Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՕՎԵՆՑ

ԿԱՐՆՈՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎԻՃԱԿԸ

Ամէն օր խումբ-խումբ զինուորներ առնարդել ետ կը վերադառնային ճակատէն եւ կ'ապաստանէին կարնոյ մէջ:

Կարնոյ մէջ իշխանութիւն չկար, կամ, աւելի ճիշդը, կային գանազան եւ զարմանազան իշխանութիւններ, որոնց մասին ես կը խօսիմ յաջորդ գլուխի մէջ:

Շատերը զրաղած էին զուտ առեւտուրով:

Այնտեղ մնացած էին ռուս եւ վրացի օֆիցեռներ, որոնք կը բնակէին Թուրքերու տուները եւ զրաղած էին գէնքի ընդարձակ առեւտուրով:

Ռուս կին մը եկաւ Անդրանիկի մօտ եւ յայտնեց, թէ իր ամուսինը գէնք կը ծախէ Թուրքերուն: Անդրանիկ ձերբակալել տուաւ այդ դաւաճանը:

- Ես ռուս սպայ եմ, դուն իրաւունք չունիս ինձ հրամայելու, - ըսաւ ռուս սպան Անդրանիկի:

Անդրանիկ ապշակեց եւ ըսաւ.

- Եթէ դուն ռուս սպայ ես, ես ռուս գէներալ եմ, - եւ հրամայեց գինուորական բարեւի կենալ:

Մեկ այդ ատեն Ռուսը նշմարեց Անդրանիկի ուսադիրները: Հնազանդեցաւ եւ բանտարկուեցաւ:

Անդրանիկ վերակազմեց լրտեսական խումբը, որ սկսաւ բանական դործ տեսնել:

Ռազմամթերանոցները ցրուած էին զանազան տեղեր, մեծաւ մասամբ Թուրքերու կեդրոնը եւ առանձին-առանձին մարդոց ձեռքն էին:

Անդրանիկ կ'անցնի մթերանոցի առջեւէն, ես հետս եմ, կը տեսնենք մթերանոցի դրան առջեւ պահակ մը:

- Այ ազայ, - կը դառնայ ինձ Անդրանիկ, - այդ պահակը կատարեալ Թուրքի դէմք ունի:

- Թերեւս Թուրք է, - կ'աւելցնեմ ես, մխամտորէն եւ կատակով:

Անդրանիկ կը մօտենայ պահակին, կը խօսի հետը հայերէն, պահակը կը պատասխանէ Թրքերէն:

Կը դառնենք, որ խակապէս Թուրք է: Կը մտնենք ներս, հայ տղաքը պահակած են այնտեղ եւ իրարու հետ չհամաձայնելով պահակ կենալ, բերեր, Թուրքը պահակ կեցուցեր են եւ իրենք ալ ներսը հանդիստ կը քաշեն:

Անդրանիկ կը բարկանայ, կարգադրութիւններ կ'ընէ, բայց չկայ ոչ մէկ գինուորական, որ գլխաւոր կարգէ եւ հաւատարիմ ըլլայ հրամաններու գործադրութեան:

Եղած գինուորականները աւելի վատ եւ անպաշտպան հագնուած են, քան գինուորները:

Հագած էին սեւ «խըրխա», որոնց տակ ունէին գեղեցիկ համազգեստներ: Ջէին ցուցներ իրենց գինուորական ըլլալը, պարտականութենէ զերծ մնալու համար:

Անդրանիկի հրամանով դադրեցաւ անտեղի եւ անիմաստ դիչերային հրացանաձգութիւնը:

Անդրանիկ հրամայեց բոլոր կիներն ու երախաները զրկել ետ, որոնց հետ վախան եւ մեծ քանակութեամբ տղամարդիկ:

Անդրանիկ մարդ էր նշանակած հսկելու, որ երիտասարդները չերթան, բայց այդ պաշտօնեայի կողմէ ոչ մէկ ճշդապահութիւն: Կը թողու, որ երթան՝ ինքն ալ հետերնին:

Անդրանիկ կը վազէ Խարբերդի դուռը, կը կեցնէ ետ զացող գինուորները եւ կ'ուղարկէ ճակատ, ուրիչ ճանապարհով կը մտնեն քաղաք:

Այն գինուորականը, որ հրաման ստացած է եւ պարտականութիւն ստանձնած է զինուորները ճակատ տանելու՝ ինքն ալ անոնց հետ ետ կը վերադառնայ:

Անդրանիկ ինքզինք կը դտնէ անել դրութեան մէջ, բայց անիկա, այժմ ապրող ամէնէն մեծ Հայը, սկսած է գործի եւ գայն պիտի տանի մինչեւ ետք:

Ես կը պատմեմ Անդրանիկի խաչելութիւնը:

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐՆՈՑ ՄԷՋ

Կարնոյ մէջ գոյութիւն ունէին գանազան եւ զարմանազան իշխանութիւններ, դունդեր, աչերէթներ, միահեծանութիւններ:

Առաջինը՝ հայ գինուորական միութիւնը, որոնց գլխաւոր անդամն էր Տիգրան Ադամալեանը, մի վարժապետ, որ անխղճութիւնն ունեցած էր խառնուելու գինուորական գործի մէջ:

Այս մարդը ունէր գանազան պաշտօններ.

1- Հայ գինուորական միութեան նախագահ

2- Կարնոյ չրջանի կառավարիչ

3- Կարնոյ կոմիսար

4- Մի չարք մթերանոցներու ընդհանուր կառավարիչ

5- Ազգային խորհուրդի կարնոյ մասնաճիւղի նախագահ:

(Շար. 24)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

լեկէ, յայտարարել տուաւ թէ օգոստոսեան պետական հարուածին մասնակցած ըլլալով, Շէվարնատզէ ձերբակալուած էր։ Սակայն հակառակ սուտերու այս տարափին, «Կովկասի մատաղը» չկրցաւ պաղատնի պահել Եանաեւի եւ խմբակին հետ իր առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւնները։

Ընդդիմութիւնը յայտնեց Վրացիներուն թէ Գամսախուրդիա ճնշումներու նոր հանդրուան մը պատրաստած էր ապագայ պետական հարուածին հեղինակներուն հետ տեսնուելէ առաջ։ Եզդովի միջամտութենէն առաջ Գամսախուրդիա ազգային պահակազօրքը լուծելու հրաման արձակեց։ Կ'ուզէր զանոնք օմոնականներով փոխարինել, այսինքն ճնշումի ուժերով։ Սակայն պահակազօրքը անդրադարձաւ «անկեղծ Զվիադ»ին խաղին ու չյանձնեց զէնքերը, ապաստանեցաւ լեռները։ Այնուհանդերձ յայտարարեցին թէ պիտի ըլլան անոր դէմ որ առաջին կրակողը պիտի ըլլայ։ Առաջին կրակողները օմոնականները եղան խաղաղ ցուցարարներու վրայ, որմէ ետք պահակազօրքը իջաւ լեռներէն։

«Ստուծոյ պահպանեալ Զվիադ» խառ՞ն էր ժողովուրդը։ Վրացի մտաւորականութիւնը չուտով տեսաւ «զվիադապաշտութեան» վտանգը։ Չափազանցուած ազգայնականութիւն, անձի պաշտամունք, հարածախտ, հասարակ հակահաւատութիւն ու այդ բոլորին հետեւանքը՝ Վրաստանի ինքնամեկուսացումը։ Սակայն ժողովուրդին զանգուածները գինովցած էին Գամսախուրդիայի մտաբեւեռումով ու մէկ բան կ'ըսէր։ ամէն գնով անկախութի՛ւն։ Գաւառական շրջաններու մէջ բնակչութիւնը խլացած էր «վրաց ազգին գերազաւութեան» մասին լսելով ու չէր ուզեր իմանալ թէ նախագահը ջնջած էր համալրարաններու ինքնավարութիւնը։ «Կեդրոնի ստրոնալիք»ով ու «Մոսկուայի խաղեր»ով գինովցած վիւզացիները չէին կրնար հաւատալ թէ «սիրելի Զվիադ»ը իրենց քերքին ձեռք դնելու ինչ ահաւոր «ուքազ» մը պատրաստած էր։ անտեսադէտ Սիկուայի միջամտութեամբ հազիւ կանխուեցաւ այդ քայլը։

Վա՛ հսեասր մըն էր Գամսախուրդիա որ չուտով լմընցնեց բազմութեան ներկայացուցած ուժը։ Դարձա՛ւ անոր կուռքը։ պարզ կատակ մը աւելին էր հետեւեալ արտայայտութիւնը։ «Եթէ Ռուսաստանի նախագահին ապահովութիւնը երաշխաւորուած է սեւ զգակներու կողմէ, Վրաստանի նախագահին ապահովութիւնն ալ երաշխաւորուած է սեւ զուլպաներու կողմէ»։ Արդարեւ, սեւազգեստ տարեց կիներ էին «զեղագէմ Զվիադ»ին ամենամեծ կողմնակիցները։ Ու անոնք պիտի չներէին իրենց «սիրելի»ին սխալները։ անոր որ այլեւս զրկուած էր «կեդրոն»ի ապառնալիքներու իր գլխաւոր խաղաքարտէն։

Վրացական Սահմանադրութիւնը օրինաւոր ոչ մէկ միջոց կը նախատեսէ նախագահը իշխանութենէն հեռացնելու։ ատոր համար պէտք էր անժխտելի կերպով փաստել թէ դաւաճանած է ազգային շահերուն եւ պէտք էր երեսփոխաններու երկու երրորդին վստահացումը ունենալ, ինչ որ իրագործելի բան չէ ներկայիս։ Ուրեմն, գինեալ ապստամբութենէն պատ միջոց չէր մնար բռնակալ Գամսախուրդիայի ճամբան փակելու համար։ Ներկայիս երբ ան աքսորուած է Հայաստան, պիտի չարունակէ՞ իշխանութեան պայքարը ու գիմէ մինչեւ քաղաքացիական պատերազմի։

Առկախ չատ հարցումներ կան։ փխրուտ աճապարանքին մէջ Գամսախուրդիա եւ կինը իրենց եաին ձգեցին ծանր ու վարակիչ տխո՛մը։ «գվիադապաշտութիւն»ը։ Վախը մեծ է որ անոր պատճառած արիւնահոսութիւնը բաւական ծանր ըլլայ Վրաստանի համար որպէսզի ան չուտով կարենայ վերապահել իր առոյգութիւնը։

Կ. ՊՐԻՎԱԼՈՎ
(«Լիտերատուրնայա գազէթա»յի Փարիզի թղթակիցը)

«Ռոթիտիէն տը Փարի»,
Յունուար 14

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժերիա վերագարձաւ Մոհամետ Պուտիաֆ, մօտ 30 տարի Մարոք ապրելէ ետք «ազատականի» իր կեանքը։ Այսօր դլուխն է Պեւութեան Բարձր Կոմիտէին, որ նոր դեկավարութիւնն է երկրին եւ պէտք է կարենայ խաղաղութիւնը պահպանել։ Անմիջապէս նախագահական պալատ գնաց, ուր իր երդումը ըրաւ Գուրանին վրայ։ Իր ելոյթին մէջ, Պուտիաֆ խոստացաւ քննադատել խլամապաշտները, որոնք «կրօնքը կ'օգտագործեն քաղաքականութեան մէջ չահ», պաշտպանել ազատ մանաղրական կարգը, կոչ ընելով «իրաւունքի Պետութիւն մը կառուցանելու, որպէսզի արդարութիւնը յաղթէ»։ Դժուարութիւնները չեն պակսիր սակայն, որովհետեւ երեք հոսանքներն ալ Ֆ.Ի.Ս. (իսլամ), Ֆ.Լ.Ն. (իշխանութեան փուսակցութիւնը) եւ ընկերվարական ուժերը կը ջանան «Երեք ճակատներու ճակատ» մը կազմել պարտադրուած այս նոր իշխանութեան դէմ, գոր ապօրինի կը նկատեն։ Ձակատադրական օր կը նկատուէր Ուրբաթ, Յունուար 17-ը, որ ապօթքի օրն է եւ առաջին Ուրբաթն էր վերիվայրումներէն ի վեր։

Շամիր այլեւս մեծամասնութիւն չի վայելեր Knesset-ին մէջ, քանի ծայրայեղ աջը (Մոլերէթ, երկու երեսփոխան), Թեհիա (երեք երեսփոխան) որ իր կառավարութեան համախմբումը կ'ապահովէր կը հրաժարի, բոլորովին դէմ ըլլալով Ուաշինկթընի բանակցութեանց, ուր խօսք կայ Պալեսթինցիներու ինքնավարութեան։ Քաղաքական ապագան անխուսափելի է եւ փոխանակ հրաժարելու Շամիր կը նախընտրէ կանխահաս երեսփոխանական ընտրութիւններ կատարել։

Ծ.Ո.Ց.Ի պատերազմին Ա. աշխարհամարտ ոչնկոչուեցաւ Ամերիկա եւ այլուր, բայց չատեր հարց կուտան՝ «ի՞նչ բանի ծառայեց»։ Քանի մը չաս հետու է ժողովրդավար պետութիւն մը ըլլալէ, Սատամ Հիւսէյն ալ տեղը նատած է, մինչ Քիւրտերը ատաղիկ ձմեռ մը եւս պիտի ապրին, իսկ Իրաքի ժողովուրդը պիտի չարունակէ զրկանքներու իր կեանքը, քանի որ չրջափակումը միշտ ի գօրու է։

Նահանգապետ Միթերան անակնկալօրէն ճաշի հիւրն եղած է, Յունուար 16-ին, իր նախարարապետին եւ նախարարներ իսկ զարմացած են տեսնելով Միթերանի ժամանումը Մաթինեան։ Վերջին անգամ, 1989-ին է որ նման այցելութիւն մը տուած է, տօնելու համար Միշել Ռոքարի նախարարապետութեան Ա. տարեդարձը։

Ելցին յայտնած է Knesset-ին տալիս թէ երեք տարուան ընթացքին Ռուսաստանի ոսկիի պահեստը 2.300 թոնէն իջած է 230 թոնի...։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մարկ Նշանեան, Ֆրէտէրիք Նշանեան, Միքայէլ եւ Դանիէլ չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

***

Այս առթիւ, Պ. Ֆրէտէրիք Նշանեան իր մօր յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայասատանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուէրները։

Պր. Առաքել Սերոբեան, Սիրվարդ Սերոբեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր., Պր. Տիգրան Ձիլէճեան իր հօր՝ Մուշեղ Ձիլէրեանի մահուան առթիւ 15.000 Ֆր., Պր. Կարապետ Չրպաչեան «Եկեղեցւոյ Ձայն»ին 1000 Ֆր., Շիրինեան — Սափրըճեան ընտանիքներ Սիմոն Քալխեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մանուկ Սըղըրճեան Գրազաչանի Փոնտին 400 Ֆր.։

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան՝ Տիկին Սոնիա Էքաչըրճեան 200, Պր. Յակոբ Ճիրօղլու 1000, Պր. Ժան Մանուկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Սրմըքճեան 250, Օր. Լիւսիլ Տէնիք 200, Տէր եւ Տիկին Կ. Նորատունկեան 1500, Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1000, Տէր եւ Տիկին Կի Մելքոնեան 4000, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիամ 1500, Տիկին Սոնիա Կիւմիւչեան 2000, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 5000, Պր. Յովհաննէս Գասարճեան 10.000 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱԿԻ

Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ, Պր. Սահակ Իշխեճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանձ «Յառաջ»էն)։

OFFRE

Echange mini - studette (meublée, confort) à Paris, pour jeune fille arménophone contre heures de ménage, repassage, sortie de crèche et baby sitting.
Tél. : Frangulian - Le Priol
Tél. : 42. 85. 39. 99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Աչի Մարահլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ համերգութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ԿԱՂԱՆԴԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միւրեայ դպրոցի աշակերտութեան։ Հովանաւորութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մասմնի։

Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտ-աշակերտուհիները, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ։ Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ Վիէթոր Հիւկոն

Յունուար 26, Կիրակի օր, ակնք քաշելու պատասխանատուներն ու աշակերտները։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55035
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔԻՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ Ի ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔԻՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ Ի ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔԻՆ

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30

Levon Chilingirian — Annie Jodry — Ani Petrossian
Raffi Petrossian — Bernard Soustrot — Alexandre Tchavouchian

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE

l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

Assadour — Carzou — De Coninck — Guiramand — Garbell — Jansem — Jeranian — Kazandjian — Rohner
Photographies de Ara Guler

Vernissage / Cocktail

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»
300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.

Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

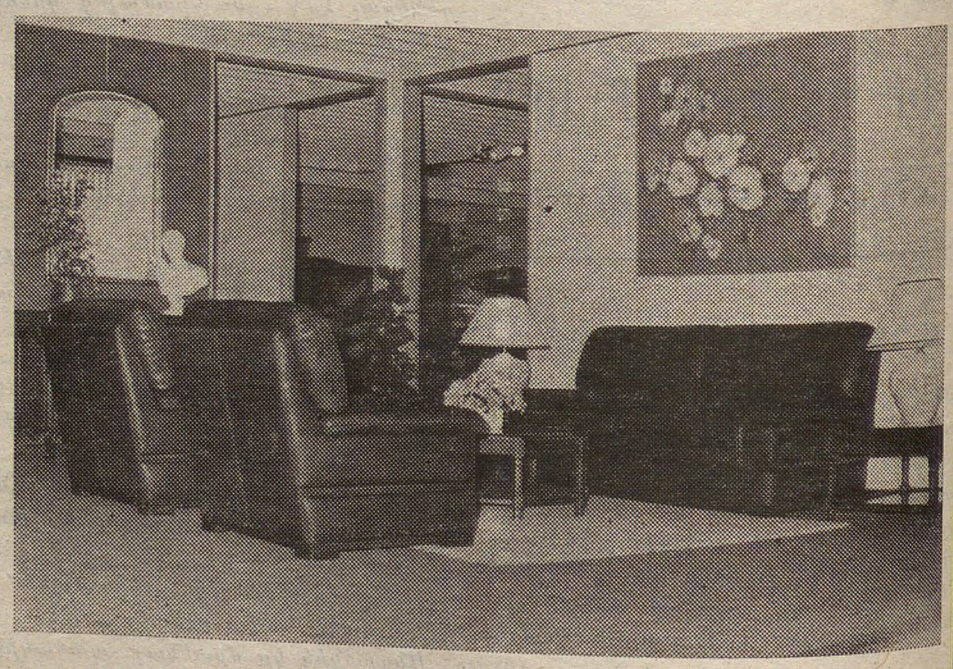
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔԻՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ Ի ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ԿԱՐԻՔԻՆ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ Ի ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԻ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի թաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
MARDI
21 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.714 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.714

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՂԱՐԱԲԱՂ
ԻՐ ԴՐՕՇԸ ԿԸՆՏՐԷ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԼՈՒԻՐԵՐ
ԵՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը ընտրեց իր գլօշակը՝ Եռագոյնը, որու վրայ պիտի գեհեղուի ղարաբաղցի մամիկին ու պապիկին խորհրդանշանը։

Հայաստանի մէջ, Յունուար 20-ին, յոյս կար որ կացութիւնը բարելաւուի, եթէ մազութը չարունակէ հասնիլ, ինչպէս նախորդ օրը, Ադրբեջանի ճամբով, ապա թոյլ կուտայ որ գոնէ ելեկտրական հոսանքը աւելի երկար ժամանակ տրուի (այժմ՝ երեւան օրական ութ ժամ է, հեռատեսիլն ալ՝ երկու ժամ միայն), բայց, կարելի չէ բնակարաններու ջեռուցումը ապահովել։ Կենսական է նաեւ որ արդիւնաբերութեան որոշ ճիւղեր բանին։

Գիներու հարցը մտահոգիչ է, եթէ նոյնիսկ նուազումի քանի մը պարագաներ կան։ Օրինակ, գետնախնձորը, որու քիլօն՝ 18 ռուբլիի հասած է (տեղական միջին աշխատավարձը 160-էն 300 ռուբլի է), պանիրի քիլօն՝ 80 ռուբլիի։ Կարելի է կարօտով և հերթով անշուշտ, որոշ ճշդուած քանակութեամբ վարդ կամ շաքար գտնել։

***

Վրաստանի կացութեան մասին լուրերը հակասական են, բայց կը թուի որ - գոնէ առայժմ - Գամսախուրդիայի նախատեսած քաղաքացիական պատերազմը ծայր չէ տուած։ Վրաստանի ներկայ իշխանաւորները ծանրօրէն դատապարտած են Հայաստանի դիրքը։ Կիտովանի գայն «Մանկական խաղ» որակած է, Յունուար 17-ին ալ հեռատեսիլէն վրացի ղեկավարները բանական յարձակած են Հայաստանի իշխանութիւններուն վրայ, որոնք «խոստացած էին չթողուլ որ հեռանայ Հայաստանէն»։ Սկիզբը, սակայն, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արդարացուցած է Հայաստանի ղեկավարները, որոնք չէին կրնար բանի վար դնել Գամսախուրդիան, եթէ կ'ուզէր մեկնիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, Վրաստանէն այլեւս ոչինչ կը հասնի Հայաստան, ճամբան փակ է։

Սկիզբը չէի բացառեր քաղաքացիական պատերազմի մը պայթումը, չհետեւելով թէ ամէն ջանք պիտի թափուի առաջքն առնելու համար արիւնահեղութեան։ Միջադէպեր պատահած են, սակայն, կուտասիի մէջ, ուր Թիֆլիսէն զրկուած ուժերը վրակ բացած են գրուելու համար Գամսախուրդիայի քանի մը հարիւր կողմնակիցներու ցոյցը եւ վիրաւորներ կան։ Յունուար 20-ին հասած լուրերու համաձայն, մէկ մեռեալ եւ 3 վիրաւոր կար, մինչ «Ֆիկառօ» կը գրէր - «Թիֆլիսի լրագրողներու համաձայն, նախագահին ուժերը, որ քանի մը հարիւր հոգի կը համախմբեն ջարդուած են, Կիրակի, Աբաշայի շրջանը»։

Կիրակի օր, հարաւային Օսէթիոյ բնակիչները հանրաքուէ մը կազմակերպած էին իրենց անկախութեան և Թուսաստանի կցումին մասին, ինչ որ ապօրինի կը նկատուի թէ Գամսախուրդիայի թէ իր ընդդիմադիրներուն կողմէ։ Օսէթիոյ մէջ 66% Օսէթ կայ եւ 29% վրացի, ըստ վերջին մարդահամարին։

***

Տաշկենդի մէջ, բանակցութիւնները ուսանողներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ դադար պատճառած են։ Ուսանողները գոյց մը ըրած են վիներ ու յաւելումին դէմ եւ պահանջած են որ իրենց կրթական թոշակները վերարժեւորուին։ Վեց ուսանող մեռած է, 30 ուրիշներ ալ վիրաւորուած։

ՓԱՎԻՅՈՆ - ՍՈՒ - ՊՈՒԱ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԴԷՄ

ՆՈՐ - ՆԱՅԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌԱԻ
ԿԸ ՍՏԻՊՈՒԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻԼ...

Սէն - Սէն - Տընի նահանգին մէջ բաւական յուզում առեղծուած է հայ ընտանիքի մը դէմ կատարուած հալածանքին պատճառաւ։ Փարիզեան մամուլը բաւական լայն արձագանգ կուտար չարաթաւերջին («Ֆրանս - Սուար», «Ռոթիտիէն տը Փարի», «Ֆիկառօ», եւայլն)։

Հարցը կը վերաբերի Ալայեան ընտանիքին, որ 20 տարի առաջ հաստատուած է Փավիյոն - Սու - Պուա քովքրիկ չէնքի մը երկրորդ յարկը, քիչ վեր ալ ծնողքը կը բնակի։ Առաջին յարկը կ'ապրի 22 տարեկան երիտասարդ մը նախկին զինուորեալ ծայրայեղ - ազ խմբակի մը (Ֆրանսական եւ եւրոպական Ազգ· կուսակցութիւն)։ Ունի ուրիշ ընկերք մըն ալ և ծանօթ են որպէս սֆինհէքտեր։ Անցեալ չարթու, Ալայեան ընտանիքը տեղափոխուած է այլեւս չկարենալով հանդուրժել նախատինքներուն ու սպառնալիքներուն։ Հայրը բարեկամի մը տունը գացած է, մայրն ալ երեք զաւակներով ազգականի մը մօտ։ Դրացիները կը վկայեն որ Տիկին Ալայեան չէր կրնար տունէն իջնել եւ չունը պատցընել, առանց որ վրայ թքէին։ Տղան՝ Տորք Ալայեան 18 տարեկան խոշտանգուած է անցեալ Մայիսին։

ԼՌ - ՓԼ - ԼՌ երեք ընտրեալներ, որոնց մէջ երեսփոխաններ՝ Էրիք Ռաու, Ռոպէր Փանտրօ եւ ընդհ· խորհրդատու Միշէլ Բուրթուա դիմած են նահանգապետին եւ գատախազին «արագ եւ անդիջող հետապնդումներ» պահանջելով։ Գայթակղած են ի տես նման արարքներու եւ կը ցաւին որ թաղապետութիւնը (ընկերվարական) կրաւորական դիրք բռնած ըլլայ։ Դեռ բախտաւորներ ալ կան ոչ միայն Մարթինոյի (սֆինհէքտը) եւ Տորք Ալայեանի միջեւ այլեւ աւելի կը տարածուին խմբակցութեանց միջեւ սֆինհէքտերու եւ Ա· Փ· Ժ· Ս· (քաղաքապետարանի սֆուպթը), որու մաս կազմած կ'ըլլայ Ալայեան եւ վախ կայ որ հարցը բարդանայ եւ այլ արուարձաններ ալ վարակուին։

Ըստ երեւոյթին, որքան կը սաստկանայ հակացեղապաշտ պայքարը, այնքան կը ծաղին հակատնեսայ դէպքերը, որոնք 30-ական թուականներուն իսկ չկային, թէեւ տեղային օտարատեացի մտնոտուք համբաւ մը չունի, եթէ նոյնիսկ երկիրը ապաստանի իրաւունքը չէ զլացած եւ ծանօթ է որպէս «ապաստանի հոգեմայր»։ Անկասկած մթնոլորտը ապականած է։

ԻԶԷՒԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՌԻՇԱՐ ԳԱԶԸՆԱԻԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԼՌ - ՓԼ - ԼՌ կուսակցութեան Մարզկային իրաւանց հարցերու քարտուղար ու Իզէրի երեսփոխան Ռ· Գազընաւ Հայաստանէն վերադարձին մամուլի ասուլիս մը տուաւ իր ճամբորդութեան մասին, Յունուար 17-ի առաւօտը, կուսակցութեան Փարիզի կեդրոնը։

Հայաստանի ներկային ծանօթ պատկերը դժուարութիւններու թւում մը պարտադրեց երեսփոխանին որ սակայն անդրադառնա նաեւ դրականներու։ Ան ծանրացաւ Հայաստանի ոչ բարեկամական չրջապատին վրայ որուն ամենալուրջ հետեւանքն էր չրջափակումը· Ծանրացաւ յատկապէս Վրաստանի խռովութիւններուն պատճառած նեղութեան վրայ։ Ըսաւ նաեւ թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հետամուտ էր Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, որպէս Հայաստանը Արեւմուտքին կապող միակ միջոց։

Զորս կողմէն կիրարկուած չրջափակումը երկիրը ստիպած էր ակամայ ճեխուումի մը, ուր կանգ առած էր գրեթէ ամէն բան· գործատուն, զարգացական կեանք, հաղորդակցութիւն, փոխադրութիւն, եւայլն։ Այս բոլորին մէջ միխիթարական նկատեց այն որ երկիրը ներքին մեծ հակադրութիւններու բեմ չէր, ունէր մտաւորական, ուժական կարողականութիւն եւ ղեկավարութիւն մը որ վիրապաշտութիւնը մէկդի դրած, կ'առաչնորդուէր իրապաշտութեամբ։ Գիտակից էր դժուարութիւններու։

Ռ· Գազընաւ պարզեցէ եաք կացութիւնը, ըսաւ թէ իր փափաքն էր որ Ֆրանսա դարմանի իր դերը կատարէր։ Օրինակ, պէտք էր հրաժարիլ այլեւս օժանդակութիւնը Մոսկուայի վրայ կեդրոնացընելու դադափարէն, քանի որ այդ ճամբով ղրկուածէն ոչ մէկ բաժին կը հասնի յատկապէս ծայրամասերու հանրապետութիւններուն։ Ֆրանսա պէտք էր նաեւ Եւրոպական Հասարակապետութեան թելադրանք կատարէր այս ուղղութեամբ։

Ան քննադատեց նաեւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը որ չապացած էր որոշ հանրապետութիւններու անկախութիւնը ճանչնալու, հետեւելով Եւրոպական Հասարակապետութեան որոշումներուն։

Ռ· Գազընաւի ուչադրութեան առարկայ էր յատկապէս Գիւմրիի Ֆրանսական վարժարանը, որուն չինութեան համար կը փափաքէր որ Ֆրանսական կառավարութիւնը նախաձեռնութեան դիմէր։

Ինք Հայաստան գտնուած էր Յունուար 9 - 14, հանդիպում ունեցած Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ու այլ ղեկավարներու հետ, այս այցելութիւնը կը զուգադիպէր Հայկական Ծնունդի առթիւ կատարուած 40 թոն սննդեղէնի, խաղալիքի օժանդակութեան որ նոյնպէս ճամբու անհամար դժուարութիւններու բախած էր։

Ռ· Գազընաւ կոչով մը ղիմած էր Պ· Քուչնէրի որպէսզի ուչադրութիւն կեդրոնացուի Արցախի հայութեան վիճակին ու չրջափակումին հետեւանքներուն վրայ։ Անհրաժեշտ կը նկատէր նաեւ ժաք Տըլորի միջամտութեամբ Եւրոպական Հասարակապետութեան կողմէ անյապաղ օժանդակութիւն ապահովել Հայաստանի։ Ան յաղորդեց թէ Պ· Քուչնէր Հայաստան կը մեկնի Փետրուարի սկիզբի օրերուն։

Մամուլի այս ասուլիսին առթիւ հրապարակուած հաղորդագրութիւնն ալ կ'ուզուրտի հետեւեալ նշումով·

«Կը փափաքիմ նաեւ որ Պ· Քուչնէր յանուն Ֆրանսական կառավարութեան յրատակօրէն դիրք բռնէ ի նպաստ այս բարիկամ ժողովուրդին որ ժողովրդավարութեան ու Մարդկային իրաւանց խղճամիտ յարգանքովը արժանի է մեր դնահատանքին, վստահութեան ու զօրակցութեան»։

ՇՐՋ· ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ – ԱՆԳԱՐԱ ԿԱՊԸ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Համաթրքականութիւնը ներկայիս յաճախ գործածուղ եզր մը դարձած է։ Խորհրդային Միութեան քայքայումին հետ քաղաքական բազմաթիւ մարզերու ուչադրութիւնը կեդրոնացած է Միջին Ասիոյ Թուրք - մահմետական հանրապետութիւններուն վրայ։ Դէպի ո՞ր պիտի հակին անոնք· Անգարա՞, թէ Թեհրան։ Յայտնի է որ այս երկու պետութիւնները

(Շար·ը Դ· էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ քրիստոնեայ եկեղեցիներու հոգեւոր պետերը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած են, ուր կը բողոքեն Երուսաղէմի եւ չրջակայքի մէջ կիրարկուած իսրայէլեան քաղաքականութեան դէմ։ Հաղորդագրութիւնը ստորագրած են 8 եկեղեցիներ եւ պիտատրարար լատին, յոյն - օրթոտոքս եւ հայ հոգեւոր պետերը՝ պահապան Ս· տեղեաց։ Կը գատապարտեն «գաղթատիրութեան յարձակողական քաղաքականութիւնը» հին քաղաքին մէջ հրեայ կազմակերպութիւններու կողմէ եւ կառավարութեան լռութիւնը։ Կը թուեն այն վնասները զոր «էոլոճ»ները բերած են բազմաթիւ վանքերու, ինչպէս՝ Ս· Սահակեանոս եւ Ս· Գէորգ, «որոնք թաղուելու վրայ են նոր ճամբաներու տակ»։ Թալանի տրուած է հազուագիւտ խճանկար մը բիւզանդական չրջանէն մնացած, մինչ «երկու հոգեւորականներ, որոնք կը պատկանին Զ· դարու հայկական վանքի մը, թաղուած են ժայռերու գանդուածներու տակ»։ Եպիսկոպոսները կը յայտարարեն որ եթէ կառավարութիւնը արագօրէն վերջ չդնէ այս քաղաքականութեան, դիմում պիտի կատարեն որ Երուսաղէմը «միջազգային պաչտպանութեան» տակ դրուի։

ԼՅԻԹ ՔՐԻՍՈՆ, յանուն կառավարութեան բողոք ներկայացուց Ժան Մարի Լը Փէնի դէմ արդարադատութեան առջեւ, անոր արտասանած կարգ մը խօսքերուն պատճառաւ, զորս անուանարկիչ կը նկատէ։ Ազգային ճակատի պարագլուխը Սէն - Մալօ տեղի ունեցած հանրաժողովի մը ընթացքին ըսած է որ՝ «ընկերվարական կառավարութիւնը զողերու, ռաֆէթէօրներու եւ կանկսթէրներու խառնակոյտ մըն է»։ Ընկերվարականները, ընդհ· ձեւով համամիտ են նախարարապետին նախաձեռնութեան, որ սակայն երկայրի սուր մըն է, քանի Ժան Մարի Լը Փէն ետ չառաւ իր խօսքերը, ընդհակառակն հաստատեց եւ խորքին նոր առիթ մըն է իր մտքին խօսել տալու։ Մեհիանները լայն արձագանգ կուտան, «Իւմանիթէ» եւ ուրիշներ խմբագրական իսկ կը նուիրեն, կրկնելով հանդերձ թէ լաւագոյն դէնքը՝ անտեսումն ու անտարբերութիւնն է...։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած է ֆիլմ մը քրտական դիւցազներգութեան նուիրուած նիւթով մը (17-րդ դարու) եւ Թուրքիա պատրաստուած 1991-ին։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ նախագահ վերընտրուեցաւ հակահամայնավար համախմբումի թեկնածուն՝ Ժելեւ, երկրորդ չրջանին ձայներու 53,3%-ով։

Անցեալի Հայկական Մարմիցը

ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

Այղէն մեր այս բաւական երկար յօդուածաշարքին ամբողջ տեւողութեան, «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ, Պալաքեան Սրբազանի կենսունակ գործունէութեան հովանին ցայտուն կերպով կը ճառագէր:

Սակայն, հակառակ այս տիրական վիճակին, խորապէս զգալի էր որ մեր ընթերցողները եւ մանաւանդ Մարսէյլի նորահաս հասարակութիւնը՝ հայկական անցեալով հետաքրքիր եւ նախանձախնդիր՝ նոր պայմաններու տակ իր մասնակցութիւնը ընծայելու համայնքին պարծին, ջերմօրէն կը ապատէր ծանօթանալ հարաւային Ֆրանսայի անցեալի թեմական կեանքին, որքան ներչնչումի ազբիւր, նոյնքան ալ կատարուած թերացումներէն խուսափելու ձգտում:

Բնականաբար, Պալաքեանի դէմ խաչակրութեան պատմականն ու վերլուծումը վարենալ բարեխղճօրէն կատարելու համար, անհրաժեշտ էր ունենալ աչքի առաջ այն տարիները մամուլը, ինչպէս Եղիշէ Թորոսեանի «Հայ սիրտը»: Բայց ամէնէն կարեւորը, մեր այժմու ուղեղին համար բոլորովին անհասանալի, հարկ էր պահուած ըլլային հարիւրաւոր խաւտուտիկ հայերէնով մը չարաղրուած թրուցիկները. մէկ կամ երկու էջնոց, որոնք յաճախ կը չրջէին ձեռք - ձեռք, տունէ - տուն, թաղէ - թաղ, իրրեւ հարցում-պատասխաններ, դայլայլիներ, բողոքի արտայայտութիւններ, խմբակ մը խմբակի մը դէմ, անձ մը անձի մը դէմ, ի հարկէ առանց տպագրական հասցէի:

Շա՛տ ափսոս, այդ բոլորին ճակատագրական վախճանը եղած էր յաջորդ օրուան արշալոյսին չրջող ազդրահաւաքներուն ձիաքարշ կառքերը: Զուներնք նաեւ թեմական առաջնորդին թեր ու դէմ երկու կարեւոր հոսանքներուն եւ անոնց գլխավարներուն մասին ո՛չ տուեալները, ո՛չ վաւերական փաստերը, ո՛չ ալ անոնց փոխադարձ յարաբերութիւններու ծալքերուն տեղեակ ենք:

Այղէն, Սրբազանի մահէն եւ թեական մը կարկամեալ մթնոլորտէ դրդուած՝ համայնքին կեանքին մէջ թապու էր դարձած անոր անապատային մեկուսացումին եւ վախճանումին պարագայական հարցը ըսպառուելէ յետոյ, Խոր լռութիւնը լաւագոյն սպեղանին կը նկատուէր ըլլալ բորբոքեալ կիրքերու արտայոյտումին եւ երկու կողմերուն կուսակցական եւ քինախնդրական լարուածութեան չիջումին: Կարծես ամբողջ Մարսէյլի հայութիւնը, ինքզինքը մեղսակից համարելով Սրբազանի ճակատագրական վերջալոյսին, կը փորձէր կրակոտ անցեալը մոռացութեան մոխիրովը ծածկել:

Երանի՛, Մարսէյլի մէջ, տիպ ու տարին արժանի վաստակաւոր մը, քանիցս յիշուած՝ վերոյիշեալ իրաւարծութիւններէն վերապրող մը, թերեւս իր յուզեալ չիլերը պրկելով՝ փորձէ լոյս բերել մեր ցամքած լապտերին:

Թերեւս ակնարկուի նաեւ, չատ իրաւացի կերպով, որ վիճելի պատմական դէպքի մը իրականութիւնը -- որքան ալ զոհունիք այս կուռքի պաշտամունքին -- քանը բանէն անցնելէ ետք, ի՞նչ տեսակ բարեփոխութիւն պիտի կրնայ բերել մեր այս օրերու դառնադէմ հայկական վիճակին, կենաց մահու տուայտանքներով պայարուն:

Նման բանադատեալ վերապահումներէ ետք մեր ընթերցողները պիտի ծանօթանան Պալաքեան Սրբազանի կեանքին միայն վերջին երկու տարիներուն տատնամեայ պատանիի մը խռովայոյզ աչքէն ժայթքած յուշերուն, ան որ, թէեւ բնիկ հողէն արմատախիլ՝ բայց միշտ հաւատարիմ մը բոցով չաղուած մնաց այդ կորուսեալ աշխարհին առնչութիւն ներկայացուցչութեան:

Եւ հարկ է ճչդել, ինչպէս նախօրօք ալ յայտարարուած էր, որ մեր դրաւոր մատնութիւնները կուգան Մարսէյլի հայութեան երիցադոյն ազգայիններէն՝ Վրթանէս Ղազարեանի յետ մահու ձգած արխիւներէն, ան որ օթեւան առած էր իր պանդոկին մէջ Վարուժանին, Սիամանթոյին, Արամեանին, Ակնունիին ... եւ այդ փխրուն թղթիկները, 1948-ին, Պօմոնի մեր փողոցին աղբահաւաքներուն վերահետ եւ նոյնիսկ լուսանկարուած եմ այնտեղ:

Այդ ազարակը կը պատուէր Մատսէ փանեօլի ծննդավայր՝ փոքրիկ գիւղը, Eoures, զոր այնքան յուզումով կը նկարագրէ հռչակաւոր ակադեմականը, եւ Մարսէյլէն հոն երթալ գալը expédition մը կը համարի իր պատանեկութեան տարիներուն: Թիւ 12 հանրակառքը Մարսէյլի միակ թիւնէլէն թերեւս կէս ժամը անգամ մը կը մեկնէր, հազիւ ժամ մը եաք Les Camoins հասնելու համար, Օպանիէն չորս -- հինգ քիլոմեթր առաջ: Եւ որովհետեւ կարուելիք 12 քիլոմեթրը դրեթէ մէկ գիծ ունէր, լայն համարուած տեղը միայն զոյգ չարուածք կար, այդ փոփոխութեան վայրերու ակիզբին, տամսամաւաճառը ստիպուած էր վար իջնել եւ երկաթէ մատնատար երկար ունելիով մը մեքենավարին առջեւի անիւներուն ուղղութիւնը փոխել, եւ այսպէս գոնէ տասնեակ մը անգամ ամբողջ ճամբու տեւողութեան:

Այժմ գանք մեր Սրբազանի արշաւանքին, իր բնակութենէն Պօմոնի Եկեղեցին գալու համար:

Այն գոնէ առաւօտեան ժամը 7-ին ստիպուած էր գինք հիւրընկալող պոլսեցի բարեացակամ Հմայեակի ազարակէն դուրս ելլել, քանի մը հարիւր մեթր քալել մինչեւ գիւղին կայարանը, ապառել ամէն կէս ժամուն անցնող հանրակառքին, անով ժամ մը ճամբորդել եւ իջնել Մարսէյլի կեդրոնը, անկէ իսկոյն երթալ առնել 7 թիւ հանրակառքը, ան ալ, մանաւանդ կիրակի օրերը, քառ վայրկեանը անգամ մը մեկնող, կէս ժամէն հասնիլ Պօմոն, իջնել կեդրոնական կայարանը եւ երեք հարիւր մեթր քալելով հասնիլ Եկեղեցի: Ներկայիս այդ ճամբան քառ վայրկեանի գործ է ինքնաշարժով, առանց քազաքէն անցնելու:

Սրբազանը անպայման չէր զար ամէն կիրակի: Բայց անոր ամէն գալուն, Յարութիւն Ալեքսանեան եւ Ոսկան Աճառեան, երկու նուիրեալ թաղականները անոր տարու էին, թերեւս, զրամին ներկայի համեմատութեան համաճայն, ոչ աւելի, քան՝ երեք հարիւր ֆրանք: Եւ երբ ան տօնական օրերուն պատարագէր, զոյգ պնակները -- մէկը թափօրի, իսկ միւսը «Ցիշեցէք»ի ժամանակ -- եւ այդ երկու պնակներն ալ անոր հաւատարիմ ձեռնասուն՝ Տէր Մեսրոպ Աւետեանը կը պարագնէր, առայդ հնչեցնելով «Պատարագիչ Սրբազանին պնակն է», երախտապարտ հաւատացեալները, դիտակցելով անոր անձուկ վիճակին, առատօրէն կուտային, իրենց խղճի մորմոքը խափանելու համար:

Պալաքեանը, հրաժարած ըլլալով վարուց առաջնորդի պաշտօնէն, բնականաբար ուրիշ եկամուտ չունէր: Եւ եթէ այդ կորուսեալ դիւղին մէջ գինք հիւրընկալող նուիրական պոլսեցի բնտանիքն ալ չըլլար, դիւրութեամբ կարելի էր այլեւս երեւակայել Սրբազան կրօնաւորին հոգեկան ալեկոծութիւնը: Եւ միակ փաստը իր ընչազուրկ վիճակին՝ անոր վախճանումէն եաք, զրպանէն միայն՝ հինգ ֆրանք գտնուիլը, ան ալ անչուշտ վերապահուած յաջորդ կիրակիի չորս հանրակառքերու ծախքերուն:

Այս առիթով միջանկեալ յայտնութիւն մը հօրմէս: Աչնան իրիկուն մը, երբ ան կը տեսնէ Պալաքեանը Պօմոնի հանրակառքի կայանին առջեւ սպասողի վիճակին մէջ, իր Հայու արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալով, կը մօտենայ անոր.

-- Սրբազան, թոյլ տուէք որ թաքսի մը կանչեմ, որպէսզի երկար չսպասէք այստեղ:

-- Բնա՛ւ հարկ չկայ, ազա՛ս: Դուն ընտանիքի եւ պատկներու ամէն գործատար մըն ես: Մեղք է զրամիդ: Ինծի համար ուշ կամ կանուխ երթալը ի՞նչ վնաս կը բերէ:

Գալով Եկեղեցիի չրջանակին, ինծի համար, իրրեւ հետաքրքիր պատանիի, (այս մակդիրով ալ արդէն մատնանչուած էի Օր. Գալենիկի կողմէ. «խօսքի տոպրակ»ի յաւելումով), յատկանշական էր Սրբազանին նուրբ մետադեայ ցօղերով փոքրիկ հովանոցի մը արագութեամբ բացուող գմբէթաձեւ կառոյցը, -- պերմանական հնարք մը -- որուն վրայ կը հանդէր անոր վեղարը՝ խորհրդանիշը հայ վանականի կուսութեան:

Գալով ժամերգութեանց, Անդրատանի ժամանակ, խորապէս ազդու էին եռանդագին եւ յուզիչ «Օրհնեցի»ները Սրբազանին, աչքաբէր չորս բեւեռներուն յատկացուած, մանաւանդ Արեւելքի մէջ գըտնուղ «Հայրապետութիւն եւ Հանրապետութիւն Հայոց», (երկուքին ալ այսօրուան փխրուն վիճակին ի՞նչ պիտի ըսէր), նոյնպէս «Ամէն քո Քրիստոս»ի ատեն, անոր կորովագին բուրվառ չարժելը, բոլորովին անտարբեր կանգնուն գետին թափուելուն, մեր չուտափոյթ հոգաթափերը թող արթուն մնային պանդոկ ճամբելու համար:

Իսկ պատարագամատոյց Սրբազանը, երբ վերաբերումէն առաջ, պիտի բաժնուէր իր չաթալթափէն, փոքրիկ չապիկաւորները մրցակցութեան մէջ էին, մատկազմելու համար այն զոյգերուն, որոնք խորանին վրայ, փոխն ի փոխ դէմ-դիմաց կեցած՝ պիտի ցուցադրէին զգեստները, համեմատութեամբ տ՛ոն ներելի պատանեկան, որոնք թէնիսի ախոյենական մըցումի ընթացքին, դաշտին վրայ դնդակ հատաքողներու խումբին մաս կը կազմին:

Ո՛ր Պօմոնցին պիտի կարծէր որ 1934-ի Զատիկը, որուն համար չանատէր տիկիններ պատարագի զոյգ մը զգեստներ կարելին, մինը՝ եպիսկոպոսի, միւսը՝ քահանայի, կարմիրի եւ դեղինի տիրապատութեամբ, այո՛, այդ Զատիկը վերջինը պիտի ըլլար Պալաքեանի համար: Աւագ չաբթուան օրերուն եկեղեցին կը լեցուէր ու կը պարպուէր, նոյնիսկ երեքչորեքին, նուիրուած չխմար եւ խմատուն կուսանաց: Հինգ ազջիկ դասին մէկ կողմը, հինգ ալ միւս կողմը, զոլորցին ազջիկներէն ընտրուած, չապիկներ հագած՝ կանգնած էին, մոմերը ձեռքերնին: Մէկ խումբը միւսին վրայ կը նետէր չխմարի որակումը:

Բնականաբար, ժողովուրդին կոչած լացին դիւրերուան երկարապատում արտրոզութիւնը չաբթուան պատգեհնակիան էր: Այդէն չատեր ոտնուտչէն եաք տան չզացին, վախնալով որ տեղերնին կորսնցնեն: Այդ գիշեր, նոյնիսկ Թաղին հայ բողոքականներն ալ խումբով եկան ներկայ գտնուելու մեր հայրերուն կողմէ տնօրինուած այս վեհաչուք կանոնին: Կիներն ու մայրիկներն ալ երջանիկ էին տեսնելով արճաճան չամախոյզ իրենց այրերը ամբոխին մէջ կորսուած, գոնէ մէկ օրուան համար:

Այն վարագոյրով ծածկուած խորանին մէջտեղը կանգնած է երկար մոմ մը, Յիսուսը, եւ գինք չրջապատող տաներկու կարճ մոմեր, առաքեալները ներկայացնող, տես Յուդան էր ծայրինը: Ամէն մէկ երկարաւուն Աւետարանէ եաք, հանդիսաւոր հատուածցեալներուն յուզեալ աչքերուն առջեւ, հատիկ -- հատիկ առաքեալներուն մոմերը կը մարին, եւ նեռսէս Շնորհալիի «Տատածեալ ձեռք ընդ ձեռաց»էն եաք, միայնակ Յիսուսի մոմն ալ կը հիւծի, եւ դպիրներն ալ ի՛նքեան թիւ եղանակով «Փառք է բարձունս», որմէ եաք 50 հատ ողբաձայն «Ցէր ողորմիա»ներ, եւ հուսկ՝ ներմուծուած աղիողորմ պաղատանքը՝ «Ո՞ւր ես մայր իմ» գուչերդը:

Մութին մէջ քարացած լռութիւն մը եւ Պալաքեան Սրբազանը խարխափելով կը բարձրանայ քեմ: Կը սկսի դառնութեամբ նկարագրել մարդ Յիսուսին իրենցներէն լքուիլը, ուրացուիլը, մատնուիլը, եւ յետոյ անոր չարչարանքի, խաչելութեան, մահուան կսկծալի ժամերուն մանրամասնութիւնները: Եւ ահա լռութիւն մը եւս, խոր ու ճնշիչ:

Եւ յանկարծ հրաբուխային կրակով մը կը յորդի Սրբազանին բերանը, իր «Հայ դոզդոթցիին» ողբագին էջերը բանալով եւ գանոնք համեմատելով Քրիստոսի կրած չարչարանաց հետ, Հայերուն ուրակելով առաւել անդադրում, անմառչելի ժայռերէն գահավիժեալ, Եփրատի ալիքներէն ճարակեալ, անասպատ խորչակէն հալումաչ...

ՍԱՐԳԻՍ ՓՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ԸՍՊԱՍ ԱՊՍԱԼԱՔ

Լիւք Պաղատասարեան, գաշնակահար, նուագահանդէս մը կուտայ Փարիզ, Հինդշաբթի, Յունուար 23-ին (*):

Արուեստագէտը ծնած է 1967-ին Փրնեւ եւ ուսումը կատարած նոյն քաղաքին մէջ, երբեմն ալ Աւստարիա եւ Ֆրանսա: Վկայեալ գաշնակահար եւ գիտակ Փրնեւի Երաժշտութեան բարձրագոյն քոնսէրվատոռիան: Ուչադրութիւն գրաւած է զանազան նուագահանդէսներու եւ ձայնասփիւռի յայտագրերու ընթացքին: Վերջերս Զուիցերիան ներկայացած է Պեյժիոյ Յոնատասին Շիմէի մըցոյմին, ուր գնահատանքի արժանացած է:

(*) Mona Bismarck Foundation
34, avenue de New-York, Paris 16e

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երրորդ անգամ ըլլալով փրոֆէսէօր Տատրեան 1991 տարեշրջանին հրատարակեց հայկական ցեղասպանութեան նկատմամբ նուիրուած նոր երկասիրութիւն մը որ այս անգամ հրատարակուեցաւ Armenian Review-ի *քանի մը շարաթ առաջ յապաղումով լոյս տեսած թիւին մէջ։ Նիւթն է՝ Հայկական Ցեղասպանութեան Դատաստանը Տեսնող Թրքական Պատերազմական Ատեանի Պատրաստած Գլխաւոր Ամբաստանագրի Թեքսթին Վերլուծումը* (A textual analysis of the key indictment of the turkish military tribunal investigating the armenian Genocide)*։*

Այս մենագրութիւնը ուշագրաւ է քանի մը տեսակէտներէ։ Նախ հեղինակը ընդգծած ներածականով մը լուսաբանած է ամբաստանագրին տուն տուող իրաւաքաղաքական պայմանները ինչպէս եւ քաղաքական այն իրադարձութիւնները, որոնք Զինադադարի ժամանակաշրջանը նպատակայարմար դարձուցած են քրէական դատավարութիւն կազմակերպելու համար։ Ինչպէս Տատրեան կը մատնանշէ, թուրք պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կառավարական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, յատկապէս նախարարներ եւ զօրավարներ, ինչպէս եւ Իթթիհատ կուսակցութեան գերազոյն ղեկավարներ, դատի քաշուեցան իրենց հակահայ ոճիրներուն համար, որոնք գործազրուեցան Ա. համաշխարհային պատերազմի մէջոցին։

Այս ներածականին կը յաջորդէ ամբաստանագրի տարբերակումը որով փրոֆէսէօր Տատրեան յետպայ վերլուծումի նպատակով թեքսթը բաժան բաժան ըրած եւ ապա վերադասաւորած է զանազան թեմաներու հիման վրայ։ Այս կերպով ամբաստանագիրը կ'ենթարկուի վերակառուցումի, առանձալով յարակցեալ հիւսուածք։ Այս թեմաներէն են զոր օրինակ հեռեւեալները՝ Դատաստանի հիմնադատակը, կարեւոր վիճաբանութիւններու զոյգութիւնը, վիճաբանութիւններու տարատեսակները, Ատեանի իրաւասութիւնը, խախտուած քրէական օրէնքները, Իթթիհատի դաւադրական դիմաւորը դերը, Իթթիհատի պատերազմի մտնելուն դաղանի ծրագիրները, Իթթիհատի եւ յաւուրմ կազմակերպութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող կապերը, Իթթիհատ կուսակցութեան գաւառային լիազօրներու վճռական դերը։ Կեդրոնական Կոմիտէի վերադաս որոշումը, քօղարկումներու մեթոտներ, հակահայ բռնութիւններու լայնատարած հանգամանքը։ կոտրածի կազմակերպումը յաւուրմ կազմակերպութեան կողմէ, էջերու մատնանկութիւնը, ոճրագործներու գործակցութիւնը, ջարդի եւ կոտրածի եղանակները, զինուորականներու փաղերը յաւուրմ կազմակերպութեան հետ, Ներքին Գործոց Նախարարութեան որոշիչ դերը, պաշտօնեաներու գործակցութիւնը ապահովելու մտօք կիրարկուած պատժամիջոցներ, անապատին մէջ գործազրուած խժդժութիւնները կը մերկացնեն «վերաբնակեցնելու» խաբկանքի վարկածը, երկու վիճակագրական աուեալներ։

Այս բաժնի ամէնէն արժէքաւոր մասը անդրադարձն է թարգմանուած հատուածներու կողքին զուգակցաբար դետեղուած օսմաներէն բնագրի լատինատառ հատուածներն են։ Սա ոչ միայն թարգմանական արուեստի բացառիկ նուաճում մըն է, այլ թերեւս աւելի կարեւոր՝ առաջին անգամ ըլլալով թրքական անդիւտ մէկ պատուաւերագիր մը հանրութեան կը մատուցուի թէ՛ օսմաներէն բնագրով եւ թէ՛ անդրադարձն թարգմանութեամբ։

Թեքսթի այս թարգմանական հատուածներուն կը յաջորդեն երկու ցուցակներ որոնք որքան որ դիտենք նոյնպէս առաջին անգամ ըլլալով կը հրապարակուին իրենց յարակից վաւերագիրներ։ Առնչմամբ առաջինը կը ներկայացնէ Թրքական ամբաստանագրին կցուած 42 վաւերացուած վիճաթուղթերու եւ վաւերագիրներու ցանկը, թուագիրներով, թուականներով, թղթածրարներու պիտակներով եւ առաքողի եւ առաքեալի ինքնութեանց բացատրութիւններով։ Ասոնց մէջ են Մեծ Եղեռնի դիւաւոր դերակատարներու տիրապետական հոյլը ինչպէս Թալէաթ, Տոքթորներ Նազըմ եւ Շաքիր, զօրավարներ՝ Մահմուտ Քէմալ, Հալիլ Քութ, ինչպէս եւ չարք մը կուսակալներ։ Փրոֆէսէօր Տատրեան իր ներածականին մէջ կը չեշտէ պարագայ մը որ այս ամբաստանագիրը յոյժ կարեւոր, նոյնիսկ կենսական, կը դարձնէ հայկական ցեղասպանութեան վիճաբանութեան ընդդէմ կապակցութեամբ։ Ի տարբերութիւն միւս ամբաստանագիրներուն, որոնք պատրաստուած էին աւելի առարկայ պաշտօնեաներու դատին համար, թրքական պատերազմական ատեանի գլխաւոր դատախազը իր պատրաստած դիւաւոր ամբաստանագրին կցած էր 42 կատր վաւերացուած վիճաթուղթեր որոնք մէկիկ -- մէկիկ նշուած են ամբաստանագրին մէջ։ Այլ խօսքով, ամբաստանագիրը իսկական մարմնացումն է Մեծ Եղեռնի վիճաբանական դրոյթին։ Այս հանգամանքը աւելի կը չեշտուի այն իրողութեամբ որ դրեթէ բոլոր դատավարութիւնները իրենց լրումին հասան ամբաստանագրին մէջ յիշուած յանցապարտութեանց դատապատասխան հատուածներով եւ համապատասխան մահավճիռներով եւ կամ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտութեամբ։

Երկրորդ յաւելուած ցուցակը կը ներկայացնէ ցանկը պաշտօնական լրատու Թէվթին (Takvimi vekayi) *այն յաւելուած թիւերուն որոնք կը պարունակեն պատերազմական ատեանի դատավարութեանց պաշտօնական արձանագրութիւնները, իրենց էջադրութեամբ, պարունակած նիւթի նկարագրութեամբ եւ դատավարութեան ինչպէս եւ հրատարակութեան թուականներով։ Սա ալ պէտք է նկատել առաջին անգամ եղած ներկրում մը հայկական ցեղասպանութեան թրքական աղբիւրներու հետ առընչուող գրականութեան մէջ քանի որ ցարդ ոչ մէկ թուրք պատմաբան, իրաւաբան կամ այլ հեղինակ նման ցանկ մը պատրաստած է։*

Վերջապէս կ'արժէ անդրադառնալ փրոֆէսէօր Տատրեանի վերլուծումին մէջ մատնուած ուշադրութեան արժանացած իրադրութեան մը։ Թրքական ամբաստանագիրը քանիցս կը մատնանշէ Անգարայի նահանգին մէջ եղած խժդժութիւնները, ակնարկելով կարգ մը կառավարական մարդոց ոճրային արարքներուն, որոնց համար վիճաթային աուեալներ ներմուծուած են ամբաստանագրի թեքսթին մէջ։ այս կապակցութեամբ նոյն նահանգէն տարագրուած Հայերու մասին ալ վիճակագրական թիւեր յիշուած են։ Մանրակրկիտ քննարկումով մը հայ ակադեմականը ցոյց կուտայ որ Անգարայի նահանգին մէջ կատարուած սպանդը հայկական ցեղասպանութեան համայնապատկերին մէկ ճշդրիտ մանրանկարը կը ներկայացնէ, ճաղկելով թրքական նեղ պլանդումները որ տարագրութիւնը դիմաւորած էին վարչարարութեան բոլոր խաւերէն ներս ու կը ծառային միշտ նոյն նպատակին։ պետական դրամատիրութիւն, ներկայիս անտեսական իշխանութեան անձնական չահագործումով։ Կը պատահի որ պաշտօնէութիւնը յաջողի ինք գնել վաճառատունը ուր կ'աշխատի։ Իսկ այն պաշտօնեաները որոնք նոր սկսած են գործի կեանքին, այսօր ահաւոր սպառնալիքներ կը բանաձեւեն. անոնք կ'ըսեն. «պիտի չյաջողին մեզ դուրս գնել»։

Անդրեդէնի վաճառատան մը տնօրէնութիւն որ դիտէ թէ առանց պաշտօնեաներու հաւատարմութեան խանութը ծախել անկարելի է, գնորդին հետ պայմանագիրը կը ստորագրէ կեղծ թուականով մը։ համաձայնութիւնը Դեկտեմբերին գոյացած է, իսկ պայմանագիրը կը կրէ Մայիսի թուականը։ Ոչ ոք կ'ըսէ այդ տնօրէնութիւնը թէ ըրածը ապօրինի է։

Թիւ 43 հացադործի խանութը ունէր նաեւ ֆաֆէթերիայի մաս մը ուր կարելի էր ոտքի վրայ պատառ մը բան ուտել։ ապրանքը ղրկող կեդրոնը մերժած ըլլալով այդ յաւելեալ մասին համար խմորեղէն հայթայթել, այդ բաժինը փակուեցաւ, նեղ կացութեան մատնելով վաճառատրդներն ու ուտանողները։

Այս ընթացքով, սեփականացումի աւլիքը պիտի յանգի այն կէտին որ քաղաք մը ազատ գիներով հաղարաւոր վաճառատուներ պիտի ունենայ, իսկ միակ հացադործի խանութ մը, որուն առջեւ պոյտացած հերթին մէջ տեղ պիտի գրաւեն հատուածաբար նաեւ փոխ նահանդապետը, փոխ քաղաքապետը...։

Հետաքրքրական է մտիկ ընել հերթի կանգնած մարդոց անէծքները իրենց ճակատագրին հասցէին. այն ճակատագրին զոր կերտելու համար իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին տարիներով բոլորը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԾԱԽՈՒ Է... ՆՈՑՆԻՍԿ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐԸ

Գիները ազատ ձգուեցան Ռուսաստանի մէջ. սակայն տոլկա սպասուած առատութիւնը չերեւար։ Խանութներ ուր մինչեւ երէկ կարելի էր լուծկի, ծխախոտիկ ու մաքարոնի գտնել, բոլորովին պարապ են։ Վաճառելի են միայն վաճառորդները...։ Անհեթեթ բան է այս արտայայտութիւնը, սակայն իրականութիւն։

Լենինի չրջանին թիւ 43 հացավաճառատան պաշտօնեաները մէկ երկվայրկեանի մէջ ծախուեցան։ Առաւօտ մը «կալուածատէրը» ներկայացաւ, անունը տուաւ ու յայտարարեց թէ այսուհետեւ զարանները, հացերը եւ գնորդներու հերթերը իրեն կը պատկանէին. մինչեւ Ապրիլ ան գործին յանձնառու դեկավարը պիտի ըլլար, անկէ ետք իսկական տէրը։ Այդ պահէն սկսեալ հացադործի վաճառատունը կրնար վերածուիլ գինետան մը, գարեհատի մը, կամ որեւէ այլ բանի։

Այսօր ծախու է ամէն ինչ. հիւանդանոցները, զպրոցները, մանկապարտէզները ... ամէն հանրապետական բան որ խնամքի ծախքերուն պատճառով մտա-տանջութեան աղբիւր է իշխանութիւններու համար։ Ա՛ով կը խօսի հացավաճառատան մը մասին։ Սակայն, հացը Լիտաեբինբուրգի մէջ միակ բանն է որ բաժնեչափի ենթակայ չէ. ան բաղմաթիւ թոչակառուներու միակ ու վերջին անդանիւթն է։ Անոնք չեն կրնար քիլօկըրամը 33 ռուբլիի ձուկ կամ տասնեակը 10 ռուբլիի հաւկիթ գնել։

Նախկին համայնավարներ թափանցած են վարչարարութեան բոլոր խաւերէն ներս ու կը ծառային միշտ նոյն նպատակին. պետական դրամատիրութիւն, ներկայիս անտեսական իշխանութեան անձնական չահագործումով։ Կը պատահի որ պաշտօնէութիւնը յաջողի ինք գնել վաճառատունը ուր կ'աշխատի։ Իսկ այն պաշտօնեաները որոնք նոր սկսած են գործի կեանքին, այսօր ահաւոր սպառնալիքներ կը բանաձեւեն. անոնք կ'ըսեն. «պիտի չյաջողին մեզ դուրս գնել»։

Անդրեդէնի վաճառատան մը տնօրէնութիւն որ դիտէ թէ առանց պաշտօնեաներու հաւատարմութեան խանութը ծախել անկարելի է, գնորդին հետ պայմանագիրը կը ստորագրէ կեղծ թուականով մը. համաձայնութիւնը Դեկտեմբերին գոյացած է, իսկ պայմանագիրը կը կրէ Մայիսի թուականը։ Ոչ ոք կ'ըսէ այդ տնօրէնութիւնը թէ ըրածը ապօրինի է։

Թիւ 43 հացադործի խանութը ունէր նաեւ ֆաֆէթերիայի մաս մը ուր կարելի էր ոտքի վրայ պատառ մը բան ուտել. ապրանքը ղրկող կեդրոնը մերժած ըլլալով այդ յաւելեալ մասին համար խմորեղէն հայթայթել, այդ բաժինը փակուեցաւ, նեղ կացութեան մատնելով վաճառատրդներն ու ուտանողները։

Այս ընթացքով, սեփականացումի աւլիքը պիտի յանգի այն կէտին որ քաղաք մը ազատ գիներով հաղարաւոր վաճառատուներ պիտի ունենայ, իսկ միակ հացադործի խանութ մը, որուն առջեւ պոյտացած հերթին մէջ տեղ պիտի գրաւեն հատուածաբար նաեւ փոխ նահանդապետը, փոխ քաղաքապետը...։

Հետաքրքրական է մտիկ ընել հերթի կանգնած մարդոց անէծքները իրենց ճակատագրին հասցէին. այն ճակատագրին զոր կերտելու համար իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին տարիներով բոլորը։

ՔԱՂՀԱՆ

Զ Օ Ր Ա Վ Ա Ր Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐՆՈՑ ՄԷՋ

Կար այստեղ Մոսկուայի Հայկական կոմիտէն՝ իր լիազօրով։ Աւիկա կէս քաղաքական մարմին էր, որովհետեւ մէկ քանի տարիէ ի վեր գործած էր Կարնոյ մէջ եւ վարկ ձեռք բերած։ Կոմիտէն իր ձեռքի տակ ունէր մթերանոցներ եւ զօրք։

Կար այստեղ Ազգային խորհուրդը։

Կար այստեղ Հայաստանի Ապահովութեան խորհուրդը։

Թորգոմը իր զունդով եւ երկեակ պաշտօնով։

Օտիչելիձէն իր վերջին հեղինակութեամբ (Օտիչելիձէ մեկնած էր, բայց իր չտարը կը մնար տակաւին)։

Մուրատի սպայակոյտը (չտար)։

Քղիի գունդը իր մեծով։

Երիղայի գունդը իր մեծով։

Բարերդի գունդը իր մեծով։

Այս բոլորը՝ իրարու հետ վէճի եւ պայքարի մէջ. ամէն մէկը միւսին համար ոչ սիրելի։

- Ինչ առեն էր, Վահան, - հարցուց ինձ Անդրանիկ, - որ Հայերը բոլորն ալ վէճի բռնուած էին, Հայոց պատմութեան մէջ կա՞յ, երբ թշնամին մայրաքաղաք կը մտնէր։

- Որոշ առեն չկայ, զօրավար, - պատասխանեցի, - ամէն առեն թշնամին մեր դրանը՝ եւ մենք վէճի եւ զզուելի պայքարի մէջ։

Անդրանիկ աչքը տնկած էր եւ կը փընտըրէր մէկ քանի հաւատարիմ սպաներ։

Սպաներ չկային։

Հաւատարիմ սպաներ չկային։

Անդրանիկ հեռագրած էր Սարիղամիշէն գնդապետ Բեժանեչկովին՝ գալու Կարին, որովհետեւ Ռուսահայոց կորպուսի Ա. եւ Գ. գունդերուն մէջ կը վայելէր յարգանք եւ վստահութիւն։

Բեժանեչկովը հասաւ Կարին Անդրանիկի յաջորդ օրը։

ԲԵՐԴԵՐԸ

Կարին հասնելուն երկրորդ առաւօտը Անդրանիկ փութաց այցելել Կարնոյ բերդերը, որոնք կը կոստանդային քաղաքի պաշտպանութեան գլխաւոր ազդակները հանդիսանալ։

Բերդերու կանոնաւորութեան, կազմակերպութեան եւ վերաշինութեան համար հրամանատար կարգուած էր գնդապետ Ջանփոլատեանց։

Անդրանիկ անձամբ ականատես եղաւ բերդերու աւերակ դրութեան։

Այստեղ կան 8-10 տղայ, որոնք ստացած են հաց, չաքար, թէյ եւ նստած են ծակերուն մէջ։

- Տղա՛ք, ի՞նչ կ'ընէք այստեղ, - կը հարցնէ Անդրանիկ։

- Ոչինչ չենք ըներ, փաշա, - կը պատասխանէ անոնցմէ մէկը։

Ռումբերը դուրս են դրուած, ձիւներու տակ թրջուած, անհոգ, անխնամ, որբացած վիճակի մէջ։

Անդրանիկ կարգադրութիւններ կ'ընէ, տասնապետ կ'ընտրէ, հրահանգներ կուտայ եւ կը դիմէ ուրիշ բերդ։

Նոյն ողբալի դրութիւնը այդտեղ։

Միւս տեղերը միեւնոյն թշուառ կացութիւնը։

(Շար. 25)

(Շար.ից Ա. էջէն)

ալ հետամուտ են Միջին Ասիոյ վրայ տարածելու իրենց ազդեցութիւնը:

Ցունական մամուլին 22 հազար տպաքանակով «Ի քաթիմերինի» օրաթերթը այս մրցումին մէջ կը դիտէ Ուաշինկթընի կեցուածքը: Անոր յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան մէջ վերջերս ուշադրաւ է համաթրքականութեան զգալիորը: Ամերիկա կը պատրաստուի դիւանագէտներ ու զաղտնի ապատարկութեան գործակալներ դրկել մահմետական հանրապետութիւններուն, մօտէն կարենալ հետեւելու համար կացութեան փոփոխութիւններուն: Այս մասին ամէնէն արժէքաւորը կը նկատուին թրքական ազգութիւններու տեղեկութիւնները, հակառակ որ անոնք որոշ չափով մը կը ցոլացնեն նաեւ Անգարայի փոխաքները:

Ամերիկայի դեկավարութիւնը կ'ապահովցնէ թէ Թուրքիոյ յանձնուելիք ռազմավարական նոր դերը պէտք չէ խրտչեցնէ Ցունաստանը: Ամերիկա մօտէն պիտի հակակշռէ ամէն կարգի պէնքի փոխադրութիւն ու պիտի չթոյլատրէ որ իրադործուին ծրագիրներ որոնք կրնան ապառնալ չըջանի կայուն վիճակին:

Նախագահ Պուշ Թուրքիան կը մղէ աշխարհի քաղաքականութեան յառաջապահ դիրքերուն վրայ տեղ գրաւելու, գայն որպէս կեդրոն ներկայացնելով թէ՛ Պալքաններու, թէ՛ Միջին Ասիոյ մահմետական ոչ ծայրայեղ տարրերուն համար: Ամերիկայի որոշ մտահոգութիւն պատճառող միակ պարագան այն է որ միջազգային դեկավարի դերին համար լաւագոյնն էր նախագահ Էօզալ, քան ներկայի վարչապետը Տէմիրէլ:

Գալով Ցունաստանի, կարեւոր չափով կորնչուցած է առիթները, յատկապէս բաղդատմամբ Հայաստանի: Ուաշինկթըն Թուրքիան մղած է Հայաստանի ու Ատրբէյճանի միջեւ միջնորդութեան, որպէսզի ինքզինքը պարտադրէ որպէս չըջանի մեծ պետութիւն: Թուրքիոյ կեցուածքը Հայաստանի հանդէպ, Ամերիկացիներու մօտ հիացում արթնցուցած է մտածել տալով որ Անգարա Իսրայէլի հանդէպ Գերմանիոյ ունեցած դիրքորոշումը ցոյց կուտայ: Մինչեւ իսկ ձ. Պէյքըլի մօտիկ մէկ գործակիցը յայտնած է թէ Հայաստանի հանդէպ Թուրքիոյ վարած քաղաքականութիւնը կրնայ անոր առջեւ բանալ Եւրոպայի Հասարակապետութեան դուռը, որովհետեւ առաջ ապացոյցը տուած պիտի ըլլայ թէ կարող է մէկդի դնել աւանդական թշնամիի մը հանդէպ թշնամական դիպուածները եւ ոչխալ - փոխլիքի մը կիրաբկել:

Միայն ամերիկացի մտանոգէտները տակաւին չեն հաշտած թէ Թուրքիոյ ներքին կեանքին վրայ ինչ հետեւանք կ'ունենայ այս քաղաքականութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ Թուրքիա ներկայիս կարեւորութիւն առացած երկիրը մըն է: Ուաշինկթընի դիւանագիտական նպատակը Խորհրդային Միութեան մնացորդացին հետ մօտիկ յարաբերութիւններու հաստատումն է: Ցունաստան կրնայ պալքաններու մէջ իր սեփական դերը առանձնել, սակայն առիկա ուղղակի մաս չի կազմեր Ուաշինկթընի ծրագիրներուն, նկատուելով եւրոպական ներքին հարց մը:

***

ՆՈՐ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻ՞ՒՆԸ

Այս հարցումով կը խորտրէ «Լիպերթիք»ի Մոսկուայի թղթակիցը Բորիս Տումանով Ցունուար 15-ի իր դրութիւնը: Ան եւս կ'անդրադառնայ Միջին Ասիոյ սիրութեան որմէ հետզհետէ կը քաշուի Մոսկուայի իշխանութիւնը: Ծանօթ է որ այդ սիրութեան համար մրցակցութեան մէջ են Իրան ու Թուրքիա:

Յօդուածագիրը այնպէս կը նկատէ թէ Մոսկուա համակերպած է Միջին Ասիոյ երկիրներուն եւ Ադրբէյճանի հակումին դէպի մահմետական աշխարհը, ու կը փաստաթղթ որ Թուրքիան ըլլայ հոն սիրող ուժը, եթէ նոյնիսկ այդ հետեւանքը կարող մը յառաջաւ նախատեսութիւններու համաձայն, առընչուի «Նոր Օսմանեան Կայսրութեան» մը: Այս նախընտրութիւնը կը բացատրուի Իրանի միջնորդութեամբ դալիք խաղաղական ծայրայեղական հոսանքի մը խուսափելու ջանքով: Այժմեան վերջին պատահարները չեչաած են այս մասը: Սակայն վտանգը այսքանով ալ չի սահմանափակուիր: Կրօնքին սերտացութեան ենթարկուած Միջին Ասիական երկիրները յեղաշրջումի մը պատճառ պիտի ըլլան մահմետական աշխարհին մէջ. իսկ այս երեւոյթը անտարբեր պիտի չձգէ սլաւական մարդը, յատկապէս Ռուսաստանի մէջ ուր եւս ծայրայեղական չըբջանակները պատրաստակ կը փնտռեն զօրձ անցնելու համար:

ԱՐՄԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ՝ ԱՆՈՑԵԱՆ

Ռիպա տեղի ունեցած յունահռոմէական դասական ոճի ըմբշամարտի մրցումին երեւանցի Արմէն Նազարեան (51 քկգրմ.) զարճած է ախոյեան: Ան աւարտական մրցումին յաղթած է իր խումբէն համաքաղաքացի Կարէն Մնացականեանին, որ հանդիսացած է երկրորդ: Ուրիչ երեք Հայաստանցիներ եւս բարձրացան յաղթականի պատուանդանը, երկուական ըմբիշներ ալ երկրորդ եւ երրորդ մրցանակակիրներ դարձան:

Մրցումին կը մասնակցէին 19 եկիրներու պատուիրակութիւններ:

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR :
TOUS LES MERCREDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation
PRIX PAR PERSONNE : **4 600 FFR**
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit **2 300 FFR**
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit **460 FFR**
Frais de visa en supplément

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ.- Պր. Յորէն Ուլուսեան 300 ֆրանք իր կնոջ՝ Ագնիւ Ուլուսեանի եւ եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի յիշատակին:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.- Ա. Գուլումճեան 300 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷԼ.- Մ. Կարապետեան 100 Ֆր.:

MONA BISMARCK FOUNDATION
34, avenue de New-York, Paris 16e

RECITAL
Luc BAGHDASSARIAN
Piano

CLEMENTI — SCHUMANN —
LISZT — BARTOK

Jeudi 23 Janvier à 20 h 30

Participation: 130 F - Etudiants: 70 F
Réglement à l'entrée, dès 20 h

Réservation par téléphone
à la Fondation : 47. 23. 38. 88.

Un rafraîchissement sera servi après le concert.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Դաշտաօղլուէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դարիքեանէ (Նիւ - Եորք) 250 Ֆր. Տիկին Հռիփսիմէ Շէհեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ համբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի, Պր. Վահէ Թոսունեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սուչեվայէն (Ռումանիա) ծնողքը Պոլսեցի Ֆլորիա Խաչերեանի (ամուսնացած Քարփ Վազիլի հետ) այսօր 84 տարեկան, տգան կը փնտռէ իր մօրեղբօր՝ Յակոբին աղջիկները Սուսամ եւ Մելինէ, որոնք անցեալին գոհարամշաճառի խանութ ունեցած են Փարիզ: Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել Պր. Փիէր Թիլըման տը Փրինքիւլ
86, avenue Pasteur
93100 Montreuil
Tél. : 42. 87. 69. 31.

ԿԱՂԱՆԴԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան. հովանաւորութեամբ՝ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ կրթական մարմնի:

Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտ - աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ: Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ Վիքթոր Հիւկոյ

Ցունուար 26, Կիրակի օր, եկէք քաջալերելու պատանիներն ու աշակերտները:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE / 1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30
LEVON CHILINGIRIAN — ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN
VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE
l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ALECIAN — ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER
Photographies de ARA GULER

Vernissage

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»
300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
MERCREDI
22 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱԺ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.715 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.715

ԱՐՑԱԽ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՎԻԳԷՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ ՌՈՒՄԲԻ ՄԸ ԶՈՀ

ՈՒԹ ՄԵՌԵԱԼ ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յունուար 19-ի լրիկունն է, ժամը ճիշդ 20-ին, որ Ստեփանակերտի մկկ փողոցէն անցած առեն, Հայաստանի Գերագոյն Սովհուրդի Արցախի երեսփոխան եւ հասմապատասխան յանձնախումբի անդամ՝ Վիգէն Շիրինեան գլխուն ստացած է ալազան հրթիռ մը եւ տեղն ու տեղը մեռած : 45 տարեկան էր :

Նոյն օրը, այս անգամ Մարտունիի շրջանն է որ Հայերը ուժի գոհ եւս տուած են : Ապերիներու ռումբը ինկած է ճիշդ այն նկուղին վրայ, ուր ապաստանած էին 12 հոգի : Ութ մեռեալ կայ, որոնց մէջ երկու կին. կայ նաեւ չորս վիրաւոր :

***

Հայաստանի մէջ կացութիւնը նոյնն է : ինչպէս գրած էինք Շաբաթ եւ կիրակի բազմաթիւ կառախումբեր հասած էին եւ մեծաքանակ մազութ բերած : Յունուար 20-ին կառախումբերը կը չարունակէին հասնիլ, բայց կարելի չէր եղած, Յունուար 21-ին, արդիւնաբերութեան որոշ ճիւղեր աշխատցնել, որովհետեւ վախ կար որ 48 ժամէն կացութիւնը վատթարանայ, քանի Թիւրքմէնստան յայտնած էր Ռուսաստանի որ կը դադրեցնէ կազի հայթայթումը (այդ կազն է որ Ադրբեջանի ճամբով Հայաստան կը հասնի) :

Ցուրտը սաստիկ է, կը ձիւնէ եւ ելեկտրական հոսանքն ալ մէկայն քանի մը ժամ կը տրուի :

***

Վրաստանէն ոչինչ կու գայ, ճամբան միշտ փակ է :

***

Արցախի գոհերուն մասին, Յունուար 21-ին, Ֆոքիտիէն տը Փարին եւ Իմանիրէն (այս վերջինը, հազիւ 2-3 տողով) արձագանգ կու տային :

***

Վ Ր Ա Ս Տ Ա Ն

ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքացիական պատերազմի մը ըսպառնալիքը չէ հեռացած եւ տեղ-տեղ բախումներ կան Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն, որոնց թիւն ալ կը տարբերի ըստ աղբիւրներուն եւ ընդդիմութեան ուժերուն մէջեւ :

Մոսկուայի համար կովկասը այլեւս չատ հեռաւոր վայր մըն է, ինչպէս կը վկայէ նոյնիսկ Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա, երբ Վրաստանի մասին կը գրէ՝ «այնքան հեռու որքան Զաոը» : Մոսկուացին որ ամէնօրեայ հացին հոգն ունի կ'ըսէ՝ «մեր գործը չէ : Կովկասը այլեւս հակակրշռելի չէ» : Եւ թղթակիցներն ալ կը հաստատեն, որ կարելի չէ զաղափար կազմել Վրաստանի բուն կացութեան մասին : Ռուս դէմեր, սակայն, մտահոգ կը մնան եւ յոռետես, քանի Վրաստանի կացութեան վատթարացումը ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ Ռուսաստանի համար : Աոնց կարգին՝ կնճռիին միջազգայնացումը, Օսէթիոյ հարցը եւ կարմիր բանակի զօրքերուն ճակատագիրը : Լիպերասիոնի թղթակիցը՝ Մարք Քրա-

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՑԿ. ՎԱՓՂՓԻՆ ՈՒ «ԱՍԱԼԱ»ՑԻ ԿԱՊԸ

«Միլլիյէթ»ի հրապարակումներով ամբաստանութիւններու թիւրախ դարձած էր Պոլիսի Ս. Յակոբ հիւանդանոցի խնամակալութիւնը. մեղադրանքը այն էր որ այս վաքըֆին կարեւոր գումար մը փոխանցուած էր Ասալայի : Հակառակ որ Յունուար 10-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ նման հարցերու պատասխանատու թուրք պետական նախարարը հերքած էր այդ մասին թղթածրարի մը գոյութիւնը, հարցը փակուած չէ ու կը չարունակէ նոր զարգացումներ արձանագրել :

Ս. Յակոբ հիւանդանոցին վարչութենէն Մ. Նահապետեան, Գ. Աբէլեան, Մ. Կիւլմէլ ու Ո. Պալօղլու «Միլլիյէթ»ին բացատրութիւններ տուած են հիւանդանոցին մասին. ըսած են թէ ան հիմնուած է 1837ին

վէց Կուտասիէն կը զբէ եւ ինք ալ չփոթի կացութիւն մը կը նկարագրէ : Յայտնի չէ թէ ո՞ւր է Գամսախուրդիա, որ մեկնած կ'ըլլայ Զուզդիդիէն : Ոչինչ յստակ է եւ ապագան ալ շատ անորոշ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆ - ՍԹՐԱՋՊՈՒՐ դիծը ապահովող էոպիւս 320 մը, Սէնթ-Օտիլ լերան բախեցաւ Յունուար 20-ին, երկուշաբթի իրիկուն, երբ սկզբունքով պէտք է իջնէր Սթրազպուրի օդակայանը : Ժամը 19·21-ին է որ օդանաւը անհետացած է ռատարներու պատասխաններէն եւ միայն կէս պիչերուան մօտ է որ հետքը գտնուած է : 90 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի 6 անդամներէն 9 վերապրող կայ, որոնց մէջ երկու ծանր վիրաւոր : կը թուի որ այլ վերապրողներ չեն դիմացած ցուրտին (0-էն վար 10 աստիճան), երբ օդանաւը չախչախուած է վաժերու լեռներուն մէջ : 9 վերապրողները կը գտնուէին օդանաւին եռեւի մասը : Պրկածին պատճառները ծանօթ չէին երեքշաբթի առաոս, հասկնալի չէ որ ինչո՞ւ օդանաւը այդքան ցածէն կը թռչէր : Պրկածը աննախընթաց է Ֆրանսայի համար : Էոպիւսը նոյն առաւօտը քննութենէ անցած էր եւ ամէն ինչ կանոնաւոր էր : Ճիշդ է որ օդը զէշ էր եւ ամպոտ, բայց, էոպիւս 320-ի մը համար անակնկալ մը չէ : Քննութիւն բացուած է : կը կարծուի որ այլ անձեր կարելի կ'ըլլար փրկել եթէ օդանաւին բեկորները աւելի չուտ գտնուէին : Հակառակ անոր որ Սթրազպուրի օդակայանէն հազիւ 20 քիլոմեթր անդին էր, մօտ հինգ ժամ եռաք է մինչ որ կարելի եղած է ճշդել անկումին վայրը եւ մօտ հազար փրկարարներ մեծ դժուարութիւններով հասած են մինչեւ օդանաւը : Էո - Էնթէրի նախորդ արկածը պատահած էր 1972-ին եւ 60 տոհ կար (Քլերմոն - Ֆերանի մօտ) :

ՏԱՃԿՍՏԱՆԻ պահպանողական համայնավարները, որոնք անցեալ Սեպտեմբերին, տեղւոյն «Համայնավար կուսակցութիւնը» վերածած էին «Ընկերվարական կուսակցութեան», ջնջած են անուանափոխութեան այդ բանաձեւը եւ կուսակցութիւնը վերադտած է անունը՝ Համայնավար կուսակցութիւն :

ՓԱՎԻՅՈՆ-ՍՈՒ-ՊՈՒԱՑԻ երիտասարդը (նախկին անգամ նոր-նացիական խմբակի մը) որ, ըստ բազմաթիւ վկայութեանց, կը հալածէր հայ ընտանիք մը, Պոպինեըիի 15-րդ պատժական Ատեանին կողմէ 3000 Ֆր. տուգանքի եւ 1000 Ֆր. հատուցումի դատապարտուած է «ոտիկանի նախատինք»ի յանցանքով :

եւ միակ եկամուտը կը հայթայթուի կալուածներէ : Իսկ նուէրները պիտակէին հազիւ 1%-ը կը ներկայացնեն : Անոնք յայտնած են թէ տոմարները միշտ կը քննուին վաքըֆներու անօրէնութեան կողմէ ու մինչեւ այսօր կատածելի ոչինչ գտնուած է :

Այս բացատրութեան արձագանգելէ ետք «Միլլիյէթ» կը տեղեկացնէր թէ հիւանդանոցին տոմարները քննութեան տակ առնուած են :

Հարցին արձագանգած է նաեւ «Զաման» թերթը, որպէս փաստուած իրողութիւն ու ծանր արտայայտութիւններ չպրտելով վաքըֆներու հասցէին : Կը յիշուի որ անցեալին օրինագիծ մը պատրաստուած էր փոքրամասնութիւններու վաքըֆները ձերբազատելու համար կարգ մը կաշկանդումներէ, որպէսզի արտասահմանի մէջ բարելաւուէր Թուրքիոյ պատկերը : Թերթը դէմ դիրք գրաւած է անոր, պնդելով թէ այդ օրինագիծով առիթ պիտի արուէր փոքրամասնութիւններու բարգաւաճումին ու անոնք իրենց դրամը իրենց ուզած ձեւով արտասահման պիտի փոխադրէին :

Ներկայիս կը մնայ ապահել տոմարներու քննութեան պաշտօնական արդիւնքին որպէսզի խաղաղի այս փոթորիկը : Անոր միակ օգուտը հայ աշխարհին, անգամ մը եւս մատնանշել պիտի ըլլայ թէ ի՛նչ տեսակի հիմերու եւ տրամադրութիւններու վրայ կը փորձուի բարի դրացնութեան եւ այլ յարաբերութիւններ մշակել : Եթէ անշուշտ պէտք ունեցողներ տակաւին կան նման աւելորդ մատնանշումներու :

***

«ԺԱՄԱՆԱԿ»

«Թերթը որ կը մրցի ժամանակին հետ»

«Ձումհուրիյէթ»ի Յունուար 17 - 23-ի շաբաթական թիւը վերջին էջին վրայ տեղ գրաւած յօդուածով մը կը յիշէ Պոլիսի «Ժամանակ» օրաթերթը գալն կոչելով «թերթը որ կը մրցի ժամանակին հետ» :

«Ժամանակ» Թուրքիոյ ամենահին թերթն է. լոյս կը տեսնէ 83 տարիէ ի վեր : Այսօր գալն կը գեկավարէ 79-ամեայ Ալբա Գոչունեան : Թերթը 1000 - 1100 տպաքանակ ունի : Ալբա Գոչունեան կը բացատրէ «Ձումհուրիյէթ»ի լրագրողին թէ կուտան օրուան քաղաքական լուրերը, գաղութի լուրերը, մահազդներ ու այլ գաղութներու լուրեր. մէկ - երկու տարիէ ի վեր լուրերը յատուկ ուշադրութիւն արթնցնելուն համար կը հետեւին նաեւ հայաստանեան մամուլին :

Թերթը «Ժամանակ»ի խմբագրութենէն կը ներկայացնէ նախ Գրիգոր Խլաթվէրտեանը որ Սփիւռքի թերթերով կը գրաղի 60 տարիէ ի վեր : Ապա որպէս խմբագրութեան սիւներէն մէկը տեղ կը տրուի Երուանդ Կոպէլեանի : Կ'ըսուի թէ հայկական հրատարակութիւններու խմբագրութիւն ըրած, պարբերականներ լոյս ընծայած է : «Ժամանակ»ի մէջ կը գրէ արուեստի մասին յօդուածներ, փորձագրութիւններ, բանաստեղծութիւններ : Ան կը պատմէ թէ 1948-ին երբ բանաստեղծութեան իր առաջին հատորը հրատարակած է, բարեկամ էր թուրք բանաստեղծներու որոնցմէ թարգմանութիւններ ըրած ու հրատարակած է «Ձառագայթ»ի մէջ :

Թուրք լրագրողը ապա տեղ կուտայ Սարգիս - Նաթալա Գոչունեան զոյգին. առաջինը Ալբա Գոչունեանի գաւակն է : Ան արտօնատէրն է թերթին, իսկ կինը՝ տնօրէնուհին : Երկուքն ալ կ'աշխատին թէքնիք բաժնին մէջ :

Յօդուածին աւարտին կը տրուին ծանօթ անուններ որոնք անցած են «Ժամանակ»էն. Փրոֆ. Արման Մանուկեան, Ալբա Կիւլէր, Բարսեղ Թուղլաճեան :

ԵՐԵՒԱՆ
ՀԵՌԱՏԻՊ
ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15 / 17)

Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Ռուսաստանի ձայնասփիւռը հաղորդած է, որ ռուս մտաւորականութեան «Ղարաբաղ» Կոմիտէի նախագահներէն Վալենտին Օստոցկիի կարծիքով, Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանի անկախութեան ճանաչումէն վերջ յաջորդ քայլը պէտք է ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ճանաչումը : Ան ըսած է նաեւ որ ներկայ կացութեան մէջ նախկին խորհրդային զօրքերու մեկնումը Ղարաբաղէն վազաժամ է :

***

ՍԱՀՄԱՆԸ ԽԱՂԱՂ ՉԷ

Ղազախի եւ Իչկեւանի սահմանը կացութիւնը հանդարտ չէ : Արդարեւ, հրաձգութիւնը դադրիր սահմանամերձ գոտիին վրայ : Ադրբեջանական դիւղի մը տուներու հրդեհումը կը վերագրուին Հայերուն : Կ'ենթադրուի որ, այս կը վատարուի կազմուղը դարձնել փակելու մտադրութեամբ :

***

ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1990-ի Յունուարին Բաքու տեղի ունեցած հայկական ջարդերուն երկրորդ տարելիցին առթիւ բազմաթիւ երեւոյթներ եւ զոհերու ընտանիքներ այցելած են Ծիծեռնակաբերդ. դրած են ծաղկեպսակներ եւ անոնց յիշատակին զետեղած է յուշաքար մը : Նոյն առիթով հաւաք տեղի ունեցած է նաեւ Երեւան, ուր ելոյթներ ունեցած են «Գիտութիւն» Միութեան գեկավարներ եւ խօսք արտասանած է ռուսական ուղղափառ եկեղեցիէն Տեհան Ա. Քահանայ :

***

ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԳՈՒՄԱՐՆ ԱԼ...
ՈՉԻՆՉ

Ամսուհետեւ արտասահման մեկնող Հայաստանի քաղաքացիները կը վճարեն 1000 ռուբլի արտասահմանեան անցագիր ստանալու համար : Այս մասին Հայաստանի հեռատեսիլէն արտայայտուելով հրաւէրներու բաժնի պետը աւելցուցած է նաեւ, որ այդ գումարը կը վճարեն նաեւ այն քաղաքացիները, որոնք անցագիր ստացած են 1991 Յուլիս 1-էն յետոյ :

Նախապէս արտասահման մեկնելու իրաքանչիւր Թոյլտուութեան համար կը պահանջուէր 30 ռուբլի սոցիալիստական երկիրներու համար, 200 ռուբլի՝ այլ երկիրներու համար :

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունեցաւ Զուիցերիոյ Մոսկուայի դեսպանը որ Հայաստան կը գտնուէր երկկողմանի դիւանագիտական յարաբերութիւններու շուրջ խորհրդակցելու համար : Դեսպանը ըն-

(Շար.ը Դ. էջ)

Անցեալի Հայկական Մարսէյլը

ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս բոլորը իր առնին ցմրուր ճաշակով եկեղեցականը, որքան որ փորձէ զլսպել իր ալեկոծեալ ձայնին յուզումը, անկարող է սակայն ապէսէն ճողոպրող մեծ ու պզտիկ Հայերուն հեծկլտանքը լսելնել: Վշտերու ամօթիչ անոնց արցունքը կուգայ եւս թեթեւցնել մրմուռը Սրբազանի հոգւոյն եւ ան կ'աւարտէ իր քարոզը՝ յորդորելով միշտ արթուն պահել յիշատակը մեր անցեալի դիտակից զոհերուն:

Պալաքեան Սրբազանի գործունէութեան վերջին ապացոյցը եղաւ Սէն -- Ժերմէն Նորակառոյց եկեղեցիին օծումը, 1933 Հոկտեմբեր 22-ին, եւ այս առթիւ, Մարսէյլի բոլոր արուարձաններուն քահանաները ու զպիրները զայն օծումին մասնակցելու: Շաւարշ Քահանայ Թէրզեանի «Հարսանիքի» օրն էր, ան որ իրրեւ որմնադիր այնքան մաշեցաւ վերջին զարդարանքները տալու իր մասուռին: Ինչպէս ամէն տեղ, այդտեղ ալ Տէր Մեսրոպը դիս իր հետ տարաւ: Հանդիսութենէն ետք, զոնէ տասնեակ մը տուներ, մեծ մասով Սիվրիհիսարցիներ, պատրաստուած էին ընդունելու հիւրերը, եւ ես ալ դեռ 12 տարեկան տղայ, առջնորդուեցայ քանի մը ասոհճաններով բարձրացող տուն մը, Պուլվար Արարատի ճակին: Դեռ մինչեւ հիմա աչքերս զոյ կրնամ դնել այդ Հայ տունը:

Այժմ, Մարսէյլի այն տարիներուն թեմական - կազմակերպչական վիճակը որքան որ հնարաւոր է փորձենք յստակացնել մեր ընթերցողներուն համար:

Աւելորդ պիտի չըլլար հաստատել որ Պալաքեանի ջանքերով դրի առնուած Մարսէյլի թեմին կանոնագիրը պատրաստողները եւ անոր հիման վրայ ընտրուող երեսունի չափ երեսփոխանները, մինչեւ Սրբազանին վախճանումը, եղած են դաշնակցութեան ներկայացուցիչներ: Եւ արդէն վաթսուն տարի ետքն ալ անդրդուելի կը մնայ այդ իրականութիւնը, մինակ փաստ առնելով Առաջնորդարանի երբեմնակի գործունէութիւնը եւ անոր արխիւներուն ալ պահպանումը:

Միւս կողմէ, Մարսէյլի ութ եկեղեցիները, ինչպէս որ բազմիցս տեսանք, ժողովրդական հանգանակութեամբ կառուցուած, մաս մը Ֆրանսական Քօտ սիվիլ-ի համապատասխան Ասոսիասիոն Քիւլթիւէլներ են, մաս մըն ալ Սոսիէթէ սիվիլներ, դեռ մինչեւ այսօր ալ, ինչ որ պարապան է Պօմոնի:

Առաջինները կը կառավարուին ընտրական ձեւով ընկերակցութեան մաս կազմողներուն կողմէ, իսկ միւսները՝ աւնձնական բնոյթ կրելով՝ մասնակարարի (ժերանի)ի մը ցուցմունքներով կը վերակառավարուին, եւ չատ բնականօրէն, ներկայիս ասոնց ժառանգորդներն ալ հայութենէ պէխապէր թոռանց թոռ Ֆրանսախօս երիտասարդներ են, մինչեւ որ...

Յուսալի պիտի ըլլար որ Ֆրանսա ապրող մեծ թիւով Հայ օրէնդիրներ եւ փաստաբաններ այս ուղղութեամբ լուսաբանէին հանրութիւնը, որքան որ ալ վճռական մէջ բարգաւաճող Հայերը պիտակից ըլլան արդէն եղելութեանց:

Այսօր, Պալաքեան Սրբազանը ի՞նչ չափով միամտաբար պատասխանատու կարելի է համարել այս կարգադրութեանց մէջ: Պահուած արխիւներովը միայն հրնարաւոր պիտի ըլլար տալ պատասխան մը:

Փրատոյի Եկեղեցիին օծումէն ետք, նրման տեսակի օրէնսգիտական հարցեր ծագած ըլլալուն, բարերար Խորասանճեան, օրինաւոր տէրը կառոյցին՝ բանական առեն զոյ պահել Եկեղեցին: Եւ այդ օրերուն, լաւ կը յիշեմ Ֆրանսացի վաթսունոց զոյգը՝ այր եւ կին Օլիվիէ անունով, որոնք պարտէզին խորքը, աջին, փոքրիկ տնակի մը մէջ կ'ապրէին: Եւ եթէ պատահէր որ մէկը զանգահարէր, անոնց պարտականութիւնն էր գալ, պարտէզին պզտիկ դուռը բանալ եւ եկեղեցիին տէրը կոչմբերը յոյց տալ: Հանրածանօթ պատահարներու ուղեցոյցներու նման, Փրատոյի եկեղեցին օծումէն ետք, վանասալի իրենց գաղջը հնչումով չես դիտեր արդէ՞ք կամ ո՞ր գրքէն իրենց գոց սորված դասը ամենայն լրջութեամբ կ'ըսէին հայկական ճարտարապետութեան եւ ծիսակատարութեան մասին: Կը մեկնէին երկու որմնանկարները, մէկը՝ նուիրուած Վարդանանց պատերազմին, իսկ միւսը՝ Հայերը, զաղթի ճանապարհին վրայ: Նոյնիսկ հայ զբօսաշրջիկը կը բարձրացնէին մինչեւ զանգակատուն, եւ զանգակին վրայ փորագրուած բարեբարին ծնողաց անուններով հայերէնով կարդալ կուտային:

Վերադառնալով Խորասանճեանի ցանկութեան Ասոսիասիոն Քիւլթիւէլի մը կազմութեան, համայնական բոլոր ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ, Պալաքեանին դերը մեղի բոլորովին անծանօթ է: Անտարակոյս այդ բախտաւորներու ընթացքին է որ Պալաքեան իր տեսակէտը ունեցած ըլլալու էր եւ այդ օրուընէն հեռացած Փրատոյէն եւ ընտրած Պօմոնը: Այս բոլոր ծալքերը զարձեալ արխիւներն են որ պիտի լուսաբանեն: Ինչ ալ որ եղած ըլլայ, ասպետի կոչում ունեցող Խորասանճեանը, կարծեմ Պէլժիոյ արքունիքին կողմէ առացած, ասպետական վերաբերմունք մը ցոյց տուաւ, իր ծախքերով կառուցած աքանչելագործ կոթողը նուիրելով իր ազգին: Եւ այդ Ասոսիասիոն Քիւլթիւէլն ալ այնքան կատարելութեան հասնող ընկերութիւն մը եղած է որ Մարսէյլի հայութեան պատասխանը Մայր Եկեղեցիին իրարու յաջորդող բոլոր վարչութիւններն ալ խղճահարութեամբ եւ արժանաւորապէս յարգեցին մեծ բարերարին ցանկութիւնը:

Եկեղեցիի օծման առթիւ, Պալաքեանը «Բանք Հովուականք»ին վերջաւորութեան, 1931 Հոկտեմբեր 22, Ենովք Արմէն տպարանի ճաշակաւոր տպագրութեամբ, կ'ըսէ.- «Մարսէյլի հայ պատուական զաղութը՝ մեր խոկ նախաձեռնութեամբ եւ ժողովրդային ընդհանուր հանգանակութեամբ, չուտով պիտի կանգնէ մարմարեայ կիսանդրին մեր անզուգական բարերարին եկեղեցւոյ եռեւի մեծ պարտէզին մէջտեղը»:

Եւ ահա օրը եկաւ որ վերջապէս ժողովուրդը Պալաքեանին կիսանդրին ալ կանգնեց բարերարի կողքին, եւ երկու վաղեմի բարեկամներ հայաբոյր Սիկիւտարէն, այժմ քով - քովի կանգնած, եթէ չեն կրնար իրարու հետ անոյշ - անոյշ զրուցել գոնէ երկարօրէն կը նային իրարու:

Սիրելի ընթերցողներ, ստիպուած պիտի հեռանանք այս համերաշխական քաղցր մթնոլորտէն եւ դառնանք Պալաքեան Սրբազանի տարաբախտ մեկուսացումին, նոյնիսկ ապրած անճուկ տարիներուն եւ վախճանին:

Հարկ է ճշդել որ Պալաքեանի անունը արատաւորուեցաւ ոմանց կողմէ անհատական մեղադրանքներով, եւ ան ինքզինքը պաշտպանելու համար, Կիրակի, 1933 Դեկտեմբեր 31-ին, Մարսէյլի Հայերը հրաւիրեց, Գանդոլիէռի Լոձն սինեմայի արահը որպէսզի լուսաբանէ եղելութիւնը եւ պահանջէ ժողովրդային հանրաքուէ, բէֆէրանտում բառն ալ դործածելով: Հայերիկս ալ ներկայ գտնուած ըլլալով, միշտ կը յիշէր այդ օրուան Պալաքեանի համակիրներով ելեկտրականացած սրահը: Դիմադրական ո՛չ մէկ փորձ չէր եղած:

Գոնէ այդ հրաւէրի մէջտեղ կ'իմանանք Պալաքեանի հակառակորդներուն անունները՝ Եղիշէ Թորոսեան («Հայ Սիրտ»ի խմբագիր), Պետրոս Զամարեան, Մարսէյլի Հայերու ծանօթ երդուեալ թարգմանիչ, դրագէտ Ենովք Արմէն, Յովհաննէս Սահաթճեան, Թէրհասեան Վարդապետի տղաքը: Իսկ «Ժողովուրդի Ձայն» պարբերաթերթէն կը յայտնուին Պալաքեանի համակիրներուն անունները, ինչպէս՝ Յովհաննէս Վարժապետեան, Միքայէլ եւ Մատլէն Եավէր, Զաւէն Նահապետեան:

Եւ անպայման այս հակամարտութենէն դիտակին հետեւողները այնքան չա՛տ էին, որ եթէ հրաչքով մը վեր կենար, ամօր խոչոր աչքերը շլացումէ պիտի տառապէին:

Եկեղեցական վերջին օծումը ներքը կատարուելէ ետք, Սրբազանի ձեռնադրած քահանաներով ուսամբարձ դադաղը բերուեցաւ պարապէզին մէջտեղը եւ դամբանականներ խօսուեցան: Դամբանախօս Ա. բոյեանի դանդրահեր զլուխը հեռուէն տեսնելով, խոկոյն յիշեցի անոր անօրինութեան չքնաղը քաղաքին մէջ, Սէն - Լուէն առաջ: Վերջապէս ոտքի կանգնեցաւ Փարիզէն ժամանող ծերունազարդ Վոսկան պատ Սրբազանը, որ իր հոգեւոր եղբօր ուղղուեցաւ ըսելահատոյց եղանակով մը: «Դուն Փարիզ եկար որպէս կաթողիկոսական պատուիրակ եւ դիտ եպիսկոպոս ձեռնադրել տալու համար, հրաչունչ նուիրումովդ յաղթեցար ամէնէն ժլատ քահանաներն իսկ բանալով դիս ճամբու դրիր դէպի Ս. Էջմիածին: Այս ի՞նչ ըրիր ես Մարսէյլը, ե՛լ չուրջդ նայէ՛, ահա ծովածաւալ հայութիւնը քեզ համար է հաւաքուեր: Դուն որ անոնց համար ապրեցար անոնք այսօր քեզ կը փառաւորեն: Ես քեզմէ չա՛տ ծեր էի, ի՛մ կարգս առիր...» Եւ ան իր յորդառատ արցունքները ցամքեցնելով սկսաւ կազալէն հետեւիլ դադաղին: Ճշդութեան համար ըսեմ որ Սրբազանի վերջին կարճ խօսքը այդ օրուընէ ի վեր դրոշմուած էր մտքիս մէջ. մրնացեալը «Ժողովուրդի Ձայն»էն քաղեցի:

Ու երբ թափօրը սկսաւ շարժիլ, մէկ մըմալ տեսանք կարճահասակ կին մը լեցուկկ, սեւեր հագած, գլուխն ալ սեւ քօղով ծածկուած՝ միտ մինակը, գլխիկոր ու մանր քայլերով կը յաջորդեր դադաղին հետէն:

- Ո՞վ է, ո՞վ է, փսփսացին:

- Պալաքեանին քոյրն է, Պալաքեանին քոյրն է, ըսուեցաւ:

Անտարակոյս մէկը չհամարձակեցաւ նահատակ Սրբազանի դրպանէն ելած հինդ Ֆրանքնոցը, միակ ժառանգը, անոր տալու: Բայց գիտցողներն ալ գիտէին որ անոր մեծ ու պզտիկ լանջախօսները, եւ պիսկոպոսական պնակէն, որ Էջմիածնի սեփականութիւնն է, մատանին եւ գիրքերը (Ազգապատում, Հայրապատում, եւայլն) որո՛նք ժառանգեցին, եւ այսօր ալ, Ֆրանսահիւ եթէ ոչ անմիտ Թոռան թոռները կը «վայելեն» այդ սուրբ անօթներուն, անոնց ուրկէ գալն իսկ բոլորովին անտեղեակ:

Հաւանաբար հայկական գաղթաշխարհին մէջ, ողջախոհ եւ անկաշառ եկեղեցականներուն հանդէպ երախտադիտութեան ահաւոր անկումը կարծես ախտային երեւոյթ մը եղած ըլլայ: Ցիշատակութեան արժանի կարեւորները, որոնք անտէր - անտիրական վիճակի մէջ բախեցին մահուան դուռը. Սահակիմեան եւ Գուսան Կարապետեան, (Պուլկարիա), Կարապետ Մաղմեան (Վազգէն Կաթողիկոսի հոգեւոր հայրը), որուն մօրուքը կտրողներ ալ գտնուեցան Յունաստանի մէջ, գրասեան տարիներուն: Իսկ ամէնէն սոսկալին, Աթանաչէն Պալաքեանի գասընկեր եւ օծակից եղբայր, Ղեւոնդ Դուրեան, որուն Նիւ - Եորքի մէջ խողխողումին տեսակին իսկ սարսափ կ'ազդէ:

Բայց ինչո՞ւ հեռուները երթալ: Արտաւազդ Սիւրմէեան, Փարիզի ոստիկանութեան նկուղներուն մէջ, երկու օրուան ժամանումի ընթացքին, մրմնջեր է իր սրտի խորէն.

Էս ի՞նչ գուլում աշխարհ է,
Սրտակից բնկեր չկայ:

Այս նոպկալի էջը փակելէ ետք, կը ստիպուինք հաստատել որ ամբողջ պատմութեան մէջ, Պալաքեան Սրբազանը նմանը չտեսնուած այնպիսի գործունէութիւն մը իրականացուց Մարսէյլէն Նիս, միայն քանի մը տարուան ընթացքին, որ իրմէ ետք եկող -- գացողները դատապարտեց հոգեհանգիստ եւ ճաչ նախատգահելու մեռնողներուն:

Բայց արդարեւ, մեր քաջարի եկեղեցականին զոհաբերութիւնը Փրատոյի Մայր տաճարն ըլլալուն, եւ անցեալի հայկական Մարսէյլին յատկացուած մեր յօդուածաշարքն ալ գուգադիպելով անոր օծումին վաթսունհորդ տարեդարձին, արտաբուխ մտքերանքներով է որ կը նուիրենք զայն, անոր յատկացուած բեղնաւոր դործունէութեան:

ՍԱՐԳԻՍ ՓՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ
Յունուար 2, 1992

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Հայաստանի բնակչութեան թուական փոփոխութիւններուն մասին շատ խօսուեցաւ երկրաշարժէն ու զաղթականներու գալուստէն ետք: Դիտարկուեցաւ որ յատկապէս աղէտեալ գօտիին մէջ աւելցած էր ծնունդներու համեմատութիւնը: Միւս կողմէ, իրազեկուած էինք նաեւ որ երկրին մէջ վերջին տարիներուն առեղծուած կեանքի զժուարին պայմանները ծնող - նեները կը մղեն սահմանափակելու զաւակներու թիւը: Ընկերային այս մարդին տուեալներուն հետաքրքրութեամբ «Արմենփրէս»ի թղթակից Զիւան Բալապէօղեան զիմած է Երեւանի համալսարանի ընկերաբանութեան ամպիոնի վարիչ, դիտութիւններու տոքթոր Լուսիկա Յարութիւնեանի:

Ան ճշդելէ ետք թէ մինչեւ վերջին ժամանակաշրջանը շատ մը վիճակագրական տուեալներ լոյս հասարակութենէն պահուն կը պահուէին, յետադարձ ակնարկով մը նկատել կ'ունենայ ժողովրդագրական տուեալները քանակական թուականներէն սկսած: 1928-ին ծննդաբերութիւններու կորագիծը հասած է առաւելագոյն մակարդակին, հազար բնակիչի վրայ 56 - 58 ծնունդով: Այս երեւոյթը կը բացատրուի անով որ 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք Արեւելեան Հայաստանի ամէ մը բնակչութիւնը կեանքի ապահովութիւն զգացած ու սկսած էր լրացնել կորուստները: Կայ նաեւ այն պարադան որ նոյն թուականին երբ հողը կը բաժնուէր, նկատի կ'առնուէր ընտանիքներու քանակական կազմը:

Ծնունդաբերութեան երկրորդ զագաթնակէտ մը կը նշուի վաթսունական թուականներուն: Անկէ սկսած, ժողովուրդը աննպատակ բարգաւաճուկ յատկանիշը հետզհետէ կորսնցուց ու զարճաւ սակաւածին: 70-ական թուականներուն ընտանիքները միջին հաշուով երկու - երեք զաւակ ունէին:

Ներկայիս բուական տուրքեր է պատկերը· 1987-ին Երեւանի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը հազարին 21 էր· 1990-ին իջած մինչեւ 18,8-ի: Ընկերաբանական տեսանկիւնէն առիկա կը բացատրուի երկրին ընկերա - քաղաքական եւ տնտեսական անկայունութեամբ: Մարդիկ, ինչպէս կ'ըսէ Լ· Յարութիւնեան, կը սկսին յետաձգել երախայ ունենալը երբ կը կորսնցնեն ապագայի հանդէպ վստահութիւնը: Այսպէս 1987-ին մինչեւ 24 տարեկան հազար երիտասարդ կիներ մինչ մօտաւորապէս 186 զաւակ ունէին, այսօր ունին 183: Աւելի մոտյլ է տարիքի միւս խումբերու, յատկապէս աւագ տարիքի կիներու ծնունդաբերութեան համեմատութեան պատկերը:

Երեւանեան չրջանին մէջ 1987-ին մահացութեան համեմատութիւնը հազարին 6,7 էր· 1990-ին՝ 6,8: Լուրջ փոփոխութիւն կրած է նաեւ ամուսնութիւններու ցուցանիշը, 9,5-էն իջնելով 7,7-ի: Այս երեւոյթը կը բացատրուի անով որ ընկերային հետանկարներու բացակայութեան կը յետաձգուի ընտանիքի կազմութիւնը: Գրեթէ նոյն զործօնը զեր կը խաղայ նաեւ ընտանիքներու քայքայման երեւոյթին յաւելումին մէջ: «Սովորաբար առաջ ընտանիքներն աւելի են համախմբուած, որովհետեւ ընտանիքը մարդու ամրոցն է: Միւնչդեռ անառաջ ընտանիքները որտեղ ընկերական ձախողութիւնները սրում են թախումները, արագօրէն քայքայւում են» կը բացատրէ Լ· Յարութիւնեան: Կան անշուշտ նաեւ ընկերային վերիվայրումներու հետեւանք զոյացած հոգեկան ցնցումները, յարձակողական սրամտդրութիւններու չեչտումը որոնց առաջին զոհը կը զառնայ ընտանիքը: Այդ ազդակներուն երկրորդ զոհն ալ ընկերութիւնը կ'ըլլայ, չանցագործութիւններու յաւելումով ու չափանիշերու խախտումով:

Վերադառնալով վիճակագրական տուեալներուն, Լ· Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ եթէ միլոցներ ձեռք չառնուին ծնելիութեան նուազումին դէմ, չուտով պիտի լրջանայ բնակչութեան վերարտադրութեան հարցը: Որպէս միլոց, ան կը յիշեցնէ թէ պէտք է ընտանիքը երախայի մը ծախքին չուրջ 70 տոկոսը օժանդակութիւն առանայ մինչեւ որոշակի տարիք, ծնունդաբերութեան առիթով վճարովի արձակուրդ տրուի, միանուագ վճարում կատարուի, անվճար անունդ հայթայթուի եւայլն:

Հայաստանի ընկերային կեանքին մէջ դիտարկուած կարեւոր պարագայ մըն ալ կը մատնանչուի այս զրոյցին ընթացքին· «մինչեւ վերջին ժամանակներս մենք զանում կնոջ, ընտանիքի, մայրութեան նկատմամբ հոգատարութիւնը արտայայտւում էր սոսկ խօսքով»: Օրինակ կը բերուի վիժումներու հարցը· «Հայաստանում բժշկական եւ «բէական» արհեստական վիժման թիւերը գերազանցում են հնարաւոր բոլոր սահմանները: Յղութեան ընդհատման այդ բարբարոսական եղանակն է ներկայումս հանդիսանում ընտանիքի ծրագրաւորման հիմնական միջոցը»:

Լ· Յարութիւնեան կ'ըսէ թէ ընկերաբանական հետազօտութիւններու համաձայն զաւակ ունենալու տարիքի կիներու կէսէն աւելին ինքզինքը առողջ չզգար: Նոյնիսկ եթէ ճշմարտութիւն չէ առիկա, կը մատնէ հոգեբանական վիճակ մը· ու «պէտք է յիշել որ ազգի ապագան կանխորոշւում է նրա առողջութեամբ, նախ եւ առաջ կանանց առողջութեամբ»:

Ա· Թ· Թ·

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ՝ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ

Երբ երկրորդ անգամ արտաքին նախարարութեան պաշտօնը առանձնեց, Խորհրդային Միութեան կացութեան մասին խօսելով, Շեվարնաձէ լսաւ թէ եթէ երկրին քայքայումը չարունակուի, անկարելի չէ թնաւ քաղաքացիական պատերազմ մը որուն ընթացքին հիւլէական զէնք պիտի զործածուի: Նման հանգրուան մը կորստաբեր պիտի ըլլայ ամբողջ աշխարհին համար: Արեւմուտքը չի կրնար թեթեւութեամբ անցնիլ նման ահազանգի մը վրայէն, ծանօթ ըլլալով Շեվարնաձէի հեղինակութեան ու կանխատեսութեան որով զուշակած էր տարի մը առաջ, պետական հարուածը:

Անշուշտ, եթէ քայքայուած Միութիւնը փոխարինուած ըլլար զօրաւոր հանրապետութիւններով, այդքան ողբերգական պիտի չըլլար հիւլէական ուժին տէր փոխելը: Մինչդեռ, այդ հանրապետութիւններուն պինեալ ուժերը վերացուած են անկայուն, տուվահար 16-րդ հանրապետութեան մը որ տակաւին ամբօրէն պինուած է:

Ծրագրուած նոր պետական հարուած մը չատ հաւանական չէ· սակայն միշտ կարելի է ապատել ապատամբութիւններու· այդքանն ալ կը բաւէ ազէտի մը առաջնորդելու երկիրն ու ամբողջ աշխարհը:

Սպառազինումի խորհրդային -- ամերիկեան դաշինքը որոշ քանակութեամբ զէնքերու զեղչ մը կը նախատեսէր· ամերիկեան ճակատին համար անկարելի ոչինչ կայ· իսկ խորհրդային կողմը չի թուիր որ կարելիութիւնը ունենայ արդուսած խօսքը զործադրելու: Ստեղծուած քաոսային վիճակին մէջ ամէնէն դիւրին բանն է քալաշնիքով մը ձեռք ձգել· նոյնիսկ եթէ վճարումը աւելցուի, կարելի է դնումը բարձրացնել հրթիռներու մակարդակին· ու հոս, չատ երկիրներ չատախորդ կրնան ըլլալ:

Կորիպային հրթիռներէն աւելի, անոնց թէքնոլոժին է որ ապահովաբար կը հետաքրքրէ այս կամ այն երկիրը որ կը փափաքի արդիականացնել իր զօրքը: Ակէ անդին դժուար չէ երեւակայել· կը բաւէ յիշել Սատամ Հիւսէյնը որ հիւլէական զէնքի տիրանալու մօտ էր· իսկ եթէ յաջողած ըլլար, անկասկած տարբեր պիտի ըլար Մոցի պատերազմին ելքը:

Արեւմուտքը տեղեակ է այս վտանգներուն, բայց տարօրինակ է որ չատապատրաստութիւններու նախազգուշական միջոցներու դիմելու:

Միացեալ - Նահանգներու զինուորական մտաւորականները երկար ատեն կը զանգատէին որ չատ քիչ զումարներ կը յատկացուէին Խորհրդային Միութեան օժանդակութիւն կատարելու համար: Այնպէս կը թուի որ ներկայիս զոած են մարդ մը:

ԳԱՂՈՒԹԻՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆ ժամանած եւ «Ազիք»ի խմբագրատունը այցելած է Նորայր Ծ· Վրդ· Ազըքեան, որ Իրան եկած է Ատրպատականի Հայոց թեմական Խորհուրդի հրաւէրով Ուրմիայի ծննդեան տօներու արարողութիւնները կատարելու համար: Նորայր Ծ· Վարդապետ 1978 -- 1989 եղած է Դամըշկիի (Սուրիա) առաջնորդական փոխանորդ: 1991--էն վերադարձած է Անթիլիաս եւ կը դասաւանդէ Դպրեվանքը:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս· Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ «Ամանորի ու Ծննդեան» առթիւ պատրիարքարանի կարգադրութեամբ տեղի ունեցած է «Հոգեւոր Համերգ» մը, որուն զեղարուեստական երգիչ ու վարիչն էր Գէորգ Դաւիթեան: Բացումը կատարած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս, որ օտար հիւրերու ի յարգանս թուրքերէն արտայայտուած է: Ցայտագրին մաս կազմած են Արա Պարթեւեանի, Պախի, Սէն - Սանի գործերը: Միմար Սիոնի համալսարանի ուսանողներէն կազմուած 15 հոգինոց երգչախումբ մը, որու մէջ միայն չորս երգիչներ Հայ էին, Գէորգ Դաւիթեանի խմբավարութեամբ երգած է կոմիտասէն «Օրհնեցէք», «Մեծացուսցէ», «Ո՛վ զարմանալի» եւ «Քայն հայրական»: Հանդիսութեան աւարտին Պատրիարքն ալ խօսք առած է եւ դնահատած մանաւանդ պարբեր թուրք երիտասարդներու մասնակցութիւնը:

կան կոմիտէներուն նախագահները առաջարկեցին Պաշտպանութեան նախարարութեան պիւտճէէն մէկ միլիառ տոլար յատկացնել Խորհրդային Միութեան որպէս մարդասիրական ու թէքնիք օժանդակութիւն: Քոնկրէսի յանձնախումբերը դադափարը ընդունած ըլլալով հանդերձ, օրէնսդիրներ հակառակեցան անոր ու ծրագիրը մերժուեցաւ:

Շեվարնաձէի վերոյիչեալ ահազանգէն ետք առաջարկը կրկնուեցաւ· ներկայիս հարցը կը վերաբերի Միացեալ - Նահանգներու նախագահը լիազօրելու որ 500 միլիոն տոլարի յատկացում մը կատարէ Պաշտպանութեան պիւտճէէն Խորհրդային իշխանութեան, որպէսզի երաշխաւորուի հիւլէական զինամթերքին ապահովութեամբ զինաթափումը:

Ամերիկացի պաշտօնատարները երկար ատեն կը զանգատէին որ չարմար մարդ չեն զտներ Խորհրդային Միութեան օժանդակութիւն կատարելու համար: Այնպէս կը թուի որ ներկայիս զտած են մարդ մը:

Զ Օ Ր Ա Վ Ա Ր Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵՆՑ

ԲԵՐԴԵՐԸ

Բերդերու վրայ կային մօտ 700 թընդանօթ, մեծ եւ փոքրիկ, չէին հաշուբը անզործածելի զարճածները:

Ամբողջ տասն օրուան ընթացքին՝ բերդերու հրամանատար Զանփոլատեանը չբաճեցաւ բերդերը այցելել եւ զործադրել ընդհանուր հրամանատարութեան հրահանգները:

Ի՞նչ ընէը Անդրանիկ:

Անդրանիկ պէտք էր տեսներ ամէն տեսակի զործ:

Օրական 200-է աւելի խնդիրներ կը հասնէին Անդրանիկին:

Ամենաթեթեւը· անոնցմէ մէկը կը զրէ Անդրանիկին եւ կը խնդրէ, որ կարգադրութիւններ ընէ Անդրանիկը, որպէսզի իր կինը երթայ հիւանդանոց եւ ծնի այդտեղ:

Երբ այս մարդը կը դիմէ բժշկապետին, բժշկապետը զուրս կը վռնտէ: Թեզճ մարդը ստիպուած է դիմել «Ազգին Մեծին»:

- Անդրանիկ կը կանչէ իր մօտ Զանփոլատեանը եւ կը խնդրէ այս վայրկեանին ցուցանել հայրենասիրական զգացմունքներ, դէթ հատաքել զաղթականներ եւ բերդերու ճանապարհները մաքրել ձիւնէն:

Զանփոլատեան երդում կ'ընէ, որ հաւատարիմ կը լինի իր պարտականութեան մէջ: Անդրանիկ զարճեալ կը դիմէ բերդերը, նոյն ողբալի եւ դաւճանական վիճակը զարճեալ:

- Զանփոլատովը եկա՞ւ այստեղ, - կը հարցնէ Անդրանիկ բերդի տղոց մեր ներկայութեան:

- Ո՛չ, Զանփոլատովին երեսը չենք տեսած, - կը պատասխանեն տղաքը:

Անդրանիկ ստիպուած կ'ըլլայ հրաժարեցնել Զանփոլատովը:

Ո՞վ պիտի դնէ անոր տեղ, ոչ ոք կայ: կը գտնէ մի ուրիշ սպայ, կը կարդէ բերդերու հրամանատար: Զանփոլատովը կու գայ եւ զարճեալ երդում կու տայ պաշտպանել Ս· Նշանի բերդը, Անդրանիկ կը ղրկէ այդ մարդը Ս· Նշան: Մենք աՒնոր զործը կարնոյ ճակատամարտի պատմութեան մէջ վերջը կը տեսնենք···

ՄԹԵՐԱՆՈՑԸ

Անդրանիկ երկու օրուան զացած էր Կարին, իր ներկայութեան չեկաւ ոչ մէկ հայ պաշտօնեայ:

Անդրանիկ Կարին հասած էր իբրեւ կովկասեան ամբողջ ճակատի հրամանատար: Ո՛չ հայ զինուորական միութեան նախագահը եւ ո՛չ ալ մթերանոցները ձեռքերնին ունեցող մարդիկ եկան իր մօտ զրութեան տեղեակ պահելու համար զինքը:

Երբ Անդրանիկ կը հասնի Կարին՝ հայ զինուորական միութեան անդամ սպայ Ֆարաջեան հեռաձայն կ'ընէ Պ· Աղամալեանին:

- Անդրանիկը եկած է, ի՞նչ դիրք պիտի բռնենք, - կը հարցնէ:

- Շատ կարեւորութիւն մի տար, - կը պատասխանէ Աղամալեան:

Արդեօք մտածելու որեւէ կէտ կա՞ր բռնելիք դիրքի մասին:

Անդրանիկ եկած էր իբրեւ հրամանատար եւ պիտի չանար փրկել առժամեայ զրութիւնը:

Բռնուելիք դիրքը պիտի ըլլար այն, յատկապէս, որ բոլորը պիտի երթային եւ թիկունք պիտի ըլլային Անդրանիկին:

Անդրանիկ, իր կազմով, կը ներկայացնէր կովկասեան ճակատի բարձրադոյն օրգանը:

- Կարեւորութիւն մի տար, - եւ խնդպէս ալ կարեւորութիւն չտուին:

Ոչ ոք ներկայացաւ Անդրանիկի:

Անդրանիկ ստիպուած եղաւ կանչել այս մեծամեծները իր մօտ:

- Որքա՞ն ուտելիք կայ կարնոյ մէջ, - կը հարցնէ Անդրանիկ Մոսկուայի կոմիտէի լիազօր Սողոմոնեանին:

- Ութն օրուան ուտելիք ունինք, - կը պատասխանէ Սողոմոնեան:

Անդրանիկ թունդ կ'ելլէ եւ կը հարցնէ հանդարտ թոնով·

- Եթէ իսկապէս ութն օրուան ուտելիք կար, ինչո՞ւ չհեռագրեցիք մեզի, որպէսզի մենք այս ճակատի ինքնապաշտպանութեան չձեռնարկէինք, զուք կը հասկնա՞ք արդեօք, որ եթէ հայ չունենանք՝ չենք կրնար փամփուչտ ուտել եւ կռուիլ: Ռազմամթերքը կարեւոր է, բայց ուտելիքը աւելի կարեւոր է, որովհետեւ կարելի է փայտով ու քարով կռուիլ:

- Ժողովուրդը կը յուսահատէր, եթէ այդպէս հեռագրէի, - կը պատասխանէ Սողոմոնեան:

(Շար· 26)

(Շար.՝ Ա. ԷՒԷՆ)

դունուեցաւ նաեւ հանրապետութեան փոխ - նախագահ եւ վարչապետ՝ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ :

***

ՅԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ԹԱՄԱՆԵԱՆ ՁՕՐԱՒԱԺՆԻՆ

Յունուար 15-ին Երեւանի «Սատնիկ-լատակի» թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական «Թամանեան» զօրաբաժնին յիսունամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ մը : Այս զօրաբաժինը կազմաւորուած է Բ. աշխարհամարտին ու բազմաթիւ մարտերով հատած մինչեւ Պեռլին :

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԴՐԱՄԻ ՓՈՆՏԻՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՀԵՏ

Յունուար 13-ին, փոխ - նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստան գտնուող Միջազգային Տարադրամի Փոնտի պատուիրակութեան ղեկավար՝ Տօնուէլ Տօնովանի հետ, որ պարզեց իրենց կատարած աշխատութիւնները Հայաստան : Քննարկուեցան Հայաստանը ներկայ ճգնաժամէն դուրս բերելու, հանրապետութեան պիւտճէն կարգաւորելու եւ այլ հարցեր : Պատուիրակութեան ղեկավարը նշեց նաեւ իրենց պատրաստակամութիւնը Հայաստանին օգնելու, եւ չեչեց կարեւորութիւնը՝ անտեսական համատեղ յատակ ծրագրի մը :

***

ԱՆՈՒԱՆԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ
ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի քաղաքային Խորհուրդը փոփոխութիւններ կատարած է կարգ մը փողոցներու, ուսումնական հաստատութիւններու եւ արտադրական ձեռնարկութիւններու անուանումներու : Շահումեան փողոցը վերանուանուած է Խորհրդարանի փողոց, Ենգէլսը՝ Դեղատան, Կալինինին՝ Գարեգին Նժդեհ, Թամանեաններու պողոտան՝ Բագրատունեաց, Նալբէի փողոցը, ուր ապրած է Սմբատ Բորեան, կոչուած է Սմբատ Զօր. : Լերմոնտով փողոցը կը դառնայ Սայեաթ - Նովա պողոտայի շարունակութիւնը, Մաշտոցի շրջանի Սպանդարեան թաղամասին արուած է Սիլիկեան, Կոմերիամիութիւն պզօսայիին եւ անոր լիճին՝ համապատասխանաբար Վարդավառի այգի եւ լիճ անուններըը :

Սպանդարեան հրապարակը եւ փակուղի Սպանդարեան հրապարակ կայարանը կոչուած են Գարեգին Նժդեհի անունով :

Կորգի զպրոցը կը կոչուի Լեւոն Շանթ, թիւ 143 զպրոցը՝ Մովսէս Խորենացի, թիւ 54 զպրոցը՝ Մանուէլ Գաֆեանի, թիւ 10 երաժշտական զպրոցը՝ Քրիստափոր Կուշնարեան :

Զերժինսկի հասարակաշինական գործարանը այսուհետեւ կը կոչուի իր հիմնադիրներու անունով՝ Տէր - Ալեքսեան եղբայրներ, նոյնը Շահումեանի կաշիի գործատան համար՝ Գաբրիէլեան եղբայրներ :

Ակադեմիկոս Անտէյ Սախարով կոչուած է նախկին անունով Ադիլքէկով հրապարակը :

***

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Յունուար 9-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդհանուր ժողովը, որ քննարկած է Ակադեմիայի համակարգի բարեփոխման տարբերակները : Ժողովին մասնակցած են հանրապետութեան նախագահին հրամանագրով ստեղծուած բարեփոխման յանձնաժողովի անդամները, որուն նախագահ Պետական նախարար Գրիգոր Աբելեան - եան եղած մը ունեցած է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կարսոյ Խաչի Մարտիրոս քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ համբորգութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուբեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուբեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուբեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժապ Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները,

Տիկին Նուրիձա Հիլլապեան եւ զաւակները

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց հօր եւ մօր, մեծ - հօր եւ մեծ - մօր, քեռայրին, քրոջ, մօրաքրոջ՝

ՃԳՐԱՅԵԼ ԵԻ ԱԶԱՏՈՒՀԻ
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Հոգիներուն համար, անոնց մահուան Ա. տարելիցին առթիւ :

Կիրակի, Փետրուար 2-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

Հոգեհանգիստ կը խնդրուի նաեւ Պահատուբեան եւ Պաթմագեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցեալ հոգիներուն համար :

ԿԱՂԱՆԴԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մխոբեայ Դպրոցի աշակերտութեան. հովանաւորութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մարմնի :

Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտ - աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ : Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ Վիքթոր Հիւկօ

Յունուար 26, Կիրակի օր, եկեղ քաջալերելու պատասխանատուներն ու աշակերտները :

ՃԱՐՏ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի
կազմակերպած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Աբեղաչներուն եւ Թեւիկներուն
կողմէ
Նոր եւ Խնամուած Յայտագիր
Հայկական պարեր եւ երգեր ● Ձեւաչոտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը :
ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
Մուտք՝ 10 Ֆր. - Պուֆէ

CABINET
TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

SAISON 91/92
DE LA QUATRA
1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992
Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972
GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE
Samedi 25 Janvier à 20 h 30
LEVON CHILINGIRIAN —ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN
VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE
l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner
EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»
Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège
ALECIAN — ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER
Photographies de ARA GULER
Vernissage
Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»
300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

COMMUNIQUÉ
SOLIDARITE ARMENIE

L'Association des Guides arméniennes de Marseille «Haï Arinouch» et l'Amicale des Arméniens de Vitrolles communiquent :

Grâce à l'obligeance de l'employée du «service de 17h des informations de FR3 PARIS» qui nous a mis en contact avec Jean-Loup CHRETIEN, grâce aux différentes radios, à la presse, et à une vaste chaîne de solidarité, nous avons pu faire acheminer 22 tonnes de denrées alimentaires vers l'Arménie par un convoi aérien BREST-MOSCOU-EREVAN, sous l'égide de Jean-Loup CHRETIEN.

Accompagné de l'un de nos chefs scouts marseillais, Marc-Harout YAVER et de 3 journalistes français se rendant en Arménie et au Karabagh, l'avion «*Iliouchine 76*» n° 86906, s'est posé sur l'aéroport de EREVAN, le Samedi 11 janvier 1992, à 18h15 (heure d'Arménie).

La distribution des colis a commencé sous la surveillance de Marc YAVER et de l'Association KETOUTIOUN de Erevan.

Nous tenons à souligner le dévouement et l'efficacité de la Société BRAITE WAVE de Brest, et de tout le personnel de l'aéroport de Brest, ainsi que l'aide apportée par la Mairie de Marseille, les Ets. GHAZARIAN et tous les bénévoles pour l'acheminement des colis.

Au nom de nos petits orphelins du séisme d'Arménie, un grand merci à tous.

HAÏ ARINOUCH

Marseille

LOTO
organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes
le Dimanche 26 Janvier à 15 heures
Dans la Salle A. Tcherpachian
339, *avenue du Prado, Marseille*
Premier lot : Un four MICRO-ONDES
et de nombreux autres lots.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
JEUDI
23 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.716 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.716

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԷՐՆԷՕՅԼԻ ԺԱՊԱՒԷՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.- Այս խորագիրով Չէրիճ Ալթան «*Սապահ*»ի մէջ ստորագրած է հետեւեալ ուշագրաւ գրութիւնը զոր արտատպած է «*Միլլիյէթ*» (Յունուար 21):

Հ. Վէրնէօյլ եթէ նոյնիսկ ամէնէն լաւագոյնները չէ, ինչպէս ծանօթ է, աշխարհահռչակ Ֆրանսացի լեմադիր մըն է: Վերջին ժապաւէնը, «Մայրիկ», սկսած է ցուցադրուիլ Եւրոպայի սրահներուն մէջ: Ճղ գործը ուր Վէրնէօյլ իր մանկութիւնը կը պատմէ, Թուրքիոյ մէջ զանազան ընթերցողներու և մեկնաբանութիւններու պատճառ դարձաւ: Ան մինչ իր մանկութիւնը կը պատմէ, մեր կողմերէն մեկնած հայ ընտանիքի մը զաւակը ըլլալով, 1915-ի թուրքահայ ողբերգութենէն չատ անոգոք տեսարաններով կը զարդացնէ պատումը:

***

«Լօրանս»ի անոգոք տեսարանները, «Ամերիկա, Ամերիկա»յի անոգոք տեսարանները, «Կէսգիշերուան ճեպընթաց»ին անոգոք տեսարանները, իսկ այսօր «Մայրիկ»ի անոգոք տեսարանները: Բոլորն ալ «Թրքական վայրագութեան, թրքական անգթութեան, թրքական բարբարոսութեան» վրայ կեդրոնացած են: Այնպէս կը թուի որ պիտի չարունակուի նման ժապաւէններու չարքը. իսկ մենք միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ «Թուրքի թշնամութեան», «Յունական քարոզչութեան», «Հայկական քարոզչութեան» նման ազդայնականութեան վրայ հիմնը - ւած սահմանումներով, դայրացկոտ վիճաբանութիւններով եւ կատաղի պոռթկումներով զանոնք հաւատարակշռելու կարելիութիւնը չունինք: Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել:

***

Հ. Վէրնէօյլի կամ մանկութեան անուանումով՝ Սպոս Զաքարեանի ժապաւէնը կը սկսի 1921-ին Պեռլինի մէջ հայ երիտասարդի մը կողմէ Թալեաթ Փաշայի սպանութեամբ:

Ու Պեռլինի Ոճրագործ տեսնելը ոճրավարժին հեղինակ հայ երիտասարդը անպարտ կ'արձակէ:

***

Ես մինչեւ այսօր ղբեթէ բնաւ չէօջափեցի թուրքեւհայ ողբերգութիւններու նիւթը: Որովհետեւ անձնական տեսակէտներս չատ տարբեր էին թէ՛ հայկական շրջանակներէն, եւ թէ թրքական պաշտպանողականներէն: Որովհետեւ իմ տեսակէտս համաձայն, այդ ողբերգութեան կորիզը կը կազմէին Տարտանէլի պատերազմները ու անոնց առընչուած այն ժամանակուան գերմանական Սպայակոյտին որոշումներն ու կիրարկումները հայկական ապստամբութիւններուն հանդէպ:

***

Թուրքեւհայ ողբերգութիւնը պէտք է դիտել ոչ թէ իբրեւ ազգային դիրքերէ, այլ Ա. աշխարհամարտի չրջանակին մէջ դետեղուած երկու անջատ պատերազմներու ակնոցով: Հարցումը հետեւեալն է. 1921-ին ինչո՞ւ 1915-ի ներքին նախարարը Թալեաթ փաշա երբ Պեռլին կ'երթար Հ. Վէրնէօյլի հայ ընտանիքը հարիւրաւոր այլ հայ ընտանիքներու հետ Մարսէյլ հասած է: Որովհետեւ Թալեաթ փաշա խամաճիկն էր չրջանի գերմանական Սպայակոյտին, իսկ Հայերը՝ նախ ռուսական, ապա անգլիական ու Ֆրնսական Սպայակոյտներուն: Հազար տարուան համակեցութենէ մը եաք Օսմանցիները Ա. աշխարհամարտին երկուքի բաժնուեցան. մահմետականները Գերմանացիներէ խարուեցան, քրիստոնեաները ալ միւսներէն:

***

Այս պատկերը յաճախօրէն չկարենալ դնելու մեր դլխաւոր պատճառը Տարտանէլի մասին կատարուած «օփթիֆ» սխալ մըն է. այսպէս.

ա - մենք Տարտանէլի պատերազմները իւրացուցինք որպէս յաղթանակը 34ամեայ յաղող դեր դնդապետի մը. մինչդեռ, եթէ այդ պատերազմները յաղթանակ մըն են, այդ յաղթանակը կը պատկանի գերմանական Սպայակոյտին ու գերմանացի զօր. Լիման Ֆոն Սանտէրսի որոնք կը դեկավարէին նոյն պատերազմները: Մրագիրները անոնք կը պատրաստէին, օսմանցի փաչաներն ու սպաներն ալ զանոնք կիրարկելով մեռնելու հրաման կ'արձակէին:

***

բ - Ժամանակի գերմանական Սպայակոյտը երբ Ռոմանովներու Ռուսաստանին պատերազմ կը յայտարարէր անչուչտ կ'ենթադրէր որ Անգլիացիները ու Ֆրանսացիները նեղուցներէն անցնելով յարին օդնութեան պիտի փութային: Առանց գերմանական նաւատորմը վտանդի ենթարկելու ջժուար էր արդելք ըլլալ այս օդնութեան:

Սակայն Օսմանցիներու գլուխը կանդնած էին բազմաթիւ փառատենչ ու անմիտ քաղաքագէտներ: Դժուար չէր զանոնք սիրաչահիլ: Հսկայական Օսմանեան կայսրութիւնը «էնվէրլանտ» մկրտել լսնօրէն բաւարար եղած էր էնվէր փաչային թեւերը սափորի կոթերու նման ուռեցնելու:

***

Ու ծրագիրը նոյնութեամբ կիրարկուեցաւ, սակայն ասկէ ի՞նչ չահ ունեցաւ Օսմանցին: 1919-ին Պոլիս դարձեալ դրաւուեցաւ. ու 250 հազար Թուրքերու չահը Տարտանէլի մէջ թաղուիլ եղաւ... այսուհանդերձ Տարտանէլի դաշը իւրացուեցաւ որպէս յաղթանակ ու անոր հերոսութիւնն ալ բաժին ինկաւ 34ամեայ յաղող դեր դնդապետի մը: Երբեք պէտք չէր այս «օփթիֆ» սխալը գործել: Որովհետեւ որպէս այս սխալին չարունակութիւնը, Թուրքեւհայ ողբերգութեան պատասխանատուութիւնն ալ կարելի չէր ըլլար գերմանական Սպայակոյտին վերագրել:

***

դ - Մինչդեռ այդ չրջանի Պեռլինը օսմանեան բանակին միակ տիրակալն էր: Գերմանացիներուն գործն էին թէ՛ Հայաստրփաչայի կայարանը, թէ՛ Պոլիս - Անգարա երկաթուղիին խառնափնթոր չինութիւնը, թէ Պաղտատի երկաթուղիին ծրագիրները: Դամասկոսէն Կալիցիա, Տարտանէլէն Սարիղամիշ ուր որ ճանճ մը թռչէր, գերմանական լրահաւաք ապահովութեան - երբեմն ալ այլուր - նեթկայացուց բազմաթիւ հայ արուեստագէտները, յաճախ երիտասարդ տազանդներ եւ հայ յօրինողներու գործը, առանձին ուշադրութիւններու ճոխ յատկացրութով:

Տարեգարձները նաեւ առիթ են հաւուրկէիմներու եւ «տարեգարձի պլոք-նոթ»ին մէջ, Գրիգոր Համբարձումեանի խորհրդածութիւնները իրենց բռնապետական լաւատեսութեան ընդմէջէն չեն յաջողիր զօղարկել որոշ դառնութիւն մը: «Ի՞նչ պակսեցաւ Քաթրային, այս վերջին տարիներուն» հարց կուտայ ու անմիջական պատասխանն է՝ Թիւը: Այլ խօսքով ծայրէ ծայր լեցուն սրահ, ամէն մէկ երեկոյթին, որ մղիչ ուժ մը պիտի ըլլար չվհատելու:

Բայց, բարեբախտաբար, Քաթրա չի վհատիր, համոզուած որ տարիներու տարած աշխատանքը դրական է, եթէ նոյնիսկ ան պարտադրած է զոհողութիւններ, երբեմն յուսալքումներ այլ երբեք՝ անձնատուր ըլլալու տրամադրութիւն:

Քանոնամեակի այս տարեգարձը պէտք է խթան մը ըլլայ Գրիգոր Համբարձումեանի եւ իր գործակիցներուն, որպէսզի անոնք կարենան աւելի հաստատուն քայլերով չարունակել իրենց գծած ճամբան:

Մեզի կը մնայ մաղթել՝ բարի տարեգարձ Քաթրա՛ եւ ... չատ տարիներու:

Ա. Մ.

ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Շաբաթավերջին Քաթրա կը տօնէ իր քանոամեակը, ճոխ յայտադրով մը՝ Յունուար 25-ի իրիկունը եւ արուեստագէտներու գործերու ցուցադրութեամբ յաջորդ օրը:

Արուեստի Զարդացման Հայկական Միութիւնը (Association Arménienne d'Action Artistique) եզակի երեւոյթ մըն է մեր հայ իրականութեան մէջ, որ դժբախտաբար իր արժանի դնահատանքը չէ գտած: Քիչեր, այսօր, գիտակից են որ արուեստն ալ իր կենսական դերն ունի Սփիւռքի մէջ, ի նդիր մեր «տարրերութեան» պահպանման եւ թէ մշակոյթն ալ մէկ մասնիկն է «մեր դատին»: Մտաւոնդ երբ որակ կայ եւ հայ հանրութեան թոյլ կուտայ արուեստի տարրեր ըմբռնում մը, քան վերջին տարիներուն հայ երգի պիտակին տակ հրամցուած արարքներ որոնք բոլորովին խթաթարեցին ժողովուրդին ճաշակը Սփիւռքէն Հայաստան:

Տարիներու երկայնքին Քաթրա Փարիզի

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ, Յունուար 22-ին, 105 գործատուն սկսած էին աշխատիլ, կաղի եւ ուժանիւթի հայթայթումը բարելաւուած ըլլալով: Յոյս կար որ արդիւնաբերութեան այլ ձեռնարկներ ալ կարենային բանիլ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՎՐԱՍՏԱՆ, ուր ապաստանած է Գամասախուրդիա, կռիւներ կան իր կողմնակիցներուն եւ Թիֆլիսէն ընդդիմութեան դրկած ուժերուն միջեւ, դըլխաւորաբար՝ Զուդդիդի,, որ ծննդավայրն է Գամսախուրդիայի: Երջանին մէջ, կեանքի պայմաններն ալ կը վատթարանան: Ելեկտրական հոսանքի խզումները յաճախակի են, վառելանիւթ չկայ, խանութները փակ են, բնակարանները ջեռուցում չունին: Կարդ մը աղբիւրներու համաձայն Աբաշա քաղաքը եաւ առնուած է Գամսախուրդիայի հակառակորդներուն կողմէ: Լուրերը, սակայն, հակասական են: Կ'ըսուի թէ հրադադար մը ստորագրուած է, Պոտի (Գամսախուրդիայի հաստատարիմ ծովափնեայ քաղաք մը) կողմերու միջեւ, որովհետեւ կ'ըսէ քաղաքապետը. - խորհեցանք որ պէտք է վերջ տալ այս պատերազմին: Վրացիներ են պատնէշներուն երկու կողմերը: Մեր զաւակներն են»:

ՎԼԵՆԻՆի մահուան 68-րդ տարելիցին (մեռած է 1924, Յունուար 21-ին) խուռներամ բազմութիւն մը չէ համախմբուած Մոսկուա, քանի բոլոր մեղքերը իրեն կը վերագրուին, հակառակ անոր որ այսօրուան սովին մէջ մասնաւոր պատասխանատուութիւն մը չի կրնար ունենալ: Դամբարանը դեռ կը մնայ կարմիր հրապարակը, ուր հազիւ հարիւր հաւատարիմներ դացած են, մինչ «Պրաւդա» իր վրդովմը կը յայտնէ ի լուր չչուկներու, ըստ որոնց Լենինի մարմինը «հմայաչխարհային չրջապտոյտ» մը պիտի ընէ կամ ճուրդով ծախուի: Փարիզի իր բնակած տան առջեւ, քանի մը հաւատարիմներ հաւաքուած էին:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆի նոր դեսպանը՝ ակադեմական Եուրի Ռիժով Փարիզ ժամանեց: Կը փոխարինէ Եուրի Դուբինինը:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փարիզ Փետր. 5ին եւ 6ին:

ՌՈՆ - ՓՈՒԷՆ ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՒՕ մկրտուեցաւ պատմական Ռոն - Փուէն տէ Շաո զ'Էլիզէն, Յունուար 22-ին, Ֆրանսական օդանաւային ճարտարարուեստին ռահվիրային ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ:

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ՄԱՋԻԿ ԹԻՕԼԼՕԼԵԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10, 1991

Վերջին ամսուան ընթացքին առիթը ունեցայ երկու դիտաժողովներու ներկայ ըլլալու: Մէկը՝ Ռուսիոյ եւ Խորհրդային Միութեան մասնագէտներուն յատուկ, Միամիթի մէջ, ուր ես ալ զրահաթօսութիւն մը ներկայացուցի, Հայաստանի մասին: Միւսը՝ գաղթականութեան մասնագէտներու ժողով մը, Պոսթընի մէջ, ուր հրաւիրուած էի իբր ունկնդիր եւ իբր խմբագիր՝ Տիասփորա անունը կրող մասնագիտական պարբերաթերթին: Երկուքն ալ հետաքրքրական էին, ընդհանրապէս, եւ մանաւանդ երբ կը խօսուէր Հայութեան մասին:

Գաղթականութեամբ զբաղող դիտաժողովին խօսողներէն էր Փոլ Կոպըլ: Անցեալին, Կոպըլին անունը տուած եմ «Ցառաջ»ի սիւնակներուն մէջ: Ան քանի տարի Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Գործոց Նախարարութեան գլխաւոր խորհրդատուն էր, Մարհ. Միութեան «ազգային» հարցերու մասին: 12 «խորհրդային» լեզու դիտէ, - ռուսերէն, պալթեան երեքը, ուկրաներէն, աղրբեջաներէն, կեդրոնական Ասիոյ բոլոր լեզուները, մոլդաւերէն: Զի դիտեր միայն հայերէն ու վրացերէն, եւ անցեալին ընդհանրապէս եղած է, չըսենք հակահայ, սակայն անտարբեր՝ Հայութեան տադնապներուն եւ տեսակէտներուն: Եղած է անձ մը՝ որ ամէն օր մի քանի տասնեակ թերթ կարդացած է, ի մէջ այլոց մէկ-երկու հատ Բաքուէն, սակայն անչուչա ոչ Երեւանէն: Այս անգամ, իր ելոյթի ընթացքին մի քանի խօսք ըսաւ Հայութեան մասին, ապա նաեւ տասներկու նոր Պետութիւններուն մասին, որոնք կարծեմ կը հետաքրքրեն մեզ:

Նախ ընդգծեմ որ «գաղթականութեան» հարցով զբաղող այս դիտաժողովին ամենամեծ նիւսը յատկացուած էր նախկին Մարհ. Միութեան: Հոն, ըսաւ իր բացման խօսքին մէջ Փրոֆ. Մայքըն Ուինըր, մօտ 66 միլիոն անձեր կ'ապրին «սփիւռքներու» մէջ, իրենց Հանրապետութիւնէն դուրս, - այսինքն՝ Ռուսեր որոնք կ'ապրին Խտոնիոյ մէջ, Ուկրանացիներ՝ Թիւրքմէնստանի, Հայեր՝ Վրաստանի եւլն.: Դիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերին մասնագէտներ, որոնք կը խօսէին այս «ներքին սփիւռքներու» ներկայ եւ ապագայ սոխալոգական եւ ընտրովի զաղթականութիւններուն մասին, - քանի՞ Ռուս պիտի ընտրէ, կամ քանի՞ Ռուս պիտի սոխալուի իր «հայրենիքը» վերադառնալ, քանի՞ ուրիշներու՝ իրենց յատուկ Հանրապետութիւնները վերադառնալ, փաստօրէն իրր տեղահան: Մասնագէտներէն ոմանք, լաւատեսները, ըսին ո՛չ աւելի քան հինգ միլիոն տեղահան կը նախատեսեն, յաջորդ հինգ տարիներուն: Ուրիշներ, յոռետես, ըսին մինչեւ 22 միլիոն մարդ (1/8-ը 66 միլիոնին) պիտի սոխալուին կամ «ազատօրէն» պիտի «նախընտրեն» զաղթել:

Այս մասնագէտներէն մէկն էր Կոպըլ, որուն ելոյթը իր վրայ կեդրոնացուց միւսներուն ուշադրութիւնը, եւ որուն առաջին հաստատումը սա էր, - նախկին Մարհ. Միութեան ղեկավարները, - ըսաւ ան, ունին իրենց տեղական եւ տղայնական իրայատուկ տեսակէտները, անկասկած: Մի՛շտ ունէին, սակայն չէտակի կերպով խորացան 1964-էն եւթ, Բրեժնեւի տարիներուն: Բայց եւ այնպէս ունին նաեւ բաւական միատարրուած հասկացողութիւն եւ մտածելակերպ, որ աւելի երկար պիտի դիմանայ, քան խորհ. կայսրութիւնը: Այս վարիչ ու ղեկավար դասակարգը չատ լաւ դիտէ թէ որքա՞ն իրերակախ (կամ «փոխայեն», ինչպէս կ'ըսեն Գալֆորնիոյ մէջ, interdependent) են եւ պիտի մնան Հանրապետութիւններու տնտեսութիւնները: Նորաստեղծ Հանրապետութիւններու ազգային ընտրանիները կը դիտակցին որ ճարտարարուեստի մասնաւոր տարրերը չատ նախ «սփիւռքներ»է կը բազկանան: Այսպէս ,ըսաւ Կոպըլ, - «Սումգայիթի չարգերէն ետք, գրեթէ անմիջապէս, ահաւոր անկումի ենթարկուեցաւ Ադրբեջանի քարիւղի եւ քարիւղային ճարտարարուեստի գործը: Ամենամեծ մասնագէտները եւ վերին դասի ղեկավարները Ռուսեր էին, իսկ «միտըլ մանէճմընթ»ը, միջին գործավարները՝ Հայեր: Հայերը, ապա նաեւ Ռուսերը մեկնեցան, աւելցուց ան, եւ անոնց տեղը չէ գրաւուած դեռ, ընկերներու կողմէ: 1890-ական թուականներէն ի վեր, քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ մասնագէտները եղած են հայ, ռուս, եւրոպացի, համեստ աշխատաւորները՝ ադրբեջանցի եւ պարսիկ, ու այդպէս ալ մնացած էր, մինչեւ 1989:

Ապա, ընդհանրացնելով, Կոպըլ հաստատեց հետեւեալը: Դրեթէ բոլոր Հանրապետութիւններուն մէջ, մանաւանդ՝ «Թրքական», կեդր. Ասիոյ Հանրապետութիւններուն մէջ, երկու կարծիքներու եւ մօտեցումներու պայքար մը կայ: Նախ՝ խրամատ մը կայ հասարակ ժողովուրդին եւ ղեկավար դասին միջեւ: Օրինակ, հասարակ Թիւրքմէնը կ'ուզէ որ Ռուսը, Հայը, Ուկրանացին՝ կորսուին երթան, ի պին նոյնիսկ երկրի անտեսութեան առժամեայ անկումին, - անոնց կեանքի մակարդակը արդէն լաւ չէ, - ըսաւ Կոպըլ, եւ իրենց հողը օտարէն մաքրելու համար, պատրաստ են աւելի՛ տառապելու: Մինչդեռ «նախկին-համայնավար» բայց ընիկ ղեկավար դասակարգին մեծամասնութիւնը կ'ուզէ ապահովել Ռուսերուն եւ միւսներուն ներկայութիւնը, տասնամեակ մը դոնէ, որովհետեւ վախը ունի՝ որ անոնց յանկարծակի ու պանդուխտային մեկնումին պատճառաւ ոչ միայն ճարտարարուեստը, այլ նաեւ փոխադրական միջոցները, առողջապահական կառոյցները եւ հաղորդակցական ու վարչական մարմինները կը տարրալուծուին: Ուրեմն՝ ըսաւ, ղեկավար ընտրանին ճիգ կ'ընէ «Եւրոպացիներուն», ասպա նաեւ միւս սփիւռքներուն երաշխաւորելու իրենց ապահովութիւնը:

Սակայն աւելի բարդ է հարցը, աւելցուց Կոպըլ: Նախ՝ ղեկավար տարրին մէջ, գրեթէ ամէն տեղ, կայ փոքրամասնութիւն մը, որ ուրիշ ձեւով կը դիտէ հարցը: Այս փոքրամասնութիւնը կը հաւատայ որ «սփիւռքներու» մեկնումին չըներսիլ՝ պիտի տապալին տիրող ղեկավար մարմինները, քանի որ ընիկ ժողովուրդի ցասումը պիտի բարձրանայ, երբ այդ մասնագիտացած սփիւռքներու մեկնումին պատճառաւ երկրին տնտեսութիւնը քայքայուի: Ղեկավար դասին մաս կազմող այս փոքրամասնութիւնը ազգայնական չատ զօրաւոր հակումներով օժտուած, կը հաւատայ թէ երկրին ղեկը իրե՛ն պիտի մնայ, երբ «ռուսամիտ» կամ «ռուսահաւատ» ղեկավար մեծամասնութիւնը կորսնցնէ իր դիրքը: Ուրեմն, այս պաղպայնականները, ընտրանիին փոքրամասնութիւն եղող անդամները կը դաւեն որպէսզի իրենց իրաւասութեան տակ գտնուող մարզերուն մէջ անապահովութեան զգացում ստեղծեն «Եւրոպացիներուն» համար: Կը յուսան որ նման զգացում դոնէ որոշ «Եւրոպացիներու» մեկնումին պատճառ կ'ըլլայ եւ որ նման մեկնում՝ միւսներուն մէջ խուճապ կը ստեղծէ: Այս երեւոյթը մատնանշելէ ետք, Կոպըլ ընդգծեց որ կեղծիքի հարց չկայ, երբ նոր զգացում Հանրապետութեան մը նախագահը կը հաստատէ որ ամէն Ռուս ապահով պէտք է զգայ, մինչ իր երթեւեկի զգացում նախարարը յանկարծ օթօպիւսներու ուղղութիւնը կը փոխէ, ռուսերէնէ թաղէ մը դէպի Ղազախներով բնակուած թաղ մը: Երթեւեկի նախարարը կրնայ պատկանիլ հակասփիւռք փոքրամասնութեան, որ կ'ուզէ իր մարզին մէջ, իր դործունէութեամբ, քայքայել Ռուսին մեկնումը:

Բայց ա՛լ աւելի բարդ է հարցը, ըստ Կոպըլի, յաւելեալ երկու ազդակներու պատճառաւ: Նախ, սփիւռքներուն հանդէպ աւելի կակուղ է դիրքը եւրոպական Հանրապետութիւններուն մէջ, եւ աւելի կարծր՝ Կովկասի եւ Ասիոյ մէջ: Ուկրանացիք, օրինակ, իրենց երկրին մէջ ապրող Ռուսերուն հանդէպ բաւական լաւ վերաբերմունք կը ցուցաբերեն, ոչ միայն այն պատճառաւ՝ որ երկու սլաւ ազգերուն ժողովուրդներու կը պատկանին, այլ նաեւ որովհետեւ Ուկրանացին գիտէ որ եթէ միլիոնաւոր Ռուսեր արտաքսէ, Ռուսիա կրնայ մի քանի միլիոն Ուկրանացի, ապա նաեւ Ղրիմի Թաթար, Լեհ եւլն. դէպի Ուկրանիա արտաքսել: Նման

ՔԱՈՍԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Յունուար 7-ի թիւին մէջ երկու լրագրողներ այս խորագիրով էջ մը տարածած են որուն նախաբանը կարճ, այլ խտացած պատկերացում մըն է ներկային որուն երէկը պատակուած էր «խորհրդային»:

«Անցեալը հեռու է արդէն մեր ետին, բայց ապագան կը սպառնայ: Կը վախնանիք սովէն ու հաղաբացիական պատերազմէն, անգործութենէն ու գիներու տարապայման յաւելումէն: Մենիք հեթանոսներ ենիք որուն կուռքերը խլուած են, առանց հաւատափոխութեան ժամանակ ձգելու: ... Եւ մինչ մեզամաղձոտ չափահասները անյուսօրէն կը սպասեն վախնանիին, երախաները տուն դրամ կը բերեն» կ'ըսեն Իրենա Ժուքովա եւ Վլ. Կոնստանտինով:

Այդ երախաներուն մէկ մասը դպրոցը ձգած է ինքնաչարժերու մաքրութիւնը: Ժենիա եւ Նատիա 12 եւ 13 տարեկան ընկերուհիներ են. ինքնաչարժ լուալով անհատական դումարներ կը չահին: Դրամի պէտք ունէին յատկապէս ծնողներու համար: Ապակի մաքրելու դեղ մը գնած, քուրջի կտորներ ճարած ու առաւօտ մը դացած կանգնած են մեթրոյի կայարանի մը քառուղիին վրայ ուր ապրողներու տեւողութիւնը երկար է ու ժամանակ կ'ունենան ուրիշ տեղերէ աւելի կառք մաքրելու: Կը պատմեն թէ մեծ ապդ տուրք վճարել պէտք է հանդիսատկարենալ գործելու համար: Անմիջապէս 10 ռուբլի կուտան անոնցմէ «Գեղագիմակ» կոչուածին որ կը հովանաւորէ անոնց աշխատանքը ի հարկին պաշտպանելով ազդնակները: Քիչ անդին երկու մանչեր կան որ նոյն գործը կ'ընեն, իրենց չահին 25%-ը տալով ուղղակի երթեւեկի պաշտօնեաներուն: Անոնք ոչինչ կ'ըսեն Ժենիային ու Նատիային. այդ հարցերը «Գեղագիմակ»ը կը կարգադրէ:

Շարժավարները երբեմն չատ կ'անհանդարտին. վանաչ լոյսին համբայ կ'ելլեն անմիջապէս, ստիպելով աղջնակները որ մինչեւ յաջորդ տղդալոյսը վադեն իրենց վճարումը ստանալու համար: Ոմանք բնաւ չեն վճարեր. այն ատեն իրենք ալ ցեխ կը նետեն անոնց կառքին ապակիներուն վրայ: Ոմանք 3 ռուբլինոց մը կուտան, ուրիշներ 10: Երբեմն, մանաւանդ օտարականներ, անմիջապէս կը վճարեն, արդիլելու համար որ տղաքը մօտենան ինքնաչարժին: Անոնցմէ մէկը ութ օրուան մէջ 250 ռուբլի կրցած է դոյացնել: Շատհամին կէսը մօրը կուտայ, միւս կէսը պանձանակը կը նետէ:

Օր մը ինքնաչարժ մը կանգ կ'առնէ. չարժավարը հարց կուտայ իրենց թէ քիչ մը դրամ չահիլ կ'ուզե՞ն: Կառքը լուալով չէ այս անդամ, ու մարդը գիրենք կը հրաւիրէ կառքէն ներս...: Չեն մօտենար, սակայն կը նչմարեն թէ մարդը տափատին կոճակները քակելով դրազած է արդէն:

Թաքսիի չարժավար մըն ալ իր կառքը լուալ տալէ ետք 5 ռուբլինոց մը կուտայ ու կը հարցնէ Նատիային. «ազա՞տ եմ այս գիշեր. կամ եկուր հետս տասը վայրկեան ու չատ աւելին կը չահիս»:

Թիւ 107 ռատիկանատան մէջ Ալեքսանդր Բրովկին ծանօթ է որպէս փորձառու զրծի մարդ: Ան կ'աչխատի «Պերիոդքա» վաճառատան մօտակայքը ուր մինչեւ տադրաքամով դնում ընել կարելի է: Նէրկայիս իր կեանքին մէջ մութ չրջան մը ափատ է ու դրեթէ ամէն օր ռատիկանատուն կ'առաչնորդուի: Քննիչ ռատիկանը կը դրաւէ անոր ձեռքը մնացած ապրանքը ու դրպանի տարադրամները:

Ան 14 տարեկան է. չորս տարուան նախակրթարանի կեանքին մէջ երեք տդամ կրկնած է դասարանը: Հինդ տարեկանին սատառնորդ ըլլալ կ'երազէր, բայց ութին «Պերիոդքա»ն դրաւեց իր ամբողջ ուչադրութիւնը: Նախընտրած թերթը «Իրվէսթիա»ն է որուն դրամական սակերաս. նակները կը հետաքրքրեն պինդը ամէնէն աւելի:

Ալեքսանդր քարտեր կը ծախէ, նուագդոյն մէկ տոլարի: Պետական կրպակներուն մէջ ծախուածները բոլորն ալ գնած է: Կ'ըսէ թէ օտարականները պինատրա. կան համադգեստներ, բաֆէթներ, խորհրդանիչներ, մադրիոշկաներ, գունաւոր վղնոցներ գնել կ'ուզեն: Այդ բոլորը ծախողները ան «Ջինացի»ները կ'որակէ որոնք քիչով կը գոհանան: Ինք «ճափոնացի» դործի մարդ մըն է. գիտէ թէ որ ապրանքը որու պէտք է տալ: Նապաստակի մուչտակէ դլխարկներ չատ կը փնտրուին. քաղաքին մէկ չուկայէն ոչինչ գինով գնած է անոնցմէ. ծերուկ կին մը վանոնք կը ծախէ մէկն 95 ռուբլիի, մինչդեռ օտարականները մինչեւ 15 տոլար կը վճարեն. անոնց համար ալ հետաքրքրական է ատիկա, որովհետեւ նոյն դլխարկները խանութներուն մէջ 25 - 30 տոլար կ'արժեն: Շատ չահութաբեր է նաեւ ձրկընկէթի գործը: Տուփը 100 ռուբլիի կը գնէ, 15 տոլարի կը ծախէ. ամէն մէկ տուփէ 950 ռուբլի չահ կը նչանակէ:

Եթէ չխանգարեն իր աչխատանքը, օրական մինչեւ 10 հազար ռուբլի կը չահի Ալեքսանդր: Անոր աչխատանքի վայրը դէշ չէ, սակայն կան լաւագոյն անկիւնները. մէկն ալ թէ անոնց համար հազար ռուբլի պէտք է վճարել, մինչդեռ հիմա ոչ մէկ կոպէկ կուտայ: Ծնողքին ոչինչ բաժին կը հանէ չահածէն. թող իրենք չահին իրենց պէտք ունեցած դրամը. ինք միայն երբեմն նուէրներ կ'ընէ:

Ցառաչիկայի ծրագիրներ ալ ունի պատանին. կ'երազէ մեծ ձեռնարկատէր մը դառնալ: Չինուորական ծառայութիւն կատարելու բնաւ միտք չունի: Բժչկական տեղեկագիր մը կը գնէ ու կը փակէ այդ տարցը: Տոլարի փոխարէն ամէն քան կարելի է ձեռք ձգել:

***

Ռատիկանութեան տուեալներով Մոս-

բնակչութիւններու «փոխանակում»ը աւելոր ցնցում մը, ողբերգութիւն մը կ'ենթադրէ, քանի որ տեղահան անձերը չեն կրնար պարզապէս արտաքսուողներուն բնակարաններն ու պաչտօնները առնել, - ճիշդ այնպէս, ինչպէս քաղքենի Հայը չի կրնայ Հայաստանը ձգած ադրբեջանցի հովիւին հիւղակն ու հօտը դրաւել՝ բնականոն ընթացքով: Նոյնը չէ պարագան, Կովկասի եւ Ասիոյ մէջ, Հայաստանի բացառութեամբ: Կեդրոնական Ասիոյ ժողովուրդները լուրջ տարաձքով եւ թիւով սփիւռք չունին: Ուզբեկը կրնայ 500 000 Ռուս տեղահանել, պիտնալով որ Ռուսիա 500 000 տեղահանութեան եւ փոխ-վերջի ենթակայ Ուզբեկ չունի: Իսկ Հայաստան, որ արդէն քչած է Ադրբեջանցիները եւ ընդունած՝ Ադրբեջանի հայ տեղահանները, ուրիչ մեծ թիւով փոքրամասնութիւն չունի: Սարսռած է մտահոդուիլ Վրաստանով եւ Ռուսաստանով, քանի որ անոնք կրնան հարիւր-հազարաւոր Հայեր տեղահանել, իսկ ինք փոխադարձումի ենթակայ «զոհեր» չունի մեծ թիւով, այդ երկիներու բնակիչներէն՝ իր սահմաններուն մէջ:

Եւ վերջապէս, Կոպըլ հաստատեց որ կեդրոնական Ասիոյ վիճակը չատ անկայուն է, իսլամական կրօնքի եւ անոր հետ կապուած, ոչ-խորհրդային իսլամ Պետութիւններու վարուելակերպին պատճառաւ: Ամէն մարդ դիտէ, ըսաւ ան, որ Թուրքիա աղդայնականութեան ճամբով, իսկ Իրան եւ Սաուտի Արաբիա կրօնքի ճամբով կ'ուզեն սիրաչահիլ եւ իրենց ազդեցութեան գօտիին մէջ առնել կեդրոնական Ասիոյ Թուրք-իսլամ Պետութիւնները: (Պէտք է ընդգծել որ, անոնցմէ մէկը՝ Տաճիկստանը «Թուրք» չէ. աւելի Թրքախառն այլ իրանեան զօրաւոր տարրով օժտուած Պետութիւն մըն է): Այն ինչ որ չատկանչական է, ըսաւ Կոպըլ, Իրանի եւ Սաուտի Արաբիոյ մրցակցութիւնն է, «Եւրոպական սփիւռքներու» արտաքսման հարցին մէջ: Իրան չիի է, մինչ կեդրոնական Ասիոյ իսլամներուն ատուար մեծամասնութիւնը՝ եղած է սիւննի: Սակայն Իրան սահմանամերձ է, Թուրքիա՝ հեռու, Սաուտի Արաբիա աւելի՛ հեռու: Իրան եւ Սաուտցիները մէկ կէտի չուրջ համաձայն են, ըստ Կոպըլի, - «որքան ատեն որ եւրոպական տարրեր կը մնան կեդրոնական Ասիոյ մէջ եւ անոնց հետերը բնիկ, համայնավարամիտ եւ ռուսահակ ղեկավար տարրը կը չարունակէ վարել այս չրջանը, այդքան ատեն Իսլամ կրօնքը չի կրնար տիրապետել, չի չաղթեր Թուրքիոյ եւ ազդային-Թրքական տարրին»: Ուրեմն, ըսաւ Կոպըլ, Իրան եւ Սաուտի Արաբիա միաճայն կը փորձեն համոզել տեղացիները, որ ի գին ամէն ինչի արտաքսեն եւրոպական սփիւռքը, որ ճըն՛չեմ բանեցնեն իրենց իսկ բնիկ ղեկավարներուն վրայ, այդ արտաքսումը իրագործելու միտումով:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՀ նախարարների կաբինետի 1992 թվականի հունվարի 15-ի նիստի որոշումները

ՀՀ նախարարների կաբինետը որոշում է.

1. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի կառուցվածքը՝ համաձայն հավելվածի:

2. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերը՝ համաձայն հավելվածի:

3. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

4. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

5. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

6. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

7. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

8. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

9. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

10. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

11. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

12. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

13. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

14. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

15. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

16. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

17. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

18. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

19. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

20. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

21. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

22. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

23. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

24. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

25. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

26. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

27. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

28. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

29. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

30. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

31. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

32. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

33. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

34. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

35. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

36. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

37. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

38. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

39. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

40. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

41. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

42. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

43. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

44. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

45. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

46. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

47. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

48. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

49. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

50. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

51. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

52. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

53. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

54. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

55. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

56. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

57. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

58. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

59. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

60. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

61. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

62. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

63. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

64. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

65. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

66. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

67. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

68. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

69. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

70. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

71. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

72. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

73. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

74. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

75. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

76. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

77. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

78. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

79. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

80. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

81. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

82. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

83. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

84. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

85. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

86. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

87. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

88. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

89. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

90. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

91. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

92. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

93. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

94. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

95. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

96. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

97. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

98. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

99. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

100. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

101. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

102. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

103. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

104. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

105. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

106. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

107. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

108. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

109. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

110. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

111. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

112. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

113. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

114. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

115. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

116. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

117. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

118. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

119. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

120. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

121. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

122. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

123. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

124. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

125. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

126. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

127. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

128. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

129. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

130. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

131. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

132. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

133. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

134. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

135. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

136. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

137. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

138. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

139. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

140. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

141. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

142. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

143. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

144. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

145. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

146. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

147. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

148. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

149. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

150. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

151. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

152. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

153. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

154. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

155. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

156. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

157. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

158. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

159. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

160. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

161. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

162. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

163. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

164. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

165. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

166. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

167. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

168. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

169. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

170. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

171. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

172. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

173. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

174. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

175. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

176. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

177. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

178. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

179. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների պաշտոնային դրույքաչափերի հետ կապված հավելավճարների չափերը՝ համաձայն հավելվածի:

180. Հաստատել ՀՀ նախարարների կաբինետի աշխատակազմի աշխատողների

ԾՆՈՒՆԴ

Տիկին Անահիտ Փափազեան իր թոռնիկին՝ Արամ եւ Ալիսա Փափազեանի երկրորդ զաւկին՝

ԱՌԼԷՆ-ի

ծնունդին - Ուրբաթ 17 Յունուար 20 - ուրախ առիթով տասը հազար Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

LOTO
organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes

le Dimanche 26 Janvier à 15 heures

Dans la Salle A. Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille

Premier lot : Un four MICRO-ONDES
et de nombreux autres lots.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորապէս ազդուած Տիկին Շաֆէ Թաշճեանի մահէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին՝ Ռ. Անանեանի, Փաթրիք Պառաւեանի, Արմէն Թաշճեանի, Բարունակ Պառաւեանի եւ Միհրան Միրզոյեանի :

(Շար.՝ Ա. էջէն)

սարսուռները եւ զերմանացի զօրավարը Կոլց, անմիջապէս տեղեակ կը դառնային : Սակայն հարցը այն էր որ մեր օսմանցի խորամանկները այս մեծ զաւէն իրենց բաժին հանելու հեռամտած էին : Ու հաւատացած էին որ առիկա կարելի էր յարձին տակէն զործող զերմանական խամաճիկի մը զերը առանձնելով : Եւ մինչ ամենայն բծախնդրութեամբ կը կիրակէին Զերմանացիներու ամէն քայլը, ժողովուրդին այնպէս կը ձեւացնէին թէ մեծ զէմքեր են որոնք իրենց անկախ կամքով կը զործեն :

***

Ե. Պեռլին զիտէր թէ Հայերն ալ հանգիստ պիտի չմնային : Այդ անհամ ոգեւորութեան մէջ ուր մարդիկ երթալ ընպանելու հեռամտած էին, անոնք որպէս խաղաքարտ զործածեցին Թալեաթ փաշան : 1919-ին երբ Անգլիացիները Պոլիսը զրաւեցին, կախաղան բարձրացուցին Պողոսլեանի կառավարիչ Ֆէյմալը, Հայերը կոտորելու մեղադրանքով : Զերմանացիներն ալ այնքան լաւ չպաշտպանեցին Թալեաթ փաշան որ Պեռլին ապաստանած էր ու Հայերու հետ յարաբերութիւնները մեղմացնելու համար մահափորձին երիտասարդ հայ հեղինակը անպարտ արձակեցին :

***

Կը կարծեմ որ մեր երիտասարդ զիւանագէտները որոնց համար կ'ըսուի թէ միջազգային մակարդակի տէր են, ու խելքը գլուխը Հայերը պիտի հասկնան թէ ինչ ըսել կ'ուզեմ : Արդէն կարելի չէր որ հազարամեակ մը միանոնաբար ու մտերմաբար ապրած մարդիկ յանկարծ իրար խողխողէին, առանց օսմանեան քաղաքական զէներու քայլ ծանօթ օտար Սպայկոյսի մը միջամտութեան : Եւ թուրքահայ ոգեւորութեան պատասխանատու օտար ըմպայկոյսը այդ չըլլանի Պեռլինի Սպայկոյսն էր : Միւս ճակատին Սպայկոյսներն ալ պատասխանատու են Հայերու զրգռումին : Սակայն պէտք չէ սա կէտն ալ մոռնալ թէ անոնք Հայերը զըրդեռլէ առ միշտ թեւաբաց ընդունելեան զանոնք, Հանալով իրենց հաւատարմութեան պարտքը վճարել : Պեռլին նոյն կեցուածքը չունեցաւ Թալեաթ փաշայի հանդէպ :

Պէտք է թուրքիոյ մէջ ցուցադրել Վէրնէօյլի ժապաւէնը եւ այդ առընչութեամբ վիճաբանական ասուլիսներ բանալ որոնք ներառնեն նաեւ Տարտանէլի պատերազմները : Որովհետեւ, ինչ դիպուածի արդիւնք, երկու պատահարներուն ալ թուական 1915 է...:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Սիլվի Նշանեանի մահուան առթիւ, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 350 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

**

Մարիա Մանուկեանի մահուան առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Եսիզարտաչեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԾԱՉԻ Պօմոնի Նայիբի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունուար 27, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին Չրջանի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սիլվի Նշանեանի եւ Յարութիւն Պչաճեանի յիշատակին, Զուրալ Գալանճեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան (տառնալ «Յառաջ»էն) :

CAUSE RETRAITE
VENDS
FONDS DE COMMERCE
ou
CEDE EN GERENCE
RESTAURANT ARMENIEN
"Le Caucase"
à Marseille
Tél. : 91. 42. 61. 32.

TOUTE L'AVENTURE DU PEUPLE ARMÉNIEN DISPERSÉ, DANS LA TRAVERSÉE DU SIÈCLE.

Jacques der Alexanian

Arménie,Arménies

LE CIEL ÉTAIT NOIR SUR L'EUPHRATE
***1900-1922**

- **Prix CLIO 88** Mention spéciale du jury
- **Meilleur livre 88** traitant de l'étranger, sur Radio France Internationale
- **Prix Européen 89** de l'Association des Ecrivains de Langue Française

LES HÉRITIERS DU PAYS OUBLIÉ
****1922-1987**

Parution le 10 janvier 1992

Ce récit particulièrement émouvant montre, mieux que de grandes envolées, ce que fut, en Turquie, le destin du peuple arménien. C'est peu de dire que cela se lit comme un roman.
Jean-Luc Jeener/Le Figaro Magazine

Un témoignage de première main sur l'aventure arménienne. Ne laissez pas passer ce livre d'émotion vraie sur un peuple et un pays oubliés.
Yves Viollier/La Vie

Un récit très émouvant, sans emphase, plein d'amour: la vie.
Dominique Pélegrin/Télérama

Admirablement écrit, cet ouvrage se lit comme un roman mais il s'agit du destin d'un homme et de son peuple. Une contribution inestimable à la mémoire de l'humanité.
Pierre Verluise/Radio France Internationale

ROBERT LAFFONT

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը, ցաւակցութիւն կը յայտնէ Թաշճեան եւ Պառաւեան ընտանիքներուն՝ իրենց մօր՝ Տիկին Շաֆէ Թաշճեանի մահուան առթիւ : Այս առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղիկի. - Տիկին Սաթենիկ Գլունկեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գլունկեան 200, Տիկին Վ. Ֆախրիկեան 100 Ֆր. :

***

ՄԱՐՍԻԼ. - Սէն - թ'Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Յովհաննէս Պալիճեանի մահուան առթիւ. - Ոմն Հայաստանի Որբերուն 100, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան 100, Հայաստանի Որբերուն, Երեւիսան Պր. Միշէլ Փըդէ Հայաստանի Որբերուն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սանդուբեան 100, Տիկին Լուսաբեր Շահեան 50, Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնեան 100 Ֆր., Պէրպէրեան զնաանիք 100, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան 50, Տէր եւ Տիկին Զաքար Փիլիպոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալէքսան Տէրտէրեան Հայաստանի Որբերուն 200, Ալէն Համփօ զնաանիք 100 Ֆր. :

Ասատուր Մանուկեանի մահուան առթիւ՝ Օհաննէսեան զնաանիք 200, Օքսիժէն Մայիսեան Հայաստանի Որբերուն համար 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասնեան 100, եւ Օքսիժէն Մայիսեան Որբերուն 100, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Եարտըմեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մախարեան 100 :

Գրիգոր Մատոսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան 50 Ֆր., Հաճի - Թամար Անտիքեան 50, Պր. Ժաքի Սօնիէ 200, Տէր եւ Տիկին Լաչօ - Մօլլաս Հայ Որբերուն 100, Պր. Ադամ Մատոսճեան Հայ Որբերուն 100 Ֆր. :

CENTRE CULTUREL
A N I
31, rue de Calais — 13012 Marseille
Tél. : 91. 93. 41. 22

Dimanche 26 Janvier à 16 heures

CONCERT DE PIANO
avec
Vartan Mamikonian
jeune virtuose d'ARMENIE

AU PROGRAMME
Bach — Schubert — Chopin
Babadjanian
Katchatrian

— Entrée : 50 F. —

ԿԱՂԱՆԴԸ՝ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան. հովանաւորութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մարմնի :

Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի եւ պարապմունքի աւելի քան 100 աշակերտ - աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ : Տեղի կ'ունենայ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ Վիէթոր Հիւկոն

Յունուար 26, Կիրակի օր, եկէք քայլերելու պատասխանատուներն ու աշակերտները :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55035
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

1972 / SALLE GAVEAU / 20e ANNIVERSAIRE/1992

Premier Concert Quatra : Mercredi 12 Janvier 1972

GALA DE LA QUATRA / NUIT DU XXe ANNIVERSAIRE

Samedi 25 Janvier à 20 h 30

LEVON CHILINGIRIAN —ANNIE JODRY — ANI PETROSSIAN
RAFFI PETROSSIAN — BERNARD SOUSTROT — ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

VIVALDI — HAYDN — HAROUTIUNIAN — GLANZBERG — POULENC — SARASATE
l'Orchestre Jeune Philharmonie - Direction : Jean-Jacques Werner

EXPOSITION D'ARTS PLASTIQUES «FONDS QUATRA»

Dimanche 26 Janvier à 17 heures au Siège

ALECIAN — ASSADOUR — CARZOU — DE CONINCK — GUIRAMAND — GARBELL — JANSEM — JERANIAN — KAZANDJIAN — ROHNER
Photographies de ARA GULER

Vernissage

Prix des places : pour le Gala du 20e anniversaire «Nuit de la Quatra»
300 — 200 — 150 F. — Etudiants, C.V. 80 F.

Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F. — Etudiants, C.V. 300 F.

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
VENDREDI
24 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.717 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.717

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ՄԷՋ

Յունուար 15-ին, Պոլսոյ Պատրիարքը, որու կ'ընկերակցէին պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արք. Եւ աշխարհական կարգ մը անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ «Մարմարա»ի կողմէ Այգ Հաւատ-ձեան, Անգարա գացած է եւ ունեցած չորք մը տեսակցութիւններ պետական եւ քաղաքական անձնաւորութեանց հետ:

Առաջին տեղիս պատուիրակութիւնը ընդունած է Պաշտպանութեան նախարար՝ Նէվզատ Այյալի կողմէ: Խօսակցութեան ընթացքին խնդրոյ առարկայ եղած է Ազգային հիւանդանոցը, որ հարատակ անոր որ մեծ մասով ձրի կը սպասարկէ հիւանդ է տուրքի եւ Գ.Ա.Տէ.Վէ.Փ (Թէ.Վէ.Ա) ու հիւանդանոցը նիւթական նեղ կացութեան մատնուած է: Թուրքիոյ մէջ 129 վաքֆներ տուրքէ զերծ են, մինչ Հայոց հիւանդանոցը անոնց կարգին չէ դասուած: Պետութիւնը եթէ չլուծէ այս հարցերը, Ս. Փրկիչը կը վտանգուի: Գարեգին Արք. ալ ուելցուցած է թէ 1951 - 1959-ի չրջանին - երբ ինք Պոլիս էր, Պետութիւնը տարեկան 100 հազար լիրայի օժանդակութիւն մը կ'ընէր, իսկ հիմա ոչ միայն որեւէ յատկացում չըներ, այլեւ՝ տուրք կը պահանջ: Ս. Փրկիչի հոգեբարձութեան ատենապետը՝ Փիլօ Աֆան ըսած է նաեւ թէ այսօր հայրենակիցները չեն կրնար իրենց կարողութիւնները կտակել ազգային հաստատութեանց եւ հետեւաբար ազգականները այդ պատճառաւ ոչէր կը դառնան ժառանգութիւններու: Ի վերջոյ Նախարարապետին յանձնուած է օրինակ մը այն դրաւոր դիմումագրէն որ պիտի ղրկուէր վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Այսգէն եաք, Սիւլէյման Տէմիրէլն է որ ընդունած է Պատրիարքն ու իրեն ընկերացողները: Տեսակցութիւնը տեւած է չուրջ ժամ մը եւ անցած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայ եղած են դրաւոր մամուլի եւ հեռատեսիլի թղթակիցներ, որոնք իրենց աշխատանքը սանելէ եաք հեռացած են վարչապետ ու պատուիրակութիւնը թողլով առանձին: Տեսակցութենէն եաք, «Մարմարա»ի տրուած տեղեկութեանց համաձայն, նախ Պատրիարքը շնորհաւորած է Տէմիրէլը իր պաշտօնավարութեան առթիւ, ապա խնդրոյ առարկայ դարձած են համայնքին ծանօթ հարցերը: Գլխաւորաբար խօսուած է տուրքի մասին: Տէմիրէլ ըսած է.- «Փոխադրամասնութեանց հարցը մեծամասնութեան հարցն է, եթէ երկրի մը մէջ փոխադրամասնութիւն մը հարցեր ունի, աշխարհ պիտի խորհի որ այդ երկիրը հարցեր ունի: Փոքրամասնութիւնը երկրի մը հիմար պատուոյ հարց է»: Խօսքի նիւթ եղած է նաեւ վերջերս կատարուած մահադիչ հրատարակութիւնները հայկ. վաքֆի մը մասին, որ մեծ դժգոհութիւն յառաջացուցած է Պոլսոյ «ԱՍԱԼԱ»-ի (առ՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 22) եւ վարչապետը տպաւորութիւն ունած է որ իրենք չեն ճանապարհը հատաւոք ընծայելու այդ հրատարակութիւններուն, համայնքը թող չմտահոգուի եթէ նոյնիսկ յանգուցուր մը ըլլայ, միայն ան կը պատժուի եւ համայնքը խնդրոյ առարկայ չըլլար:

Նոյն օրը, Պատրիարքը եւ իր ընկերակիցները զացած են Խորհրդարան եւ տեղնուած Նախագահին՝ Ձինաօրութի հետ եւ այս առթիւ ալ ծեծուած են համայնքին հարցերը: Նախագահը ըսած է որ բոլոր ըսուածները հարկ է դրաւոր յանձնել իրեն, ինչ որ տեղւոյն վրայ կատարուած է քանի թղթածրարը պատրաստ էր:

Քաղաքավարական այցելութիւն մըն ալ տրուած է Պոլսոյ նահանգի քաղաքապետ՝ Պէկտէաշին Տարանի, հուսկ վերջին այցելութիւն մը Առողջապահութեան նախարարին՝ Տօքթոր Իլհան Էօզտէմիրի, որու կրկին ներկայացուած են համայնքին հարցերը: Մանրամասն տեղեկութիւններ տրուած են Հիւանդանոցին, Պաքըրգիւղի վարժարանին պարտէզին եւ այլ հաստատութեանց դժուարութեանց մասին:

Պատրիարքը ու իրեն ընկերացողները իրիկունը Պոլիս վերադարձած են:

***

Նման այցելութիւնները շատ եղած են, անցեալին ալ: Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքն ալ շատ բախած է Անգարայի դուռները, եւ հոդերը պարպած: Անոյշ - անոյշ մտիկ ըրած են, անոյշ - անոյշ խօսքեր ըսած են եւ անորոշ խոստումներ ըրած ու ոչինչ փոխուած է:

Յուսա՞նք այս անգամ որ բան մը կը փոխուի...

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր Ամրի Էմմանուէլի (Բ. չրջանին) 289 ձայնով, այսինքն՝ բացարձակ մեծամասնութեամբ, համայնավարներով ձայնով անշուշտ: Օրուան «գոհ» Շապան - Տէլմաս է որ հաճոյք պատճառելու համար աշի իր բարեկամներուն համակերպած էր իր թեկնածութիւնը դնելու, ինչ որ ի պատիւ իրեն էր, քանի պարտութիւնը ոչ մէկ կասկած կը վերցնէր: Այդ այդպէս ըլլալով, ինչ որ լեղի համ մը ձգած պէտք է ըլլայ Ազգ. Ժողովի նախկին նախագահ, նախկին նախարարապետ եւ Պորտոյի քաղաքապետին բերանը ընդդիմութեան պարզած ոչբալի պատկերն է: Արդարեւ Ա. չրջանին մէջ այն 207 ձայն ստացած է (50 ձայնէ աւելի կը պակսի), Բ. չրջանին ալ 225, ինչ որ կը փաստէ որ ընդդիմութիւնը մէկ մարդու պէս չէ քուէարկած, մինչ երեք հոսանքները միաձայնութեամբ հաւանութիւն տուած էին Շապան - Տէլմասի թեկնածութեան: Քուէարկութիւնը պզտնի էր, ուրեմն «դաւաճանները» կը փնտուին: Այս պարագային ընդհանրապէս կեդրոնը կը մեղադրուի, բայց, անհատականն է որ էն - փէ - էն-ի աւանդական հակաչապնիտներն ալ ըլլան...: Ամէն պարագայի մէջ, պարզուած պատկերը աւելի քան այպանելի է, չրջանի մը մէջ ուր «մութի՛ւն, մութի՛ւն» կը հոլովեն:

Ալժիրի մէջ, ձերբակալուեցաւ ՖԻՍ-ի (իսլամական ճակատ) առժամեայ նախագահը՝ Ապասլէքասէր Հաչանի, այն մեղադրանքով թէ անհնազանդութեան եւ դաւադրութեան կոչ ըրած էր պինուորներուն, քարոզի մը ընթացքին: Այլեւս քաղաքական գործունէութիւնը արգիլուած է մզկիթներուն մէջ: Հեռատեսիլը, երբ հաղորդած է ձերբակալութեան լուրը, ճշդած է որ Ազգային Ժողովրդական բանակի բազքին վրայ է, որ կատարուած է ձերբակալութիւնը: Հաչանի, 36 տարեկան, քարիւղաքիմիագէտ ճարտարագէտ է եւ իսլամական չարժումին չափաւոր հոսանքի ներկայացուցիչը կը նկատուէր:

ՁԻՒՆԸ աւեր գործած է Յունուար 22ին, հարաւային Ֆրանսայի փիրէնեեանները չրջանը, ուր բազմաթիւ ճամբաներ, կամուրջներ անգործածելի դարձած են, Աւինեանի եւ Մոնփելիէի օդակայանները փակուած են, բազմաթիւ կառքեր ճամբան մնացած են եւ ժամերով, որոշ չրջաններ էլեկտրականութենէ զրկուած են: Տեղ - տեղ 20-էն 70 սանթիմեթր բարձրութեամբ ձիւն կար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ կը տեղեկացնէ թէ Ազերիներու խումբ մը որ Վրաստանի ճամբով Թուրքիայէն կը վերադառնար, Սարի սահմանային գունդն անցնելէ եաք Վրացիներու յարձակումին ենթարկուած է: Անոնք բոլորն ալ կողոպտուած են ու քանի տղերի սպանուած է: Ազերիներու առաջարկուած է Նախիչեւանի ճամբան նախընտրել, սակայն մերժած են այն պատրուակով որ Նախիչեւանէն եաք Հայաստանէն անցքն ալ շատ վտանգաւոր է իրենց համար:

ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Գամսախուրդիայի ընդդիմադիր ուժերը ակը կը դառնան ամբողջ հոգամասին: Գալով Գամսախուրդիայի, որ Յունուար 16-ին Վրաստան վերադարձաւ (ասանօրեայ ազատասանէ մը եաք՝ իջեւան) անպատանելի կը մնայ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը՝ կրաւչուկ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարօ-ի ուր կը չեշտէ ի մէջ այլոց թէ Ուկրանիա «նոյնքան անկախ Պետութիւն մըն է որքան Ռուսաստանը»: Ռուսուկրանական հարցերը պէտք է բանակցութեամբ լուծուին ի՛ուղէ որ Սեւ ծովը ապահովչացուի ինչպէս իր երկիրը:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ դատ բացած է հեռատեսիլի լրագրողի մը դէմ, որ զինքը մեղադրած էր որպէս մասնակից մը փուչին: Ռուսաստանի դատախազը ապահովութիւն տուած էր որ Գորբաչով զործ չէր ունեցած այդ փորձին հետ:

ՅՈՒՐՏՆ է որ յաղթեց ի վերջոյ հիւանդապահուհիներուն, որոնք աւելի քան 100 օր է նստացոյց կ'ընէին Փարիզի Առողջապահութեան նախարարութեան առջեւ եւ վերջ տուին իրենց չարժումին Յունուար 23-ին:

ՎԻՆՍԱՆ - ՓՕԼ ԴԱՖԹԱՆՃԵԱՆ 88 քուէարկողի վրայ 62 ձայնով Փրովանսի (Լքս - Մարսէյլ 1) համալսարանի նախագահ լնտրուած է: Ծնած Վառի նահանգը 1938-ին, Վ. Փ. Դաֆթանճեան յաճախած է Տրակիենեանի Լքսլ Նորմալը, ապա պատրաստուած բարձրագոյն ուսուցման, 1977, պետութեան տոքթոր, կը աւելցնէ եւ կը զեկավարէ ռէյոնըման եւ փլասմա խորացած ուսումներու վիրտակոնը: Նշանակուած անդամ է համալսարաններու ազգ. խորհուրդին:

ԱՐՑԱԽ

Յունուար 19-էն եաք երբ հայկական ինքնապաշտպանութեան մարտիկները հակայարձակումի անցնելով զրաւած էին Մարեխանակերտ Կրկժան աւանի ազդրիջանական բարձրադիր մասը գետեղուած կրակակէտերը, ուրկէ կը գնդակոծուէր մայրաքաղաքը, համեմատական հանդիստ կը տիրէ: Յունուար 21 եւ 22-ի գիշերը Շուշիէն կատարուած գնդակոծութեան հետեւանքով վիրաւորուած է սահմանակերպ մը:

***

Յունուար 19-ին Մարտունիի չրջանային կեդրոնին կատարի հրեթռակոծութենէն եաք որուն ընթացքին 8 բնակիչ սպաննուած էր, հայկական ինքնապաշտպանութեան մարտիկները հակայարձակման անցան ազդրիջանական Ամիրանլար գիւղին կրակակէտերը զրաւելու համար: Այդ եւ յաջորդ օրը մօտ երկու տասնեակ ազերի օմոնական սպաննուեցան:

***

Այս բախտմներուն ընթացքին Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը կը չարունակէր աշխատանքը. փոխ - նախագահ ընտրուեցաւ Գէորգի Պետրոսեան, քարտուղար՝ պատմաբան Վ. Յակոբեան: Ընտրուեցան մշտական յանձնաժողովներու անդամներն ու նախագահները:

Գերագոյն Խորհուրդը աշխարհի խորհրդարաններուն ու բարի կամքի տէր մարդոց դիմումով մը կոչ ուղղած է Ղարաբաղ ղրկելու միջազգային յանձնաժողով մը ու ՄԱԿ-ի զսպիչ ուժեր. դիմումին մէջ ըսուած է որ վերջերս հայկական գիւղերը կը հրեթռակոծուէին «գրադ» հրթիռներով որոնք զանգուածային ոչընչացման զէնքեր են:

***

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը կատարած է Լ. Ղարաբաղի հանրապետութեան նախագահի Ա. տեղակալ Բորիս Առուչանեանի հետ, որպէսզի տան պարզէ կառավարութեան տեսակէտները Արցախի տնտեսութեան մասին:

Բորիս Առուչանեան նախ յայտնած է որ դեռ կառավարութիւն գոյութիւն չունի Արցախ եւ անոր պաշտօնը կը վարէ նախկին ԼՂԻՄ-ի պլանային - տնտեսական վարչութիւնը եւ Հայաստանի տնտեսական պետական Կոմիտէի Լեռնային Ղարաբաղի բաժնի վարչութիւնը: Գալով նոյն հարցերուն, ան ըսած է թէ չկայ վառելանիւթ, էլեկտրականութիւն, ջուր, հաց եւ հաղորդամիջոց արտաքին աշխարհի հետ: Մարդիկ աշխատավարձ չեն ստանար տիսներէ ի վեր: Արցախ միակողմանի Հայաստանի օգնութիւնն ու աջակցութիւնը: Մտահոգիչ ծրագրուած է ալիւր հատցընել Ստեփանակերտ եւ բաշխել պզտիկ կտրօնններով: Ազդրիջան, որ Արմա - Ամթի համաձայնագրով ընդունած էր բիրտ ուժի եւ ապատնաւիքի անընդունելիութիւնը, կը չարունակէ հանրապետութեան կեդրոնատեղիները գնդակոծել. միայն Մինակի հանդիպումէն յետոյ 100 հոգի սպաննած ու վիրաւորած են արդէն: Ան կը չարունակէ նաեւ ապօրինի չրջափակումները, որոնք Արցախը հասցուցած են

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՓԻԽՈՒՓԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱԶԻԿ ԹԼՕԼԼՕԼԵԱՆ

(Ե. եւ վերջ)

Երկու Պետութիւնները ալ, հաստատեց Կոպըլ, խոստումներով կը մղին երթալու հետ, մանաւանդ Իրանի սահմանակից Թիւրքմէնստանի մէջ։ Կը խոստանան զբաղում եւ, Իրանի պարագային, ապրանքի ուղղակի առաքումով ժողովուրդն կերակրել եւ անհեսական կառոյցները կանգուն պահել, միայն թէ Թող քշուին Եւրոպացիները։ Սաուցիներու աչխատանքը առայժմ աւելի դանդաղ եւ փափուկ է, սակայն Կոպըլ կ'ենթադրէ, որ եթէ Աֆղանստանի մէջ Նաճիպուլլահի ճակատագրական կառավարութիւնը տապալի, ապա Սաուցիները ու իրենց Փաքիստանցի դաշնակիցները կրնան մեծ ազդեցութիւն ունենալ Կեդրոնական Ասիոյ սիւննի - թուրք նոր Հանրապետութիւններուն մօտ։ Դիտակցելով այդ հաւանականութեան, ներկայիս ուզբեկ եւ Թիւրքմէն ղեկավարները կ'օգնեն Աֆղանստանի, կ'ուզեն կանդուն պահել Նաճիպուլլահի ռեժիմը՝ որպէսզի փակեն իսլամական Թափանցումի ճամբան։

Կոպըլի վերլուծումին յաջորդեց հարցումներու եւ ակադեմական վէճերու չարք մը։ Մեզի համար հետաքրքրականը սա հարցումն էր, ուղղուած մանաւանդ Տաուտին, - «ինչո՞ւ ձեր հաստատումները կ'ենթադրեն Կեդրոնական Ասիոյ մէջ բազմաթիւ Հանրապետութիւններու տեւականացումը, եւ ո՛չ՝ մէկ մեծ թուրք - կեդրոնական-ասիական միացեալ Հանրապետութիւն»։ Կոպըլի պատասխանը սա էր, - մէկ բառով, Ուզբեկները։ Այսինքն եթէ կեդր. Ասիոյ ամէնէն չատ քնակչութիւն ունեցող Պետութիւնը, Ուզբեկստանը, խոհեմ եւ զգոյշ ձեւով չարժիլ դիտնար, կը միացնէր գոնէ Թիւրքմէնները եւ Կիրղիզները, Թերեւս նաեւ Ղազախները ու Տաճիկները։ Բայց ըսաւ Կոպըլ, ակադեմականները դայթակղեցնող «պասթըրա» բառը («ապօրինի դաւակ», «պաթ-ար», չունչանորդի) գործածելով, ուզբեկ ազգայնական ղեկավարները այնքա՞ն ամբարտաւան չունչանորդիներ են, որ վանած են Կեդրոնական Ասիոյ միւս բոլոր թուրք - ազգայնական չարժումները, եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր ճամբէն կը քալէ։ Ամէնէն աւելի զարտուղիները Կիրղիզներն են, ըստ Կոպըլի։ Արդէն ջնջած են արեւմտեան օրացոյցը, հիմա՝ կը մերժեն իսլամ օրացոյցն ու տարեցոյցն ալ, ըսելով որ այդ «իրանեան գաղութատիրութիւն մը պիտի ներածէ, ռուսականի արտաքսումէն ետք» եւ կը մտածեն որդեգրել հեթանոս, հինասիական տարեցոյց մը՝ «ձիու տարի», «այծի տարի» եւլն. տեսմինարանութեամբ։ (Ծ. Թ.- Միայն մերոնք չեն՝ որոնք կը փորձեն ներկայի եւ ապագայի թնճուկները լուծել, "դէպի անցեա՛լ" կարգախօսով եւ հեթանոսութեամբ, ինչպէս կ'երեւի)։

Բայց եւ այնպէս, քանի որ յայտնօրէն օտար մասնագէտներ ուշադրութեամբ ունկնդրեցին իր էջ-վերլուծական պատումը, կ'արժէ նշել զեկուցումէն մի քանի կէտեր։

Հայ ղեկավարները, ըստ Տաուտիքի, կը խօսին քրիստոնէական բարոյախօսութեան լեզուն, եւ զայն կը խառնեն ազգայնապաչտ եւ նոյնիսկ «պետութենապաչտ» լեզուի մը։ Օրինակ մը։ «Փրկութիւն» բառը այնքան ալ տարօրինակ չի թուիր Հայուն։ Երբ «քո միակ փրկութիւնը» արտայայտութիւնը կը լսենք մենք, անմիջապէս Փրկիչին, Քրիստոսի մասին չենք մտածեր։ Տաուտիքի համար, ռուսերէն «Փրկիչ - Փրկութիւն» բառերը զուտ կրօնամիտ բառեր են։ Ուրեմն, երբ Կարիճ Սարգսեան իր հայերէն հռետորութիւնն արտայայտութիւններէն մէկը Տաուտիքի համար ռուսերէնի թարգմանելով ըսէ է,- «Հայութեան համար միակ փրկութիւնը՝ պետութիւն ունենալն է, եւ միայն հայ պետութեան մը մէջ հայ ազգը կը վերապտնէ իր բարոյականը», ապա Տաուտիքի համար այս խօսքերը կու գան փաստել որ հայ ղեկավարութիւնը քրիստոնեամիտ է։ Անշուշտ չեմ ճանչնար Սարգսեանը, չեմ դիտեր թէ ինչպէս կը մտածէ, սակայն նկատի առնելով թէ Տաուտիք մեզ կը համարի ուելի՛ «քրիստոնեայ ազգ» քան մենք՝ ըսենք։ Գիտեմ որ մեր լեզուն լի է քրիստոնէական արտայայտութիւններով, եւ ե՛ս ալ գրած եմ այդ մասին («Նահատակ, մարտիրոս, վկայ, Յոգդոթա» եւլն.)։ Բայց եւ այնպէս այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ Տաուտիք համոզուած է, եւ ուրիշ օտար մասնագէտներ կը համոզէ՝ որ քրիստոնէութիւնը մեծ դեր ունի Հայաստանի ներկայ ղեկավարներու մտածելակերպին եւ աչխարհմացութեան մէջ, - որքան ճիշդ է, ուելի բանիմացներուն կը մնայ որոշել։

Տաուտիք ըսաւ նաեւ որ Հայաստանի մէջ կայ ազատութեան դաղափարին հանդէպ կիրք, նուիրում եւ հաւատք, նոյնիսկ պաչտամունք, սակայն միաժամանակ, ան հաստատեց, յայտնօրէն ժողովուրդի հսկայ մեծամասնութիւնը ոչ դիտէ ազատութիւնը օգտագործել, ոչ ալ կը փափաքի զայն օգտագործել, իր ազգային քաղաքական կեանքին մէջ։ Հայերու քաղաքական հասկացողութիւնը «օլիկարչիք» է, այսինքն՝ սակաւապետական է, ըսաւ Տաուտիք։ Ժողովուրդին մեծամասնութիւնը երջանիկ է որ կրցաւ անկախ Հայաստանի մը համար քուէարկել, եւ որ կրցաւ համեմատաբար ազատ պայմաններու մէջ բազմաթիւ թեկնածուներէն մէկը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, նախագահ ընտրել։ Սակայն յայտնի է որ իր ազգային, նախ, ապրուստ ապահովելով կլանուած է, բայց նաեւ, ըստ Տաուտիքի, Հայը «սիվիք» հասկացողութիւն չունի, կ'ուզէ ազատօրէն ընտրել իր տէրերը, եւ ոչ՝ մասնակցիլ քաղաքական կեանքի, ակը կանդնելով այդ կեանքին։ Արդար ըլլալու համար աւելցնեմ որ Տաուտիք յիշեց սա կէտը, անմիջապէս,- Խորհ. Միութեան ուրիշ մասնագէտներ ալ կը մտածեն որ մեծ քաղաքներէ դուրս, ամէնուրեք նոյնն է մտաւիճակը՝ երբ բաղաբացի ըլլալու հարց կ'ելլէ մէջտեղ։ Այսինքն, եօթը տասնամեակ խորհրդային կեանք՝ ազատութեան տենչը չէ կրցած խեղդել, սակայն **թմրեցուցած է պարզ** քաղաքացիին քաղաքական դպայարանքը։

Փակեմ այս fոնթ - բանտիւն, սա խորհրդածութեամբ։ Տաուտիքի այս վերջին վերլուծումը մէկն է նման բազմաթիւ վերլուծումներէ եւ հաստատումներէ՝ որոնք կը չարչարեն զիս։ Երբեմն՝ մանաւանդ ընտրութենէն առաջ, Հայաստանի «ղեկավար տարրեր»ու անձնաւորութիւններէն լաւ եմ խակ, անպատասխանատու, մենատիրական հակում արտայայտող ապուշ, ոչ-խորամանկ խօսքեր, «ցախտուտքներ»։ Միաժամանակ, Հայաստանէն արտագաղթողներէ լաւ եմ «քաղաքական վերլուծումներ», որոնք աւելի մտային հիւանդանոցներու խուցերուն պատչաճ են՝ քան հանրային կեանքի։ Ուրեմն՝ երբեմն յուսահատ զգացած եմ։ Բայց եւ այնպէս, Հայաստանի 1988 - 1991 տարիներու քաղաքական կեանքը, հակառակ իր բոլո՛ր խոցելի կէտերուն, ինձի չի թուիր այնքան ալ անխոհեմ ու անպատասխանատու, այնքան ալ խակ եւ վտանգաւոր, որքան կ'ակնկալէի։ Չեմ ուզեր սխալ հասկցուիլ։ Հեռուէն կը հետեւիմ Հայաստանի, մամլոյ միջոցաւ, բանիմաց ծանօթներու հետ խօսելով։ Հեռու եմ քէյմոթրաժով, նաեւ՝ մտածելակերպով, եւ ուրեմն՝ վստահ չեմ բնաձէս։ Ճիշդ այդ անվստահութեան պատճառաւ, ուելի արձանագրութիւն մըն է այս գրութիւնը, քան՝ վերլուծում մը։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎՐԱՍՏԱՆ - ՕՍԷԹԻԱ

Ղարաբաղն ու Հայաստանը կործանած Մխուեթեան միակ անկիւնը չեն ուր չըջափակում, էլեկտրականութեան, ջեռուցումի բացակայութիւն ու նման եղրեր բանաւոր ու գրաւոր բառամթերքին ամէնէն չատ գործածուած տարրերը ըլլան։ Նոյնն է կացութիւնը հարաւային Օսէթիոյ մէջ, ուր ցուրտ է նոյնքան ու մնընդեղէնի, էլեկտրականութեան, վառելանիւթի տաղնապը նոյնքան ծանրակչիռ։ Հոս, չըջափակումին հեղինակը Վրաստանն է որ նաեւ պինդ ուժերով կը ջանայ արգելք ըլլալ Օսէթներու անչտատպական մտադրութեան։

Այսօր անկարելի է ցամաքի ճամբով Թիֆլիսէն Ցխինվալի - հարաւային Օսէթիոյ մայրաքաղաքը - երթալ։ Ինքնաւար այս մարզին տահմանին խորհրդային ներքին նախարարութեան ուժերը դիրք բռնած են. անոնք չէզոք են սկզբունքով, նոյնիսկ երբ անոնց հրամանատարը որոշ համակրանք մը կ'արտայայտ Օսէթներու դատին հանդէպ։ Այս նոյն օրերուն պէտք է դիմէ լրագրողն ալ որ կ'ուզէ ականատեսի վկայութիւն մը ունենալ չըջափակուած մայրաքաղաքէն։

Մինչեւ այսօր Ցխինվալի - Թիֆլիս ճամկառումը 300 օսէթի մահուան, 800 վիրաւորի ու 216 անյայտացումի պատճառ եղած է։ Ցաճախակի են դերեվարումի դէպքեր։ Ամէն բան կ'անդրադարձնէ կայսրութեան քայքայումին որուն հետեւանքներէն մէկ ուրիշն է կովկասեան այս կնճիռը։

Թէեպէտ չըլայ. Ստալինի կամայականութիւնը հնդեւրոպացի կէս միլիոնոց այս ժողովուրդն ալ երկու բեկորի վերածեց (1922) մէկը ձգելով Վրաստանի մէջ, միւսը՝ Ռուսաստանի. այսօր, առաջինին երկրորդին միանալու պայքարն է որ կը խռովէ չըջանը։

Դոնի տարածքի եկուոր այս ցեղը չատ հետաքրքրեցաւ կը սերի Ալաններէն. անոնց մէկ թեւը մասնակցած է մեծ ներխուժումներու, մինչեւ Սպանիա ու Ֆրանսա։ Միւսը եղած է Կովկաս ու քրիստոնէութիւն ընդունած Ա. դարէն իսկ։ Ճակատագրական եղած են անոնց համար Թիմուրլէնկի հարուածները. վերապրողներու ներուժները կազմած են ներկայի օսէթ ժողովուրդը։

Ժամանակակից պատմութիւնը եւ Ստալին չարունակած են Թիմուրլէնկի գործը։ Այսօր Օսէթները երկուքի բաժնուած են ու կը պատկանին երկու կրօնքի. հարաւցիները քրիստոնեայ են, Հիւսիսի հանրապետութիւնը մեծամասնութեամբ մահմեդական, Վրաստան կը պաչտպանէ այն թէզը թէ վիճարկուած հողամասը իր պատմական տարածքն է։ Ու 1990 Դեկտեմբեր 9-ին «Հարաւային Օսեթիոյ խորհրդային Հանրապետութեան» հռչակումին հակազդած էր ընկերով այդ մարզին ինքնավարութիւնը։ Օսէթները կը պնդեն թէ 1989 Նոյեմբերին սկսած էին դէպքերը երբ քանի հազար վրացի ազգայնականներ Թիֆլիսէն հանրակառքերով գացած էին թալանելու Ցխինվալին, այս ձեւով բողոքելով «Օսէթ ժողովրդական ճակատ»ին դէմ որ Վրաստան անջատում կը պահանջէր, միանալու համար Ռուսաստանի ենթակայ օսէթ հանրապետութեան մը։

Ճակատումը սուր բնոյթ ստացած էր երբ առեւանգուած էր Հարաւային Օսէթիոյ խորհուրդին նախագահը։ Այսօր ազատ արճակուած է, ինչ որ Թիֆլիս կը նկատէ լարուած վիճակին որոշ մեղմացում մը բերելու քայլ, իսկ Օսէթներու համար Թիֆլիս ուրիչ ճար չունէր։

Այսօր Հարաւային Օսէթիոյ Գերագոյն Խորհուրդին փոխ - նախագահը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բանակցելու այն նախապայմանով որ անկախութեան սկզբունքը ընդունուած ըլլայ ու Վրացիները ճանչնան ու դատապարտեն 1920-ի ցեղասպանութիւնը երբ վեց հազար հոգի մեռած ու 70 հազար հոգի աքսորուած են։ Անոնք պէտք է ճանչնան նաեւ 1989-ի ցեղասպանութիւնը ու հատուցանեն վնասները։ Պէտք է դատեն Յուլումպէկովի առեւանգիչները։

Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահը հատնական չի նկատեր մօտակայ լուծում մը. որո՞ւ հետ պիտի բանակցին։ Ճակատի Իոսելիանի միւռնեերէն քիչ մը աւելի ժողովրդավար կը նկատուի, բայց ի՞նչպէս վստահիլ մէկու մը որ իր ընդդիմութեան ցուցարարներուն կրակելու հրաման կ'արձակէ։

Ազգային ժողովը որոշած էր 1992 Յունուար 19-ին հանրաքուէով մը ճշդել թէ հարիւր հազար Օսէթները համաձա՞յն են անկախութեան եւ թէ մաս կազմելու Ռուսաստանի դաչնակցութեան։ Օսէթ զինուորներու կարծիքով համայնավար վարչակարգին անկումէն ետք Վրաստանի կցուած մնալու ոչ մէկ պատճառ կայ։

Ցխինվալի հողամշակութեան չըլայով, սովի չի մատնուիր։ Բայց էլեկտրականութեան եւ վառելանիւթի պակասը ճարտարարուեստը անելի մատնած է երեք տարիէ ի վեր։ Շուկայի պինդերը ուելի չափաւոր են քան Թիֆլիս ու Մոսկուա, որովհետեւ դրամ մնացած չէ այլեւս։ Դուրսի հետ միակ կապը Հիւսիսային Օսէթիան է, բայց վրացական պիղերու դոյութեան, ձիւնին ու սառած ճամբաներու պատճառով չատ մատչելի չէ։

Հարաւային Օսէթիոյ բնակչութեան 30%-ը վրացի է. անոնց դիւղերը կատարեալ պատանքներ են ու օսէթ պատանիները դիտեն թէ եթէ կացութիւնը չբարւոքի, կարելի պիտի չըլայ պապել բնակչութիւնը որ այդ դիւղերուն հաչիւը չմաքրէ։

Ցխինվալիի 70 բնակիչներ թաղուած են դպրոցի մը բակը, քանի որ քաղաքին գերեզմանատունը վրացական գօտիին մէջ մնացած է ու կարելի չէ հոն երթալ։ Քիսունի չափ չիրմաներու վրայ գտնելու լուսանկարներ կան։

Բախտաւորներու առաջին գոհ երիտասարդին հայրը գաւաթը բարձրացնելով անոր յիչատակին ու հեծկլտալով, պատասխանատուն կը նկատէ Գամսախուրդիան։

ՔՂՂՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի տարին գլխաւոր մարզիչի ակնոցով

«Արմէնփրէս»ի թղթակից՝ Ա. Խաչատրեան դիմած է «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչ Արմէն Սարգսեանին, խնդրելով պատմել «Արարատ»ի 1991 մրցաչրջանին Խորհրդային Միութեան ախոյեանական եւ բաժակի մրցումներուն մասին։

- Մեր արդիւնքները բոլորին յայտնի են, - կ'ըսէ ան, - իսկ թէ ինչպիսի պայմաններու մէջ կը պտնուի թիմը՝ քիչ. րուն յայտնի է։ Համեմատութեան կարզով ըսեմ, որ Խորհրդային առաջնութեան բարձրադոյն խումբի բոլոր եւ առաջին խումբի որոշ ակումբներ անհամեմատ բարելաւ պայմաններու մէջ կը մարզուին՝ քան Արարատացիները։ Մենք չունինք մարզուելու խազադաչտեր։ «Ժամանակավրայ» նման պայմաններ մեզ կը տանին դէպի ... «քարէ դար»։

Այս կարեւոր հարցին ես կ'անդրադառնամ յետագային, երբ Փութպոլիստները կը սկսին նախապատրաստուիլ նոր մրցաչրջանին։ Այդ ժամանակ՝ յայտնի կ'ըլլայ, թէ ծառացած հարցերէն որոնք լուծուած են եւ որոնք՝ ոչ։ Այժմ թիմի հանդիպումներու մասին։

Մենք ընդհանուր առմամբ գոհ ենք «Արարատ - 91»ի ցուցանիչներէն։ Նոյն պայմաններու մէջ նորաստեղծ թիմով, 16 ուժեղագոյն ակումբներու մէջ 7-րդ տեղը դրաւել լաւ արդիւնք է։ Սակայն ատիկա մեզ չի բաւարարեր։ Առաւել եւս, ազատ արճակուած է, ինչ որ Թիֆլիս կը նկատէ լարուած վիճակին որոշ մեղմացում մը բերելու քայլ, իսկ Օսէթներու համար Թիֆլիս ուրիչ ճար չունէր։

Այսօր Հարաւային Օսէթիոյ Գերագոյն Խորհուրդին փոխ - նախագահը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բանակցելու այն նախապայմանով որ անկախութեան սկզբունքը ընդունուած ըլլայ ու Վրացիները ճանչնան ու դատապարտեն 1920-ի ցեղասպանութիւնը երբ վեց հազար հոգի մեռած ու 70 հազար հոգի աքսորուած են։ Անոնք պէտք է ճանչնան նաեւ 1989-ի ցեղասպանութիւնը ու հատուցանեն վնասները։ Պէտք է դատեն Յուլումպէկովի առեւանգիչները։

Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահը հատնական չի նկատեր մօտակայ լուծում մը. որո՞ւ հետ պիտի բանակցին։ Ճակատի Իոսելիանի միւռնեերէն քիչ մը աւելի ժողովրդավար կը նկատուի, բայց ի՞նչպէս վստահիլ մէկու մը որ իր ընդդիմութեան ցուցարարներուն կրակելու հրաման կ'արձակէ։

Ազգային ժողովը որոշած էր 1992 Յունուար 19-ին հանրաքուէով մը ճշդել թէ հարիւր հազար Օսէթները համաձա՞յն են անկախութեան եւ թէ մաս կազմելու Ռուսաստանի դաչնակցութեան։ Օսէթ զինուորներու կարծիքով համայնավար վարչակարգին անկումէն ետք Վրաստանի կցուած մնալու ոչ մէկ պատճառ կայ։

Ցխինվալի հողամշակութեան չըլայով, սովի չի մատնուիր։ Բայց էլեկտրականութեան եւ վառելանիւթի պակասը ճարտարարուեստը անելի մատնած է երեք տարիէ ի վեր։ Շուկայի պինդերը ուելի չափաւոր են քան Թիֆլիս ու Մոսկուա, որովհետեւ դրամ մնացած չէ այլեւս։ Դուրսի հետ միակ կապը Հիւսիսային Օսէթիան է, բայց վրացական պիղերու դոյութեան, ձիւնին ու սառած ճամբաներու պատճառով չատ մատչելի չէ։

Հարաւային Օսէթիոյ բնակչութեան 30%-ը վրացի է. անոնց դիւղերը կատարեալ պատանքներ են ու օսէթ պատանիները դիտեն թէ եթէ կացութիւնը չբարւոքի, կարելի պիտի չըլայ պապել բնակչութիւնը որ այդ դիւղերուն հաչիւը չմաքրէ։

Ցխինվալիի 70 բնակիչներ թաղուած են դպրոցի մը բակը, քանի որ քաղաքին գերեզմանատունը վրացական գօտիին մէջ մնացած է ու կարելի չէ հոն երթալ։ Քիսունի չափ չիրմաներու վրայ գտնելու լուսանկարներ կան։

Բախտաւորներու առաջին գոհ երիտասարդին հայրը գաւաթը բարձրացնելով անոր յիչատակին ու հեծկլտալով, պատասխանատուն կը նկատէ Գամսախուրդիան։

ՔՂՂՆ

որ զժգոհ մնացինք թիմի չարք մը հանդիպումներու արակէն: Իսկ որոշ ֆութպոլիստներու խաղը մեզ չգոհացուց:

Ի հարկ է, պարզ է, որ լեթ թերու - թիւններ չէլլային, «Արարատ» կրնար աւելի բարձր տեղ գրաւել: Ընդհանրապէս, ոտաքը պէտք է աւելի նպատակասլաց աշխատին անհատական բարձրացման ուղղութեամբ, առանց որու անհնար է կիրարկել տակտիկական մտայղացումները:

Մենք կարուկ կերպով հրաժարած ենք, դուրսէն մարզիկները թիմ հրաւիրելու սովորութենէն: Ունինք մարզական դպրոցներ, ուր չատ պատանիներ կ'ուսումնասիրեն բոլորի կողմէ սիրուած այս խաղի այբուբենը: Առաւել խոստմնալից ոտքն ալ թիմ կը հրաւիրենք, կ'աշխատինք զարգացնել անոնց ֆութպոլի ունակութիւնները:

Թիմը լաւ խաղ ցուցադրեց Եղեւանի մէջ Մոսկուայի «Սպարտակ»ի, «Դինամօ»ի, «Զենիտ»ի, Արովեանի մէջ «Մետալուրգ»ի, Մոսկուայի «Դինամօ»ի, «Շախտեոր»ի, իսկ հակառակորդի պաշտպաններուն վրայ Մինակի «Դինամօ»ի ու «Մետալիստ»ի, եւ հակառակ պարտութեան բանակալիններու ու Մոսկուայի «Սպարտակ»ի հետ մրցումներուն:

Հաժակի խաղերուն մենք հասանք կիսաեղրափակիչ, ուր իսկական պայքար տեղի ունեցաւ մեր եւ Մոսկուայի «Դորպեաօ»ի միջեւ: Լարուած ու անկիւնում մրցակցութեան հիմնական 90 վայրկեաններու ընթացքին ու նաեւ լրացուցիչ ժամանակին, կողմերէն ոչ մէկուն կարելի եղաւ հասնիլ յաջողութեան: Մինչեւ 11 մետրի հարուածներով բախտը ժպտեցաւ Մոսկուացիներուն (7 - 6): Թէ, ի՞նչ լսեմ: «Դորպեաօ»ն եւրոպական բաժակի մրցաշարքին մասնակցելու հարուստ վարձատրութիւն ունի: Պէտք է նշել նաեւ որ իր դերը ունեցաւ այն վատը, որ մեր ֆութպոլիստները, 16 օրուան մէջ հինգ հանդիպում անցուցին տարբեր քաղաքներու մէջ:

Մրցաշրջանին սկիզբն այնքան ալ յաջող չէր մեզի համար: Վիրաւորուեցան Ազատեան եւ Կարապետեան: Պէտք է ըսեմ, որ փորձառու թիմերու դէմ մրցելով, վրդովմունքին ձեռք բերին խումբ մը երիտասարդ ֆութպոլիստներ, հակառակ անոր որ կը խաղային հակառակորդի պաշտպանին վրայ: Այս ալ ցոյց տուաւ, որ մենք ճիշդ ուղի ընտրած ենք, համալրումը ընտրելով մեր մարզական դպրոցներուն մէջ:

Թիմը ի վիճակի է բարձրացնելու խաղի մակարդակը, իսկ ատոր համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է, որ ունենայ իր սեփական մարզադաշտերը, ինչպէս նաեւ դիտական կեդրոններ: Ի դէպ պիտի կեդրոնի մասին մեզ պատմեց «Արարատ»ի դիտական գծով մարզիչ Ալեքսանդր Մկրտչեան:

- Փորձը ցոյց կուտայ, որ այսօր եւրոպական մակարդակի հասած են այն թիմերը որոնց յաջողուած է նաեւ ստեղծել բարձրակարգ դիտական կեդրոն, ուր ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին ոչ միայն իրենց ֆութպոլիստներու, այլեւ սպասուող մրցակից թիմերու պատրաստութեան վերաբերեալ: Դժբախտաբար, մենք դուրս ենք նման հնարաւորութիւններէն: Չունինք ժամանակակից սարքաւորումներ: Ճիշդ է, վերջերս յաջողեցանք ձեռք բերել համակարգիչ, որ կ'օգնէ ընդարձակելու դիտական աշխատանքները: Ըսեմ նաեւ որ, այսօրուան դրութեամբ «Արարատ»ին օժանդակող համալիր դիտական խումբը բաղկացած է երկու հոգիէ, մինչդեռ, օրինակ, Կիեւի «Դինամօ»ին, ինչպէս ծանօթացայ վերջերս, կ'աշխատին մօտ 40 որակեալ մասնագէտներ: Անոնք զբաղած են բռմմակոզմանի դործունէութեամբ: Նշեմ միայն մէկ փաստ. անոնց ձեռքի տակ եղած տուեալներու համակարգին կան նաեւ «Արարատ»ի ֆութպոլիստներու պատրաստութեան բնութագրերը սկսած 1978 թուականէն:

Շարունակելով զրոյցը դիմաւոր մարզիչ Արմէն Սարգսեան ըսաւ.

- Մեզ առանձնապէս կը յուզէ այն փաստը, որ Սուքիասեան «Արարատ»ի դեկավարութեան դիմած է, Մոսկուայի «Դինամօ» տեղափոխուելու հարցով (անոնցմէ հրաւէր ստացած է):

Մէկ կողմէ ուրախալի է, որ բարձրագոյն խումբի այնպիսի թիմեր, ինչպէս Մոսկուայի եւ Կիեւի «Դինամօ»ն, կը հետաքրքրուին «Արարատ»ի որոշ խաղացողներով, բայց ցաւալին այն է, որ, երբ մեզ վերջապէս կը յաջողի ստեղծել հիմնական խաղացողներու խումբ մը, մենք ստիպուած կ'ըլլանք կանդնիլ «կոտրած տաշտակի» առջեւ, քանի որ մեր խաղացողներուն կ'առաջարկեն անհամեմատ նպաստաւոր պայմաններ: Առ այժմ չեմ կրնար ըսել, թէ ինչպէս կ'ստորագրեն այս բանակցութիւնները:

ՄԱՐՍԻԳԻ. - «Յառաջ»):

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը ունի իր չքնաղ Ներս օդտակար եւ գնահատելի գործունէութիւնները՝ բարեսիրական, ազգային, կրթական. մանաւանդ եկեղեցւոյ ծիրին մէջ, ուր թաղական խորհուրդ եւ կապոյտ Խաչ կը ծրագրեն, կ'աշխատին միասնաբար, ներդաշնակութեամբ: Սարքուած ձեռնարկները կը գանեն ընդհանրապէս յաջողութիւն թէ կազմակերպութեան ձեւին մէջ եւ թէ բովանդակութեան տրակի տեսակէտէն:

Տարուան ընթացքին Կապոյտ Խաչը կը բերէ իր գործօն մասնակցութիւնը թաղականութեան բոլոր նախաձեռնութիւններուն եւ յատկապէս հանդիսաւոր եւ բացառիկ առիթներուն: Դէպ չըլլան մըն է ուր կարզ մը բարքեր կը պահուին: Շատ քիչ եկեղեցիներ կան ուր Զատիկին, Պատարագի եւ արարողութեանց աւարտին բակը ժողովուրդին բաշխուի կարմիր հաւկիթ եւ «գաթա»: Ուր ամէն տարի եկեղեցւոյ տարեդարձը եւ անուանակոչութեան օրը կը նշուի չուքով, կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ յատուկ ընդունելութիւն չնորհիւ մասնաճիւղի ժրաջան տիկիններուն: Ուր, Ս. Ստեփանոսի նախավկային տօնին, Դեկտեմբեր 26, եկեղեցւոյ սպասարկողներուն՝ տարկաւագներուն զպիրներուն համար կը կազմակերպուի յատուկ ճաշ ու խրախճանք:

Այս եւ այլ գործունէութիւններու կողքին Կապոյտ Խաչը չի մոռնար իր նախկին անդամուհիները: Կը յարգէ անոնց յիշատակը եկեղեցական արարողութեամբ, հոգեհանգիստով, մատաղով, ամէն տարի Սեպտեմբերին: Անոնք որ անցան իր չարքերէն, աշխատեցան եւ ծառայեցին կը կազմեն այսօր բարոյական դրամագլուխը Միութեան: Չի մոռնար նաեւ մանուկները, պատանիները: Լայնօրէն կ'օժանդակէ թաղին դպրոցին: Կը հոգայ աշակերտներուն ճաշը, կը մասնակցի նուէրներով Տօնածառին հանդիսին եւայլն...:

Ջ. Շանթ մասնաճիւղը Նոր տարուան առթիւ մաղթանքի յատուկ «քարթ»եր ոսկել տուաւ եւ ղրկեց ազգայիններուն: Յունուար 4-ին, Հայ Մշակոյթի Տան սրբահներուն մէջ, հայկական Ծնունդին առթիւ, սարքեց ճաշ մը առիթ տալով չատ - չատերուն ապրելու, վայելելու հայկական աւանդութիւններով, հայկական մթնոլորտով ուրախ պահեր: Ջանք չէր խնայուած բաւադոյն ընդունելութիւնն ու հիւրասիրութիւնը ընծայելու ներկաներուն:

Կապոյտ Խաչը տիրական ներկայութիւն մըն է Սէն - Ժերմի հայաբնակ արուարձանին մէջ: Կը սատարէ հասարակական կեանքի մը զոյութեան, ինչ որ անհրաժեշտ է պահպանելու համար ուրոյն նկարագիր եւ դիմագիծ:

Առանց ազմուկի աշխատիլ գիտցող տիկիններ են ,որոնք բարձր կը պահեն վարկը Միութեան եւ իրենց չուրջ կը համախմբեն թաղին հայութիւնը անխտիր:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ԳՂՂՈՒԹՔ ԳՂՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնի Ա. Ազատեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին, Յունուար 11-ին տեղի ունեցած է Կաղանդի եւ Ծնունդի անդամական հանդիպում - խրախճանքը: Բացման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղին առենապետը՝ Մանուէլ Զարշաֆեան: Հիւրասիրութեան ընթացքին գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը՝ երգերով եւ պարերով:

***

ՀՈՒԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28-ին եւ Յունուար 6-ին Հ. Օ. Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղը կազմակերպած է Ծնունդի եւ Ամանորի նուիրուած ձեռնարկներ, որոնք մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Պոլսահայ Մխիթեան Մ.Ի.Կ. Մշակութային մարմնի կազմակերպութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջնորդանիստ «Կոմիտաս» երգչախումբին տեղի ունեցած է (Նոյեմբեր 24-ին) համերգ մը նուիրուած Արա Պարթեւեանի, անոր մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Պոլսահայ Մխիթեան վարչական անդամներէն՝ Աչոտ Գասպարեան: Արա Պարթեւեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Մ.Ի.Կ.-ի (Մխիթարեան, Խաեան, Կեդրոնական) պատասխանատուներէն՝ Գաբրիէլ Պատմաճեան: Կոմիտաս երգչախումբը երգած է երաժիշտին գործերէն: Հուսկ բանքը արտասանած է առաջնորդը՝ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեան:

***

ԳԼՄՊՐԻՃԻ մէջ (Գանատա) Դեկտեմբեր 8-ին տօնուած է Հ. Յ. Դ. օրը, Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արամ Դրօ» Կոմիտէին: Օրուան բանախօսն էր Գրիգոր Նզրուեան: Հանդիսութիւնը վարած է Պօղոս Ճապրայեան, իսկ Կոմիտէին անունով խօսք առած է Ժողէֆ Փոլատեան: Մանուէլ Անտուեան ալ Հ.Յ.Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան խօսքը բերած է: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՊՈՍԹՐՆԻ Շերաթըն - Թարա պանդոկին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, Յունուար 4-ին, կազմակերպութեամբ արեւելեան - Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին, ի պատիւ Էլէնա Պոնէրի: Եղած են գանազան ելոյթներ, իսկ Տիկին Էլէնա Պոնէր ծանրացած է Հայաստանի մէկ միլիոն անապահով ժողովուրդին, Արցախի, որու պայքարն ոգէրն է տեղւոյն ժողովուրդը եւ թշնամիներով շրջապատուած հանգամանքին վրայ: Հիւրասիրութեան վերջաւորութեան, Էլէնա Պոնէր չեչտած է. - «Ցոռևտես չըլլաք, քանի որ յոռետեսութիւնը մարդը կը մատնէ անգործութեան»:

***

ՇԻՒԱԿՈՑԻ Հայ կեդրոնի «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին տօնուած է Հ.Յ.Դ. օրը կուսակցութեան 101-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ տեղւոյն «Քրխտափոր» Կոմիտէին: Հանդիսութիւնը բացուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սկաուտներու մուտքով եւ յոնկայա «Ցառջ Նահատակ» եւ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով: Բացման խօսքը արտասանած է Քրխտափոր Կոմիտէութեան կոմիտէի Վազգէն Այվազեան, ծանրանալով կուսակցութեան 100-ամեայ վաստակին վրայ: Հ. Ե. Դ. Արարատ ուխտի անունով ելոյթ ունեցած է Սօսիկ Սալվատոր: Հէյկազ Պարսամեան իր խօսքին ուսարտին յանուն Քրխտափոր Կոմիտէի յուշատախտակ մը նուիրած է Զօհրապ Թաղեանի, առ ի գնահատութիւն իր տարած աշխատանքին ի նպաստ հայ դատին: Օրուան բանախօսը՝ Հէրի Տէրտէրեան իր ուղերձը տուած է անդլերէն: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՉՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՄԹԵՐԱՆՈՑԸ

Անդրանիկ կը մօտենայ ազգային մը, մեր լեռնօրները եկեղեցիի ապրանքը ածուրդի հանած են ու կը ծախեն Թուրքերուն:

Անդրանիկ կը չուարի, ո՞ը մէկուն հասնի: Ճակատին վրայ ռազմական գործ կայ: Թուրքերը կը սպառնան:

Եկեղեցիի ապրանքները կը պատկանին տարագրուած կարնոյ հայ վաճառականներու, որոնք սպահով մնացած էին Թուրքի օրով, Ռուսները միայն առին ռուս բանակին պէտք եղած կաշին, իսկ մնացները պահեցին: Հայերը աճուրդի տուին:

Անդրանիկ ոչ մի կերպ ժամանակ չունէր նեցաւ հասնելու այդ աճուրդին:

Ճակատի գործը աւելի կարեւոր էր:

Անդրանիկ կը վազէ Ա. եւ Դ. գունդերը համոզելու համար, որ մեկնին ճակատ՝ գրութիւնը առժամեայ փրկելու համար:

Ա. ԵՒ Դ. ԳՈՒՆԴԵՐԸ

Ինչպէս դրած էի, կարին կը գտնուէին Ռուսահայոց կորպուսի Ա. եւ Դ. գունդերը, որոնք կը բաղկանային 4 600 հոգիէ ամէն մէկը:

Գնդապետ Բեժանբեկով ժամանեց կարին, եւ Անդրանիկ սկսաւ աշխատիլ այդ գունդերը ղրկելու ճակատ:

Հրաման հրամատանի եաեւ հանեց, բայց մարկ ընող չեղաւ:

Անդրանիկ դումարեց այդ գունդերու սպաներու եւ զլխաւոր զինուորներու խորհրդակցական ժողով:

Ես ներկայ չէի այդ ժողովին, բայց Անդրանիկ իր վերադարձին պատմեց ինձ հետեւեալը.

- Այդքան վիճաբանութենէ, աղաչանքներէ եւ խնդրանքներէ յետոյ՝ մեր հերոս գունդերը համաձայնեցան առաւօտուն զիմելու ճակատ՝ պայմանաւ, որ չուտով պիտի փոխարինուէին ուրիշ զօրքերով:

- Ի՞նչ պատճառաբանութիւն ունին ճակատ չերթալու, - կը հարցնեմ Անդրանիկի:

- Մենք կ'երթանք եւ կարսը կը պաշտպանենք, - կը պատճառաբանեն: - Կովկասի մէջ կոտորածներ կան եւ դուք մեզի չէք ըսեր, որպէսզի այստեղ կռիւ ընէք Թուրքերու հետ...

Կը ցուցնենք Թիֆլիսի վերջին թերթերը, չեն հաւատար կամ չեն ուզեր հաւատալ:

- Եթէ իսկապէս Կովկասի մէջ կոտրածներ կան, - կ'ըսէ Անդրանիկ, - առաւել եւս մենք պարտական ենք այստեղ կռուելու եւ չթողելու, որ Օսմանցիները միանան Թաթարներու:

Չեն ուզեր հասկնալ:

- Ռուս սպաները յօժար են ճակատ երթալու, - կ'ըսէ Անդրանիկ եւ կ'աւելցնէ, - ես յոյս չունեմ այս գունդերէն, եթէ մին մէկ-երկու օր ճակատը մնան եւ չթողուն, որ Թուրքերը Իլիջան գրաւեն՝ մեր զինուորները կը գրաւեն:

- Մչեցի 1000 տղայով աւելի գործ կարելի է տեսնել, քան այս գունդերով:

Բայց մեր զինուորները չէին հասներ, անոնք կը քալէին բուքին ու բորանին եւ չունէին ցուրտէն պատսպարուելու միջոցները:

Ա. եւ Դ. գունդերը երկրորդ օրը ճամբայ ելան դէպի ճակատ, բայց թքելով եւ մրթլով:

Անդրանիկ բաւական հանդատացաւ, որ այդ գունդերը մեկնեցան:

Երանի՛ թէ չմեկնէին:

(Շար. 28)

Տէր եւ Տիկին Ազման Խարբութեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Խարբութեան եւ զաւակները,

Սէմէրճեան եւ Տժան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, մօրաքրոջ, ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՕԳՍԻՆ ԽԱՐԲՈՒԹԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Զեփիւռ Սէմէրճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 17-ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունուար 21-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ընտանիքը չնորհակալութիւն կը յայտնէ անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին։

***

Les familles Harpoutian, Semerdjian et Dejean

ont la douleur de faire part du décès de

Mme Vve OKSEN HARPOUTIAN

qui a eu lieu le 17 janvier. Les obsèques ont été célébrées le mardi 21 janvier, en l'église apostolique arménienne Saint Jean Baptiste de Paris.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՍՋԻ Պօմոնի Նայլըի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունուար 27, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին Հոլանի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

(Շար.՝ Ա. էջէն)

այս տաղնապալի վիճակին, որմէ դուրս գալու համար պիտի փորձուի ամէն բան, նոյնիսկ բռնակցութիւններ։

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ եւ հանդանակած միջոցներով կահաւորուեցաւ Գիւմբրիի Գեղամ Սարեան զպրոցը։ Նուիրուած են սեղան - նստարաններ, տարբերաւծական սարքեր, խոհանոցի ու ճաշասրահի գոյքեր, մարմնամարզական դահլիճի առարկաներ։

Այս, Գիւմբրիի երկրորդ զպրոցն է որ կահաւորուած է Սփիւռքի բարեբարներու օգնութեամբ։ Սեպտեմբերին խոտորհայ զազութը մօտ 1 միլիոն տոլարի սարքեր նուիրած էր Ղեւոնդ Ալիշան զպրոցին։ Գանատահայերն ալ առանձնած են Մրմեան Հայրիկ զպրոցին հովանաւորութիւնը։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Արտաքին նախարարին պաշօնական կարգ մը հանդիպումներով լեցնցած է Հայաստանի դիւանագիտական յարաբերութիւններու որորար։ այսպէս Յունուար 17-ին Ր. Յովհաննէսեան Մոսկուայի մէջ Աբժանթինի դեսպանին հետ պայմանագիրը առորագրած է երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու։ Յաջորդ օրը նոյն գործողութիւնը կրկնուած է Սոֆիա։ Պուլկարիոյ նախագահն ու վարչապետը ընդունած են Հայաստանի նախարարը։ Իսկ Յունուար 20-ին ան անցած է Աթէնք ուր եւս դիւանագիտական փոխադարձ յարաբերութիւն հաստատելու պայմանագիրը առորագրած է։

Այս չարքին վերջին երկիրը Անգլիան է որ ուժերորդն է որուն հետ Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատած է։

***

ԴԻՄՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Գեղագոյն Խորհուրդի Մարզու իրաւունքներու եւ ազգութիւններու հարցերու յանձնաժողովը յայտարարութեամբ մը դիմած է Հաւաբակապետութեան եւ միջազգային հանրութեան. յայտարարութիւնը կոչ կ'ուղղէ որ նախկին Միութեան հանրապետութիւններէն ամէն մէկը ճանչնալու ընթացքին նկատի առնուի թէ ան որքանով իրագործած է եւ կը զործադրէ միջպետական յարաբերութիւններու իրաւական չափանիշները որոնք ընդունուած են քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ։ Յայտարարութիւնը կատարուած է Յունուար 12-ին Թիֆլիս - Մոսկուա չոգեկառքէն

ՄԱՐՄԻՆՅ.-

Տիկին Գարմէն Տօնապետեան (ծնեալ՝ Զերվոս),

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տօնապետեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Ժիլ եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Տօնապետեան եւ ապրիկը,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՋԱՐԵՀ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 19-ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Զարիքչարթի, Յունուար 22-ին։

Ողբացեալին վերջին խօսքերէն՝

«փառք Աստուծոյ, երկրիս անկախութիւնը տեսայ, այլեւս կրնամ մեռնիլ»։

***

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Պատրիկ Տօնապետեանի եւ ողբացեալին հարազատ ընտանիքին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌՈՄԱՆ. - Տիկին Էլիզ Պօղոսեան 200 Ֆրանք։

***

ՕՐՄԷՍՈՆ. - Գ. Ռահանեան 100 Ֆր.։

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1992-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Մայր Եկեղեցւոյ 1992-ի օրացոյցը, որ կը ներկայանայ զրքոյկի մը ձեւին տակ եւ որ, ուշնեղու կողքին, կը պարունակէ կրօնական այլազան տեղեկութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, Հայ Եկեղեցւոյ Նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական զպրոցներու, հաստատութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը։

Սոյն օրացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հետեւեալ հեռաձայնով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին կամ դրել հետեւեալ հասցէին.

Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
Paris 8e

Ապրիլեանի կողմէ 20 հայ ուղեւորներու պատանդ առնուելուն առիթով։

***

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Յունուար 20-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահական նիստ, որու սկիզբը մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգուած է Սահմանադրական զոհուած երեսփոխան Վիկէն Շիրինեանի յիշատակը։ Քննարկուած են հրատապ հարցեր։ Գերագոյն Խորհուրդը, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը եւ կառավարութիւնը համատեղ յայտարարութիւն մը ըրած են երեսփոխան Վիկէն Շիրինեանի մահուան առիթ։

***

ԱԽՍՏԻՒԱ ԵՒ ԿԸ ՁԱՆԶՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Յունուար 15-ին աւստրիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցաւ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութիւնը։ Աւստրիոյ հայ զաղութը այդ առիթով իր շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնը փոխանցած է Աւստրիոյ նախագահին, վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին։

***

ՆՈՐ ԳԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Շուկայի նոր պայմանները եւ գիներու ազատ արձակումը ոչ մէկ ձեւով օգտակար եղած են երեւանի խանութները քիչ մը աւելի ապրանքով լեցնելու, կաթամթերքը եւ հացը յաւելում կրած են երեք անդամ, հակառակ ասոր, կարելի չէ պանոք գտնել միշտ պարապ խանութներու մէջ։ Մխի քիլօն կ'արժէ 50 - 70 ռուբլի, պանիրի գինն ալ եռապատկուած էր հասնելով մինչեւ 100 ռուբլիի։ Սակայն, օրինակ, հացը կ'արժէ միայն 2 ռուբլի խանութներու մէջ, մինչդեռ անոր գինն է 5 ռուբլի կոոպերատիւներու մօտ։ Երբ սովորական քաղաքացիի մը աշխատավարձը 280 ռուբլի է մօտաւորապէս, նոյնիսկ գոյք մը կօշիկը անոր համար կը մնայ դրեթէ երազային, երբ ան կ'արժէ 1500 - 2000 ռուբլի։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Արմէն Մուրատեան եւ Մարի Տիւֆլօ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Մուշեղ Ձիլէրեանի մահուան առթիւ։

***

ՔԼԵՐՄՈՆ - ՖԵՐԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Սոնա Սոնեըի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Զաքար Զաքարեանի (մեռած Մոնրէալ) յիշատակին։

LOTO

organisé par

L'ECOLE ABOVIAN

Ecole de langue et culture arméniennes

le Dimanche 26 Janvier à 15 heures

Dans la Salle A. Tcherpachian
339, *avenue du Prado, Marseille*

Premier lot : Un four MICRO-ONDES
et de nombreux autres lots.

ԿԱՂԱՆԴ՝ ԻՍԻ ՄԷՋ

Կաղանդ՝ Իսկի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մխոբեայ զպրոցի աշակերտութեան. հովանաւորութեամբ՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ՝ Կրթական մարմնի։

Ելոյթ կ'ունենան զպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտ - աշակերտուհիներ, երգ ու պարով նուագ ու արտասանութեամբ։ Տեղի կ'ունենայ Իսկի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ժամը՝ 15-ին

Փ.Ա.Ս.Ի. 25 Ավիւնիւ Վիէթոր Հիւկօ

Յունուար 26, կիրակի օր, եկէք քաջալերելու պատասխանատուներն ու աշակերտները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժաք Թէրզեանէ իրենց աղջկան Հէլէն Լօրիի ծննդեան առթիւ։

***

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արամ Աբրահանէ Արամ Օգեանի մահուան առթիւ։

OFFRE

Couple retraité 85 ans et 95 ans demeurant Bandol (Var-Côte d'Azur) recherche dame arménienne libre de toute obligation qui puisse s'occuper à plein temps.

Contacter :

PARIS : 16 (1) 48. 25. 72. 75
8 - 9h et après 20h
BANDOL : (16) 94. 29. 71. 88.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 պատգամաւորներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին։

Թեկնածուները պարտին, 1992 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-էն առաջ, կրկնապէս ապահովագրեալ նամակով, իրենց թեկնածութիւնը յայտնել Դատական Յանձնակատարին նչելով իրենց ծննդեան թուականն ու Ընկերակցութեան իրենց անդամակցութեան տարին։

Թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի կազմուի եւ հրատարակուի մամուլին մէջ, յայտարարուի ռատիոյով եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ, 1992 ՄԱՐՏ 12-էն սկսեալ։

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ։

Քուէատուփերը զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.

- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանդամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ)։ Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (նամակատան կնիքը նկատի կ'առնուի)։ Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ ուժամեայ դանճապահ Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած։

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին։

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է.-

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

CENTRE CULTUREL
A N I
31, rue de Calais — 13012 Marseille
Tél. : 91. 93. 41. 22

Dimanche 26 Janvier à 16 heures

CONCERT DE PIANO

avec

Vartan Mamikonian

jeune virtuose d'ARMENIE

AU PROGRAMME

Bach — Schubert — Chopin
Babadjanian
Katchatrian

Entrée : 50 F.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրաճուամ : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.718
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNÉE — No 17.718

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՅԱՌԱՋ» ԱԼ ԿԵԱՆՔ ԿՈՒՏԱՅ ԻՐԵՆ

Տարիները թաւալկոր անցան: Ու այսօր, պէտու պառկ կ'ունենանք, երբ կ'անդրադառնանք թէ 35 տարիներ սահեր են արդէն ամբան այն չարաշուք օրէն, երբ թերթիս հիմնադիր - խմբագրապետը յանկարծ մեկնեցաւ՝ մնաս բարով ոչ ոքի, պիտի ըսէր բանաստեղծը:

«Յառաջ» չարունակուեցաւ, ու անով՝ ինք ալ ապրեցաւ մահէն անդին: Իր մըտքէն չէր անցներ, որ իր թերթը դեռ կըրնայ տակալ, ի'ր բառերով՝ այս լրջծուն պողոտաներուն վրայ, ուր Հայախօս, այլ մանաւանդ հայերէն կարդացող սերունդները օրէ օր մարեցան: Դեռ աւելին, ուրիշ ախտ մը՝ անտարբերութիւնը աւելի մեծ աւեր գործեց, երբ կարդալ փոցոդն ալ չհետաքրքրուեցաւ հայ մամուլով:

Եթէ 35 տարինեք դիմացաւ ի'ր թերթը, պատիւը կրկին իրեն կ'երթայ, քանի եթէ ներշնչած չըլլար այն հատուածը, այն ոչին որոնց չնորհիւ չընկրկեցանք եւ չարունակեցինք յարատեւօրէն «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, այսօր պիտի չկարենայինք ըսել իրեն՝ «գործդ ի գոյոց քեզ մատուցանեմ»:

Սերունդները փոխուեցան ու այսօր ամբողջ փաղանգ մը կայ «Յառաջ»ի ընթերցողներու որ չէ ճանչցած այն եղակի հրաշագործութիւնը, որ Պոլսէն էրգրում, ապա կրկին Պոլիս, հուսկ՝ Փարիզ, կէս դարու երկայնքին իր գրոչմը դրաւ հայ ժամանակակից լրագրութեան վրայ: Ջճանչցաւ մարդը, որ ծնունդ առաւ այս թերթին, ու չունէր սպառեց տարագիր ու արմատախիլ բարգութիւններուն տալու համար աղգային դիտակցութիւն, սէր՝ հայրենիքի, պաշտամունք՝ մայրենիքի:

Ու ամբան իրիկուն մը, վերջին խմբագրականէ մը եաք, դոր խորագրած էր՝ «Լռութիւնը ոսկի է», յանկարծ լռեց, դո՝ ուղեղային արիւնահոսութեան:

«Յառաջ» չարունակեց գալել այն ամբրէն դոր ինք գծած էր: Տարիներու երկայնքին, իրմէ եաք, խմբագրութիւնը կորնդուց այլ ձեռնհաս դրիչներ՝ Շ. Նարդունի, Շ. Շահնուր, Հրանտ - Ամուխ եւ դեռ աւելի երիտասարդներ: Ջրնկճուեցաւ, Նորեր եկան փոխարինել հինները: Ու չարունակեցինք մեր ճամբան առանց վհատելու, որովհետեւ ինչ որ սորված էինք իրմէ թոյլ չէր տար որ դառաւելք ըլլանք ու կէս ճամբան մնանք:

⁂

Երեսունեւհինգ տարիներ անցեր գացեր են:

Աչխարհ դիմագիծ փոխեր է: Նաեւ Հայաստանը: Ինք ու իր դաղափարակիցները մեկնած էին իրենց հետ տանելով ապառ Հայաստանի մը, ամբողջացած Հայաստանի մը եզերը, իրենց արեան խորը: Անոնք չտեսան այն արշալոյսը, որու կաթօտով իրենց աչքին յոյսը քամած էին ախ եւ վիշեր եւ որ կ'իրականացնէր երազին հիմնական մէկ մասը, նոյնիսկ եթէ ճամբան դեռ չատ փշոտ է: Բայց, ինք ծանօթ էր այդ փշոտ ճամբուն, դոր ճանչցած էր առաջին անկախութեան օրերուն, երբ հացի կարօտ հայ պետացին էր կրնար ցնծութեամբ ողջունել անկախ Հայաստանը:

⁂

«Ամէն փոս կոչ մըն է» կը գրէր ինք Վահան Նաւասարդեանի մահուան առթիւ: Ու փոսերը չատցան եւ յաճախ փոսերու կոչերը մնացին անպատասխան: Ի'րը, ոտկայն, մեզի համար կը մնայ յարատեւութիւնը, ոտկայու այն մնայուն կոչը, որու չնորհիւ, եթէ ինք իր կեանքը տուաւ «Յառաջ»ին, «Յառաջ»ն ալ երեսունեւհինգ տարի է կեանք կուտայ իրեն:

«ՅԱՌԱՋ»

Շ.

Pendant toute mon enfance il ne fut pour moi qu'une initiale : CH.

Mon père, chaque matin, guettait le facteur porteur de son «HARATCH» quotidien. Ses doigts, avec dextérité, faisaient sauter la bande du journal qu'il dépliait deux fois dans le sens de la largeur et une fois en longueur pour se précipiter avec avidité sur cette première colonne à gauche qui était l'éditorial signé : CH.

Les commentaires qui s'en suivaient gardèrent longtemps dans mes souvenirs un goût de pain grillé, de café au lait, de beurre et de confiture puisque tout cela se passait pendant le petit déjeuner.

L'homme avait déjà sa légende.

On disait qu'il écrivait son éditorial d'un seul jet de plume, sans ratures, et quel que soit le sujet traité, l'article contenait le même nombre de signes chaque fois.

C'est en apprenant à lire et à écrire ma langue que je découvris ce prince de la polémique qui maniait la plume comme on manie l'épée, faisant mouche chaque fois avec des mots qui restèrent célèbres.

Et puis enfin un jour, j'ai rencontré l'homme.

Son âme ne s'était pas trompée de corps avec son profil d'aigle royal. Derrière les verres de son pince-nez, un regard franc plein d'honnêteté vous perçait de part en part, et puis, comme satisfait de son examen, ses traits s'adoucissaient, se détendaient jusqu'au grand rire des enfants heureux.

Il avait gardé du temps de la torture et de la terreur barbare des prisons turques un affaiblissement du sens de l'ouïe. Je ne sus jamais si cette surdité était partielle ou plus profonde puisqu'elle lui permettait tantôt de s'isoler quand le propos l'ennuyait ou soudain sans crier gare il nous rejoignait dans une conversation au moment précis où le sujet commençait à l'intéresser.

Dans le petit appartement de banlieue où il me reçut tant de fois en famille, ma mémoire sélective n'a rien oublié de la vie modeste de cet intègre serviteur de son peuple.

Inflexible, obstiné en ce qu'il croyait, il a fait battre le cœur d'une communauté en exil.

Certes dans son combat il n'eut pas que des amis.

«N'avoir que des amis est une obligation de commerçant» disait Montherlant,

«Se faire des ennemis est une occupation d'aristocrate».

C'est ainsi que ce grand démocrate allait chercher toute sa noblesse.

Il y avait cet hiver-là, derrière le catafalque de celui qui avait rejoint les ombres glorieuses, le long cortège d'un peuple qui pleurait.

Alors, pendant un instant au moins, les petites haines, les divisions de pensées, les rumeurs de clans se turent autour du noble endormi pour n'y voir plus qu'un grand honnête homme de combat et de conviction.

HENRI VERNEUIL

(«Haratch 60», 1985)

- ՄԱՅՐԵՆԻ՛ՔՍ, ՁԿԵՏԱՅՈՒԵԼԻՔՍ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆ...

- ՔՆԱՑԻ՛Ր, ՈՐԴԻ՛, ՔՆԱՑԻ՛Ր...

Ուր եմ տեսեր՝ չեմ յիշեր: Աչքերուս մէջ պատկեր մը կայ, այնքան կենդանի եւ պայծառ, որ ինձ կը թուի թէ երէկ, դեռ երէկ եմ տեսեր:

Առուտուր մը, ուր ջուրը, համակ լոյս, կը պպզայ, կը կայծկլտայ, կը սահի կը փախչի բայց կը մնայ միշտ նոյն տեղը, քրքջուն, կարկաչուն, երեսը պազպազուն: Առ ափն առուտուրին՝ չիրխմ մը սառ մարմարէ, որու սպիտակութիւնը խաղաղութիւն կը թելադրէ, հրաւէր ներամփոփումի եւ ապօթքի:

Եւ ուռի մը, լացող ուռի մը, որ ինչպէս կին մը հեռարձակ, վայրահակ, կարծես գրկեր է չիրխմը իր ոստերով, փաթթուեր է քարին ու չաղապատեր, գրեթէ ծածկեր գայն:

Երբ հովը կ'անցնի, ուռին կ'օրօրուի եւ ցօղը կը թափի, - կ'ըսես կինն է որ կուլայ չիրմաքարին վրայ: Եթէ պահ մը կեներս ու դիտես, կը խաբուիս թէ կը լսես տրամախօսութիւն մը.

- Որդի՛...

- Մայրենի՛ք իմ...

Եւ որդին կը պատմէ իր սէրը, իր հրճումները, իր երազները: Կը պատմէ իր պաշտամունքը, իր նուիրումը, իր զոհաբերութիւնը:

Այս պատկերին մէջ ճանչցած հարկաւ առուակը, որ ժամանակն է, - կը սահի՝ բայց չի հատներ, կը հոսի՝ բայց չի սպառիր: Միշտ նոյն լոյսին սահանքը, միշտ նոյն ջուրին կարկաչը, - առուակը՝ խորհրդանշան յաւիտենականութեան:

Յաւիտենականութեան այդ կշռոյթին մէջ՝ ծառ մը, դարերու ծանօթ, կնոջ կերպարանք առած՝ կը ներկայացնէ մայրութիւնը, որ լեցուեր է զաւկին հոգին հարատութեամբ, կախարդանքով, ճառագայթներով, որ բարբառային ծիածանով՝ դեղերփնեան գոյներուն է ընտելացուցեր, այսուամենայնիւ նուազարանով՝ երաժշտական ճաշակ է չնորհեր, մեհենական քրմուհիներուն միջնորդութեամբ՝ քերթողական ներչնչում է պարգեւեր, արարատեան համ է տուեր խօսքին, Հայկազեան աւիշ՝ աւիւնին, - հայերէն լեզո՛ւն է ասիկա, որ մայրացե՛ր, մայրացե՛ր, մայրացե՛ր է այսպէս երջանկօրէն, եւ այսօր կը սպա՛յ՝ գրկած իր որդւոյն չիրխմը:

Հայերէն լեզուն՝ մա՛յր չնորհարաչէն, մա՛յր պարգեւատու, մա՛յր յաւերժանուն:

Չիրխմը, որ կը պատասխանէ պատուոյ Մայրենիքին, ծանօթ է ձեզի իր անուամբ՝ քարին վրայ արձանագրուած.

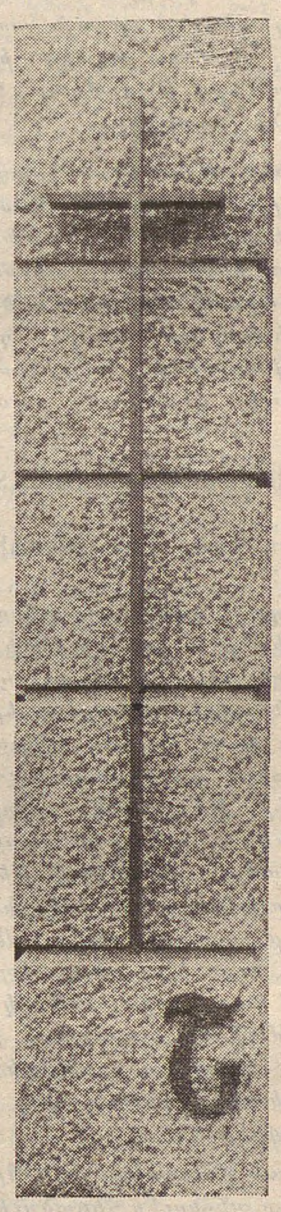
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Յազնէ հայկայ, որ ընծայաձայ
ի հանդէս մարտիրոսական պսակին

⁂

. . . . . .

Ո՞վ ես դուն չիրմաքարին տակ, - դիւռը մը որ ինկաւ յաւիտենական այդ երազին համար: Մահը այն ատրուշանն է, որ կը վառէ մեր մեհեաններուն ոսկորները՝ աւելի եւս արծարծելու համար բոցը, դոր կը կոչենք Ոգի հայկազանց: Մեր ոսկորներով՝ անչէջ պիտի պահենք Հայկազանց

հանճարին չողը: Հաւատացողները մեզի հետ, իսկ չհաւատացողները՝ թող ատանան տանի: Երբ այս է կամքը ժողովուրդին, որ եկեր է սգալու վրաս, ես կը հաւատամ իր յաւիտենականութեան:

Եւ ահա նորէն պատկերը՝ աչքերուս մէջ: Առուակը -- Յաւիտենականութիւն: Լացող ուռին - Մայրենիքը: Եւ չիրխմը, որ ինձ տուն կուտայ Թերար ս'Ովվիլի քերթուածը, կարգ մը փոփոխութիւններով..

կանգ առ, անցո՛րդ շիրմին առջեւ
հոտառէտ,
Ուր ամէն ինչ որ ես էի՝
Կը հանգչի այժմ ծաղկած թուփերու տակ,
Եւ կարդա՛ սա պարզ բառերը·
«Ոչ ոք սիրուեցաւ այսքան խոր»·
Եւ բուռն ու կենդանի տեղ մը
Թող ողողէ եւ ուռեցնէ սիրտդ,
Անգամ մը եւս տեսնելու համար ոտքի
Այն որ թաղուած է, այստեղ, անկենդան:
Անիւնը մարմնոյս, զոր հողը կ'ուտէ
ինչ առ ինչ,
Պիտի ծաղկի օր մը, ջերմ եղանակին:
Այն ատեն, երիտասա՛րդ անցորդ,
Քաղէ փունջ մը ծաղիկ
Իրրեւ գինը ճամբէն շեղելուդ,
Եւ հեռացիր···
Վասնզի սիրոյ մրմունջին մէջ,
Որ կ'օրօրէ մեհեաւորիկ բուսիս,
Ես կը լսեմ դեռ անցաւոր կեանքիս
յաւիտենական վիշտ:

Մենք չիրմաքարին աւելի մօտ, սիրոյ համօրէն մրմունջին մէջ, լսելով տրամախօսութիւնը որ կը չարունակուի՝ դիտենք թէ ի՛նչ վիշտ է այդ·

- Մայրենի՛ք, մայրենի՛ք իմ, ո՛վ չկըշտացուելիք քաղցրութիւն, մահէն անդի՛ն ալ ցանկալի···

- Քնացի՛ր, որդի, քնացի՛ր, քնացի՛ր:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1957, Մարտ 9, հատուած)

(Լուրերը կարդալ Գ. էջ)

ՍՐՏԱՅՈՑՉ ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1951 Մայիս, Վարդանանց Տօնին 1500-ամեակն էր: Ծննդացս յիշատակին նուիրուած յօդուած մը ձեռքս, երկչոտ, վրանոտ եւ յուզուած մտայ «Յառաջ»ի խմբագրատունը որ այն ատեն եթէ չեմ սխալիր համեստ պզտիկ խմբագրատուն մըն էր 13-րդ թաղամասը, Յ. Տէր - Յակոբեանի տպարանը:

Շաւարշ Միսաքեան նստած էր մատղաշ, գրիչը ձեռքը, տարուած՝ սրբագրութիւններով: Շեշտակի իր նայուածքը սեւեռելով ինծի - տո՛ւր տեսնեմ գոնէ պզտիկ ժպիտով մը· յօդուա՞ծ մը ունիս... իրեն երկարեցի նախորդ գիշեր արտասուալից աչքերով, Հայրիկիս անմոռանալի յիշատակը վերակոչող յօդուածս:

ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

(Վարդանանց 1500-ամեակին առիթով)

Կարդաց, կամ արագ ակնարկ մը նետեց չեմ գիտեր եւ առանց ինծի որեւէ քաջալերական խօսք մը ըսելու (որուն կը սպասէի անհամբեր) զարձաւ իր աշխատասենեակին եւ ըսաւ կարուկ, վճռական. - «Այս յօդուածը գրէք վազուան Թիւին մէջ, միւսները թո՛ղ մնան յաջորդ օրերուն»: Սահմռկած, քարացած մնացած էի: Անձկութեամբ, անհամբերութեամբ կըսպասէի իր խիստ դատաստանին: Բարեբախտաբար չուշացաւ ան ... Ո՛չ բայց իր՛նչ անոյշ, այո՛ իր՛նչ անոյշ ժպիտով մը ուր գորով կար, քաջալերանք կար, իր բարի խորաթափանց նայուածքը յառած ինծի ըսաւ. - «Յօդուածդ սիրեցի, ոճդ ազուոր է, աշխատէ՛, ընտրէ ճիւղ մը եւ չարունակէ գրել»:

- Շատ չնորհակալ եմ Պր. Միսաքեան ըսի ձեր անձնուէր հոգածութեան եւ բարի խորհուրդներուն համար: Բայց ես հիմա Լուվրի վարժարանը տոքթոր Քոնթընոյի երրորդ տարուան քննութիւնները կը պատրաստեմ եւ յետոյ իմ ընկերս՝ Արմէն Աճէմեանն ինծի ներկայացուց Փրոֆ. Անտրէ Կրապարին, պէտք է այդ ուղղութեամբ աշխատիմ,

- Մէկը միւսին արդելք չէ գտած, ժամանակ ունիս. ամբարէ գիտութիւն եւ մանաւանդ մի՛ մոռնար հայկազեանց ազուոր լեզուդ:

Ահա՛ այսպէս, Շաւարշ Միսաքեան եղաւ իմ առաջին ուսուցիչս, որ քաջալերեց իմ երկչոտ քայլերս, դրասէր աշխատանքներս: Անոր յիշատակը անմահ մնաց հոգուոյս մէջ եւ ամէն անգամ որ «Յառաջ»ի կամ Անդաստանի մէջ յօդուած մը կը գրէի, իր բարի քաջալերական ժպիտը կ'ընկերանար ինծի եւ դիս կը խթանէր:

Շաւարշ Միսաքեան զօրաւոր անհատականութեան տէր, օժտուած էր բազմապիսի հարուստ գրական ձիրքերով: Օրւան դէպքերը, ժողովուրդին լաւ կամ դէշ արարքները արագ եւ ճշգրիտ գատելու իր սեփական մատյցոյցը ունէր: Ունէր մարքի լայն հորիզոն իր գաղափարները արտայայտելու յատուկ ոճ եւ մանաւանդ անկողմնակալ էր երբ Հայրենիքին եւ իր ժողովուրդին շահերը խնդրոյ առարկայ էին: Գրագէտ էր, արուեստի մարդ, բայց գոհեց իր անձնական ընծային ընորհները, իր արուեստի հակումները իր ժողովուրդին բարօրութեան, անոր հոգեկան եւ խմացական մակարդակը բարձրացնելու հայրենասիրական գօրեղ բնազդով առաջնորդուած: Այդ առաքելութիւնը իր կեանքին նուիրական մեծախոհուրդ գոհաբերութեամբ եղաւ: «Յառաջ»ը իր սիրելի որդեդիրը, որուն նուիրեց իր միտքը եւ սիրտը յուզող բոլոր անդրադարձները որոնք Հայոց բազմադարեան պատմութենէն կուգային:

Պայքարեցաւ Հայրենիքի ազատութեան համար: Տանջուեցաւ, տառապեցաւ, բայց տոկաց քաջարար: Թշնամի բարբարոս նուաճողներուն դէմ հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուաւ, քանիցս իր կեանքը վտանգելով, անօրինակ անձնազոհութեամբ:

Ի յուշ իր մահուան 34-րդ տարելիցին, «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ իր ստորագրութեամբ յօդուած մը Աշխարհամարտ, որ կը սկսէր այսպէս. - «Արեւուդ մեռնիմ ա՛յ իմ բարբառ մայրենի· որքա՜ն արու, չլապլնդ, հոսուն բառեր կը ծնիս...»: Հայկ· ռազմական գրականութեան մէկ չատ հազուագիւտ նմոյշ մը, գրարար թէ՞ աշխարհաբար չեմ դիտեր· բայց ապշեցայ գրամացայ կարզալով չարահիւսումը բազմապիսի բառերու որոնք կը վերջանային մարտ ածանցումով: Ի՜նչ ճոխ, ի՜նչ պատկերալից եւ խոր հմտութիւն բառերու, ածականներու, բայերու: Ի՜նչ հազուագիւտ բառապաշար եւ ի՜նչ անսայթաք սուր յիշողութիւն: Կը խոստովանիմ որ չըկրցի չարունակել· չատ բառեր ալ չհասկըցայ, սակայն հետացմունքս այդ հմտեսա արտաքինով տիտանին հանդէպ ա՛լ աւելի պատկառանքով, ակնածանքով հզօրացաւ: Անհոնջ պրպտող մեր մատենագիտական դանճերը, ան մշտարթուն պահակն էր հայ գիրին եւ հայ մշակոյթին:

Սակայն իր մշտնջենական մտահոգութիւնը եղաւ իր ժողովուրդին դժբեմ ճակատագիրը, թափառական կեանքը որուն զոհեց, նուիրեց իր ջինջ, մաքուր հայրենասէրի անչահախնդիր, արդարադատ եւ անկողմնակալ զգացումները:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան ընթացքին տեղի ունեցող հերոսամարտերը, դիւցազնամարտերը խանդավառած են մանուկ հոգին: Թերեւս աւելի վերջը, պատանեկութեան՝ Րաֆֆիի դիրքերն ալ իրենց ազդեցութիւնը ունեցած են: Այս առթիւ Փարիզի մէջ, ողբացեալ Հայկ Պէրպէրեանի հետ պզտիկ վիճաբանութիւններ ունեցած ենք: Զարդացած, մըտաւորական, եւ սակայն պահպանողական եւ քիչ մըն ալ ջղային, - ճանըմ կ'ըսէր սրտնեղ, աւելորդ նահատակութիւններ եղած են այդ ապստամբութիւնները, հազար անգամ զօրաւոր թշնամիներու դէմ: Ի՞նչէ են ծառացած Պանք օթոմանէ ցոյցերը· զոհեր, անհատնում զոհեր...:

- Բայց Պր. Պէրպէրեան կ'ըսէի անոնք ապստամբութիւններ չէին, ինքնապաշտպանութիւններ էին, համամարդկային ղգացումներ բոլոր ճնշուած ժողովուրդներու ազգայնական իդէալները արտայոլող: Կ'ուզէի՞ք որ անմեղ զառնուկներու նման մորթուէինք, երբ արդէն հազարաւորներ նահատակուած էին խժդժօրէն: Այնոնք հայ ժողովուրդին արիւթեան հիասքանչ օրինակներ են: Հայ ժողովուրդը գերազանց պատուաւոր մահը անպատիւ մահէն, սարկութիւնէն եւ օրինակներ կը բերէի չատ հին դարերէն, Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութենէն հերոսական դրուագներ, Լեռնցի Սասունցիներու մղած պայքարը Արաբական Խալիֆայութեան կեղեքիչներու դէմ, անոնց յաղթական կռիւները դուրս արտաքսելով թշնամին իրենց նախնիներու երկրէն (*): Կը յիշէի Վարդանանց պատերազմը ուր հայ ժողովուրդը հերոսաբար նահատակուեցաւ իր կեանքին եւ ազգային գոյութեան համար. Դաւիթ Բէկի քաջագործութիւնները. Շ. Գարահիսարի, Վանի, Սասունի, Մխիթարկլաձորի ափին՝ Մուսա Տաղի կռիւները. հապա՞ Սարտարապատի հրաշքը 1918-ին, երբ ամբողջ Թրքահայաստանը քարուքանդ եղած, Հայը միս մինակ, մէկ հոգի, մէկ մարմին եղած բոլորուեցաւ անձնապահ մարտիկներու չուրջ, որոնք Հայրենիքի պաշտպանութեան համար կռուեցաւ եւ քաջարար զոհուեցաւ:

Օր մը, «Յառաջ»ի մէջ կարդացի Շ. տարին ստորագրութեամբ զեղեցիկ խմբագրական մը՝ Մատեան Գաղաց: Եղեռնոյ հերոսամարտին 30-ամեակին նուիրուած փառաւոր էջ մը մեր ժամանակակից պատմութենէն: Շ. կը յիշէր հերոսները, հերոսուհիները անունները եւ անոնց անձնազոհ հերոսական նահատակութիւնը: Ան կ'ուսումնարկէր երիտասարդներուն, անոնց յիշատակը յաւերժացնող արձաններու տեղ, հառոր մը՝ Մատեան Գաղաց որ փառապանակը պիտի ըլլայ այդ անձնազոհ, խրոխտ անվախ քաջարի երիտասարդներուն: Շատ սիրեցի այդ յօդուածը. կարեցի եւ ցոյց տուի Պր. Պէրպէրեանին: Քմծիծաղ մը չուրթերուն, քիթին տակէն քաներ մը մրթմրթաց եւ այսպէս վերջացաւ մեր բանավէճը:

Անշուշտ ատենք վիճելի հարցեր են: Թող պատմաբանները ուսումնասիրեն պատմական դէպքերը եւ հետեւութիւններ հանեն:

1991 Օգոստոս ամիս Փարիզի մեր թաղամասը ամայացած էր, անապատային լռութեան մը մէջ թաղուած: Ամենան սիրած Փարիզս, կատարեալ Փարիզս, չա՜տ հետաւոր, դժուարամատչելի կը թուէր հիմա ինծի· յուսալքած տարիքիս պատճառաւ: Տարեկիցներուս մեծ մասը անյայտացած էր արդէն այս աշխարհէն: Հեռաճայնը լռած· ո՛չ մէկ վախճանը ընթերցումի, ո՛չ լոյս, ո՛չ ցոյս, ո՛չ մէկ կայծ որ զար լուսաւորել թախծոտ մելամաղձոտութիւնս:

Մոլորած այս տուայտանքներու մէջ, օր մը ուզեցի կարգի դնել, ոչնչացնել անցեալի աւելորդ աղօտած թուղթեր, նամակներ եւ յանկարծ նամակներու տրցակի մը մէջ, անսպասելիօրէն ձեռքս դպաւ մաշած, դեղնած թուղթի պատառիկի մը· երկտող մըն էր ան Շաւարշ Միսաքեան ստորագրութեամբ, «Սիրելի Արչալոյս, կ'ըսէր, ոճդ...»: Չկրցի չարունակել...

Ակնթարթի մը մէջ դէմս վերակենդանացան փայլատակող ակնոցներու տակէն երկու խիտ բայց մեղմանոյշ աչքեր: Վերյիշեցի կատարեալ եւ երանութեամբ, անցեալի ուրախ երիտասարդ օրերը խանդավառ· ինծի չատ սիրելի եւ չատ մտերիմ անյայտացած սիրելիներ բարի, անձնուէր ... Յուզումը խեղդեց կոկորդս ... սակայն ո՛վ գարմանք, անցեալի յուշերով վերակենդանացած այդ պզտիկ աղօտած, դեղնած, հնամաշ թերթիկի կտորը կուգար ժպիտ մը բերել ինծի ... ան ոգեղէն ներկայութիւն մըն էր աղատարար, ափոփարար, հոգեկնդիչ: Հրամայական մը որուն կատչեցայ բոլոր ուժովս· անցեալի գեղեցիկ վերյիշումներով, կարօտներով: Բացի Հայոց պատմութեան դիրքերը, խորասուզուեցայ անոնց ընթերցումին մէջ, - փառքի օրեր միահաւուած ողբերգական դէպքերու հետ...: Գրեցի իր սիրելի յիշատակին Տրտունջք: Իսկ այդ թանկագին պատառիկը թուարկուած 1953-ին Շաւարշ Միսաքեանի ձեռքով ուղղուած սիրելի Արչալոյսին, զրկեցի Սրբիկին, քաջակորով անխոնջ սիրելի Արփիկին որ անյողդողդ Կամքով, յամառ, գովասանքներու արժանի քաջամարտութեամբ կը չարաչարէ իր ոգեղէն գեղեցիկ խտէալները հետապնդել, անոնց հաւատարիմ մնալ· համամարդկային տառապանքներով ալեկոծ՝ կեանքի այս թոհուբոհին մէջ:

Վերջացնելով այս քանի մը սիրալիր յուշերը, հետեւեալ գեղեցիկ օրհներգով. «Ցաւիտեանական յիշատակը արդարոց օրհնութեամբ եղիցի», պիտի ուզէի երախտապիտութեամբ յիշել մեր արդար դատը հետապնդող անխոնջ գիտնականներու ազգանուէրը, արդարադատ ուսումնասիրութիւնները. ինչպէս նաեւ Հայրենիքին սիրոյն զոհուած անմահ նահատակներուն յիշատակը:

Շաւարշ Միսաքեան, մէկը այդ անմահներէն, մաքառեցաւ հայ դատին իրականացման դէմ լարուած քաղաքական անարդ անիրաւ դաւերը մատնանշելով: Իր հառաչ, անվեհեր, համարձակ գրիչովը պաշտպանեց հայ ժողովուրդին ոտնակոխուած արդար դատին իրաւունքները: Որպէս անբասիր հայրենասէր, վեհ, մարդասիրական զգացումներէ տարուած՝ քալեց Հայրենիքին չահերուն զուգընթաց արհամարհելով գձուճ, ճղճիմ հաչիւներ: Խանդավառուեցաւ, ոգեւորուեցաւ Մայր Հայրենիքին վերելքով հոն իրագործուած մատենագիտական կարեւոր աշխատանքներով, որոնց մէջ փնտռեց ոգեղէն սեւեռականով մը ներչնչուած՝ իր անհատ երազանքներուն յուսալիր հեռանկարները...

Օրհնեալ ըլլան «Նահատակ ցեղի մեր անմահները» որոնք որպէս լուսատու աստղեր երկնքի համաստեղութեան մէջ, արտասնեցուցին մեր ժողովուրդը խոր հառաչով, յոյսով պայքարելու, մաքառելու անպատճառ կորովով, անվեհեր քաջասրտութեամբ:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԱՆՏԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր, 1991

(*) Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութիւնը բարդ եւ խրթին գաւառաբարբառներով մեզի հասած է: Փրոֆ. Ֆր. Ֆէյտի ձեռնհասօրէն, հայագիտօրէն թարգմանեց գայն ֆրանսերէնի.

David de Sassoun, épopée en vers *Collection Caucase, Gallimard.*

ՎԵՐՋԻՒՆ ՊԱՀՈՑԿԸ

...Ամբողջ յիսուն տարի, աւելի քան յիսուն տարի, եւ ամէն օր, գրիչը ձեռքին մէջ, ու հայ կեանքի բոլոր ցաւերն ու հողերը սրտին մէջ եւ ուղեղին մէջ, անընդհատ, անվերջ, տապնապի եւ մաքառումներու տենդով, մաշումի եւ յարատեւութեան վիճակներով, ցաւերով եւ յոյսերով, կարճատեւ պահացումներով եւ մնայուն դառնութիւններով, երբեք խնդութեամբ բայց միշտ գրկանքով այլանդորում կամքով եւ անխախտ հաւատքով, - ահա Շաւարշ Միսաքեանը, որ վերջին վար դրաւ, պարզապէս մեռնելու համար:

Այո, դժուար չէ հաշտուիլ իր մահուան հետ - լրումին հասած կեանք մըն էր արդէն - բայց անկարելի պիտի ըլլայ հաշտուիլ իր բացակայութեան հետ: Իր հատու եւ անսայթաք գրիչը պիտի փնտռենք՝ բայց փայլուն գրիչի մը կարուստը չէ որ կը սգանք: Իր սրատես եւ խուզարկու հայուածքը պիտի ուզենք որ մնար հայ կեանքին վրայ՝ բայց այլասերք յուսահատներին բացակայութիւնը չէ, որ կ'ողբանք: Իր անկաշառ եւ խղճամիտ դատաւորներուն պակասը պիտի զգանք՝ բայց ապահով դատաւորի մը մեկնումէն չէ որ կը տապնապինք: Իր գերագոյն արժէքը այդ բոլոր արժանիքներուն համադրութեամբ կազմուած ըլլալով հանդերձ, կը կայանար անոնցմէ դուրս, անոնցմէ անկախ, գերիվեր յատկութեան մը մէջ, անփոխարինելի եւ անգերազանցելի մեծութեամբ մը, որ իր ներկայութիւնն էր:

Ուրիշներ կրնային աւելի բարձր խօսիլ եւ աւելի ուժգին հնչեցնել իրենց խօսքը: Կրնային աւելի չքեղ եւ հռետորական դիտաերով ոճաւորել իրենց խմբագրականները, թռիչք տալ գազափարներուն, փոթորկիլ եւ փոթորկել: Միսաքեան կը պահէր իր խազաղ զօրութիւնը ու կը մնար վսեմ իր պարզութեանը մէջ, յատակ եւ պայծառ իր խղճմտանքին պէս, մաքուր եւ անբիծ իր նկարագրին պէս: Եթէ ուժ մըն էր իր գրչով, ուժականութիւն մըն էր սակայն իր խղճմտանքով: Մարդ մըն էր որուն նժարները անխարդախ էին ու անխոփան կը կատարէին հաւատարակշռուղի իրենց դերը հայ կեանքին մէջ, ընդդէմ բոլոր ծայրայեղութիւններուն:

Ուղղը թող իր ուղած ձեւով նկարագրէր հայ կեանքի վիճելի կամ լուծելի հարցերը, թող մեկնաբանէր եւ վճռէր պատմախոսի հեղինակութեամբ, բայց ամէն ոք գիտէր, թէ ի վերջոյ ինքն է որ պիտի ըլլայ պարզագոյն ու վերջնագոյն բանաձեւին հեղինակը, մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներուն մէջ: Հաւատաւոր եւ անշեղ կուսակցական մըն էր, բայց կոյր հետեւող մը եւ հրու կամակատար մը չէր: Շրջաբերականներու եւ հրահանգներու կողմնացոյցով չէր որ կ'առաջնորդ իր գրիչը, այլ իր խիզ գատողութեան եւ ըմբռնումներուն մղումով, որովհետեւ ոչ ոք իրմէ աւելի յատակ տեսնելու եւ ուղիղ դատելու յատկութիւնը կրնար ունենալ:

Մարդ մըն էր: Հաւժկու ձայն մը: Ներչնչող եւ ներշնչուող ներկայութիւն մը: Այս մէկը պիտի մնայ այլեւս անփոխարինելի: Ոչ ոք պիտի կրնայ փոխարինել այս մեծ բացակն: Իր թերթը պիտի չբունակուի անչուշտ: Իր իսկ չունչին տակ թրծուած գրիչներ պիտի չարունակեն իր գործը նոյն թափով, յարատեւութեամբ, նոյնիսկ մեկնողին հաւատարոյ ձեռնհասութեամբ: Բայց պիտի չունենանք այլեւս իր ներկայութիւնը՝ որ թերթին աւելի քան մըն էր, գրիչէն բարձր, արժէք մը, հայ մատուռական աշխարհին համար ապահովութեան մարգ մը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Յունուար 1957

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

C.C.P. Paris 1678-63 R.C. Seine 376.386

Fonds en 1925 TÉL. : PRO. 86-66

ՀԱՍՑԵ ԵՎ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Յիսուսեան եղբարց, տպարան 3300 փ. վերատ. 1600

Լիտուանիայի, տպարան 3500 փրոյ: Չուրը 12 փ.

27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ DIMANCHE 27 JANVIER 1957

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Խմբագիր՝ ԵՍԱՅԻ ՊԱՐՈՒՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

31 - 1 - 1957

ՀՈՎՀ ՀՐԱՉԵԱ

ՉԻ ՏԱՐԱՑԱՒ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Ի ՈՒԽՏ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Ի ՈՒԽՏ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Հովհ. Հրաչեայի Յովսէփեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԿԱՋ ...

ԹԻՒՐՔԻՄԷՆՍՏԱՆ
ԱՀԱԻՈՐ ԳԻՆԵՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Ձիւն - ձմեռ, աննկուղէնի պակաս, ահաւոր պիներ, ոչ մէկ ջեռուցում, սահմանափակ էլեկտրականութիւն ու ժողովուրդ մը որ տակաւ: Ուրիշ ի՞նչ կրնայ ընել: Բայց, այս ամբողջը չի բաւեր եւ Յունուար 24-ին առաւօտը մեր առած լուրերը խիստ մտահոգիչ էին, ինչ կը վերաբերի կապին, որ հազիւ քանի մը չաթաթ է սկսած էր պակ Ադրբէջանի ճամբով: Այդ կապը ծախողն է Թիւրքմէնստան եւ պինն էր, անցեալին, 27 ռուբլի 1000 խորանարդ մեթրը: Վերջերս բարձրացուցած էր 1200 ռուբլիի ու երկար բանակցութիւններէ ետք, համաձայնութիւն գոյացած էր 800 ռուբլիի չուրջ: Այժմ, Թիւրքմէնստան կ'ուզէ պարտադրել միջազգային չուկայի պիներ ու նախ պահանջած է 102 տոլար (միջա 1000 խորանարդ մեթր), ապա իջած 80 տոլարի, այսինքն՝ 8000 ռուբլի խորանարդ մեթրը: Այս պինը, պարզ է, միայն Հայաստանի համար չէ այլ ընդհանուր է եւ Ռուսաստան որ պնորդ մըն է կը համաձայնի, որովհետեւ ինք կրնայ այդ պինով առնել, քանի իր յաճախորդը՝ արեւմտեան Եւրոպան է: Բայց, ի՞նչ կընայ ընել Հայաստան: Ձիւղ է ապրանքի փոխանակում կայ երկու երկիրներուն միջեւ, բայց, հաշուարկումը տարուան վրայ կը կատարուի, մինչ ներկայիս, Թիւրքմէնստան վճարումները կը պահանջէ եռամսեայի վրայ:

- Ռուսաստանի Նորհրդարանը մերժած է վաւերացնել Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ ստորագրուած պայմանագիրը (ստորագրուած անցեալ Դեկտեմբերին, Մոսկուա, Ելցինի եւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ): Մանրամասնութիւնները կը պահէին դեռ Ուրբաթ առաւօտ, բայց, երեսփոխանները յայտնած էին թէ պէտք է վերամշակուի:

- Յունուար 23-էն 24-ի լուսնալիք պիչերը առաջին փոթորիկ մը աւեր գործած է Տաչիր (Կալինինոյի շրջանը) ուր Լիտուանացիներու չինած անձնակներուն բոլոր տանիքները քարուքանդ եղած են: Հոս ալ, Յունուար 24-ին առաւօտը մանրամասնութիւններ կը պակէին, բայց ապահով կը թուէր որ մեռեալ եւ վիրաւոր չկար:

- Միջազգ մըն ալ պատահած է առջի օր, Երեւանի պինաւորական օդակայանը եւ որ զոհացան տարբերակներով կը հաղորդուի. ինչ որ պատահած է սա է... Երեքշաբթի Յունուար 21-ին, այդ փոքրիկ օդակայանէն թռիչք կ'առնեն 14 թռանները (էլիֆտիքէռ), ինչ որ բաւական վերդովում կը պատճառէ եւ կը պահանջուի որ վերադարձուին, քանի «նորագէլ» տարբ բացատրութիւնը չինծու կը նկատուի: Իրրեւ փոխադարձութիւն Հայերը արդելք կը հանդիսանան Անդրկովկասի պինաւորական չրջանի հրամանատար՝ զօրավար Պատրիկեւի մեկնումին դէպի Թիֆլիս, եւ ան ձեւով մը պատանդի կը վերածուի: Կը ձերբակալուին տակաւին զօրավար Մէջերիով եւ տեղակալը՝ Օհանեան: Բանակցութիւններէ ետք, 14 թռանները կը վերադառնան երեւան Զորեքշաբթի իրիկուն (Յունուար 22) եւ ազատ կը ձգուի զօրավար Պատրիկեւ, որ յետագային հեռաւեսիլէն բոլորովին կը հերքէր թէ պատանդ եղած է, նոյնիսկ կարճ ժամանակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Հիքմէթ Չէթին երկօրեայ այցելութեամբ մը Մոսկուա գտնուած չրջանին փափաքած է հանդիպում ունենալ նախագահ Ելցինի հետ: Նոր Հասարակապետութեան կազմութենէն ի վեր Թուրք բարձրաստիճան քաղաքական առաջին դէմքն էր Չէթին որ Մոսկուա կ'այցելէր եւ որ վերադարձած է որոշ յուսախաբութեամբ մը, Ելցինի հետ հանդիպումը տեղի ունեցած չըլլալով: Ռուսաստանի նախագահին անհանդըստութեան պատճառաբանութիւնն ալ գոհացում չէ տուած Թուրք արտաքին գործոց չրջանակներուն, քանի որ կ'ըսուի թէ այդ օրերուն բազմաթիւ այլ պատասխանատուներ ընդունած էր: Հ. Զէթին Մոսկուայի «Անկախ Թերթ»ին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին բաւած է թէ Թուրքիա կը մտահոգէ որ Հայաստան ու Ադրբէջան հաչտութեամբ ճամբով լուծեն իրենց կնճիռը: Աւելցուցած է թէ եթէ այս երկու երկիրները փոփոք յայտնեն, Թուրքիա պատրաստ է միջամտելու, բնականելի լուծումի մը ի նպաստ: Հ. Զէթին կը ծրագրէ Փետրուարի վերջաւորութեան չրջագայութի մը ձեռնարկել դէպի Ադրբէջան, Ուզբեկստան եւ Ղազախստան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ զօրաժինները տասը օրէ ի վեր օդային խիստ յարձակումներու թիրախ դարձուցած են ճուտի լերան կիրճերը ուր ապաստանած են քիւրտ պինեալ ուժերը: Թուրք մամուլին տեղեկութեան համաձայն 500-ի չափ քիւրտ մարտիկներ սպաննուած են: Յարձակումի որոշումը տրուած է Թուրք ապահովութեան ուժերու նախագահութեան կողմէ երբ տեղեկ դարձած են թէ Քիւրտերը գաղնան պատերազմ բանալու պատրաստութեան կը տեսնեն:

OFFRE

Couple retraité 85 ans et 95 ans demeurant Bandol (Var-Côte d'Azur) recherche dame arménienne libre de toute obligation qui puisse s'occuper à plein temps.

Contacter :

PARIS : 16 (1) 48. 25. 72. 75
8 - 9h et après 20h
BANDOL : (16) 94. 29. 71. 88.

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1992-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Մայր Եկեղեցւոյ 1992-ի օրացոյցը, որ կը ներկայանայ դրքոյկի մը ձեւին տակ եւ որ, տօնեբու կողքին, կը պարունակէ կրօնական այլազան տեղեկութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, Հայ Եկեղեցւոյ Նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ չրջակայի հայկական դպրոցներու, հաստատութիւններու, թերթերու եւ ճաչատարիւրի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը:

Սոյն օրացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին կամ պրել հետեւեալ հասցէին.

Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
Paris 8e

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օատոյի Լէօլա Սատունի մատնահիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամակիցները, Շաբաթ, Փետրուար 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիլի մատնահիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունուար 27, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին չրջանի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հովարարձութիւնը շնորհակալութեամբ տատացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.

Տէր եւ Տիկին Ժան Բիշար 1500, Գուլուստա Կիւլպէնկեան Հիմնարկ 700, Պր. Ազատ Զատիկեան 500, Տիկին Անտրէ Պալեան 300, Տիկին Մ. Քիւչիւկեան 100, Տիկին Ֆլորեանա Տիւմա՝ 500, Տէր եւ Տիկին Ժակ Ճէկնէթեան 1000, Տիկին Ասրինէ Պուրիէ 300, Պր. Նշան Մարկոսեան 1000, Պր. Գ. Զաքարեան 100, Տիկին Մարի - Լուիզ Լը Բուա 2000, Պր. Ստեփան Ստեփանեան 150, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 200, Պր. Արթիւր Համբարեան 200, Հայր Ժիրայր Թաչճեան 300, Տէր եւ Տիկին Գաւիթ Յովհաննէսեան 100, Թօփաքեան Հասատատութիւն 4000, Տիկին Պէաթրիս Գասպարեան 100, Տէր եւ Տիկին Վ. Յովհաննէսեան 150, Պր. Ալեքսանտր Օկանէսոֆ 300, Պր. Դանիէլ Շահինեան 1000, Պր. Ազատեան 500, Պր. Առաքել Սերոբեան 200, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրճ 500, Պր. Թաւուչեան 100, Մի Ոմն 100, Տիկիններ՝ Գազանճեան եւ Գազագեան 300, Տոքթոր Արա Տանաիկեան 500, Տիկին Կ. Թորվանտրեան 150, Պր. Ժակ Սերճանեան 500, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան 500, Տիկին Ազատուհի Նալպանտեան 200 Ֆր., Տիկին Ժաքլին Քիւրտեան 100, Տիկին Լուիզ Մխիթարեան 100, Տիկին Զապէլ Տէր - Յակոբեան 1000, Պր. Վահրամ Ոսկանեան 150, Պր. Ակօ Գաւուքճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Պետրոսեան 250, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ալեքսանեան 100, Պր. Սուրէն Տաղրամճեան 100, Պր. Հրանդ Յակոբեան 50, Տիկին Մելինէ Պասմաճեան 150, Տիկին Էլիզ Գոչեան 200, Տէր եւ Տիկին Քէչիչօղլանեան 150, Տէր եւ Տիկին Հերվէ Նալպանտ 100, Պր. Մրկըրտիչ Հեքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանեան 200, Տէր եւ Տիկին Մարթիրոս Փօլատեան 200, Տէր եւ Տիկին Փանոս Նիկողոսեան 200, Տիկին Մաքրուհի Մելքոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 150, Տիկին Լոսինեանոս Գոցարիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ստեփանեան 100, Տիկին Շահպազ Փափազեանկիլ 200, Տէր եւ Տիկին Միլոչեան 200, Պր. Արամ Ղորդոբեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ազատիկեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կաղոյա Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաղոյա Խաչի Պօմոնի Նայիլի մանուհիւղը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները...

Առ ի պնահատանք Կաղոյա Խաչի առատ աշխատանքին. -- Պր. Շահան Մարկարեան 500, Տիկին Ս. Եօթնեղբայրեան $**, Տիկին Մելինէ Միսքիրեեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ իր պատակները 400, Տիկին Գասապեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 50 Ֆր.: Տիկին եղիազապէթ Օհանեանի մահուան առթիւ՝ Գանձէրեան ընտանիք 200, Տիկին Տիրատուրեան 100 Ֆր.: Տիկին Յակոբեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Թ. Ալանեան 200, Տէր եւ Տիկին Գալիանա, Տէր եւ Տիկին Վլթաչ, Տէր եւ Տիկին Տ. Ալանեան, Տէր եւ Տիկին Գելիճեան 100-ական Ֆր., Տիկին Անտոնեան 50 Ֆր., Տիկին Ռ. Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան, Տիկին Տաւուտեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթեան 100-ական Ֆր., Պօմոնի Կաղոյա Խաչի յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգեհանգստեան յիչատակին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 100, Տիկին Գնթէեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Հէլոյեան 50, Պր. Պօյաճեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Կաղոյա Խաչի Անիէս Պատ - Գոյմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը համբորդութիւն մը կազմակերպած է դէպի Լոնտոն, Ապրիլ 10 - 11 - 12-ին:

Մանրամասնութեան համար՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն...

43 -- 33 -- 88 -- 93

կամ՝

40 -- 11 -- 19 -- 33

SEJOUR
à
BELLEFONTAINE

du 1er Mars au 8 Mars
La CBAF, Section de Paris, organise une semaine familiale au centre de vacances de Bellefontaine.

Pour tous renseignements et inscriptions :
Tél. : 48.24.63.89 le samedi de 15 à 18h
39.83.71.19 de 19 à 21h.
Date limite d'inscriptions : 25 Janvier
ATTENTION! Places limitées

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
MARDI
28 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.719
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNEE — No 17.719

ԱՐՑԱԽ

10 ՄԵՌԵԱԼ ԵԻՍ ԵԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԵԻ ՔԱՐԻՆՏԱԿ

Չ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԱՆԳԱՐԱ ԿԵՐԹԱՑ

Երկուշաբթի առաւօտ, Յունուար 27-ին, մեր առած լուրերը երեւանէն կրկին չատ ծանր էին եւ մտահոգիչ՝ յետագային համար ալ:

Կիրակի, Յունուար 26, ժամը 13-էն սկսած է բուռն յարձակում մը Շուշիի շրջանէն Քարինտակի վրայ եւ տեւած է մինչեւ կէս գիշերը կէս ժամ անց: Ուժ մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Յարձակումը ետ մղուած է եւ հակառակորդ ճակատն ալ զոհեր պէտք է ունեցած, բայց մանրամասնութիւնները կը պակսին:

Մտեփանակերտն ալ ռմբակոծուած է եւ 2 կին մեռած է, երեք հոգի ալ վիրաւորուած է:

Ղարաբաղի այս բախտմներուն կ'արձագանգէր Ռոթիտիեն տը Փարի (Յունուար 27) լուրը առնելով ԹԱՄ-էն, ըստ որուն նուազագոյն 7 մեռեալ կայ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ: Կ'ըսուէր նաեւ թէ ԹԱՄ, ուելի կանուխ յայտնած էր որ երկու հոգի սպաննուած եւ վեց հոգի վիրաւորուած էր ազերի զինեալ ուժերու յարձակումներէն:

-Յունուար 27-ին, Երեւան ջերմութիւնը 0-էն վար 11 էր:

- Ադրբեջանէն կառախումբեր կը հասնին, բայց ոչ այնքան լեցուն, զինեալ ոստիկ յաւելումին պատճառաւ:

- Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, զոր կը գլխաւորէ փոխ-վարչապետ եւ տնտեսութեան նախարար Հրանդ Բագրատեան Անկարա պիտի ժամանէր Երեքշաբթի օր, Յունուար 28-ին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՅԵՐԸ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ

«Լիպերասիոն» էջ մը նուիրած էր Յունուար 27-ին Վալանսի Հայ Մարզականին (USJOA) որ գլուխ է D3 հարաւի խումբին եւ որակուած է Շաբաթ օր բաժակի 32-րդ աւարտականին համար: Թերթին թղթակիցը կը գրէ թէ Փութպոլի եւ Վալանսի Հայերուն միջեւ, սիրոյ պատմութիւն մըն է, որ 70 տարի է կը տեւէ: Կը նկարագրէ մարզադաշտին մթնոլորտը մրցումին նախօրեակին, երբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սարկաւագը՝ Յարութ Ժամագործեանկը տատամսի՝ պէ՞տք է օրհնել դաշտը, անգամ մը եւս: 17 խաղերէ ետք հայ տղաքը անպարտելի են եւ հաւանականութիւնը ունին Բ. դասակարգ անցնիլ, ինչ որ չատ ոգեւորած է զիրենք:

Շաբաթ օր, Վալանսի հայկական խումբը յաղթած է Լիոն Լա Տիւշէռի 0-ի դէմ 1 կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ չատ ծանր հարուած մը ստացան, կիրակի օր, Յունուար 26-ին, հիւսիսի ընտրական 4-րդ շրջանի երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան: Գլուխը հասաւ ընդդիմութեան միակ թեկնածուն՝ Մարք - Ֆիլիփ Տօպրէս, որ նպաստաւոր համեմատականի կը մնայ 46,81%-ով: Իրեն կը յաջորդէ Ապր. Ձախամաի թեկնածուն 15,71%, մինչ ընկերվարական թեկնածուն 12,97%-ով պէտք է գոհանայ եւ քաշուի: Բ. շրջանին, դէմ դիմաց կը մնան միացեալ ընդդիմութեան եւ Ապր. Ձախամաի թեկնածուները:

ՓԱՐԻԶԻ Յունուար 25-ի ցոյցը չէ ունեցած ակնկալուած յաջողութիւնը: 70 կազմակերպութիւններ կոչ ըրած էին որ զանգուածային համախմբում մը ըլլայ ցեզապաշտութեան դէմ, առաւելաբար մէկ ճակատ կազմելու համար Ժ.-Մ. Լը Փէնի դէմ: Ինչպէս միշտ, ոչ ոք համաձայն է ցուցարարներու թիւին չուրջ: Ոստիկանութեան համար հազիւ 50 հազար, կազմակերպիչներուն՝ 100 հազար, դեռ կայ Իւմանիթէն որ կը հասնի 120 հազարի: Ցոյցը սակայն կառավարութեան դէմ ալ եղած է, ծանր լոզունգներով եւ ընկերվարականները, որոնք ուզած էին մասնակցիլ, առանձնացած են տղայնքին եաին: Ցուցարարները (Թուրքեր, Քիւրտեր, Ափրիկեցիներ) կը բողոքեն մանաւանդ ապաստանի իրաւունքի քաղաքականութեան դէմ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀ. ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ) 44-րդ համագումարին, որ բացուեցաւ Յունուար 27-ին, Մոնթբէօյլ, գլխաւոր կէտը Այրի Քրագիւքիի մեկնելն էր, ընդհ. քարտուղարութիւնը փոխանցելով Լուի Վիանէի: Նոր քարտուղարը պարտի նոր չունչ մը տալ սենտիքային, որ տարիներու երկայնքին բաւական ակարացած է:

ԼԻՈՆ - ՍԹՐԱՋՊՈՒՐ էդպիւսի արկածին 85 զոհերուն մէջ է Ֆրանք Թոմա Փօլ Ղազարոսեան, 24 տարեկան, որու յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Յունուար 27-ին, Մարսէյլի աւետարանական եկեղեցին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ՈՒԿՐԱՆԻԱ. բանավէճը բաւական սուր է Ղրիմի չուրջ: Խորհրդարանական երկու յանձնախումբեր պէտք է ուսումնասիրեն 1954-ի որոշումներու օրինականութիւնը Սահմանադրութեան համեմատ: Այդ թուականին է որ Ղրիմի շրջանը Ռուսաստանէն փոխանցուած է Ուկրանիոյ: Արդիւնքը պէտք է յայտնուի Փետրուար 6-ին:

ՊՈԼՍՈՑ առեւտուրի երկու մեծ կեդրոններու մէջ Յունուար 25ին, երկու պայթումներ մէկ հոգիի մահուան եւ 11 հոգի վիրաւորուելուն պատճառ դարձած են: Գոց չուկայի ու Ամաքէօյի հանրախանութի մը ահաբեկչական արարքները ստանձնած է քրտական ՓՔՔ կազմակերպութիւնը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Հանրապետութեան նախագահը Ա. Մութալիբով մեծ խանդավառութեամբ ընդունուած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին ու քաղաքական աւագանիին կողմէ: Երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած է մշակութային ու տնտեսական համաձայնագրեր: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ որ Ադրբեջանի բանակը կազմաւորելու համար Թուրքիա հարկաւոր թէքնիք տարրերը եւ մասնագէտները տրամադրէ:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԵԻԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵԻԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը բողոքած է Ղարաբաղի հայկ. գիւղերու խաղաղ բնակչութեան դէմ Ազրբեջանի կողմէ զանգուածային ոչնչացման զէնքերու գործածութեան եւ գերիչխան պետութիւններու քաղաքացիները պատանդ առնելու դէպքերուն դէմ. այդ գործողութիւնները որակուած են պետական ահաբեկչութեան քաղաքականութեան արտայայտութիւն: Յայտարարութեամբ կը պահանջուի որ Հասարակապետութեան եւ ՄԱԿ-ի միջազգային յանձնաժողովները տեղւոյն վրայ քննեն կատարուածը ու Ազրբեջանի նկատմամբ պատժամիջոցներ ձեռք առնուին:

***

ՀՕԽ-Ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Հայ Օգնութեան Խաչի Գիւմրիի մասնաճիւղը իր արձանագրութեան թուականէն՝ 1991 Սեպտեմբերէն ի վեր կ'օդնէ 43 որբ երախաներու: Ամերիկահայ բարերար Վարդգէս Պագալեան՝ նիւթական պատասխանատուն, Ամանորին եւս յիշած է ծննդազուրկ երախաները, կազմակերպած է ճաշ եւ երեկոյթ ու յանձնած՝ դրամարներ մանուկներուն: Մասնաճիւղի հովանաւորութեան տակ են նաեւ կարօտեալ 30 ընտանիքներ ու անհատներ, որոնք կը ստանան դրամական նպաստ:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան ժամանած Միջազգային Կարմիր Խաչի պատուիրակութիւնը ընդունուած է պետական նախարար Գրիգոր Արչեհանի կողմէ: Ան հիւրերուն ըսած է թէ Հայաստան աւանդական կապեր ունի Կարմիր Խաչին հետ եւ անկէ ստացած է օգնութիւն: Պատուիրակութեան ղեկավար Ֆրանսիս Ամար ալ ըսած է թէ Հայաստան իրենց այցելութիւնը երեք նպատակ կը հետապնդէ, որոնց կարգին Լ. Ղարաբաղի հարցին ուսումնասիրութիւնը:

***

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՍՈՖԻԱ

Յունուար 18-ին, Սոֆիայի մէջ Հայաստանի եւ Պուլկարիոյ արտաքին նախարարները՝ Ր. Յովհաննէսեան եւ Կանեւ ստորագրեցին երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները ստեղծելու փաստաթուղթեր: Նոյն օրը Ր. Յովհաննէսեան եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը տեսակցեցան Պուլկարիոյ նախագահ Ժելեւի, վարչապետ՝ Դիմիտրովի եւ այլ բարձրաստիճան անձերու հետ: Ծօշափուեցաւ նաեւ Արցախի հարցը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԿՐՈՐԴ ԻՍՐԱՑԷԼԸ»

Յունուար 23-ին Թուրքիա եւս կը մասնակցէր Ուաշինկթընի միջազգային այն ժողովին որուն օրակարգի նիւթն էր նախկին Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններուն կատարելի օժանդակութիւններու հարցը: Թուրքիան պիտի ներկայացուէր Արտաքին նախարարին կողմէ, սակայն երբ հարկաւոր դարձած է որ ան Մոսկուա մեկնի, կէօքչէրկ Էրկինէքթն գլխաւորած է Թրքական պատուիրակութիւնը:

«Սապահ»ի մէջ այս ժողովին ու այդ առընչութեամբ յատկապէս Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն կ'անդրադառնայ Մուամմէր Եաչար վերոյիշեալ խորագիրով:

«Միլլիյէթ»ի Յունուար 23-ի թիւին մէջ արտատպուած գրութեան հեղինակը կ'ըսէ. - «Թուրքիա թէ՛ աշխարհագրական դիրքով, թէ՛ թուրք - մահմետական հանրապետութիւններու հետ պատմութեան ու մշակոյթի կապերուն պատճառով Միացեալ - Նահանգներու եւ Արեւմուտքի երկիրներուն վստահութիւնը կրնայ վայելել, օժանդակութեան այս հարցին մէջ»:

Թուրքիա կարեւորութիւն կը ներկայացընէ նաեւ որպէս անցքի գօտի մը որ Արեւմուտքը կը միացնէ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն: Այս ընդհանուր նշումներէն ետք գրութիւնը ունի երկու ենթախորագիրներ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խորհրդային Միութեան սրընթաց քայքայումէն ետք Կովկասի զարգացումները մեզ կը մղեն բազմատարածք քաղաքականութիւններ մշակելու: Մէկ կողմէն, անկախ հանրապետութիւններու վերելքի շրջանակին մէջ նոր հորիզոններ կը բացուին, նոյն ատեն կարճատեւ, միջին ու երկարատեւ ժամանակի ապահովութեան հարց մըն ալ կը յայտնուի:

Թուրք դիւանագէտները մտահոգող պարագայ մըն է Հայաստանի յառաջիկային երկրորդ Իսրայէլ մը ըլլալու մտավախութիւնը: Հայաստան որ Կովկասի մէջ քրիստոնեայ կղզիի մը դիրքը ունի: Արտաքին քաղաքականութեան կարգ մը մտանդէտներու համաձայն Հայաստանի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԼԻ ՊԻՐԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ իրիկուն, Յունուար 24-ին, ծանօթ լրագրող՝ Մէհմէտ Ալի Պիրանտ (որ Հայաստան կը գտնուէր Հոկտեմբերին) չահեկան բանախօսութիւն մը տուած է Հայաստանի մասին:

Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահը չատ փոքր եկած է, այնքան խուռներամ եղած է բազմութիւնը: Շատեր ոտքի մնացած են, ուրիշներ ալ ետ դարձած:

«Մարմարա»ի թղթակցութենէն կը պարզուի որ բանախօսութիւնը ինքնին մեծ նորութիւններ չէ բերած եւ աւելի հետաքրքրական եղած է երեկոյթին երկրորդ մասը, որ յատկացուած էր հարցումներու:

Կ'անդրադառնանք մեր յաջորդական թիւերով:

ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՍՑԵԱՏԵՐԸ՝ Արթիւր Մկրտչեան

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը Յունուար 8-ին նախագահ ընտրեց 33-ամեայ պատմաբան Արթիւր Մկրտչեանը (տե՛ս «Յառաջ», Յունուար 10)։ Ան ընտրուեցաւ 42-ի դէմ չորս քուէով։ Հ.Յ.Դ.-ի Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի պաշտօնաթերթ «Երկիր»ի Յունուար 9-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է նորընտիր նախագահին հետ. այդ հարցազրոյցին նախաբանին մէջ կ'ըսուի որ Արթիւր Մկրտչեան թեկնածուն էր նոյն կուսակցութեան կոմիտեական երեսփոխաններուն։ Իր ընտրութիւնը դիւրացած է յատկապէս երբ Ռ. Քոչարեան եա առած է իր թեկնածութիւնը։ Յատկանշական է անոր հետեւեալ արտայայտութիւնը որմէ Ղարաբաղի նորընտիր իշխանութիւններուն և Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններուն միջեւ հակադրումի չունչ մը կը զգացուի.

- «պատրաստ եմ գործակցիլ նոր իշխանութիւնների հետ, սակայն դէմ դուրս կը գամ եթէ որոշ ուժեր փորձեն օգտագործել Ղարաբաղի խորհրդարանը Հայաստանի հանրապետութեան ներկայ իշխանութիւնների դէմ»։

Անցնելով հարցազրոյցին, Ա. Մկրտչեան կ'ըսէ թէ ինք ու Հաղրութի միւս երեսփոխանները վառելանիւթի եւ փոխադրամիջոցի պակասին պատճառով վերջին պահուն հասած են Նոտաշէնին։ Առանց այլեւայլի կ'ըսէ թէ «պէտք է հաշուի առնել իրականութեան, կատարուած փաստի հետ։ Ղարաբաղն այսօր հոչակ - ուել է անկախ հանրապետութիւն, այլընտրանք չկայ, կեանքի թելադրանքն է եւ մենք պէտք է ձգտենք դա ամէն գնով իրականութիւն դարձնել»։

Ապա այս իրագործումին համար կը պարզէ իր ծրագիրը. անոր հիմնականը «հանրապետութեան ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելն է, ժողովրդի կեանքի ապահովումը թէ ֆիզիքական, թէ սոցիալ - լիտական պաշտպանուածութեան, թէ կենսապահովման առումով»։

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը հետեւեալ իրապաշտ մերձեցումով նախ կ'արտայայտուի տնտեսութեան մասին. «առաջին հերթին մենք պէտք է յենուենք մեր ներքին աղբիւրների, մեր աւանդական տնտեսամիջոցների, տնտեսական կացութաձեւերի վերականգնման վրայ։ Շրջափակման պայմաններում յոյս դնել, թէ ուղղաթիռներով անհրաժեշտ բանակութեամբ հացահատիկ կամ վառելիք կը բերուի, ռեալ չէ»։

Քաղաքական մարզին մէջ ան կը պահէ հետեւեալ տարբերը. - «Վեռնայինի Ղարաբաղի հանրապետութիւնն ու Հայաստանի հանրապետութիւնը պէտք է լինեն, այսպէս ասած, մի հոգի՝ երկու մարմնով»։ Այս բացատրութիւնը սակայն «բաղաքական պայքարի մի հանգրուան է եւ վաղ թէ ուշ պէտք է միաւորում կատարուի»։

Գալով Ղարաբաղ - Ազրբէյճան յարաբերութեան, Արթիւր Մկրտչեան գոնէ կը տեսնէ ոչ թէ սա կամ նա պայմանով Ազրբէյճանի ենթարկուելու ոլորտին մէջ, այլ հաւասարէ հաւասար։ Իր կարծիքով ստեղծուած կացութիւնէն Ղարաբաղի բնակչութեան չափ կը տուժէ Ազրբէյճանի ժողովուրդը։ Հոն ալ կան առողջ ուժեր որոնք եւս կը վախնան որ վերջ գոնէ պատերազմական կացութիւնը։

Շատ կարեւոր է անշուշտ Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ճանաչումը. տակիս կերպով մը օրինականացումը պիտի ըլլայ առնուած քայլին։ Աւարտելէ առաջ, Ա. Մկրտչեան ասկէ կարեւոր դրծ կը նկատէ ներկայացնել միջազգային հանրութեան թէ ինչո՛ւ ստեղծուած է նման հանրապետութիւն։ Ան արդարօրէն կ'ըսէ թէ աշխարհի մէջ դեռ չտեսնուած չէ այն բարդոյթը թէ Ազրբէյճանի մէջ ապրող հայութիւն է պատահածը։ Իսկ Ղարաբաղցիներու մրցածը ապր. - ապատազրական պայքար է. ան ուղղուած է ժողովուրդի մը իշխանութեան եւ ոչ թէ ժողովուրդին դէմ։

Արթիւր Մկրտչեան Հաղրութի Հայրենակցական թանգարանի տնօրէնութենէն կը հասնի Ղարաբաղի ապր. իշխանութիւնը վերաբերելու պաշտօնին։ Անծանօթ անուն մըն է Ափիւռքի իրականութեան որ ամէն օր անհամբերութեամբ կը հետեւի Ղարաբաղի տագնապալի առօրեային։ Այս հարցազրոյցը որպէս առաջին արագ հանդիպում մը նորընտիր նախագահին հետ, անոր իրատեսութեան արձագանգով լաւատես ըլլալու առիւծներ ունի։ «Յաւօք սրտի, մենք ժամանակին տրուելով երազանքներին, աւանդական շատ բաներից ենք զրկուել» կ'ըսէ ան. պիտի յաջողի՞ այդ զրկանքները զարմանել, քաղաքական, տնտեսական ու ներկայի այլ ժխտական ազդակները փոխարինել դրականներով։ Իրմով, Ղարաբաղի ժողովուրդը պիտի տեսնէ՞ վերջապէս անելէն ելքի ճամբան, քառամեայ պայքարը պիտի յանգի՞ բաղձալի նպատակին։ Հարցումներ որոնց դրական պատասխաններ կը մաղթէ ամէն Հայ, ականջը երկարած Արթիւր Մկրտչեանի քայլերուն։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՅՈՒՐՏԻՆ ԴԷՄ ԱՆՋՕՐ ՈՒ ԱՆՊԱՇՏՊԱՆ

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի թղթակիցները հետաքննելով նախկին Մխուեանի 30 քաղաքները, փորձած են ճշդել կացութիւնը ամեռուան առաջին չաբաթներուն։ Այդ քաղաքներուն մեծ մասը ջեռուցում ու էլեկտրականութիւն ունենալով հանդերձ ասիկա տեւական չէ։ Հետզհետէ աւելի հազուագիպ կ'ըլլայ կառքերու վառելանիւթը եւ էլեկտրակայանները կանգ առնելու եզրին հասած են, եթէ ասիկա չի խանգարուած չեն։ Երբեմն պայմանները այնքան խիստ են որ մարդիկ կը ջանան նոյնիսկ հեռատեսիլին ջերմութեամբ տաքնալ...։

Ջեռուցում - Ամէնէն յուսթ բնակարանները կը գտնուին Մոսկուայի մէջ. եթէ բնակիչները անկախ ջեռուցիչ մը չեն ճաթած, իրենց յարկաբաժնին ջերմութիւնը 0 աստիճան է։ Վառարաններ կը գործածուին, ինչպէս անցեալին։ Զելիաբինսկի մէջ մարդիկ կը ջանան հեռատեսիլի գործիքը ջեռուցիչի վերածել։ Սամարսպոլի մէջ դուրսի ջերմութիւնը զէրոյէն վար 5 - 7 աստիճան է, իսկ ներսը լաւագոյն պարագան 12 - 13 աստիճան է։ Էլեկտրակայաններու խանգարումները առօրեայ երեւոյթ են։ Սարատովի մէջ չէնքերու մեծ մասը 24 աստիճան ջերմութիւն ունի, բայց ցուր չունի։

Ելեկտրականութիւն - Հայաստան նոր ողբերգութեան բեմ է։ Ազրբէյճանի չբրջափակումին հետեւանք էլեկտրականութեան ցանցը չափազանց ծանրաբեռնուած է։ Քանի մը օրուան մէջ էլեկտրականութեան 15 փոխարկիչներ անդործածելի դարձած են ու բազմաթիւ հրդեհներ ծագած էլեկտրալարերուն վրայ։ Կացութիւնը կը սպառնայ նոյնիսկ Երեւանի մեթրոյին։ Մանուզէտներու համաձայն եթէ առանց էլեկտրականութեան մնայ, անկարելի կ'ըլլայ երթեւեկը վերահաստատել, որովհետեւ սառնարկրեայ ցուրերը անմիջապէս պիտի բարձրանան ու լեցնեն փապուղիները։ Տնտեսութեան յանձնախումբին փոխ - նախագահը Տէր Իսրայէլեան յայտնած է թէ ապօթելէ ուրիշ բան չեն կրնար ընել որպէսզի Հայաստան սովորական առանամանիքները չունենայ։ Բաքուի մէջ ջեռուցում ու էլեկտրականութիւն բնականոն են։

Թիֆլիս էլեկտրականութեան խիստ պակասէ կը տառապի։ Որոշուած է 20% համեմատութեամբ պակասեցնել ճարտարարուեստը մատակարարող հոսանքը։

Նոյն հարցերուն ակը են նաեւ Պալթեան հանրապետութիւնները։ Բաւարար չեն քարիւղը, կազը եւ ածուխը։ Երկաթ երկիրներուն ուժանիւթի նախարարները դիմած են ակնարկու երկիրներուն, Շուէտէն եւ Դանիայէն օժանդակութիւն պլանելու յոյսով, սակայն ձեռնունայն վերադարձած են, որովհետեւ երեք օրէն չանձնելի 200 հազար թոն վառելանիւթին փոխարէն 50 միլիոն տոլար վճարել իրենց կարողութենէն վեր էր։

Կառերու վառելանիւթ - Ամէնէն ծանրակշիռը այս մարզին կացութիւնն է։ Բայկալի չուրջի կայանները գրեթէ ցամքած են։ Հակառակ որ Սիպերիոյ արեւելեան մասին մէջ կը գտնուին քարիւղի մեծագոյն զոտիները։ Կուրսկի մէջ չնչուած են նոյնիսկ առողջական օդանաւերու թռիչքները։ Որոշ տեղեր հասարակայ փոխադրամիջոցները զադրած են սպասարկել։

Մոլդովայի կառավարութեան համաձայն, Հոկտեմբերին զադրած է հեղուկ վառելանիւթի հայթայթումը պետութեան կողմէ։ Հանրապետութիւններու միջեւ կայացած համաձայնութիւններու նախատեսած վառելանիւթին հազիւ կէսը յանձնուած է Մոլդովայի։ Իսկ Թալլինի մէջ անհետացած են հեղուկ վառելանիւթի կայաններուն առջեւի հերթերը, արտակարգ կանոնադրութեան մը պատճառով որ արգիլած է վաճառքը. կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող փոխադրամիջոցները միայն արտօնութիւն ունին վառելանիւթ առնելու։

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Ա. ՏՕՆԱԾԱՌ

1992 տարին սկսաւ աւանդական Տօնածառի հանդէսով նուիրուած չարաթօրհնեայ գործընթացքներու հետեւող աշակերտներուն, Յունուար 5-ին, յետ միջօրէի։

Ֆրանսահայ կաղոյա Մաշի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու եւ Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան անդամուհիներն են որ ամէն Ձորեքշաբթի կը չրջապատեն աշակերտները, կը հոգան բոլոր կարիքները՝ կէսօրուան ճաշ, մաքրութիւն, ընդունելութիւն եւայլն...։

Շուրջ 45 աշակերտ, բաժնուած խումբերու, համաձայն տարիքի եւ մակարդակի, կը յաճախեն կանոնաւոր կերպով հաստատութիւնը։ Հինգ աշակերտ կը պատրաստեն հայերէնի քննութիւնը պաքալորէայինին։

Հայերէն լեզուի ուսուցումը կը կազմէ առանցքը զբաղումներուն։ Անոր հետ նաեւ «արթնութեան դասեր», հայկական պար եւ երգ, ձեռային աշխատանք եւայլն...։

Տօնածառը տեղի ունեցաւ ծնողքներու ներկայութեան։ Մխերիմ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ հայկական պար կազմեցին համեստ, սակայն համակրելի յայտագիրը քանի պատանիները հանդէս եկան հայերէն լեզուով եւ ոգեւորեցին ներկաները։ Բոլորն ալ ատացան իրենց նուէրները։

Այնքան ալ դիւրին չէ պատրաստել զեղարուեստական յայտագիր մը։ Արդ, շնորհաւորելի են ոչ միայն դերակատարները, այլ նաեւ իրենց ուսուցչուհիները։ Տիկիններ Սեդա Ֆըրնըզլեան, Տանի Ճառատեան, Բարիզ Ամրազանեան, Սոֆի Իսկէնտէրեան, Տընիզ Կապրիէլեան եւ Ալիս Տորտուեան Ջանք չեն խնայեր նման առիթներով լաւագոյն արդիւնքները ձեռք բերելու, այլ նաեւ ամբողջ տարիշրջանին իրենց վստահուած պատասխանատուութիւններուն դիմաց։

Հուսկ, խօսք առաւ քաղաքապետ՝ վրթանէս Ռոպէր Վիկուեան յայտարարելով թէ Մարսէյլ քաղաքը պատրաստ է գործակցելու Հայաստանի հետ, միայն հարկ է կեդրոնացնել ճիգերը, եւ՛ տեղական իշխանութիւններու, եւ՛ հայ գաղութի մէջ։ Վերյիշեց Դիւմբրի ֆրանսական թեքումով դպրոցի պարագան ու բաւ թէ քաղաքական պայմաններու յառաջացած դժուարութիւնները թոյլ չտուին զարգացնելու ծրագիրը, սակայն այս դպրոցի չինութիւնը կը մնայ, աւելցուց քաղաքապետը, մեր սրտերուն մօտիկ ծրագիր մը։

Ապա, ներկայ անձնաւորութիւններուն ժողովուրդը հիւրասիրուեցաւ «քոքթէյլ»ով մը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՍԻԱՅԻ (Պուլկարիա) Երեւան արահին մէջ, Դեկտեմբեր 21-ին տեղի ունեցած է ապաւորիչ հանդէս մը մարզական, գեղարուեստական ճոխ յայտագրով մը պատանի սկաուտներու կողմէ պատրաստուած: Յաջորդ օրն ալ, Կիրակի, Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյ մէջ, Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադիրներու յիշատակին, ապա ճեռամբ Տիրայր Արք.-ի օծուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշը եւ 30 հայ պատանիներ, 8-էն 19 տարեկան կատարած են իրենց սկաուտական երդումը:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ Ամանորի նախօրեակին զանազան հանդէսներ տեղի ունեցած են խանգամարութիւն ստեղծելով զազութին մէջ: Դեկտեմբեր 17-ին «Երեւան» կազմակերպութեան կից Երաժշտական դպրոցի սաները տուած են իրենց համերգը: Դեկտեմբեր 27-ին, չաբաթօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքներու մանկակիցները, դաստուները եւ ծնողները հաճոյքով ունկնդրած են խումբ մը սաներու հայկական երգերը, ուսուցչուհի Տիկին Արփինէ Փիլիկեանի գեկուցումը դասընթացքներու առաջին կիսամեակին մասին եւ հոգաբարձութեան նախագահ՝ Եդուարդ Սելեանի ուղերձը: Դեկտեմբեր 31-ին ալ տեղի ունեցած է հայ մանուկներու Ամանորի հանդէսը:

***

ՄՈՆԹԿՎԻՏԷՕ գացած է, Նոյեմբերին Սեդա Մանուկեան, աղջիկը Հայաստանի հանրապետութեան հիմնադիր՝ Ազամի, տեղւոյն Կոմիտաս ռատիօժամի հրաւէրով: Ան մասնակցած է ռատիօժամի 56-րդ եւ «Արմենիա» թերթի 60-ամեակին հանդիսութեանց:

***

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ, Նոյեմբեր 15-ին (նոր ոճացանք հարաւային Ամերիկայի մամուլը) տեղի ունեցած է «Մանուէլ Պելկրանօ» նախակրթարանի 25-ամեակը: Բեմ մուտք գործած են աշակերտները՝ դրօշակներով: Ներկաները, ապա, առաջնորդուած են մանկապարտէզի նորակառոյց շէնքը, ուր խօսք առած է տնօրէնուհի Տիկին Արփանա տէ Բրեսօ: Դպրոցական միութեան վարչութեան անունով խօսած է Օսքար Կոստանեան: Հանդիսականները անցած են «Պաղբեհան» սրահը, ուր հանդիսավարը՝ Օր. Քրիստինա Պօյաճեան բացատրած է օրուան ձեռնարկին խորհուրդը, իսկ դպրոցին տնօրէնուհին՝ Տիկին Հ. Պոլոկինին - Տօնիկեան անդրադարձած է վարժարանին 25-ամեայ գործունէութեան: Խօսք առած են նաեւ Նելլի Չէյթունեան, Եղիա Պօյաճեան, կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչը, դպրոցական միութեան վարչութեան ատենապետը՝ Խուարտօ Կէտիկեան, որու յանուն Հ. Ց. Դ. Անդրանիկ Կոմիտէի, յուշանուէր մը յանձնած է Մարտիրոս Մարկոսեան:

***

ԱԹԼԻՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Մկրտիչ Րէիսեան, 80 տարեկանին: Ողբացեալը, բնիկ Պարտիզակցի, Իզմիրի աղէտէն ետք հաստատուած է Ճունաստան եւ պատանեկութեան տարիներուն հետ Հ.Ց.Դ. շարքերը: Ամբողջ կեանքի ընթացքին իր մասնակցութիւնը բերած է զաղութին կեանքին:

Յաջող երեկոյթ մը Թուլոնի մէջ

Վառ նահանգին փոքրիկ զաղութը քանի մը տարիներէ ի վեր համախմբուած է «Ապրիս» ակումբին չուրջ: Ան, տարուան ընթացքին քանի մը առիթներով ընդհանուր հայութեան կը հրամցնէ մշակութային զանազան ձեռնարկներ:

Ճունուար 18-ին, Շարաթ երեկոյեան այս հանդիսութիւներէն մէկը տեղի կ'ունենար Թուլոնի «Քափէ Թէաթր տը լա Փորթ տ'Իթալի» սրահին մէջ ուր հաւաքուած էին մօտ 100 Հայեր եւ քանի մը Ֆրանսացի բարեկամներ ծանօթանալու համար «Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան գործունէութեան եւ ծրագիրներուն:

Այս առթիւ Լիոնէն ժամանած էին Միութեան ներկայացուցիչներ՝ Ֆառօլին Օհանեան, Իզապէլ Աճէմեան, Արամ Ղազարեան եւ Փաթրիս Փիլպէռ: Բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ «Ապրիս» ակումբին նախագահը կազմակերպութեան պատմականը կ'ընէր եւ անմիջապէս խօսքը կուտար անոր պատասխանատուներուն: Լման չարք մը սահիկներ ներկայացնելէ վերջ, անոնք մօտ՝ մէկուկէս ժամ յանճն առին պատասխանել հարցումներուն:

Պատասխանելով քանի մը յոռետես հայրենակիցներու, Արամ Ղազարեան կրկնեց «հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն եւ իրերայաջորդ տագնապներուն պէտք չէ որ յուսահատութեան տեղ տանք. Հայերը վարժուած են, հինէն, միամիտ նակ քանի մը ճակատներու վրայ կռուելու: Այսօր մենք ոչ միայն պիտի ապահովենք մեր առօրեան, Սփիւռքի մէջ, այլեւ մատաճենք եւ գործենք ամէն տեղ ուր կարելի է հայրենի հողին վրայ, այսինքն ամբողջ պատմական Հայաստանին տարածքին փրկելու համար մեր ժառանգը ապագայ սերունդներուն փոխանցելով զայն»:

Երեկոյթը վերջացաւ սիրոյ բաժակով մը որուն հրաւիրուած էին բոլոր ներկաները:

ԿՈՐԻԻՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՏԻՏԱՍ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Նախկին խորհրդային մարզիկները իրարանցումի մէջ են. Արտասահմանեան գործառնութիւններու դրամատան կողմէ անվճար մնացած հաշուեցոյցերու պատճառաւ Ատիտաս կը մերժէ 800 հազար տոլարի յատկացումը զոր խոստացած էր Ողիմպիական Խորհրդային Կոմիտէի նախագահը հրապարակած է խնդիրը, իսկ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» գրած է այդ առընչութեամբ. «մեր երկիրը արդէն արտասահմանեան հաւանական գործակիցներու վստահութիւնը կը կորանցնէ. եթէ մեր ձեռնարկութիւններն ու կազմակերպութիւնները ալ չյաջորդաբար վարկաբեկուին, ամէն չրջանակէ դուրս պիտի մնանք»:

***

ԿԵՑՑԷ՛ ՖՐԱՆՄԱՆ

Հարիւր բնակիչի համար 0,96 գինուորով Ֆրանսա Եւրոպական Հաստատութեան երկիրներուն առաջին տեղը կը գրաւէ, եթէ նկատի չառնենք Ճունաստանը (1,56 գինուոր): 542 հազար գինուորով (1991) Ֆրանսա Արեւմտեան Եւրոպայի գինուորական մեծագոյն ուժին տէր երկիրն է:

***

ՍԻՊԵՐԻԱ ԵԻՍ...

Ռուսաստանի արեւելեան կողմի էլեկտրական կայաններուն գործունէութիւնը կանգ առնելու վտանգին ենթակայ է, ածխուխի չգոյութեան պատճառով: ԹԱՍ գործակալութեան համաձայն այս կայանները վառելանիւթի իրենց վերջին պաշարները կը գործածեն ու չուտով պիտի զգրկին էլեկտրականութիւն հայթայթելէ ճարտարարուեստին ու անձնական գործածութեան:

***

ՅՈՒՆԱԿԱՆ
ԱԻԵԼՈՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Նահանջ տարին իւրովի պարտաւորութիւններ կը բերէ աւելորդապաչտ Յոյներուն. պէտք չէ այլեւ անկել, ամուսնանալ, տուն կառուցել եւայլն: Աթէնքի եպիսկոպոսարանը կ'ըսէ թէ 1991-ին 9500 ամուսնութիւններ կատարուած են, իսկ 1992-ին 35% նուազում կը սպասուի այս թիւին մէջ: Նահանջ տարիներուն, քան վիճակագրութիւններու, աւելցած են ամուսնալուծումները: Աւելորդապաչտ Յոյները կը յիշեն թէ 1988-ին ամանային օրը 66 հոգիի մահուան պատճառ դարձած էր ու ահաբեկչական դէպքերը բազմացած:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՎԱՉԳԷՆ ԱՄԱՐԵԱՆԻ

Դեկտեմբեր 6-ի «Գրական Թերթ»էն կը տեղեկանանք թէ մահացած է գրագէտ, թարգմանիչ Վազգէն Ամարեան: Ծնած էր 1941-ին Երեւան. վարժարանական թերականներուն աշխատած էր «Հայֆիլմ»ին, յետոյ 1967 - 1969-ին մաս կազմած էր «Հայրենիքի Ձայն»ի խմբագրութեան. անկէ անցած էր «Գիրքերի Աշխարհ» ամսաթերթը, իսկ 1974 - 1979 աշխատած «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան մէջ: Վազգէն Ամարեան խմբագրական գործին զուգընթեր կատարած է թարգմանութիւններ ուր ակներեւ է ծախսնդիր մօտեցումը: Խորհրդային Գրողներու Միութեան անդամ էր 1990-էն ի վեր:

բուն. պէտք չէ այլեւ անկել, ամուսնանալ, տուն կառուցել եւայլն: Աթէնքի եպիսկոպոսարանը կ'ըսէ թէ 1991-ին 9500 ամուսնութիւններ կատարուած են, իսկ 1992-ին 35% նուազում կը սպասուի այս թիւին մէջ: Նահանջ տարիներուն, քան վիճակագրութիւններու, աւելցած են ամուսնալուծումները: Աւելորդապաչտ Յոյները կը յիշեն թէ 1988-ին ամանային օրը 66 հոգիի մահուան պատճառ դարձած էր ու ահաբեկչական դէպքերը բազմացած:

***

ԼԵՀԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսերէնի ուղղագրութեան ախոյեանութիւնը փափաքը արթնցուցած է Լեհերուն: Աւելի քան 4000 հոգի մասնակցած են ու խուռներամ խուժան մը չկրնացած է մտնել այն սրահը ուր մրցումին վերջին փուլը պիտի կատարուէր: Հետեւանքը եղած է չարդուփշուր ապակիներ ու քանի մը թեթեւ վիրաւորներ: Այս բոլորը տեղի ունեցած են Սքոտա ինքնաչարժ մը եւ բազմաթիւ այլ նուէրներ չհեղու համար: Անզործ մը բան է լրագրողի մը. «ամէնքս դրել դիտենք, ինչո՞ւ չփորձենք»: Մասնակցողներու միջեւ մինչեւ 32 սխալ ընողներ գտնուած են: Իսկ ոչ ոք անսխալ դրած է: Ախոյեան եղած է ուսուցչուհի մը, չորս սխալով:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՍՊԱՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ԿԱՐԻՆ

Մեր կարին մեկնելէն երեք օր յետոյ՝ քաղաք կը ժամանեն անգլիացի երկու սպայ եւ երկու զինուոր, որոնք ճամբայ ելած էին Պաղտատէն բրիտանացի դեներալ Շօ-ի կարգադրութեամբ ժամ առաջ հասնելու Անդրանիկին եւ օգնելու անոր ռազմապէս եւ տնտեսապէս:

Անդրանիկ կ'ոգեւորուի անգլիացի սպաներու ժամանումով:

Իրկունը տեղի կ'ունենայ խորհրդակցութիւն:

Անդրանիկ մտահոգուած էր բերդերու կանոնաւորութեամբ:

Բերդերու մասին Անդրանիկ առաջին օրն իսկ հանեց զրաւոր երկար *հրաման* մը՝ մանրամասն հրահանգներով:

Այդ հրամանը կը թարգմանուի անգլերէնի, անգլիացի սպաները կ'առնեն այդ հրահանգները, կը բարձրանան բերդերը: Կը տեսնեն անոնք բերդերու ողբալի դրութիւնը եւ կը յայտարարեն, որ եթէ մարդիկ ըլլան այդ հրամանը գործադրելու՝ բերդերը ի վիճակի կ'ըլլան թրքական մեծ ուժերու դիմադրելու:

Եւ մաժոր Կոլսոմիթ դառնալով ինձ, կ'ըսէ.

- Take care of your oldman, he is great.

Բայց ո՞վ էր հասկցողը:

Միւս օրը Անդրանիկ կը մեկնի ճակատ անգլիացի զինուորներու հետ: Անոնք կը համաձայնին Անդրանիկի ըրած բոլոր ռազմական կարգադրութիւններու հետ:

- Թուրքերը չեն կրնար ճեղքել այս պիծը, եթէ զինուորները կռուին, - կ'ըսեն Անգլիացիները:

Մենք երբեք չցուցուցինք Անգլիացիներու որ մեր զօրքերու մէջ կռուելու սրտմաղրութիւն չկայ, այլ ընդհակառակն:

Անգլիացիք երբեք տեղեակ չեղան մեր ներքին քանքայումին, արտաքուստ ամէն ինչ լաւ էր:

Ճակատէ վերադարձին դարձեալ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն:

Անգլիացիք կազմեցին խոշոր ցուցակ մը զինուորական բոլոր պակասութիւններու, ինքնաչարժներու, սաւառնակներ, զրահի, խոտի, ձիերու, հագուստի, զանազան տեսակի պարէններու եւ այլոց՝ ու մեկնեցան Թիֆլիս՝ կարգադրութեան համար:

Երթալէ առաջ մեզի տուին հրահանգներ: Մենք անմիջապէս կարնոյ դաշտին վրայ պիտի գծէինք հսկայական խաչ մը, որ երբ անգլիական սաւառնակները հասնէին՝ պիտի կարծէին հայկական ճակատ եւ վար պիտի իջնէին, իսկ եթէ նահանջելու ըլլայինք՝ մեր առաջին գործը պիտի ըլլար քանդելու այդ խաչը:

Անդրանիկ մարդիկ կարգեց այդ գործին սկսելու:

Մինչ այս, մինչ այն՝ քաղաքի տեղական Թուրքերու կողմէ դաւադրութիւնները աւելի կ'ուժեղանային, եւ Անդրանիկ ստիպուած էր հետեւիլ այդ գործին:

Իսկապէս այդ գործը Անդրանիկի գործը չէր:

Անիկա առաւելապէս պէտք էր զրաղէր ճակատի գործով, բայց ո՞վ պիտի ապահովէր մեր թիկունքը:

Թիկունքը աւերուած էր զանազան տեսակներով:

Թիֆլիսի Հայերը ճակատ ունէին: Գանձակի մէջ պատերազմական վիճակ: Կովկասի չորս կողմերը խրամատային կռուի պատրաստութիւններ:

Իսկ ճակատի քիչին տակ թրքական ուժեր մեզ կը սպառնային:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԱԻԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անդրանիկի ուժեղացուցած լրտեսական խումբը կը գործէ: Օրը օրին մեզ կը հասցնէ դաւադրութեան մանրամասնութիւնները:

Կը բռնենք մէկ քանի նամակներ զրուած կարնոյ չրջակայ զանազան դիւղերէն, ուղղուած Բաքուի թուրք բարեգործական հաստատութեան լիազօր Սէյիտովին:

Արդէն յիշած եմ իմ պատմութեան ընթացքին, որ Բաքուի զրամբ կը հոսէր Հայաստանի զրաւուած նահանգներու մէջ կազմակերպելու համար մնացած Թուրքերը:

Կարնի զլխաւոր կենտրոնն էր այդ կազմակերպութեան, եւ Սէյիտովը՝ անոր լիազօր ներկայացուցիչը:

«Մենք բոլորս պատրաստ ենք ապստամբութեան համար», - կը զրեն դիւղերէն, - «զուք մեզ զրած էիք, որ մեր բանակը Իլիջա հասնելուն՝ պիտի չարժէինք. մեր բանակը արդեօք մինչեւ հիմա չհասա՞ւ Իլիջա: Ձեր տեղեկութիւնները չատ դանդաղ կը հասնին մեզի. երեք օրէ ի վեր ոչ մի լուր կայ Կարնոյ կենտրոնէն: Այստեղ ամէն մարդ դողի մէջ է Անդրանիկ փաչայի գալուն առթիւ: Շատերը բոլորովին կը մերժեն ապստամբիլ, կ'ուսրկեն, որ Անդրանիկ փաչան կրնայ բոլորիս մաֆի ընել, ժողովուրդը հանդարտեցնելու համար: Գրեցէք մեր բանակին, որ էնվէրը փաչային ներկայութիւնը անհրաժեշտ է Անդրանիկ փաչային յաղթելու համար, եթէ ոչ մեր վախճանը չատ գէշ կ'ըլլայ: Գրեցէք չուտով»:

(Շար. 29)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

անկախութիւնը կը յիշեցնէ 1947-ին խորհրդային պետութեան հիմնումը:

Խորհրդ. Անդլիոյ դիրքը ծնաւ յետոյ Ամերիկայի պատկը դարձաւ: Միացեալ - Նահանգներու նեցուկով չրջանին մէջ գինուորական ապեցիկ ուժի մը վերածուեցաւ: Խորհրդ. որ արարական աշխարհին մէջ Միացեալ - Նահանգներու եւ Արեւմուտքի չահերուն պաշտպան է, Միացեալ - Նահանգներու եւ Արեւմուտքին համար մեծ նշանակութիւն ունի:

Արդեօք հիմդ կ'ըլլա՞յ 3-5 միլիոն բնակչութեամբ Հայաստանը նմանցնել «երկրորդ Խորհրդ.»ի մը:

Խորհրդ. կրօնական, պատմական ու ցեղային հիմերու վրայ ոտքի կանգնեցաւ: Այսօր, կը տեսնենք թէ Հայաստան եւս նոյն հակումները ցոյց կուտայ: Ասիկ պատ, բացակայ չեն նաեւ մտավախութիւն պատճառելիք տուեալները:

ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շատ հետաքրքրական դէպք մըն է Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարար արտածելը Հայաստանի: Հետաքրքրական եւ նոյնքան ալ ուշագրաւ:

Գալիֆորնիոյ, Ամերիկայի քաղաքացի Րաֆֆի Յովհաննէսեանի հայրը Պր. Յովհաննէսեան Ամերիկա հաստատ փրոֆէսէօր մըն է: Անոր հայեացքները Թուրքիոյ հանդէպ, վճռապէս դրական չեն: Ծանօթ է որ որպէս հայկական լոպիին կարեւոր մէկ անունը, անդադար հրահրած է հակաթուրք թշնամութիւնը:

Ան երիտասարդութեան չրջանին հօրը ուղղութեան հետեւեցաւ. մանկակցեցաւ հակաթուրք աչխատանքներու:

Երեք տարի առաջ, Հայաստանի երկրաչարժին, Միացեալ - Նահանգները մեծ օժանդակութիւն ցոյց տուին: Րաֆֆի Յովհաննէսեան օժանդակութիւնը համակարգելու պարտականութեամբ դրկուեցաւ Հայաստան, ուր ոչ ծնած, մեծցած, ոչ ալ ապրած էր:

Երկար տարեն մնաց հոն. աչխատանքը ղեկավարեց յանուն Միացեալ - Նահանգներու: Այդ միջոցին լուրեր լսուեցան թէ օժանդակութեան անուակներով դրկուած դէնքեր հայ մարտիկներուն բաչխուած էին: Եւ երբ այդ երկրին մէջ անկախութիւն հռչակուեցաւ, օժանդակութեան համակարգող Ամերիկայի քաղաքացի Րաֆֆի Յովհաննէսեան Արտաքին նախարարութեան պաշտօնին նչանակուեցաւ:

Չենք գիտեր թէ Թուրքի թշնամի վրոֆէսէօր Յովհաննէսեանի ազան, Ամերիկայի հայկական լոպիին երեւելի անուններէն Ր. Յովհաննէսեան իր տեսակէտները փոխե՞ց թէ ոչ: Միայն թէ պաշտօնական յայտարարութիւններուն ընթացքին կ'լսէ թէ իր կառավարութիւնը կը փափաքի Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ հաստատել ու զարգացնել:

Հայաստան անհանդիստ է իր աչխարհագրութեան պատճառով: Շրջապատուած է Ազրբէյճանով, Վրաստանով եւ Թուրքիայով: Դէպի ծով ելք չունի: Իսկ Արեւմուտքի ճամբան վրայ Թուրքիոյ նման մեծ պետութիւն մը կայ:

Աչխարհագրութիւնը անպատեհութիւն ունենալով հանդերձ, ունի նաեւ մասնայատկութիւններ: Հայաստան կովկասեան քրիստոնեայ երկիր մըն է որ Միացեալ - Նահանգներու եւ Արեւմուտքի հետ լաւագոյն յարաբերութիւններ կրնայ մչակել: Կրնայ յարմար խարիսխ մը, կղզի մը ըլլալ Միացեալ - Նահանգներու եւ արեւմտեան երկիրներուն համար որոնք կ'ուզեն կապ հաստատել, հասնիլ անկախ հանրապետութիւններուն:

Կարճ ժամանակի մէջ արուած նախանչաններէն հասկնալի կ'ըլլայ որ Հայաստան Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ մչակել կ'ուզէ: Ծանօթ է նաեւ որ Միացեալ - Նահանգներ այս ուղղութեամբ թելադրանք ալ կատարած է հայկական զեկավարութեան: Թուրք դիւանագէտները թիրախ ընտրած ահաբեկչութեան բարքերու դադրիլն ալ նչան մը կը նկատուի այն մասին թէ Հայերը չեն ուզեր դրգռել Թուրքերը:

Այսուհանդերձ, արտաքին յարաբերութիւններու կարգաւորման եւ երկար ժամանակի քաղաքականութիւն որոչելու գործին մէջ ոչ մէկ երկրի կարելի է վստահիլ:

Այսօրուան համար եթէ նոյնիսկ չափազանցուած մեկնաբանութիւն նկատուի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Պր. Հրանտ Բամպակեան 6000 Ֆր. Նաւաթչ Միսաճեանի յիչատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Լեռւար Խաբրեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին (տառանալ «Ճառագի»էն) Տիկին Զեփիւռ Խարբութեանի մահուան առթիւ:

MCA VILLEURBANNE

Samedi 8 Février à 15 heures
INITIATION AUX ECHECS

Cet après-midi s'adresse aux débutants ainsi qu'à tous les passionnés qui souhaitent s'entrainer. Possibilité de jeux simultanés.

Veuillez vous inscrire dès à présent au 78. 94. 37. 36 (après-midi).

Encadrement assuré par une Ecole d'Echecs Villeurbannaise.

Possibilité de repas entre élèves et professeurs sur place à partir de 19 heures.

M.C.A. VILLEURBANNE —
126, avenue Roger Salengro,
69100 Villeurbanne

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է դէպի Լոնտոն, Ապրիլ 10 - 11 - 12-ին:

Մանրամասնութեան համար՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

43 -- 33 -- 88 -- 93

կամ՝

40 -- 11 -- 19 -- 33

Հայաստանի Խորհրդ.ի նամանութիւնը, ոչ ոք կրնայ դուչակել թէ ապագային ինչեր կը պատահին,

*

«Իմիպիեն Տօղրու» չաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Պոլսոյ Ս. Յակոբ Հիւանդանոցի խնամակալութեան մասին վերջերս կատարուած տեղեկատուութեան որուն համաձայն կարեւոր գումար մը փոխանցուած է Ասալաչի: Շաբաթաթերթը այս մասին էջով մը կը փորձէ հարցին ներքին ծալքերը երեւան բերել: Կ'ըսուի որ հիւանդանոցին կալուածներէն երկուքը 1988-ին 49 տարուան պայմանաժամով վարձու տրուած են Հոլոխնկի մը որ կ'ուզէր պանդոկ մը եւ մչակոյթի կեդրոն մը կառուցանել: Եւ որովհետեւ այս կարգադրութիւնը հակառակ է վաքըֆներու օրինագիծին, հարցը կը կարգադրուի չրջանի վարչապետ Թուրկութ Էօզալի եղբօր միջամտութեամբ: Վաքըֆներու ընդհ. տնօրէնութիւնը կը վաւերացնէ Ս. Յակոբի համաձայնութիւնը:

Այսօր երբ Էօզալ Հանրապետութեան նախագահ է, իսկ Տէմիրէլ վարչապետ ու ծանօթ է երկուքին միջեւ լարուած յարաբերութիւններու պարագան, մէկ - մէկ մէջտեղ կը հանուին առաջինին վարչապետութեան չրջանին կատարուած ապօրինութիւնները: Առնցմէ մէկը կը նկատուի նաեւ Ս. Յակոբի պարագան:

**

Պոլսոյ Ս. Յակոբ հիւանդանոցի վաքըֆէն եռք հայկ. 54 վաքըֆներու հաչիւները եւս քննութեան առնուած են: Վաքըֆներու ընդհ. տնօրէնութեան 162 քննիչներ մանրամասն կը պրպտեն հայ համայնքի կալուածներուն պատկանող բոլոր հաչիւները, ստուգելու համար թէ այդ կալուածներու եկամուտները ո՞ւր, ի՞նչ նպատակներու կը յատկացուին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Խորէն Գրիգորեան իրենց ծնողաց՝ Մկրտիչ եւ Մարի Մովսէսեաններ յիչատակին կը նուիրեն 500 Ֆր. «Ճառագի»ի բարգաւաճման:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION MARSEILLE
organise un

DINER - DEBAT

sous la présidence d'honneur
du Docteur
KEVORK KEPENEKIAN
(Urologue
à l'Hôpital St. Joseph de Lyon)
de retour d'Arménie

Le Dimanche 9 Février à 13 heures
à la M.A.J.C.
12 - 14, rue St Bazile — 13001 Marseille

Renseignements et réservations
auprès des membres
de la Croix Bleue et aux numéros
de téléphone suivants :
91. 50. 68. 71 — 91. 90. 21. 60
91. 77. 61. 66.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղազգինի հետեւեալ նուէրները.

Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թերկանեան 1500, Պր. Արթիւր Մարտիրոսեան 200, Տիկին Սարգիսեան 100, Պր. Ժապ Անդրէասեան 100, Տիկին Ազնիւ Անդրէասեան 250, Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէքիլեան 300, Պր. Րոպէր Ազամեան 500, Տէր եւ Տիկին Յանթէմուրեան 250, Պր. Ժ. - Գ. Օտապաչեան 200, Տէր եւ Տիկին Աբա Գորգիտեան 500, Տիկին Ա. Առաքելեան 200, Պր. Ժապ Գասապարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժապ Պէրպէրեան 250, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովհաննեան 1000, Պր. Փօլ Լէպլէպիճեան 300, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 200, Տիկին Վիրժինի Պօյաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Տագէսեան 150, Պր. Պետրոս Տէր - Մովսիսեան 200, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500, Տիկին Արշակ Պօղոսեան 200, Տիկին Մարի - Լուիզ Աբեւեան 200, Պր. Պեռնար Սայրիմ 100, Պր. Ալպէր Պաղտասարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վրթանէսեան 100, Պր. Նուպար Արապեան 300, Օր. Ժաննի Պալեան - Զատիկեան 300, Տէր եւ Տիկին Հիւպէր Ժամկոչեան 500, Տիկին Թադուհի Գալայճեան 100, Պր. Նուպար Մպղուճեան 500, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Շահինեան 100, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան 100, Տէր եւ Տիկին Միհրան Նոտարեան 100, Տիկին Աննիկ Ափրիկեան 150, Օր. Սիւզան Անդրէասեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիւրթէ 500, Տէր եւ Տիկին Սերժ Գալանթարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գլօտ ձէրահեան 500, Պր. Արմէն Մուրատեան 250, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան 500, Տէր եւ Տիկին Տ. Տէյիրմէնճեան 500, Տէր եւ Տիկին Օ. Մերտանեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 1000, Տիկին Սեզա Պահարեան 200, Պր. Շառլ Տէրտէրեան 100, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 300, Պր. Նուպար եւ Պր. Ժան Պալեան 200, Օր. Լինա Սարեան 100, Տիկին Մարի Ալվազեան 200, Օր. Ժաննն Նիկողոսեան 100, Պր. Վիրգէն Տէր - Ղուկասեան 200, Տէր եւ Տիկին Հանրի Պալօն 150, Տէր եւ Տիկին Աչըք-կէօզեան 200, Տիկին Սիւզան Աճէմեան 100, Տէր եւ Տիկին Պայիքեան 500, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Գարապաչեան 200, Օր. Սոնիա Մեղրուպեան 100, Պր. Ա. Գադանճեան 250, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 200, Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տալաչեան 200, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Տէր - Սահակեան 100, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՄՈՆ

Կիրակի Փետր. 2, Թաղիս Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ իր ուխտի պատարագը պիտի մատուցանէ ու քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԼՐՃՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբին կողմէ «Եկմալեան» եղանակաւ:

Այս առթիւ կը կատարուի նաեւ Հոգեհանդստեան պաշտօն Եկեղեցւոյ սատուցողներու հոգւոցն ի հանգիստ:

Արարողութենէն ետքտրին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ափեթաթիփ հիւրասիրութիւն, ի պատիւ ԳԷՈՐԳ ՔԻՒՐՏՕՂԼՈՒԵԱՆի Թաղ. Խորհուրդոյ կազմին մէջ ունեցած իր երկարամեայ եւ անձնուէր ծառայութենէն ետք:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1992-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Մայր Եկեղեցւոյ 1992-ի օրացոյցը, որ կը ներկայանայ դրքոյկի մը ձեւին տակ եւ որ, ծանրու կողքին, կը պարունակէ կրօնական այլազան տեղեկութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, Հայ Եկեղեցւոյ Նուիրապետական Չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ չրջակայքի հայկական դպրոցներու, հատատուութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը:

Սոյն օրացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին վամ դրել հետեւեալ հասցէին.

Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
Paris 8e

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սատունի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Փետրուար 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Պր. Մ. Գասպասեան 100, Տիկին Ա. Քիւրտօղլեան 150, Տիկին Ա. Տիրատուրեան 100, Պր. Ժ. Ղազարեան (Նիս) 500, Տիկին Հարունեան 200, Տիկին Պօղեան 100, Օր. Ատոնեան 100, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 200, Տէր եւ Տիկին Վարդգեան 200, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 300, Տիկին ձամուզեան 100, Պր. Ժ. Գասպասեան 250, Սարաճեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Փերանեան 100, Պր. Տ. Ղազարեան 100, Պր. Կ. Ղազարեան 100, Տէր եւ Տիկին Պաքրճեան 200, Տիկին Ս. Սիմոնեան 100, Գուլումեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Մուսայէլեան 100, Հ. Յ. Դ. 300 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
MERCREDI
29 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.720 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.720

ԱՐՑԱԽ

ԱՄԷՆԷՆ ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

19 ՄԵՌԱԼ ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՍՆԵԱԿ ՎԻՐԱՒՈՐ

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ.-
«ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀԱՐՑՆ Է»

Երէքշաբթի առաւու (Յունուար 28-ին) երբ խօսեցանք Երեւանի հետ, դժբախտաբար ոչ մէկ խրախուսիչ տեղեկութիւն կրցանք առնել, ընդհակառակն, հաստատուեցաւ միայն որ Կիրակի օրուան Քաղինտակի վրայ կատարուած յարձակումը ոչ միայն չատ բուռն եղած է այլեւ ծանրակոյն է ցարդ եղածներուն: Արդարեւ հայկական կորմը մեռեալներու թիւը 19 է եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան, ոմանք՝ ծանր վիճակի մէջ: Զոհերուն մէջ կան կիներ եւ մանուկներ: Պարզ է որ այսքան աստիճ կռիւներու ընթացքին զիմացի կողմն ալ վնասներ կրած է, չատ հաւանաբար աւելի ծանր, բայց, ատոնք ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ այդ մասին: Կ'ըսուի միայն թէ Ադրբեջանցիք 60-էն 80 մեռեալ կրնան ունենալ, ռուսական աղբիւրներու համաձայն: Նաեւ Լիպերասիոնի Թղթակիցը (Պերնար Քոհէն) կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հայկական «ինքնապաշտպանութեան ուժեր»ու հրամանատարութեան արձագանգելով, ԹՈՒՄ կ'ըսէ թէ Ադրբիները 60 մեռեալ ունին: Բաքու չի հաստատեր, բայց կը խոստովանի որ Շուշի չատ ծանր ամբակոծութիւններու ենթարկուած է, երկուշաբթի օր, հայկական դիրքերէն՝ Քարինտակ եւ Սաեփանակերտ, այս վերջինը՝ Հանկեզնոի մկրտուած է:

Երկուշաբթի իրիկուն նաեւ, Մութալիբով որ նոր կը վերադառնար Թուրքիայէն, ուր լայն աշխատակցութիւն ցոյց էր, յայտարարած է հեռատեսիլէն թէ Հայերը, չնորհիւ իրենց Սփիւռքին, չանք կը թափեն միջազգայնացնելու համար Լ. Ղարաբաղի հարցը: Շեչուած է այս առընչութեամբ որ նման բան չի կրնար ըլլալ, Ղարաբաղը Ադրբեջանի ներքին հարցն է, սկզբունքի հարց է եւ Ադրբեջան չի ձգեր որ որեւէ միջազգային մարմին այդ մասին համաձայնի խօսիլ:

Քանի մը ատեն առաջ արձագանգած էինք (Յունուար 28) Թուրք - ազերի համաձայնագրին, որ ստորագրուած էր Յունուար 25-ին Անգարա: Լիպերասիոն լայն տեղ կու տար այս «սիրարանութեան», չեչտելով որ Թուրքիա նախ փորձած էր խնայել իր յարաբերութիւնները երկու Հանրապետութեանց միջեւ, բայց հիմա նախապատուութիւն տուած է Պետութեան մը, որու ժողովուրդը «Թուրք է եւ ուր Անդարայի երդչուհիները միչտ աւելի ժողովրդական եղած են քան Մոսկուայի երդչուհիները»: Թերթին Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցը նեղ կացութիւն ստեղծած է Ղուրջը, ոչ ոք կ'ուզէ միջամտել «ազգամիջեան» կամ՝ աւելի ղէշ «կրօնական» կռիւի մը: Ակնարկելով նաեւ Սաեփանակերտ հաստատուած նոր իշխանութեանց, կ'ըսէ թէ կացութիւնը տագնապալից է, որովհետեւ եթէ «Բաքու կը մերժէ ընդունիլ Ղարաբաղի իշխանութեանց օրինաւորութիւնը, Հայաստան ալ, հակառակ «ազգային» չահերու ղրս կը կրկնէ միչտ, չի գնահատեր այդ ընթացքը եւ չճանչցաւ Սաեփանակերտ հաստատուած իշխանութիւնները Դեկ. 28-ի ընտրութիւններէն ետք»: Միացեալ Նահանգներն ալ ցարդ չեն ճանչցած Ադրբեջանը, առարկելով Մութալիբովի իշխանութեան «հակաժողովրդավար» նկարագիրը, եւ կը չտնան ճնչում բանեցընել տագնապին վրայ, առանց մխրճելու Կովկասի հարցերուն մէջ: Ձկյմս Պէքըր ծրագրած է երեւան երթալ, ճըշդելով սակայն թէ «չփոում» ստեղծելու այցելութիւն մըն է միայն: Եւրոպական Հասարակապետութիւնն ալ, Փետրուարի սկիզբը, պիտի քննէ Ղարաբաղի հարցը, կը գրէ միչտ Լիպերասիոն: Մնաց, որ Մութալիբովի հեռատեսիլէն ըրած յայտարարութիւնը պատասխան կ՚է ալ «միջազգայնացման» հաւանականութեան:

Ղարաբաղի այս վերջին բախումներուն կ'արձագանգէին նաեւ Ֆիկարօ, Փոթիտիէն եւ Իւմանիթէ քանի մը տողով միայն:

-- Հայկական պատուիրակութիւնը, որ դէսաւորութեամբ Հրանտ Բագրատեանի Թուրքիա պիտի երթար Երէքշաբթի, Յունուար 28-ին, չէր մեկնած, դեռ Թրքական վիզան ստացած չըլլալով:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԷՇ.- «ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ, ԱՅԼ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ...»

Հաւանական չէ որ իւմուռի հետեւանք ըլլայ Ալփասլան Թիւրքէշի յայտարարութիւնը (ինք նախագահն է ծայրայեղ - ազգայնական կուսակցութեան) զոր ըրած է Պոլիս տեղի ունեցած ոգեկոչման երեկոյթի մը, կազմակերպուած «Եէնի Տիւշիւնճէ»ի կողմէ ի յիշատակ 1990-ին Բաքուի զոհերուն: Ան ըսած է.- «Հայաստան կոչուած այդ հողերը ալ Ադրբեջանի կը պատկանին: Հայաստանի մայրաքաղաք՝ Երեւան քրմական բաղաք մըն էր: Բայց, աշխարհակալ Ռուսերը դիտմամբ Հայեր բերած տեղաւորած են այդտեղ եւ Հայաստան մը կազմած են: Հիմա ալ, Ադրբեջանը ելիշդ իր սրտէն զարնելու համար, կը յայտնեն թէ Ղարաբաղը հայկական հող է...»:

Աւելին՝ աւելի պիտի ըլլար, այսքանը իրրեւ նմոյշ եւ վերջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ կայարանը, Յունուար 27-ի իրիկունը արուարձաններու երկու կառամբեր բախում ունեցած են: Հինգ մեռեալ կայ եւ 100 վիրաւոր: Արկածը մարդկային սխալի արդիւնք կը նկատուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Յունուար 27-ին, հացը անգամ մը եւս կրկնապատկուած գինով կը ծախուէր: Ազդէն Յունուարի սկիզբը գինը բարձրացած էր եւ այսօր 0,80 կոպէկէն (դիներու ազատ ձգուելէն առաջ) 3,6-էն 4,2 ռուբլիի հասած է: Երբ նկատենք որ Ռուսերու հիմնական անունդն է, կարելի է գաղափար մը ունենալ կացութեան մասին:

ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԻ ՊԻՐԱՆՏԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մեր նախորդ թիւով գրած էինք թէ ծանօթ լրագրող Մեհմէթ Ալի Պիրանտ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան բանախօսութիւն մը տուած է, Յունուար 24-ին Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մօտ: «Մարմարա» լայնօրէն անդրադարձած է այս երեկոյթին իր յաջորդական թիւերով: Բուն բանախօսութիւնը մասնաւոր նորութիւններ չի բերեր: Մ. Ալի Պիրանտ չատախօսած է այս նիւթին մասին մամուլով թէ հեռատեսիլով, նաեւ Հայաստանէն վերջին վերադարձին (տես՝ «Յառաջ», Նոյեմբեր 7): Երեկոյթին Բ. մասը քիչ մը աւելի հետաքրքրական եղած է հարց -- պատասխաններու բաժինով:

Ալի Պիրանտ կը չեշտէ սկիզբէն թէ 1992-ին պէտք է որ Թուրք եւ Հայ կարենան բաց խօսիլ: Ղարաբաղի անդրադառնալով զայն կը նմանցնէ Կիպրոսի հարցին եւ պարզ է թէ Թուրքի տեսակէտ պիտի պաշտպանէ: Ինչպէս անցեալին ալ ըսած էր, կը կրկնէ թէ թշնամական որեւէ վերաբերում չէ զգացած Երեւան, անշուչտ կան Գալիֆորնիան, Դաշնակցութիւնը, Սփիւռքը: Փափաքելի է որ Սփիւռքն ալ բաժնէ Հայաստանի զիրքը, կ'ըսէ Ալի Պիրանտ:

Հարցումներու բաժինը, ինչպէս ըսինք, քիչ մը աւելի հետաքրքրական է, թէեւ հոս ալ langue de bois-ն կը մնայ: Մնաց որ հարցումներն ալ աւելի խորհրդածութեան բնոյթ ունին քան հարցումի (մեր մօտ՝ սովորութիւն է...), բայց եւ այնպէս կուտանք ամբողջութեամբ, յաջորդաբար, եթէ նոյնիսկ հոն կայ փոլէմրիք անխուսափելի մաս մը, ինչպէս սկիզբի Թրօքային պատմութիւնը:

Յ. ՍՎԱՋԼԵԱՆ.- Շնորհակալ եմ, ես ձեզի այդ պատմութիւնը պատմեմ անգամ մը: Իրականութեան մէջ ատիկա թաքսի մը չէր, Թրօյքա մըն էր: Սքանչելի դիշեր մըն էր, ճաշեցինք եւ որովհետեւ կնոջս մեծադոյն երազն էր ձիւնոտ օդով մը Թրօյքա նստիլ ու պտըտիլ...: Գազպա գացած էինք եւ հոն անտառ մը կայ: Գիշերը առաջուց լուր կուտաք եւ Թրօյքա մը ձեզ կը տանի: Լխալուանի հիանալի դիշեր մըն էր, երեւակայեցէք, Թրքերը -- Թրքերը կ'երթայինք, չարժանկարներու մէջ եղածին պէս մեր վրայ մեր ծածկոցները առինք եւ կը խօսակցէինք, երբ կառապանը դարձաւ ու մեզի Թրքերէնով հարցուց թէ ուրտեղացի ենք: Հարկաւ հոն այդ Թրքերէնը ամէնէն վերջին բանն էր որուն կրնայինք սպասել: Մարդը քիչ վերջ կոխեց ու սկսաւ Զէկի Միւրէն նուագել: Էյվա՛խ...: Հիմա կացութիւնը աւելի տրամաթիք դարձած էր: Մարդը ի վերջոյ աւելցուց որ Հայ էր: Այդ վայրկեանին արդէն մեր աչքերուն առջեւ տեսարանները պարզուեցան, մարդը տարճանա՞կ պիտի քաշէր, (խնդուքներ) «ես այսօրուան կը սպասէի, կեանքիս ամենամեծ նպատակն է Թուրք մը սպանել, հայրս սա տեղէն եկած է, մայրս սա տեղէն» եւայլն, պիտի ըսէ: Բայց խօսակցութիւնը հասաւ այնպիսի կէտերու, որ մեր դիշերը դարձաւ անմոռանալի դիշեր մը: Մարդը ամբողջ իր կեանքին պատմութիւնը պատմեց մեզի:

Յ. ՍՎԱՋԼԵԱՆ.- Այո, հիմա մեր հարցումին անցնինք: Դուք հարցազրոյցի վարպետ մըն էք: Ես դիմացինը խօսեցնելու ձեւ մը ունիք: Ձեր դիմացինը անկիւն մը կը քաշէք ու կը ջանաք ձեր հարցումներով նեղ կացութեան մատնել: Յաճախ ալ կը յաջողիք, բայց անշուչտ երբեմն ալ ձեր դիմաց կ'ելլեն փորձառու քաղաքագէտներ, որոնք իրենց օձիքը ազատել գիտեն: Ատոր վերջին օրինակը յարգելի վարչապետին հետ ձեր տեսակցութեան ընթացքին տեսանք: Ձեր հարցումներուն պատասխանելով շատ բան ըսաւ, բայց իրականութեան մէջ քան մը չըսաւ: Դուք առաջին անգամ վախնալով Հայաստան գացիք, բայց երկրորդ անգամ աւելի հանգիստ գացիք, հարցազրոյցներ ըրիք, առաջինը Հայաստանի Արտաքին Առեւտուրի Նախարար Եսայի Ստեփանեանին հետ էր, երկրորդն ալ Պետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին հետ: Բազմաթիւ նիւթերու շուրջ խօսեցաք, բայց ատիկա թերեւս ձեր մօտ մտասեւեռում մըն էր, երկուքին ալ, կարծես Փոթօքոփիով ելած երկու օրինակներու նման, նոյն հարցումը ուղղեցիք: Ըսիք որ, սեղանին

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՍՈՒՎԻՍԸ

Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան առաջին ժողովը տեղի ունեցած է: 1992-ին Հայաստանի Ֆութպոլի ախոյեանութիւնը կը նախատեսուի երկու խմբակներով, որոնց մէջ տեղ կը գրաւեն «Արարատ» եւ այլ քաղաքներու խումբեր. հրաւիրուած են նաեւ Արցախի խումբերը: Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահ ընտրուած է 44-ամեայ Նիկոլա Ղազարեան, իսկ պատուոյ նախագահ՝ Յակոբ Տօնոյեան:

***

«ԱՐԱՐԱՏ» ԼԻԲԱՆԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Երեւանի «Արարատ»ը հրաւէր առացած ըլլալով կը մեկնի Լիբանան մարզումներու եւ չարք մը հանդիպումներու համար: 22 հոգինոց խումբին կ'ընկերանան պըլխաւոր մարզիչ Արմէն Սարգսեան, մարզիչներ՝ Ս. Դարբինեան եւ Ա. Մկրտչեան:

***

ՁԱՏՐԱԿ

Յունուարի սկիզբները Սիմֆերոպոլ տեղի ունեցած հաւաքականութեան միջհանրապետական ճատրակի «պարտհանդէս»ին մասնակցած են 18 տարեկանէն վար 44 պատանուհիներ: Երեւանցի 11-ամեայ Էլէնա Դանիէլեան 9 կէտով եւ անպարտ գրաւած է առաջին տեղը:

ճակին վրայ կոխեց ու սկսաւ Զէկի Միւրէն նուագել: Էյվա՛խ...: Հիմա կացութիւնը աւելի տրամաթիք դարձած էր: Մարդը ի վերջոյ աւելցուց որ Հայ էր: Այդ վայրկեանին արդէն մեր աչքերուն առջեւ տեսարանները պարզուեցան, մարդը տարճանա՞կ պիտի քաշէր, (խնդուքներ) «ես այսօրուան կը սպասէի, կեանքիս ամենամեծ նպատակն է Թուրք մը սպանել, հայրս սա տեղէն եկած է, մայրս սա տեղէն» եւայլն, պիտի ըսէ: Բայց խօսակցութիւնը հասաւ այնպիսի կէտերու, որ մեր դիշերը դարձաւ անմոռանալի դիշեր մը: Մարդը ամբողջ իր կեանքին պատմութիւնը պատմեց մեզի:

Յ. ՍՎԱՋԼԵԱՆ.- Այո, հիմա մեր հարցումին անցնինք: Դուք հարցազրոյցի վարպետ մըն էք: Ես դիմացինը խօսեցնելու ձեւ մը ունիք: Ձեր դիմացինը անկիւն մը կը քաշէք ու կը ջանաք ձեր հարցումներով նեղ կացութեան մատնել: Յաճախ ալ կը յաջողիք, բայց անշուչտ երբեմն ալ ձեր դիմաց կ'ելլեն փորձառու քաղաքագէտներ, որոնք իրենց օձիքը ազատել գիտեն: Ատոր վերջին օրինակը յարգելի վարչապետին հետ ձեր տեսակցութեան ընթացքին տեսանք: Ձեր հարցումներուն պատասխանելով շատ բան ըսաւ, բայց իրականութեան մէջ քան մը չըսաւ: Դուք առաջին անգամ վախնալով Հայաստան գացիք, բայց երկրորդ անգամ աւելի հանգիստ գացիք, հարցազրոյցներ ըրիք, առաջինը Հայաստանի Արտաքին Առեւտուրի Նախարար Եսայի Ստեփանեանին հետ էր, երկրորդն ալ Պետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին հետ: Բազմաթիւ նիւթերու շուրջ խօսեցաք, բայց ատիկա թերեւս ձեր մօտ մտասեւեռում մըն էր, երկուքին ալ, կարծես Փոթօքոփիով ելած երկու օրինակներու նման, նոյն հարցումը ուղղեցիք: Ըսիք որ, սեղանին

(Շար.ը Դ. Էջ)

ԷՂԷՆԱ ՊՈՆԷՐԻ
ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆԻՆ

Յարգելի Բորիս Նիկոլայեւիչ,

Ձեզի կը դիմեմ որպէս նախագահ եւ մարդ զոր խորապէս կը յարգեմ: Նոյնիսկ երբ չեմ վաւերացուցած ձեր բոլոր ապարքները, կամ համաձայն չեմ եղած ձեր բոլոր արտայայտութիւններուն, երբեք ձեր անձին հանդէպ վատահութիւնս չէ խախտած: Ահա թէ ինչո՛ւ կը դիմեմ ձեզի. կը դիմեմ նաեւ որովհետեւ կարգ մը բաներ բարձրաձայն ըսելու անհրաժեշտութիւնը կը զգամ, որպէսզի սուտերէ արդէն յագեցած մեր ընկերութիւնը անգամ մը եւս չխաբուի: Ահիկա մխակ մարդն է ուր ան լիովին յագեցած է:

Հաւաարակապետութեան սեպհականի պահուն անգամ բոլոր պետութիւններուն համար ընդունուած էր սահմաններու անբռնաբարելի ըլլալու եւ ներքին գործերու չմիջամտելու սկզբունքները: Սակայն սահմաններու անբռնաբարելի ըլլալը պէտք չէ նշանակէ թէ ժողովուրդները սլիտի զրկուին ինքնորոշման իրաւունքէն: Իսկ ներքին գործերու չմիջամտելու սկզբունքը չի նշանակեր թէ մարդկային ու ժողովուրդներու իրաւունքները կրնան ամէն կարգի վիճարկումներէ դուրս ձգուիլ: Ինքնորոշման իրաւունքը օրինաւոր հիմն է Արեւելքին Միութիւնը փոխարինող անկախ կառավարութիւններուն: Այսուհանդերձ, իրենք պիրենք այնքան փառաւոր կերպով անկախութեան արժանի տեսած այդ երկիրներէն ոչ մէկը հոգ-մասին վրայ լինքնաւար հանրապետութիւններուն նոյն իրաւունքը ճանչցաւ. ոչ մէկը անոնց եւս այդ իրաւունքը պաշտպանեց: Ոչ ոք արտայայտեց այն զգացումը թէ մարդկային իրաւանց զանգուածային բռնաբարումները եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին անտեսումը անյարիր էր Հաւաարակապետութեան մասնակցութեան հետ: Ու Անկախ պետութիւններու Հաւաարակապետութիւնը մեքենականօրէն կրկնօրինակեց նախկին Խորհրդային Միութիւնը եւ մասնակից պետութիւնները բացարձակապէս ոչ ժողովրդավար նկարագիր մը յուցաբերեցին: Բացառութիւն չկազմեց եւ Ռուսաստանը:

Հաւաարակապետութեան դոյութեան 10-րդ օրը նշուեցաւ ազերի պինեալ ուժերու Լեռնային Ղարաբաղի մայրաքաղաք Ստեփանակերտի վրայ կատարած յարձակումով:

Ռուսաստանը, - ինչպէս անգամ մըսա երկիրները--, պատասխանատուութիւն չունի՞ն Ամանորի դիւերը այս հանրապետութեան բնակիչներուն պատահածին մէջ: Երեք չաբաթ առաջ հանրաքուէով ժողովրդավարօրէն արտայայտած էին անկախութեան իրենց փափաքը: Ռուսաստան ոչ մէկ կերպով արտայայտուեցաւ ժողովրդավար այս արարքին հանդէպ: Իսկ նախկին Խորհրդային Միութեան պինեալ ուժերը եւս քաշելու ձեր որոշումը ազերբէջանական ներխուժումին ապահովեցան նկատուեցաւ: Ու մեծ քաղաքակիրթ մը ըլլալու պէտք չկար դէպքերու այս ընթացքը նախատեսելու համար:

Ձեր պատասխանատուութիւնը աւելի ծանրացաւ Ղազախստանի նախագահին հետ Հոկտեմբերին Հայաստան, Ազերբէջան եւ Ղարաբաղ մէջ ձեր վարած հաշտութեան առաքելութեան անյաջողութեամբ: Այդ չրջանին պատահարները անգամ մը եւս որպէս հայեւազրբէջան կնճիռ ներկայացուեցան: Ճիշդ չէ՛ սակայն: Նման կնճիռ դոյութիւն չունի: Ճըշմարտութիւնը Ղարաբաղի մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին անտեսումն էր, մարդկային իրաւանց բռնարարումները, Ազերբէջանի անկախ կառավարութեան հայ բնակչութեան պարտադրած տեղահանութեամբ: Ժելեզնովոդսկի համաձայնագիրը անգամ մը եւս քաղաքական լուծումի կոչ կ'ուղղէր: Սակայն ի՞նչ է իմաստը սա կաղապարատիպ կոչին: Քաղաքական կարգադրութեան մը համար երկու կարեւորութիւն կայ. ժողովուրդին կամքին վրայ հիմնուած ժողովրդավար որոշում մը, կամ բռնատիրական որոշում մը որ յաճախ գործադրուեցաւ Գորբաչովի կողմէ եւ ոչ մխայն Ղարաբաղի մէջ: Փոփոխութիւններու նկատմամբ այդ յամառ մերժումը վերջին հաշուով համաժէք է սառելնեան սահմանադրութեան պաշտպանութեան. այսինքն՝ ժողովուրդներու թաժանումին, զանգուածային աջսորներու, ըրաւումներու, դատապարտումներու: Կայ նաեւ երրորդ կարեւորութիւն մը որ ոչ ժողովրդավարական է: Ան դոր ընտրեց դաշնակիցներու ճակատը Ծոցի տաղնապին: Այդ կարեւորութիւնը պատերազմն է երբ խաղաղ (այսինքն՝ քաղաքական) պաշտպանութեան, արդարութեան եւ իրաւունքի բոլոր կարելիութիւնները սպառած են:

Ինչպիսի՞ քաղաքական լուծում կը փնտռէիք դուք՝ Բորիս Նիկոլայեւիչ երբ որոշեցիք Նուրսուլթան Ազայեւիչի հետ երթալ տեղւոյն վրայ եւ յետոյ լքեցիք ամէն բան առանց որեւէ արդիւնքի: Ռուսաստան չի կրնար ձեռնպահ մնալ Ղարաբաղի, Պրիտնեստրովի (Մոլդովայի մէջ ռուս մեծամասնութեամբ չրջան) եւ ոչ ալ Նքման բոլոր հարցերուն մէջ որոնք կը պատկանին Հաւաարակապետութեան միւս անդամներուն, զոնէ այն պատճառով որ ինք եւս իր հողատարածքին վրայ դէմ յանդիման է նախկին Միութեան այս նոյն ժառանգութեան:

Կ'ըսուի որ Գորբաչով կործանեց Միութիւնը: Իրաւացի է: Սակայն առոր պատճառը այն չէր որ էյալցոդեցաւ զայն ուժի զօրութեամբ պահպանել: Ինք յայտարարեց որ իր նպատակը ժողովրդավարութիւնն էր (կամ միմիայն ժողովրդավարացում), սակայն առիկա անհամեմատելի էր Խորհրդային Միութեան աչխարհակալական եւ ամրողջատիրական կառոյցին հետ: Այսօր այս նոյն երկոսպրարանութեան ելք պէտք է գտնէ Ռուսաստանը: Կամ՝ Ռուսաստանի գաչնակցութեան անդամ բոլոր ժողովուրդներուն ինքնորոշման իրաւունքի երաչխաւորութեամբ ու Հաւաարակապետութեան բոլոր միւս ժողովուրդներուն համար նոյն իրաւունքին պաշտպանութեամբ ժողովրդավար կառավարութիւն մը պիտի ստեղծուի, որ տնտեսական զարգացումի հեռանկարը պիտի ունենայ, կամ «միաբանական» նոյն բեմադրութիւնը պիտի առաջնորդէ քայքայումի: Երրորդ կարելիութիւն մը գոյութիւն չունի: Եւ Ռուսաստանն է որ առաջին հետեւորդը պիտի ըլլայ այս ուղղութեան: Անկարելի չէ որ - եթէ Ռուսաստանը ըլլայ առաջարկողը-, Վրաստան կերպով մը ընդունելու դիրքին մէջ ըլլայ երկու Օսէթիաներու (Հարաւայինը որ Վրաստանի, Հիւսիսայինը որ Ռուսաստանի մաս կը կազմէ) միացումով անկախ Օսէթիոյ հանրապետութեան մը ստեղծումը: Ահիկա ոչ անմիջականօրէն երբ արիւն կը հոսի ոչ միայն Հարաւային Օսէթիոյ մէջ, այլեւ նախագահին ծննդավայրին ու Թիֆլիսի մէջ: Սակայն անոր օրերը համրուած են, որովհետեւ արիւնահեղութեան պատճառ եղաւ: Կը խօսիմ Վրաստանի մօտիկ ապագային մասին:

Գիտեմ թէ դրածներուս համար առնուազն միամտութեամբ պիտի ամբաստանեն զիս: Սակայն դիտեմ նաեւ թէ նոյն ամբաստանութիւնը յաճախ ուղղեցին Ա. Սախարովի այն երեսունհինգ տարուան ընթացքին երբ ան քաղաքական դեմքի վրայ գործօն էր: Կարդացէք սահմանադրութեան անոր ծրագիրը եւ մտածեցէք այդ մասին: Ան հիմնուած է անհատական իրաւունքներու եւ բոլոր ժողովուրդներուն ինքնորոշման իրաւունքին պաշտպանութեան սկզբունքին վրայ: Ի՞նչ վոյթ թէ ան նախատեսուած է Միութեան մը համար որ այլեւս գոյութիւն չունի: Ան դրի առնուած է այդ Միութեան ժողովուրդներուն համար: Անոնք կան միչտ:

ԱԴԲԵՋԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Յունուար 18-ին, Փարիզի Ա. Մանուկեան Մշակոյթի կեդրոնի մէջ, Հ.Բ.Ը.Մ.Ի երիտասարդներուն մասնաճիւղը կազմակերպած էր «Կլոր սեղան» մը Սամուէլ Շահմուրատեանի «Սումգայիթի ողբերգութիւնը» գրքին Ֆրանսերէն թարգմանութեան հրատարակութեան առիթով (1): Առաջարկուած նիւթն էր. «Ադրբեջանի Հայերը եւ իրենց արտաղաղթը»:

Նախագահ՝ Փիրայր Զալիքեանի խօսքերէն ետք, կազմակերպչուհին՝ Ֆլորանս Քինոսեան՝ ներկայացուց սեղանին առջեւ նստած մասնակցողները: Կարճատեւ խօսքերով եւ անդրադարձայ գրքին պատմութեան ու ընդգծեցի նման գործերու դերը «Հայկական հարցին» մէջ:

Յետոյ խօսք առաւ Պատրիկ Տօնապետեան, որ երեք քարտէսներ օգտագործելով, համառօտ պատկեր մը ներկայացուց Կուր գետին երկու ափերուն գտնուող Հայ բնակչութեան պատմութենէն: Այդ տարածութիւնը չորս մասէ բաղկացած է, ու միայն Արցախ -- Ուտիքի չրջանին մէջ Հայերը մեծամասնութիւն մնացին այս գարուակսիզբին: Սեդա Մուրատեան չարունակեց, չեչոը դնելով ռուսական գրաւման ազդարաչխական հետեւանքներուն վրայ, որոնց, յօդուտ ցարական իշխանութեան, կ'ընկերակցէին խորամանկ վարչական բաժանումները: 1860-էն ի վեր Բաքուի քարիւղն ալ վճռական կը դառնար Անդրկովկասի համար:

Իբր ընդմիջում ներկայացուեցաւ տասը վայրկեանոց վաւերագրական ժապաւէն մը, կոչուած՝ «Պարեստային ժամը»: Նոյեմբեր 1988-ին, երբ արտակարգ վիճակ հռչակուեցաւ Հայկական Համայնավար իշխանութիւններուն կողմէ, Ադրբեջանէն փախստականներուն հոսանքը կը սկսէր հասնիլ Երեւան: Ժապաւէնին հեղինակը՝ Լեւոն Մկրտչեան, չատ յաջող կերպով նկարած էր այդ օրերու մթնոլորտը:

Երկրորդ մասին սկիզբը խօսեցաւ երիտասարդ լրագրողուհին Միրիամ Կոմ: Ինք Ադրբեջանին ծանօթ է: Վերջին անգամ Ղարաբաղ կը գտնուէր 1991-ի աչնան, երբ Շահումեանի չրջանին հայ մարտիկները վերագրաւեցին քանի մը գիւղեր: Շատ ուչագրաւ ու յուզիչ քանի մը յիչատակներ պատմեց: Վերջապէս, Սերժ Սֆտանեան նախընտրեց որոչ հարցեր ներկայացնել, ինչպէս հայկական ռուսակէր աւանդութիւնը, Նախիջեւանի խնդիրը, Ղարաբաղի մէջ երկարատեւ պայքարի մը անխուսափելիութիւնը, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն նչանակութիւնը, եւայլն:

Յետոյ հարցումներուն ժամը եկաւ, Ալիեւ -- Մութալիբով մրցակցութիւնը, Ղարաբաղի մասին համամաձայնութեան մը հնարաւորութիւնը, Ազերիներու խաղը իրենց մահմետական հարեւաններուն հետ (մանաւանդ պարսկական Ադրբեջանի դէպքը), եւ չատ ուրիչ հարցումներ որոնց դուչ ամէնէն փափուկը Հայաստանի ու Ղարաբաղի չարաբերութիւններուն յարակցութիւնն էր:

Ընդհանուր առմամբ չատ չաղոց երեկոյթ մըն էր, որուն համար պէտք է չնորհաւորել կազմակերպիչ խումբը: Եզրակացնենք քանի մը դրական դիտողութիւններով ...

Ա.) Սրահը լեցուն էր ծայրէ ի ծայր, ուչադիր երիտասարդներով ու «նոր դէմքեր»ուն տոկոսը մեծ էր:

Բ) Միայն քանի վայրկեան ուչացումով սկսանք. երեկոյթը ժամը 20-ին չչտատարուած էր ու ժամը 20·30-ին առաջ սկսաւ:

Գ) Որոչուած էր ժամը 23-ին վերջացնել, այդպէս ալ եղաւ:

Դ) Հարցումներուն ընթացքին, ոչ մէկը խօսք ուղեց իր կենսագրութիւնը պատմելու համար ...:

Ե) Խելացի հարցումներուն տոկոսը բաւական բարձր էր:

Ալ ի՞նչ կ'ուզենք ...:

ԱՐՄԻՆ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(1) ... Տե՛ս՝ «Յառաջ», 1991 Նոյ· 27:

Խորհրդային Միութեան անկումին Ա. Սախարովի պատճառած զգայացուց տպաւորութիւնը արդէն անհետանալու վրայ է: Հետզհետէ կը փոխուի նաեւ Միութեան վերջին չրջանի պատահարներուն արժեւորումը: Կը սկսին հարցումներ ծնիլ, որոնք չկային գորբաճոլութեան չրջանին: Ինչո՞ւ կը չարունակենք հրթիռներու կորիզային գլխամասեր արտադրել: Ինչո՞ւ մեր հրթիռները առաջուան ուղղուած են Եւրոպայի եւ Միացեալ -- Նահանգներու: Իրանի հետ բարեկամական համաձայնութիւնները երկար տարի պիտի չարունակուի՞ն պահպանուիլ: Ուչադրութիւնը կրկին կեդրոնացած է մարդկային իրաւանց հարցին վրայ: Ասոր կը խառնուի յանցաւորութեան չփոթ պատկեր մը որ կը բխի այն պարագայէն որ Աբեմոուքը անցեալ Օգոստոսէն առաջ չճանչցաւ Պալթեան հանրապետութիւնները, կերպով մը, նախկին Միութեան մէջ այս հարցին լուծումի ձեւին պատճառած մտահոգութիւնը նախկին Եուկոսլաւիոյ անկախ հանրապետութիւններու ճանաչումը արագացնող ապտակ մը եղաւ: Աբեմոուքը կը սկսի նոր հաւաարակապետութեան երկիրներուն հետ յարաբերութիւններու նոր չափանիչներ գարգացնել, հիմնուելով ժողովուրդներու իրաւունքի յարգանքին: Ահիկա ակնեբիւր էր Պրիւսէլի ժողովին եւ ձէյմս Պէյքերի փրինթընի ելոյթին մէջ: Անոնք կը յուսան որ այս չափանիչները պիտի կիրարկուին Անկախ հանրապետութիւններու հաւաարակապետութեան մէջ:

Ռուսաստանի համար մեծ պատի՞ժն է Ադրբեջանի եւ Մոլդովայի հետ նոյն Հաւաարակապետութեան մաս կազմել, երբ հոն ժողովուրդներու ժողովրդավարական դիմումները արիւնահեղութեամբ կը դիմաւորուին: Ռուսաստան կրնա՞յ արդեօք չէզոք մնալ, երբ Հարաւային Օսէթիոյ մէջ իսկական ցեղասպանութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Կամ երբ Մոլդովայի յաւուն չոկատները վայրագօրէն կը սպանեն Պրիտնեստրովի հանրապետութեան ոստիկանները: Երբ տակաւին ազերբէջանական հրատայլեր Ղարաբաղի հայկական գաղթները կը պաչարեն ու հրթիռներով կը րակ կը թափեն, երբ Ղարաբաղի դեկավարը Լէոնար Պետրոսեան ՄԱԿ-ի միջնորդաւորութիւն մը կը պահանջէր, արդեօք ըլլալու համար Հայերու ուրիչ ցեղասպանութեան մը:

Բորիս Նիկոլայեւիչ, Աբեմոուքը ձեզմէ կը սպասէ այսօր այս հարցումներուն պատասխանները: Նաեւ ռուս խորհրդարանականները: Ռուսաստանի՛ խորհրդարանականները: Չէզոք մնալ լաւ բան է, բայց արդեօ՞ք միչտ պատասխանատու է: Ղարաբաղը Գորբաչովի կողմէ զոհուեցաւ, յանուն Միութեան պահպանումին: Այսօր դուք յանուն ի՞նչ բանի չէզոքութեան քաղաքականութիւն մը կը վարէք հոն պատահածներուն նկատմամբ: Յանուն Մութալիբովի՞ իշխանութեան կամ անո՞նց որոնք պիտի չուչանան պինքը փոխարինելու: Ասիկա կ'արժէ՞ արդեօք մարդկային եւ ժողովուրդներու իրաւունքներուն պաչտպանութեան ժողովրդավարական սկզբունքներուն դաւաճանելու: Այդ սկզբունքները կը նչեն բարոյական ահմանադիծը որմէ անդին անդնդալու իրաւունք չունի նոյնիսկ ամէնէն «իրատես» քաղաքականութիւնը:

Այս նամակին ամէն մէկ բառը դիտի ընթացքին չանգաի ամենամօտ դիրքի վրայ մնալ Անարէ Դամիրճիեւիչին ըրածին, դրածին ու բաածին: Վատահ եմ թէ ինք եւս նոյն բանը պիտի դրէր: Եւ մեծ ձեր դէմքը երբ կը հետեւիք անոր գալարին:

«Վա Փանսէ Ռիւս»
Յունուար 10

ՇԷՆԸ՝ ՇԱԻԼԻ ՄԷՋ

Մեր ընթերցողները արդէն ծանօթ են Հայաստանի օդնութեան «Շէն» կազմակերպութեան ծրագիրներուն (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 17)։

Յիշեցնենք որ «Շէն»ը հիմնուած է Հայաստանի մէջ 1988 Սեպտեմբերին (նախքան երկրաշարժը), Երեւանի «Պոլիտեխնիկ»ի խումբ մը դասախօսներու եւ ուսանողներու կողմէ։ Ան ծրագրած է Հայաստանի սահմանամերձ գիւղերու մէջ տանիլ վերականգնումի աշխատանքներ, ամրապնդելով Հայրենիքի սահմանները եւ փորձելով կասեցնել բնակիչներուն հոսքը դէպի քաղաքները։

Ֆրանսայի մասնաճիւղը սեպտեմբեր 1990-ին, «Շէն Ֆրանս» անունին տակ, նպատակ ունի նիւթական եւ թէքնիք օժանդակութիւն բերել Հայաստանի մէջ պատրաստուած ծրագիրներուն։

***

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան 1992-ի առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Կիրակի Յունուար 19-ին, յետ - միջօրէին, եկեղեցիին կից՝ Պալապանեան սրահը։ Այս հաւաքոյթին նպատակն էր, հանրութեան ներկայացնել «Շէն» կազմակերպութեան գործունէութիւնը։ Յերեկոյթին բացումը կատարեց եկեղեցւոյ առենապետ՝ Ժիրայր Տէտէեան, որ բարի գալուստի քանի մը խօսքերէ վերջ բեմ հրաւիրեց «Շէն Ֆրանս»ի ներկայացուցիչները՝ Յովհաննէս Քիւլէեան, Հրայր Թորոսեան եւ Օշին Եղիազարեանց։

Երեսունեւհինգ վայրկեան տեւողութեամբ տեսերիզ մը, ինչպէս քանի մը լուսարձակուած պատկերներ ներկանեղուն յատակօրէն պարզաբանեցին «Շէն»ի տարած աշխատանքները Արցախի եւ Հայաստանի մէջ։ 1992-ի համար, «Շէն»ը կը նախատեսէ ուժգնօն հոգի բնակեցնել Գորիսի չրջանի երեք գիւղերու մէջ։

-- «Ներքին Ինճոռեսկ»ի մէջ, ուր այժմ կ'ապրին 31 ընտանիքներ, պիտի չինուին հինգ անճնական տուներ։

-- «Մաղանջուր»ի մէջ, այսօր լքուած, պիտի վերանորոգուին հինգ ուրիշ տուներ։

-- Իսկ, «Ոզնավար»ի մէջ (360 բնակիչ), պիտի նոյնպէս կառուցուին երկու տուներ։

Նոր տունի մը չինութիւնը պիտի արժէ 20·000 ֆրանք, իսկ տան մը վերանորոգումը՝ 10·000 Ֆր.։ Այսպէս, այս տարւան համար կը նախատեսուի 190 հազար ֆրանքի ընդհանուր գումար մը։

Իբր Շաւիլցի, Յովհաննէս Քիւլէեան կոչ ըրաւ գաղութին անդամներուն, որպէսզի անոնք յանձն առնեն առնուազն երկու տուներու չինութիւնը։ Այս առաջարկը խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ, եւ հաւաքոյթին վերջաւորութեան իսկ, կարելի եղաւ 16 հազար ֆրանքի առաջին գումար մը գոյացնել, ինչ որ քաջալերական է ծրագիրին տպագայ իրականացման համար։

Ներկայ հանրութիւնը լաւ տպաւորութիւններով հեռացաւ այս հետաքրքրական հանդիպումէն։

Հ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՆ -- ՓԱՒԼՈՑԻ մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Դրօ Կոմիտէին, տեղւոյն Պրազիլեան սրահին մէջ տօնուած է Հ. Յ. Դ.-ի 101 տարեդարձը։ Ելոյթ ունեցած են յանուն Կոմիտէին Յակոբեան Քահվէճեան, Հայ Կաթողիկէ համայնքի հովիւ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, Օզանգոյլի քաղաքապետարանի անդամ՝ Հրանդ Սանասար։ Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը։

***

ԿԼԻՆՏԼՅԻ (Գալիֆորնիա) Փիքուիք ճաշարանին մէջ տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան ամանօրեայ ճաշ -- պարահանդէսը։ Հանդիսութիւնը վարած է Տիկին Սիլվի Դերձակեան, երեկոյթին պաշտօնական բացումը կատարած է եւ Միութեան խօսքը բերած առենապետ Յակոբ Գլըճեան։ Նախագահած է Տօքթոր Սարգիս Մեծատուրեան, որ հայրենակիցական մեծ մը խօսած է եւ այդ առթիւ չեչտած հայրենակցական միութիւններու անհրաժեշտութիւնը ըմպիւռքի մէջ։ Հաւաքոյթին հիւրարար ներկայ գտնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին եղբայրը՝ Տօքթոր Կամօ Տէր - Պետրոսեան, որ արտասանած է Պարոյր Սեւակէն քերթուած մը։ Շուրջ 7000 տոլար հաւաքուած է, որու հինգ հազար տոլարը նուիրած է օրուան նախագահը։

***

ՊՈԼՍՈՑ Միխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը երգահանդէս մը տուած է Շուչան Գալաթճի (սոփրանօ) Յունուար 17-ին։ Բացումը կատարած է Միութեան վարչութեան առենապետ՝ Ռատմիկ Մկնդլիեան։ Յայտագիրը բաղկացած է ամբողջովին հայկական տոհմիկ երգերէ։

***

ՊՈԼՍՈՑ դերմանական հիւպատոսարանի մէջ դաշնակի ունկնդրութիւն մը տրուած է Սարաթ Ջաման, Յունուար 17-ին մեծ գնահատանքի արժանանալով։

Լ. ՖԱՊԻԻՍ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փիէռ Մօռուայի որպէս յաջորդ ընտրելով Լօրան Ֆապիւիսը, Ընկերվարական կուսակցութիւնը ունեցաւ երիտասարդ, փայլուն ու յատակնութիւններ ունեցող ղեկավար մը։ սակայն դերմանական «Հանտէլսպլաթ» անտեսական օրաթերթը կասկածներ ունի անոր կարողութիւններուն մասին։ Ու կը պարզէ այս կասկածին հիմնակէտերը։

Փարիզցի այս մտաւորականը ընկերվարական կուսակցութեան ու խորհրդարանական խմբակին մէջ բազմաթիւ բարեկամներ ունի։ ընկերվարական երես -- փոխանութեան մէկ երրորդը անոր ներկայացուցած հոսանքին պաշտպարակից կը նկատուի։ սակայն ան ընկերվարականներու միայն այս մէկ երրորդին համար համոզիչ կ'ըլլայ։ Ուրիշ մէկ երրորդ մը զօրավիգ է Միշէլ Ռոքարի զոր Գերմա -- Նացիները ընկերվար -- ժողովրդավար կ'որակեն։ Ան հետամուտ է Հանրապետութեան նախագահ դառնալու։

Կայ տակաւին Ազգային Կրթութեան նախարար Լ. Ժոսփէնը որ կուսակցութեան կարեւոր հոսանքներէն մէկը կը ներկայացնէ, թէեւ այսօր աստիճան մը չնորհազրկուած կը թուի Ռոքար -- Ֆապիւս համաձայնութեան պատճառով։ Ազգեցութեան գօտին վերջերս կրճատուած դէմք մըն է նաեւ Պաշտպանութեան նախկին նախարարը Շեվէնմանն որ կուսակցութեան ձախ թեւը կը համախմբէ իր չուրջը։

Գալով Ֆապիւսի, ան յատուկ ժողովրդականութիւն մը չի վայելեր Ֆրանսայի հանրային կարծիքին մէջ։ Երկար առաջ կուգան Ռոքար եւ Տըլոր ոռոնք երկուքն ալ նախագահական աթոռին թեկնածու կը նկատուին։ Թէեւ անշուշտ մինչեւ 1995 չատ չուր կրնայ հոսիլ Փարիզի կամուրջներուն տակէն։

Ֆապիւս որ 45 տարեկան է, տակաւրէդի վայլուն անցեալ մը ունի Ֆրանսական քաղաքականութեան եւ վարչապետութեան մէջ։ Կուպայ փարիզեան քաղքենի ընտանիքէ մը, առաջնակարգ վարժարաններ յաճախած է ու 1984-ին դարձած է Ե. Հանրապետութեան ամէնէն երիտասարդ վարչապետը։ Այս պաշտօնը վարած է մինչեւ 1986, երբ Ժագ Շիրաք առաւ յաջորդութիւնը։ Ֆապիւս ներկայիս Ազգային Ժողովին նախագահն է, բայց, որովհետեւ, Սահմանադրութիւնը պաշտօններու կուտակում չի թոյլատրեր, կը հրաժարէր այս պաշտօնէն։

Ֆապիւս եւ Միթերան բարեկամական յարաբերութիւններ ունին։ Ֆապիւս կը նկատուի Հանրապետութեան Նախագահին «աչակերտը»։ Քաղաքական դէտեր վրատահ չեն որ ան պիտի կարենայ համախմբել կուսակցութեան զանազան հոսանքները, յատաջիկայ ընտրական երեք տարիներուն։

- Թուրքերու զեկավարները որո՞նք են - կը հարցնէ Անդրանիկ։

- Ձենք գիտեր, փաշա, - կը պատասխանէ անոնցմէ մէկը, - թէ ո՞վ մնացած է կարնոյ մէջ։ դուրս չեն ելլեր։

Անդրանիկ հրամայեց խանութները բանալ։

Խանութները բացուեցան, բայց բուն տէրերը չէն։ զրկուած են տան ծառաներէն։

Անդրանիկ վերակազմեց Կարնոյ դատարանը։

Դատարանը կը սկսի գործի եւ կը տեսնէ զրական գործ։

Ահա օրդան մը, որ ակիզբէն մինչեւ ետքը հաւատարիմ մնաց Անդրանիկին եւ իր առաքելութեան եւ մնաց իր կոչումի ամէնէն բարձրագոյն դիմին վրայ։

- Ի՞նչ էր դատարանը։

ԿԱՐՆՈՑ ԴԱՏԱՐԱՆԸ

Կարնոյ դատարանը կազմուած էր հրեք անձնուէր անդամներէ, որ, ինչպէս զրեցինք, մինչեւ ետքը հաւատարիմ մնաց Անդրանիկին եւ վայրկեանի հրամայական պահանջքին։

Դատարանի գործը եղաւ գուրս բերել մեր ինքնապաշտպանութեան գործի դատաւճիռները։

Եւ բերաւ։

Ձենք գիտենք, որ Անդրանիկ եւ իր պատերազմները

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անդրանիկ կը կարդայ այս նամակները եւ մէջտեղ ձեռք կ'առնէ յարաբերութիւնները լսելու չրջակայ գիւղերու եւ կարնոյ քաղաքի մէջեւ։

Կը բռնենք ուրիչ նամակներ Սէիտովչն գրուած։

«Անդրանիկը եկաւ։ Դրութիւնը չատ վատ է։ Անմիջապէս հաղորդեցինք մեր բանակին՝ նոր ուժեր աւելցնելու, թէ ոչ՝ ոտք մը իսկ առաջ չեն կրնար դալ։ Ինչո՞ւ տեղեկութիւններ չէք գրկեր։ պատրա՞ստ էք, թէ ոչ։ (Մենք այդ տեղեկութիւնները արդէն հասցուցինք Սէիտովի)։ Կովկասէն տեղեկութիւններ կան, որ չեն կրնար արդիլել հայ կամաւորներու մեկնումը։ տեղ-տեղ գծերը կտրած են, բայց այդ բաւական չէ։ Ցոյս ունենք, որ Ալլահը մեզ կը փրկէ»։

- Թուրքերը չորս կողմէն պաշարած են մեզ, - կը յարէ Անդրանիկ եւ յոյս կը յայտնէ, որ Ա. եւ Դ. դունդերը, եթէ կռուին, կը փրկեն ճակատը առաջմեայ դրութիւնը, մինչեւ մենք կարենանք մեր թիկունքը ապահովել։

Անդրանիկ հեւիհեւ աշխատանքի մէջ է թիկունքի մաքրագործումին համար։

Իսկապէս ինչպէ՞ս կռուիլ առանց թիկունքի։

- Թիկունքը մերը չէ, տղաս, - կ'ըսէր Անդրանիկ։

Ձեռք բերելու է Թուրքերու թիկունքը կազմակերպող ուժը, մնացածը ինքնիրեն կը մարի։ բայց ի՞նչպէս ձեռք բերել։ ահա հարցը։

Մեզի համար յայտնի է միայն Սէիտովը, որու եթէ մօտենանք ձերբակալելու համար՝ ապստամբութիւնը պիտի պայթի։

Կարեւոր է բռնել երկրորդական ուժերը։

Մենք կ'ակնկալէինք, որ թուրք մեծամեծները Անդրանիկի մօտ կու գան իրրեւ ձեւականութիւն, եւ մեզ հնարաւոր կը լինի տեսնել, թէ ովքեր են թուրք ժողովուրդի զեկավար տարրը։

Անդրանիկ կը կանչէ կարին ծնած եւ կարնոյ մէջ մեծցած Հայեր։

Դատարանի գործը եղաւ միայն արտաքին դաւադրութեան գործը։

Երանի թէ միեւնոյն եւ համապատասխան վարկով եւ կարողութեամբ օժտուած մարդոցմէ կազմուէր ներքին գործերու դատարան մը մաքրելու համար իսկ ներսիդին տեղի ունեցած սրիկայութիւնները եւ հայրենիքին հասցէալ եղած դաւաճանութիւնները։

Դատարանի պատմութիւնը կ'արժէ տալ մանրամասնօրէն, որ կարող է կազմել հետաքրքիր փոքրիկ հատոր մը, բայց հիմա տակաւին ժամանակը չէ։

Հայկական ճգնաժամի բոլոր պատմութեան մէջ կարնոյ դատարանը ունի իր պատուաւոր եւ բարձր տեղը՝ իբրեւ ամէնէն հաւատարիմ եւ գործունեայ օրգանը մեր բանակին մէջ։

ԹՈՐԳՈՄ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՁԱԿԱՏ

Ինչպէս գրեցինք՝ Թորգոմ Անդրանիկի հետ եկաւ Կարին, իբրեւ զինուոր։ Անդրանիկ Թորգոմին տուաւ 170 տղայ՝ մեկնելու Կարնոյ ձախ թեւը՝ Թէվիկ Տէրթսէն։

Թորգոմ մեկնեցաւ վայրկեանական արագութեամբ, առանց որեւէ պաշտօնի եւ դիրքի ակնկալութեան։

Զարմանալի էր Թորգոմի կարգապահութեան հասկացողութիւնը։

Իրեն պէս գնդապետ մը պիտի չգիջանէր, որ 170 տղայով երթար ճակատ, բայց Թորգոմի համար արժէք չունէին դիրքերն ու փառքերը։

(Շար. 30)

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԵՒՈՒ ՈՒԺԱՆԻԹԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴԱՏԱՐ ԽՈՂՈՎԱԿԱՇԱՐԸ

Իսրայէլի թէքնոլոգները փորձի սարքաւորում մը կառուցած են արեւու ուժանիւթին փոխադրութեան կարելիութիւնները ուսումնասիրելու համար։ Սարքաւորումը խողովակաչար մըն է որ անապատային չրջանները արեւու ջերմութիւնը պիտի փոխանցէ ճարտարարուեստական գօտիներու։ Հիմնականը մեթանի փոխարկիչ մըն է որ արեւու ճառագայթները կը փոխարկէ քիմիական ջերմուժի։ Արեւու դործատուռը համակարգիչ մը ենթարկուած 64 հայելիներէ կը բաղկանայ որոնք կը հետեւին արեւուն ու ճառագայթները կը կեդրոնացնեն 54 մեթր բարձրութեամբ աչտարակի մը վրայ։ Ձեռք ձգուած ուժանիւթը կը գործածուի քիմիական ռէակթէօրի մը մէջ ուր մեթանը կազի կը փոխարկուի ու խողովակաչարով կը փոխադրուի ուրիչ գործատուն մը որ կազը մեթանի կը վերածէ։ այս գործողութեան ընթացքին ջերմութիւն կ'արտադրուի որ օգտագործելի է որպէս ուժանիւթի աղբիւր։

***

ՍԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ ԳՈՐԳ ՄԸ

Ձարոնացի մը որ առողջապահական կազմածներ կ'արտադրէ, չինած է գորգ մը որ կը ներծծէ սառնարանին անախորժ հոտերը։ Ան կը յայտարարէ թէ յիշեալ գորգը աւելի ազդեցիկ է քան նոյն նպատակով նախապէս գործածուած այլ միջոցներ։ Այս գորգէն որ կ'արժէ 6 -- 10 ֆրանքի միջեւ, կը նախատեսուի ծախել տարեկան 500 հազար հատ։

***

ԾՈՒԽԻ ԾԻՒԶ ՊԱՏԵՐ

Ճափոնական ձեռնարկութիւն մը փեռուարին հրապարակ պիտի հանէ որմնատախտակներ որոնք պիտի ծծեն ծխագլանիկներու ծուխը։ 1·3 մեթր բարձրութեամբ այս տախտակները օդի ներարկիչներ ունին որոնք օդի վարպոյր մը կը ստեղծեն ձեղունին ու տախտակին պատճենակէտին միջեւ որ կը քաշէ ծխախոտին ծուխը։ Օդի զտիչ մը որ տախտակին ներքնամասը զետեղուած է, կը զտէ ծուխը։ Ծխողներու սրահի մը 9 քառ. մեթրին համար նման սարքաւորումի մը արժէքը 200 հազար ֆրանք է։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

եւ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(Շար.՝ Ա. էջէն)

վրայ բարեկամութիւն պիտի խօսիմ, սեղանին տակէն իրարու աճացի՞ պիտի զարնենք:

ՊԻՐԱՆՏ. — *Ամէկս հարցում մըն է որ չատ կը սիրեմ:*

Յ. ՍՎԱՋԼԵԱՆ. — Հաւանաբար կարգ մը մտածումներ ունէիք ատիկա հարցնելու համար եւ ատիկա ինչ վերջ ձեզմէ լսել կ'ուզենք: Բայց ձեր հարցումին տրուած պատասխանն ալ լաւ էր: Կարծես ըսին որ, սեղանին վրայ կառավարութիւնն է որ կը խօսի, կառավարութիւնը համաձայնութիւն կը փափաքի, բայց սեղանին տակ ուրիշ ուժեր ալ կան, անոնք Հայաստանի մէջ ալ կան, Թուրքիոյ մէջ ալ կան, այնպէս որ առանց մեր կառավարութեան տեսակէտը չենք կապեր: Եւ ասիկա շատ ճիշդ էր, որովհետեւ ինչպէս որ դուք ալ ինչ առաջ մեղմ կերպով հպեցաք, մեր թուրք մամուլը անմիջապէս ալէրժի մը ցուցաբերեց, օրինակի համար Գապաճլը մը ելաւ ու ըսաւ որ "Այբտան փոսք օլմազ, էրմէնիտէն..." ըսաւ: Մինչդեռ մարդ տղամարդ պէտք է ըլլայ և նախադասութիւնը պէտք է ամբողջացնէ "էրմէնիտէն տոսք օլմազ" (*) ըսելով: Մեր բաղաբագէտներէն Գրբնա ալ պնդեց թէ որեան ատեն որ Հայաստան պաշտօնապէս Ապրիլ 24-էն չհրաժարի, հողային պահանջները չջնջէ եւ այս բանն ալ պաշտօնապէս չյայտարարէ, բարեկամութիւն խնդրոյ առարկայ չի կրնար դառնալ: Կը նշանակէ որ ձեր հարցումը ճիշդ է եղեր, սեղանին տակէն ոմանց զարնողներ պիտի գտնուին եղեր: Այս մասին ձեր գաղափարը պիտի ուզեմ: Եւ ի վերջոյ սա հարցումը պիտի ուղղեմ. այժմ մերձեցում մը կայ, եւ ատիկա անխուսափելի է, որովհետեւ 75 տարիէ ի վեր երկու կողմերն ալ գործեցին տարբեր միջոցներով, բայց երկուքն ալ տեղ մը չկրցան հասնիլ: 75 տարի այս կողմէն պնդում եղաւ որ ցեղասպանութիւն եւայլն չկայ, ի՞նչ եղաւ, հարցը գնաց մինչեւ աշխարհի խորհրդարանները, մինչս կողմէ Հայերը հող կը պահանջեն, բայց այս պայմանները մէջ ոչ թէ նահանջ մը, ոչ մը հող ոչ մէկը միւսին կուտայ: Հիմա այս մերձեցման ձեւը ի՞նչ պէտք է ըլլայ. նախ բարեկամութե՞ն մը մասին պիտի խօսիմ, յարաբերութիւններ հաստատելու պիտի նայի՞նք, թէ ոչ շատերուն պնդածին նման «նախ հաշիւ տեսնենք, սա-սա նիւթերը ամբողջովին ջնջենք, անկէ վերջ բարեկամութեան մասին խօսինք» պիտի ըսենք: Ատկէ զատ, թուրք եւ հայ մարդիկ սրտաբացօրէն իրար-իրարի պէ՞տք է գան, թէ ոչ այդ գործը պէտք է ձգուի իսրայէլի, Ամերիկայի ու Թուրքիոյ միջեւ մացոգի նման գացող եկող եւ տնտեսական բաղաքականութիւնը խորհրդաձոյ հոլտինկներու ներկայացուցիչներուն:

ՊԻՐԱՆՏ. — *Շատ չնորհակալ եմ: Կարդալ պատասխանեմ: Մամուլի կամ հեռատեսիլի հարցումներուն մէջ կարեւորը այն չէ զոր մենք սովիլ կը փափաքինք, այլ այն հարցումն է զոր փորոգի մարդուն մտքին մէջ կայ: Եթէ ես այդ հարցումը չուզեմ, հեռատեսիլի դիտողն ալ «Հա, նայէ ես ալ այս հարցումին պատասխանը իմանալ կ'ուզէի» չըսեր: Այս պատճառաւ է որ իմ հարցումս փորօֆոպի էր, որովհետեւ մէկը Աձեւարական Նախարար էր, միւսը Հանրապետութեան Նախագահ: Այդ հարցումն ալ ուզեցի թուրք հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար: Որովհետեւ, այո զուք սա բանը ընել կ'ուզէք, բայց արդեօք Ամերիկահայերը ի՞նչ պիտի ըսեն, Ֆրանսայի մէջ եւրոպական Խորհրդարանի մօտ կատարուած ձեռնարկները ի՞նչ պիտի ըլլան, ատիկա լսել հանրային կարծիքին իրատունքն է:*

Գալով մերձեցման ձեւին, չխտակը ըսեմ, եթէ հեռաձեւով չպժինք, մենք ոչ մէկ տեղ կը հասնինք: Էֆէկտիմ, եկէք նախ սեղան նստինք, նայինք թէ ցեղասպանութի՞ւն մը կատարուա՞ծ է թէ ոչ, ատիկա ցեղասպանութի՞ւն մըն էր, թէ ոչ փորձագիտական վերաբերմունք մըն էր: Եթէ այս նիւթին մէջ մանենք, կարելի չէ որ արդիւնքի մը հասնինք: Այս մասին ամէն մարդ իր ներքին համոզումն ու հաւատքը ունի եւ ատոր կը հաւատայ: Ես անձնապէս, որպէս Պիրանտ, կը հաւատամ որ ատիկա ցեղասպանութիւն մը չէր: Այս համոզումը կը վերեմ իմ ներաչխարհիս մէջ, այդ մասին գրութիւն ալ կը գրեմ, հարցապրոյցի ընթացքին ալ կ'ըսեմ, բայց գիմացինին ալ տեսակէտը յարգել պարտաւոր եմ:

Մերձեցման ձեւը ուրեմն պէտք չէ բլայ նախ հաշիւ տեսնել, յետոյ բարեկամութիւն մշակել, որովհետեւ այն ատեն ո՛չ մէկ տեղ կրնանք հասնիլ: Կէս մըն ալ պէտք չէ մոռնանք. Թուրքիոյ ու Հայաստանի մերձեցումը թէ՛ Թուրքիոյ համար չահաւոր է, թէ՛ Հայաստանի համար: Ատիկա միակողմանի ուղղութիւն չունի: Ուրեմն, ատիկա անտեսութեան ճամբով, այցելութիւններու ճամբով ընթանալիք գանդաղ գործընթաց մըն է: Ջմոռնանք երբեք, որ երկու կողմն ալ մոլեռանդներ կան: Մեր մօտ որքան կարծր դիրքի կողմնակիցներ կան, նոյնքան Հայաստանի մէջ ալ կան: Ատիկա ծայր աստիճան բնական է: Բոլոր հասարակականութիւնները այսպէս են: Ատոր դէմ մեր միակ ընելիքը անոնց դէմ բողոքել գանգը լռութեան մատնելու աշխատիլ չէ, ընդհակառակն անոնց հետ խօսակցիլ, անոնց խօսելու առիթ տալ է: Բայց իմ դլխաւոր համոզումս այն է, որ մենք, մեր մշակոյթով, մեր առեւտուրով կրնանք չատ մօտենալ իրարու, եւ դիւրութեամբ կրնանք մօտենալ իրարու: Այդ փափաքը արդէն Թուրկուատ Էօզալի մօտ կար, մեր հարցազրոյցէն յայտնուեցաւ որ Սիւլէյման Տէմիրէլն ալ չատ յստակ կերպով նոյնը կը փափաքի: Ուր որ է Էօզալին ըսածներուն նոյնը ըսաւ ամբողջութեամբ: Հիմա գալով հոգային հարցին, ինչպէս որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դիմաց կայ ժողովուրդ մը որ իրեն քուէ տուած է, հոս ալ կառավարութեան դլխաւորներուն համար ալ կան կէտեր, զորս չեն կրնար անտեսել: Բայց մի՛ մտահոգուիք, դիւանագէտները այնքան ճարտար են, եւ անոնք այնպիսի վարպետ նախադասութիւններ կը դործածեն, որ ոչ ես կը հասկնամ, ոչ դուք կը հասկնաք, եւ ամէն մարդ գոհունակութեամբ կը բաժնուի սեղանէն: Բայց ատոր համար ալ, կրկնենք, չենք կրնար ըսել որ նախ սա պատմական մեծ դէպքը լուծենք, յետոյ մնացեալին նայինք: Ոչ: Իրատես ըլլանք ամէն բանէ առաջ: Յետոյ կը տեսնենք թէ ի՞նչ պիտի պատահի:

(Շար. 1)

(*) «Այբէն մորք ձեռ չի ազուիր, Հայէն ալ բարեկամ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները,

Տիկին Նուրիձա Հիլպազեան եւ զաւակները

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց հօր եւ մօր, մեծ-հօր եւ մեծ-մօր, քեռայրին, քրոջ, մօրաքրոջ՝

ՃՊՐԱՃԻԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Հոգիներուն համար, անոնց մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Կիրակի, Փետրուար 2-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Հոգեհանգիստ կը խնդրուի նաեւ Պահատուրեան եւ Պաթմաղեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցեալ հոգիներուն համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի Վարչութիւնը Դեկտեմբեր 15, վարժարանիս ի նպաստ տրուած ճաշին ընթացքին, չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները...

Գիւտ Արք. Նազդաչեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Մուրատեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 3500 Ֆր., Տիկին Ալիս Մէֆէլեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 5000 Ֆր., Պր. Սողոմոն Փօլրաղ 1000 Ֆր., Պր. Սերժ Ալրապեան 500 Ֆր., Պր. Խաչիկ Լօզէլլին-կիր 1500 Ֆր., Պր. Փիէռ Բերչինկեր 1000 Ֆր., Պր. Պօղոս Կարապետեան 2000 Ֆր., Պր. Գէորգ Տէյիրմէնճեաչ 500, Պր. Երուանդ Ճամուղեան 500, Պր. Սամ Գարա 500, Պր. Նշան Գայան 500, Պր. Ժիրայր Գարակէօզեան 500, Պր. Թորոս Տէմէեան 500, Պր. Արմենակ Տալար 500, Մի Ոմն 200, Պր. Ալեքսանդր Պալըքճեան 400, Պր. Սարգիս Համբարձում 300, Մի Ոմն՝ 200, Պր. Սարգիս Օհաննէսեան 700 Ֆր., Մուրատ Ծաղարան (փաթիաքրի) 500 Ֆր., Պր. Խաչիկ Քէչէչ 1000 Ֆր., Սէրքօմ Ընկերութիւն 1000 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Եւրոպայի Շրջանային վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Փետր. 9-ին յատուկ պատարագի, Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան երկարամեայ ղեկավար՝

ՓՐՈՖ.
ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հանդուցեալին զաղափարի ընկերներէն եւ իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սաուճի մատնահիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Փետրուար 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյլ Ակնունի մատնահիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 3, ժամը 20·30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հաղարձութիւնը չնորհակալութեամբ ընառացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.

Տէր եւ Տիկին Արմէն Պաւտաքեան 1300, Տէր եւ Տիկին Յարկթ Յարութիւնեան 1000, Տիկին Վերոնիկ Եանքուլէֆ 1000, Պր. Անտրէ Արֆան 2000, Պր. Գլօտ Տողրամաճեան 200, Մի Ոմն՝ 100, Տիկին Սաթենիկ Եաիզպարտաչեան 200, Պր. Ռուբէն Նորտիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան 500, Տիկին Գ. Հէքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մարգարեան 400, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փէչիմէնեան 150, Տէր եւ Տիկին Վ. Սարգիսեան 300, Պր. Անտրէ Եաիզպարտաչեան 200, Պր. Սերժ Պաղտոյեան 200, Պր. Ժորժ Սէրոպեան 200, Տիկին Գեղամ Ունճեան 100, Տիկին Վահիկ Տէր-Մինասեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քրմոլղեան 300, Պր. Հրաչեայ Անդրէասեան 90, Պր. Ժան Թապաղեան 300, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սիսեռեան 1000, Պր. Արթիւր Ճերճերեան 500, Տէր եւ Տիկին Հանրի Այվազեան 200, Տիկին Նուարդ Պապուխեան 100, Պր. Հայկազուն եւ Օր. Ֆրանսին Գապանճեան 100, Տէր եւ Տիկին Մոեփան Տամլամեան 500, Տիկին Էլիզապէթ Պիզալիգեան 300, Օր. Սիրվարդ Էլմաճեան 100, Պր. Յովհաննէս Եկէնեան 1000, Տիկին Սէլի Պապայեան 300, Տիկին Մարի Իւսթաս 200, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Աւասուրեան 200, Պր. Մարկ Զէլվէյեան 1000, Տիկին Ս. Քարաուչեան 100, Տիկին Աչխէն Սվաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Բիշար Ինճիյեան 150, Տէր եւ Տիկին Տէր-Գալուստեան 100, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան 200, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պեռռոսեան 200, Տիկին Շահան Վահանեան 500, Տիկին Ֆարիտա Եղնազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան 500, Տիկին Սոնա - Հայկ Մելքոնեան 500, Պր. Տիգրան Տէրտէրեան 100, Պր. Ֆրէտէրիք Աճամի 500, Տէր եւ Տիկին Ս. Աչճեան 200, Տիկին Օլիա Պործակեան 200, Տիկին Սեդա Մէսճեան 500, Օր. Կրէֆիէ - Տիկին Ֆալք 100, Տիկին Անժէլիք Հանըմեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 250, Պր. Ժան - Փօլ Սահակեան 50, Տիկին Ալիս Աւտանալը 50, Տիկին Վ. Պարմիղպանեան 100, Տիկին Ռօզ Սէֆէրեան 500, Օր. Սիլվէթ Յակոբեան 190, Տիկին Մարկըրիթ Ալթունեան 100, Տէր եւ Տիկին Աչբէքէօղեան 100, Պր. Ալեքսանար Ակոբոֆ 100 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊԱՏՄԱՊԱՆ

Կիրակի Փետր. 2, Թաղիս Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ իր ուխտի պատարագը պիտի մատուցանէ ու քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎԱՐԴ. ՃԷՐԼԷՃԵԱՆ

Երջեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ երկաս Երջչախումբին կողմէ «Եկմալեան» եղանակաւ:

Այս առթիւ կը կատարուի նաեւ Հոգեհանգստեան պաշտօն Եկեղեցւոյ սատոյղներու հոգւոցն ի հանդիստ:

Արարողութեանց աւարտին Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ափեթիթի հիւրասիրութիւն, ի պատիւ ԳԷՈՐԳ ՔԻՒՐՏՕՂԼՈՒԵԱՆի Թաղ. Սուրբ Հոգեորդ կազմին մէջ ունեցած իր երկարամեայ եւ անձնուէր ծառայութեանց համար:

MCA
VILLEURBANNE

Samedi 8 Février à 15 heures
INITIATION AUX ECHECS

Cet après-midi s'adresse aux débutants ainsi qu'à tous les passionnés qui souhaitent s'entrainer. Possibilité de jeux simultanés.

Veuillez vous inscrire dès à présent au 78. 94. 37. 36 (après-midi).

Encadrement assuré par une Ecole d'Echecs Villeurbannaise.

Possibilité de repas entre élèves et professeurs sur place à partir de 19 heures.

M.C.A. VILLEURBANNE —
126, avenue Roger Salengro,
69100 Villeurbanne

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 15-ամեակի հացկոյթին առթիւ...

Պօղոսեան Եղբայրներ իրենց ծնողաց՝ Աշխէն եւ Ղազար Պօղոսեանի յիշատակին 10·000 Ֆր., Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 5000 Ֆր., Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբ 3000, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի քաղաքի մատնահիւղ 1500-ական Ֆր., Տիկին Բարիզ Արմաղանեան (ի յիշատակ իր զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի), Տիկին Մարի Պապայեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Սէն - Ժերմէն Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ, Սէն - Ժերմէն Կապոյտ Խաչ, Շալճեան ընտանիք, Արբէն Տէր - Զաքարեան, Լեւոն Զօլաքեան, Պօղոս Քէչքվեան, Վահէ Տուրսունեան 1000-ական Ֆր., Կարապետ Տէրտէրեան 600 Ֆր., Անդրանիկ Փամպուքեան, Տիգրան Պօղեան, Զաւէն Կապրիէլեան, Ռոլան Վարդանեան, Սոնիա Փիլիկեան, Անտրէ Տավիսեան, Հայ Աբեղայներու Միութիւն, Արամ Շէյխիկեան, Կարօ Յովսէփեան, Շահան Ա. Քահանայ Տէոէեան, Պերճ Կարապետեան, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցի, Վահրամ Ճառայեան, Սահակ Ներկարարեան (Մանոսք), Պերճ Վարժապետեան, Շաւարշ Փիրանեան, Վահան Յակոբեան, Սէն - Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն, Ալեքսանդր Պապայեան 500-ական Ֆր., Ճամպուեան ընտանիք 400 Ֆր., Վարդվառ Կամպերեան, Մարի Պէրպէրեան, Ժաք Աւտոյեան, Կիրակոս Հելվաճեան, Ոմն՝ 300-ական Ֆր., Սաթենիկ Թիւթիւնեան, Կարօ Սարեան, Գուրգէն Սոեփանեան 250-ական Ֆր., Տէր - Կարապետեան ընտանիք, Կարօ Կոնոյեան 200-ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցպրթականի Հերոսամարտի 77-րդ տարեդարձի ոճնատակարութիւն Մարտ 29, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաչով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
JEUDI
30 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՍՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.721 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.721

ԱՐՑԱԽ

Ադրբեջանի թուրան մը զախջախուած Շուշիի մօտ

40 զոհ

Քարինտակի մարտերը

Յունուար 28-ի իրիկունը, մեհրաններէն հաղորդեցին թէ Ղարաբաղի վրայ վար առնուած է ադրբեջանական ճամբորդական թռան մը եւ զոհ գացած են բոլոր ճամբորդները՝ 40 հոգի, ներառեալ կին եւ մանուկ:

Պարզ է որ այս նոր դէպքը, քիչ մը աւելի կը սրէ արդէն լարուած մթնոլորտը: Յունուար 29-ի առաւօտը, երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, թռանը ինկած է այն չրջանը, ուր ինկած էր նախորդը, երկուքն ալ կ'ապահովէին Ադրամ - Շուշի ճիւղը (Նոյ. 20-ին է որ ինկած էր նախորդը):

Ըստ Բաքուի, Հայերն են որոնք ռումբերով վար առած են ազերի ոչ-զինուորական թռանը եւ զեռ աւելին՝ կ'ըսեն թէ եթէ օդաչուն անմիջապէս չեղած չըլլար զեկը, թռանը ինկած կ'ըլլար Շուշիի վրայ, այսինքն՝ բնակիչներուն: Այս վարկածը տրամաբանական չի թուիր, ըստ տեղական լուրերու եւ թռանի դիրքին:

Յունուար 29-ին, զեռ կառախումբեր կը հասնէին Երեւան, բայց անոնք արդէն իսկ Հայաստանի հողին վրայ էին, երբ դէպքը պատահած էր, եւ վախ կար որ Բաքուի համար նոր պատրուակ մը ըլլայ չրջափակումը վերահաստատելու համար:

***

«Արմէնփրէս» Յունուար 28-ին յաւելեալ տեղեկութիւններ կու տար Յունուար 26-ի ծաւալուն յարձակումին մասին որ Շուշիի Քարինտակ գիւղին վրայ կատարուած էր ազերի ազգ. բանակի ստորաբաժանումներուն կողմէ: Յարձակումին մասնակցած են 250 զինեալներ որոնց դործողութիւնները կը պաշտպանուէին հրետանիներու սաստիկ կրակոցով: Ադրբեջանցիները յաջողած են մինչեւ 100-150 մեթր մօտենալ գիւղին: Քարինտակի ինքնապաշտպանութեան ջոկատները նախ նահանջած են առաջաւոր դիրքերէն, յետոյ Մեհրանակերտէն կռուելով զիւղ հասած է հայկ. ուժերու ստորաբաժանում մը, վճռելով 12 ժամ տեւած մարտերուն ելքը: Ադրբեջանցիները քաչուած են, ռազմազաչտին վրայ ձգելով չուրջ 75 զինք: 18 հայ զոհերու քով, Մոսկուայի հեռատեսիլին համաձայն 60 մեռեալ ունեցած են Ազերիները:

Յունուար 28-ի վերջին տեղեկութիւնները կ'արձագանգէին Ադերիներու նոր յարձակումներու նոյն գիւղին վրայ ուր վերսկսած էին մարտերը:

Յունուար 26-ին Շուշիէն Մեհրանակերտ ամբակոծումին ընթացքին 23 եւ 54 տարեկան երկու Հայուհիներ սպաննուած են: Երկու հոգի ալ վիրաւորուած է: Ութ տուներ ալ ըմբօքն վնասուած էին:

***

Յունուար 27-ին առաւօտեան ժամը 2-ին Ադրբեջանցիները յարձակած էին Շահումեանի Ղարաչինար գիւղին վրայ, ծանր հրետանիով եւ զրահամբեքնանեքով: Գիւղը զինադրած է մեծ զժուարութեամբ: Զոհ գացած է 18-ամեայ մարտիկ Վրէժ Սահակեան եւ կայ երեք վիրաւոր: Քանդուած են 40 տուներ: Մեծ թիւով զոհեր եւ վիրաւորներ ունեցած են նաեւ Ադրբեջանցիք: Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 7-ին, Շուշիէն, Մալիբէյլիէն եւ Ջանհասանէն սաստիկ ռմբակոծութիւն սկսած է Մեհրանակերտի վրայ, որու հետեւանքով վիրաւորուած է մէկ հոգի: Նոյնպէս Շուշիի կողմէ գնդակոծուած է Ակերանի Շոշ գիւղը. բարեբախտաբար զոհ չկար:

***

- Բանակցութիւններ կը տարուին, բայց Յունուար 29-ին ոչ մէկ լուր կար այն 20 հայ ճամբորդներէն, որոնք վար առնուած էին Թիֆլիս - Մոսկուա կառախումբէն Բաքուի կայարանը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ
ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Յունուար 27-ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան աշխատանքի հանդիպում մը ունեցաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Արթիւր Մկրտչեանի հետ: Քննարկուեցան երկու Խորհրդարաններու միջեւ համակողմանի համագործակցութեան հաստատումին առընչուող հարցեր:

Յաջորդ օրը Արթիւր Մկրտչեան հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներուն հետ: Ան տեղեկութիւն հաղորդեց Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդին յանձնաժողովներուն եւ կառավարութեան կազմութեան ընթացքին, չրջափակումով ստեղծուած ծանրակչիռ կացութեան մասին:

Նոյն իրիկունը ան ընդունուեցաւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ:

***

-- Յունուար 27-ին հայկ. հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցաւ Ռուսաստանի խորհրդարանական Անտիոլի Շարաթ որ Երեւան եկած էր Ղարաբաղէն. ան ըսաւ որ իր կարծիքով ներկայիս Ադրբեջանցիներու կողմէ որեւէ հայկ. բնակավայր գրաւելու սպառնալիք չկայ ու նման փորձեր չյաղողութեամբ եւ կը մղուին ինքնապաշտպանութեան հայկ. ուժերուն կողմէ:

-- Յունուար 18-ին օդային ճամբով Երեւան փոխադրուած են Նախիջեւանի սահմանապահ ջոկատին զինուորականներուն ընտանիքները, չուրջ 80 հոգի որոնք ռազմական օդանաւերով մեկնած են Անապա: Այս փոխադրութիւնը կատարուած է ըստ երեւոյթին վերջերս Ջուլֆայի մէջ սահմանապահներու քանի մը ընտանիքներու պատանդ առնուելէն եաք:

-- Յունուար 15-ի դիչերը անծանօթներու խումբ մը ներխուժած է Իջեւանի տրպարանը ուր հրատարակութեան կը պատրաստուէր ՀՀՇ-ի չրջանային Խորհուրդի «Ձայն» թերթը: Անծանօթները ճզացուցած են պատրաստուած նիւթերը, չարուածքը եւլն.:

-- Մինչեւ այսօր զաղթականներու չուրջ 105 հազարը ժամանակաւոր բնակարաններ ունի ու անգործ է: Գաղթականներու պետական վարչութիւնը «փախստականներու Ֆոնտ» ստեղծած է որ պիտի օժանդակէ ծերերու, հաշմանդամներու եւ ծնողազուրկ երախաներու: Բարեսիրական հիմնադրամին կից նախատեսուած է փոքր ձեռնարկութիւններ ստեղծել: Հիմնադրամին եւ զաղթականներու վարչութիւնը կը դիմէ Հայաստանի ու այլ պետութիւններու գործի չրջանակներուն որպէսզի իրենց մասնակցութիւնը բերեն օժանդակութեան գործին:

ԿԵՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ալի Պիրանտի բանախօսութիւնը Հայաստանի մասին

Կը շարունակեմ տալ հարց -- պատասխաններու բաժինին համեմատաբար շահեկան մասերը...

***

ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՒՃԱՄՊԱՋ. -- Թուրք մամուլի կարգ մը անդամներ, օրինակի համար Փուլուր, կամ Զէլիհ Կիւլէրիւոյ, յաճախ կը յիշեն թէ Պոլսոյ մէջ Հայ բարեկամներ ունեցած եմ: Մենք հայկական հարցերու նկատմամբ ձեր խաղաբական մերձեցումին մօտէն հետեւած եմք: Բայց ձեր ականջալուին մէջ, ձեր երիտասարդութեան, թէեւ տակաւին երիտասարդ էք, ունեցա՞ծ էք Հայ բարեկամներ: Փողոցի ընկերներ, զինուորական շրջանի ընկերներ, եւայլն:

ՊԻՐԱՆՏ. -- Ո՛չ: Իրրեւ Հայ, մինակ անձը զոր այսօր երախտագիտութեամբ կը յիշեմ -- թէեւ այդ չրջանին այդքան ալ երախտագիտութիւն չէի զգար իրեն նկատմամբ - ուսուցչուհիս Օր. Հերմինէ Գալուստեանն է: Մանկամարմինի ուսուցիչ: Անկէ զատ, էՀ, մէկ -- երկու ծանօթներ թերեւս, բայց չեմ կրնար ըսել որ մեծ վարձատրութիւն մը ունեցած եմ: Դէպքերն են որ զիս մօտեցուցին այս հարցին:

ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՒՃԱՄՊԱՋ. -- Թուրքիոյ հայութիւնն ալ վերջապէս իչ առաջ ձեր կողմէ յիշուած Սփիւռքին մէկ մասնիկն է: Եթէ դուք այս հաւաքականութեան մէկ անդամը ըլլայիք, յարաբերութիւններու ամրացման համար ի՞նչեր կրնայիք առաջարկել արդեօք: Թուրքիոյ Հայերը ի՞նչպիսի մերձեցում մը կրնան ցոյց տալ, որպէսզի նպաստ մը բերեն այս յարաբերութիւններու ամրացման:

ՊԻՐԱՆՏ. -- Ծայր աստիճան պարզ առաջարկ մը կրնամ բերել, Ձեր ձայնը բարձրացուցէք, ըսէք որ «մենք այս յարաբերութիւններուն հաստատուելը կը փափաքինք: Դէպի երկու հազարական թուականներ կ'երթանք, այս հողերուն վրայ ապրող բոլոր մարդիկը այս հողերուն տէրերն են: Հայ, Յոյն, Քիւրտ, այսպիսի բան մը չկայ, այսպիսի բան մը չի կրնար ըլլալ:

ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՒՃԱՄՊԱՋ. -- Ձայն բարձրացնել, այո՛, բայց ի՞նչպէս: Ասիկա Բուլիսի գործունէութիւն մըն է: Ի՞նչպէս, մամուլի միջոցա՞ւ, կամ...

ՊԻՐԱՆՏ. -- Հարկաւ, զայէք, կարելի չափով շատ մարդու հետ խօսեցէք: Ի վերջոյ, չեմ զիտեր թէ զժբախտաբար պէտք է ըսենք կամ բարեբախտաբար, Թուրքիան կառավարող մարդոց թիւը 5 -- 10 հազար է իրականութեան մէջ:

ՍՐԱՀԷՆ ՁԱՅՆԵՐ. -- Աւելի բիչ:

ՊԻՐԱՆՏ. -- Աւելի՞ քիչ: Ես աւելի առատաձեռն դատուեցայ: Ուրեմն պիտի ջանաք առնոց ձայն հասցնել, հեռատեսիլի մարդոց, մամուլի մարդոց ձայն հասցրնել: Ամբողջ աշխարհ այսպէս կը չարժի: Երբ մարդիկ վախնալ սկսին, ամէն ինչ կը վերջանայ: Վախնալով ոչինչ կարելի է: Վերջացան նաեւ ցոյցեր կատարելու, ժողովներ կազմակերպելու, պռոալ կանչելու վիճակները: Հիմա այլեւս դէմ առ դէմ պիտի նստիս, «երկու առաւել երկու չորս կ'ընէ, քու չահդ սա կը պահանջէ, իմ չահս սա կը պահանջէ» պիտի ըսես: Այս է միակ ճամբան: Կայ նաեւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻՔԵՐԱՆ երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Օմանի իչխանապետութեան մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿՈՆԿՐԷՍԻՆ տրուած օրէնքի բանաձեւով մը պահանջուած է որ անտեսական պատժամիջոցներ ձեռք առնուին Ադրբեջանի դէմ որպէս փոխադարձութիւն Հայաստանի կիրարկուած չրջափակումին: Բանաձեւը ներկայացնող խմբակը կը պնդատրէ ծերակուտական Տոլ որ անցեալին ալ մեծ չանք թափած էր ընդունիլ տալու համար - Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը:

ՈՃԱՌՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ահաւոր համեմատութիւններ առած է նախկին Խորհ. Միութեան մէջ: Ռուսաստանի Ներքին նախարարին համաձայն, ներկայիս 2000 կազմակերպուած ոճրագործ խմբակներ կան, ամէն մէկը երբեմն 3000 անդամներով: Ասոնք չաջողած են մտնել վարչական մեքենային եւ գործի չրջանակներուն մէջ, իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացնելով անունդի ապրանքներու իւրացումին վրայ: Մոսկուայի մէջ, 10-ի վրայ մէկ վաճառատուն զողցուած ապրանք ունի եւ անհատական 10 խանութ զողցուած ապրանք կը ծախէ, ինչպէս յայտնուած է քննութեան մը հետեւանքով: Ոճիրներու 10--էն 20%--ը ուսեատեղէնի ճիւղին կը վերաբերի:

ՎԻԵԻՐԻ աչխատաւորներու «Մանուչեան օճախ»ը, որ թմբեցուցիչի (հեռոյին) հարաւային արուարձանի բաչխման կեդրոնը կը նկատուի, ահռելիական խուզարկութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր: 300 ՍԱ--ԷՈ--ԷՍ չրջափակած են վայրը: 168 հոգի ձերբակալուած են:

ՍՓԻՒՌՔԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՎԵՐԱՓՈՒՄԸ

Շուտով կը լրանայ պաշտօնավարութեան առաջին տարին Հրաչիկ Սիմոնեանի որ Կ. Դալլաքեանի յաջորդեց Սփիւռքի Կոմիտէի նախագահութեան աթոռին վրայ: Թեր ու դէմ կարծիքներու այնքան թիրախ դարձած այս կազմակերպութիւնը ներկայիս վերափոխումի շրջան մը կ'ապրի. աւելի ճիշդը, կը պարտաւորի ապրելու: Կան արդէն առնուած նախաքայլեր ու ծրագրուած բազմաթիւ կէտեր. նաեւ կան պարագաներ որոնք տակաւին անորոշութեան մէջ են: Այս բոլորին մասին Անոնա Իսրայէլեանի հարցումներուն պատասխանած է Հրաչիկ Սիմոնեան «Ազգ» եօթեայի Յունուար 8-ի թիւին մէջ:

Կատարուած փոփոխութիւններու առաջինները ու անհրաժեշտներէն մէկը եղած է ներքին սփիւռքի վարչութեան առեղծումը: Այս մասին աւելին չըսեր նախադահը ու կ'անցնի այլ նորութիւններու. առեղծուած է «Սփիւռք» հրատարակչութիւնը որուն նպատակն է վերահրատարակել Սփիւռքի լաւագոյն գրականութիւնը. այս ճիւղը պիտի զբաղի նաեւ այն գործերով որոնց հեղինակները կ'ուզեն գանուիլ Հայաստանի մէջ ապել:

Այս մարզին գուգահեռ նորութիւն մըն է «Հայութիւն» թերթին առեղծումը որ պիտի փոխարինէ «Հայրենիքի Ձայն»ը: Ինչպէս կ'ըսէ նախագահը, այս վերջինը Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ որոշ կապ մը հաստատելով հանդերձ, հեռու էր ամբողջ դուրսի հայութեան խօսք ուզդելու առաքելութենէն: «Այժմ կոմիտէն իր առջեւ համահայկական խնդիր դրած է եւ ուզում ենք որ «Հայութիւն»ը լինի ամբողջ հայութեան թերթը, անկախ կուսակցական գաղափարական համոզուածութիւնից» կ'ըսէ Հրաչիկ Սիմոնեան:

Կարեւոր առաջադրութիւն մըն է նաեւ Նախարարներու Խորհուրդին որոշումով քաղաքացիական հետազօտութեան կեդրոնին առեղծումը: Հոն պիտի վերլուծուին Սփիւռքի այսօրուան կեանքին, իրաւարձութիւններուն, քաղաքական ու տարածքային փոփոխութիւնները:

Այս բոլորին համար անկասկած հարկաւոր է նիւթական հիմ՛ը: Նախագահը կ'ըսէ թէ ներքին սփիւռքի զարգացումներէն հասած դիմումները ընդհանրապէս նիւթական մէջոցներ կը խնդրեն եկեղեցիներու վերանորոգման, թերթերու, դպրոցներու նիւթականին օժանդակելու համար: Պետական ճամբով կատարուած յատկացումները կը կազմեն ճաշարան մը, Հոկտեմբերեանի մէջ 10 հէքթար հող: Պետուղի մշակման ծրագիրը մըն ալ օրակարգի վրայ է: Սրճարանը պիտի վերածուի ակումբի, որպէսզի կարելի ըլլայ հոն գործի մարդոց եւ ուրիշներու հետ հանդիպում կազմակերպել: Հոկտեմբերեանի հողին վրայ կը ծրագրուի հանդստավայր կառուցել, իսկ պտուղի մշակումի ծրագրին համար որոշ համաձայնութիւններ կան Սփիւռքէն օգնութիւն ստանալու:

Մօսելով Գանատա եւ Մխայէլ Նահանգներու իր այցելութեան մասին, Հ. Սիմոնեան իրատեսօրէն կը նշէ պարագայ մը. «70 տարի շարունակ մենք խփել ենք Սփիւռքի մէկ թեւին, պաշտպանել միւսին: Հիմա կառավարական մարմիններու եւ առաջին հերթին Սփիւռքի Կոմիտէն իրենց խնդիրը պիտի համարեն համահայկական գաղափարների եւ Հայաստանի շուրջ ողջ Սփիւռքի համախմբումը»: Վրատահարար այս կէտն է ամէնէն աւելի ակնկալուածը թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին Սփիւռքին կողմէ: Անոնք կը սպասեն որ այսօր երբ այլեւս գոյութիւն չունին անցեալ շուրջ երեք տասնամեակներու ճնշումները, արգելքներուն արդարացումները, Սփիւռքի Կոմիտէն մէկմէկու պատրաստակամութեան ու ընդհանուր չափերու մտահոգութեամբ գործէ. առողջ պարագրկումով մը բացուի Սփիւռք կոչուած բազմախաւ, բազմատարբ ու բազմաճիւղ ցրուածութեան, իրապաշտ ու մանաւանդ ճիշդ ճանաչումը ունենայ անոր վերջնպէս: Անկասկած, ժամանակի ու կազմակերպչական հմտութեան նման ազդակներ անհրաժեշտ են բազմալի արդիւնքին հասնելու համար: Սակայն առաջին քայլին կոմիտէն ինք պէտք է նախ անհրաժեշտ վերակազմակերպումը ունենայ, համապատասխանելով կատարելի գործին համար ճիշդ բնորոշուած տարբեր ու գործելու տարբեր ըմբռնում ուր նպատակին ուրիշ ազդակներ տեղ չունենան:

Հարցազրոյցին վերջընթեր հարցումն ալ կը մօտենայ այս կէտին. ի՞նչ պիտի ըլլայ Կոմիտէին ապագայ կարգավիճակը: Հ. Սիմոնեան կը պատասխանէ թէ երեք կարծիք կայ... Ա.) Կոմիտէն միացնել արտաքին նախարարութեան, Բ) պետական նախարարութիւն դարձնել, Գ) վերջ տալ գոյութեան: Իր կեցուածքը այն է թէ այս երեքէն ոչ մէկն է նպատակայարմար: Գոյութեան վերջ տալու մասին չարժէր մտածել, երբ ամէն բան առոր ճիշդ հակառակ ուղղութիւնը գոյց կուտայ: Միւս երկու կարելիութեան համար ինք որպէս անպատեհութիւն կը ներկայացնէ այն պարագան որ պետական կազմաւորումի մը յարաբերութիւնը տուեալ երկրի մը հայ վիճքամասնութեան հետ, այդ երկրին ներքին գործերուն միջամտութիւն կը նկատուի: Ակնկ պատ, յարմար չի նկատեր նաեւ Կոմիտէն պետական դարձնել «որովհետեւ Սփիւռքում ամբողջական հատուածներ կան որոնք այսօր ընդդիմութիւն են կազմում ներկայ իշխանութիւններին: Եւ եթէ սա պետական հիմնարկ դարձաւ, էլի միայն մի հատուածը մեզ հետ կապ կ'ունենայ»:

Երկրի մը ներքին գործերուն միջամտութիւն պէտք չէ նկատուի Կոմիտէ - Սփիւռք կապին գործունէութիւնը: Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը առաջադրած է բարեկամական յարաբերութիւն հաստատել բոլոր երկիրներուն հետ: Արտաքին յարաբերութիւններու իրագործիչը քայլ կ'առնուի այս նպատակին ծառայելու մտահոգութեամբ: Պարզ է որ այս յարաբերութիւններու չրջանակին մէջ հիմնագաբերէն առաջինը պիտի ըլլայ հայ գաղութներու ներկայութիւնը. արդէն անոնց ամէնէն առատ գանգուածները արեւմտեան ճակատին վրայ կ'ապրին Միացեալ - Նահանգներու, Ֆրանսայի, Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն, Գանատայի մէջ ու այս երկիրներուն բոլորին հետ լաւագոյն յարաբերութիւններ ունի Հայաստան. գրեթէ նոյնն է պարագան Միջին - Արեւելքի պետութիներուն համար: Եթէ վանելու համար ներքին գործերու միջամտութեան պարագան, նկատի առնուի Հրաչիկ Սիմոնեանի տարբերակը ու Կոմիտէն ունենայ «Հասարակական կազմակերպութիւն» եւ «ոչ պետական կարգավիճակ», դժուար է մտածել որ կարենայ վայելել բոլորին կողմէ յարգելի հեղինակութիւն մը:

Նոյնքան անընդունելի է նաեւ այն առարկութիւնը թէ Կոմիտէն կարելի չէ պետական դարձնել, որովհետեւ ըստ Սփիւռքի որոշ հատուածներ այսօր ընդդիմութիւն կը կազմեն ներկայ իշխանութեան: Եփոթ մը չկա՞յ պետութիւն - իշխանութիւն եղերերուն մէջեւ: Կա՛ն անշուշտ Սփիւռքի մէջ ներկայ իշխանութեան ընդդիմադիրներ, սակայն դժուար է մտածել որ ըլլան հայկական պետականութեան ընդդիմադիրներ: Ի վերջոյ, ոչ ոք պատրանքը ունի թէ յաւերժական կ'ըլլան իշխանութիւնները, սակայն ո՞վ պետականութեան կեանքին ժամանակ սահմանելու կը յանդգնի: Եւ վերջապէս, հատուածական, կողմնակալ կարգադրութիւններէ յոգնած Հայերու ընդհանուր փափաքը չէ՞ր պետական կառոյցի մը ամուր ցանցին մէջ ամփոփուիլ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՈՒՏԵԼ ԹԷ ԶՈՒՏԵԼ

Յաւակապէս տարեվերջի ռօնական օրերուն Ֆրանսացիները կը սիրեն ուռնդալկան փուռ կուան քսել պակէթին վրայ եւ ուտել, հալարտութիւն զգալով իրենց համբաւաւոր խոհարարութեան համար: Նոր տուեալներ այնքան ընտիր ու նուրբ այս ուտելիքով հպարտանալու յաւելեալ պատճառներ կը բերեն. փուռ կուան որ սրպէս ծանր աննդեղէն մը ծանօթ է, սրտի տագնապները կանխարգիլելու յատկանիշը ունի:

Մինչ ամբողջ արեւմտեան աչխարհը մեծ բծախնդրութեամբ մէկդի կը դնէ միսին ճարպը, դիրցնող խմորեղէնները եւայլն, Ֆրանսացիները կը չարունակեն կարագով էքրւասաանները թաթխել առատաձեռնութեան իրենց սերով սուրճին մէջ ու մանաւանդ ծնունդի չրջանին առատօրէն սպառել կենդանական ճարպը որ ջերմուժի մեծ աղբիւր է: Այս երեւոյթին ու անոր պարմացնող արդիւնքներուն կը տրուի «Ֆրանսական հակասութիւն» անունը. ուրովհետեւ հակառակ ոչ յանձնարարելի այս սննդականոնին, Ֆրանսա այն երկիրն է ուր սրտի տագնապներու համեմատութիւնը ամէնէն ակարն է Եւրոպայի մէջ: Իսկ համաչխարհային չափանիչներով երկրորդ տեղը կը գրաւէ ձափոնէն եաք: Ձափոնի պարագան զարմացնող բան չունի եթէ նկատի առնուի որ անոր խոհարարութիւնը հիմնուած է բրինձի, բանջարեղէններու եւ ձուկերու վրայ: Մինչդեռ Ֆրանսայի պարագան ուր հարիւր հազարէն 145 է սրտի տագնապով մահացողներու համեմատութիւնը, առեղծուած մը կը թուի պիտանականներուն: Միացեալ - Նահանգներու եւ Անգլիոյ մէջ համեմատութիւնը կրկնապատիկ է:

Լիոնէն բժիշկ մը վերջերս տասը տարուան հետազօտութեան մը արդիւնքը հրապարակած է. հետազօտութիւնը կատարուած է Կասքոններու անդամներուն ու մահերու համեմատութեան յարաբերութեան վրայ: Կասքոնները որոնք աչխարհի փուռ կուայի 80%-ը կ'արտադրեն ու անասնական ճարպով ամէնէն հարուստ աննդեղէնները օգտագործողներն են ճարտարարուեստականացած աչխարհին, Ֆրանսայի ամէնէն երկարակեացներն են ու իրենց միջեւ ամենացած համեմատութեան վրայ է սրտի տագնապը որպէս մահուան պատճառ: Թուլուզի չրջանին մէջ հասուն տարիքի 100 հազար հոգիէ միայն 80-ը սրտի տագնապի մը զոհ կ'ըլլայ ամէն տարի:

Մ. - Նահանգներու մէջ ուր անասնական ճարպին հրաժարելու յանձնարարութիւնները այնքան տեղ կը գրաւեն, նման տուեալներ անմարսելի են: Այն աստիճանի որ ամերիկացի բժիշկ մըն ալ հետազօտած է կասքոններու պարագայով: Ան ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կէտը. այդ ժողովուրդը զարերէ ի վեր բաղի կամ սագի ճարպով կը պատրաստէ իր կերակուրները. այդ ճարպը երբ տարրալուծուած է, կարագէն աւելի, ձէթին մօտ բաղադրութիւն մը երեւան եկած է: Ան կը պարունակէ այն նիւթերը որոնք կրնան նուազեցնել քոլեսթերոլի համեմատութիւնը: Ուրեմն, զարմանալի պէտք չէ ըլլայ որ փուռ կուան որ գլխաւորաբար բաղի կամ սագի ճարպէ կը բաղկանայ, առողջութեան չատ աւելի նպաստաւոր ըլլայ, քան խոզի կամ եզան ճարպով պատրաստուած նման ուտելիքներ:

Այս բոլորէն մեկնելով, կասքոնները մտադիր են չահութաբեր ձեռնարկներու, դովարանելով սագի ու բաղի մսին, ճարպին հիման վրայ պատրաստուած ուտելիքներու արժանիքները. չրջանի առեւտրական սեներակին անօրէնը կ'ըսէ թէ փուռ կուան ծանր ու դժուարամարս անընդհղէնի մը համբաւը կը վայելէր, մինչդեռ այսօր հետազօտութիւնները չրջած են այս կարծիքը: Այլեւս կարելի է հաստատել թէ ան այլ մսեղէններէ աւելի առողջարար ու նուազ դերցնող անընդհղէնն մըն է: Նոյն անձը կը չարունակէ ...«Մեր չրջանին մէջ մենք դիտենք թէ ինչպէս կարելի է լաւ ուտել, եթէ նոյնիսկ երբեմն որոշ չափազանցութիւններ ալ ընենք. դիտենք պահել հետազօտականութիւնը: Եթէ կէսօրին փուռ կուա կերած ենք, իրիկունը բանջարեղէն ու պտուղ կ'ուտենք, հակառակն ըլլալով այլ Ֆրանսացիներուն որոնք ծանր բաներ կ'ուտեն թէ առաւոտուն, թէ՛ կէսօրին եւ թէ իրիկունը: Այս բոլորին քով, կայ անշուշտ հանդարտ կեանքի մը, անձկութիւններէ հեռու պրեակերպի մը դերն ալ:

Ամերիկայի հետազօտողներն ալ նկատած են այս պարագաները ու նոյնիսկ կը խորհին թէ փուռ կուայէն աւելի պինեին ու ճաշէն եաքի երկու ժամուան հանդիստին կը պարարին կասքոնները իրենց առողջութիւնը:

Հաւատալի՞ է որ փուռ կուան, գինիի ու ցերեկուան հանդիսաւոր աւելի առողջութեան, քան սերը առնուած կաթը, վարսակի թեփը եւ մարզանքը: Եթէ պիտի թիւնը այս մասին բոլոր կասկածները փարատէ, չատ մեծ պիտի ըլլայ ուրախացողները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՀԱՅ ՍԵՐՆԴԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՁՕՐԱՎԻԳ

Դեկտեմբեր 7-ին Համայն Հայութիւնը ոգեկոչեց 1988-ի ահաւոր երկրաշարժին զոհերուն յիչատակը: Այս տխուր տարեդարձը անդամ մը եւս առիթ մը եղաւ անդրադառնալու ազէտեալ չրջաններուն վերաչինութեան ընթացքին եւ յատկապէս է խոստովանիլ որ արդիւնքները հեռու են խրախուսիչ ըլլալէ: Գոբբաչովին եւ Ռիժկովին խոստումը բառնուն վերաչինութիւնը պիտի կատարուէր երկու տարուան մէջ, իր ժամանակին պզդէն, լիակ կատակի մը համը ձգած էր մեր բերաններուն մէջ:

Այսօր մեր անդուխ դրացիներուն նախաձեռնած անհատական չրջափակումը օրէ օր աւելի ու աւելի կը դանդազեցնէ վերաչինութեան թափը: Երախաները որոնց չափազանց ծանր հարկ մը վճարած էին այս հսկայ արհաւիրքին մինչեւ այսօր անմեղ զոհերն են անվերջանալի ողբերգութեան մը:

Ճչդրիտ տուեալները կը պակսին տակաւին ըլլայ զոհերուն, ըլլայ հաշմանդամներուն կամ տեղահանուածներուն մասին, քանի՞ որբեր կորան հեռաւոր աթոռոց վայրերու մէջ:

Ազէտի գօտիին մէջ մնացած երախաները սարսափի այդ օրերէն ի վեր կը կրեն չափահասներուն ապրած բոլոր զրկանքները եւ զրկանքները արժանանալով անչուչտ բոլորին դուրգուրանքին. ամէն ոք գիտէ որ Հայաստանի մէջ աւելի քան այլուր դուչխ եւ երկրաչարժէն յետոյ աւելի քան երբեք, երախաները «փոքրիկ արքաներու» նման են:

Դպրոցական գետնի վրայ Հայաստանի իչխանութիւնները եւ տեղական վարչական մարմինները իրենց ջանքերը չեն խնայեր որպէսզի անոնք չատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ տիրանան ուսանելու բնական եւ ընդունելի պայմաններուն: Սակայն այստեղ ալ երկրին ընդհանուր վիճակը չեթոյլատրեց արագընթաց փոփոխութիւններ:

Ազէտի գօտիի ամէնէն երջանիկ երախաները պէտք է սեպել անկասկած Գիւմրիի «Լորա Պայըրն» անգլիական դպրոցին աչակերտները որոնք երկրաչարժէն տասը րիուիկէս յետոյ տէր դարձան արդիական հոյակապ դպրոցի մը, չնորհիւ բրիտանական կառավարութեան մեկենասութեան: Նոյն բախտին չարժանացան դժբախտաբար Ֆրանսական դպրոցին աչակերտները, մօտ՝ 800 հոգի, որոնք մինչեւ այսօր անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կը փորձեն Մոլիէռի լեզուին հետ ընտելանալ անօրէն Մարթէն Փաչայեանի դեկավարութեան տակ:

Գայթակղութիւնը մեծ է իհարկէ: Այս դպրոցին վերաչինութեան իրերայաջորդ բոլոր ծրագիրները անբացատրելի ձեւով ձախողեցան, եղած բազմաթիւ խոստումներէն ոչ մէկը չարգուեցաւ: Դաչնակցութիւնները կը կատարուին կիսատ չնչին մը փոչիներուն մէջ խեղդուած:

Սակայն այս բոլոր յուսախաբութիւնները դառ կան նաեւ աւելի իրախուսիչ երեւոյթներ: Ասոնցմէ մէկն է երկու Ֆրանսացի ուսուցիչներու մշակած ծրագիրը այս դպրոցին է նպատակ: Մարիլին Մօթէ եւ Փիէռ - Լուի Կան պատմութեան եւ աչխարհագրութեան դասատու են նո-

---

որոնք ծանր բաներ կ'ուտեն թէ առաւոտուն, թէ՛ կէսօրին եւ թէ իրիկունը: Այս բոլորին քով, կայ անշուշտ հանդարտ կեանքի մը, անձկութիւններէ հեռու պրեակերպի մը դերն ալ:

Ամերիկայի հետազօտողներն ալ նկատած են այս պարագաները ու նոյնիսկ կը խորհին թէ փուռ կուայէն աւելի պինեին ու ճաշէն եաքի երկու ժամուան հանդիստին կը պարարին կասքոնները իրենց առողջութիւնը:

Հաւատալի՞ է որ փուռ կուան, գինիի ու ցերեկուան հանդիսաւոր աւելի առողջութեան, քան սերը առնուած կաթը, վարսակի թեփը եւ մարզանքը: Եթէ պիտի թիւնը այս մասին բոլոր կասկածները փարատէ, չատ մեծ պիտի ըլլայ ուրախացողները:

ՔԱՂՀԱՆ

ժան Լը Թուայի եւ Վօրէալի երկրորդա-
կան վարժարաններուն մէջ: Երկուքն ալ
երկրաչափէն լ վեր կը փափաքէին «Հա-
յաստանին համար բան մը ընել»: Անցեալ
ամառ վերջապէս առիթը կ'ունենային Հա-
յաստան այցելելու մէկ պմռով մաս-
նակցելով «երկիր եւ Մշակոյթ» կազմա-
կերպութեան աշխատանքի ճամբարին
Թալինի շրջանի Դաշտադէմ գիւղին մէջ:

Իրենց կեցութեան ընթացքին անոնք ա-
ռիթը ունեցան ծանօթանալու Գիւմրիի
ֆրանսական դպրոցին տնօրէն՝ Մարթէն
փաչայեանի եւ իրեն առաջարկեցին այ-
սուհետեւ համագործակցել: Երկու Ման-
կավարժները ընդունեցան նաեւ Հայաս-
տանի Լուսաւորութեան նախարար՝ Պր.
Արէգ Գրիգորեան, նոյն նախարարութեան
Արտաքին յարաբերութիւններու բաժնի
պետ՝ Պր. Աչոտ Դանիէլեան:

Իրենց վերադարձին, դործի լծուելով,
Մարիլին Մօթէ եւ Փիէռ - Լուի Կան ի-
րենց վարժարաններէն ներս հիմնեցին
«Հայաստան ակումբը» (Club Arménie):
Այս երկու ակումբներուն մաս կը
կազմեն արդէն հարիւրաւոր դպրոցա-
կաններ, ուսուցիչներ եւ ծնողքներ: Բո-
լորն ալ մէկ նպատակ ունին անմիջական
եւ գործօն օգնութիւն մը կատարել Գիւմ-
րի գրկելով դպրոցական պիտոյքներ
(մօտ հազար տետրակներ հատաքած են,
հարիւրաւոր գրիչներ, ռեհիններ...) եւ
դեղօրայք:

Նոր տարուան առթիւ, Նոժանի աչա-
կերտները հայկական բացիկներու չարք
մը հրատարակած են. ձեռքով մէկ առ մէկ
գունաւորելով իւրաքանչիւր բացիկին
վրայ դնուող հայկական տառը: Այս
բացիկները վաճառելէ յետոյ, գոյացած
հասոյթով Գիւմրի գրկած են քառասուն
քհ. տուրմ (շոճոլա) եւ բազմաթիւ նը-
ւէրներ:

Երկու ակումբները նամակագրական
կապ կը փորձեն հաստատել իրենց հայ
հասակակիցներուն հետ, ինչ որ դիւրին
գործ չէ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Նոժանի վարժարանը արդէն ծրագրը-
ած է քանի հոգինոց խումբի մը ծախքե-
րը հոգալ որպէսզի իրենց հայ ընկերնե-
րը 15 օրով իրենց այցելեն Յունիսին:

Դպրոցին տնօրէնութիւնը այս ծրա-
գիրը ներմուծած է վարժարանին ընդհա-
նուր ծրագիրին մէջ եւ Ակադեմական
Տեսչութենէն խնդրած է զայն վաւերացը-
նել: Նախատեսուած է նաեւ փոխադարձ
այցելութիւն մը 1993-ին:

Այս ձեռնարկին իրենց մասնակցութիւ-
նը եւ հովանաւորութիւնը կը բերեն ը-
սինք ծնողքներ, դեղագործներ, գանա-
զան հաստատութիւններ, Շարթրը քաղա-
քի երեսփոխան-քաղաքապետ, նախկին
նախարար Ժորժ Լեմոան, ֆրանսահայ
բժիշկներու Միութիւնը եւ Սապէրթաւր
ճամբորդական ընկերութիւնը:

Նպատակները եւ միջոցները կրնան
համեստ թուիլ, մանաւանդ եթէ նկատի
ունենանք կատարուելիքներուն տարողու-
թիւնը, սակայն այս երախաներուն ձեռ-
նարկին ընդմէջէն անդամ մը եւս կ'ա-
պացուցուի որ «փոքրիկ առուակներուն

ԿԱՂԱՆԴԸ՝ ՇԱՐՎԻԷՕՑԻ ՄԷՋ

Յունուար 19, կիրակի, ժամը 15-ին
Ձիպրայէլ Պահատուրեան Ազգ. Տան սրա-
հին մէջ տօնուեցաւ Կաղանդը հոծ բազմու-
թեան ներկայութեամբ, 32 աշակերտներ
ստացան նուէրներ Պահատուրեան եղ-
բայրներուն կողմէ, 14 աշակերտներ ար-
ժանացան նուիրներ ըլլին հայերէն եւ Ֆը-
րանսերէն, չատ հաճելի մթնոլորտի մէջ:

Նախ խօսեցաւ եկեղեցւոյ առենապետ՝
Պր. Արիս Պահատուրեան բարի գալուստ
մաղթեց ներկաներու, խօսքը տուաւ Մայր
Հայրենիքէն դեռ նոր վերադարձած եկե-
ղեցւոյ պատուական նախագահ՝ Պր. Աչոտ
Ադէկեանի որ բացատրութիւններ տուաւ
հայերէն Մայր Հայրենիքին մասին եղած
նիւթական օժանդակութեան եւ ներկայ
վիճակին: Ապա Կրօնապետն Պր. Սերժ
Ադէկեան (զաւակը) լայն բացատրու-
թիւններ տուաւ ֆրանսերէն լեզուով Մայր
Հայրենիքի մասին, խօսեցաւ նաեւ Պր.
Սերժ Պահատուրեան, սեղանները առատ
պատուղներով եւ խմիչքներով լեցուն էին:
Ներկաները ուրախ էին իրենց զաւակնե-
րով եւ թոռնիկներով, բեմին վրայ կը
դանուէր նուագախումբը որ կը զուարճա-
յցնէր ներկաները:

Հուսկ, տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Վրդ.
Թանէս Աւագ Քահանայ Տէրտէրեանը ը-
սաւ՝ Հոս մենք հաւաքուած ենք այսօր
կաղանդը տօնելու եւ մեր փոքրիկները
ուրախացնելու. կաղանդը իր ազուր նը-
պատակը ունի, ահա այսօր տեսակ փոք-
րիկները ուրախ են եւ սպասան մէյմէկ
նուէր, այս նուէրները բաժնուեցան ձե-
ռամբ Տընիզ Պահատուրեանի: Բոլոր ու-
տելիքները նուիրուած էին Պահատուրեան
եղբայրներուն կողմէ եւ մինչեւ ուշ ժա-
մանակ տեւեց զուարճութիւնը եւ այս-
պէսով տօնուեցաւ կաղանդը Շարվիէօյի
մէջ,

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

չնորհիւ է որ կը կազմուին լայն գետե-
րը»: Ուրեմն յաջողութիւն կը մաղթենք
իրենց:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիլֆոնբէն, Յունուար 21

*Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար
դիմել հետեւեալ հասցէներուն՝*
«Club Arménie»
Maryline MOTET
Collège Jean Moulin
Rue du 11 Novembre 1918
28210 Nogent-le-Roi
«Club Arménie»
Pierre-Louis GANNE
Collège de la Bussie
Boulevard de l'Oise
95000 Vaurcal

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻՇԻ (ԴՐՈՇՄԱՆԻՇԻ) ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՄՐՑՈՒՅԹ

1.- Հայաստանի Հանրապետութեան
փոստային էմիսիաներէն իրականացման
յանձնաժողովը յայտարարում է Հայաս-
տանի Հանրապետութեան առաջին նամա-
կանիշի ստեղծման մրցոյթ, որին կարող
են մասնակցել բոլոր ցանկացողները:

2.- Նամականիշի վրայ պէտք է պատե-
ուեն Արարատ լերան եւ Հայաստանի
Հանրապետութեան պետական դրօշի
պատկերները, «Հայաստան» և «Armenia»
մակագրութիւնները, «5.00» պայմանական
արժէքը:

3.- Նամականիշի էսկիզները կամ բը-
նագրերը՝ կատարուած սպիտակ թղթի
կամ ստուարաթղթի վրայ նկարչական
ցանկացած եղանակով՝ ընդունւում են
մինչեւ սոյն թուականի Փետրուարի 25-ը
հետեւեալ հասցէով.

375095, Երեւան,
Մարշալ Բաղրամեան պուլ., 19,
Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն Խորհրդի լրատուութեան
հարցերի մշտական յանձնաժողով:
ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ

Ծրարի վրայ նշել՝ «նամականիշ»:

4.- Սահմանւում են հետեւեալ մրցա-
նակները.

Առաջին մրցանակ՝ 25 հազար ռուբլի
Երկրորդ մրցանակ՝ 15 հազար ռուբլի
Երրորդ մրցանակ՝ 10 հազար ռուբլի
Երեք խրախուսական մրցանակներ՝ 3
հազարական ռուբլի:

5.- Յանձնաժողովը կը քննարկի հայ-
կական այլ նամականիշերի, դրոշմանի-
շերի չարքերի, փոստային բացիկների
եւ ծրարների էսքիզները եւ բնագրեր, ինչ-
պէս նաեւ՝ նամականիշերին, բացիկնե-
րին եւ ծրարներին վերաբերող դրաւոր
առաջարկները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԷՄԻՍԻԱՆԵՐԻ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Համանախագահ՝ Մ. ՏԻՐ-ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ
Համանախագահ՝ Գ. ՊՈՂՊԱՏԵԱՆ

15 Յունուարի 1992 թուականի,
Երեւան

ԵՐԵՒՈՒՅԹ ՓԱՐԻԶ

«ՁԱՐԵՆՑ ՆԱՄԷ»Ն ՇՈՒԵՑԵՐԷՆ

Շուէյտի մայրաքաղաք Սթոքհոլմի «Տա-
կենս Նիէթեր» («Օրուան Նորութիւն-
ներ») օրաթերթը մշակութային իր սիւ-
նակներուն մէջ լայն ընդարձակ է Զարենցի
«Զարենց Նամէ», «Քամի» եւ «Անփոյ-
թիւն» բանաստեղծութիւնները չուեռե-
րէն, հայերէնէ թարգմանութեամբ՝ Փոլ
Մինասեանի, որ հոն կ'ապրի քանի
տարի է:

Թերթը Զարենցի բանաստեղծութիւննե-
րուն սկիզբը գետեղած է նաեւ ընդարձակ
յօդուած մը «Մի Թաշկինակ Երեւանում»
վերնագրով նուիրուած Զարենցի կեանքին
ու գործին: Հոն տպագրուած են նաեւ
Զարենցի լուսանկարները եւ անոր ծնն-
դավայր՝ Կարսէն տեսարան մը:

***

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նախկին Խորհրդային Միութեան Գրող-
ներու Միութիւնը պաշտպանելով 1991
Օգոստոսի փուչը կորնդուց իր հեղի-
նակութիւնը եւ վարկաբեկուեցաւ: Անոր
ժողովրդավար անդամները կազմած են
նոր կազմակերպութիւն մը, որուն ան-
դամակցելու հրաւէրին ընդառաջած է
նաեւ Հայաստանի Գրողներու Միութիւ-
նը: Սաղաթէլ Յարութիւնեան եւ Վահագն
Գրիգորեան ընտրուած են իրը ներկայա-
ցուցիչ ներկայ դռնուելու նոր գրական
կազմակերպութեան հիմնադիր խորհրդա-
ժողովին: Մոսկուայի այս խորհրդա-
ժողովէն վերջ Վահագն Գրիգորեան բսած
է թէ, որքան որ ալ կարեւոր ըլլայ Հա-
յաստանի անկախութեան հարցը, նոյն-
քան կարեւոր է կապեր պահելը աշխարհի
մեծագոյն գրականութիւններէն՝ ռուսա-
կանին հետ, մանաւանդ որ Եւտուշենկո-
յի, Նույկինի, Օսկոցկինի նման համբա-
ւաւոր գրագէտներ կը պաշտպանեն Ա-
գսյախի ինքնորոշման պայքարը:

Այս նոր կազմակերպութեան մաս կը
կազմեն եօթը անկախ հանրապետութիւն-
ներու գրողներու միութիւնները, ինչպէս
նաեւ Լ. Ղարաբաղի եւ մի քանի այլ ինք-
նավար հանրապետութիւններու գրական
կազմակերպութիւնները:

Ջ Օ Ր Ա Վ Ա Ր Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՕԹՕՎԵՆՑ

ԹՈՐԳՈՄ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՁԱԿԱՏ

Տարօրինակ բոցավառութեամբ փայ-
լուն էին անոր պինուորականի անխոր-
դախ աչքերը:

Երբ Թորգոմ մեկնեցաւ ճակատ՝ իր
սրտնքները այնպիսի առողջական վատ
վիճակ ունէին, որ ցաւէն աչքերը կը լեց-
ուէին արցունքով, բայց նա՝ լուռ ու
մունջ: Մենք կը տեսնենք իր հերոսական
դրուագները կարնոյ կռիւներու պատ-
մութեան ընթացքին:

ՊԻԹԼԻՍԻ ԳԻՇԸ

Մարտը կը յառաջանայ:
Հեռագիրները օրը օրին կը ծանուցա-
նեն Պիթլիսի դիծին յաջողութիւնները:

Անդրանիկ լեցուած է անսահման ու-
րախութեամբ:

Հեռագիրներու մէջ յիշուած բոլոր վայ-
րերը կը ճանչնայ, իր յեղափոխական
հայդուկի ոտքերը քալած են այդ բոլոր
տեղերը:

Մարտը կը պատրաստուի Պիթլիսի
յաղթական դրաւումին:

- Մէկ քանի դրոհ թաւական պիտի ըլ-
լայ Մարտի համար՝ մտնել Պիթլիս, -
կ'ըսէ Անդրանիկ, - եթէ մենք յաջողութիւն
ունենանք այստեղ: Եւ կ'աւելցնէ, վանի
տղոց մեզմէ կարուիլը այլեւս ինձ չի
մտահոգեր, որովհետեւ Թրքական նոր
կանոնաւոր զինուորները չեն կրնար յա-
ռաջանալ դէպի Վան: Եղած ուժերուն
դէմ մեր ուժերը կրնան կռուիլ, մինչեւ
դրութիւնը այստեղ փոխուի: Անդրա-
նիկ կը հեռագրէ Մարտոին՝ մնալ իր
տեղը, աւելի ուժեղանալ, նախքան Պիթ-
լիսի ճակատամարտը:

Մարտը կը կենայ եւ կը սպասէ հրա-
մանի:

ԻԼԻՋԱՅԻ ԴԷՊՔԸ

Անդրանիկ երկրորդ անդամ ըլլալով
մեկնեցաւ ռազմաճակատ՝ քննութիւն կա-
տարելու համար տիրող կացութեան մա-
սին:

Կը հասնի Իլիջա:

Ներկայ են զնդապետ Բեժանբեկով, Սե-
պուհ, Զենկիեւիչ, Մուրատ եւ ուրիշներ:

Խնդիրը կը դառնայ դարձեալ կորպու-
սի Ա. եւ Դ. դունդերուն չուրջը: Ա. եւ
Դ. դունդերը, ինչպէս գրեցինք, մեկնե-
ցան ռազմաճակատ, բայց փակուեցան
Իլիջա գիւղը եւ մնացին այնտեղ:

Սեպուհ կը բռնէր կարնոյ ճակատի
աջ թեւը, ձախը կը բռնէր զնդապետ
Թորգոմ, երկուքն ալ յոգնած, ջարդուած
եւ փոքրաթիւ զինուորներով, իսկ կեդ-
րոնը տրուած էր Ա. եւ Դ. դունդերուն, ո-
րոնք Իլիջայէն անդին չէին անցած:

Թրքական գիծը Իլիջայի բարձունքն
էր:

Թրքական բանակի առաջ չգալու պատ-
ճառը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Թորգոմի
եւ Սեպուհի հերոսական ճիգերը:

Կը յարձակէին ամէն վայրկեան եւ չէ-
ին թողուր, որ Թրքական կեդրոնի ուժե-
րը համարձակութիւն ունենային առաջա-
նալու:

Անդրանիկ երեք օրէ ի վեր կը հրամա-
յէր միասին յարձակում գործել եւ չտկել
գիծը, բայց կեդրոնը չէր լսեր: Սեպուհ
կը յարձակի, կը գրաւէ վայրերը համա-
ձայն ծրագրին եւ հրամանին, նոյնպէս
զնդապետ Թորգոմը, բայց կեդրոնը կը
մնայ ետ, եւ չպաշարուելու համար՝ Սե-
պուհ եւ Թորգոմ ետ կու գան:

Անդրանիկ կը հասնի Իլիջա եւ չարքի
կը կանգնեցնէ Ա. եւ Դ. դունդերը:

- Ո՞վ որ չուզեր կռուիլ՝ թող անցնի
մէկ կողմ, - կը հրամայէ Անդրանիկ, կը
բաժնուին երկու մասի:

Անոնք, որոնք կ'ուզեն կռուիլ, կը
փորձեն կրակ բանալ մուսներուն վրայ՝
Անդրանիկ կը դադրեցնէ:

- Մենք այստեղ չենք եկած եղբայրաս-
պան կռուի համար, - կը գոչէ Անդրա-
նիկ:

Յետոյ անիկա սպառնաց, որ ինք ան-
ձամբ կը գնդակահարէ ամէն անոնք, ո-
րոնք չկռուելու որամադրութիւն կը յա-
ռաջացնեն զօրքի մէջ եւ չեն ուզեր կռ-
ուիլ:

Զօրքը կը խռովի եւ կը սկսի կրակել,
իրը թէ Անդրանիկի վրայ կը կրակէ:

Բոլորն ալ կանգնած են մէջտեղը դա-
շաղիր զօրքերով պաշարուած: Մուրատ
կը յարձակի կարմիր մօրուքով գինուորի
մը վրայ եւ կը սկսի մտրակել:

- Ինչո՞ւ այդ գինուորը ծեծեցիր մտ-
նաւորապէս, - կը հարցնեմ Մուրատին:

- Այդ գինուորը մտնաւորապէս կը չա-
նար Անդրանիկի նչան առնել, - կը պա-
տասխանէ Մուրատ:

Անդրանիկ կը սկսի յորդորել ի սէր
հայրենիքի, բայց օգուտ չըներ:

- Թուրքերը մեր գլխուն վերեւն են եւ
անմիջապէս կրնան գիտնալ, որ մեր մէջ
խլրտում կայ, - կը բացատրէ հերոսը:

Յետոյ մէջտեղ կը բերէ Բեժանբեկովը,
իրենց նախկին հրամանատարը, եւ խօսք
կ'առնէ, որ անոր հնազանդ ըլլան: Անդ-
րանիկ հրաման կը հանէ երկրորդ օր-
ուան յարձակման համար: Լուր կու տայ
Թորգոմին:

(Շար. 31)

(Շար.՝ Ա. Էջէճ)

Սփիւռքի հարցը: Թուրք հանրային կարծիքը լուր չունի: Այս մարզին մէջ ի՞նչ կրնաք ընել, չեմ պիտեր: Սփիւռքը ի՞նչ է, քանի՞ չերտ ունի, Սփիւռքի մէջ ի՞նչ ազդակներ կը գործեն, ի՞նչպիսի չափանիշներ կան, Հայաստանի ու միւս երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները ի՞նչպէս են, այսինքն այս բոլորին մասին տեղեկութիւն տալ, հանրային կարծիքը լուսաբանել: Մամուլը պիտի կարող մը բաներ, զոր հանրութիւնը չի պիտեր, կամ հանրութիւնը պիտի բաներ, զոր մամուլը չի պիտեր:

ԽԱՉԻԿ ԷՐԱՆ· -- Ինչպէս դուք ալ ըսիք, Հայաստանի ու Թուրքիոյ այս մերձեցումը երկու կողմին ալ բազմաթիւ օգտակարութիւններ պիտի ապահովէ: Կը կարծեմ որ կառավարութիւններ ալ ատոր համար նիգ կը վատնեն, բայց մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, որ դրական ամէն մէյ մէկ կամ երկու օր վերջ թերթերու մէջ շատ տարօրինակ գրութիւններ կը հրատարակուին Հայերու դէմ: Ըստ ձեզի ասիկա գրգռութի՞ւն մըն է, կառավարութիւնը կրնա՞յ մատ մը ունենալ ասոր մէջ, թէ ոչ լրագրողներու տխմար մէկ մերձեցումն է:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՀԱԿՕՂԼՈՒ· -- «Սապահ» թերթը բարեկամ մը կը հրատարակէ: Ինչո՞ւ: Ես ասկէ չորս տարի առաջ երբ ըսէի որ Խորհրդային Միութեան մէջ հանրապետութիւնները պիտի փոխուին, ես մարգարէ եղած կ'ըլլայի: Մեր Հարաւ -- Արեւելեան շրջաններուն մէջ կարգ մը դէպքեր կը պատահին: Մօտիկ ապագայի մէջ յայտնի չէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլան Ուկրաինիա, Ադրբեջան, Ռուսաստան եւայլն: Ժամանակի այս փապուղիին մէջ երբ առաջին հինգ տարիներուն վրայ ակնարկ մը նետեմ, այս գործը ո՞ւր պիտի հասնի, այսինքն Թուրքիա -- Հայաստան յարաբերութիւնը ո՞ւր պիտի հասնի: Լսեցիք, որ Հայաստան դիմած է Հասարակաց Շուկային, այսպիսի դիմումի մը դիմաց ինչե՞ր պիտի պատահին: Դուք ինչե՞ր կը կռահէք առաջին հինգ տարիներուն համար:

ՊԻՐԱՆՏ· -- Հիմա, կարգ մը ենթադրութիւններ ընենք: Ռուսաստանի վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Շատերու կողմէ նախատեսուած քաոս մը պիտի ըլլայ: Դէպքեր պիտի պատահին, անտեսական տեսակէտէ մեծ հակամարտութիւններ պիտի պատահին, Ելցին պիտի մնայ կամ պիտի չմնայ, անոր տեղ ուրիշ մէկը պիտի գայ: Եթէ դէպի Կովկաս իջնէք, Վրաստանը պիտի եռեւեփի: Եթէ Հայաստան ու Ադրբեջան սա հարցը մէյ մը կարենան լուծել, գոնէ անոնք պիտի կարենան իրենք զիրենք փրկել քաոսէն, առանձնութենէն, որովհետեւ, բնաւ կասկած մի՛ ունենաք, եթէ դուք հարց մը ունիք, ամբողջ աշխարհ ձեզի հետ կը խաղայ: Որքան առեն որ Ղարաբաղի հարցը հոն պիտի պայտուէ, աշխարհի բոլոր երկիրները, Ադրբեճանի կամ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններ հաստատելու առեն որոշ կէտերու վրայ պիտի չահադործեն այդ հարցը: Օրինակի համար, Հայաստանին պիտի ըսեն, որ, դուք լաւ էք, հաճելի էք, բայց միւս կողմը Ադրբեջանը կայ, սա Ղարաբաղի հարցին մէջ եթէ դուք սա բանը ընէք, այն առեն մենք ալ սա բանը կ'ընենք, եւայլն: Գալով Հայաստանի Հասարակաց Շուկայ դիմումին, եթէ այսօրուան մթնոլորտը չըլլար, Հայաստան անմիջապէս կ'ընդունուէր, բայց այսօրուան միջավայրին մէջ կարելի չէ, որ Հայաստան ընդունուի Հասարակաց Շուկայէ ներս: Նոյնիսկ Ֆրանսա եթէ մեռնի Հայաստանը ընդունելու համար, եթէ ամբողջ ճիգը վատնէ, նորէն կարելի չէ, որովհետեւ պիտի ըսէ որ լաւ, եթէ ես Հայաստանը ընդունիմ, այնուհետեւ Ադրբեջանն ալ, Վրաստանն ալ, միւսներն ալ, մանաւանդ Ուկրաինան ալ ընդունիլ պիտի ուզեն: Ամէն մարդ ամէնէն առաջ Ուկրաինան ընդունիլ կ'ուզէ, որովհետեւ հոն զրամ կայ, հարստութիւն կայ: Հայաստան բան մը չունի: Հայաստանի հետ միայն զգացական չահեր կան: Բայց իր մերժումը ի՞նչպէս պիտի արդարացնէ: «Նայեցէք, դուք Ղարաբաղի հարցը ունիք, պիտի ըսէ, ուելի ըլլալով, եթէ ես ձեզ ընդունիմ, ուրիշներ ալ պիտի ըսեն, որ առնք քրիստոնեաներու ակումբ մը կը կազմեն Հասարակաց Շուկայի մէջ: Եթէ ձեզ ընդունինք, Ադրբեյնեըն ալ պէտք է ընդունիլ, մինչդեռ, Աստուած պահէ, մենք Ադրբեյնեըը բացարձակապէս ընդունիլ չենք ուզեր»: Այսինքն, սա պահուն ամէն ենթադրութիւն կրնայ ճիշդ ելլել: Ուրեմն պէտք է որ սեղմենք սա առաջին երեք -- չորս տարիները: Այդ պատճառու այժմէն սկսիլ կ'ըլլայ ենթադրութիւնները ընել:

Ո. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ· -- Մեզ շատ մօտէն հետաքրքրող ուրիշ հարց մըն ալ այն է, թէ արդեօք մեր կարծիքով ե՞րբ կը թացուի Թուրքիոյ ու Հայաստանի միջեւ սահմանային դուռը:

ՊԻՐԱՆՏ· -- Մօտերս: Անշուշտ երբ մօտերս կ'ըսեմ, ես կ'արձագանգեմ յարկելի վարչապետին ըսածներուն: Ինք ըսաւ որ չատ մօտ օրէն պիտի բացուի: Հոս, երբ կը նայիք Թուրքիոյ Հայաստանի նկատմամբ քաղաքականութեան, կայ կէտ մը, զոր պէտք չէ մոռնալ. Թուրքիա պարտաւոր է Հայաստանի նկատմամբ իր յարաբերութիւնները հաւասարակշռել Ադրբեջանի ու միւս հանրապետութիւններու նկատմամբ ունեցած իր յարաբերութիւններուն հետ: Ասիկա ալ չատ բնական պէտք է նկատուի: Ինձի համար կարեւորը այն է, որ Թուրքիա նախկին Սորվրդային Միութեան հետ ունեցած իր քաղաքականութիւնը միայն Ադրբեջանի կամքին չէ՛ ենթարկած: Ո՛չ: Թուրքիա իր ուրոյն քաղաքականութիւնը կը մշակէ, եթէ հարկ է, ամէնէն առաջ Ուզբեկստանի կռնակը կը չոյէ, յետոյ Վրաստանի, եւայլն: Որովհետեւ ամէն երկիր իր չահը կը հետապնդէ: Ուրեմն, հիմա նախիջեւանի դուռը բացուեցաւ, եւ հարցը ուելի պիտին լուծելի դարձաւ: Պիտի տեսնէք: Մէկ Հայաստանի պիտի տայ, երկու Ադրբեջանի պիտի տայ, մէկ Հայաստանի պիտի տայ, մէկուկէս ուրիշի մը պիտի տայ: Ինչպէս որ կը պատահի աշխարհի բոլոր երկիրներուն մօտ, նախ մէկուն չաքար, յետոյ միւսին չաքար, եւ այսպէս չարունակաբար: Մի՛ մտահոգուիք, պետութիւնները զգացումներով չեն չարժիր, իրենց չահերուն համաձայն կը չարժին:

(Շար. 2)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՅԻ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Կարապետ Պիւրիւճեան եւ զաւակը՝ Զարեհ Պիւրիւճեան եւ բնտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին եւ կը ծանուցանեն որ կիբակի, Փետր. 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԻՒՐԻՒՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սեդա Պահարեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Աչի Փարիզի դպրոցին ի յիշատակ Պուէնոս -- Այրէս մեռած բնկերուհի Ատրինէ Գազանճեանի, որ երկար տարիներ գործօն եւ նուիրեալ անդամուհի մը եղած է Կապոյտ Աչի փարիզեան չրջանին: (Տառանալ «Յառաջ»էն):

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION MARSEILLE

organise un

DINER - DEBAT

sous la présidence d'honneur

du Docteur

KEVORK KEPENEKIAN

(Urologue

à l'Hôpital St. Joseph de Lyon)

de retour d'Arménie

Le Dimanche 9 Février à 13 heures

à la M.A.J.C.

12 - 14, rue St Bazile — 13001 Marseille

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue et aux numéros de téléphone suivants :

91. 50. 68. 71 — 91. 90. 21. 60

91. 77. 61. 66.

«HAÏ ARINOUCH»

l'Association organise une

SOIREE DANSANTE ARMENIENNE

Danses arméniennes

Animation VANICK

le Samedi 1er Février de 22heures à l'aube

Dans les Salons du «*Chateau des Fleurs*»

— 18, Boulevard Michelet, Marseille —

avec la participation au chants de

Jean - Claude FARADIAN

Réservations au : 91. 93. 36. 30 après 18 heures — P.A.F. 100 F.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՈՒՌ· -- Տէր եւ Տիկին Զապեան 300 ֆրանք:

⁂

ՓԱՐԻԶ· -- Տիկին Մելինէ Օսմանճեան 200 Ֆր.:

⁂

ԻՄԻ· -- Տէր եւ Տիկին Պ. Սայրին 100 ֆրանք:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ· -- Տիկին Տօրումեան 100 ֆրանք:

⁂

ՔԱԼԻՒՕՊ· -- Պ. Մ. Քիթապճեան 100 ֆրանք:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ· -- Լ. Էքէր 100 Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՄՄՈՆ

Կիբակի Փետր. 2, թաղիս Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ իր ուխտի պատարագը պիտի մատուցանէ ս. քարոզչ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԻՐԻՃԵԱՆ

Երկեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբին կողմէ «Եկմալեան» եղանակաւ:

Այս առթիւ կը կատարուի նաեւ Հոդհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ սատակողներու հոգւոցն ի հանգիստ:

Արարողութեանց ատարան եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ախեռրաթիփ հիւրասիրութիւն, ի պատիւ ԳԷՈՐԳ ՔԻՒՐՏՕՂԼՈՒԵԱՆԻ Թաղ. Հոդհուրդւոյ կազմին մէջ ունեցած իր երկարամեայ եւ անձնուէր ծառայութեանց համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Մինդեան առիթով, չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները...

Տիկին Մարիամ Ֆընտըքեան 300, Տիկին Մարիամ Գայան 300, Պր. Ժիրայր Փէհլիվան 1000, Տիկին Հայկուհի Քէչճեան 100, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 100, Տիկին Մարիճա Պետիկեան 100, Պր. Յարէն Քէչիչեան 300, Տիկին Սեդա Զիլինկիրեան 300, Տիկին Արուսեակ Տէմիր 500, Տիկին Զարուհի Սրապեան 1100, Տիկին Գայեանէ Միհրանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան 100, Պր. Գէորգ Շիրինեան 200, Տիկին Մարկրիտ Տէյիրմէնճաչ 200, Պր. Սուրէն Թօփալեան 200, Տիկին Արշալոյս Գասպարեան 100, Տիկին Երանիկ Բապաճեան 100, Պր. Յովսէփ Յակոբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գույումճեան 100, Այրը Տիկին Վիոլէթ Զիչէրճեան 200, Տիկին Մարի Գալայճեան 100, Տէր եւ Տիկին Արամ Աբիկեան 100, Այրը Տիկին Սաթենիկ Փափազեան իր ամուսնոյն յիշատակին 500 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ -- Տիկին Քաթրին Աւետիքեան 300, Տիկին Մարկրիթ Տէյիրմէնճաչ 100, Տիկին Արմենուհի 100, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկ 700, Օր. Նուարդ Սարաֆեան 200, Տիկին Շահպազեան 100, Տիկին Քէպէքեան 100, Պր. Գրիգոր Մուրատ 200, Տիկին Այտա Կէտիկեան 300 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Պուլվար Օսման Լէօլա Սատուն մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Փետրուար 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

⁂

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Կոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Փետրուար 3, ժամը 20·30-ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
VENDREDI
31 JANVIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱՔԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.722 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.722

ԱՐՑԱԽ

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ՝ 64 ՄԵՌԵԱԼ, 90 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ 10 ՊԱՏԱՆԴ

Յունուար 30-ին մեր առած լուրերու համաձայն, Արցախ հանդարտ էր 24 ժամ է եւ ընդհանուր առմամբ կացութիւնը բնականն էր նաեւ Հայաստան, ուր կառախումբերը կը շարունակէին հասնիլ:

Յունուար 1-էն 29, ադրբեջանական յարձակումներու եւ մարտերու հաշուեկշիռը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր.- 64 մեռեալ, 90 վիրաւոր, 10 պատանդ (անշուշտ, այս թիւերը միայն հայկական ճակատին կը վերաբերին):

Հայկական դիւղերու եւ Շահումեանի շրջանին վրայ լինկած են 1112 ական եւ հրթիռ: Քարուքանդ եղած են բնակելի 71 տուներ, վնասուած են 157: Քարուքանդ եղած են պետական 7 շէնքեր, վնասուած՝ 25: Գողցուած է 545 գլուխ անասուն:

***

Ադրբեջանական թռանին չափչփուելուն պարագաներու մասին ազերի պնդումը չի փոխուիր: Բաքուի Խա-իրատա դործակալութեան համաձայն raffքը արձակուած է Սահակաւերտէն եւ կը նշուի նոյնիսկ թէ արձակուած է անդրկարմիր հեռաւար հրթիռով մը: Յունուար 29-ին, Արմենփրէս ալ լուրեր կու տար այս մասին: Քարինտակի ինքնապաշտպանութեան շտապի հրամանատարը եւ ԼՂՀ-ի (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն), ինքնապաշտպանութեան ուժերու Շտապի ներկայացուցիչը Ռուսաստանի լրատուական դործակալութեան համար մեկնաբանելով Ադրբեջանի մնայուն ներկայացուցչութեան ամբաստանութիւնը, կը հերքեն թէ նման հրթիռներ դոյութիւն ունենան Ղարաբաղ: Արդէն, օրերէ ի վեր Շուշիին դարձած է Ադրբեջանի զինեալ բերդը, ուր կեդրոնացած են քանի մը հազար զինուոր եւ մեծաքանակ զինամթերք: Միւս ադրբեջանական բանակավայրերու հետ Շուշիի կապը կը կատարուի միայն թռանով եւ վերջին օրերուն Շուշի էջք կատարած են 18 թռան դէնքով լեցուն:

***

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջին օրերու ընթացքին, Հայաստանի արտաքին նախարարը՝ Ր. Յովհաննէսեան չարունակած է իր հանդիպումները օտար երկիրներու դիւանագիտական շրջանակներուն հետ, յարաբերութիւններ հաստատելու նպատակաւ: Այսպէս, Յունուար 20-ին Աթէնքի մէջ Ր. Յովհաննէսեան Յունաստանի իր պաշտօնակիցին հետ ստորագրած է երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները հաստատելու համաձայնագիրը: Նոյն օրը, նամակի փոխանակութիւն եղած է Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին հետ, նոյն նպատակով: Նմանօրինակ պայմանագիր մըն ալ ստորագրուած է Վիէննա, Աւստրիոյ եւ Հայաստանի արտաքին նախարարներուն միջեւ: Ր. Յովհաննէսեան այցելութիւն տուած է նաեւ նախագահին, վարչապետին եւ այլ պետական անձնաւորութեանց, ապա անցած է Ժընեւ (ուր, Յունուար 25-ին, միջազգային Փոնտի ստեղծման վերաբերեալ խորհրդակցական ժողով կար), անկէ Մատրիտ:

Շաբաթ, Յունուար 29-ին, Ր. Յովհաննէսեան Պրիւսէլի մէջ ընդունուած է արտաքին նախարար՝ Մարք Էսքինսի կողմէ: Երկու նախարարները մամուլի յայտարարութիւն մը ըրած են երկու երկիրներու մէջ, ապագային, դեսպանատուն հաստատելու մասին: Նոյն օրը, Հայաստանի արտաքին նախարարը անցած է Փրակա, ուր կը մասնակցի Եւրոպայի ապահովութեան եւ համագործակցութեան Խորհուրդի 38 երկիրներու արտաքին նախարարներու հերթական համաժողովին (Յունուար 30 - 31):

***

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Յունուար 29-ին, Մոսկուայի ճամբով մեկնած է Տավոս (Զուիցերիա), մասնակցելու համար տնտեսական միջազգային վեհաժողովին:

***

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ

Յունուար 30-ի «Միլլիյէթ» օրաթերթը «Հայաստանի հետ մերձեցում» խորագրով կը դրէ թէ «Սեւ ծովու տնտեսական համագործակցութեան համաձայնութեան» անդամ երկիրներու արտաքին նախարարները ժողով պիտի դումարեն Փետրուար 3-ին, Պոլիս: Այդ առիթով հայ եւ թուրք արտաքին նախարարները ա. անդամ իրարու պիտի հանդիպին: Անդարայէն պաշտօնատարներ ըսած են թէ Թուրքիոյ ճանաչումէն ետք Հայաստանի ղեկավարութիւնը պատուիրակութիւն մը Անդարա ղրկելու փափաք յայտնած ըլլալով հանդերձ, Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը բազմազբաղ վիճակին պատճառաւ ընթացք չէր կրցած տալ:

Թուրքիա վերապահ է Վրաստանի, Մոլդովայի ու Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները անմիջապէս դեսպանի մակարդակով հաստատելու. ատոր պատճառ ցոյց կը տրուի այս երեք Հանրապետութիւններու ներքին անկայուն վիճակը: Իսկ Հայաստանի հետ աւելի մանաւանդ պարագաներ կը նշուին: Թուրքիա պիտի ուզէ որ Հայաստանի հետ ստորագրուելիք փրոթոքոլի համաձայնութեան մէջ անպայման տեղ տրուի երկու կէտերու. առաջինը Մոսկուայի համաձայնութեան այսօր եւս ի զօրու ըլլալու պարագան է. ինչպէս ծանօթ է, այս համաձայնութեամբ ջնջուած է հայեւթուրք սահմանը:

Երկրորդը նշումն է այն կէտին որ երկու երկիրները յանձնառու կ'ըլլան հողային ամբողջականութեան ու ղերիշխանութեան փոխադարձ յարգանքին. կ'ընդունին իրարու ներքին գործերուն չմիջամտելու սկզբունքը: Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Զէթին Ր. Յովհաննէսեանի հետ տեսակցութեան ընթացքին պիտի չանայ յատկապէս այս երկու հարցերուն մասին Երեւանի տեսակէտը ուղենալ: Այս մասին երաշխաւորութիւն տրուելէ ետք միայն կարելի պիտի ըլլայ փոխադարձ դիւանագիտական յարաբերութեան փրոթոքոլին պատրաստութեան սկսիլ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ ԲԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ թատրոնին մէջ ասուլիս մը տեղի ունեցած է ոգեկոչելու համար Թուրքիոյ հրեայ փոքրամանութեան 500ամեայ ներկայութիւնը: Ինչպէս ծանօթ է, Սպանիայէն 1492-ին վտարուած Հրեաներուն մէկ մասը ապաստան գտած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ. անոնց յաճախ սպանախօս չառաւիղները ամէն առիթով երախտագիտութեամբ կը նշեն օսմանեան ապընջականութիւնը: Պատմաբան Մ. Թունչայ իր ելոյթին մէջ ըսած է թէ Թուրքիոյ մէջ ապրուած ցեղային խառնակութեան պատճառով միշտ կասկած տիրած է փոքրամանութիւններու հանդէպ. սակայն այս կացութենէն ամէնէն քիչ վնաս կրողը եղած են Հրեաները: Ուշադրութիւն հրաւիրուած է նաեւ այն կէտին որ Պոլսոյ Հրեաները չատ աւելի աչքառու դիրքերու տիրացած են առեւտրական մարզին մէջ, քան արուեստներու եւ մշակոյթի:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ժողովրդական ճակատին համագումարին, ճակատին նախագահը խօսելով Ղարաբաղի մէջ Հայերու ադարքներուն մասին, ըսած է թէ այդ վայրագութեան ոչ մէկ թուրք կրնայ հանդուրժել: Ալիողլու անհրաժեշտ նկատած է որ ամէնէն կարճ ժամանակի մը մէջ ժողով մը գումարուի Ղարաբաղի հարցին մասին: Ան չեչոտած է թէ Ղարաբաղը աղբրեջանական հող է եւ անխմաստ է այդ մասին նոյնիսկ վիճիլ:

ԼԸ ՓԷՆԻ չուրջ աղմուկը կը չարունակուի, կը տարածուի եւ ի վերջոյ Ազդ. ճակատի նախագահն ալ ղժգոհելու պատճառ չունի ձրի այս քարոզչութենէն: Առջի օր, Թափին է, որ չզոհանալով սալօ որակելով Լը Փէնը, անհրաժեշտ նկատեց աւելցնել թէ սալօներ էին նաեւ բոլոր անոնք որոնք իրեն կը քուէարկեն, ինչ որ կը վերաբերի չուրջ 15% ֆրանսացի քուէարկողներու եւ առնուազն հակաժողովրդավար ելոյթ մըն է: Այդ պատճառաբանութեամբ է որ Ֆիլիփ Թէսոն կարճ դրութիւն մը ստորագրած էր Յունուար 30-ի Քոթիտիէնի մէջ, զոր կը խորագրէր «Nous sommes tous des salauds», ճշդելով թէ Լը Փէնի քուէարկող չէ, բայց Թափիի չնորհած այդ որակումէն եաք, կը պահանջէ այդ որակումը: Միւս կողմէ, Լը Փէն անուանարկութեան դատ բացաւ Թափիի դէմ, նոյն պատճառաւ: Կը թուի որ քաղաքական դէմքերը կը նախընտրեն դատարանները դիմել (է. Քրէսոն ալ դատ բացած է) եւ նման հարցերով ժամավաճառ ըլլալ քան ժողովուրդը մտահոդող հարցերուն լուծում դանել, ինչպէս գործազրկութիւնը, անապահովութիւնը, դաղթողներու հարցը եւլն.:

ԺՈՐԺ ՀԱՒՊԱՇ, Պաղեստինի ազատագրութեան ժողովրդական ճակատի «պատմական» պատասխանատուն, որու չարժումը ծայրայեղ թեւն է պաղեստինեան կազմակերպութեանց (պատասխանատու բազմաթիւ ահաբեկչական արարքներու) Թունուզէն Փարիզի Անրի Տիւնան հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուղեղային սուր տաղնապի հետեւանքով: Ֆրանսա կը պատճառաբանէ որ կարմիր Խաչի գործն է, բայց, պարզ է որ Ֆրանսա ալ իր հաւանութիւնը տուած է:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԻ ՊԻՐԱՆՏԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՐԱ ԳՈՋ ԿՐՏՍԵՐ.- Հայաստան այսօր աշխարհի գործի հրապարակը պիտի ելլէ: Հայաստանի ճարտարարուեստը եթէ նըկատի առնենք...

ՊԻՐԱՆՏ.- Ճարտարարուեստ չկայ Հայաստանի մէջ: Այսինքն Հայաստան մրցակցութիւն դլուխ հանելու տակ ճարտարարուեստ մը չունի: Ինչ որ ընել կ'ուզէ Հայաստան, սա է: Արեւմտեան թէքնոլոժին դործածելով ինքզինք վերակառուցանել: Իրական ճարտարարուեստ մը հիմնել: Այսինքն թելէ.- Հաղորդակցութիւն հիմնել, էլեկտրականութիւնը իր ապահովութեան տակ առնել, եւայլն: Հիմա այնքան խոշոր սուտեր կը խօսուին այնքան մեծ խաղեր կը սարքուին որ...: Երբ ես Երեւան էի, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը հոն էր: Հայերը կ'ուզէին որ Ֆրանսա Թոմսոն ընկերութեան միջնորդութեամբ թելէ.- հաղորդակցութիւն հիմնէ Հայաստանի մէջ: Թոմսոն, ստոր փոխարէն Երեւանէն այնքան չատ բան ուզեց, որ ատիկա ուր որ է անոր ամբողջ արիւնը քամել պիտի նշանակէր: Ւհ՛հ, յարաբերութիւնները այսպէս կ'ընթանան ահատասիկ: Ֆրանսա պիտի ըսէ որ, «մենք այսքան տարի զուր տեղ չսնուցանեցինք Մարսէյլի Հայ հաւաքականութիւնը, հիմա ատոր փոխարժէքը պէտք է ունենանք»: Դուք երեւոյթներուն մի՛ նայիք: Եւրոպական Խորհրդարանի մէջ կամ ամերիկեան Քոնկրէսի մօտ հայկական բանա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտստանի Հայրենասիրական Միութեան ղեկավարը Թալապանի Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթի Թղթակիցին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին յայտնած է թէ իր ու Քիւրտստանի ժողովրդավար կուսակցութեան ղեկավար Պարզանիի կատարած բոլոր փորձերը Սատամ Հիւսէյնի հետ համաձայնութեան մը, ապարդիւն մնացած են ու որոշած են Ապրիլին հանրաքուէով մը անկախութեան դիմել: Հանրաքուէին պիտի յաջորդեն ընտրութիւններ որոնց ուժ կուսակցութիւն պիտի մասնակցին: Թալապանի ըսած է որ Սատամ Հիւսէյնի հետ բոլոր կապերը վաղուան ըլլալով հանդերձ, կազմուելիք կառավարութեան պետը պիտի չարունակէ հաչտարար չբնումներ զարգացնել:

Թալապանի ըսելէ ետք թէ միւս երկիրներու Քիւրտերը իրենց հարցերը իրենք պէտք է լուծեն, դնահատանքով արտայայտուած է Թուրքիոյ մասին: «Թուրքիա պէտք է դիտնայ թէ մենք բարեկամ ենք. մեր կառավարութիւնը պիտի ուղէ ամենասերտ կապեր հաստատել Թուրքիոյ հետ: Թուրքիա պէտք է նաեւ դիտնայ թէ ՓՔՔ-ի նման կազմակերպութիւններ տեղ չունին մեր մէջեւ»: Սպա Թալապանի խօսելով Թուրքիայէն իրենց ակնկալութիւններուն մասին, չեչոտած է յատկապէս Թրքական օդային տարածքը բաց պահելու պարագան, որպէսզի Եւրոպայէն կատարուած օժանդակութիւնը անարդել հասնի իրենց:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Պաղ պատերազմի առաջին տարիներուն (1948 - 1961), Պերլինի ընթացիկ կառավարիչները էր սա հարցումը, - «Լաւատես Պերլինցին ի՞նչ լեզու կը սորվի»։ Անգլերէն։ «Իսկ յոռետե՞սը»։ Ռուսերէն։

Հարց կուտամ ինքզինքիս որ ներկայիս արդեօք անոր զուգահեռ կառավարիչ մը կը չորչափ՞ Երեւանի մէջ։ «Լաւատես Երեւանցին ի՞նչ լեզու կը սորվի։ Պարսկերէն։ Իսկ յոռետե՞սը։ Թրքերէն։

Անշուշտ կարելի է նուազ մոտալ տարբերակներ երեւակայել։ Օրինակ, կրկնել պերլինեան երկուութիւնը, ենթադրելով որ լաւատեսները անպլերէն պիտի սորվին, յոռետեսները՝ պիտի չարունակեն ռուսերէն սորվիլ։ Կառավարիչն իմաստուն ու իմաստութիւնը կը հիմնաւորուին իր լաւատեսութեամբ, - 1948-ին՝ Պերլինցին իր ճակատագրի անօրինման մէջ մեծ դեր չէր կրնար ունենալ։ «Բեւեռացած» այդ աշխարհին մէջ, ոչ Պերլինցին, եւ ոչ իսկ երկու Գերմանիաները իրենց ճակատագրին տէրն ու անօրէնն էին։ Անշուշտ Հայաստանի վիճակը ճշդելիա զուգահեռ մը չի ներկայացներ պերլինեան վիճակին հետ։ Որքան ալ փոքր ու տկար ըլլայ մեր Հայրենիքը, որքան ալ համեմատական առաւելութիւններ ունենան Իրան ու Թուրքիա, Ադրբեջան ու Վրաստան, նոյնն պէտք է ընդղծել որ մեր Հանրապետութիւնը աւելի ինքնորոշ է, քան 1948-ի Պերլինը, թէեւ դրեթէ անոր նման չորչափակուած է եւ օդային պարեհաւորումի կարիքը կը զգայ։ Պէտք է չեչտել նաեւ որ մեզի դրացի, մրցակից ու թերեւս թշնամի պետութիւններէն ո՛չ մէկը 1948-ի տուալեանեան Մորհրդային Միութիւնն է, կամ Թրումընեան Ամերիկան։

Իրօք, աշխարհը այլեւս 1948-ի, Պերլինի պաշարման բեմ հանդիսացող «երկբեւեռուած» աշխարհը չէ, թէեւ Հայաստանի վիճակը որոշ զուգահեռներ կը պարզէ դեռ՝ նախկինին հետ։ Այդ զուգահեռներէն գլխաւորը այս է, - Պերլինի պատան կը տնօրինուէր ոչ տեղական, այլ չորչանային ու համաշխարհային պայքարի մը ծիրին մէջ, - պայքար՝ որմէ, կը թուէր, պիտի յաղթական դուրս գար կամ ռուսահպոս, կամ ամերիկահպոս աշխարհ մը։

Այսօր, կարեւոր հարցումը այս է, - որո՞նք են կովկասեան, միջին - արեւելեան եւ համաշխարհային այն ուժերն ու պետութիւնները՝ որոնց պայքարն ու յարթանակը պիտի տնօրինէ այն իրաւիճակը, որուն ծիրին մէջ է որ Հայաստան եւ ըստիւրք պիտի փորձէն կերտել իրենց ապագան։

Ամերիկահայ չորչանակներու մէջ, անշուշտ, 1948-ը պատմական երեւակայութեան սիրապետող թուականը չէ, այլ՝ 1918-ը։ Մասամբ, այս կը պարտինք մեր մամուլի եւ զեկավարներու կրկնութիւններուն, նոյնիսկ՝ յանկերգներուն, որոնք անդադար զուգահեռ կը դանեն 1918-ի եւ, բանիք, 1988-ի ու անկէ եաք սիրոյ ներկայ ճգնաժամին մէջեւ։ Անհասկնալի չէ այս, ոչ ալ միայն ամերիկահայութեան յատուկ տեսանկիւն մըն է, թէեւ չեչտուած է հոս, քանի որ անդլիագիր ու անդլիախօս հայ «մտաւորականութեան» վրայ չատ մեծ է ազդեցութիւնը փրոֆէսէօր Ռիչըրտ Յովհաննիսեանի, այս երկրին մէջ հայագիտական աշխատանքներու առաւելապետ եւ «ախոյեան», որուն գլխաւոր գործն է Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան բաղմահատոր եւ դեռ ատենաբար ուսումնասիրութիւնը։

Ուրեմն, մարդկէ գուգահեռներ կը փնտռեն եւ գտնեն, օրինակ 1918-ին, Ե-դեռնէն վերապրող 250 հազար դպթականներ կային, այսօր՝ երկրաչարժէն պրծող 450 հազար կէս - պատապարեաններն ու Ադրբեջանէն ապաստան փնտռող Հայեր կան, (որոնց թիւը 210 հազարէն մինչեւ 300 հազար կը տրուի)։ 1918-ին՝ ցարական Ռուսիոյ անկումը, իսկ այսօր՝ Մորհրդային Միութեան յուզարկաւորութիւնը։ Կ'ընդգծուի որ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը այնքան ալ չէ փոխուած։ Պատանդ է մեր ճակատագիրը՝ այդ դիրքին, աքցանուած՝ 3 Թուրք կամ Թրքախօսն, «իսլամ» պետութիւններու եւ անհատապարակչիռ ու անվստահելի Վրաստանի միջեւ։

Անվիճելի են այս իրականութիւններն ու զուգահեռները։ Բայց արդեօք որքանո՞վ փաստ են որ պատմութիւնը կը կրկնուի։ Որքան որ ես ալ հակամէտ ըլլամ դանոնք ընդղծելու, կը մտածեմ թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ։ Ճգնաժամային վիճակներու մէջ՝ անձեր եւ հաստքականութիւններ յաճախ անցեալը կ'ոգեկոչեն, անոր պատկերներով եւ բառամթերքով, անոր մանրատիպարներով կը վերլուծեն ներկան ու կը դծեն ապագան։ Հասկնալի է, որոշ չափով զովելի է, նաեւ վտանգաւոր է։ Մարքս, Լուի Պոնափարթի 18 Պրիւմեր-ը զրքին մէջ, կը զրէ, - «Անցեալի աւանդը, մղձաւանջի պէս ծանր, կը ճնշէ ներկայիս ապրողներու մտքին։ Ճի՛շդ այն պահուն, երբ իրենք - պիրենք եւ իրավիճակը կը յեղափոխեն, երբ կը ստեղծեն բան մը՝ որ երբեք դոյութիւն չէ ունեցած, ահա նման առեն անձկութեամբ կ'ոգեկոչեն անցեալի ոգին՝ իրր թէ ի ծառայութիւն իրենց։ Անկէ փոխ կ'առնեն... (անուններ, պատկերներ, դաղափարներ, տարազներ...) պատմութեան նոր բեմը ծպտելու նպատակով»։

Այս օրերուս կարլ Մարքսի նման հրակայ հանճար մը մէջերնիս անտեղի կը նկատուի, ոչ միայն նախկին համայնավար աշխարհին, այլ նաեւ դրամատիրական պետութեանց մէջ։ Բայց եւ այնպէս Մարքսի վերլուծումի գոնէ կէսն է այն ճշմարտութեան, զոր կրնանք ամրողջացնել՝ վերլիչելով սա խօսքը, որուն հեղինակը չեմ յիչեր, - «անոնք որոնք պատմութիւնը կ'անգիտանան, զայն կրկնելու պատասպարտուած են»։

Անշուշտ մէջերումներով կարելի չէ պետութիւն վարել։ Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը գոնէ, վստահ կը ըզդամ, ոչ անցեալը մոռնալու վտանգին տակ կը գտնուի, ոչ ալ (կը յուսամ ու կը կարծեմ) ներկան անցեալի գուգահեռներուն հետ չփոթելու կամ նոյնացնելու։ Հարցը սա է, - Հայաստանի, եւ համայն աշխարհի անկիւնադարձային այս տարիներուն, ո՞ր եզերքը պիտի կրկնեն պատմութիւնը, եւ որո՞նք կը թուին գայն կրկնել միայն, մեզ չփոթումի առաջնորդելով։ 1948, 1918, թէ՞ ... 1639-ն է այսօր։

1639-ին, Օսմանեան եւ պարսկական (սեֆեւիա) պետութիւնները դաչինքով մը հայաստանեան հողերը երկուքի բաժնեցին, մէկ դար տեւող պատերազմէ մը եաք։ Հայաստանի երկու բաժիններն ալ մնացին, կեղեքուած ու ոտնակոխ, Սիւնիի եւ Շիի երկու պետութիւններու լուծին տակ, մինչեւ 1828։ Ի՞նչ գուգահեռ կարելի է դանել ներկայի եւ այս իրավիճակին միջեւ, որ կ'արտօնէ ինծի այս թուականին խօսքն իսկ ընել։

Պարզապէս, կ'ուզեմ ընդղծել որ պատմութեան մէջ, ասկէ առաջ ալ, «Թուրքիա» (թէեւ Օսմանեան Պետութիւնը Թուրքիա չէր) եւ Պարսկաստան (սեֆեւիանեաններու պետութեան սահմանները աւելի ընդարձակ էին քան ներկայ Իրանը, եւ Թուրք տարրը զեկավար տարրն էր այդ օրերուն), ի բացակայութիւն արեւմտեան մեծ ուժերու, տիրապետեցին կովկասեան լեռներէն Տարսոն ինկող չորչանին (այսինքն Հայաստանի) եւ համայն աշխարհի անկիւնադարձային այս տարիներուն, ո՞ր եզերքը պիտի կրկնեն պատմութիւնը, եւ որո՞նք կը թուին գայն կրկնել միայն, մեզ չփոթումի առաջնորդելով։ 1948, 1918, թէ՞ ... 1639-ն է այսօր։

1639-ին, Օսմանեան եւ պարսկական (սեֆեւիա) պետութիւնները դաչինքով մը հայաստանեան հողերը երկուքի բաժնեցին, մէկ դար տեւող պատերազմէ մը եաք։ Հայաստանի երկու բաժիններն ալ մնացին, կեղեքուած ու ոտնակոխ, Սիւնիի եւ Շիի երկու պետութիւններու լուծին տակ, մինչեւ 1828։ Ի՞նչ գուգահեռ կարելի է դանել ներկայի եւ այս իրավիճակին միջեւ, որ կ'արտօնէ ինծի այս թուականին խօսքն իսկ ընել։

Պարզապէս, կ'ուզեմ ընդղծել որ պատմութեան մէջ, ասկէ առաջ ալ, «Թուրքիա» (թէեւ Օսմանեան Պետութիւնը Թուրքիա չէր) եւ Պարսկաստան (սեֆեւիանեաններու պետութեան սահմանները աւելի ընդարձակ էին քան ներկայ Իրանը, եւ Թուրք տարրը զեկավար տարրն էր այդ օրերուն), ի բացակայութիւն արեւմտեան մեծ ուժերու, տիրապետեցին կովկասեան լեռներէն Տարսոն ինկող չորչանին (այսինքն Հայաստանի) եւ համայն

ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ՄԱՍԻՆ

Համայնավար կուսակցութիւնը պաշտօնապէս արտաքսուեցաւ խորհ. Պետութեան վարչամեքենայէն, բանակէն, ոստիկանութենէն, ապահովութեան սպասարկութիւններէն։ Դրամատան հաշիւներու գործառնութեան վերջ տրուեցաւ, դպրաւուեցան դիւանները, հաղորդակցութեան միջոցները եւ տպարանները։ Այսուհանդերձ, այս միջոցառումները անվըթար ձգեցին կազմակերպութեան կազմը։ Կը մնան հիմնարկները, զեկավարները, հոգիպոնական եւ ուղղահայեաց կապերը։ Որոշ մասնագէտներու կարծիքով համայնավար վարչամեքենային մնացորդացը ու անոր օրինակով ստեղծուած նոր կուսակցութիւնները, երկրին մէջ զաղափարական միատարրութիւն ցոյց տուող միակ կառոյցներն են որոնք տէր են նաեւ որոշ կազմակերպութեան։

Անոնք գործունէութիւն կը ծաւալեն երկրի մը մէջ ուր թոչակառը բանուորները մեծդի զանգուած մը կը ներկայացնեն։ Ժողովրդավար չարժումով ըստեղծուած հակահամայնավար մտայնութիւնը գրեթէ ոչինչ փոխած է այդ զանգուածին հոգեբանութեան մէջ որ ճեւաւորուած է համայնավարութեան կողմէ։ Պէ՞տք է մտածել թէ ատիկա կրնայ հիմ մը ծառայել համայնավար վարչակարգի մը վերադարձի հաւանականութեան։

Համայնավարներու համար պատեհութիւն կրնայ նկատուիլ այն պարագան որ ռուս ներկայ վարչադիտները չունկայի անտեսութեան դիտակ ուժեր չեն։ Իսկ անոնց բարեփոխումներուն դէմ դիմադրութիւնը հետզհետէ կը զօրանայ։ Ժողովրդավար կազմակերպութիւնները գրեթէ հակակչիռը չունին կացութեան, եւ իրենց ներկայացուցիչներէն ոմանք կաչառակերութեամբ կ'ամբաստանուին։

Նախագահութեան հրամանները վարչամեքենային զանազան ատիճաններուն վրայ յաջորդական ձգձումներու եւ երբեմն ալ մոռացումներու առարկայ կ'ըլլան։ Կը պատահի նաեւ որ տեղական գործադիր կոմիտէներու մարմիններուն կողմէ բոլորովին անզիտացուին կամ չէզոքացուին։ Իսկ այդ մարմինները կը զբաղուին նոր համայնավարներու ազդեցութեան տակ։

Նոր համայնավարական հակում մը նկատելի է նաեւ արհմիութիւններուն մօտ։ Անոնք տնտեսական ճգնաժամին խոցացումով կրնան իրենց զանգուածները ընդդիմութեան ճակատին զուգահեռ չարժումի մղել, հակառակ անոր որ որոշ դեկավարներ կը խուսափին կառավարութեան ճակատ յարդարելէ։

Ժողովրդավար կարգ մը խորհրդարանականներ վախ կը յայտնեն որ չուկայի անտեսութեան քայլայեցեակ մասնակիցներու երկրէն անընդհատ արտահոսքը կրնայ նոյնպէս բարեչրջողներու ճակատը ակարացնել, պատճառ ըլլալով ճարտարութեան ընտրանիին մէջ նոր համայնավար պահպանողականներու թիւին յաւելումին։ Դիտորդներու կարծիքով որոշ կապ մը կայ նոր համայնավարական չարժումին հաւանական զարգացումին ու Ելցինի բարեչրջումներու ընթացքին մէջ։ Անոնք կը կասկածին որ համայնավար զեկավարները չարմար առիթներուն կուսակցութեան եկամուտները յատկացուցած են երեւութապէս չէզոք զանազան առեւտրական կառոյցներու, ինչ որ այսօր իրենց զրամական հատատուն հիմ մը կ'ընծայէ։

Նոր համայնավարներու չարժումին մեծագոյն վտանգը այն է որ կրնայ բարեփոխումները արգելակել կամ նոյնիսկ ներկայ վարչակարգը տապալելու փորձ ընել։ Սակայն չարժումին հետեւողները համայնավարներն ալ այլընտրական ծրագիր մը առաջարկելու կարող չեն, յատկապէս տնտեսական, զգզամիջեան հարցերու մարզին մէջ։ Այնպէս որ յուսալի չէ տարբեր ելք մը, քան առեւանգական բախումներու անել մը, կամ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմ մը։

ՔՈՂՀԱՆ

«ՏԱԹԵԻ»Ի հաւաքոյթը

Յունուար 19, կիրակի, կէսօրէ վերջը հաւաքոյթին էր Մոնմորանսիի «Տաթեւ» վարժարանի, ուր հաւաքուած էին կրկին ծնողներ, համակիրներ եւ աշակերտներ։ «Տաթեւ»ը թեւակոխեց իր չորրորդ տարեշրջանը։ Վարժարանին փոքրերը պատրաստեցին, երգեցին ու նուագեցին։ Իսկ մեծերը արտասանեցին հատընտիր քերթուածներ Ա. Զօպանեանէ, Մ. Մեծարենցէ, Վ. Թէքէեանէ, Յ. Թումանեանէ եւ Մ. Պարսամեանէ։

Ուսուցչուհի Սօնա Մոմճեան յատուկ արտայայտուեցաւ հայերէն լեզուի հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութեան որ ծնունդ կ'առնէր մեծերէն ու կը ծաւալէր երիտասարդներու մէջեւ։ Թելադրեց իր աշակերտներուն օգտուիլ «Տաթեւ»ի դոյութենէն որ երկար ժամանակ կը տրամադրէ իրենցմէ իւրաքանչիւրին։

Հաւաքոյթը չարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան յառաջացած ժամերը։

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

կավարներ կը խուսափին կառավարութեան ճակատ յարդարելէ։

Ժողովրդավար կարգ մը խորհրդարանականներ վախ կը յայտնեն որ չուկայի անտեսութեան քայլայեցեակ մասնակիցներու երկրէն անընդհատ արտահոսքը կրնայ նոյնպէս բարեչրջողներու ճակատը ակարացնել, պատճառ ըլլալով ճարտարութեան ընտրանիին մէջ նոր համայնավար պահպանողականներու թիւին յաւելումին։ Դիտորդներու կարծիքով որոշ կապ մը կայ նոր համայնավարական չարժումին հաւանական զարգացումին ու Ելցինի բարեչրջումներու ընթացքին մէջ։ Անոնք կը կասկածին որ համայնավար զեկավարները չարմար առիթներուն կուսակցութեան եկամուտները յատկացուցած են երեւութապէս չէզոք զանազան առեւտրական կառոյցներու, ինչ որ այսօր իրենց զրամական հատատուն հիմ մը կ'ընծայէ։

Նոր համայնավարներու չարժումին մեծագոյն վտանգը այն է որ կրնայ բարեփոխումները արգելակել կամ նոյնիսկ ներկայ վարչակարգը տապալելու փորձ ընել։ Սակայն չարժումին հետեւողները համայնավարներն ալ այլընտրական ծրագիր մը առաջարկելու կարող չեն, յատկապէս տնտեսական, զգզամիջեան հարցերու մարզին մէջ։ Այնպէս որ յուսալի չէ տարբեր ելք մը, քան աեւանական բախումներու անել մը, կամ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմ մը։

ՔՈՂՀԱՆ

նանեն ու կը թրծեն ակադեմականներ՝ որոնց ելոյթներուն չաճախ ներկայ կ'ըլլամ։ Ինչ մեզմէ պահեմ, այդ ընտրանին պատրաստող համալսարանական մասնիկին մէջ կը զտանդեմ։ Ի՞նչ է անոնց աշխարհահայեացքն ու վերլուծումը, այսօր, եւ ի՞նչ անդրադարձ ունի այդ, մեզի համար։

Պարզ է, զազանիք ալ չէ կարծեմ։ Նախ՝ կը հաւատան որ երկրաեւեռ աշխարհին յաջորդողը պիտի չըլլայ «մխարեւեռ» աշխարհ մը, նոր ամերիկեան կայսրութիւն մը (ի՞նչ ալ թուի ըսել Ճորճ Պուշ, երբեմն)։ Ներկայիս, չեռադարձ հայեացքով մը, անոնք սկսած են բնորոչել 1975 - 1985 թուականները (Սայկոնի անկումէն մինչեւ աֆղանիստանեան ներխուժում, Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ճափոնի ու Արեւելեան Ասիոյ տնտեսական հզօրացում, Ամերիկայի ծախսալից սպառազինում եւ տնտեսական դիտակցութեան քայքայում, Իրաք - Իրան պատերազմ եւ վերջապէս Գորբաչովի «պահակալութեան» սկիզբը), - իրր երկրաեւեռ աշխարհի հիւծումի չրջան։ 1985 - 1991, խորհրդային տիրապետութեան անկումի տարիները, կը նկատուին դրամատիրական, բաւիբա-լիսթ սիստեմի յաղթանակ, դուցէ նոյնիսկ ժողովրդավարութեան, բայց չեն համաձիր նախակարապետը «մխարեւեռ» աշխարհի մը՝ ամերիկեան տիրապետութեան տակ։ Ամերիկա, ըստ այս աշխարհահայեացքին, 1990 - 2000 թուականներուն կովուած է նոր, մոլորակային տարողութեամբ սիստեմի մը հզօր հսկիչը ըլլալու, սակայն ոչ՝ աճար տէրն ու տնօրէնը։ Եւ արդէն կան անձեր, Հանրապետական Փաթրիք Պիւքանընի նման (Պուշի դէմ թեկնածու, նախագահական մրցումին), որոնք սկսած են գանգատիլ, հատանաբար արդարացիօրէն, որ «հակիչ»ի դերը սուզ պիտի նստի Ամերիկային, ծախք ու վտանգ պիտի բերէ աւելի, քան չոհ ու կատեցում՝ երկրի տնտեսական քայքայումին։

Այլ խօսքով, Ամերիկան կառավարող ընտրանիին մէջ կայ, կը կազմուի որոշ միաճայնութիւն մը, եւ սակայն անոր կը հետեւի, անմիջապէս, տարաճայնութիւն։ Ամերիկան իր ինքնավստահութի՛ւնն է որ սկսած է կորնչնել։ «Միջին» Ամերիկացին, վիճակագրական հարցախոյզերու ստեղծած այդ արարածը, որքան ալ հպարտ, նոյնիսկ զոռոզ ինքնավստահութիւն մը ցոյց տուած ըլլայ անցեալին, այսօր ճնչուած կը զգայ ինքզինքը։ Գերմանին ու Ճափոնին բարգաւաճումը կը վրդովէ զինք, բայց այսօր չա՞տ աւելի խռովիչ է այն իրականութիւնը որ փոքր երկիրներ, օրինակ՝ զազրելի եւ հիանալի Սինկափուրը սկսած են գերազանցել ամերիկեան ընկերութիւններուն, որոչ մարգերու մէջ։ Եւ յետոյ թշնամին՝ որ «կը միացնէր» երկիրը, «կամիր» սպառնալիքը չկայ այլեւս։ Ամերիկացին վստահ է որ իր, եւ իր (եւրոպացի եւ խաղաչկացի) դաչնակիցներու բանակները անդիմադրելի են երրորդ աչխարհի մէջ, Աւժանթինի Մալվինեան կղզիներէն մինչեւ Պարսից Ծոց։ Սակայն ծափահարութիւններէն եաք, երբ ռամկի թատրոնը դիակներուն կը լքուի, «գործ»ը փոխուած է, հոն հաստատակամ Ամերիկան չկայ։ Հաստատակամ Ամերիկան, 1945-էն 1990, պատերազմի թատրոնին մէջ գտած էր իր ինքնութիւնը, իրր պահակ եւ իրր ուժ։ Հիմա՞։ Պերլինի փլուզող պատի աւերակներուն վրայ կարելի է դնել չիրիմնագիր մը, - «աստ հանգչի Միչնարերդ Ամերիկայի միթոսը»։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

588 RUE PARADIS

Յունուար 15-էն ի վեր, Ֆրանսայի հարիւրաւոր սրահներուն մէջ կը ներկայացուի Անրի Վէրնէօյլի այս երկրորդ ֆիլմը, կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «Մայրիկ»ին չարունակութիւնը, Բ. մասը:

Գոհ տարիներ անցեր են ու Ջաքարեաններու տղան՝ Փիէր Ջաքար ծածկանունով դարձած է հանրածանօթ թատերագիր մը: Ամուսնացած է, հայր երկու զաւկի ու երկու ժամուան երկայնքին կը հետեւինք այդ ղոյղին կեանքին ու Փիէր Ջաքարի յարաբերութեանց իր ծնողքին հետ: Հերոսը (Փիէր Ջաքար) երբեմն առիթ կ'ունենայ անցեալը, մանկութիւնը ողկոյզներու փլաշ-պաֆերու միջոցաւ: Չէ մոռցած դպրոցական մանուկի իր կրած վիրաւորանքները ու երբ այսօր «յաջողած է», չի խուսափիր ոգեւորներէ: Ամէն բանէ աւելի սակայն, ինչ որ Վէրնէօյլ կ'ուզէ արտայայտել իր երկու ֆիլմերով, ընտանեկան սիրոյ մը պատմութիւնն է: Կարելի չէ, անշուշտ, հարցատ ինքնակենսագրութեան մը մասին խօսիլ, քանի Վէրնէօյլ չէ ուզած կէտ առ կէտ իր կեանքը պատմել: Փոխած է արհեստը եւ այլ դրուագներ, որոնք այնքան ալ կարեւոր չեն, թերեւս: Իրեն համար կարեւորը կը թուի ըլլալ իր ընտանիքին ընդմէջէն ներկայացնել հայ ընտանիքի մը ճակատագիրը, հետու իր հողէն, անոր կրած դժուարութիւնները եւ կրկին ու միշտ այն խորունկ սէրը, որ իրարու կապած է այս ընտանիքը: Խորհրդանիշը կը մնայ՝ Մայրիկը, որու ձօնուած է ֆիլմը, իր երկու բաժիններով: Բոլոր դերասաններն ալ խորունկ դիտակցութիւնն ունին այդ ղղացական պատումին եւ այս երկրորդ մասին մէջ ալ լաւագոյնը կը մնայ Օմար Շարիֆ, հօրը դերով: Փիէր Ջաքարի դերը ստանձնած է Ռիչար Պէրի, վաւերական դերասան մը եւ Գլօտիա Գառաւինալ մեզի աւելի համոզիչ թուեցաւ այս բաժնին մէջ քան՝ առաջինին:

Ընդհանուր ձեւով, Անրի Վէրնէօյլի այս ֆիլմը, եզակի իր տեսակին մէջ, կրցաւ ընդհանրական բնոյթ տալ անհատական պատմութեան մը եւ առով արդէն անփոխարինելի նպաստ մը բերաւ անիրաւուած ժողովուրդի մը դառն ճակատագրին ծանօթացման: Եւ քիչ բան չէ:

Ա. Մ.

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԵՐՈՒ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

«Հայաստանի Որբերու Համակարգութիւն» միութիւնը՝ ստեղծուած պաշտօնապէս 1990 Մայիս 31-ին, եւ կեդրոնատեղի ունենալով Մարսէյլ 8-րդ թաղամաս, 436, ռիւ Փառատի, բարոյական եւ նիւթական տեղեկագրով մը կը ներկայանայ հրապարակ իր գործունէութիւնները:

Ղարաբաղեան չարժումի եւ դէպքերուն սկիզբէն ի վեր եւ ապա մանաւանդ 1988, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաչարժէն յետոյ, յանուն Հայաստանի աղէտեալներու օգնութեան եւ ի խնդիր Ղարաբաղի Հայութեան դիմադրութեան ու պաշտպանութեան պայքարին, զգացական ըսուած, կամ միութենական, խմբական եւ նոյնիսկ անհատական նախաձեռնութիւնները բազմապատկուեցան: Հանգանակութիւն, հանդէս, զանազան ձեռնարկներ, նպաստներ տեղական իշխանութիւններէ, ընկերութիւններէ եւ այլ աղբիւրներէ եկած, կոչ զանազան տեսակի հաւաքումներու... եւայլն իրարու յաջորդեցին եւ կը չարունակուին առանց որեւէ ստուգումի մի՛ջոցներու: Եւ որո՞ն կողմէ:

Այս ընդհանուր կազմակերպուած անկազմակերպութեան եւ անիշխանութեան մէջ, զոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այս կամ այն միութեան, խմբակցութեան հրապարակած տեղեկագիրը, ինչ որ պարագան է «Հայաստանի Որբերու Համակարգութիւն» միութեան:

Աչառասիկ ղլխաւոր գործունէութիւնները:

● 1990 Մայիսին, հարիւրի մօտ որբ երախաներ հոգատար ընտանիքներու կողմէ կը ստանան ծրարներ եւ նամակներ:

● 1990 Յունիսին, թղթածրար մը կը պատրաստուի տասը որբ հրաւիրել տալու համար Նիս քաղաքի վարժարանի մը կողմէ: Ձեռնարկը կը պսակուի յաջողութեամբ:

● 1990 Օգոստոսին, Մարսէյլ կը ժամանեն տասը երախայ որոնք երեք չարաթ կը մասնակցին Հայ Աբեղոյչներու կազմակերպած բանակումին, Պասթիա - լէ - Ժուրատնի մէջ (Վօքլիւզ): Բոլոր կարիքները կը հոգան խնամատար ընտանիքները:

● 1990 Հոկտեմբերին, արդէն իսկ 351 ծրար, անուանական, ղրկուած են Հայաստան ուր յաջորդական առաքումներով: Մարսէյլի մէջ, միայն, 138 խնամակալ ընտանիք արձանագրուած են:

● 1990-ի ամեռը, մարդասիրական կառախումբերը զանազան դժուարութիւններու բախելով, միութիւնը չէ կրցած ղրկել ոչ մէկ ծրար:

● 1991-ի Մարտին, սակայն, Փրովանս-Ալփ-Քոթ տ'Ազիւրի չրջանային Խորհուրդի նիւթական օժանդակութեամբ, միութիւնը հարիւր թոն ապրանք, յատկապէս ուտեստեղէն ղրկած է Հայաստան որոնք բաժնուած են մասնաւորաբար աղէտեալ քաղաքներու եւ գիւղերու դըպրոցներուն, մանկամսուրներուն, որբանոցներուն եւ հանգստեան տուներուն մէջ: Այս գործողութեան համար իրենց մասնակցութիւնը բերած են «Հայաստան - Ֆրանսա բողոքական Համակամութիւն»ը եւ «Ազատագրութիւն» միութիւնը:

● 1991 Մայիսին, Գիւմբրիի Ֆրանսական թեքսմով դպրոցէն տասը աշակերտներու խումբ մը հիւր եղած է Մարսէյլի «Մարսէյլվէյր» ուսումնական հաստատութեան: Այս ձեռնարկին օժանդակած են Պուչ - ռիւ - Ռոնի ընդհանուր Խորհուրդը եւ Գեղամ Պաղտասարեան ուսուցման կեդրոնը:

● 1991 Յուլիսին, բեռնատար կառքով 250 ծրար եւ բժշկական գործիքներ, ատաղձներ ղրկուած են:

● 1991 Նոյեմբերին, դարձեալ բեռնատար կառքով 380 ծրար՝ որբերուն համար եւ չինանիւթ ղրկուած է Նորաբակ գիւղի 80 ընտանիքներուն համար, բոլորն ալ Ադրբեջանէն գաղթած:

● 1991 Դեկտեմբերին, 230 որբացած երախաներ ունին խնամակալ ընտանիք: Երախաները կանոնաւոր կերպով կը ստանան նիւթական օգնութիւն եւ կապ կը պահեն նաեւ Ֆրանսայի մէջ իրենց սերնդակիցներուն հետ: «Հայաստանի Որբերու Համակարգութիւն» միութիւնը նոյնպէս նիւթական՝ դրամ, ծրար, օգնութիւններ կ'ընէ այլ երախաներու, ոչ արձանագրուած «Որբացած Երախաներու Բարեգործական Կոմիտէ»ի ցանկերուն մէջ:

«Հայաստանի Որբերու Համակարգութիւն» միութիւնը, իր ժրջան անդամներով եւ յատկապէս՝ Հուրի Վարժապետեան եւ Միրէյլ Քիւրքճեան, պիտի չարունակէ, ոչ միայն յանձնառութիւնները յարգել, այլեւ ընդլայնել իր գործունէութեան դաշտը:

1991 Դեկտեմբեր 7-ի հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ 426·270 Ֆր·ի մուտք եւ համապատասխան ծախք, ներառեալ 6665 Ֆր·ի նախատեսուած դրամ մը 1992 Յունուարի առաքումին համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԻՄ ՊԱՅՔԱՐՆ ԻՄ ԿՏԱԻՆԵՐԻ ՄԻԶՈՑՈՎ Է»

Ժուռնալիստի Տան մէջ բացուած է նկարիչ Խաչէն Արցախեցիի անդրանիկ անհատական ցուցահանդէսը: Հոն, յիսունչորս աշխատանքներուն մէջ կան Արցախի տառապանքը եւ յոյզերը եւ իրագործուած այն դիտակցութեամբ, որ կը նուիրեն հայ ժողովուրդի պայքարին, հաւատքին եւ յոյսին: Խաչէն Արցախեցիի համար վինքը նկարիչ դարձնողը եւ ներշնչողը եղած է Արցախը: Բնապատկերներուն, հիմնականին մէջ կը դիտենք հայրենի Մեծչէնի բնակութիւնը: «Մենաւոր ընկուզենի»ն դարձեալ Արցախ աշխարհն է անոր դարուսոր պատմութիւնը: Պատառանները զիրար կ'ամբողջացնեն եւ կը կազմեն տեսակ մը բանաստեղծութիւն. Խաչէն Արցախեցիի ստեղծագործութեան մէջ հայ բանաստեղծներու մոթիֆներով իրագործուածքիւններ կան: Իր իսկ համոզմամբ իրեն առաւել հարազատ է Նարեկացիի «Ողբը»: Բանաստեղծական են «Արեւելեան կոլոքիզ», «Մորան լուսոյ», «Գանճասար» կտաւները: Անոր գործերուն մէջ կեանքի ու լաւատեսութեան լոյս կայ, վառ եւ յուսադրող, իսկ որոշ գործերու մէջ օգտագործուած պրոնզը միջնադարեան մանրանկարչութեան չունչ մը կը բերէ:

Խաչէն Արցախեցին՝ հարազատ անունով Վեհան Բաղդասարեան, ծնած է Արցախի նախկին Խաչէն մելիքութեան տարածքը, ուրկէ իր անունին ընտրութիւնը: 1966-ին անցած է Երեւան ուր այժմ Սբովեանի զեղարուեստի դպրոցի տնօրէնն է: Այսօր հեռու իր հայրենի Արցախէն ան կը պայքարի իր սեփական ներդրումով՝ «Իմ պայքարն եմ կտաւների միջոցով է՝ օգնութիւն խնդրելով Ցիսուսին եւ Տիրամօրը» կ'ըսէ նկարիչը:

***

«ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍԸ»

Երեւանի արուեստի «Անահիտ» հրատարակչութիւնը 15 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է Շահէն Խաչատրեանի «Ֆրանսահայ կերպարուեստը» գիրքը, որ կ'ամփոփէ վերջին հարիւր տարիներուն Ֆրանսա ապրած եւ ապրող հայ նկարիչներու կեանքն ու գործը: Գիրքին յառաջաբանը ստորագրութիւնը կը կրէ ծանօթ նկարիչ Գրիգոր Խանջեանի:

Գիրքին ներածականին մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայուած է հայրենի հողին, հայրենի արուեստագէտներու հետ Ֆրանսահայ վարպետներու կապերուն: Այսպէս կը յիշատակուին Կիւրճեան, Շիշմանեան, Գառզու, Ժանոէմ, Պէրպէրեան, Թօփալեան, Մուրթաֆեան, Ժերանեան, Յակոբեան եւ ուրիշներ:

Գիրքն ունի «Դարասկիզբի սերունդ», «Նոր սերունդ», «Երիտասարդ սերունդ» եւ «Այլ արուեստագէտներ» բաժինները: Յօդուածներէն զատ հոն կայ նաեւ կարդ մը գործերու գունաւոր վերարտադրութիւնը:

Շար. 32

(Շար.՝ Ա. ԷՋԷՆ)

ձեւին նկատմամբ մեզմ վերաբերում կըրնան ցոյց տալ, բայց ատոնց տակ միշտ ուրիշ պատրաստութիւն մը կայ: Ատոր փոխարէն սակայն, երբ մրցակցութեան ելլէք, խնդիրը կը փոխուի: Հայաստանի մէջ ալ ըսին ինծի: Տակաւին ամէն ինչ դէրօ կէսին վրայ է: Հետապնդուած յարաբերութիւններուն նպատակն է տնտեսութիւնը հիմնել, եւ դիրքը զօրացնել:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԳ. – *Քիչ առաջ ըսիք որ թուրք հանրային կարծիքը կը փափաքի որ թուրքերէնով յարաբերութեան մքնոլորտ մը ստեղծուի: Եթէ ինչ մը լուսաբանէիք թէ ո՞ր հանրային կարծիքին կ'ակնարկէիք, երբ թուրք հանրային կարծիք կ'ըսէիք, այն ատեն ես ալ հարցումս ուղղել պիտի ուզեմ:*

ՊԻՐԱՆՏ. – *Ամէնէն առաջ «Մենք, Թուրքիոյ Հայերս ասիկա իրապէս կը փափաքինք» պիտի ըսէք: Ասիկա մէկ:*

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԳ. – Միւս ազդակները ո՞ր կրնաք ըլլալ: Օրինակի համար ինչ առաջ ըսիք, որ Թուրքիոյ կը կառավարուի բանի մը հազար հոգիի կողմէ: Ո՞ր կրնաք կ'ակնարկէիք:

ՊԻՐԱՆՏ. – *Ես փողոցի մարդոց կ'ակնարկեմ: Մասնաճառին, չարժասարին կ'ակնարկեմ: Օրինակի համար չարժասարին պիտի ըսէք, որ ես երէկ դիւերուան յայտագիրը տեսայ, – չատ չահեկան էր, եւայլն:*

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԳ. – Եթէ ժողովուրդին մասին կը խօսիք, հոս երեւան կուգայ թուրք մտաւորականին դիրքորոշումը: Ես մինչեւ այսօր թուրք մտաւորականութեան մօտ չտեսայ մէկը, որ այս նիւթին հանդէպ սրտագին մերձեցում ցոյց տար, այս նիւթին մասին գիրք մը գրէր, կազմակերպութիւն մը հիմնէր, ինչ գիտնամ, թուրքերէնով եղբայրութենէն խօսէր, հայ եւ թուրք բարեկամութեան միութեան մը խօսքը ընէր, այս ուղղութեամբ աշխատանք մը տանէր, հրատարակութիւն ընէր: Օրինակի համար, ես իմ պատմութիւնս չեմ գիտեր: Մեծերս ինծի քսին որ մեզ ջարդեցին, զաւակս, մեզ ջարդեցին: Թուրք ժողովուրդն ալ ցաւը լսեց իր մեծերէն: Մեզ ջարդեցին: Ո՛չ քան մը կըրցանիք կարդալ, ո՛չ կրցանիք ուսումնասիրութիւն մը ընել, տեղեկութիւն ստանալ: Հիմա ես չեմ ըսեր որ պատմութիւնը ուսումնասիրեցիք, բայց ես կ'ըսեմ որ, ձեր առաջնորդութեամբ իսկ, պարտականութիւն մը չի՞ վիճակիր արդեօք թուրք մտաւորականութեան: Պաղեստինի մէջ, կամ չեմ գիտեր ուր, ճաշի մը կը բզզայ ու այդ ճաշին թեւերուն հայմար բանաստեղծութիւններ գրի կ'առնուին: Մինչդեռ ապրիլ, այսման կենսական հարցեր կան, թուրք եւ հայ գրեթէ մէջ առ մէջ կ'ապրինք, բայց մեզ կը յիշեն միայն նախ մեր կերակուրներով, ապա մեր կապելաներով (ծափահարութիւններ): Ո՛ւր են Ագիճ Նէսինները կամ չեմ գիտեր որոնք, ո՞ւր են այս մեծ մտաւորականները:

ՊԻՐԱՆՏ. – *Տեսէք, ամէն պարագայի, սա հանդիսաց խօսակցութիւնը ասկէ հինգ տարի առաջ չէինք կրնար ընել: Ես յոռետես ըլլալ չեմ ուզեր, եւ կ'ըսեմ որ ասիկա պիտի իրականանայ եւ հիմա արդէն պէտք է սկսի: Ասկէ վերջ է որ այս նիւթին վրայ պիտի քալենք փոխադարձաբար: Ո՛չ ոք միւսին պիտի ըսէ «ո՛չ, դուն այդպէս պիտի չմտածես, այսպէս պիտի մտածես», ոչ, «ասիկա իմ տեսակէտս է, այդ ալ քու տեսակէտդ է» պիտի ըսէ, այս կէտին պիտի հասնինք: Անշուշտ որ թուրք մտաւորականութեան պարտականութիւնն է ասիկա որոշ չափով երեւան հանել: Այսինքն ազգայնամոլութեամբ տեղ չենք կրնար հասնիլ: Ո՛չ հայկական ազգայնամոլութեամբ, ոչ ալ թրքական ազգայնամոլութեամբ: Այլեւս պարտաւոր ենք նոր չրջանէ մը ներս մուտք գործել եւ թուրք մտաւորականութեան պարտականութիւնն ալ ա՛յդ է: Ես ձեզի հետ համաձայն եմ: Պիտի ըլլայ: Ըլլալու վրայ է արդէն:*

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԳ. – Պարտականութիւն ստանձնեցէք կ'ըսեմ (խնդուքներ):

ՊԻՐԱՆՏ. – *Ես մինչեւ այսօր ստանձնած պարտականութիւններէս բերնիս համը առի:* (Ծնդուքներ): *Նոր պարտականութիւն ստանձնելու միտք չունիմ* (ծափահարութիւններ): *Վերջին մէկ – երկու հարցումի եւս պատասխանեմ, չեմ ուզեր ձեզ երկար զբաղեցնել:*

ՈՒՆԿՆԴԻՐ ՏԻԿԻՆ ՄԸ. – (Տիկինը հեռուէն կը խօսէր, իր հարցումը շատ յստակ կերպով չհասկցուեցաւ մեր կողմէ: Մօտաւորապէս հետեւեալն է) Թուրքիա Հայաստանէն առաջ եւ միւս հանրապետութիւններէն ալ առաջ անմիջապէս ճանչցաւ Ադրբեջանի անկախութիւնը: Հիմա հարցը այս չէ: Նոր դէպքեր կրնա՞ն պատահիլ, մեզի անճաւոք կարգ մը ուժեր կրնա՞ն կացինահարել այն մերձեցումը, որուն համար աշխատանք կը տարուի:

ՊԻՐԱՆՏ. – *Թուրքիա միայն Ադրբեջանի հարցին մէջ է որ հանդիսացաւ առաջին քայլ առնող երկիր մը: Անկէ վերջ, մնացեալ բոլոր հանրապետութիւնները ճանչցաւ նոյն վայրկեանին: Բարեբախտաբար այս խնդրին մէջ Թուրքիա սխալ որոշում մը չտուաւ: Իսկ Ադրբեջանը ճանչնալու ամապարանքը կրնանք բացատրել բազմաթիւ ազդակներով: Կառավարական փոխանցման չրջան մըն էր: Բայց չկարծուի որ Մէսուտ Եըլմազ ամապարեց որպէսզի այդ հարցը Ս. Տէմիրէլին չթողու: Ո՛չ, ատիկա Արտաքին Նախարարութեան փափաքն էր: Ադրբեջանի հարցին մէջ Թուրքիա ծանր ճնշումներու տակ էր, Իրանի հարց մը կար, միշտ սա կ'ըսուէր... «Եթէ Ադրբեջանը չճանչնաք, Իրան չարժմանպիտի անցնի, եւ եթէ Իրան Ադրբեջանը մեզմէ առաջ ճանչնայ, Ազերիները չատ կակուղ մարդիկ են, անմիջապէս իրենց սիրտը Իրանին պիտի տան»: Այնքան ըսուեցաւ այս բանը, որ ի վերջոյ Թուրքիա ճանչցաւ Ադրբեջանը: Եթէ ինծի հարցընէք, ո՛չ Ադրբեջանի, ո՛չ ալ ուրիչ հանրապետութեան մը վրայ Իրանի ազդեցութիւնը այնքան չի կրնար ըլլալ, որքան կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ ազդեցութիւնը: Օրինակ մը տամ ձեզի: Այսօր Ուզբեկիստանի մէջ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն օժանդակելու նպատակով հաւաքոյթ մը սարքուած է: Ո՞վ կայ հոն: Թուրքիան կայ: Իսկ Իրան, երբեք պիտի չկարենայ երթալ մինչեւ հոն: Միակ բանը, զոր Իրան պիտի կարենայ տալ, Գուրանն է: Է՛հ, Միջին Ասիոյ հանրապետութիւններու մարդիկը մի՛ արհամարհէք, անոնք ալ չատ խելացի մարդիկ են: Իրանէն չէք կրնար հեռաձայնով կապուիլ Ուաշինկթընի հետ, Փարիզի հետ, բայց Թուրքիայէն կրնաք: Ուրիշ բոլոր մարզերուն մէջ ալ այդպէս է: Այսինքն մենք թերեւս կանխահաս կերպով խուճապի մատնուեցանք, անմիջապէս Ադրբեջանը ճանչցանք: Չեմ դիտեր, սըխա՞լ ըրինք, ճի՞շդ ըրինք, ատիկա ապագային յայտնի պիտի ըլլայ, բայց մինչեւ այսօր, ատոր մէկ վնասը չտեսանք: Միայն Ռուսերը անակ անպամ մը դէշ նայեցան, բայց անոնք ալ արդէն այնքան մեծ խնդիրներ ունին որ սա պահուն չեն կրնար մեզմով զբաղիլ:

(Շար. 3)

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22 / 28)

ՏԻԿԻՆ ՔՈՔՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լոքաերու պարահէն Տիկին Քոքս, Արցախ կատարած իր այցելութիւններէն յետոյ, ընկերակցութեամբ Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք.ի եւ Զօրի Բալայեանի, Մոսկուայի մէջ այցելած է Գանատայի եւ կարգ մը եւրոպական երկիրներու դեսպաններուն: Ան ձաղկած է Ադրբեջանի կողմէ չարազէտ «Գրադ» հրթիռներու զործածութիւնը եւ պատերազմը տարածելու ջանքերը:

Դեսպաններուն յանձնուած է նաեւ դիմումնագիրը մը ուր կը պահանջուի Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ճանաչումը, կը չեշտուի նաեւ Արցախ ՄԱԿ-ի ուժեր զրկելու անհրաժեշտութիւնը:

***

ՀԵՌԱԳԻՐ ԱՐՑԱԽԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի ՌԱԿ-ի վարչութիւնը հեռագիր մը զրկած է Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ղեկավարութեան, ուր նշուած է կուսակցութեան հաւատարմութիւնը եւ սատար կանգնելու պատրաստակամութիւնը Արցախի պայքարին:

***

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Ներկայի անտեսական տագնապը եւ վերջերս ազատ արձակումը կը սպառնան նաեւ Թերթերու գոյութեան: Վերջերս ահաւոր յաւելումներ կրած են նաեւ անոնց տարածման եւ տպագրութեան ծախքերը: Կառավարութենէն ակնկալուած օգնութիւնը չտեսնելով որոշուած է տեղիզել յանձնաժողով մը լուծումներ գտնելու համար:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՄ

ՄԱԿ-ի նոր անդամներու Կոմիտէն Յունուար 25-ին որոշած է երաշխաւորել Հայաստանի, Կիրղիզստանի, Ուզբեկստանի եւ Տաճիկստանի անդամակցութիւնը ՄԱԿ-ին: Սոյն որոշումը պէտք է վաւերացուի նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդէն դալ չարթուան նիստին, յետոյ պէտք է ընդունուի նաեւ Ագգաժողովին կողմէ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, չարաթական 5 ժամով:

Հեռաձայնել 48 – 78 – 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14·30-էն 18·30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

Ա.Ո ՈՐ ԱՆԿ Է

Ձչդումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Ամահլա Համալեանէ կամ Պր. Եանիք Բաթիկէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 *թիւին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինէ Աբչակ Ջամալեան մասնաճիւղը երէց ընկերուհի Շահէ Թաշճեանի մահուան առթիւ փոխանակ ծաղկեպսակի առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Տիկին Մարիամ Հարկէեան 200 Ֆր., Տիկին Ռեբեկա Աստուրեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գարզուզլի 200, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մազաքեան 300, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ֆահրիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Ղազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ռեմոն Ռոչ 300, Տիկին Մարիամ Թադոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր-Պօղոսեան 100, Տիկին Քնարիկ Պառաւեան եւ զաւակները 500, Պր. Ժան Գրիգորեան 250 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Պուլվար Օսմոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Շաբաթ, Փետրուար 1, կէսօրէ վերջ, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը:

Կարեւոր օրակարգ:

***

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Փետրուար 3, ժամը 20·30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE PARIS
ET DE LA REGION PARISIENNE

L'élection des 35 membres laïcs de l'Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 12 AVRIL 1992.

Les candidats devront se faire connaître par correspondance recommandée A. R. à l'Administrateur Judiciaire avant le 26 FEVRIER 1992, en précisant date de naissance et date d'adhésion à l'Association.

La liste définitive des candidats sera établie et publiée dans la Presse, à la Radio et dans les lieux de culte et de réunion à compter du 12 MARS 1992.

Les bulletins de vote seront à la disposition des membres de l'Association dans les lieux de culte et de réunion et au siège de l'Association à partir du Dimanche 15 MARS.

Les urnes seront déposées dans les cinq lieux de culte suivants :
— PARIS de 9h à 18h
— ALFORTVILLE de 10h à 14h
— ARNOUVILLE de 10h à 14h
— CHAVILLE de 10h à 14h
— ISSY LES MOULINEAUX de 10h à 14h

Les votants devront justifier être membres depuis plus d'un an et être à jour de leurs cotisations y compris 1992 (la mise à jour des cotisations devant être effectuée au 15 rue Jean Goujon à PARIS 8e avant le 11 AVRIL 1992 à 18h).

Les électeurs pourront voter par correspondance contenant leur bulletin de vote sous double enveloppe déposée chez / ou adressée à l'Administrateur Judiciaire au plus tard le 11 AVRIL 1992 (date de la poste faisant foi). Leur bulletin de vote devra être accompagné d'une attestation de paiement des cotisations établie par M. BAKERDJIAN, trésorier provisoire.

Les résultats seront proclamés par voie de presse et radio et dans les lieux de culte le 26 AVRIL 1992.

L'adresse de l'Administrateur Judiciaire est la suivante :
Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

« HAÏ ARINOUCH »

l'Association organise une

SOIREE DANSANTE ARMENIENNE

Danses arméniennes
Animation VANICK

le Samedi 1er Février de 22heures à l'aube
Dans les Salons du «*Chateau des Fleurs*»
— 18, Boulevard Michelet, Marseille —

avec la participation au chants de
Jean - Claude FARADIAN

Réservations au : 91. 93. 36. 30 après 18 heures — P.A.F. 100 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55035
SIRET : 51627317 A R.C. Paris